Digitized by Google

6
39-c

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
14 G
23

6-39·C·9

XXXII. f. 74 .

EPISTOLARVM PAVLI MANVTII LIBRI XI.

VNO NVPER ADDITO

Eiuſdem quæ Præfationes appellantur.

COLONIAE AGRIPPINAE,

Apud hæredes Arnoldi Birckmanni.

Anno M. D. LXXV.

AD ILLVSTRISS.

ALBERICVM CIBO MALASPINAM,

MASSAE ET CARRARIAE PRINCIPEM.

BLIOTECA NA ROMA VITTORIO EMA

EX ijs artibus, quæ meritò Liberales appellantur, excellere duas in primis, Litterarum ſcientiam, & Rei militaris præſtantiam, in omni ætate omnium conſenſu iudicatum eſt: vtra verò ex his ipſis illuſtrior, vtra magis expetenda ſit, & quæſitum aliquando eſt à magnis viris, & minimè tamen adhuc plane videtur explicata deliberatio. nam, vt otium, & pax, ſine quibus litteræ non conſiſtunt, armis comparentur: tamen nec ipſa feliciter ſatis arma tractantur, niſi adſint illa, quæ magna ex parte à litteris petuntur, conſilium, ordo, prudentia, animi præterea ita ratione temperata magnitudo, vt, ſicubi periculum occurrat, metus pariter ac temeritas abſint. ita-

quę conſtat, quæ nationes bellica gloria claruerunt, in iiſdem viguiſſe ſtudia doctrinæ, vt in Græcia, quę Perſarum innumerabiles exercitus non modò ſuſtinuit, verùm etiam fregit, atque profligauit, ipſa verò numquam vinci niſi à ſe ipſa, potuit. domeſticis enim & diuiſa diſcordijs, & infirmata bellis, nō tam Philippi: Macedonum Regis, virtute, quàm proprijs perculſa viribus, afflictaque corruit, Romana verò gente quæ fuit vlla vmquam gens aut belli gerendi ſcientia, ac fortitudine præſtantior, aut ijs præcipuè literis, quæ rudes animos humanitate informant, exculta diligentius? hinc illa manus ducum excellentium, quę Romani terminos imperij quam longiſsimè protulit, Catones, Aemiliani, Syllæ, Luculli, Cæſares, quos hiſtoriæ mirabiliter laudant, nec tamen ita, vt eorum merita laudes vllæ ſatis adæquare videantur. Age, Macedonum tot victoriæ, tot militaria decora vnde fluxerint, ſi quis interroget; quid reſpōdebimus? hoc primum, vt opinor, ab Alexandro duce: is enim Aſiam perdomuit vniuerſam, & ad intimos etiam Oceani receſſus penetraſſe fertur: deinde il-

lud

ud, à Phalange, quæ fuit acies in exercitu firmiſsima. quod vtrumq; ſi ſpectetur, ac perpendatur accuratè; non exiguam fortaſsè bellicæ laudis partem litteræ ſibi vindicant. nam Alexandrum à primis annis diſciplina erudijt Ariſtotelis, & ad eam tum animi, tum ingenij præſtantiam, quæ poſtea res illas, omnium opinione maiores & aggreſſus eſt, & confecit, præceptis Philoſophiæ pulcherrimis extulit. Phalangem verò, eiuſque artem ſtruendæ ab vno primum Homeri poëtæ verſu manaſſe, doctiſsimi homines memoriæ prodiderũt. Ergo viciſsim & à litteris adiuuantur arma, & ab armis litteræ ſuſtinentur. quod ſi, vbi armis quæſitũ imperium eſt, ibi artes illæ vigerent, quæ litterarum vſu cognoſcuntur: conſeruarentur facilè ſtudia ciuium, ac populorum: & in communi omnium concordia nullus vmquã externis viribus ad labefactãdam publicam rem locus eſſe poſſet. quod contra & in Græcia, & apud Romanos, & vbiuis gentium accidiſſe, atque accidere quotidie, videmus. Neque ſolùm in vna ciuitate, aut in vna etiam gente multos, ſed vix in ſingulis familijs ſingulos, qui vtramque

laudem adamauerint, & in vtraque pariter excelluerint, reperire difficillimũ eſt. vnum quidem non modò noſtra tempeſtate, ſed multorum ſeculorum memoria, hiſtoriæ celebrant, quem verè Phœnicem inter omnes Europæ vniuerſæ Principes licet appellare, Laurentium Medicen, proauum tuum, cuius neſcio, plus ne virtus in bellis, an in pace ſapientia, ac moderatio enituerit. nam rem Florentinam, ſæpè aduerſa fortuna nutantẽ, confirmauit, interdum malis propè extinctã vnus ipſe non modò reſtituit, verùm etiam vehementer auxit. tranquillis verò rebus, ornauit patriam, muniuit legibus optimis, atque inſtitutis: iuſtitiam præter cæteros, ac temperantiam publicè priuatimque coluit: liberalitate, ſi quis vnquã, delectatus eſt: cuius fama longinquas regiones peruagata, barbaras etiam gẽtes, & religione diuerſas, illi cõciliauit, multosque aliqua modò virtute nobiliúe arte inſignes, in vrbem Florentiam perduxit. Et, vt alia vel in patriam, vel in ſingulos non vulgaria merita omittantur, quis miſeram Græciam, ſuis ſedibus Othomanorum iniuria pulſam, ſupplicem, atque

que egentem hoſpitio excepit, benignitate ſubleuauit, perpetuo ſtudio fouit, ac tutatus eſt? vnus eam laudem ſibi vendicat, vnus in Italia Græcas litteras, præclara doctrinarum ſtudia Laurentius Medices excitauit: cùm & ipſe pro ea, qua excelluit, eruditione acerrimus eſſet ingeniorum æſtimator, & naturæ quodam impulſu ad beneficentiã magnoperè propenderet: vt mirandum minimè videatur, ſi, tanto patre genitus, domeſtico tam illuſtri exemplo commotus, Leo X. Pontifex maximus, omnes liberales diſciplinas præmijs extulit, atque ornauit amplißimis, effecitque, vt aliquando Romam in vrbe Roma liceret agnoſcere. In tua verò paterna gente Cibo, & in materna Malaſpina, mirabilis omnium virtutum in omni ætate fuit exercitatio. &, ne illa nimis vetera ex annalibus fide dignis repetamus, iam inde ab eo tempore, cùm, Græcorum Imperatorum ætate, oppidum Pera, quod proximè Byzantium ſitum eſt, Genuenſes obtinebant; quo tempore ſummis honoribus & copijs maiores tuos floruiſſe conſtat: aut, cùm Mucius ille Cibo, planè alter Mucius in tuenda pa-

da patriæ ſalute, triremibus priuato ſumptu comparatis, atq; inſtructis, Piſanos? Genuenſium rebus acriter infenſos, in Sardinia profligauit: ſexcenta præterea in Genuenſium remp. merita, in qua etiam Gulielmus Cibo cruce rubea, publico inſigni, virtutis ergo decoratus eſt: hæc vt omittam, & illa, quæ auorum noſtrorũ memoria geſta ſunt, attingam; Aranus, Aaron in hiſtorijs nominatus, equeſtri dignitate ornatus, Romani Senatoris titulo inſignis, antiqua ille quidem ſuæ gentis nobilitate clarus, multò tamen ſuis laudibus illuſtrior, qui nihil vmquã in vita non egregium, non amplum, nõ ingenuo nobiliq; viro dignum aut cogitauit, aut fecit, is, qua tempeſtate Renatus Andegauenſis Alfonſo Neapolitanorum Regi bellum intulit, in eo bello, quæcunque à ſummo duce munera poſtulantur, ea fortiſsimè præſtitit, vſque eò, vt Renatus, Neapoli potitus, eũ pro Rege, iure ſummo, ac poteſtate ampliſsima, cõſtituerit. quo in imperio ita ſe geſsit abſtinenter, ita iuſtitiam eſt cõplexus, vt, cum ad Alfonſum rurſum victoria inclinaſſet, afflictis Renati parti-

bus

bus,exceptus ab illo ſit honorificè in pri-
mis,ac ſplendidè: quemq; apud Renatũ
antea,eundẽ apud eum, quem ſæpè armis
læſerat, ſæpè in diſcrimen vitæ adduxe-
rat, & dignitatis, & gratię locũ obtinue-
rit. Ex hac tantarum virtutum præſtan-
tia filius eius, ad optimam naturã optima
voluntate adiuncta, documenta ſumpſit
ad vitam laudabiliter inſtituendam, &
ijs artibus excolendam, quibus poſtea
maximã adeptus & virtutis, & probitatis
opinionem, Pontifex, approbante Deo,
fauentibus, atq; incumbentibus homini-
bus; creatus eſt. Nec ſe poſtea, vt multi, ſui
diſsimilem præbuit, ſed, quantum antea
contenderat, vt in ſtudio virtutis omnes
anteiret, tantum, vt ſe ipſe in omni laude
vinceret, & ſtuduit, & conſecutus eſt.
Itaque quemadmodum ei non modò ad
obtinendam Cardinalis dignitatem, ve-
rum etiam ad Pontificatum, antiqua ma-
iorũ exiſtimatio, & clariſsima patris me-
moria quaſi viã ex aliqua parte munijt, a-
ditũq; patefecit: ſic patris deinde tui fra-
trem, multis illum quidẽ animi bonis or-
natũ, multò tamen facilius ad Cardinala-
tũ egregia Pontificatus Innocentij fa-

 ma per-

ma perduxit. Hæc eſt in tua gente, magne Princeps, non opum, ac diuitiarum, quibus etiam minimè digni ſæpè affluunt, ſed virtutis, & gloriæ, perpetua multorum ſeculorum ſerie quaſi per manus tradita, & ad te ipſum vſque conſeruata hæreditas. Nec verò paternum tibi quidem genus prædicandum, maternum autem diſsimulandum videtur. vtroque licet, ſi vetera ſpectes, æquè glorieris. nam Malaſpinarum nobilitas ſimul & antiquitas Etruſci poëtę doctiſsimi, ac ſapientiſsimi Dantis teſtimonio cognoſcitur. nobilitas in eo, quòd illam Italiæ partem, quæ hodie Luneiana communi vocabulo nũcupatur, Malaſpinis olim vniuerſam paruiſſe tradit: antiquitas autẽ, quod, cum ipſa annis ante nos ducentis quinquaginta floruerit, Corradum tamen Malaſpinam, non vt ætati ſuæ proximum, ſed vt multis antè ſęculis natum, honorificè appellat. Vides, à quibus viris originem ducas, Alberice clariſsime. neque verò vides tu quidem, ſed non imitaris, aut imitaris quidem, ſed non aſſequeris. verſantur enim in animo tuo cogitationes egregiæ; inde emergunt præclara facta, tuis maio-

ribus

ribus, téque ipſo digna. &, quãquam tibi maximè propoſitum eſt militare decus, vnde primùm tuæ gentis nobilitas fluxit; magni tamen facis earum doctrinarum ſtudia, quæ ſi abſint ab hominum vita, ſimul abſit omnis humanitas, neque ſatis diu, quæ merces virtutis eſt, rectè factorum memoria conſeruetur. faues ingenijs, vt audio: nihil deeſſe litteratis hominibus, nullum commodum, nullum ornamentum, pateris: cupis virorum illuſtrium res geſtas æternis mandari monumentis litterarum. & vidi iam de Laurentij Medices vita libros tres, à Nicolao Crotto luculenter conſcriptos, qui cùm ſuperioribus diebus Venetias veniſſet, mira quædam de animi, ingenij, conſilij tui præſtantia, de ſtudio erga nobiles diſciplinas, preterea de humanitate, ac morum elegantia prædicabat, quæ cùm in te ipſo bona ſint, longè pluris intelligentium iudicio, quàm ea, quæ petuntur extrinſecus, æſtimãtur. nam argenti, atque auri magnam vim poſsidere, imperare populis, oppida tenere munitiſsima, clarum eſſe à maioribus, omnes penè Italiæ Principes, ſummos etiã Reges, neceſsitudine

attin-

attingere;magna quidem hęc ſunt,nec tibi cõmunia cum multis,eiuſmodi tamen, vt inter fortunæ munera referantur, quæ ſcis etiam ad tui diſsimillimos peruenire: vitam autem ſic inſtituere,vt omnia conſilia, omnes actiones ratio moderetur, virtutem in ſe ipſo expetere, in alijs eligere,ac ornare,velle inter homines eminere beneficentia potius, quàm poteſtate:hæc quia partim ſequeris, partim adeptus iam es, iccirco te verè diuitem, qui æterna bona tibi cõpares, verè nobilem, qui nobilitatem à te ipſo haurias, exiſtimamus.Atque etiam illa ipſa, quæ dixi à fortuna pendere,quia cum virtute coniungis,firmiora fiunt:quãdoquidem neque tuas vrbes, tuamq; ditionem mœnia potius,& aggeres,& flumina,quàm populorum beneuolentia tuebitur; neque faciliùs vlla re, quàm rectè factis, beneuolentia comparatur. Quæ ſit autem eorum,qui propè adſunt,qui te quotidiè intuentur, ad te diligendum propenſio, nos,qui longinqui ſumus, ex noſtro in te ſingulari ſtudio facilè iudicamus. nam me quidẽ, iam aliquot abhinc annis, ea, quæ de te adoleſcentulo, rerum lauda-

bilium

ilium infinita cupiditas, & magnarum
ndoles virtutum, ferebatur, in tui amo-
em atque obſeruantiam cœpit allicere:
oſtea, tuis laudibus cũ ætate auctis, in-
enſus ita ſum, vt ſtatuerim, tibi quidem
rimùm, deinde etiam alijs, aut meum in
e celebrando ingenium, aut certè vo-
ntatem aliquando oſtendere. Quare,
um hæc iam increbuerit conſuetudo, vt,
e quibus optimè ſentimus, ijs dicata eſ-
, & eorũ nomine inſigniri noſtra ſcri-
ta cupiamus: mittendum putaui ad te,
um aliquid interim fortaſſe præſtan-
us adornatur, volumen Epiſtolarum &
ræfationum mearum. quas ego nequa-
uam edere animum induxiſſem, niſi me
adentis, atque etiam petentis Venetæ
obilitatis mouiſſet auctoritas. quibus
nim pro ſummis erga me meritis omnia
ebere mihi videor; ijs cur aliquid à me
egari æquum putem? cur non obſequar
mpliſsimis viris, non credã ſapientiſsi-
is, nõ gratificer amiciſsimis? Tuo verò
omini liber inſcriptus, vt exiret fecerũt
a ſuperiora: quæ ne te offendãt, (quã-
quidẽ ſunt à me, non vt gratiã tuã ficta
udatione colligerẽ, ſed, vt omnibus mei
erga

erga te ſtudij cauſſam veriſsimam expo-
nerem, commemorata) cupio impetrare
à modeſtia tua, & debeo ſcilicet, cùm
etiam in ijs non tam ad laudandum, quàm
ad cohortandum nonnulla pertineant:
& currentibus ad metam, atque etiam
appropinquantibus, minimè mo-
leſtas eſſe cohortantium vo
ces, minimè plauſum diſpli-
cere conſtat. Venetijs.
M. D. LIIX.

Theodorus Eddnorden.
1665.

PISTOLARVM
PAVLI MANVTII
LIBER PRIMVS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

AINVTIO FARNESIO CARDINALI CREATO Romam.

VIA virtus eſt ipſa per ſe amabilis, & quia nobilitati honor & obſeruantia debetur, amaui te iam in le à tua pueritia, ſtudio virtutis incenſum, & colui, clariſſimo genere ortum, Pauli III. Pontificis otem: iam tum equidem vidi, prædixiq́; mulqui futurus eſſes: & nũc, opinionem, auguriũq. e meum exitu comprobante, vtrique noſtrum tulor; tibi, cui tribuuntur ea, quæ ſemper illua fuerunt, nunc eò magis, quòd à Paulo III. tifice tribuuntur: mihi, qui tua de futura diate, fretus indole, moribus, ingenio tuo, adoens verè coniecerim. Cardinalis es. optabile, onorificum: ſed eſt in iſto honore pondus, & r. cadunt in eam, quam nunc ſuſtines, perſoı virtutes omnes, atque ita cadunt, vt, ſi abſint, ui honor eſt, honor eſſe deſinat, vel ſit etiam ma deformitas. Curæ autem, & cogitatioillæ ſunt præclaræ, illæ, Rainuti, te dignæ, æter-

naque cum gloria coniuncta, pietatem præcipuè colere, excubare animo pro ſalute ac dignitate Eccleſiæ, beneficentiam ſine ſpe præmiorum exercere, nihil omninò facere, nihil cogitare, in quo ſtatim decus non eluceat: nam, vbi paullo videtur obſcurius, ibi ſatis conſtat turpitudinem ineſſe. quæ profectò tibi in mentē venire, atq; ob oculos aſſiduè verſari, cum in aui tui ſummam gloriam intueris neceſſe eſt. & omnino datum hoc veſtro generi diuinitus videtur, vobis naſcentibus heroū numerus vt augeatur, & quaſi maius lumē de ſublimi quadam ſpecula errantibus honeſtis diſciplinis viam & hoſpitium oſtendat. ergo alter alteri exemplo eſtis ad benè agendum: vobiſcum ſimul & oriuntur virtutes, & cum ætate creſcunt, donec vitæ munere functos educant ex hac rerum humanarū teterrima caligine. & in illa ſempiterna luce collocatos cum illo bonis omnibus circumfluēte cæleſtium animorum cœtu coniungant. Aut igitur mihi nullus tui cohortādi relictus eſt locus, aut hic tantum, vt velis eſſe tui quàm ſimillimus; quódq; tuo generi, tuo nomini, tibimet ipſi, tuisq; debes inſtitutis, id cumulatè perſoluendum exiſtimes. Vnū exoptandum, vt, qui tibi iſtam mentem cum iſta auctoritate dedit, (dedit autem omnium auctor laudandarum rerum, & creator Deus) idem velit vtriusq; rei fructum eſſe maximè diuturnum, & æquare tuæ vitæ ſpatium cum ijs bonis, quæ in te ſumma contulit. profectò, tales gubernatores, tam

peritos,

ritos,tam vigilãtes, Chriſtiana religioſi numq̃ n haberet,nũnquam illæ exorirentur diſſiden- um opinionum horribiles procellæ,quæ iactare ltis ab hinc annis Petri nauem cœperunt, neq; m conſiſtere patiuntur. quo quidem mihi libet inari de te idem planè, quod cupio futurum, vt imis artibus,quàmdiu vixeris præſidioſis,& or mento: viuas autem,quàmdiu vel temperantia ce,vel naturæ lege licet. Vale. Venetijs.

ALFONSO CARAFAE CARDINALI CREATO Romam.

SOLENT eſſe, quæ minùs exſpectantur, iora. nihil tamen iſta,quæ te auctum nuper ac- imus,dignitate,neq; magis exſpectatum apud ,qui tua ſtudia, tuos ad virtutẽ præclaros im- us nouerant,neq; iucundius,aut lætitiæ maioris uam fuit. nemo enim dubitat, quin eum, qui unc ornat, honorem ornaturus aliquando ſis, mia tua gloria bono publico coniuncta. quo te tari res ipſa non patitur. nam, ſi attendas di- nter,& conſiderare cum animo tuo, adhibita onſilium ratione, volueris, primùm illud, quis Cardinalem creauit: deinde, quæ Cardinalis tes, quàm graues, & laborioſæ, quam eadem orificæ,ac ſplẽdidæ ſint: poſtremò quibus tem- ibus hæc tibi ſit impoſita perſona, quam alienis irtute, quam turpi omnibus in locis omnium pe-

nè ſcelerum labe fœdatis: profectò ipſe te, nullo cuiuſquam hortatu, à te ipſo de tua laude admonitus, excitabis ad excellentem omnium artium honeſtarum cupiditatem: quæq; his artibus aduerſantur, abijcies, atque contemnes, neq; ſolùm eo viro, quem in poſterum præſtare debes, qualemq; te fore omnes auguramur, verùm indigna prorſus homine iudicabis. Vixiſti ſemper antea laudabiliter: fuit in puero pudor: eſt in adoleſcēte probitas, eſt perfecta penè ratio, & expetendarum vitandarumq; rerum ſcientia. deſiderari videbatur, in qua te oſtenderes, occaſio. delata diuinitùs eſt omnium maxima, ſingulari conſilio ſummi Pontificis Pauli VI. qui cùm ſit patruus parentis tui, cùm te ab ineunte ætate non mediocriter dilexerit, cùm omnes ſuos incredibili quadam complecti caritate conſueuerit: tamen in te honeſtando alia quadā ſecutus eſt: dedit honorem non propinquitati, aut familiæ, ſed tibi ipſi, qui familiæ nomē ſtudes illuſtrare, & quo modo principia ſe dant, ſtudium cōprobabit euentus. En habes Alfonſe campū, in quo tua virtus, parta vigilijs, benè agendi conſuetudine iam confirmata excurrat. hæc eſt illa, ad quā te exercebas, quò tuæ ſpectabant curæ, tuo ingenio, tuis optimis cogitationibus, ac ſtudijs digniſſima prouincia. oſtende, quæ tua ſit non modò voluntatis, verùm etiam induſtriæ præſtantia, & prome ex animo tuo illa præclara, quæ, vt antiquum gentis tuæ decus, ac domeſticam præſentem virtutem referres,

rres, à pueritia collegiſti. Non eſt mihi crede, la-
r ei, qui benè ſentiat, benè facere. quod enim po-
um eſt in nobis ipſis, non aliundè pendet, non ex-
nſecus aſſumitur, in eo, quid obſtat, quo minus
luntatem res ipſa conſequatur? Iam, ipſa virtus
itat, ipſa allicit, atque afficit ſui ſtudioſos omni
untate, omnibusq; præmijs. nec dubito, quin
cellens animi tui vis omnes difficultates, omnia
eret humana. Quare gratulor equidem tibi
causſa, de iſto, quo te extulit Pauli Pontificis
lna ſapientia, honoris altiſſimo gradu: ſed me
uet aliquantò magis publica res: quam tu, tra-
am tibi ſimul cum iſta dignitate, atq; commen-
am, ſæpè, ac nunc quidem maximè, talium vi-
um ope indigentem, tueberis in omni vita, præ-
umq; erit in te ſitum aduerſus iniuſtitiam im-
atemq; firmiſſimum. Quæ ſi tibi magna viden
, atq; glorioſa; debes animum ſic inſtituere, ac
derari, nihil vt ad te ipſum referas, nihil ipſe
arroges, aut à te ipſo exſpectes. manaſſe à Deo
cta puta, qui perennis æternusq; bonorum om-
n eſt fons. nos enim, vt nos, nihil ſumus, aliquid
em, atq; adeò plurimum, vt à Deo, & per Deũ,
poſſumus. Vale.

STEPHANO SAVLIO
Decentianum.

M A G N V M eſt hoc, Sauli clariſſime, huma-
tis, & amoris in me tui argumentum, quod, cũ

in iſtis locis nunc ſis, vbi multam diei partem cum ſingulari viro, Cardinali Polo, grauiſſimis, ſanctiſſimisq; ſermonibus traducas, non modò tamen de me cogites, quo ego vno contentus eſſe poteram, verùm etiam id ipſum mihi declarandum litteris exiſtimes, at quibus litteris? ſcriptis mehercule, quod ad verba attinet, elegantiſſimè, quod ad ſententias, prudentiſſimè: vt ijs legendis non magis amarem amorẽ tuum, q te ad ſcribendũ impulerat, quàm eloquentiam ſuſpicerem, qua effeceras, vt illa ipſa, quæ ſcriberes, cùm ornatiora eſſent, amabiliora quoque viderentur. Quare, cùm tibi ago gratias, vt debeo, immortales, quod ita animatus in me ſis: tum verò etiam atque etiam te rogo, in quo me ambitio quædã mouet, vt id, quod facis, perpetuò facias. quanti enim putas ad meam laudem intereſſe, cum hoc percrebreſcit, me à Stephano Saulio diligi: cuius eſt familia perilluſtris: qui ſuæ ipſe familiæ clarum lumen eſt: quem præclari illi viri, eius conſuetudine, & coniunctu magnopere delectati, coluerunt, Bonamicus, Iulius Camillus, Longolius. Hæc ego, Sauli, cum aliquot abhinc annis cogitarem, ſemper quidem, vt à te diligerer, optaui: vt verò etiam laudarer, optare fortaſſe potui, ſperare, cùm ipſe me noſſem, certè non debui. at tu in hac parte mecum ſanè perliberaliter egiſti. ſcripſiſti, in hac Romana linguæ facultate. non, mihi neminem præſtare, ſed id quod ego cum legerem erubui, neminẽ eſſe, cui

non

ipſe antecellam,.equidem,vt,quod res eſt, a-
iam,fateor à prima pueritia ita me in litteris
verſatum, vt vnam maximè ſpectarem elo-
ntiam,vnam colerem, vnam admirarer. atq;
me ſtudio ſatis mea ſponte flagrantem, acrius
ummabant ij,qui tum homines viuebant,Bem
Sadoletus, Bonamicus, quorum nomina per
m terrarum celebrata ſermonibus,& ſcriptis,
ingui nulla vetuſtate poſſe intelligebam. Po-
ic noſter,qui nunc in omni laude, omniq; vir-
tantus eſt,ſuis me ſcriptis capiebat, atq; affi-
at maximè.ego tum,vt erat ætas mea, præ-
verborum,& nõnullarum ſententiarum orna-
ta nihil agnoſcebam.purè, & eleganter ſcri-
,putabam eſſe id. quod vnũ ſi aſſequerer, ex-
rẽ.ſed Rhambertus meus,qui & Gaſpàris Cõ-
ni,præſtantiſſimi viri, conſuetudine pruden-
ı hauſerat,præclara quædam notabat in Polo,
ue paullo ætate inferiorem, ex vulgata vena-
ı magiſtrorum diſciplina rudem,atque impo-
m,erudiebat, & conformabat exemplo. tum
lem,quantum proficerem, non me pænitebat.
x ijs,quæ ieceram,fundamentis aliquid eiuſ-
li,quale ego vellem, excitari aliquando poſſe
batur.ſed in rebus humanis, quis eſt, cui nihil
uam ſecus accidat? cum in eloquentiæ ſtudio
tus eſſem, nec ſatis valetudini parcerem, inci-
ı morbum: qui cũ eſſet p ſe grauis, tũ eò factus
ericuloſior,quòd, vſu mihi librorum à medicis

 inter-

interdicto, magna ſanè eſt animi mei affectio, atq; ægritudo conſecuta. poſt biennium denique valetudine recuperata, cùm præteriti temporis iacturam ſarcire diligentia vellem, ad priſtina ſtudia redeuntem exceperunt domeſticæ controuerſiæ; quas neque ſedare minimo negotio, neq; negligere ſine graui mearum fortunarum exitio licebat. his quoque me difficultatibus aliquando is, cui omnia debeo, eripuit Deus. Lucem iam, quaſi diu per tenebras erraſſem, videbar adſpicere: & quãquam, multorum annorũ amiſſo fructu, erat ſanè cur ingemiſcerem, vitamq; mihi haud ſatis iucũdam putaram, tamen, otijſpe recreatus, facilè impetrabam à me ipſo, vt ex animo meo ſuperiorum moleſtiarum, atque incommodorum memoriam obliuione delerem. Vigebat item, vt antea, priſtina illa cura: nec erat quidquam in meis conſilijs antiquius, quàm vt abditas atque implicatas in mente cogitationes non modò aperire, atq; explicare verbis, verùm etiam exornare, quaſiq; pigmentis & coloribus illuſtrare poſſem. res erat nec exigui temporis, & maximi laboris, tempus non quantum rei magnitudo ferret, ſuppetebat, cùm ex vetere patris inſtituto in hoc imprimendorum librorum munere, & reſtituendæ antiqtatis cura diſtinerer. laborem aũt, vel ſi abundarem tẽpore, perſpecta valetudinis meæ ratio recuſabat. vtrũq; tamen cùm voluntas vinceret; quotidièq. aliquot horas, occupationibus ereptas, ſtylo darem. ecce me

e neſcio quis, homo certè ſatis à fortuna felix, ræmijs commotum, & blanditijs captũ atq; irre-tum Romã abduxit. vbi cũ aliquot menſes non in s, quæ ſemper amaueram, literarum ſtudijs, ſed ani officiorũ genere cõſumpſiſſem; & ille, quem cutus eram, mõtes aureos pollicitus vix minima æſtaret: collegi ipſe me; neque ſolùm ſtudiorum eorum, quæ intermiſeram potius, quàm dimiſe-am, verùm etiam rei familiaris, cui niſi conſule-em, ipſa quoq; iacere ſtudia neceſſe erat, haben-am mihi rationem duxi. quo conſilio in patriam euerſus, retuli me omninò ad veteres meas tum gendi, tum ſcribendi exercitationes: ſed tum in omeſtica re conſtituenda, tum in emendãdis an-quorum libris diſtrictus, poſtea verò etiam eru-ienda duodecim nobilium adoleſcentium Aca-emia per triennium occupatus, quantulam ha-uerim excolendæ eloquentiæ facultatem, quan-umq; in tantis temporum anguſtijs per eam, quã ngreſſus eram, Latinè ſcribendi viam procedere otuerim, facilè, vt opinor, eſt exiſtimare. Noſti u, Sauli, cuius acies ingenijs etiam ea, quæ occul-iſſima ſunt, aſſequitur, primum, cuius prudentiæ it quale illud eſt, quod in imitatione ſit optimum udicare, deinde cuius induſtriæ quod optimum udicamus id re ipſa conſequi. quod vtrumque cũ it difficillimum; id quod, vt vides, ætate noſtra o-ptimorum ſcriptorum penuria declarat; cum ta-men, qui hoc in genere elaborẽt, plurimi ſint: ſatis

 equidem

equidem mirari non poſſum, cur tu me in epiſtola tua ſummũ feceris in eloquẽtia, dederisq́; id q́ ego ſi accipiam, mei ſanè diſsimillimus, hoc eſt, impudens planè ſim. nam, vt cætera, quæ dixi eſſe ad ſtudium huiuſce laudis neceſſaria, mihi non defuerint; quæ vtinã mediocria fuiſſent: temporis quidem, vt paullò antè expoſui, multò minus habui, quàm res tanta poſtulabat. fatum in hoc ſingulare meum eſt, vt otio nunq̃ abundem. abundẽ aũt? vtinam non ſemper indigerem maximè. nunc ad occupationem etiam acceſsit ſollicitudo, quã mihi ex immaturo Cardinalis Mafeij, diuini hominis, interitu exortam vtinam aliquando dies exſtinguat: ratio quidem hoc nondũ potuit. ille mea ſtudia fouebat vnus: ille mihi otij ſpem dederat, & feciſſet: quis enim ad benignitatem propenſior? ille me, vbi opus eſſet, auctoritate ornabat, conſilio monebat, re ſuſtentabat. quid plura? in illo mihi erant omnia, & cum illo mihi omnia perierunt. quare non tam mihi cogitandum eſt, vt opus vniuerſum de Romanis antiquitatibus quod tu dilaudas. illo auctore inſtitutũ, poſsim abſoluere, quam vt partẽ aliquam iam cõfectam, liceat perpolire. quod ipſum, ſi mihi nunc per meas occupationes liceret, hic tamen, qui me vexat, dolor certè non concederet. ac mehercule hæc ipſa, quæ tu nunc legis, irrigaui lachrymis, cum ſcriberem: nec putaui fore, cùm tot curis diſtinerer, vt poſſem ſcribere: ſed magna vis amoris eſt, magna obſeruantiæ erga te

mea.

meæ.eaſecit,vt hoc officium rebus omnibus anteferrem. Aduentus tui iam aliquã nobis exſpectationem amicorum ſermo commouerat. eam tu quòd literis confirmes, valdè lætor. cupio enim tuam tum humanitatem,tum prudentiam:quarũ altera tibi ab hominibus amorem, altera etiã honorem conciliat,in cõſuetudine & ſermonibus reguſtare. me autem quod huius conſilij præcipuam tibi ais eſſe cauſſam,facilè patior mihi hoc à te, viro grauiſſimo perſuaderi,amoréq; mirabiliter animum,atq; amorem iſtum tuum: cui reſpõdere officijs & ſi difficile eſt, perpetuo tamen ſtudio, & ſingulari quodam obſeruantiæ genere,vt ſpero,tibi ſatis faciam. Vale.

EIDEM
Decentiano Genuam redeunti.

ETSI multarum rerum curis atq; oneribus ita premor,optime Sauli,vt reſpirare vix poſsim: tamen,vt litteris tuis,amantiſsimè ſcriptis,aliquid reſponderem, abieci omnia, & officium, quod tibi à me debetur, habui antiquiſsimum. Video te miro quodam veteris eloquentiæ amore, ac ſtudio teneri. ſignificant hoc ſtudia tua, declarant ſcripta,ſermones vbiq; non obſcurè teſtantur,næ tu rẽ pulcherrimam diligis:cuius me quoq; forma cepit adoleſcentem:& de voluntate illa, vel cupiditate potius,tantũ abeſt, vt dies aliqd detraxerit, vt cũ

ætate

ætate ſimul amor creuerit. quare, cùm tibi ego tã multis in rebus concedam, patere, obſecro te, in hac me vnà riualem eſſe tuum, nec tibi vel tantillum omninò velle concedere. ſentimus enim idem, quod tu, nihil eſſe ſpecioſius eloquentia, nihil præſtantius; quam, vt ipſe noſti, amarũt ætate noſtra, atq; appetiêre quamplurimi. potiri autẽ, vt mihi quidem videtur, adhuc nemo potuit. quis enim Latinæ orationis laudem non magnopere diligendã dixit? quis porro rationem, & quaſi viam, qua peruenire ad eam liceat, nobis indicauit? nam, qui ſe ita exercent, vt ex veterum ſcriptis & membra, & integrum quandoque comprehenſionis corpus ſua in ſcripta transferant, non equidem eos reprehendo: ſiquidem perfecti ſimilitudinem quandam ſequuntur: ſed, quia perfectum ipſum non attingũt, in magna laude non poſuerim. Obſecro te, Sauli, qui iudicio excellis, quid tibi de Chriſtophoro Lõgolio videtur? equidem, ſi quando, quid de ſcriptis illius exiſtimem, interrogor, ita ſoleo reſpondere, exilem eſſe in ſentẽtijs, non luculentũ in verbis, vt tamen de eo, ſi vita contigiſſet vſura diuturnior, benè cenſeam ſperandum fuiſſe. ſed, vt nunc eſt, mea quidem ſententia, nullus eſt. quid enim adfert exquiſitum, quid ſingulare, quid non vulgatum, non ex quotidiana conſuetudine, vſuquée ſumptũ? At ſcribit interdum & de rebus familiaribus, & ad familiares. Quid tum? quaſi nõ vel in obſcuro argumento poſſit ingenij lumen elucere. Nam,

quod

od in eo verborum circuitus ſæpè à Cicerone
us eſt: ſi conſultò fecit, quod inde laudem ſpera-
, iudicium requiro. etenim, aliena quæ ſunt, ad
tranſlata ſtultè iactamus: vt neminem Lauda-
olemus, quia pulcher, quod accipitur à natura,
uia temperatus, quia iuſtus; quæ poſita ſunt in
is ipſis. ſin, quod potius exiſtimo, inops à latina
ua explicare animi ſenſa aliter nō potuit: ne-
itatem excuſo: nec tamen, quod faciebat, diu-
s eum puto facturum fuiſſe; qui enim in illo otio
auino nihil ageret aliud, quàm vt ſe tum elo-
ntiæ copijs, quæ philoſophiam ornant, tum ea-
n artium inſtrumento, ſine quibus muta ſilet
quentia, locupletaret; vtriuſque ſtudio facul-
s conſecutus eſſet, vt, ſuis quaſi opibus abun-
s, de alieno quotidie parcius aſſumeret. cuius
em generis ea, quæ moriens reliquit, ſcripta
t; abeſſe eum iudico ab ea ſpecie, quæ eſt in ſcri
do optima, longiſſimè. qua de re cum aliquot
inc annis in conuentu amicorum ſermo eſſet
is, memini diſſentire à me amicum hominē, &
ditum: qui Ciceronis in libris diu, multúmque
itatus, tamen Longolium ſuſpicit. aurea vide-
t cum aſſiduè tractet, ærea nō internoſcit. ita-
, paucis poſt illum ſermonem diebus interiectis,
n epiſtolam ad me miſiſſet, in qua ita ſcripſit,
l ſibi tam accidiſſe mirandum, quàm quòd à
audiſſet, cùm dicerem, mihi Longoliana ſcri-
non admodum probari: nihil reſcripſi, quod
homini

homini quinquagenario inſitam opinionem non ſperaui me poſſe euellere. & ſunt omnino quædam res, quas vbi ſenſu & iudicio ipſi non percipimus, atque aſſequimur, nulla ſatis ratio probabit, vt cum Anaxagora, niuem atram iudicante, fruſtra de albedine diſputares. Improbas igitur, inquies, ſi ab antiquitate ſcribentes mutuemur? Ego verò, ſi aptè fiat, etiam ſummè probo, ſed hoc ipſum, aptè, quàm difficile ſit, ex eo licet cogitare, quod Latinam linguam cõtinet vniuerſam: vniuerſa enim ſub imitationem cadit. imitandi autem ratio, quia & multiplex eſt, & admodum recondita: primùm, de ea præcipere ſigillatim, infinitæ doctrinæ eſt: deinde, quæ præcipiantur, cognoſcere, & perfectè exſequi, non mediocris ingenij. cumqúe id, quod enitet in oratione, aut in re videatur eſſe, aut in verbis: ego olim rem ſignificatam ſimul cum verbis ſignificantibus ſumebam; eáque meis ſcriptis cùm inſeruiſſem, tum optimum illud, quod quæritur imitando, planè arbitrabar me eſſe conſecutum, poſtea cœpit mihi meum conſilium diſplicere: cogitaui, quoniam id eſſet memoriæ magis, quàm ingenij, quod ego efficerem, præſtare multos poſſe; quod autem multi poſſent, egregium non eſſe. Tum iniui rationem haud paullo difficiliorem, quam cum pauciſſimis mihi eſſe communem intelligebam. exquiſitas ſententias, de Cicerone excerptas, aut de Terentio, tacitus in animo verſabam

bam. eas ornabam verbis quàm poteram lectiſsimis, vt, quaſi veſtitu orationis mutato, cùm eadem eſſent, alia tamen viderentur. Erat non diſsimilis in verborum figuris commentatio: quas notaueram illuſtriores, ad alias ſententias ita traducebam, vt interdum eandem locutionem res propè innumerabiles accommodans. quaſi ex vna cera plures imagines, nec tamen eiuſdē generis, effingerem. In hac exercitatione quantum eſſet, vtinam aut maturè cognouiſſem, aut ſerò cognitum, auidéque arreptum vis occupationum non extorſiſſet. equidem, ſi quis me neget in ſcribendo quidquam eſſe, non pugnabo: ſed ſi quid ſum, ab hac vna eſſe contendam. Tibi gratulor, Sauli, qui & vis, quod ſentis eſſe præclarum, &, quod vis, nihil impedit, quo minus præſtare poſsis. otij enim tantum habes, quantum ſtyli exercitatio poſtulat. abundas, vt animi, ſic fortunæ bonis: in quibus ipſis (Zenonis pace dixerim) non minima, his præſertim temporibus, ad virtutem vis eſt. Ingenio verò ita flores, vt tuam maximè conſuetudinem propterea expetierint ij, qui ipſi ingenij gloria præter cæteros excellere putabantur. atque vtinam ea, quæ litteris mandaſti de homine Chriſtiano, aliquando emittas; vt opinionem ac ſermones de te meos res ipſa confirmet. quod breui futurum facilè ſpero. recipis enim te nunc in villulas tuas, hoc eſt, in ſummum otium: vbi cùm nullam tibi horam

horam à ſtudijs vacuam abire patiaris, (ſic enim & [illegible] à multis anteà cognoueram, & poſtea Coccius noſter confirmauit) expolitionem intra paucos menſes exſpectamus operum tuorum, qua de re vt interdum me Decij noſtri litteris certiorem fieri velis, etiam atq; etiam rogo. Pontificis Legatus, Ludouicus Beccatellius, homo antiquæ probitatis, humanitate, ac doctrina præſtans, poſt obitũ Cardinalis Mafeij ita me complexus eſt, vt omnem in meis commodis atque ornamentis curam & cogitationem fixiſſe videatur. cui non tam à me gratiæ ſunt habendæ, quod agit ipſe quantum poteſt, ac plus etiam quàm poteſt, quàm, quòd alios etiam, magnos & principes viros, ad me augendum, atque honeſtandum ſuo exemplo, atque auctoritate vehementer excitat. qui cùm multi ſint, tua tamẽ inter omnes elucet liberalitas; qui, re vix audita, amore in me tuo, ſtudio erga litteras incitatus, tãtum tua ſponte ad hanc prouinciam cõferre velle pollicitus es, quantum ex animo meo nulla vnquã delebit obliuio. Vale, tuamq; valetudinem cùm tua, tum noſtra etiam, qui à te pendemus, cauſſa diligenter cura.

EIDEM, Genuam.

MAGNVM mihi ſolatium attulit epiſtola tua: iucunditatem, dicere non poſſum; quam tempora eripiunt, ſic, vt me triſtitiæ totũ penè tradiderim

diderim. Ac primùm, obiiſſe audio fratrem meum Bononiæ, cùm valeret optimè, repentino morbo oppreſſum. fratrem cùm dico, me alterum iure naturæ dico, verùm addo illud, obierit, ſi vera narratur, frater is, qui bonitate præſtabat, valebat ingenio, excellebat induſtria, factus ad omnia maximè omnium videbatur. itaque obruor dolore: nec, puto, emergam, niſi aut illi melius eſſe, cognouero; aut, ſi naturæ ſatisfecit, opem tulerit ipſa dies: quæ valet ad omnia plurimùm, animi verò morbis plus etiam interdum, quàm ratio, medetur. Ad hanc ægritudinem accedunt domeſtica, meaq; propria vxor, cuius præcipuè ſtudio rés familiaris, ac domus tota nititur, quæ me multis moleſtiis, multarumq; rerum & curarum onere leuabat, quæ meã valetudinem præſenti ſemper officio tuebatur, ipſa nunc iacet, periculi non expers, affectis diuturno morbo viribus. ego vexor acerbiſſimè anniuerſariis oculorũ doloribus. quos ſanare, cùm iam penè tentata ſint omnia, humanæ artis eſſe nõ puto. remedia ſunt ab vno illo, qui malis cunctis medetur, cæleſti medico expetenda. is mihi optimam, vt ſpero, valetudinem aliquando reſtituet: ſi hoc minus, muniet me ſaltem ea virtute, qua res aduerſæ facilè perferũtur. ita ſalus ex morbo naſcetur, non hæc, qua corpus viget, quam ego adhuc omni remediorum genere fruſtra quæſiui, quæ cum ipſo corpore paucorum annorum ſpatio penitùs extinguetur, ſed illa multò præſtantior, qua noſtræ mentes, cum ſeſe ab hac terreſtri labe

ſeiunxerint, & cum puriſsimo illo cæleſtium animorum cœtu conſociauerint, perpetuò fruentur. interim, tot in me concurrentibus malis, ægrè impetum ſuſtineo, planéque quoniam homo ſum, debilitor aduerſis. Hic tu me vocas ad ſcribendum, & hortaris, vt ea tradam litteris, quæ aſsiduo Latinæ linguæ vſu, & diuturna tibi videor exercitatione conſecutus. Vis me ſcilicet, optimè Sauli, eam viam, quæ ad eloquentiam ducit, aperire. ſpiſſum opus, ac difficile, multi otij, tranquillæ mentis, non noſtræ fortunæ, cuius tibi imaginem oſtendi, neque noſtrorum neruorum, quos tu putas eſſe ſatis firmos; ego, quàm ſint imbecilli, experior ſæpè, ac ſentio. At erunt præclari conatus, etiam ſi non ſuccedat. Si ita eſt, hac laude nemo excluditur. poteſt aggredi, qui vult,. velle autem quis non debet? ſiquidem egregia cupientem aliqua vel ex hoc ipſo gloria cõſequetur. te, ſi quemquam, Sauli doctiſsime, te, inquam, ipſum decet maximè omnium id ſuſcipere, quod mihi imponis. quæ enim ſunt ad hoc munus neceſſaria, quorum alijs alia deſunt, ea in te vno abundant omnia, ingenium, vſus diuturnus, doctrina, iudicium. quid? opes, & fortuna numquid huc pertinent? illæ verò, mea ſententia, vel maximè. curſum enim ingeniorum retardat, vires debilitat, frangit inopia. an tu putas Ariſtotelem, & Platonem, illa Græciæ lumina, an Ciceronem noſtrum, an Plinium tam multa potuiſſe litteris mandare, niſi ſummum illis otium rerum omnium affluentia

fluentia

ſluentia peperiſſet? domi alebant ſeruos eruditos: contubernales habebant, eximijs præmijs accerſitos ex vltimis terris, rhetores, hiſtoricos, præſtantis ingenij, ſingularis doctrinæ Philoſophos. cum his ſe quotidiè exercebant: horum ominum opera, quatenus liberet, vtebantur. at ego ſumptum vnius pueri, minima mercede conducti, quo in ſcribendo vtor, ægrè ſuſtineo. Et in his anguſtijs, in hac mea tam tenui valetudine, tam aduerſa fortuna, quia rudes homines, veteris eloquentiæ cupidos, meis ſcriptis non erudio, nec in rectam Latinè ſcribendi viam induco, appellas me, quaſi malum debitorem, atque etiam accuſas, verbis tu quidem humaniſsimis, & alieno, vt videris, nomine, re tamen ipſa grauiter, &, vt ego interpretor, tuo iudicio: quod vereor in primis, facióque, ſicuti debeo, plurimi. verumtamen videre te puto, quam facultatem res deſideret. quid autem præſtari à me poſsit, nemo omnium, qui viuunt, me ipſo meliùs intelligit. quare noli mihi languorem, aut deſidiam obijcere: quæ abeſſe procul à me, qui anteactæ meæ vitæ curſum inſpiciet, atque examinabit, facilè cognoſcet. ſatis habeas, ſi nemo iſtam in te culpam conferat. qui cum ingenio præſtes, ætatem omnem in Latina lingua contriueris; ex quo factum eſt, vt eam perfectè calleas; id quod tuorum ſcriptorum ſubtilitas, & elegantia declarat: cùm valetudinē non deſideres; otio penè diffluas: addo etiā illud: cùm optimè tibi cum fortuna conueniat: quæ tibi de ſuis bonis tantum elargita eſt,

vt erogare quãtamuis pecuniam in homines doctos, eorumq́; ſtudia nullo tuo incommodo poſsis: hæc cùm in te ſint omnia, eáque, vt ego arbitror, ſumma, non minima quidem certè: abſtines tamen ab hoc munere, & hortaris alios, nulla tibi re, præterquam voluntate, & ſtudio conferendos. Quis non miretur ſitire fontes? ſitiunt enim certè, cũ tu petis à me tamquam ex arido ſolo, quod in te ipſo vberrimum eſſe conſtat, & cùm ad noſtram potiùs inopiam confugere, quàm tuis copijs vti vis. Hoc loco mihi venit in mentem, tuam quoq; cauſſam, non modò meam, meditanti, quod tu fortaſsè reſpondeas. Diſtingues illa ſuperiora: negabis in te vno eſſe omnia. quæ dixi eſſe de Latina lingua ſcribentibus neceſſaria. de fortuna concedes: patet enim: etiam, opinor, de valetudine, de otio: ingenij laudem, & doctrinæ, quæ tua modeſtia eſt, abs te reijcies, fortaſsè etiam, quæ tui eſt in me animi propenſio, quæ humanitas, ad me transferes. Nolim equidem tecum, Sauli, ne in tua quidem laude cõtendere: verùm quòd tu mihi de te ipſo non credes, credent alij, verumq́; fatebuntur, adducti in hanc ſententiam, ac planè cõfirmati, non tam auctoritate mea, quam tamen in his præſertim elegantioribus literis, in quibus iam tot annos verſor, non eſſe nullam intelligo, quàm tuo ipſius teſtimonio, quod habet ponderis apud bonos ac ſapientes viros in omni re plurimum, te, inquam, ipſo teſte locuplete, cui fides habenda videatur, probabo tuam virtutem. Oblitúsne es, aut oblitum me putas illius tem-

poris, cùm tu librum tuũ de homine Chriſtiano mihi oſtendiſti? bone Deus, quàm in illo multa præclara, cuius induſtriæ, cuius prudentiæ, quàm à te grauiter, quàm copioſè, quàm ſplendidè tractata. neque verò ego vnus illum librũ vidêre alij, vidit, qui vir, & quantus, Reginaldus Polus Cardinalis, qui poteſt eſſe inſtar omnium, quem tu profectò iudicem in re tua nunquam recuſabis. hunc ego audiui, audiuêre multi, de tuo interdum libro loquentẽ. ornabat laudibus. (et eſt homo, vt ſcis natura ſimplex, rectus, cuius ab intimo ſenſu nunquam ne minimum quidem aut vultus, aut oratio diſcrepet) quid plura? conferendum cum antiquitate iudicabat. Quamobrem redeo illuc, & concludo paucis. Magni facis eloquentiam. cupis eam agnoſci, cupis amari, & coli. egregia cupiditas, & nobili ſanè viro digna: verùm, vt tibi ſatisfacias, & inuenias exitum ſtudij tui, elige de duobus vtrum vis. aut ipſe, qui potes, oſtende nobis Latinæ linguæ pulchritudinem, ac præſtantiam; doce nos, doce poſteros, quæ ſit eius adipiſcendæ, & perfruendæ ratio ineunda: aut, ſi quos exiſtimas hoc præſtare poſſe, excita eos liberalitate, foue tuis copijs: noli pati, animum eorum hac & illa cura diſtrahi: ſit intentus, & fixus hoc vno in ſtudio: neque abducat eum ab opere pulcherrimo, ac nobiliſſimo humillimæ interdum rei turpis, & ſordida procuratio. ita conſequeris facilè, quod vis: optimisq; ſtudijs & poſteritati magna tua cum laude conſules. Illa, quæ ſcribis de leguleijs quibuſdam, in meum librum

C 3 *de*

BIBLIOTECA NAZ. CENTRALE VITTORIO EMANUELE

de Romanis legibus, detrahendi ſtudio, incurrentibus, legi nullo cum ſtomacho: nec ſum miratus, à barbaris hominibus ſordido quodam litterarum genere aſſuetis, elegantioris doctrinæ ſcientiã, & quaſi lautitiam quandam ſtudiorum contemni. Non placet iſtis meus liber: magnis videlicet viris, quorum fama ædium illarũ, in quibus ipſi habitant, limina nondum eſt egreſſa: at placet Vincentio Portulacæ, cuius eſt in vrbe Brixa inſignis auctoritas, illuſtre per Italiã nomẽ; placet Antonio Auguſtino, Marco Antonio Nattæ, Lælio Taurello, Vido Pancirolo, iuris vtriuſque ſcientia claris; quorum nomina, ſcriptis egregijs teſtata virtus, atque expreſſa, cum æternitate coniunget. hos ego meorum laborum, & vigiliarum laudatores cùm audio, viros graues, & certos, omniũq; nobiliſsimos; voculas raucæ plebeculæ contemno; quidq; leues, & obſcuri homines de me ſentiant, aut loquantur, non eſſe mihi valdè laborandum exiſtimo. te quoq; ſperabam in meis præſidijs eſſe, & ſi qui vrgerent grauius. obſiſtere, impetumq; inuidiæ, & maleuolentiæ tua auctoritate, ac teſtimonio frangi. quod ſi facis; fructum fero meæ ſingularis in te obſeruãtiæ, & habeo tibi, quam debeo gratiam: ſin minus, hoc tamen nomine tibi debeo, quòd meos obtrectatores flocci facis, vſq; eò, vt indignos, quibus reſpondeatur, exiſtimes. Vale. Venetijs.

VIDO FABRO

Patauium.

NESCIO, vtrum fortunæ ſuccenſeam, cuius culpa factum ſit, vt, ego tuas litteras duobus fere menſibus poſt eum diem, quo tu ſcripſeras, acceperim: an eidem gratias habeam, quòd mihi, arculam quandam ſcriptorum meorum euoluenti, planéque aliud agenti, de improuiſo illas obtulerit. gratias habebo potius, quòd eodem tempore ſimul cum iniuria beneficium accepi, & iniuriæ beneficium præferri, æquum eſt. ſed, quoniam vereor, ne tarditatem in ſcribendo meam durius acceperis, hunc tu mihi ſcrupulum, Vide, ſi ex animo euelleres, faceres humanè, nec tamen iniquè: cum hoc ipſum, quod commiſſum à me eſt primùm, ex aliena culpa pendeat, deinde nunc quidem etiam corrigatur. Venio ad tuas literas: quibus mihi gratius nihil potuit accidere; dicerem iucundius, niſi clauſula illa de Bunello meo planè omnem iucunditatem eriperet. nam ſic fac exiſtimes, ex illius viri interitu tantum me cepiſſe dolorem, quantum fortaſſè dies exhaurire nulla poterit. Vixerat mecum Venetijs per quadriennium: cum ego in illo probitatem morum virtutemq; diligerem, ille in me propenſionem, credo, quandam ad litteras non improbaret. Interceſſere etiam inter nos officia quædam, ſed à me leuia, nec ſatis digna, quæ memoria tenerentur: quæ tamen ille, vt erat gratus, non meminiſſe ſolùm, ſed prædicare etiam ſolebat. ego ab illo maximum habebam beneficium, quòd me, cum Philelphis, & Camponis neſcio quibus (vt alijs parcam)

 cam)

cam) miſerè errantem, in hanc rectè ſcribendi viam primus induxerat. Videbatur quibuſdam natura ſeuerior, ſed erat leniſsimus erga ſui ſimiles, hoc eſt erga bonos viros, vbi vitium noſſet, cēſor acerrimus. Diſtinguere homines non fortuna, ſed moribus ſolebat. Loqui ad voluntatem neque ipſe poterat, neque ferre qui ad iſtam artem eruditus eſſet: totus erat apertus et ſimplex. Satis ſcio fuiſſe, qui illum deprauata religionis nomine in crimen vocauerunt, quorum vitam ſi cum Bunelli vita comparares, Socratem diceres iniquorum conſpiratione circumuentum. Coluit omnes virtutes & Philoſopho dignas, & homine Chriſtiano, ſed continentiam præter cæteras. hac verò ille triumphauit maximè, & triūphauit adoleſcens cùm cæteros voluptas capit. quo mirandū eſt minùs, ſi tantus poſtea vir ex tanto adoleſcente factus eſt. nam extremam vitæ partem, quam, vt in fabula actum, decet eſſe perfectiſsimam, heroicā audio fuiſſe, & planè diuinam. Quare incumbamus, ô Vide, et hanc operam Bunello noſtro nauemus, vt illius nomen, immortalitate digniſsimum, extingui mortali cum corpore non ſinamus. quod equidem enitar, & hominis mihi amiciſsimi, ſummi viri memoriam (ſi modò is ego ſum, qui tantū præſtare poſſim) profectò ab interitu vindicabo. video te in tuis litteris idem velle: nec dubito, quin poſsis. nam & Bunellum amas mortuum: et vales plurimùm ingenio, quod etiam pietas excitabit. cuius officij ſocietas eò gratior vtrique noſtrum eſſe debet; quòd cùm apud

alios

alios laudabilis maximè erit, illuſtri exemplo gratiæ referendæ, tum ad animos noſtros amore coniungendos, æternaq́; neceſsitudine conglutinandos, plus valere nihil poteſt. Reliqua erãt in epiſtola tua magnifica quædam, & eleganter ſcripta de laudibus parentis mei, quæ veriſsima fateor; quædam etiam de me ipſo, quæ non agnoſco. nam, etſi tibi, nobiliſsimo adoleſcenti, multis non ſolùm fortunæ, ſed etiam naturæ, doctrinæq́; bonis ornato, &, quod caput eſt, virtutis amanti, placere maximè velim: tamen, quia nemo adhuc à me hoc impetrauit, vt ea mihi adſciſcerem, quæ mea non eſſent, pátere, obſecro te, de me ipſo mihi potiùs me credere, quàm tibi. quòd ſi, cupidum eſſe laudis, laudem eſſe vis, iſto me licet nomine non contemnas. quòd ea, quæ habent ij, qui laudabiles ducuntur, ego, eadem vt haberem, ſemper laboraui. ſed ſcis, velle, & perficere, non idem eſſe. alterum contingit multis, alterum dumtaxat ijs, quos Dij diligere putantur. quorum ego te in numero, optime Vide, præſtãti natura præditum, Bunelli præceptis informatum, confido facilè futurum. Vale. Venetijs.

MARCELLO CERVINO CARDINALI.

Romam.

POSTEA quàm Roma diſceſsi, etſi tum mea etus in te obſeruantia, tum tua in me perpetua beeuolentia poſtulare videbatur, vt ad te quàm ſæ-

piſſimè ſcriberem: tamẽ id non feci: propterea quòd omne otium, atque omnem etiam mentis tranquillitatem moleſtæ in primis ademerunt occupationes: quarũ me, cùm primũ huc reuerti, tantus æſtus abſorbuit, vt longo interuallo vix emerſerim. nam primùm domeſticas res ita malè affectas offendi, vt eas ſeruare multi temporis, non exigui laboris, etiam alicuius artis eſſet: deinde, cum illa, quã ſcis in meis epiſtolis nutu tantum appellari, inimica natio virtutis, ac diligentiæ. quæ etiam patri meo, viro optimo, (& adde, ſi quid vis) negotium exhibuit, ad me vexandum, atque opprimendum conſpiraſſet: durius habui negotium, vt meas fortunas in tuto collocarem. ſed me, qui antea præſtò mihi ſemper affuit laboranti, idem in hoc potiſſimum diſcrimine egentem opis & conſilij, nec mediocriter de toto rerum mearum ſtatu ſolicitum, reſpexit, ac liberauit Deus. itaque omni planè moleſtia perfunctus eſſe videor. quid quæris? aliqua etiam officij ſpecie ab ijſdem obſeruamur: ac ſe ſatis aptè ſimulationis, vt opinor, artificio tuentur. accipere tamen quod datur, quocumque animo detur, inſcitiæ non eſt: nec hodierni mores, & ratio temporum ſecus poſtulat. Cætera ſunt in meis rebus non planè cuiuſmodi nos optabamus, ſed cuiuſmodi tamen multi non ſperarunt: quibus hæc, quæ nunc agimus, ampliſsima videntur eſſe, cùm nos præ ijs, quæ niſi quis caſus noſtris conſilijs occurrerit, agere aliquando cogitamus, tenuiſſima iudicemus. quam qui‍dem ad rem quod

*tu omnia, quæ in te ſunt, liberaliſsimè polliceris,
quódque Alexandrum etiam Farneſium, & præ-
ſtantem omni virtute Cardinalem, in eandem ra-
tionem propenſum eſſe affirmas: equidem de te ſic
exiſtimo; & multas eſſe res, in quibus iuuari à te pro
tua ſummatum dignitate, tum etiam fortuna poſ-
ſim; & in ijs rebus nunquam omninò mihi tuam eſſe
humanitatem defuturam: Farneſium autem, diui-
num adoleſcentem, natum ad liberalitatem, & ad
gloriam, non miror eo eſſe erga virtutem animo,
quo quia ſemper fuit auus, iccirco ad eum gra-
dum, qui eſt in terris ſummus, & auguſtiſsimus, Dijs
hominibuſqúe volentibus adſcendit. ac ſanè ille
cum domeſtico exemplo, tum multò etiam magis,
egregia ipſius natura ad immortalitatis laudem ex-
citatus, ſæpè alias, quanti bonas artes faceret, o-
ſtendit, ſed proximè vel in primis, cùm Hierony-
mum Ferrarium iuuenem rariſsimæ virtutis, ſanè
quàm pro eius meritis ornauit, atque auxit. in quo,
cùm apud vnum poſuiſſe beneficium videatur, à
multis tamen gratiam iniuit: nam, cùm vos, tales
viri, patrocinium litterarum ſuſcipitis: quicumque
bonis artibus delectantur, animo recreati, veniunt
n ſpem aliquando fore, vt poſt diuturnos labores, et
nolestiarum quaſi tempeſtates, in quietis et otij por-
um, vobis adſpirantibus, deferantur. quos ſi in cur-
ſtudiorum inſtituto veſtræ benignitatis aura deſi-
rit; hærebunt, neq; iam poterunt quò intendebant,
e ope auxilioq; veſtro peruenire. verũ huiuſmodi*

du-

dubitationem veſtraiam cõſuetudo ſuſtulit. magnæ enim optimæ voluntatis documenta ſæpiſsimè dediſtis, maiora etiã dare cogitatis, cùm quidem, vt Antonius Bladus ad me detulit, pulcherrimam rem, & nobis digniſsimã aggreſsi, omnes libros Græcè ſcriptos, qui nunc in bibliotheca Palatina conditi aſſeruãtur, prælo ſubijcere cogitetis; vt, multiplicatis exemplaribus, per orbem terrarum, in vſum omnium gentium, omniumq́; ſeculorum, diuulgentur. cui ſe muneri Bladus à te eſſe præpoſitũ aiebat: itaq; veniſſe ad nos, vt et eos typos, quibus atramẽto illitis charta imprimitur, conflandos curaret, &, ſi qua præterea ſunt ad opus neceſſaria, maturaret. ſanè ſum lætatus plurimùm; hominemq́; ſua ſponte diligentiſsimum tamen cohortari non deſino, vt in ea re, quæ ad commodum ſtudioſorum, maximè verò ad tuam, vt ego ſentio gloriã ſpectat, operæ ne parcat: eiq́; dixi, vt ad omnia me et fratribus vteretur neq; minus prolixè, q̃ verbis pollicitus ſum, vbi ille petierit, re præſtabo. nam & hominem diligo, & verò tua voluntas maximi eſt apud me ponderis. In Romulo quidẽ tuo, quem initio ſum complexus, vt fratrem tuum, deinde amare cœpi, vt te fratre dignum, nihil prætermitto, quod aut in officio cohortandi, aut etiam in ſtudio iuuandi poſitum ſit. ſed ille, cui notiſsimæ ſunt occupationes meæ, pudore, credo, facit, vt rarius ad me ſcribat: cum mihi, vel in maximis negotijs ei vacare, non modò non moleſtũ, ſed etiam gratiſsimum ſit. quod tu, ſi videbitur, ad illum ſcribes: ſimul-

mulq́; litteris admonebis, vt, quo conſilio Patauium eſt profectus, id ſtudio diligentia conſequatur. neq; tamen hoc dico, quòd eum, adhuc quidem, lapſum eſſe putem, de quo etiam ea, quæ volumus, & videmus, & audimus: ſed quòd, infirmitatem eius ætatis cùm recordor, interdum vereor, vt poſſit conſiſtere. Vale. Venetijs.

BERNANDINO MAFAEIO EPISCOPO CREATO Romam.

VBI te audiui Epiſcopum eſſe creatum, lætatus ſum non tam ob ipſam rem, quæ ſanè eſt perhonorifica: propterea, quòd Epiſcopatus & ſacerdotiū eſt, & maximum ſacerdotiū; quàm quia, dè te ipſo cogitans, intelligebam te eum eſſe, cui ad iſtam honeſtandam dignitatem ſumma facultas in optima voluntate nō deeſſet. Tibi erunt, quæ multis ſolent eſſe laborioſa, virtus, et vigilantia, ex tua vetere conſuetudine facillima. non enim honorem quaſi legem bonitatis, ad quam te fingeres, accepiſti. ſed ad honorem bonus acceſſiſti, multis antea, magnisq́ue rebus Paulo III. probatus; cui Pontifici omnium ſapientiſſimo, & optimo; qui & ipſe Deo probatus eſt; & non probat niſi ſui ſimiles. Gratulor igitur tibi, non vt gratulantur ij, qui ferè, quibus fructibus auctus ſis, vnum cogitant, cætera magnoperè non ſpectant; ſed vt ij, quibus dignitas, & religio prima ſunt: quæ tu coles maximè, & eris in Christi militia anteſignanus. Grauem ſanè perſonam Epiſcopi ſuſtinetis. veſtrum

veſtrum eſt, errantes animos in viam reducere. & reducitis vos quidem præceptis diuinæ doctrinæ tradendis: ſed magna vis eſt in exemplo, cùm ea, quæ traditis, ipſi vita, & morib. exprimitis quod tu præſtabis vtrunq; omnium maximè: qui & habes non doctrinam modò, verùm etiam eloquentiam. quarum altera imperitos erudias, altera languẽtes excites; et viuis, vt homo, ſatis extra culpam. quod memini me multis abhinc annis in tua prima adoleſcentia miratum; cùm ea in te laudarem, quæ tamen imitari vix poteram, quod feciſti adoleſcens, cum tua te ſingularis, optimáq; natura ad decus inuitaret, & quaſi manu præhenſum duceret; nunc, ætate confirmata, cùm ad voluntatem acceſſerit ratio, dubitem quin idem multò ſis alacrius conſtantiusq; facturus? dubitet, qui te ignorat: mihi, cui tua ſtudia, tui ſenſus ex noſtra familiaritate notiſsimi ſunt, dubitare non licet. Quare, vt ad prima redeam, non eo ſolùm nomine tibi gratulor, quòd Epiſcopus es, in ſumma dignitate conſtitutus, quod tibi ſcis eſſe commune cum multis, ſed quòd is es, qui cum iſta dignitate virtutem æquare poſsis. quod quia vides quàm non multi potuerint, eò magis tu, qui potes, hoc ipſum, quod potes acceptum Deo referre debes tantumq; munus in te collatum, illud quidem plurimi facere, ſed, quoniam eſt proprij erga te amoris argumentum, muneris cauſſam multò, quàm ipſum munus pluris æſtimare. Vale. Venetijs. Kalend. Maij. D. XLVII.

GA-

GABRIELI CATIANO
Brixiam.

ISTOLAS à te habeo duas: vtramq; ſcri-
·legantiſsimè, ſed illam pleniorem, quam X I.
ept. dederas: nam hæc recentior, cui nonarum
es erat adſcripta, argumentum habuit fere
n. venio igitur ad priorem: in qua cætera iu-
ſima, illud permoleſtum, quòd te minùs com-
ſignificat valere: ſcribis enim, valdè te ob ad-
n valetudinem vereri, ne non illud, quod inſti-
, abſoluere, ac perpolire tibi liceat. Mi Ca-
, excita prudentiam tuam, & occurre mor-
ncipijs; ne ille grauior deinde factus, & te, &
s tuos, qui, te ægrotante, valere non poſſunt,
s vexet. Hoc loco mihi veniunt in mentem,
a me olim, minus rectè cùm haberem, pruden-
è, & amantiſsimè monuiſti. illa ipſe tibi nunc
moriam redige, &, quæ tuæ tunc partes erant,
inc fac eſſe meas. Tu mihi non ex Hippocrate,
aleno, ſed ex veterum Philoſophorum libris ea
dia. quibus ad ſalutē præſtātius eſſe nihil potuit,
ſti: ego nūc in te facio tuamq; tibi medicinam.
uo vis, quæ meū morbum, te medente, ſanarunt,
ipſe in morbo prætermittere? non vis opinor.
nim id te dignū eſt: qui ea ſæpè legiſti, vnde ho-
s alijs cauere cùm diſcāt ſibi eos nō cauere tur
, quare adhibe eam, q̄ ad oēs res ſoles, ad te du-
, diligentiā: et, quod ouerìs ſuſcepiſſe te ſcribis,
id ſi

id ſi grauius videtur, quàm vt perferre poßis, depone prius, quàm opprimáre. magnum eſt, quod molieris, & magni non ſolùm ingenij, quo tu non eges, ſed etiam otij: quo niſi abundas, quo modo te ſperas ea, quæ in iure ciuili diſperſa ſunt, quæ ſcis eſſe minimè pauca, primùm poſſe cogere, deinde coacta ita diſponere, vt ex certis generibus totum ius ciuile cognoſcatur? atq; ego tamē ſic exiſtimo: ſi quis eſt, qui hoc præſtare poßit, aut eum te eſſe, aut omninò neminē: ſed, quoniā res & fortunæ tuæ, quemadmodum tu quidē affirmas, ita ferunt, vt in forum tibi neceſſariò ſit eundē, quæ ratio, ſi modò et tibi, et populo placere velis, multi temporis exercitationē deſiderant; hæc autē quæ à te eſt iuris ciuilis inſtituta digeſtio, eiuſmodi eſt, vt nihil operoſius exiſtimetur: vereor, ne duarum rerum difficillimarū tractatione diſtractus, vtramque dum vis, neutram aſſequâre. quamobrē, quid ſuſcipias, tui conſilij eſt: ego monendi partes; quæ ſunt prudentiæ, non aſſumo: neque enim plus vlla in re me exſtimo videre, quàm tu vides: id, quod eſt beneuolentiæ meæ, faciam, vt magnoperè te non ſolùm horter, verùm etiam rogem, valetudini tuæ minùs, quàm gloriæ, ne ſeruias: quæ quidem nobis, qui te ſummè diligimus, tantæ curæ eſt, vt plurimas noſtræ ſalutis partes in tua ſalute poſitas exiſtimemus. De Alciati libro, valdè te amo: ſed, eum, hoc quidem tempore, cur mittas, non eſt. ſunt quædam, quæ magis vrgent. Quæ ſcis à nobis anno proximo ſuperiore inſtituta, iam penè abſoluimus. Domeſtica

ferè

ſunt vt volumus.fratres valent optime, ego ſi-
ōleo,hoc eſt,& ſi non optimè,ſic tamen, vt ſtu-
noſtris frui liceat,quod ſi perpetuò detur,equi-
Hac mea tenuitate contentus ero; illam firmi-
n,illa athletarum latera non appeto : neq; mi-
nquam de natura queri veniet in mentem, quæ
orpuſculo finxerit imbecillo,gratias agam po-
quòd effecerit,vt omnibus penè horis, aduerſæ
tudinis metu,ſpectanda mihi ratio ſit, & con-
ntiam,quæ virtus eſt, aut certè ad virtutem du-
ogar amplecti. Amamur à multis:ſi modò ex
u,& verbis amor intelligitur : colimur etiam à
nullis, qui,falſa de nobis opinione adducti,no-
n conſuetudinem,quaſi docti hominis,videntur
tere.quibus ego ſi me patefecero, facilè hunc
rem eripiam.&,puto,faciam ne totos dies ſa-
ttoribus tribuam.Vale.Venetijs.

FRANCISCO LVISINO
Patauium.

SI NESCIS, Luiſine, quantum ego amo-
oſtro tribuam,cognoſce ex hoc,quod & ſuperio-
s menſibus licere mihi per eum putaui ad tuas
eras,humaniſſimè ſcriptas.nihil reſpondere; &
c,eodem fretus,etiam malè reſpondeo, Non eſt
,inquis,officium colere. Quaſi iam probaueris,
a non coluerim,ideo me turpem eſſe. non placet
duris legibus amicitiam adſtringi, vt nunquam

D relaxen-

relaxentur. ſummam diligentiam maximis in rebus ſi ab amico requiris, iure facis: ſed ſi etiã in minimis, non æquus es. eſt enim profectò quædam ſuauitas in negligentia: quam qui ex amicitia tollit, horridior eſt, quàm vt vrbani mores ferre poßint. quare, ſi amabilis eſſe vis, (quamquam quis te vno amabilior eſt?) verum tamen, ſi id tibi propoſitum eſt, vt omnibus in rebus æquè amabilis, æquè iucundus ſis: permitte mihi, vt liceat aliquando tecum eſſe negligenti. Nam, quod ad tuas litteras attinet, ita iudico, ſcriptas eſſe non ſolùm eleganter, in quo tamen non minima laus eſt. ſed etiam ſapienter, quod quia ſolet ab ætate tua longiùs abeſſe, non ſolùm laude, ſed etiam admiratione dignum eſt. vitium hoc in pleriſque adoleſcentibus, atque etiam in robuſtioribus quibuſdam fama celebratis animaduerto, vt inania colligant, & eloquentiam non, vt veteres illi, in ſententijs, & verbis à communi cõſuetudine alienis, ſed in quibuſdam vulgaribus, ac pæne puerilibus ineptijs conſtituant. Quocirca non ego te, Luiſine hortabor, vt ex iſta imperitè ſcribentium turba te eximas: ſed gratulabor potius, quòd ita effeciſti, vt hortationi locum non reliqueris: hoc cum adoleſcens adhuc, & pæne imberbis, nondum ea prudentia, quæ extrinſecus aſſumitur, propter ætatem copiosè inſtructus, naturali quadam ingenij facultate, & aßidua Ciceronis lectione ſis conſecutus: cum illa acceſſerint Ariſtotelica, in quibus nunc totus es: vſúmque rerum, qui in adoleſcentem

centem non cadit, percallueris, qualem te virum
turum putemus? non ſum natura blandus: neque
leo cuiuſquam auribus inſeruire: potius offendit
uoſdam libertas mea. itaque quod dicturus ſum,
ratiæ cauſſa dictum ne putato. ſi quando accidat,
t interroger de ijs, qui antiquam illam perfectè
cribendi laudem poſſe nobis videantur, iam penè
amiſſam, reſtituere, ſoleo te duobus præſtantiſſimis
adoleſcentibus, meis familiariſſimis, Calino, & A-
maltheo, tertium inſerere. Calinũ, puto, non noſti:
qui clariſſimum iuuenem, Aloyſium Cornelium,
ſingularis viri, Ioannis Cornelij, filium, in Cyprum
inſulam ſecutus, tertium iam annum abeſt. ſed mi-
hi hoc velim credas affirmanti: ea bona, quæ magi-
ſter tuus Ariſtoteles laudabilia eſſe dicit; omnia fe-
re in illo adoleſcente aut eſſe iam, aut breui, vt ego
auguror, futura. De Amaltheo autẽ quid ſentiam,
non exſpectas, opinor, vt ſignificem, neque vt ego
tibi eum quaſi latentem indicem. quem in illuſtri
quadam ſpecula virtus conſtituit. quare coniunge
te cum his, & eloquentiã tres optimi adoleſcentes,
ætate fere pares, concordi ſtudio, ſicuti pulcherri-
mam virginem, diligite. quod ſi me etiam ſocium
recipitis, & riualem in hoc amore fertis: erit præ-
clara conſenſio; & Latinæ linguæ formam, quam,
ſuperioribus temporibus turpi barbarie vitiatam,
nunc agnoſcere vix poſſumus, poſthac, vt opinio mea
fert, intactam, illibatámque tuebimur. Vale. Ve-
netijs.

PAVLO CONTARENO Venetias.

C V M Venetijs proximè diſceßi, vt in hanc ſolitudinem ex iſta frequentia me conferrem, magna ſanè lætitia perfruebar, & quod ad ea, quæ homini cariſſima ſunt in vita, vxorem, ac liberos meos redibam; & quòd mihi, otium ad ſtudia, amœnitatem ad valetudinem quærenti, nunc eſſe præter cæteros locum expetendum atque adamandum intelligebam. ſed, vt in rebus humanis nihil eſt ſimplex, in ſumma voluptate moleſtiæ tamẽ hoc erat, quòd ita fortuna tuliſſet, vt, quo tempore tibi per anniuerſarias Patauini gymnaſij ferias Venetijs eſſe, & cõmorari liceret, tum ego à te diſiũgerer, magnamq; manendi cupiditatem maxima diſcedendi neceßitas vinceret. nec verò mihi dubium eſt, quin cum meo ſenſu tuus quoque ſenſus congruat, & , quæ me cura torquet, eadem te pungat. vinci enim in officio, atq; amore, quàm ſit turpe, ſi te non mea vox alquãdo docuiſſet, ipſi te libri, vnde hauris illa præclara, quibus ad laudem informamur, penitus erudirent. quòd ſi, vt vnà ſimus, quod & tu, vt opinor, ſperabas, & ego certè cupiebam, per interualla locorum non licet: at, quod proximum eſt, vt vnà eſſe videamur, non video cur præſtare litteris & conſequi non liceat. nam ſi propterea, ſimul eſſe, iucundum eſt, quia mutuo ſermone fruimur: in litteris nõ ego quidem tuam vocem audio, neque tu meam; ſed

quæ

iæ voci ſubeſt res, eam nihilo minus, quàm vnà cũ mus, percipimus, hoc etiam maiore cum fructu, ꝙ liquantò ſcribimus accuratiùs, quàm loquimur, uare velim ad ſcribendum te des: &, cum me tuæ onſuetudinis vſura, ob ingenij tui ſuauitatem, & ermonis elegantiam, mirificè capiat hæc quæ in te amo, quæ nunc abeſſe doleo, fac, ſi me diligis, ne omnino deſiderem. debes hoc mea cauſſa non nolle, tua verò maximè cupere. nam, cùm te aliquot ab hinc annis in rectam illam antiquæ eloquentiæ viam dederis, patris tui, viri optimi, ac ſapiẽtiſſimi vocibus, conſilijsque cõmotus, patrui verò, clariſſimi ac præſtantiſſimi ciuis, exemplo incitatus, turpe tibi eſt, in mediocri laude conſiſtere, & ad ſummam peruenire, ſine ſtylo aſſiduáque exercitatione non licet. quid enim ille noſter, cuius tu libros numquam de manibus deponis, quid aiebat? timere ſe, niſi frequẽter declamaret, ne, quod adeptus erat in arte oratoriæ facultatis, exareſceret. Attende, mi Paule, & tuam cauſſam, à qua mea diſiuncta nõ eſt, ſi placet, mecum conſidera. Ille ſibi, homo Romanus, Latinæ orationis inopiam metuebat; cum tamen omnibus in hoc genere diuitijs abundaret: nos quibus Latina lingua peregrina eſt, qui in optima ſcribẽdi aut dicendi ratione rudes, & infantes penè ſumus, de ſumma eloquentia ſine ſummo ſtudio cogitabimus? & vnam omnium difficillimam rem, eandemque omnium glorioſiſſimam, ludibundi conſequemur? Vides me ipſum, qui quid ſim, ego quidem nõ ſtatuo

 ſed

ſed ſunt, quibus non eſſe nihil videar; nullum pænè diem intermittere, quin aliquid latinè ſcribam, cùm tamen, ex quo lapidem hunc voluo, annus iam vigeſimus abierit. Eſt adoleſcens in veſtra nobilitate, tibi non ignotus, mihi admodũ familiaris: quem excellenti præditũ ingenio; gloriæ cupiditate flagrantem, niſi à Romanæ eloquentiæ laude ad huius maternæ linguæ ſtudium falſa quædam opinio traduxiſſet, erat, cur de illo ſperarem ea, quæ ſumma ſunt. tantam enim operam in ſcribendo ponit, quantam tu videlicet in legendo. ſed neque illi in ſumma induſtria iudicij ſatis eſt, qui de latinæ linguæ dignitate non optimè ſentire videatur; neq; tibi rectiſsimè iudicanti, ad id ipſum, quod probas, obtinendum ſuppetit induſtria. quare vellem, vt & tu illum in diligentia, & ille te imitaretur in ſententia. quod vtrumq; ſi contingeret; næ ego veſtræ vtriuſq; laudi præclarè conſultum putarem. Sed ille de ſuo conſilio viderit. iccirco enim ſe non exiſtimat errare, quia, quod ſequatur, auctores habet eos viros, qui quod optimum eſſe dicunt, in eo facilè omnibus hominibus antecellunt. Te verò, qui mecum in ijſdem ædibus per triennium fere vixiſti; qui, quidquid es, de meorum conſiliorum præceptorúmque fonte fluxiſti, cuius à laude mea laus quodam modo pendet; te, inquam, mi Paule, quantum in me erit, errare non patiar; téque, coactus amore, & officijs tuis, hortari nunquam deſinam, vt in veram ac ſinceram eloquentiæ formam, cuius ego tibi excellentem pul-

pulchritudinẽ, duorum veterũ oratorum exemplo, ſæpè demonſtraui, tuæ mentis oculos acriter intendas; eámq; tibi à me veris, vt arbitror, lineis deſignatam, tu aliquãdo tuis ſcriptis, quaſi coloribus, coneris exprimere. Graue, inquies, onus imponis, & difficilem mihi laborem mãdas. Fateor ita eſſe: addo etiam illud, non eſſe nobis optandum, vt aliter ſit. nam, cum omnium hominum in appetenda laude par propè voluntas, ſimilisque ſenſus ſit: quod omnes appetunt, id ſi eſſet eiuſmodi, vt conſequi multi poſſent; quanti, obſecro, æſtimares? opinor, minimi. copiam enim vtilitas, & vtilitatem ſequitur contemptus. quare non tibi eſt dolendum, quod de ſudoribus manat gloria. lætare potius, quod, cum eam omnes amabilem eſſe, valdéque expetendam ſentiant, pleroſq; tamen laboris magnitudo terret, & æmulandi ſtudium rei difficultas imminuit. Eſt autem tibi ad hanc laudem, quò te voco, aditus eò facilior, atque apertior, quòd quæ duo ſunt ad comparandam eloquentiam inſtrumenta maximè neceſſaria, & ingenium, & memoria, vtrumque ſic tenes, vt in altero excellas, in altera ijs, qui excellere putantur, non admodum concedas. hæc tu bona ſi languere ſinis, gratiam naturæ nõ optimam refers: quæ non in te benigna fuit, vt ſuum beneficium negligeres. ſed vt ad decus, ad dignitatem, ad immortalem, æternámq; laudem conferres. Neq; verò is ego ſum, qui te velim eloquẽtiam à philoſophia ſeiungere, totóſq; dies in hoc vno expoliẽdæ oratiõis

ſtudio conſumere. erras, ſi me ita ſentire putas. ego philoſophiam diuinum quiddam eſſe dico, indicem veritatis, magiſtram vitæ, omnium virtutum, omniúmque laudandarum artium parentem. ſed tamen ita ſtatuo; ſi quis optimè ſciat, non optimè loquatur, plerumque fieri, vt idipſum, quod ſciat, neſcire videatur: & vt in conuiuijs non parùm intereſt, qua epulæ ratione cõdiantur, ſic in ſermonibus, aut ſcriptis, magni refert, quib. animi cogitata verbis enũcientur. quòd ſi cui ita ſtupidus, aut ita deprauatus eſt ſenſus, vt ornatæ, & benè ſtructæ orationis ſuauitatem, & tamquam harmoniam auribus non percipiat: hunc tu, ſi ſapis, neq; conſules in re tua; quia, rectè qui non intelligit, is vt rectè iudicet, ſperare nõ licet; neque ipſum monebis: quia, quibus deſunt principia naturæ, ijs inutilem artem eſſe cõſtat. tu, ſi me audies, muſarum vocem ab ruſticano ſono diſtingues; & vt inanem multorum loquacitatem oderis, ſic elinguem quorundam ſapientiã amabis. qua in ſententia video fuiſſe, quos viros? Platonem, & Xenophontem; quibus ego plus crederem ſolis nutu ſignificantibus, quàm omnibus qui nunc vbique ſunt, philoſophis cum iureiurando confirmantibus. nónne vides magnum vtrumque & excellentem in philoſophia fuiſſe, vtrumque tamen in hac, quã homines inepti reprehendunt, exornandæ orationis facultate ita præſtitiſſe, vt eorũ ſcripta cùm legimus, nihil omnino purius, nihil elegantius, nihil illuſtrius fieri poſſe iudicemus? à qua laude plurimum

mũ abſuiſſent, niſi tẽporis induſtria æque multũ in eloquentiæ ſtudio collocaſſent. neque verò eloquentiæ ſtuduiſſent, niſi ex ea decoris ornamentiq; plurimum ad philoſophiam accedere, tamquã ad formoſam virginem à corporis cultu, iudicaſſent. Hos igitur ego te imitari malo, quorum nomina adhuc vigent, cum ipſi duobus abhinc annorum millibus obierint, quàm iſtos, ſi qui ſunt, qui te infirmiſsimis rationibus à pulcherrimo conſilio conantur abducere. Perge, vt facis, in diſciplina philoſophiæ, in qua Patauij artificem habes eximium M. Antonium Genuam; eloquentiam verò, cuius, vt opinor, in via me ducem non cõtemnis, ne dimitte. vtrumq; enim & debes, ſi tibi magna propoſita ſunt, & potès, ſi ꝙ me ſæpè dixiſſe memini, diei horas aptè, & cum ratione diſtribues. Vale & patrem tuum, & patruũ, quos ego plurimi ſanè facio, & communes amicos meo nomine ſaluta. Ex Plebe Sacij.

CHRISTOPHORO MADRVTIO CARDINALI.
Mediolanum.

AVDIO te de nobis & loqui, & ſentire perhonorificè. præclarum hoc eſt, laudari à principe viro, & ab eo Principe qui cum fortuna virtutẽ ita coniunxerit, vt in vtraque pariter emineat. atque ego te ſemper antea, cùm numquam eſſem allocutus, numquã vidiſſem, tamen vehementer colui. mouebar

tuis præſtantiſsimis actionibus, hominumq́; conſtanti ſermone, omnia de te ſumma prædicantium. neque verò, ſi quis in te laudaret opes, aut nobilitatem, aut dignitatem, admirabar. communia multorum hæc ſunt, optabilia potius, quàm laudabilia. ſed illa, quæ tua propriè ſunt, cùm audirẽ, vnum eſſe Chriſtophorum Madrutiũ, qui virtutẽ ipſe coleret ſtudio ſingulari, in alijs ornaret præmijs ampliſsimis, omneſq́; liberales diſciplinas (fato quodam, temporum dicam, an hominum iniurijs?) exulantes) exciperet, amplecteretur, foueret; qui denique ſolidam gloriam ſpectaret, inania, quæ multi ſequuntur, contemneret: hæc ego cum audirem, incitabar ſtudio meæ tibi ſingularis erga te obſeruantiæ declarandæ: ſed obſtrepere litteris inanibus tali viro, præclaras Italiæ vrbes, multorumq́ue populorum fortunas non poteſtate magis, q̃ iuſtitia, tuẽti, hominis eſſe vel ineptè nimis vel impudẽter ambitioſi exiſtimabã. nunc aũt, cùm ad me ſermões tui, mea cum laude habiti, referantur; occaſionem cupidè complector, quam mihi tua liberalitas offert; tibiq́; gratias, quas poſſum quidem, ago, habeo autem certè maximas, atque immortales; tum quòd ornes me teſtimonio iudicij tui, quod apud omnes valere plurimùm intelligo; tum verò, quod iſto officio, iſta tam præſtandi humanitate quaſi fores mihi aperueris ad amicitiam tuam. qua quidem ego me, ſi minus alia re licebit, perpetuo certè, ac ſingulari erga te ſtudio, aſsiduaq́; tuarum virtutum prædicatione, dignum præſtabo.

quòd

od cùm anteà fecerim, iudicio meo commotus fa-
m tamen in poſterum alacrius, ac diligentius, tua
manitate incitatus: quam ſemper eandem in ſu-
am, nõ magis conſtantiæ ratio, quàm naturæ tuæ
ignitas, mihi perſuadet. Vale. Venetijs.

ROMVLO CERVINO.
Patauium.

QVOD tu perſæpè queri ſolitus es, id mihi nunc
cidit, vt epiſtolæ prorſus caream argumento: ſed
o tamen non committã, quod tu ſoles, vt argumen
me inopia deterreat à ſcribendo. quin vide, quàm
uerſa ratio ſit. tu, cùm ſententiam non habes, val-
tibi ais laborioſum eſſe epiſtolã texere: ego num-
am faciliùs ſoleo ſcribere, quã cùm nihil habeo-
od ſcribam. At, inanes huiuſmodi litteræ ſint, ne-
ſſe eſt. Primùm, hoc non ſemper. quandoque enim
cidit, vt, nihil dicentes, aliquid tamen dicamus. et
in fidibus eſt quædã manus aberratio ſine arte, in
ua tamen ipſa ars ſit: ſic in epiſtolis argumentum
uandoq; eſt ſine argumento. itaque, nõ ſemper ina-
es huiuſmodi litteræ: ſiquidem in ijs ſolet aliquid
onnunquam exiſtere, quod pondus habeat. ſed fac
ianes eſſe: quid refert? non hoc ſpectamus, id ſequi-
iur, vt, exercitatione duce, eò perueniamus ali-
uando, vbi ſita laus videatur eloquẽtiæ: quòd ſi no-
is tantũ in hoc proficere non licet, vt veteribus illis,
uorum eſt puriſſima oratio, ſimiles eſſe poſsimus:
at ten-

attentemus tamen, ſi poſſumus noſtris, qui inquinatè loquũtur, diſsimiles eſſe. quod, vt opinor, & multum, & ſæpè ſcribendo conſequemur. Ac noli putare, ſemper in eo nobis eſſe elaborandum, vt philoſophemur in epiſtolis graues ſententiæ probantur: fateor: ſed numquid hoc vno latina lingua cõtinetur? me quidem Cicero noſter paullo minus interdum delectat, de iocis cùm agit, quàm de turpi, & honeſto cùm diſputat. vtrobiq; enim ſunt ornamenta: & vtrumque ſæpè neceſſariũ eſt. itaque ad vtrumque me do: téq; vt idem facias, etiam atque etiam hortor. cumq; res non erit, de qua ſcribas; tum tu, ſi me audis, vel leuiſsima quæq; ex omni parte, ex omni genere arripies, & ijs pro argumento vtêre. hoc aũt quatenus agas, aut cum quibus agas tibi nõ præſcribo: cuius tanta prudentia eſt, quãtam ætas iſta, qua nunc es, capere vix poteſt. Summa ſit, vt & cum argumento, & ſine argumento ſæpiſsimè ſcribas. Vale. Romæ.

FRANCISCO GONZAGAE
Ferrariam.

ODI pænè meos oculos: etſi oculi ſunt, id eſt, omnium rerum cariſsimi: ſed odi certè peius, quam anteà, hunc morbum, quo mihi nunc tuus adſpectus, tuus complexus eripitur. aduolarem enim ad te, ſi valerem: nihil me moraretur: nihil eſſet tanti. an cũ tu, magni principis filius, familia nutus Italicarum omnium

nium nobiliſſima, nec iam à maioribus tantùm, à te ipſo clarus, Mantua me, humilis hominem ,nondum de facie notum, litteris humaniſſimis ſpõte ſalutandum putaueris ego,cum Patauij, eſt,propè in cõſpectu meo, ſis, non accurram ad facerem:ſed ſoluta voluntas non eſt : impeditur n valetudine.ſolatio tamen hoc, in magno do- ,ſuſtentor, quod futurum breui non deſpero. onualeſcam.concurrunt ſimul, anni tempus, aſ- a mediocriũ cura,mea ſumma continentia. hæc oficient;adibo ad te,nulla interpoſita mora.opto n,quæ inter nos mutuo litterarum officio con- inata amicitia eſt, eã paullò artiùs mutuis ſer- ibus,mutua conſuetudine adſtringi.ſin hærebit bus: obſecro te,largire hoc vel meæ in te obſer- tiæ,vel humanitati tuæ, & omnino tuis litteris aream.quas ego meis quàm potero creberrimis o operam vt eliciam. Mitto ad te librum meum Romanis legibus,proximè rogatu multorũ editũ. io,legas,cum hoc tamen,ſi vacat. nam, auocari ſtudijs grauioribus mea cauſſa, nolo. cupio e- n,cùm legeris,probari tuo iudicio noſtram indu m.ſed hoc me cupere,rogare ne puta, volo tibi liberam in vtramque partem iudicandi facul- m,nihil mihi tribue: rem ipſam pende ſuo me- ,ac ſtatue de tuo ſenſu.nec enim is ego ſum, qui amicitiæ dari poſtulem,quàm veritati: nec tu ,qui,ſi poſtulem,facilè concedas.Pergam ad re- a, hæc ſi tibi, tuique ſimilibus non improbari

cogno-

cognouero. Vale. Poſſeuino ſalutem, rariſſimo iuueni; cuius heri epiſtolæ reſpondi. Venetijs.

ANTONIO POSSEVINO Ferrariam.

GRATVS, & iucundus admodum amoris, qui te in eam mentem impulit, vt officij gratia ad me ſcriberes. quid enim aliud exiſtimem? cùm argumentum res quidem ipſa tibi nullum daret. ingenium verò mirificè tuū amaui, amplexatusq́; quantum licuit, animo ſum, quòd raptim, &, vt ad hominem familiarem, familiariter cùm ſcriberes, epiſtolam tamen confeceris elegantiſſimam, diſtinctam luminibus eloquentiæ, in qua non fucatus, ſed verus, ac tāquam naturalis Romanæ linguæ color eniteat. Macte Poſſeuini, fratre iam maior. iuuene eximio: vrge totus in ſtudio litterarum. vides, quæ te manent præmia: gloriam habes proximam, eamqúe penè manibus attingis. paullulum ſi te incitaueris, aprehendes. non me hercule, quia nolis, dico: ſed, intelligas quantum cupiam, propterea dicendum putaui. faueo enim omnibus, qui rectè ſentiunt, rectéqúe faciunt: in te verò mea præcipua, et eſt voluntas, & eſſe debet. ſcis, quinctum abhinc annum Romæ cùm te frater tuus adoleſcentulum adduxit ad me, quibus verbis commendauerit, amicitia iunxerit, & veluti in clientelam tradiderit. ex eo tempore, quoties adijſti ad me, quos tecum habuerim ſermones,

quàm ſtudioſè, quàm amanter ad illa præcla-
quæ frater tuus amabat, ſim cohortatus, potes re-
lari. dixi ſæpè, non eſſe tibi de fortunæ bonis co-
ndum; quæ vel improbi malis artibus quære
, vel bonis viris rectè quæſita facilè caſus eripe
oſtendi, verè & eſſe, & appellari diuitem poſſe,
liberalium doctrinarum ſcientiam poſſideret.
neglexiſti: contuliſti cogitatiões omnes tuas ad
lium veræ laudis: & in eo nunc apud Franciſ-
n Gonzagam, nobiliſſimum, ac vitutis amore in-
ſum adoleſcentem, ita verſaris, vt propemodum
earis excellere. Quare gratulor equidem fra-
tui manibus, quos lætari arbitror ſummopere,
a talis es, & quia fore tantus videris, quan-
oteſt eſſe virtus, maximo ingenio, acerrima vo-
tate, ſummo ſtudio comparata. Nec verò, quod
ſtola tua ſignificat, mea tibi ſunt aut ad vllã for-
æ acceſſionem, aut ad dignitatem ſtudia expe-
nda. à te ipſo, mihi crede, omnia proficiſcentur.
tutem ſi habes, nihil deſidera. ea pro te prenſabit:
tibi omnes honores, omnes, quas petieris, opes im-
rabit. ô præclaram vitæ ducem. te felicem, Poſſe-
ne, qui cum hac viuis, et viuendum ſtatuis: me mi-
um, qui, cùm idem ſentiam, cogor tamen eum à
diſiũgere, victus grauitate morbi, et ijs curis, quæ
utum aliò traducunt. quod ſi me Deus aliquando
ſpexerit, acquieſcam in ijs ſtudijs, quæ ſola ſunt
naturã meam, ſola tranquillitatẽ animis afferũt,
ninemq; paullatim ab homine ſeparant, et, quan-
tum

tum licet: cum Deo coniungunt. Vale. Venetijs.

HIERONYMO LIPPOMAno, Venetias.

BREVIS epiſtola tua ſed habet multa ſuauia. primùm ſignificas amorem in me tuũ, quo quid gratius? nam, amari à nobili adoleſcente, propinquitatibus, amicitijs, opibus florentiſſimo, optabile eſt: ab eo verò adoleſcente, cuius ad animi bona cõparanda mens omnis, & cogitatio dirigatur; qui ſcientiam litterarum ita expetat. vt inani tamen ambitione prorſus vacet, nihil ad ſe ipſum, ad ſummũ Deũ omnia referat; hoc verò eiuſmodi eſt, quod qui aſſequitur, triumphat. itaque ego vehementer mihi gratulor de amicitia tua: quam cupio eſſe perpetuam: &, vt ſit, omni equidẽ ſtudio, omniq; erga te obſeruantia laborabo. Quod verò ais, neſcio quid de beneficio in te meo: mi Hieronyme, noli tantum largiri modeſtiæ tuæ, vt vocabulis parum proprijs, nec ſatis cum re congruentibus vtâre. quod enim tu beneficium appellas, ego verius officium, & officium eiuſmodi, quod prætermitti à me ſine graui culpa vix poſſet. rogabas, vt conſulerem ſtudijs tuis: impetraſti facilè, & curaui libentiſſimè. quod enim tribuere vni tibi videbar, id non tam tibi tribuebam, quàm litteris, quàm virtuti, quàm conſuetudini, & naturæ meæ. amplector tamẽ iſtam humanitatem: quæ tibi non modò beneuolentiam conciliat, verùm

etiam laudem parit. nam, vt extenuare, ac diſſimulare, quæ acceperis, beneficia, ieiuni animi eſt, & peranguſti, ac ſordidi: ſic, ea verbis augere, palámque profiteri, excelſi, atque ampla ſpectantis hominis, & ad liberalitatem, id eſt, ad decus & ad gloriam, nati. coniunge, quæſo, iſtam mentem, atque iſtam ſententiam cum doctrina, & cum ijs ſtudijs, ad quæ te vocat illuſtre domeſticum exemplum Veronenſis Epiſcopi, patrui tui: quem vides auerſum penitus à ſtudijs rerum humanarum, eáque cõtemnentem, quæ ceteri admirantur, totum eſſe in vna virtute defixum; & diuinam conſuetudinem, quatenus homini liceat, imitari. itaque nunc eius ſapientiſſimis conſilijs, ac ſanctiſſimis inſtitutis, eximiáque doctrina, magna ex parte Romana nititur Eccleſia. hunc tu ducem ſi ſequeris, & in eius veſtigio pedem pones: non errabis in hoc dubio vitæ curſu, nõ laberis in lubrica iuuentutis via. quod te facere iam lætor, facturum etiam multò in poſterum diligentiùs, confido. atq; ego, quando mihi licere apud te tantum vis, languere te præclaris in ſtudijs non patiar. hortabor litteris, dum abero: præſens ſermonibus excitabo. nunc me cupidum vrbis, tuique maximè, ac paucorum tui ſimilium, tenet tamen in his locis vxoris meæ morbus: de qua iactor variè, tamquam fluctibus, modò ſpe, modò metu. in vna tantũ cogitatione videtur animus conſiſtere, & quietem aliquam capere, cùm quaſi ſecum loquitur, & commemorat ipſe ſibi neceſſitatem illam rebus omni-

bus impendentem, vt animãtia intereant, creata diſſoluantur. At eſt dolendum, ſi quem viribus ætatéque florentem immatura mors oppreſſit. Ita ſi mortẽ in malis, vitam felicitatis loco ſtatuas: quod qui exiſtimat, refellitur exemplis. quàm multis enim, diu viuere, miſerrimum fuit? Hæc quàm diu cogito, videor acquieſcere; ſatiſqúe leuiter incommodi mei grauitatem ſuſtineo. ſed certè minis acerbè fortuna mecum egit, quæ me, de me ipſo, vt ſcis, ac de mea valetudine ſollicitum, alienis etiam malis implicuerit. Benacum petere ſtatueram. non licuit, neque forſitan licebit. Aſulæ quidem, oppido ſatis eleganti, vbi magnam pueritiæ meæ partem traduxeram, omnes mihi iucunditates, omnia gaudia tum in fratris cõuictu, tum in veterum amicorum conſuetudine fixeram. cecidit contrà. frater enim ægrotauit diu, neque dum firmus eſt: amicis autem quî poſſum frui, cùm vxorem, multorũ dierum morbo conflictatam, nunc interea vitæ ſpe animam trahentem, in oculis habeam? De me ipſo, ac de meo reditu, noli exſpectare dum ſcribam. vides me alienis miſerijs eſſe miſerum: meam non eſſe liberam, aut ſolutam voluntatẽ, intelligis niſi ſi meos deſerere, id eſt, ab omni prorſus humanitate velim deſciſcere: quod profectò numquam committam. quòd ſi noſtrorum animorum ſenſus, & noſtra conſilia Deo patent, vt certè patent: amat, opinor, pietatem meam; eáque, non dubito, quin mihi vel opem ab eo celeriter impetret, vel hoc ſaltẽ, vt, quidquid

eue-

euenerit, moderatè feram. pfectò enim ex vno illo fonte omnis noſtra fortitudo manat, omnisqúe ſapientia. alioqui facilè frangimur, & facilè aberramus à vero, inſidioſis voluptatum illecebris abducti, & rerum mutabilium fallaciſſima ſpecie decepti. quæ tu, ac multò plura; cùm audieris ſæpè de patruo tuo, quicum ab ineunte pueritia in iiſdem ædibus, atque in eodem penè cubiculo vixiſti: ſi quid huius generis mihi nunc, multis difficultatibus ac moleſtiis circumuento, litteris imperties. habeo à te munus aptiſſimum meo tempori, dignum amicitia noſtra, dignum verò maximè ea perſona, quam tu ſuſtines; qui te ſacris addixiſti, ſemper vt benè ageres, aut benè cogitares. Vale, &, ad Epiſcopum Veronæ deſignatum, quem vidi numquam, de fama tamen cognitum ſtudioſè colo, obſecro te, cùm ſcribes, meo nomine ſalutem plurimam. Aſulæ.

IDEM, Venetias.

NVMQVAM putaui fore, vt iniuriam acciperem in beneficio, præſertim à te, cuius in fronte, oculis, vultu habitare videtur humanitas. benignè necū, & liberaliter agere, quod eſt proprium famiiæ tuæ, magnoperè te decuit: idque adeò poſtulabat micitia noſtra. callidè verò agere, & ficta veritatis magine fucū facere, neq; te dignum fuit, ad præcla a laudandarum rerū ſtudia ex nobiliſſima familia ato, neq; verò me, tui ſtudioſiſſimo, de tua bonitate

tuiſque moribus egregiè non modò ſentiente, verùm etiam prædicante, aſtutiæ præſtantibus viris numquam placuêre. apertam, ſimplicem, rectam in omni vita conſuetudinem ſequuntur. quo ego te in numero quia credidi eſſe, & quia, vt eſſes, curare non mediocriter debuiſti, ideo ſum in fraudem facillimè inductus, & illo tuo figmento, quo nihil vmquã guſtaui ſuauius, abſtinui perinuitus. meæ tamen inſcitiæ eò me pudet minus, quia ſequitur amorem credulitas, & ita vitium laude corrigitur. noli igitur me, quaſi rudem quendã, & prorſus earum epularum, quæ nouo quodam artificio condiuntur, imperitũ contemnere pœnarum. ſatis in ipſa retuli. quã reieci quaſi noxiã, cum eſſet eius generis, vt me docuit heri veſperi Sebaſtianus noſter, vnde ſimul poſſem & alimẽtum capere, valetudini meæ vehemẽter aptum, & palatum oblectare, quantum anteà fortaſſe numquam. reſtitue nobis tuam fidem. liceat mihi meum errorem tuo beneficio corrigere. magna res non eſt: magnoperè tamen ſum commotus, vel inſcitia mea, vel malitia tua: quæ vicit omnino. vel fefellit potius opinionẽ meam: id ſi moleſtè fers; non longè abeſt mei leniendi facultas: ſi modò animum tuum induxeris, vt id, quod potes, etiam velis. quòd ſi ſecus acciderit: prædico tibi, culpam exiguã grauiter lues: neque te mellitis placentulis, quibus me munerari ſolitus es, abſoluam, ſed ea pœna condemnabo, cuius etiam nomẽ cum audieris, extimeſces, interim ſuſtineo me, neque dum muto iudiciũ

de

de te meum: quia te ſpero rationem vtriuſque noſtrum habere velle. Cupio tecum coràm iocari, & ſimul aſpectu illo tuo iucundiſſimo frui. Vale. E cubiculo meo, ante lucem.

EIDEM, Romam.

CVM in magnis moleſtijs hæc vna me res delectare nõ mediocriter ſoleat, quod amicitias à me diligenter coli, nec numquam officiũ cõtemni, ipſe mihi ſum conſcius, legi perinuitus eam partem litterarum tuarum, in qua me, vt immemorem promiſſi appellas, atque etiam, vt oblitum humanitatis, leuiter accuſas. Ego tuæ familiæ nobilitatẽ, egregiaque tuorum maiorum decora, pro eo ac debui, ſemper ſuſpexi: te verò ipſum, præditum ijs bonis, quæ nobilitatem omnem vincunt, amaui prorſus, à quo die mihi cognitus es, amore ſingulari. hanc immutari in me voluntatem, ita etiam ſi te mihi caſus aliquis immutet, neque conſuetudo mea, neque natura pateretur. quod equidem anteà tibi certum eſſe, atq; exploratum arbitrabar, nunc, quando ſubdubitare te video, ſignificãdum putaui, ne poſthac vmquam ſuſpiciones iſtiuſmodi, planè meo erga te ſtudio, & me hercule etiã tua bonitate indignas, mearum epiſtolarum afferat infrequentia, quamquam, ſi tuum otium cum meis occupationibus cõferatur, non intelligo, cur ego tuam in ſcribendo valdè laudare diligentiã, tu meã reprehenderẽ negligentiã

debeas. ſatis, niſi fallor, ſtatum rerum tuarum habeo cognitum: tu me ſcilicet videris ignorare: nam, ſi noſſes, & exigeres tamen id, quod præſtare vix poſſum; eſſes iniquior. At erat amoris noſtri, lenire litteris dolorem tuum in obitu patrui, ſummi viri. ſit ita: verum tamen abs te poſtulabat idem amor, ne, officium à me illud ſine cauſſa prætermitti, animum induceres. Primùm ego te, per aliquot annos domeſtica ſanctiſſimi hominis diſciplina inſtitutum, putabam humana omnia contemnere, mortem verò, quæ ſempiternæ vitæ initium eſt, etiam in bonis ducere. Quod ſi frangimur humanis, aut commouemur ſaltem; certè enim à ſtipite, à ſaxo, à ferrea materia longè diſtat hominis natura: quis tamen ab afflicto ſolatium exſpectat? aut quis me minùs trãquilla experitur omnia? quæ ſi tibi nota ſint: profectò me liberes ab omni culpa, & cupias reuocare querelam tuam. Neq; verò, ſi vigeat animus, & perferat aduerſa, ita valemus ingenio, vt conſolandi partes, quæ doctrinæ plurimum, & ſapientiæ poſtulant, audeamus aſſumere. non hæc in nobis facultas eſt; quæras eam aliunde licet: ſi modò, vt ſignificas, quod mihi tamen haud omnino perſuades, in te ipſo non eſt, qui & acuere mentem liberalibus ſtudijs, & augere prudentiam vſu rerum, ac præſtantiũ virorum ſermone potuiſti. quæ ſi abſint, vt abeſſe à me magna ex parte fateor: tamẽ ille ipſe, qui tibi luctus cauſſam attulit, idem à luctu te remouet exemplo vitæ ſuæ, cuius abeſſe nullam partẽ

à con-

à conſtantia,& à virtute reperies. Hunc igitur tibi vnum ante oculos conſtitue: finge ad eius imaginem quidquid cogitas, quidquid agis: noli oculos ad vulgi deprauatam conſuetudinem flectere. ita conſules egregiè rationibus tuis: & illud rectè inſtituendæ vitæ conſilium, quod à me requiris, nuſquam eſſe præſtantius, quàm in ipſo, cognoſces. Vale.

EPISTOLARVM PAVLI MANVTII LIBER SECVNDVS.

FRANCISCO VARGAE CAROLI V. IMPERATORIS ET PHILIPPI EIVS FILII HISPANIARVM REGIS ORATORI, Venetias.

OFFICII mei ſæpè me admonet officiorum tuorum recordatio, officium autem, quod abſens abſenti præſtare poſſum, litteræ ſunt: quas miſiſſem ad te iam anteà, niſi huc aduenientem graues admodum, & peracerbæ curæ ſtatim excepiſſent. quas enim res ſcis eſſe nobis in vita omnium cariſſimas, omniúmque primas, in ijs me grauiter exercere fortuna cœpit, vxore, liberis, fratre vno penè tempore in morbum coniectis. ne mihi quidem bellè ſatis eſt. animo enim affectus, valere corpore qui poſſum? verum tamen, quia mihi hærent in mente cōſilia tua, fero hæc vt humana

diuina ſpe, in qua tu ſoles omnia ponere, confirmatus. quod niſi hunc in portum, te ducem ſecutus, confugiſſem: facilè me tot malorum ſubita tempeſtas obruiſſet. En, quàm ſit incertus noſtrorum conſiliorum euentus, & quàm ea, quæ nobis ipſi ad voluntatem fingimus, contrà cadant. Petiui has regiones, non ſine ſumptu, non ſine labore, ſpe ductus valetudinis recuperandæ: reliqui vrbem pulcherrimam, mea negotia, tuam conſuetudinem, in qua mihi ornamenti ſtatuo plurimum. hæc bona, tantum abeſt, vt alijs bonis compenſata ſint, vt etiam multa ſucceſſerint, quæ ſi ad ſenſum referantur, mala verè poſſum appellare. ſed, cùm me ſenſus quandoq; moueat, ratione tamen vtor ſæpius. hæc oſtendit, nihil eſſe malum, niſi quod noſtra culpa contingat: ancipitem eſſe in rebus humanis rationem iudicandi: nihil enim ſemper idem eſſe: quin, quæ nobis aduerſa, exitioſa, prorſus miſera videãtur, ea ſæpè ita cõuerti, vt ex ijs ipſis multæ commoditates emanent: contrà, quæ ſpeciem habeant felicitatis, inde fluere quæ acerbiſsima ſunt, exſilium, paupertatem, ignominiam. quæ ego cùm cogito, reficior paullulum, & excito me, quatenus licet, ad eam virtutem, quæ in aduerſis rebus elucet: de qua cùm multa ſint à philoſophis tradita, vnus tamen eam ſuo exemplo præclarè docuit noſtræ ſalutis auctor IESVS Chriſtus: quo magiſtro, quæ ſit vera fortitudo, diſcimus, omniúmque laudandarum artium abſolutam, ac verè ſalutarem doctrinam conſequimur. Atque ego

te,

te, Franciſce Varga, quod hoc ſtudij genus omnibus & ſtudijs, & ſcientijs anteponas, longè quidem hoc nomine pluris facio, quàm quòd negotia Cæſaris Imperatoris ex omnium ſæculorum memoria præſtantiſſimi, & Philippi Regis, omnium Regum maximi, apud Venetam Remp. orator adminiſtres. iſta enim dignitate alij quoq; nobiles viri claruerũt: pietate verò in Deũ & ſanctitate vitæ, parem fortaſſe aliquem, ſuperiorem certè habes neminem. itaque, poſtquam à te diſceßi, vix credas, quàm ſæpè meus ad te animus, tuorum ſermonum deſiderio, recurrat. equidem, vel ſi mihi cætera hîc omnia ſecundißima fluerent, quæ experior, vt dixi, ſatis aduerſa, iniucundè tamẽ viuerẽ, quia procul à te abſum, cuius ex humanitate, ſermonibus, conſilijs mirificos capiebam fructus, & documenta ad vitam rectè traducendam vtilißima. Quare iam me minùs, quam anteà, delectat, ac penè diſplicere totum cœpit conſilium illud meum de lacu Benaco incolendo. tua me ſingularis doctrina, tua probitas, tua benignitas ad vrbem reuocat. Benacum, per anni tẽpus cùm licebit, æſtate ſcilicet ineunte, (nam hyeme regionem illam procellis, & ventorum vi totam audio agitari,) ſi valetudo ita poſtulabit, inuiſam. interea meam imbecillitatem ratione victus, & abſtinentia tuebor. ac fortaſſe fiet, quoniã à Deo cuncta pendẽt, vt Venetijs, intra meos parietes, in oculis, & adſpectu meorum, commodißimo vitæ genere, ita conualeſcam, ne qua poſteà me cæli mutandi

neceſsitas extrudat. quod ſi aſſequar, habebis me, ſi me tantum ab humanitate tua ſperare vis, quòd profectò vis, familiarem, ac penè contubernalem: & hac equidem ſpe iam nunc mirificè ſuſtentor. Vale.

HIERONYMO FALETO HERCVLIS FERRARIENSIVM DVCIS ORATORI Venetias.

QVOD *heri inieciſti in ſermone, hæret in animo &, quò diligentius rem pendo, eò magis omnia mea conſilia, omnes cogitationes ad nouam ſocietatem, quæcumq; ea ſit, conuerto. vexor enim, & deludor indignè ab homino teterrimo, omniumqúe impuriſsimo: cui non ſatis eſt auertere communem rem, ſed me prorſus ita deſpicit, vt nec dignũ ducat, ad quem adeat accerſitus. equidem nihil mihi adſciſco, nihil arrogo inſolenter: nihil enim habeo neque à fortuna, neq; à me ipſo, quo nimium extollar: verumtamen limina mearum ædium teruntur quotidiè pedibus virorum clariſsimorum, ad me confluentium. tu ipſe, tu, inquam Falete, & maximi Ducis orator, & maximus ipſe vir, quem grauiſsima diſtinent negotia, qui ſcribis hiſtoriam, qui legum ſcientiam, veterum, & recentium, ſcriptis luculentiſsimis explicas, venire tamen ad me, quæ tua eſt humanitas, ſæpè ſolitus es, horasq; multas ſuauiſsimo ſermone conſumere. Malum eſt, inquies, ab ho-*

mine nequiſsimo contemni. Malum: ſed peius etiam, expilari, quod niſi tua prudentia medicinam huic malo affert; perijt fructus omnis tuæ liberalitatis: clauam enim citius de manu Herculis poßim extorquere, quàm ab iſto nummũ. aut igitur ea mihi cõſeruetur vtilitas, quam tuo beneficio ſperaueram: at, qui nos vult perditos, perdatur ipſe nobiſcum, & ſocietas communi pernicie diſſoluatur. verum, cùm in tuum ingenium, tuam auctoritatem, & ſingularem in me beneuolentiam intueor; traducor facilè ad optimam ſpem; tranquilla omnia, commoda, copioſa mihi ipſe polliceor. tu reſtitues vnus afflictam rem: & iſtum poſtremi ordinis hominem, omnibus inquinatum vitijs, indignum prorſus non modò amicitia noſtra, ſed congreßu etiam, ac ſermone, extrudemus, vt verſetur poſthac, & viuat cum ſui ſimilibus, in ſordida nequitie, ſeiunctus à nobis, qui humanitatem colimus, & virtutem omni lucro anteponimus. Interim lege, quam ſæpè iam efflagitaſti, partẽ libri noſtri de quatuor Rebuſpu. quam cupio à te probari. otium ſi habuero, quale vt aliquando cõſequar, operam dabo; in Bellombra tuo, ſi alibi non licebit, totum volumen abſoluam. Vale. Ex ædibus noſtris.

Ex libro de quatuor Rebuſpub.

E X I I S, *quæ ſuprà ſunt commemorata, duæ videntur propoſitæ nobis argumenti partes abſolutæ. pa-*

tæ. patere enim ſatis arbitramur, nõ modò quib. vitiis duæ maximæ, ac firmiſſimæ ciuitates, primùm Sparta, deinde Carthago, labefactatæ corruerint. verùm etiam, quibus illæ vitia remediis vel ſanari penitùs, vel ita ſaltem corrigi potuerint, ne Reipublicæ. ſalutem in diſcrimen adducerent. nunc vrbis Romæ quæſtio ſuccedit: qui erat tertius in diuiſione locus. poſtremæ narrationi, cõcluſio futura noſtri muneris, omniumq́; nobiliſſima, & eadem difficillima tractatio, Venetiæ noſtræ reſeruantur.

AC DE Roma, quæ nullo magis vitio, nullo grauius vnquam morbo, quàm imperii magnitudine, laborauit, primùm illud occurrit, nulla omninò in ciuitate poſt homines natos aut virtutes, & honeſtas actiones aliquãdo floruiſſe magis, aut æquè malas artes, & exitioſa publicis rebus conſilia valuiſſe. Primis Reipub. temporibus, cùm nulli dum de plebe magiſtratus creabantur. ſumma ſenatus poteſtas, ſumma fuit auctoritas. vtraque cum per aliquot annos viguiſſet, inclinare tum primùm cœpit, cum tribuni pleb. creati ſunt, creatos autem culpa ſenatus, hiſtoriæ declarant. nam, ſi prima repetere, & quæ cuiq; rei cauſſa ſit, placet animo perquirere: tribuniciã poteſtatem, quæ deinde ſenatus opes fregit ac debilitauit maximè, ipſius vitio ſenatus Romæ conſtitutam, facilè conſtabit. Quid igitur? an tu, dicet aliquis, ſenatum reprahẽdis, quia tribunos pl. creari paſſus ſit, cùm plebs eum magiſtratũ nõ iam vocibus poſceret, ſed armis extorqueret? an ampliſsimum ordi-

ordinem, quia permiſerit, quod recuſari ſine Reipu. præſenti iam periculo non poterat, imprudentiæ condemnas? Ego quidem minimè: habeo enim rationem neceßitatis; cui parere, ſapiētis ſemper eſt habitum. Seceſſerat armata multitudo in Sacrum montem: flagrabat ira, & odio in ordinem nobilium: auaritiam, ſuperbiam, crudelitatem ſenatus accuſabat: ſe bella gerere, vrbes capere, pro patria ſanguinem effundere, mortem obire clamabat: pro his meritis inopiam, & iniurias pati: ſenatum commodis frui, ſenatum honoribus abundare: plebem ſeruire, quæ, vt cæteri liberi eſſent, quotidiè ſua corpora hoſtium telis obijceret: quem non mouerent huiuſmodi querelæ? quem non terrerent, cùm ij, qui hæc querebantur alij pila, alij gladios manibus tenerent? rectè fecit ſenatus: tribuniciam poteſtatem, à plebe flagitatam, conceßit, non libenter, ſed, vt impetum ſedaret, maiorem temporis, quàm ſuæ voluntatis, rationem duxit. hæc, vt dixi, rectè, nec ſine ſummo conſilio: ſapiens enim cum neceßitate non pugnat: at illud neq; rectè, neque prudenter, quod, vt in eam neceßitatem res deduceretur, ſiue negligentia, ſiue ſuperbia commiſit. occurri principijs oportuit, et naſcentem peſtem exſtingui. nam, cùm omnes ciuitates, quæ ſuo milite bella gerunt, quotidianis propè ſeditionibus fluctuare neceſſe ſit, quo malo & veterum memoria, & noſtra ætate florentißimas ciuitates occidiſſe conſtat: ſummæ difficultatis, ac diuinæ cuiuſdam ſapientiæ videtur eſſe, ita rem moderari, vt conſi-

cōſiſtat; neque permittere, vt multitudini, quæ ſatis ipſa per ſe leuis eſt, vlla paullò iuſtior ad motum accedat occaſio. Erant in plebe Romana quàm plurimi, quibus ære alieno obſtrictis, vnde ſoluerent, non erat. hi cùm ad tribunal conſulum, qui tum, nondum creatis prætoribus, de creditis pecunijs ius dicebant, à fœneratoribus vocarentur; egeſtatem excuſantes, & domeſticas miſerias ad eliciendam miſericordiam commemorantes, tamen non audiebantur. magiſtratus nectendam fœneratori debitorem tradebat, vt quamcumq; creditor vellet, ſeruitutem ſeruiret. iniqua, & homine prorſus indigna ſiue conſuetudo fuit, ſiue lex. Tu mihi libertatem lege eripias, cùm libertatis cauſſa leges conſtituantur? an ego vllam legem potiorem ea lege ducam, qua Deus, vt homo liberum animal eſſet, ac cæteris animātibus imperaret, æterno iure ſanxit? pecuniam aufers: non relinquis, vnde viuam, vnde liberos alam: fero: relinque libertatem, vt mercenario ſaltē opere ipſe mihi, & eſurienti familiæ victum quæram. Cum his acerbè magiſtratus agebat, acerbius etiam fœneratores, qui ciues Romanos, nexu vinctos, grauiſſimo ſeruili opere fatigabant, & nexorum in terga flagellis ac verberibus ſæpè ſæuiebant. Hic ſenatus miſeris ciuib. conſulere, cauſſam libertatis ſuſcipere & potuit, & debuit, nexos è vinculis eximere, humanitatis fuit; diem ſoluendi laxiorem egentibus ſtatuere, æquitatis, vſuris modum facere, iuſtitiæ. hæc & facienda fuerunt, et, vt fierēt, cùm à patribus plebs,

atq; à conſulibus fruſtrà petijſſet; ad extremum, vt homines deſperatio præcipites agit, armata multitudo in Sacrũ montẽ, tria millia ab vrbe paſſuum, ſeceſſit. tum, vt plebeiorũ animi, ſtimulis iracũdiæ perciti, continerentur; ſenatus; periculo territus, de creando plebeo magiſtratu, quia res aliter conuenire non poterat. aſſenſit itaq; tribuni pl. primùm quinq;, deinde decẽ, creati ſunt. ab hac radice ortũ quidquid inter ciues diſcordiæ, quidquid ſeditionis, quidquid bellorum fuit. per annos quingentos, id eſt, vſq; ad exitium Reip. tribuni pl. contra nobilium potentiam ſeditioſis concionibus vociferari, plebẽ ad noui commodi ſpem, ad noua incitare conſilia numquã deſtiterunt. ſpecie libertatem tuebãtur, re vera ſenatum oppugnabant. primò magiſtratus, deinde & ſacerdotia plebi cõmunicata. ad extremũ is, qui ſolet, exitus conſecutus eſt. nam plebs, vbi, quod paucorũ erat, ad ſe tranſtulit, rurſus id ipſum, quod multitudinis eſt, in vnum confert. facit hoc inſcitia, facit inopia, facit ea, quæ in magno numero ſemper exiſtit, volũtatum & opinionum diſsimilitudo. ita popularis adminiſtratio, quæ maximè libertatis imaginẽ præ ſe fert, occultè tamen, ſi ſpectemus exitum, tyrãnis eſt, quoniam ex ea ferè ſemper exoritur tyrannus: ſicuti deinde ex tyranno ſtatus optimatum generatur. Huius mutationis exemplum ſatis illuſtre Roma eſt. primò, regum ſumma poteſtas fuit: deinde ſenatus, hoc eſt, optimatum, maior, quàm populi: tum populi maior, quã ſenatus: poſtremò rurſus vnius maxima,

& ſin-

& ſingularis. populus enim C. Cæſarem extra ordinarijs imperijs auxit, eoq́ue extulit, vnde, cum ſe monarchiæ proximum eſſe homo acutus intelligeret, priuatam conditionem deſpexit; altiusq́ue maluit, vt humani mos ingenij fert, adſcendere, quàm ad inferiora, quæ reliquerat, deſcendere. Neque verò me fugit id, quod à doctiſsimis viris memoriæ proditũ eſt firmiſsimas illius Reipub. vires eſſe, & quæ non facilè ab externis viribus debilitentur, cuius nõ ſimplex, neque vnius generis adminiſtratio eſt, ſed ita mixta, ita temperata, vt in triplici forma vnum conſilium, vnam quaſi mentem ſignificet. neq́ue ego tum in ciuitate præclarè agi negauerim, cum & vnus, & pauci, & multi maximas res gerũt, nec tamẽ aut vnus, aut pauci, aut multi præcipuè dominantur. verùm, vt harum trium partium in ſuo quæq́ue munere modum ſeruet, & ea, quam habet, poteſtate numquam abutatur, ego quidem hoc fieri poſſe non arbitror. ſunt enim hi tres ordines admodum diſsimiles: & inter diſsimilia perpetuus æqualitati locus eſſe non poteſt. nam quemadmodum in muſicis, quò plures chordæ percutiuntur, eò ſuauior concẽtus efficitur, quia varius illarum fidium numerus, in quo ſumma diſcordia eſt, arte cõciliatus, & ad concordiã perductus, incredibili quadam iucunditate aures, animumq́ue permulcet, ſed hæc tamen iucunditas ideo breuis eſt, quia de multis fidibus aliqua ſtatim remittitur, & diſcrepat, ſic multorum ordinum adminiſtratio videtur illa quidem eſſe omnium optima, quia quò longius ab

gius ab vnius imperio diſceditur, eò propius ad li bertatem acceditur; ſed quia multis idem ſentire difficile eſt, facilè diſſoluuntur. quid autem ex diſſolutione exiſtat, multarum ciuitatũ miſerrimus exitus declarat. quare, cùm ſit neceſſe, vt de tribus poteſtatibus, quæ pares ſint, aliqua aliquando ſe efferat, & reliquis duabus inſultet: antè prouidendum eſt, vt ea, vnde magis hoc imminet periculi, quæque ad temeritatem procliuior eſt; inferiorem locu obtineat, & reliquas duas neq; dignitate, neque viribus adæquet. quæ verò de tribus ea ſit, quæ facilius inſaniat, &, cùm inſanierit, cohiberi non poſſit, hic ſine dubio populus eſt. qui vt inferiorem in ciuitate conditionem æquo animo ferat, ita fiat, ſi cum eo ſemper iuſtè, numquam ſuperbè, interdum etiam liberaliter ſenatus aget. tum populus nihil appetet, nihil molietur: nouos magiſtratus, nouas leges, noua imperia non deſiderabit: libera ſeruitute libenter ſeruiet: putabit enim ſe non hominibus ſeruire, ſed legibus. hæc ſi Romæ ſenatus initio cauiſſet; quique furentis multitudinis impetus, quæq; vis eſſet, maturè cogitaſſet: non, vt cum ſeruis agi ſolet, ita cum ciuibus agi paſſus eſſet: necti liberos homines vetuiſſet: vſuras, hoc eſt inopiæ cauſſam minuiſſet: ipſam autem inopiam publica benignitate ſubleuaſſet. quæ quia non fecit, iccirco illa, quæ dixi, conſecuta ſunt, ex deſperatione ſeceſſio, ex ſeceſſione tribunatus, ex tribunatu ordinum cõtentio. ex contentione libertatis interitus. Primis tẽporibus omnia potuit ſenatus;

medijs multa ſenatus, multa populus, extremis omnia populus. itaq; & primis tēporibus, & medijs florētiſſima reſp. fuit, extremis facilè concidit. nullū enim ius, nullam poteſtatem à ſenatu tribunorum temeritas non abſtulit. AErarij dominus per multa ſæcula ſenatus fuerat. antiqua tamen iura tribunus pl. P. Clodius neglexit, lege lata, qua Piſoni & Gabino Coſ. ſimul cum prouincijs pecuniam, quantam voluit, de publico dedit. Senatus lege Sempronia conſulares prouincias proconſulibus decernebat. decretas tamen idem Clodius abſtulit, Vatinij ſcilicet tribuni pl. improbitatem imitatus; qui anno proximo C. Cæſari Galliam Ciſalpinam cum Illyrico, inuito ſenatu, ſua lege dederat. Legati etiam ex auctoritate ſenatus deligebantur. Vatinius immutauit, & ipſe ſibi ſua lege legationem detulit. Ipſa comitia quodam modo ſenatus in poteſtate fuerant, quia magiſtratum non gerebat is, qui ceperat, niſi patres auctores eſſent. hoc quoq; amiſſum, nec fieri iam ſolere, Cicero ſignificat in oratione pro Plancio. Triumphum à ſenatu petere imperatores è prouincia redeuntes diu conſueuerant. inuentus eſt, qui, cùm ſenatus triumphum negaſſet, ad populum confugerit, &, populo iubente, triumphârit. Quî poterat ea reſp. conſiſtere, & ad interitum non ruere, in qua, quod ſenatus improbabat, populus iubebat; quod decernebat ſenatus, infirmabat populus? ius enim intercedendi tribuni pl. habebant: quo iure, ne ſenatus conſulta fierent, impediebant. at, impedire

iuſſa

iuſſa populi ſi ſenatus vellet; non erat, vt tutò poſſet. ilico enim, incitantibus tribunis, erumpebat ſeditio; ilicò vis, ilico cædes. cuius periculi metu ſæpè ſenatus iniquiſſima tulit. nam, vt omittã alia, quæ ſunt huius generis ſexcenta, regna ipſa ſine ſenatus conſultu barbaris hominibus ex tribunorum pl. libidine eſſe donata, ſcriptum eſt. quæ licentia cùm retineri non poſſet, eò progreſſa demum eſt, vt omnia perdiderit. nec diſſimilis erit euentus, quacumque in ciuitate pares cum ſenatu vires populus habebit: non quod, vbi æqualitas eſt, ibi rectè non ſit: ſed quod, vbi ad æqualitatem populus peruenit, diuturnam eſſe non patitur. Quare, cum ex duorum ordinũ æqualitate ſtatim oriatur inæqualitas, æqualitati pernicioſæ tutam inæqualitatem antepono, & eum ordinem præeſſe rebus malo, qui poteſtate minus abutitur, quàm, eum, cuius poteſtatem ſumma ſtatim licentia, ſumma temeritas conſequitur.

MARIO NIZOLIO
Parmam.

EPISTOLA *tua, mi Nizoli, vt amici hominis, ac vehementer amandi, ſumma me voluptate affecit, ac meam vehementer incendit cupiditatem Parmam adeundi: non ꝙ vrbs, aut vrbis ornamẽta, me moueant,: (alij hoc mirantur, apud me vulgaria ſunt) ſed aueo incredibiliter patronũ veterẽ meũ dico: immo verò litterarũ ac ſtudioſorũ omniũ*

 ipſum.

ipſumqúe litteris excellentem, Alexandrum Farneſium Cardinalem ſalutare: quem cognoui Romæ, & colui puerum adoleſcens, eximia iam tum indole præditum, & earum laudum principijs, quas deinde auctus ætate ſimul & iudicio perfecit, magna omnium exſpectatione florentem. quo quidem tempore vehementer vrbs ipſa excitauit me atq; acuit in ſtudio liberalium diſciplinarum, aſpectu ipſo antiquitatis, & multiplici ac varia hominum eruditorũ ſcientia: ſed, vt ingenuè veréque fatear, propriè me expoliuit aula Farneſij moribus, ac litteris; cùm viuerem coniunctiſſimè ac familiariſſimè cum duobus præſtantiſſimis viris, Marcello Ceruino, & Bernardino Mafacio: quorum alterũ Pontificem maximum, alterum Cardinalem, vtrumque immortalitate digniſſimum, aduerſa bonis artibus iniqua mors eripuit. Quare, ꝙ me Parmam vocas, & multis verbis inuitas amantiſſimè, non me litteræ tuæ ſopitum excitarunt, ſed currẽtem potius, vt aiunt, incitarunt. quod vtinam cum voluntate cætera congruerent: iam iamq; vobiſcum eſſem. ſed vides anni tempus: vides itinerum difficultatem: ſcis, quàm imbecillo ſim corpore, quàm tenui, & ad incommoda, iniuriáſque cæli perferendas parùm apto. timeo etiam à militibus; à quibus otium non eſt: excurrere enim dicuntur, & prædas facere. non igitur veniã, cùm à vobis vnius diei vix abſim interuallo? veniã, opinor, quæqúe aduerſantur, & impediunt, contemnam omnia. volo omninò meis oculis, Farneſio videndo,

videndo, ſatisfacere: volo hanc à me ipſo gratiam inire, & ſalutationis officio, expetito ſanè, ac debito, perſungi. Te verò, optime, ac doctiſſime Mari, cuius conſuetudine & ſermone careo multis abhinc annis, quem mihi tamen ex animo numquam eripuit neque tempus, neque longinquitas, quo ſtudio complectar? quantam hauriam, cum præſens præſentem alloquar, voluptatem? dilexi equidẽ, à quo primùm die te cognoui, tuos mores, tuã naturæ comitatem, ac ſuauitatem: doctrinam verò, ingeniũ, induſtriam ſuſpexi ſemper, extuliquée laudibus ad cælum: nec iniuria. nam ſi, Romanæ linguæ ſtudium colere, & illuſtrare, laus eſt: quis hoc vno aut curauit ſtudioſiùs ætate noſtra, aut cumulatiùs præſtitit? ego ipſe, quem tu eſſe aliquid vis in hac Latinè ſcribẽdi facultate; in quo vereor ne te fallat amor: nam iudicium in dubium vocare non debeo: ſed, ſi quid ſum quadam ex parte de tuo fonte fluxi. theſauros enim Ciceronis omnes, in illo præclaro tuarum obſeruationum libro congeſtos, reperi. & vſus ſum facilè: quos colligere diſperſos, immenſi laboris fuiſſet, ac temporis. Laudas igitur beneficium tuum, cùm me laudas, et quodam modo præmia capis meritorum. De loco in oratione pro Sextio, diſputas eruditè: nec à iudicio tuo mea diſcrepat opinio. quiddam tamen ſupereſt, quod me leuiter pungat, qua de re cum erimus inter nos collocuti; vel ego tuam ſententiam, vt veram, vel tu meam ſequeris gratiæ ſaltem cauſſa, Vale, & Farneſio Cardi-

 nali,

nali, ſimúlq; Antonio Mirandulæ, Epiſcopo vni omnium doctiſſimo, atq; humaniſſimo, meis verbis ſalutem plurimam dicito. Aſulæ.

SILVIO ANTONIANO
Ferrarium.

ACVTE admodum, mi Silui, nec minus amanter ſcribis, ego autẽ in amore facilè poſſum tibi reſpondere, planéque reſpondeo: ingenij ſigna prædico tibi, ne prorſus vlla meis in litteris exſpectato. non ſoleo ferè ſtudioſius epiſtolas elaborare. primùm, quia, ſi quid ſcribitur ad familiares, planè familiariter agendum puto: odi illa nimis ambitioſa, conſtructa verbis, & ſententijs exquiſitis: deinde, quia ne ſi velim quidem in epiſtolis agere accuratiùs, relinquitur vt poſſim. vrgeor quotidianis amicorum ſalutationibus: negotijs, & rei domeſticæ cura penè opprimor: oculorum verò valetudine ſic interdũ vexor, vt nullam partem capiam quietis. quare malè merearis de amico tuo, ſi velis ei, tam valde occupato, tam grauiter affecto, diligentiæ onus imponere. imitetur epiſtola ſermonẽ: excurrat liberè, nullis adſtricta legibus, & ſuauem quandam, perfectæ non indignam amicitia, negligentiam præſeferat. alioqui officium ſcribẽdi, ſæpè inter abſentes neceſſarium, gratum quidem ſemper, iniucũdum & graue nimis accurata reddet induſtria. Quod me ornas laudibus; non efficis vt ipſe mihi placeam, aut aſſumam

ā plùs, quàm ſoleo: id aſſequeris, vt me tibi deuin-
ias magis, cuius ex amore fluere iſta video, nimis
n me honorifica, præclara, ſingularia: quæ optaui
quidem ſemper, adeptū me numquam putaui, ſed
idelicet, affingere veritati, vobis poëtis religio non
ſt: idque facitis libenter; ne, cōſuetudine intermiſ-
ſa, quodam modo veſtra iura minuantur. me tamē,
ſi poëticè ſcribis, artificium, tuum, ſin, vt ſcribis, ita
ſentis, error etiam delectat. hæc enim me tibi com-
mendat opinio, & amorem augeat neceſſe eſt: foris
etiam, vt ſpero, fructum pariet. nam meis laudibus,
tuo commoti teſtimonio, cum te excellere ingenio,
florere magnorum Principum gratia conſtet, non
pauci fortaſſe aſſentientur. quod vtinam, id quod
in meis conſilijs erat ſummum, Ferrariæ mihi viue-
re ꝑ valetudinē licuiſſet, næ ego te, ſingulari virtu-
te adoleſcentem, ita meis ſtudijs, & officijs eſſem
complexus, vt nemini prorſus tuorum familiarium,
ne Riccio quidem ipſi, apud quem filij locum obti-
nes, in te amando concederem. Quid inquies, ſi te,
depulſo morbo, confirmares? Vtinam id aliquando
eueniat: ſed id quidem ſperare iam vix audeo. ia-
ceo enim nunc, & langueo miſerrimè, nec mihi cæli
mutatio ꝓfuit: nec nouis remedijs locus eſt, quæ iam
omnia fruſtra conſumpſi: vno tamen bono mea ma-
la compenſantur, quod, etſi vires corporis magna ex
parte, ingenium tamen, qualecumque eſt, vis morbi
minimè debilitauit, aut fregit. itaque ſingulis no-
ctib. aliquid ſcribo, aut legēti puero aures præbeo ſic

debeas. ſatis, niſi fallor, ſtatum rerum tuarum habeo cognitum: tu me ſcilicet videris ignorare: nam, ſi noſſes, & exigeres tamen id, quod præſtare vix poſſum; eſſes iniquior. At erat amoris noſtri, lenire litteris dolorem tuum in obitu patrui, ſummi viri. ſit ita: verum tamen abs te poſtulabat idem amor, ne officium à me illud ſine cauſſa prætermitti, animum induceres. Primùm ego te, per aliquot annos domeſtica ſanctiſſimi hominis diſciplina inſtitutum, putabam humana omnia comtemnere, mortem verò, quæ ſempiternæ vitæ initium eſt, etiam in bonis ducere. Quod ſi frangimur humanis, aut commouemur ſaltem; certè enim à ſtipite, à ſaxo, à ferrea materia longè diſtat hominis natura: quis tamen ab afflicto ſolatium exſpectat? aut quis me minùs trãquilla experitur omnia? quæ ſi tibi nota ſint: profectò me liberes ab omni culpa, & cupias reuocare querelam tuam. Neq; verò, ſi vigeat animus, & perferat aduerſa, ita valemus ingenio, vt conſolandi partes, quæ doctrinæ plurimum, & ſapientiæ poſtulant, audeamus aſſumere. non hæc in nobis facultas eſt; quæras eam aliunde licet: ſi modò, vt ſignificas, quod mihi tamen haud omnino perſuades, in te ipſo non eſt, qui & acuere mentem liberalibus ſtudijs, & augere prudentiam vſu rerum, ac præſtantiũ virorum ſermone potuiſti. quæ ſi abſint, vt abeſſe à me magna ex parte fateor: tamẽ ille ipſe, qui tibi luctus cauſſam attulit, idem à luctu te remouet exemplo vitæ ſuæ, cuius abeſſe nullam partẽ

à con-

à conſtantia,& à virtute reperies. Hunc igitur tibi vnum ante oculos conſtitue: finge ad eius imaginem quidquid cogitas, quidquid agis: noli oculos ad vulgi deprauatam conſuetudinem flectere. ita conſules egregiè rationibus tuis: & illud rectè inſtituendæ vitæ conſilium, quod à me requiris, nuſquam eſſe præſtantius, quàm in ipſo, cognoſces. Vale.

EPISTOLARVM PAVLI MANVTII LIBER SECVNDVS.

FRANCISCO VARGAE CAROLI V. IMPERATORIS ET PHILIPPI EIVS FILII HISPANIARVM REGIS ORATORI, Venetias.

OFFICII *mei ſæpè me admonet officiorum tuorum recordatio, officium autem, quod abſens abſenti præſtare poſſum, litteræ ſunt: quas miſiſſem ad te iam anteà, niſi huc aduenientem graues admodum, & peracerbæ curæ ſtatim excepiſſent. quas enim res ſcis eſſe nobis in vita omnium cariſſimas, omniúmque primas, in ijs me grauiter exercere fortuna cœpit, vxore, liberis, fratre vno penè tempore in morbum coniectis. ne mihi quidem bellè ſatis eſt. animo enim affectus, valere corpore qui poſſum? verumtamen, quia mihi hærent in mente cõſilia tua, fero hæc vt humana*

diuina ſpe, in qua tu ſoles omnia ponere, confirmatus. quod niſi hunc in portum, te ducem ſecutus, confugiſſem: facilè me tot malorum ſubita tempeſtas obruiſſet. En, quàm ſit incertus noſtrorum conſiliorum euentus, & quàm ea, quæ nobis ipſi ad voluntatem fingimus, contrà cadant. Petiui has regiones, non ſine ſumptu, non ſine labore, ſpe ductus valetudinis recuperandæ: reliqui vrbem pulcherrimam, mea negotia, tuam conſuetudinem, in qua mihi ornamenti ſtatuo plurimum. hæc bona, tantum abeſt, vt alijs bonis compenſata ſint, vt etiam multa ſucceſſerint, quæ ſi ad ſenſum referantur, mala verè poſſum appellare. ſed, cùm me ſenſus quandoq; moueat, ratione tamen vtor ſæpius. hæc oſtendit, nihil eſſe malum, niſi quod noſtra culpa contingat: ancipitem eſſe in rebus humanis rationem iudicandi: nihil enim ſemper idem eſſe: quin, quæ nobis aduerſa, exitioſa, prorſus miſera videãtur, ea ſæpè ita cõuerti. vt ex ijs ipſis multæ commoditates emanent: contrà, quæ ſpeciem habeant felicitatis, inde fluere quæ acerbiſſima ſunt, exſilium, paupertatem, ignominiam. quæ ego cùm cogito, reficior paullulum, & excito me, quatenus licet, ad eam virtutem, quæ in aduerſis rebus elucet: de qua cùm multa ſint à philoſophis tradita, vnus tamen eam ſuo exemplo præclarè docuit noſtræ ſalutis auctor IESVS Chriſtus: quo magiſtro, quæ ſit vera fortitudo, diſcimus, omniúmque laudandarum artium abſolutam, ac verè ſalutarem doctrinam conſequimur. Atque ego

te,

te, Franciſce Varga, quòd hoc ſtudij genus omnibus & ſtudijs, & ſcientijs anteponas, longè quidem hoc nomine pluris facio, quàm quòd negotia Cæſaris Imperatoris ex omnium ſæculorum memoria præſtantiſsimi, & Philippi Regis, omnium Regum maximi, apud Venetam Remp. orator adminiſtres. iſta enim dignitate alij quoq; nobiles viri claruerũt: pietate verò in Deũ & ſanctitate vitæ, parem fortaſſe aliquem, ſuperiorem certè habes neminem. itaque, poſtquam à te diſceſsi, vix credas, quàm ſæpè meus ad te animus, tuorum ſermonum deſiderio, recurrat. equidem, vel ſi mihi cætera hîc omnia ſecundiſsima fluerent, quæ experior, vt dixi, ſatis aduerſa, iniucundè tamẽ viuerẽ, quia procul à te abſum, cuius ex humanitate, ſermonibus, conſilijs mirificos capiebam fructus, & documenta ad vitam rectè traducendam vtiliſsima. Quare iam me minùs, quam anteà, delectat, ac penè diſplicere totum cœpit conſilium illud meum de lacu Benaco incolendo. tua me ſingularis doctrina, tua probitas, tua benignitas ad vrbem reuocat. Benacum, per anni tẽpus cùm licebit, æſtate ſcilicet ineunte, (nam hyeme regionem illam procellis, & ventorum vi totam audio agitari,) ſi valetudo ita poſtulabit, inuiſam. interea meam imbecillitatem ratione victus, & abſtinentia tuebor. ac fortaſſe fiet, quoniã à Deo cuncta pendẽt, vt Venetijs, intra meos parietes, in oculis, & adſpectu meorum, commodiſsimo vitæ genere, ita conualeſcam, ne qua poſteà me cæli mutandi

mine nequiſsimo contemni. Malum: ſed peius etiam, expilari, quod niſi tua prudentia medicinam huic malo affert; perijt fructus omnis tuæ liberalitatis. clauam enim citius de manu Herculis poſsim extorquere, quàm ab iſto nummū. aut igitur ea mihi cōſeruetur vtilitas, quam tuo beneficio ſperaueram: at, qui nos vult perditos, perdatur ipſe nobiſcum, & ſocietas communi pernicie diſſoluatur. verum, cùm in tuum ingenium, tuam auctoritatem, & ſingularem in me beneuolentiam intueor; traducor facilè ad optimam ſpem; tranquilla omnia, commoda, copioſa mihi ipſe polliceor. tu reſtitues vnus afflictam rem: & iſtum poſtremi ordinis hominem, omnibus inquinatum vitijs, indignum prorſus non modò amicitia noſtra, ſed congreſſu etiam, ac ſermone, extrudemus, vt verſetur poſthac, & viuat cum ſui ſimilibus, in ſordida nequitie, ſeiunctus à nobis, qui humanitatem colimus, & virtutem omni lucro anteponimus. Interim lege, quam ſæpè iam efflagitaſti, partē libri noſtri de quatuor Rebuſpu. quam cupio à te probari. otium ſi habuero, quale vt aliquando cōſequar, operam dabo; in Bellombra tuo, ſi alibi non licebit, totum volumen abſoluam. Vale. Ex ædibus noſtris.

Ex libro de quatuor Rebuſpub.

EX IIS, quæ ſuprà ſunt commemorata, duæ videntur propoſita nobis argumenti partes abſoluta. pa-

tæ. patere enim ſatis arbitramur, nō modò quib. vitijs duæ maximæ, ac firmiſsimæ ciuitates, primùm Sparta, deinde Carthago, labefactatæ corruerint, verùm etiam, quibus illa vitia remedijs vel ſanari penitùs, vel ita ſaltem corrigi potuerint, ne Reipublicæ. ſalutem in diſcrimen adducerent. nunc vrbis Romæ quæſtio ſuccedit; qui erat tertius in diuiſione locus. poſtremæ narrationi, cōcluſio futura noſtri muneris, omniumq́ nobiliſsima, & eadem diffićillima tractatio, Venetiæ noſtræ reſeruantnr.

AC DE Roma, quæ nullo magis vitio, nullo grauius vnquam morbo, quàm imperij magnitudine, laborauit, primùm illud occurrit, nulla omninò in ciuitate poſt homines natos aut virtutes, & honeſtas actiones aliquādo floruiſſe magis, aut æquè malas artes, & exitioſa publicis rebus conſilia valuiſſe. Primis Reipub. temporibus, cùm nulli dum de plebe magiſtratus creabantur. ſumma ſenatus poteſtas, ſumma fuit auctoritas. vtraque cum per aliquot annos viguiſſet, inclinare tum primùm cœpit, cum tribuni pleb. creati ſunt, creatos autem culpa ſenatus, hiſtoriæ declarant. nam, ſi prima repetere, & quæ cuiq; rei cauſſa ſit, placet animo perquirere: tribuniciā poteſtatem, quæ deinde ſenatus opes fregit ac debilitauit maximè, ipſius vitio ſenatus Romæ conſtitutam, facilè conſtabit. Quid igitur? an tu, dicet aliquis, ſenatum reprahēdis, quia tribunos pl. creari paſſus ſit, cùm plebs eum magiſtratū nō iam vocibus poſceret, ſed armis extorqueret? an ampliſsimum

ordi-

ordinem, quia permiſerit, quod recuſari ſine Reipu. praſenti iam periculo non poterat, imprudentia condemnas? Ego quidem minimè: habeo enim rationem neceßitatis; cui parere, ſapiẽtis ſemper eſt habitum. Seceſſerat armata multitudo in Sacrum montem: flagrabat ira, & odio in ordinem nobilium: auaritiam, ſuperbiam, crudelitatem ſenatus accuſabat: ſe bella gerere, vrbes capere, pro patria ſanguinem effundere, mortem obire clamabat: pro his meritis inopiam, & iniurias pati: ſenatum commodis frui, ſenatum honoribus abundare: plebem ſeruire, quæ, vt cæteri liberi eſſent, quotidiè ſua corpora hoſtium telis obijceret: quem non mouerent huiuſmodi querelæ? quem non terrerent, cùm ij, qui hæc querebantur alij pila, alij gladios manibus tenerent? rectè fecit ſenatus: tribuniciam poteſtatem, à plebe flagitatam, conceßit, non libenter, ſed, vt, impetum ſedaret; maiorem temporis, quàm ſuæ voluntatis, rationem duxit. hæc, vt dixi, rectè, nec ſine ſummo conſilio: ſapiens enim cum neceßitate non pugnat: at illud neq; rectè, neque prudenter, quod, vt in eam neceßitatem res deduceretur, ſiue negligentia, ſiue ſuperbia commiſit. occurri principijs oportuit, et naſcentem peſtem exſtingui. nam, cùm omnes ciuitates, quæ ſuo milite bella gerunt, quotidianis propè ſeditionibus fluctuare neceſſe ſit, quo malo & veterum memoria, & noſtra ætate florentißimas ciuitates occidiſſe conſtat: ſummæ difficultatis, ac diuinæ cuiuſdam ſapientiæ videtur eſſe, ita rem moderari, vt

conſi-

cōſiſtat; neque permittere, vt multitudini, quæ ſatis ipſa per ſe leuis eſt, vlla paullò iuſtior ad motum accedat occaſio. Erant in plebe Romana quàm plurimi, quibus ære alieno obſtrictis, vnde ſoluerent, non erat. hi cùm ad tribunal conſulum, qui tum, nondum creatis prætoribus, de creditis pecunijs ius dicebant, à fœneratoribus vocarentur; egeſtatem excuſantes, & domeſticas miſerias ad eliciendam miſericordiam commemorantes, tamen non audiebantur. magiſtratus nectendam fœneratori debitorem tradebat, vt quamcumq; creditor vellet, ſeruitutem ſeruiret. iniqua, & homine prorſus indigna ſiue conſuetudo fuit, ſiue lex. Tu mihi libertatem lege eripias, cùm libertatis cauſſa leges conſtituantur? an ego vllam legem potiorem ea lege ducam, qua Deus, vt homo liberum animal eſſet, ac cæteris animātibus imperaret, æterno iure ſanxit? pecuniam aufers: non relinquis, vnde viuam, vnde liberos alam: fero: relinque libertatem, vt mercenario ſaltē opere ipſe mihi, & eſurienti familiæ victum quæram. Cum his acerbè magiſtratus agebat, acerbius etiam fœneratores, qui ciues Romanos, nexu vinctos, grauiſſimo ſeruili opere fatigabant, & nexorum in terga flagellis ac verberibus ſæpè ſæuiebant. Hic ſenatus miſeris ciuib. conſulere, cauſſam libertatis ſuſcipere & potuit, & debuit, nexos è vinculis eximere, humanitatis fuit; diem ſoluendi laxiorem egentibus ſtatuere, æquitatis, vſuris modum facere, iuſtitiæ. hæc & facienda fuerunt, et, vt fierēt, cùm à patribus plebs,

atque

atq; à conſulibus fruſtrà petijſſet; ad extremum, vt homines deſperatio præcipites agit, armata multitudo in Sacrũ montẽ, tria millia ab vrbe paſſuum, ſeceſsit. tum, vt plebeiorũ animi, ſtimulis iracũdiæ percitι, continerentur; ſenatuſq; periculo territus, de creando plebeo magiſtratu, quia res aliter conuenire non poterat. aſſenſit itaq; tribuni pl. primùm quinq;, deinde decẽ, creati ſunt. ab hac radice ortũ quidquid inter ciues diſcordiæ, quidquid ſeditionis, quidquid bellorum fuit. per annos quingentos, id eſt, vſq; ad exitium Reip. tribuni pl. contra nobilium potentiam ſeditioſis concionibus vociferari, plebẽ ad noui commodi ſpem, ad noua incitare conſilia numquã deſtiterunt. ſpecie libertatem tuebãtur, re vera ſenatum oppugnabant. primò magiſtratus, deinde & ſacerdotia plebi cõmunicata. ad extremũ is, qui ſolet, exitus conſecutus eſt. nam plebs, vbi, quod paucorũ erat, ad ſe tranſtulit, rurſus id ipſum, quod multitudinis eſt, in vnum confert. facit hoc inſcitia, facit inopia, facit ea, quæ in magno numero ſemper exiſtit, volũtatum & opinionum diſsimilitudo. ita popularis adminiſtratio, quæ maximè libertatis imaginẽ præ ſe fert, occultè tamen, ſi ſpectemus exitum, tyrãnis eſt, quoniam ex ea ferè ſemper exoritur tyrannus: ſicuti deinde ex tyranno ſtatus optimatum generatur. Huius mutationis exemplum ſatis illuſtre Roma eſt. primò, regum ſumma poteſtas fuit: deinde ſenatus, hoc eſt, optimatum, maior, quàm populi: tum populi maior, quã ſenatus: poſtremò rurſus vnius maxima,

& ſin-

gius ab vnius imperio diſceditur, eò propius ad libertatem acceditur; ſed quia multis idem ſentire difficile eſt, facilè diſſoluitur. quid autem ex diſſolutione exiſtat, multarum ciuitatũ miſerrimus exitus declarat. quare, cùm ſit neceſſe, vt de tribus poteſtatibus, quæ pares ſint, aliqua aliquando ſe efferat, & reliquis duabus inſultet: antè prouidendum eſt, vt ea, vnde magis hoc imminet periculi, quæqúe ad temeritatem procliuior eſt; inferiorem locu obtineat, & reliquas duas neq; dignitate, neque viribus adæquet. quæ verò de tribus ea ſit, quæ facilius inſaniat, &, cùm inſanierit, cohiberi non poßit, hic ſine dubio populus eſt. qui vt inferiorem in ciuitate conditionem æquo animo ferat, ita fiat, ſi cum eo ſemper iuſtè, numquam ſuperbè, interdum etiam liberaliter ſenatus aget. tum populus nihil appetet, nihil molietur: nouos magiſtratus, nouas leges, noua imperia non deſiderabit: libera ſeruitute libenter ſeruiet: putabit enim ſe non hominibus ſeruire, ſed legibus. hæc ſi Romæ ſenatus initio cauiſſet; quique furentis multitudinis impetus, quæq; vis eſſet, maturè cogitaſſet: non, vt cum ſeruis agi ſolet, ita cum ciuibus agi paſſus eſſet: necti liberos homines vetuiſſet: vſuras, hoc eſt inopiæ cauſſam minuiſſet: ipſam autem inopiam publica benignitate ſubleuaſſet. quæ quia non fecit, iccirco illa, quæ dixi, conſecuta ſunt, ex deſperatione ſeceßio, ex ſeceßione tribunatus, ex tribunatu ordinum cõtentio. ex contentione libertatis interitus. Primis tẽporibus omnia potuit ſenatus;

 medijs

medijs multa ſenatus, multa populus, extremis omnia populus. itaq; & primis tēporibus, & medijs florētiſſima reſp. fuit, extremis facilè concidit. nullū enim ius, nullam poteſtatem à ſenatu tribunorum temeritas non abſtulit. AErarij dominus per multa ſæcula ſenatus fuerat. antiqua tamen iura tribunus pl. P. Clodius neglexit, lege lata, qua Piſoni & Gabino Cos. ſimul cum prouincijs pecuniam, quantam voluit, de publico dedit. Senatus lege Sempronia conſulares prouincias proconſulibus decernebat. decretas tamen idem Clodius abſtulit, Vatinij ſcilicet tribuni pl. improbitatem imitatus; qui anno proximo C. Cæſari Galliam Ciſalpinam cum Illyrico, inuito ſenatu, ſua lege dederat. Legati etiam ex auctoritate ſenatus deligebantur. Vatinius immutauit, & ipſe ſibi ſua lege legationem detulit. Ipſa comitia quodam modo ſenatus in poteſtate fuerant, quia magiſtratum non gerebat is, qui ceperat, niſi patres auctores eſſent. hoc quoq; amiſſum, nec fieri iam ſolere, Cicero ſignificat in oratione pro Plancio. Triumphum à ſenatu petere imperatores è prouincia redeuntes diu conſueuerant. inuentus eſt, qui, cùm ſenatus triumphum negaſſet, ad populum confugerit, &, populo iubente, triumphârit. Quî poterat ea reſp. conſiſtere, & ad interitum non ruere, in qua, quod ſenatus improbabat, populus iubebat; quod decernebat ſenatus, infirmabat populus? ius enim intercedendi tribuni pl. habebant: quo iure, ne ſenatus conſulta fierent, impediebant. at, impedire

iuſſa

iuſſa populi ſi ſenatus vellet; non erat, vt tutò poſſet. ilico enim, incitantibus tribunis, erumpebat ſeditio, ilico vis, ilico cædes. cuius periculi metu ſæpè ſenatus iniquiſsima tulit. nam, vt omittã alia, quæ ſunt huius generis ſexcenta, regna ipſa ſine ſenatus conſultu barbaris hominibus ex tribunorum pl. libidine eſſe donata, ſcriptum eſt. quæ licentia cùm retineri non poſſet, eò progreſſa demum eſt, vt omnia perdiderit. nec diſsimilis erit euentus, quacumque in ciuitate pares cum ſenatu vires populus habebit: non quod, vbi æqualitas eſt, ibi rectè non ſit: ſed quod, vbi ad æqualitatem populus peruenit, diuturnam eſſe non patitur. Quare, cum ex duorum ordinũ æqualitate ſtatim oriatur inæqualitas, æqualitati perniciosæ tutam inæqualitatem antepono, & eum ordinem præeſſe rebus malo, qui poteſtate minus abutitur, quàm, eum, cuius poteſtatem ſumma ſtatim licentia, ſumma temeritas conſequitur.

MARIO NIZOLIO Parmam.

EPISTOLA tua, mi Nizoli, vt amici hominis, ac vehementer amandi, ſumma me voluptate affecit, ac meam vehementer incendit cupiditatem Parmam adeundi: non ꝙ vrbs, aut vrbis ornamẽta, me moueant, : (alij hoc mirantur, apud me vulgaria ſunt) ſed aueo incredibiliter patronũ veterẽ meũ dico: immo verò litterarũ ac ſtudioſorũ omniũ

ipſumqúe litteris excellentem, Alexandrum Farneſium Cardinalem ſalutare: quem cognoui Romæ, & colui puerum adoleſcens, eximia iam tum indole præditum, & earum laudum principijs, quas deinde auctus ætate ſimul & iudicio perfecit, magna omnium exſpectatione florentem. quo quidem tempore vehementer vrbs ipſa excitauit me atq; acuit in ſtudio liberalium diſciplinarum, aſpectu ipſo antiquitatis, & multiplici ac varia hominum eruditorũ ſcientia: ſed, vt ingenuè veréque fatear, propriè me expoliuit aula Farneſij moribus, ac litteris; cùm viuerem coniunctiſſimè ac familiariſſimè cum duobus præſtantiſſimis viris, Marcello Ceruino, & Bernardino Maſaeio: quorum alterũ Pontificem maximum, alterum Cardinalem, vtrumque immortalitate digniſſimum, aduerſa bonis artibus iniqua mors eripuit. Quare, q̄ me Parmam vocas, & multis verbis inuitas amantiſſimè, non me litteræ tuæ ſopitum excitarunt, ſed currẽtem potius, vt aiunt, incitarunt. quod vtinam cum voluntate cætera congruerent: iam iamq; vobiſcum eſſem. ſed vides anni tempus: vides itinerum difficultatem: ſcis, quàm imbecillo ſim corpore, quàm tenui, & ad incommoda, iniuriáſque cæli perferendas parùm apto. timeo etiam à militibus; à quibus otium non eſt: excurrere enim dicuntur, & prædas facere. non igitur veniã, cùm à vobis vnius diei vix abſim interuallo? veniã, opinor, quæqúe aduerſantur, & impediunt, contemnam omnia. volo omninò meis oculis, Farneſio

videndo,

videndo,ſatisfacere: volo hanc à me ipſo gratiam inire,& ſalutationis officio, expetito ſanè, ac debito,perſungi. Te verò, optime, ac doctiſſime Mari, cuius conſuetudine & ſermone careo multis abhinc annis,quem mihi tamen ex animo numquam eripuit neque tempus, neque longinquitas, quo ſtudio complectar? quantam hauriam, cum præſens præſentem alloquar,voluptatem? dilexi equidē, à quo primùm die te cognoui,tuos mores, tuā naturæ comitatem,ac ſuauitatem: doctrinam verò, ingeniū, induſtriam ſuſpexi ſemper, extuliquúe laudibus ad cælum: nec iniuria. nam ſi, Romanæ linguæ ſtudium colere,& illuſtrare, laus eſt: quis hoc vno aut curauit ſtudioſiùs ætate noſtra, aut cumulatiùs præſtitit? ego ipſe, quem tu eſſe aliquid vis in hac Latinè ſcribēdi facultate; in quo vereor ne te fallat amor: nam iudicium in dubium vocare non debeo: ſed, ſi quid ſum quadam ex parte de tuo fonte fluxi. theſauros enim Ciceronis omnes, in illo præclaro tuarum obſeruationum libro congeſtos, reperi. & vſus ſum facilè: quos colligere diſperſos, immenſi laboris fuiſſet, ac temporis. Laudas igitur beneficium tuum, cùm me laudas, et quodam modo præmia capis meritorum. De loco in oratione pro Sextio, diſputas eruditè: nec à iudicio tuo mea diſcrepat opinio. quiddam tamen ſupereſt, quod me leuiter pungit: qua de re cum erimus inter nos collocuti, vel ego tuam ſententiam, vt veram, vel tu meam ſequeris gratiæ ſaltem cauſſa, Vale, & Farneſio Cardi-

debeas.ſatis,niſi fallor,ſtatum rerum tuarum habeo cognitum:tu me ſcilicet videris ignorare: nam, ſi noſſes,& exigeres tamen id,quod præſtare vix poſſum;eſſes iniquior. At erat amoris noſtri, lenire litteris dolorem tuum in obitu patrui, ſummi viri. ſit ita:verum tamen abs te poſtulabat idem amor, ne, officium à me illud ſine cauſſa prætermitti, animum induceres. Primùm ego te, per aliquot annos domeſtica ſanctiſſimi hominis diſciplina inſtitutum, putabam humana omnia comtemnere,mortem verò,quæ ſempiternæ vitæ initium eſt, etiam in bonis ducere. Quod ſi frangimur humanis, aut commouemur ſaltem;certè enim à ſtipite,à ſaxo, à ferrea materia longè diſtat hominis natura: quis tamen ab afflicto ſolatium exſpectat? aut quis me minùs trãquilla experitur omnia?quæ ſi tibi nota ſint: profectò me liberes ab omni culpa, & cupias reuocare querelam tuam. Neq; verò, ſi vigeat animus, & perferat aduerſa,ita valemus ingenio,vt conſolandi partes,quæ doctrinæ plurimum, & ſapientiæ poſtulant, audeamus aſſumere. non hæc in nobis facultas eſt; quæras eam aliunde licet: ſi modò, vt ſignificas, quod mihi tamen haud omnino perſuades,in te ipſo non eſt,qui & acuere mentem liberalibus ſtudijs,& augere prudentiam vſu rerum, ac præſtantiũ virorum ſermone potuiſti. quæ ſi abſint, vt abeſſe à me magna ex parte fateor: tamẽ ille ipſe,qui tibi luctus cauſſam attulit,idem à luctu te remouet exemplo vitæ ſuæ, cuius abeſſe nullam partẽ

à con-

à conſtantia, & à virtute reperies. Hunc igitur tibi vnum ante oculos conſtitue: finge ad eius imaginem quidquid cogitas, quidquid agis: noli oculos ad vulgi deprauatam conſuetudinem flectere. ita conſules egregiè rationibus tuis: & illud rectè inſtituendæ vitæ conſilium, quod à me requiris, nuſquam eſſe præſtantius, quàm in ipſo, cognoſces. Vale.

EPISTOLARVM PAVLI MANVTII LIBER SECVNDVS.

FRANCISCO VARGAE CAROLI V. IMPERATORIS ET PHILIPPI EIVS FILII HISPANIARVM REGIS ORATORI, Venetias.

OFFICII *mei ſæpè me admonet officiorum tuorum recordatio, officium autem, ꝙ abſens abſenti præſtare poſſum, litteræ ſunt: quas miſiſſem ad te iam anteà, niſi huc aduenientem graues admodum, & peracerbæ curæ ſtatim excepiſſent. quas enim res ſcis eſſe nobis in vita omnium cariſſimas, omniúmque primas, in ijs me grauiter exercere fortuna cœpit, vxore, liberis, fratre vno penè tempore in morbum coniectis. ne mihi quidem bellè ſatis eſt. animo enim affectus, valere corpore qui poſſum? verum tamen, quia mihi hærent in mente cõſilia tua, fero hæc vt humana*

diuina ſpe, in qua tu ſoles omnia ponere, confirmatus. quod niſi hunc in portum, te ducem ſecutus, confugiſſem: facilè me tot malorum ſubita tempeſtas obruiſſet. En, quàm ſit incertus noſtrorum conſiliorum euentus, & quàm ea, quæ nobis ipſi ad voluntatem fingimus, contrà cadant. Petiui has regiones, non ſine ſumptu, non ſine labore, ſpe ductus valetudinis recuperandæ: reliqui vrbem pulcherrimam, mea negotia, tuam conſuetudinem, in qua mihi ornamenti ſtatuo plurimum. hæc bona, tantum abeſt, vt alijs bonis compenſata ſint, vt etiam multa ſucceſſerint, quæ ſi ad ſenſum referantur, mala verè poſſum appellare. ſed, cùm me ſenſus quandoq; moueat, ratione tamen vtor ſæpius. hæc oſtendit, nihil eſſe malum, niſi quod noſtra culpa contingat: ancipitem eſſe in rebus humanis rationem iudicandi: nihil enim ſemper idem eſſe: quin, quæ nobis aduerſa, exitioſa, prorſus miſera videãtur, ea ſæpè ita cõuerti. vt ex ijs ipſis multæ commoditates emanent: contrà, quæ ſpeciem habeant felicitatis, inde fluere quæ acerbiſſima ſunt, exſilium, paupertatem, ignominiam. quæ ego cùm cogito, reficior paullulum, & excito me, quatenus licet, ad eam virtutem, quæ in aduerſis rebus elucet: de qua cùm multa ſint à philoſophis tradita, vnus tamen eam ſuo exemplo præclarè docuit noſtræ ſalutis auctor IESVS Chriſtus: quo magiſtro, quæ ſit vera fortitudo, diſcimus, omniúmque laudandarum artium abſolutam, ac verè ſalutarem doctrinam conſequimur. Atque ego

te,

te, Franciſce Varga, quod hoc ſtudij genus omnibus & ſtudijs, & ſcientijs anteponas, longè quidem hoc nomine pluris facio, quàm quòd negotia Cæſaris Imperatoris ex omnium ſæculorum memoria præſtantiſsimi, & Philippi Regis, omnium Regum maximi, apud Venetam Remp. orator adminiſtres. iſta enim dignitate alij quoq; nobiles viri claruerũt: pietate verò in Deũ & ſanctitate vitæ, parem fortaſſe aliquem, ſuperiorem certè habes neminem. itaque, poſtquam à te diſceſsi, vix credas, quàm ſæpè meus ad te animus, tuorum ſermonum deſiderio, recurrat. equidem, vel ſi mihi cætera hîc omnia ſecundiſsima fluerent, quæ experior, vt dixi, ſatis aduerſa, iniucundè tamẽ viuerẽ, quia procul à te abſum, cuius ex humanitate, ſermonibus, conſilijs mirificos capiebam fructus, & documenta ad vitam rectè traducendam vtiliſsima. Quare iam me minùs, quam anteà, delectat, ac penè diſplicere totum cœpit conſilium illud meum de lacu Benaco incolendo. tua me ſingularis doctrina, tua probitas, tua benignitas ad vrbem reuocat. Benacum, per anni tẽpus cùm licebit, æſtate ſcilicet ineunte, (nam hyeme regionem illam procellis, & ventorum vi totam audio agitari,) ſi valetudo ita poſtulabit, inuiſam. interea meam imbecillitatem ratione victus, & abſtinentia tuebor. ac fortaſſe fiet, quoniã à Deo cuncta pendẽt, vt Venetijs, intra meos parietes, in oculis, & adſpectu meorum, commodiſsimo vitæ genere, ita conualeſcam, ne qua poſteà me cœli mutandi

mine nequiſsimo contemni. Malum: ſed peius etiam, expilari, quod niſi tua prudentia medicinam huic malo affert; perijt fructus omnis tuæ liberalitatis. clauam enim citius de manu Herculis poßim extorquere, quàm ab iſto nummũ. aut igitur ea mihi cõſeruetur vtilitas, quam tuo beneficio ſperaueram: at, qui nos vult perditos, perdatur ipſe nobiſcum, & ſocietas communi pernicie diſſoluatur. verum, cùm in tuum ingenium, tuam auctoritatem, & ſingularem in me beneuolentiam intueor; traducor facilè ad optimam ſpem; tranquilla omnia, commoda, copioſa mihi ipſe polliceor. tu reſtitues vnus afflictam rem: & iſtum poſtremi ordinis hominem, omnibus inquinatum vitijs, indignum prorſus non modò amicitia noſtra, ſed congreſſu etiam, ac ſermone, extrudemus, vt verſetur poſthac, & viuat cum ſui ſimilibus, in ſordida nequitie, ſeiunctus à nobis, qui humanitatem colimus, & virtutem omni lucro anteponimus. Interim lege, quam ſæpè iam efflagitaſti, partẽ libri noſtri de quatuor Rebuſpu. quam cupio à te probari. otium ſi habuero, quale vt aliquando cõſequar, operam dabo; in Bellombra tuo, ſi alibi non licebit, totum volumen abſoluam. Vale. Ex ædibus noſtris.

Ex libro de quatuor Rebuſpub.

EX IIS, *quæ ſuprà ſunt commemorata, duæ videntur propoſita nobis argumenti partes abſoluta. pa-*

tæ. patere enim ſatis arbitramur, nō modò quib. vitijs duæ maximæ, ac firmiſsimæ ciuitates, primùm Sparta, deinde Carthago, labefactatæ corruerint. verùm etiam, quibus illa vitia remedijs vel ſanari penitùs, vel ita ſaltem corrigi potuerint, ne Reipublicæ. ſalutem in diſcrimen adducerent. nunc vrbis Romæ quæſtio ſuccedit; qui erat tertius in diuiſione locus. poſtremæ narrationi, cōcluſio futura noſtri muneris, omniumq́; nobiliſsima, & eadem difficillima tractatio, Venetiæ noſtræ reſeruantur.

AC DE Roma, quæ nullo magis vitio, nullo grauius vnquam morbo, quàm imperij magnitudine, laborauit, primùm illud occurrit, nulla omninò in ciuitate poſt homines natos aut virtutes, & honeſtas actiones aliquādo floruiſſe magis, aut æquè malas artes, & exitioſa publicis rebus conſilia valuiſſe. Primis Reipub. temporibus, cùm nulli dum de plebe magiſtratus creabantur. ſumma ſenatus poteſtas, ſumma fuit auctoritas. vtraque cum per aliquot annos viguiſſet, inclinare tum primùm cœpit, cum tribuni pleb. creati ſunt, creatos autem culpa ſenatus, hiſtoriæ declarant. nam, ſi prima repetere, & quæ cuiq́; rei cauſſa ſit, placet animo perquirere: tribuniciā poteſtatem, quæ deinde ſenatus opes fregit ac debilitauit maximè, ipſius vitio ſenatus Romæ conſtitutam, facilè conſtabit. Quid igitur? an tu, dicet aliquis, ſenatum reprehēdis, quia tribunos pl. creari paſſus ſit, cùm plebs eum magiſtratū nō iam vocibus poſceret, ſed armis extorqueret? an ampliſsimum ordi-

ordi-

ordinem,quia permiſerit, quod recuſari ſine Reipu. præſenti iam periculo non poterat,imprudentiæ condemnas? Ego quidem minimè:habeo enim rationem neceßitatis;cui parere, ſapiẽtis ſemper eſt habitum. Seceſſerat armata multitudo in Sacrum montem: flagrabat ira, & odio in ordinem nobilium: auaritiam, ſuperbiam, crudelitatem ſenatus accuſabat: ſe bella gerere, vrbes capere,pro patria ſanguinem effundere, mortem obire clamabat: pro his meritis inopiam, & iniurias pati: ſenatum commodis frui, ſenatum honoribus abundare: plebem ſeruire, quæ, vt cæteri liberi eſſent, quotidiè ſua corpora hoſtium telis obijceret: quem non mouerent huiuſmodi querelæ? quem non terrerent,cùm ij, qui hæc querebantur alij pila, alij gladios manibus tenerent? rectè fecit ſenatus: tribuniciam poteſtatem,à plebe flagitatam,conceßit,non libenter,ſed,vt impetum ſedaret; maiorem temporis, quàm ſuæ voluntatis, rationem duxit.hæc,vt dixi,rectè,nec ſine ſummo conſilio:ſapiens enim cum neceßitate non pugnat:at illud neque rectè,neque prudenter, quod, vt in eam neceßitatem res deduceretur,ſiue negligentia,ſiue ſuperbia commiſit. occurri principijs oportuit, et naſcentem peſtem exſtingui. nam, cùm omnes ciuitates, quæ ſuo milite bella gerunt, quotidianis propè ſeditionibus fluctuare neceſſe ſit,quo malo & veterum memoria, & noſtra ætate florentißimas ciuitates occidiſſe conſtat: ſummæ difficultatis, ac diuinæ cuiuſdam ſapientiæ videtur eſſe, ita rem moderari, vt conſi-

atq; à conſulibus fruſtrà petijſſet; ad extremum, vt homines deſperatio præcipites agit, armata multitudo in Sacru montē, tria millia ab vrbe paſſuum, ſeceſſit. tum, vt plebeiorū animi, ſtimulis iracūdiæ percitι, continerentur; ſenatus; periculo territus, de creando plebeo magiſtratu, quia res aliter conuenire non poterat. aſſenſit itaq; tribuni pl. primùm quinq;, deinde decē, creati ſunt. ab hac radice ortū quidquid inter ciues diſcordiæ, quidquid ſeditionis, quidquid bellorum fuit. per annos quingentos, id eſt, vſq; ad exitium Reip. tribuni pl. contra nobilium potentiam ſeditioſis concionibus vociferari, plebē ad noui commodι ſpem, ad noua incitare conſilia numquā deſtiterunt. ſpecie libertatem tuebātur, re vera ſenatum oppugnabant. primò magiſtratus, deinde & ſacerdotia plebi cōmunicata. ad extremū is, qui ſolet, exitus conſecutus eſt. nam plebs, vbi, quod paucorū erat, ad ſe tranſtulit, rurſus id ipſum, quod multitudinis eſt, in vnum confert. facit hoc inſcitia, facit inopia, facit ea, quæ in magno numero ſemper exiſtit, volūtatum & opinionum diſsimilitudo. ita popularis adminiſtratio, quæ maximè libertatis imaginē præ ſe fert, occultè tamen, ſi ſpectemus exitum, tyrānis eſt, quoniam ex ea ferè ſemper exoritur tyrannus: ſicuti deinde ex tyranno ſtatus optimatum generatur. Huius mutationis exemplum ſatis illuſtre Roma eſt. primò, regum ſumma poteſtas fuit: deinde ſenatus, hoc eſt, optimatum, maior, quàm populi: tum populi maior, quā ſenatus: poſtremò rurſus vnius maxima,

& ſin-

gius ab vnius imperio diſceditur, eò propius ad libertatem acceditur; ſed quia multis idem ſentire difficile eſt, facilè diſſoluitur. quid autem ex diſſolutione exiſtat, multarum ciuitatũ miſerrimus exitus declarat. quare, cùm ſit neceſſe, vt de tribus poteſtatibus, quæ pares ſint, aliqua aliquando ſe efferat, & reliquis duabus inſultet: antè prouidendum eſt, vt ea, vnde magis hoc imminet periculi, quæque ad temeritatem procliuior eſt; inferiorem locũ obtineat, & reliquas duas neq; dignitate, neque viribus adæquet. quæ verò de tribus ea ſit, quæ facilius inſaniat, &, cùm inſanierit, cohiberi non poſſit, hic ſine dubio populus eſt. qui vt inferiorem in ciuitate conditionem æquo animo ferat, ita fiat, ſi cum eo ſemper iuſtè, numquam ſuperbè, interdum etiam liberaliter ſenatus aget. tum populus nihil appetet, nihil molietur: nouos magiſtratus, nouas leges, noua imperia non deſiderabit: libera ſeruitute libenter ſeruiet: putabit enim ſe non hominibus ſeruire, ſed legibus. hæc ſi Romæ ſenatus initio cauiſſet; quique furentis multitudinis impetus, quæq; vis eſſet, maturè cogitaſſet: non, vt cum ſeruis agi ſolet, ita cum ciuibus agi paſſus eſſet: necti liberos homines vetuiſſet: vſuras, hoc eſt inopiæ cauſſam minuiſſet: ipſam autem inopiam publica benignitate ſubleuaſſet. quæ quia non fecit, iccirco illa, quæ dixi, conſecuta ſunt, ex deſperatione ſeceſſio, ex ſeceſſione tribunatus, ex tribunatu ordinum cõtentio ex contentione libertatis interitus. Primis tẽporibus omnia potuit ſenatus;

medijs multa ſenatus, multa populus, extremis omnia populus. itaq; & primis tẽporibus, & medijs florẽtiſſima reſp. fuit, extremis facilè concidit. nullũ enim ius, nullam poteſtatem à ſenatu tribunorum temeritas non abſtulit. AErarij dominus per multa ſæcula ſenatus fuerat. antiqua tamen iura tribunus pl. P. Clodius neglexit, lege lata, qua Piſoni & Gabino Coſ. ſimul cum prouincijs pecuniam, quantam voluit, de publico dedit. Senatus lege Sempronia conſulares prouincias proconſulibus decernebat. decretas tamen idem Clodius abſtulit, Vatinij ſcilicet tribuni pl. improbitatem imitatus; qui anno proximo C. Cæſari Galliam Ciſalpinam cum Illyrico, inuito ſenatu, ſua lege dederat. Legati etiam ex auctoritate ſenatus deligebantur. Vatinius immutauit, & ipſe ſibi ſua lege legationem detulit. Ipſa comitia quodam modo ſenatus in poteſtate fuerant, quia magiſtratum non gerebat is, qui ceperat, niſi patres auctores eſſent. hoc quoq; amiſſum, nec fieri iam ſolere, Cicero ſignificat in oratione pro Plancio. Triumphum à ſenatu petere imperatores è prouincia redeuntes diu conſueuerant. inuentus eſt, qui, cùm ſenatus triumphum negaſſet, ad populum confugerit, &, populo iubente, triumphârit. Quî poterat ea reſp. conſiſtere, & ad interitum non ruere, in qua, quod ſenatus improbabat, populus iubebat; quod decernebat ſenatus, infirmabat populus? ius enim intercedendi tribuni pl. habebant: quo iure, ne ſenatus conſulta fierent, impediebant. at, impedire

iuſſa

iuſſa populi ſi ſenatus vellet; non erat, vt tutò poſſet. ilico enim, incitantibus tribunis, erumpebat ſeditio; ilicò vis, ilico cædes. cuius periculi metu ſæpè ſenatus iniquiſſima tulit. nam, vt omittã alia, quæ ſunt huius generis ſexcenta, regna ipſa ſine ſenatus conſultu barbaris hominibus ex tribunorum pl. libidine eſſe donata, ſcriptum eſt. quæ licentia cùm retineri non poſſet, eò progreſſa demum eſt, vt omnia perdiderit. nec diſſimilis erit euentus, quacumque in ciuitate pares cum ſenatu vires populus habebit: non quod, vbi æqualitas eſt, ibi rectè non ſit: ſed quod, vbi ad æqualitatem populus peruenit, diuturnam eſſe non patitur. Quare, cum ex duorum ordinũ æqualitate ſtatim oriatur inæqualitas, æqualitati perniciosæ tutam inæqualitatem antepono, & eum ordinem præeſſe rebus malo, qui poteſtate minus abutitur, quàm, eum, cuius poteſtatem ſumma ſtatim licentia, ſumma temeritas conſequitur.

MARIO NIZOLIO
Parmam.

EPISTOLA *tua, mi Nizoli, vt amici hominis, ac vehementer amandi, ſumma me voluptate affecit, ac meam vehementer incendit cupiditatem Parmam adeundi: non q̃ vrbs, aut vrbis ornamẽta, me moueant, : (alij hoc mirantur, apud me vulgaria ſunt) ſed aueo incredibiliter patronũ veterẽ meũ dico: immo verò litterarũ ac ſtudioſorũ omniũ*

 ipſum

ipſumqúe litteris excellentem, Alexandrum Farneſium Cardinalem ſalutare: quem cognoui Romæ, & colui puerum adoleſcens, eximia iam tum indole præditum, & earum laudum principijs, quas deinde auctus ætate ſimul & iudicio perfecit, magna omnium exſpectatione florentem. quo quidem tempore vehementer vrbs ipſa excitauit me atq; acuit in ſtudio liberalium diſciplinarum, aſpectu ipſo antiquitatis, & multiplici ac varia hominum eruditorū ſcientia: ſed, vt ingenuè veréque fatear, propriè me expoliuit aula Farneſij moribus, ac litteris; cùm viuerem coniunctiſsimè ac familiariſsimè cum duobus præſtantiſsimis viris, Marcello Ceruino, & Bernardino Maſacio: quorum alterū Pontificem maximum, alterum Cardinalem, vtrumque immortalitate digniſsimum, aduerſa bonis artibus iniqua mors eripuit. Quare, qꝺ me Parmam vocas, & multis verbis inuitas amantiſsimè, non me litteræ tuæ ſopitum excitarunt, ſed currētem potius, vt aiunt, incitarunt. quod vtinam cum voluntate cætera congruerent: iam iamq; vobiſcum eſſem. ſed vides anni tempus: vides itinerum difficultatem: ſcis, quàm imbecillo ſim corpore, quàm tenui, & ad incommoda, iniuriásque cæli perferendas parùm apto. timeo etiam à militibus; à quibus otium non eſt: excurrere enim dicuntur, & prædas facere. non igitur veniā, cùm à vobis vnius diei vix abſim interuallo? veniā, opinor, quæqúe aduerſantur, & impediunt, contemnam omnia. volo omninò meis oculis, Farneſio

videndo,

videndo,ſatisfacere: volo hanc à me ipſo gratiam inire,& ſalutationis officio, expetito ſanè, ac debito,perfungi. Te verò, optime,ac doctiſſime Mari, cuius conſuetudine & ſermone careo multis abhinc annis,quem mihi tamen ex animo numquam eripuit neque tempus, neque longinquitas, quo ſtudio complectar?quantam hauriam,cum præſens præſentem alloquar,voluptatem? dilexi equidē, à quo primùm die te cognoui,tuos mores,tuā naturæ comitatem,ac ſuauitatem:doctrinam verò, ingeniū, induſtriam ſuſpexi ſemper, extulique laudibus ad cælum:nec iniuria.nam ſi,Romanæ linguæ ſtudium colere,& illuſtrare,laus eſt:quis hoc vno aut curauit ſtudioſiùs ætate noſtra, aut cumulatiùs præſtitit?ego ipſe, quem tu eſſe aliquid vis in hac Latinè ſcribēdi facultate;in quo vereor ne te fallat amor: nam iudicium in dubium vocare non debeo:ſed,ſi quid ſum quadam ex parte de tuo fonte fluxi. theſauros enim Ciceronis omnes, in illo præclaro tuarum obſeruationum libro congeſtos,reperi. & vſus ſum facilè:quos colligere diſperſos, immenſi laboris fuiſſet,ac temporis. Laudas igitur beneficium tuum,cùm me laudas,et quodam modo præmia capis meritorum. De loco in oratione pro Sextio, diſputas eruditè: nec à iudicio tuo mea diſcrepat opinio.quiddam tamen ſupereſt,quod me leuiter pungat.qua de re cum erimus inter nos collocuti: vel ego tuam ſententiam,vt veram,vel tu meam,ſeque ris gratiæ ſaltem cauſſa,Vale, & Farneſio,Cardinali,

nali, ſimúlq; Antonio Mirandulæ, Epiſcopo vni omnium doctiſſimo, atq; humaniſſimo, meis verbis ſalutem plurimam dicito. Aſulæ.

SILVIO ANTONIANO
Ferrarium.

ACVTE *admodum, mi Silui, nec minus amãter ſcribis, ego autẽ in amore facilè poſſum tibi reſpondere, planéque reſpondeo: ingenij ſigna prædico tibi, ne prorſus vlla meis in litteris exſpectato. non ſoleo ferè ſtudioſiùs epiſtolas elaborare. primùm, quia, ſi quid ſcribitur ad familiares, planè familiariter agendum puto: odi illa nimis ambitioſa, conſtructa verbis, & ſententijs exquiſitis: deinde, quia ne ſi velim quidem in epiſtolis agere accuratiùs, relinquitur vt poſſim. vrgeor quotidianis amicorum ſalutationibus: negotijs, & rei domeſticæ cura penè opprimor: oculorum verò valetudine ſic interdũ vexor, vt nullam partem capiam quietis. quare malè merearis de amico tuo, ſi velis ei, tam valde occupato, tam grauiter affecto, diligentiæ onus imponere. imitetur epiſtola ſermonẽ: excurrat liberè, nullis adſtricta legibus, & ſuauem quandam, perfectæ non indignam amicitia, negligentiam præſeferat. alioqui officium ſcribẽdi, ſæpè inter abſentes neceſſarium, gratum quidem ſemper, iniucũdum & graue nimis accurata reddet induſtria. Quod me ornas laudibus; non efficis vt ipſe mihi placeam, aut aſſumam*

mā plùs, quàm ſoleo: id aſſequeris, vt me tibi deuincias magis, cuius ex amore fluere iſta video, nimis in me honorifica, præclara, ſingularia: quæ optaui equidem ſemper, adeptū me numquam putaui, ſed videlicet, affingere veritati, vobis poëtis religio non eſt: idque facitis libenter; ne, cōſuetudine intermiſſa, quodam modo veſtra iura minuantur. me tamē, ſi poëticè ſcribis, artificium, tuum, ſin, vt ſcribis, ita ſentis, error etiam delectat. hæc enim me tibi commendat opinio, & amorem augeat neceſſe eſt: foris etiam, vt ſpero, fructum pariet. nam meis laudibus, tuo commoti teſtimonio, cum te excellere ingenio, florere magnorum Principum gratia conſtet, non pauci fortaſſe aſſentientur. quod vtinam, id quod in meis conſilijs erat ſummum, Ferrariæ mihi viuere ꝑ valetudinē licuiſſet, næ ego te, ſingulari virtute adoleſcentem, ita meis ſtudijs, & officijs eſſem complexus, vt nemini prorſus tuorum familiarium, ne Riccio quidem ipſi, apud quem filij locum obtines, in te amando concederem. Quid inquies, ſi te, depulſo morbo, confirmares? Vtinam id aliquando eueniat: ſed id quidem ſperare iam vix audeo. iaceo enim nunc, & langueo miſerrimè, nec mihi cæli mutatio ꝓfuit: nec nouis remedijs locus eſt, quæ iam omnia fruſtra conſumpſi: vno tamen bono mea mala compenſantur, quod, etſi vires corporis magna ex parte, ingenium tamen, qualecumque eſt, vis morbi minimè debilitauit, aut fregit. itaque ſingulis noctib. aliquid ſcribo, aut legēti puero aures præbeo ſic

aſſequar, fortaſſe vt, qui me non vident, carentem publica & communi luce, viuere tamen intelligant, atque ita viuere, ne quando cum alijs planè totus exſtinguar. Tu fruere, optime Silui, iſta valetudine, & iſto otio, cum illa tibi naturæ munere ſatis firma contigerit, hoc habeas tui Principis liberalitate vberrimum, Vale. Venetijs.

BARTHOLOMAEO RICCIO Ferrarium.

VERA narras, optime Ricci, atq; ita narras, vt in magna tuarum litterarum prudentia facilè tamen amor interluceat. Mihi, vt ſcribis, conditiones hoc biennio delatæ ſunt multæ, omnes cum emolumento, nulla ſine dignitate. fecit tamen ſiue valetudo mea, ſiue voluntas, ſeu fati potius, quæ in rebus humanis dominatur, occulta quædam vis, vt omnes reiecerim. hanc poſtremã, delatam à ſummo Cardinali, Hippolyto Eſtenſi, vnam auidè ſum complexus, vnã omnibus antepoſui. nec eſt in meis conſilijs quidquam antiquius, quàm vt in illius aula, eximij Principis, ac viri præſtantiſſimi, conſeneſcam. itaque, quòd hortaris, vt ad vos quã primum me conferam; non efficis, vt cupiam, qui cupiditate iam ardeam, dolorem potiùs auges, cũ intelligã, quæ maximè volo, id me cõſequi, hoc quidẽ tempore, minimè poſſe. vt omittam, quod hæc me frigoris acerrima vis, & intemperies cæli ſemel aut iterum

iterum cubiculo egreſſum peſſimè accepit, & in eadem clauſtra, in eaſdem, vbi multis iam menſibus iacui, tenebras retruſit: præterea pietas me retinet. Fratres habet vxor mea duos: quos ego ambos vnicè diligo, contraq́ue ipſi mihi ſingularem non modò beneuolentiam, verùm etiam obſeruantiam præſtant, probi ſunt adoleſcentes, ingenio, modeſtia, virtute etiam ornati, vna re minùs laudandi, quòd inter ipſos parùm conuenit. orta eſt inter eos poſt obitum patris de hæreditate diſſenſio: inde lis, inde odium. quod niſi ego me interponerem; niſi vtrumq; prenſarem, rogaremq́; per parentis manes, per ſolicitudinē matris, per exiſtimationem familiæ: conflictarentur aſſiduè turpibus iudicijs, graui iactura famæ, magno rei familiaris detrimēto. hoc ego dum verſor in negotio: dum in eo ſtudium, operamq́; pono, vt vxoris meæ fratribus conſulam: putem mihi eſſe verendum, ne quis me, ſana præditus mente, reprahendat? non puto. non igitur hoc, te iudice, pertimeſcam. hem, Ricci, qui ſacris in litteris non ambitione, vt multi, ſed ita verſatus es, vt ſcientiam, è libris petitam, vita exprimeres; quæ ſunt illa præclara, quæ nos ille bonarum actionum magiſter optimus edocuit? non hæc ſunt, egentibus ſubuenire, errantes in viam, diſſidentes ad concordiam reuocare? ama igitur me de hoc officio. non poſtulo, vt laudes. iam enim didici, vel ætate doctus, vel morbo admonitus, rectè factorum à Deo potiùs, quàm ab hominum iudicijs, expectare, omnemq́ue laudem non in honore

verborum, ſed in ipſa re, atque in vna virtute conſtituere. Vides iam duas eſſe commemorationis meæ cauſſas, vtramque ſatis grauem. accedit tertia; ne ipſa quidem leuis, vt imprimam librum meum de legibus Romanis; quē poſcentibus multis debere iam diutius vix poſſum. eóque magis in hanc voluntatem incubui, quod inſcriptus emittetur Hippolyto Cardinali. Tu, mi Ricci, fac tibi ita perſuadeas, amabiliorem mihi Ferrariam fore tua cauſſa. tuis enim ſermonibus, tua humanitate, tuo lepore frui, interruptamqúe multorum annorum conſuetudinem licebit aliquandó reſarcire. quod vt ſit maximè diuturnum, opto vehementer, & , vt tu amantiſſimè auguraris, etiam ſpero. Vale. Venetijs.

ANTONIO AVGVSTINO Romam.

ACCEPI tuum Varronem, miſſum ab Octauio noſtro, delatum à Lauino. quid quæris? te dignus eſt. quòd ſi operam eandem poſueris in Feſto, plurimùm tibi Romanæ litteræ debebũt. aggredere, quid enim tibi non ſuccedet? qui, (vt omittam illa, quæ pleno iam theatro ſpectata ſunt, ingeniũ, iudicium, doctrinam) quantus es, totus labor, totus induſtria es. ac mehercule non ſolùm cõmuni nomine, ſed proprias etiã tibi ego agam, atque habebo gratias. nam, quem in eo libro emendando laborem ſuſcipere cogitaueram, quem fortaſſe, & alijs preſſus oneribus, & natura, ac valetudine imbecillus, non ferrem, eo

me

me leuabis. Vale. Venetijs. Egregio iuriſconſulto, Pyrrho Taro, veteri mihi neceſsitudine coniuncto; ſalutem plurimam.

EIDEM Romam.

EGO verò & ſcripſi iam, niſi me fallit memoria, ſatis apertè: & nunc, quando tibi ita placet, iterabo eadem libentiſsimè. Lapides, aut nummos, ſi quos habes, in quibus mentio fiat legum Romanarum; eos ſi nobis impertieris, habebo gratias, tuumqúe etiam beneficium ipſa fortaſſe, me narrante, poſteritas audiet. tabulas videor mihi legiſſe Romæ neſcio quas: ſed neque tum deſcripſi; qui magni non facerem ea, quæ nunc quidem tanti puto, nihil vt potius mihi ſit: neque verò, quo in loco aut apud quem eas legerim, ſatis nunc in memoriam reuocare poſſum. quare ad te confugio, vniuerſæ arcam antiquitatis, arcam tamen eiuſmodi, quæ pateat amicis tuis, hoc eſt, bonis viris: quo me in numero quia eſſe vis, triumpho. Alexander autem tuus facilè noſtrum artificio vincet. tu enim excellis: at nos quid ſumus? aliquid fortaſſe, ſi cum alijs; nihil certè, ſi tecum Auguſtine comparemur. Plura nec poſſum, quòd eram occupatus: quamquam hoc quidem quotidianum eſt: nec debeo hac in re, quam tibi non ſolùm amicitia noſtra, verùm etiã litteræ ipſæ, quibus tibi ſcio nihil eſſe carius, etiam me tacente, magnoperè commmendant. Vale, & Silueſtrum Aldobrandinum, virum excellentem, meum perueterem

ami-

amicũ, niſi graue eſt, ſaluta meis verbis plurimum. Venetijs.

EIDEM, Romam.

NISI quis caſus meis conſilijs occurrat, editionem cogitabam eius libri, quem de legibus Romanis quinquennio antè à me conſcriptum, debere diutius multis flagitantibus non poſſum. ad hunc librũ quantum ex antiquis lapidibus accedere poſsit ornamẽti, præclarè intelligo. porro, tu is es, qui hoc in vſu, atque hoc in genere ſciẽtiæ, tum quia Romæ viuis, tũ quod in ſtudijs totus hæres, penè ſolus excellas. quanquam hoc in tuis laudibus minimũ eſt: alia ſunt in te, quæ ego non deſino prædicare, haud ſanè paullo præſtantiora: quæ non eſt hic commemorandi locus, ac ne ſignificandi quidem, ne tu me nimium eſſe blandum, &, quaſi tuæ diffidentem humanitati, ad hoc artificium confugiſſe exiſtimes. peto igitur à te, atque etiam rogo, (quamquam hoc verbum amicitia noſtra, tuaq́; maximè bonitas reſpuere videtur) ſi quid habes, quod ad leges Romanas pertineat. & libris excerptum, & veterum lapidum, aut etiam numerorum obſeruatione collectum, id mihi vt impertias. benè mereberis de litteris, vel potiùs benè de te meritis gratiam referes: quãdo quidem earum ope, ac merito tantus es: benè etiam de me ipſo; cuius laudi pro noſtra neceßitudine, meoq́; erga te ſtudio ſingulari, debes velle conſulere, quãquam hoc ego certè non admodum ſpecto: ambitionem enim penè habeo

beo in extremis: prima mihi eſt, omniumq́; verum antiquiſſima publica ſtudioſorum hominũ vtilitas: quo mei labores intenduntur. mea, quæcunque eſt, dirigitur induſtria. excute, ſi me amas, atque euolue funditùs illa tua ſcrinia, in quibus conditi rerum antiquarum theſauri aſſeruãtur. nemo enim, ſi poſſeſſio litterarum diuitiæ ſunt; quòd homines elegãti iudicio, ſanáque præditi mente opinantur; nemo inquam, optime Auguſtine, te ditior eſt, nec verò de tuis copijs multum imminues, ſi quod futurum ſperamus, inopiæ noſtræ ſubueneris. qui ſi etiam nobiſcum plurima communicares, multò id tamen quod dares minus eſſet, quàm quantum tibi, libris aſſiduè tractandis, quotidiè quæritur. verùm modeſtè tecum agimus: petimus à te minima de maximis: itaque facilè impetrabimus. Vale. Venetijs.

EIDEM
LEGATO PONTIFICIO
Viennam.

QVIA mihi honore tuo nihil eſt antiquius, propterea non mediocrem cepi lætitiam: tibíq; ſum abſenti gratulatus, quo primùm tempore de legatione tibi delata ad Romanorum regem, tum ex amicorum litteris, tum ex multorum ſermonibus cognoui. illud, vt verè dicam, moleſtiæ nonnihil aſperſit, quod veritus ſum, ne noſtræ litteræ, quibus in vrbe dum viuis, tua ſtudia ſplendorem, & vtilitatem addunt, te diſcedente, et in Auſtriam vſque, ad longè diuerſum

ſum vitæ genus tranſlato, iacturæ plurimùm face-rem: quòd ſi ſecus eſſe, ſignificaueris: (iam enim verſaris in ipſa re, quæq; tua futura ſit in vniuerſo ferè munere occupatio, vſus te monere, & erudire facilè poteſt) cumulabis mea gaudia, & habebo gratiã ijs, quibus honeſtare tuam virtutem his honoris inſignibus, nullo noſtro, hoc eſt, artium, doctrinarumq; liberalium, detrimento, curæ fuit. Ac primùm illud, pro meo incredibili erga antiquitatẽ ſtudio, etiam atq; etiã à te petam, vel potius, quando pollicitus iam es, à te exigam, vt Feſtum Pompeium tua emendatione perpolias, atq; illuſtres, aut, ſi habes ita emẽdatum, vt tibi acerrimi, ac ſeueriſſimi iudicij viro, ſatisfaciat, edendum omninò cures, neq; deberi nobis eam vtilitatem diutius patiâre, quam, cùm in illo verè aureo libro diſperſam videamus, colligere tamen vix poſſumus, vel planè nullo modo poſſumus, locorum, vt ſcis, penè innumerabilium difficili ſcientia impediti. benè collocabitur induſtria tua: & hunc ſibi comitẽ adiungi, ne ſolus eat per ora virum, Varro tuus æquo animo patietur. rogandus non es in tua laude, communi præſertim ſtudioſorum commodo coniuncta: vt, ſi de alia non laboras, hoc ſaltem commouere te debeat. quod vtinam aut mihi cum hac mente pars aliqua doctrinæ tuæ, aut tibi mea mens, & planè incredibilis ad communicandam virtutem animi propenſio cum iſta tam exquiſita, tamq; multiplici omnium penè litterarũ ſcientia contigiſſet. næ ego, quod ad me attinet, multa non ſinerẽ ignorari,

quæ

quæ ſcire præclarum eſt, quæq́ in tenebris, niſi tu eruas, perpetuò iacebunt. nec tamen perſuadere mihi poſſum, te velle nobis tam iniquum eſſe, vt tantam doctrinã, ſi quid tibi accidat humanitus, (homines enim ſumus: nec ego mihi, nec tu tibi de vitæ diuturnitate præſtare quidquã poſſumus) extingui tecum velis. Quid ea, quæ chartis iam, & voluminibus explicaſti? cur diutius premis, optime Auguſtine? cur ex ingenij tui fontibus expleri noſtram ſitim nõ vis? ſed, opinor, aliquando facies: & faueo libenter meæ ſpei, paullò minùs, quàm tuæ gloriæ; cui ſcio me optimè conſulere, cùm hæc ad te ſcribo. De me ſi quæris: vexamur oculorum anniuerſario morbo: nec tamen labori parcimus aliquid quotidie, aut legenti puero operam damus: aliquo fortaßè valetudinis damno: ſed nihil eſt tanti, vt à litterarũ ſuauiſſima conſuetudine ſeiungar. Onuphrius Panuinius, ille antiquitatis heluo, ſpectatæ iuuenis induſtriæ, & ingenio, vt probitate præſtans, hîc eſt, eritq́, vt video, in aliquot menſes. imprimis ſuos Faſtos cum commentarijs; & interim adornat alia. ſæpè litigat obſcuris de rebus cum Sigonio noſtro. ſed vtriuſque bonitas, mutuus amor, excellens ad cognoſcendũ veritatem iudicium, facit, vt inter eos facilè conueniat. Sigonium de facie non noſti: eius tamen ſcripta, non dubito, quin legeris. ea doctrinam, et ingenium declarant: humanitatis, & ſtudij erga te, tuiq́ ſimiles teſtis ego ſum: quẽ debes ipſum ſuo merito, præterea tuæ præconem eruditionis, diligere. Vale. Venetijs.

Eidem

EIDEM Romam.

VBI te ad vrbem rediiſſe cognoui, vehementer ſanè, pro meo erga bonas litteras perpetuo ac ſingulari ſtudio, ſum lætatus. te enim abſente, ſilere prorſus Romanæ muſæ videbantur. Scripſeram ad te ſuperioribus diebus, eaſq; litteras ad aulam noui Imperatoris miſeram. quas acceperis, nec ne, cupio ſcire. appellabam te, quod iam promiſeras, de Feſto cum tuis correctionibus diuulgando; de quo nunc eò magis vrgeo, quia niſi fallor, ſpatij plus habebis. aggreſſus ne ſis, & quouſq; opus perduxeris, ac de perpolitione quid ſperes, ſi ad me ſcripſeris, rem gratiſſimam facies. Vale. Venetijs.

BENEDICTO RHAMBERTO ruſticanti.

SVADEBAM, vt exires; quod ægrotans, quantum eſſet in cæli mutatione, cognouiſſem: nunc idem angor, te profecto: neque me congreſſus, neque ſermo cuiuſquã iuuat: ſolus, vt in littore oberro, qui etiam etſi ſcio quàm ſis prudens, & in omni re moderatus; tamen, vt eſt amor ſolicitus, offenſiones in te omnes timeo. commune omnium eſt, vt rure, veluti quandam viuendi licentiam nacti, liberius agamus. amabo te, mi Rhamberte, noli iſtam conſuetudinem imitari, ſerua tuam veterem continentiam. & quoniam mihi, vt ſæpè tecum locutus ſum, aduerſus non diſsimilem deſtillationem præſens auxilium fuit exercita-

ercitatio:te quoque ipſum,niſi fallor, hoc vno maximè ſenties alleuari;ſi modo hoc tenebis,vt meridianum in ſolem ne te committas,multò verò minus in ventum, qui ſit inclementior.nam ſunt auræ quædã leues,quarum ſpiritus non modò non hominum generi noxius,ſed etiam vitalis:& ego, has ſæpè vltrò ſecutus,ſenſi languẽtes in me vires earum quaſi flabris excitari. Sed ô Rhamberte,audi me, hoc veriſſimè monentem.nihil agis,niſi iucundè viuas:ſi vis te tibi reſtituere;des te ad hilaritatem oportet, & ex animo tuo diſpellas, ſi qua triſtiũ cogitationum reſidet nubecula. Hanc eſſe præſtantiſſimam medicinam,vel potius vnam eſſe medicinam, me quidem, ſuperioribus temporibus eodem morbo laborãtem, docuit euentus.quare te rogo,vt pro eo, quanti ipſe tibi es,quantique etiam nos apud te ſumus,quorum ſalus in tua ſalute poſita eſt,des operam,vt veterem morbum noua ratione cures, & aliquando iſtam turbam medicorũ malam in crucem iubeas abire; qui te pharmacis non ſolùm diuerſis,ſed etiam contrarijs integrum iam annum lacerant, dum latentẽ in obſcuro veritatem tuo periculo quærunt. Vale. Venetijs.

MARIO CORRADO
Brunduſium.

D E B E O *tibi,mi Corrade,tot iam nominibus, prorſus vt non videam,qui ſoluẽdo eſſe poſſim,ſcripſiſti ad me ſæpè:tantumne?ſunt alia: humaniſſimè,*

elegantiſsimè:laudes in me contuliſti eas,quas ſi agnoſcam, ipſe me nimium videar amare. tibi tamen habeo gratias de iſta tam liberali, támque erga me prolixa voluntate; eámque,ſi gratus, id eſt,ſi vir bonus eſſe volo, vt certè volo,puto mihi eſſe inter ſumma beneficia collocandam. itaq;, cum te numquam viderim,fero tamen in oculis:et, quanquam habeas, qui te talem diligant,quos neceſſe eſt eſſe quàplurimos;ego tamẽ primas in amore partes appeto,ſecũdis non libenter acquieſco. nõ ſoleo blandus eſſe, nec auribus dare, quod negari poſsit veritati.quare velim mihi credas affirmanti,neminem me tibi Latina in oratione anteponere,conferre admodum paucos.hoc ego ita iudico:nec tu meum iudicium in dubium reuocare debes; cùm mihi tam in epiſtolis tuis tantum in hoc genere tribueris. vnum doleo,tuam, iſtam latere virtutem in extremo Italiæ angulo neque in hac luce verſari, vbi fructum caperes eam laudem, quæ tibi debetur,iudicio,ac teſtimonio præſtantium virorum. quòd ſi te cohortando poſſem adducere, vt de migratione cogitares: aggrederer,& in hanc rationem totus incumberem: verùm neque mihi de ſtatu rerum tuarum conſtat; et ſi cohortatione moueri potes,ipſa te res, nequaquam tibi,vt opinor, obſcura vel me tacente,debet incitare. Quod ſcire vis de meis antiquitatibus, hæc ſunt. Liber nunc imprimitur de legibus: quem, cùm erit abſolutus,curabo ad te perferendum. Edidi iam commentarium in orationem pro Sextio, & proximis dieb. in epiſtolas ad

Brutum, & ad Quinctum fratrem: quem tibi nunc vtrumque mitto. maiora vellem, vt, fortaſſe poſſem; verùm infirmitas corporis facit, vt labore debiliter; lippitudo autem, ne legere diutius liceat, aut ſcribere. magnam etiam mihi temporis partem eripiunt ſalutationes amicorum, magnam domeſtica negotia: ſexcenta præterea, quæ me à ſtudijs auellunt. ſed feramus: humana ſunt, nec præcipuè noſtra, ſed communia cum multis. Tu me, velim, ames, &, ſi par pari referre vis, amore non vulgari. Vale. Venetijs.

FABIO STELLAE
Brixiam.

CVM tu ad me, Fabi, quem de facie nondum noſti, adductus humanitate epiſtolam miſeris tam elegantem, diſtinctam notis non amoris minùs, quam ingenij: ferreus ſim, niſi te patrémque tuum ſic amem, vt amare ſolemus ea, quæ nobis in vita prima ſunt. ſed quid, ſi me ipſum etiam veſtra cauſſa plus amem? quid enim? cùm ego me à parente tuo, magni nominis viro, ſummis virtutibus ornato, diligi videam, à te verò etiam laudari, excellentis ingenij adoleſcente, optimè ad virtutem animato, non ipſe mihi pluris ſim? non gaudeam haberi à vobis, qualis eſſe ſemper volui, &, vt eſſem laboraui; ſed voluntati exitū reſpondiſſe nunq̃ duxi? Equidē, cùm natura ſim, tū valetudine, & morbo ſubſtriſtis,*

nec ad hilaritatẽ facilè traducor. tuæ tamen litteræ, patriſqúe tui, vix credas, quid animo meo iucũditatis inſtillarint, qua voluptate, qua lætitia perfuderint. itaq; officij veſtri memoria ſuſtentor; eáque ſic fruor, vt beneficijs omnibus anteponam. quod vtinam adire ad vos, ac ſtudio veſtro ſatisfacere liceret. nihil eſſet optatius: & eſſet iter Paſtorio comite iucundiùs. verùm neſcio quo fato cõtigit, vt, quo primùm huc die perueni, cum tota penè familia cœperim ægrotare, vxor quidem grauiſſimè, nec dum valet, ego ſatis leuiter, ſic tamẽ, vt iaceam. corpori enim imbecillo quæuis incommoditas vix ferẽda. quamobrem, affectus morbo, à viribus infirmus, equo me non auderem committere, vel placidiſſimè incedenti. lecticam, inquis, mittemus. hac equidem veherer commodius: ſed, mi Fabi, hoc genere deliciarum mei ordinis homines vti non ſolent: ad fortunatos pertinet. itaque differam per aliquot dies, quóad vires colligam, id eſt, quóad equo, aut etiam rheda liceat vti. equos quidẽ hîc, quales infirmitas noſtri corporis requirit, id eſt, qui alterno greſſu crura molliter explicent, quos gradarios antiquitas appellabat, facilè poſſum inuenire: ſed inſolentiam huius cæli nonnihil metuo: rheda autem, vereor, ne ſuccuſſu lædat. omnia tamen, vt video, moderabitur humanitas veſtra. Vale, & patri tuo, præſtanti viro, multam ſalutem meis verbis. Aſulæ.

EIDEM, Brixiam.

AGNOSCO tuis in litteris & patris tui, ſummi viri, ſingularem humanitatem, et Paſtorij noſtri, hominis integerrimi, nec eloquentia minùs, quàm doctrina, præſtantis, egregiam diſciplinam. & cùm ego te propter illos diligam: (eſt enim, vt ſcis, vterq; mei, & ego item vtriuſque amantiſſimus) tum verò ad meam in illos beneuolētiam, quæ ſumma eſt, non nihil tamen tua cauſſa videtur accedere. Patet, atque elucet in epiſtola tua pudor ille, ingenuo dignus adoleſcente, qui maximè commendat ætatem: patet etiam, quo ſit pudor amabilior, plúsque ſibi gratiæ conciliat, ingenium, quæ perſpexeram equidem in te, ac laudaueram, quo tempore diuerſatus Brixiæ ſum in ædib. veſtris, exceptúſque, & cultus à parentibus tuis omni genere officij: ſed nihil præſtantius, nihil admirabilius, quàm laudis in adoleſcente perpetuitas. Primùm enim lubrica ipſa ætas eſt, nec reperitur facilè, qui conſiſtat: deinde, tenduntur ſæpè bonis, quibus capiantur, inſidiæ: & multa ſunt ad deprauandum parata, improborum cōſilia, æqualium exempla, voluptatum illecebræ. hæ ſunt illæ Syrtes, quibus incerto curſu nauigantes abſorbentur: hæc illa ſaxa, quò ſalutis cum aperto diſcrimine impingitur. nec verò, poëtas, cum & hæc, & huius generis alia cecinerunt, ſimpliciter locutos, velim exiſtimes. vtuntur ſimilitudine rerum, quæ ſubiecta ſenſibus ſunt, vt animos erudiant, moribúſque noſtris, ac famæ conſulant. itaque ſapientem appellarunt eum, qui maris pericula, voragines, & ſcopulos, & du-

bijs agitata ventis loca vitauiſſet, atque illa perdendorum hominum auida monſtra, virginum faciẽ ſimulata, prædulciq́ue cantu blandientia, contempſiſſet. quæ ſunt omnes, mihi crede, imagines humanæ vitæ: qua nullum eſt mare difficilius, & in qua, niſi rationis quaſi gubernaculo regamur, quàm facilè fluctuemus, quámque multa, & quàm grauia rei familiaris, exiſtimationis, ac vitæ naufragia contingant, ſi te propter ætatem nondum vſus docuit, diſce à libris, vel diſce à parente tuo, ſpectatæ ſapientiæ viro; qui ſe ex hac tempeſtate tamquam in portum recepit ſacrarum litterarum, quódque habet à foro, quod à publicis muneribus otij, totum id in theologia libentiſſimè conſumit. quem tu imitaris, vt audio, ſi minùs in ſtudio doctrinæ, at in voluntate, in moribus, vitaéque inſtituto. contemnere te aiunt, quæ cæteris ab adoleſcentibus cum voluptate fiunt: abhorrere à luſu, venatione, curſu, alea. leuia ducere hæc, inania, indecora, turpia: deditum eſſe litteris, vel quibus ad humanitatem informamur, vel quibus ad excellentem liberalium diſciplinarum cognitionem aditus aperitur: maximè verò ſolum ea meditari, & curare diligenter, quibus æternæ vitæ ſalus comparatur. diuina ſunt hæc munera, mi Fabi, non à nobis profecta, aut elaborata, nec omnibus impertita. tibi contigit, vt ita ſentires, & ita velles: habe gratiam Deo, qui te tantis in tenebris, atque erroribus præcipuo quodam lumine illuſtrauit. alijs

non

non idem contigit: mirari noli, neque cauſſam quære. abdita ſunt, nec humanis comprehenſibilia mentibus arcana cæli. ſtet illud modò, nihil vſquam fieri, nihil euenire aut inſciente, aut nolente Deo: quæque ille vult, & quæ permittit, ea nequaquam reuocare ad noſtrum iudiciũ debemus, neque, rectè ne fiant, an ſecus, interpretari. Et omnino velim te, cùm de diuinis rebus cogitas, minuere opinionem ſciẽtiæ; demittere animum, ac mentem, vnámque putare certiſſimam doctrinam, pietatem in Deum, aut beneuolentiam, & ſtudium erga illos, qui nobis à Deo commendantur. Quæ non dubito quin ſæpè ita cogites, vt credas: nec te ita puto credere, vt re ipſa non præſtes: cum te omnes ita viuere confirment, vt à tuis moribus procul abſit arrogantia. verumtamen, ſi tibi laudo id quod amas, & quod amandum exiſtimas, non à te gratiam ineo? non hæc tibi, licet parùm neceſſaria, iucunda tamen commemoratio eſt? Sequitur illud. Ipſe mihi ſatisfacio. nam, quæ laudatio videtur, eadem, ſi attendis, etiam vim habet. quo genere, pro mea in te beneuolentia, magnoperè delector. Atque etiam in huiuſmodi ſermones ego ſoleo libẽter ingredi quia, ſi nihil aliud, ipſe mihi fructum fero, dum ea tracto, quibus amore ſummi boni, ſtudióque incendor. Te autem, cùm hæc legis, lætari oportet vel tua cauſſa, qui tuum intelligas iudicium noſtra ſententia comprobari; vel mea, quem ſentire tecum videas, et iiſdẽ gradibus parare adſcenſum ad ea, quæ quãta ſint, ex eo cõiicitur, quod ipſa tantùm ſpes

tranquillitatem parit animis noſtris, eóſque non à malis modò, ſed malorum quoque motu vincat. Macte igitur iſta voluntate, et iſto ſenſu. maturè vidiſti, quis eſſet rectius ad gloriam curſus. ſequere iudicium tuum: nec tamen contemnes nos, ſi quando hortamur: & ipſe nos viciſſim, vbi languemus, hortare. ſic erit mutua gratia: ſic amabimus etiam magis inter nos, mutuo beneficio prouocati. Vale.

IOANNI BAPTISTAE PASTORIO
Brixiam.

EGO verò te, mi Paſtori, tua cauſſa dilexi ſemper. habes enim, quæ tibi amorem concilient, doctrinam & humanitatem. munera, quæ mittis, me tibi obſtringunt magis, beneuolentiam in te meam augere non poſſunt. quæ enim à virtute profecta ſit, non his tamquam adminiculis nititur, ſed conſiſtit ipſa per ſe, eóq; iam proceſſit, vt ad ſummum perueniſſe videatur. præſtate mihi, obſecro, qualem adhuc cognoui, amãtem mei, & in amicitia conſtantem. munus hoc erit omnium munerũ præſtantiſſimum. quod ego, qui ſim mei erga te animi ipſe mihi conſcius, quaſi debitum expecto. Vale. Aſulæ.

VINCENTIO STELLAE
Brixiam.

SVPERIORIBVS diebus, quò magis incitabar cupiditate veniendi ad te viſendæq; vrbis, vt audio,

*audio,pulcherrimæ,qui eſſem litteris & tuis, & filij
tui,id eſt,vtriſque tuis,amantiſſimè inuitatus, eò me
reuocabat magis pudor meus,neque tam, quid tua
permitteret humanitas, quàm quatenus mihi per
modeſtiam meam progredi liceret, cogitabam, ac
ſæpè mecum ſic,an tu ad hominem, quem numquam
allocutus? quem ne vidiſti quidem? adde: quem vi-
rum, quàm nobilem, quàm grauem, quàm diſtri-
ctum magnis rebus?ego autem quis? infirmus natura
ſemper, nunc etiam valetudine impeditus, exqui-
ſita quadam ratione & cura tuendus. Contende-
bam equidem cũ animo meo:nec vici facilè, ſed vici
tamen aliquandò, & decreui omninò ad vos primo
quoque tempore me conferre. vereor enim,dum va-
letudinis commodum exſpecto, & id ago, vt, quas
morbus ademit, vires colligam, in hyemem ne inci-
dam, ideſt,in imbres, & frigora:quorum altera viæ
corrumpuntur; alterum ſcis eſſe λεπτῷ χρωτὶ πολε-
μιώτατον. nam illud in quo tibi fortaſſe, vel dome-
ſticis tuis incommodare mea mollities, & paullò fa-
ſtidioſior in victu conſuetudo poteſt, id non ſpecto.
aut enim exiguum quiddam erit, & feretur facilè;
aut,ſi magnum,illuſtrabit benignitatem tuam. Sta-
tutum igitur de re: nec eſt, cur ſententiam mutem:
videndum de ratione itineris: quam tu ad meam
voluntatem,meúmque conſilium,quæ tua eſt huma-
nitas, totam reijcis. ego autem nihil puto commo-
dius, nihil aptius ad virium infirmitatem ſuſtentan-
dam,quam lecticula geſtari. ſed habet ſpecies illa,*

quod ad Fabium tuum ſcripſeram, quiddam nimis honorificum: nec ego is ſum, qui quod ſuperat fortunam meam, eo libenter vtar. verùm ignoſcetur valetudini: quam ſatis infirmam, atq; imbecillam, concuſſus & vexatio facilè frangeret, rheda quidẽ, qua mearum benè perita curationum ancilla cum filiola & puero vehatur, opus eſt. hac ſi habeo, vel potius cùm habebo; (vis enim me à tua liberalitate omnia expectare) dabo me ſtatim in viã, & ea quidem ſpe, vt aliquem è cæli mutatione fructum capiam, maximum quidem ex tua humanitate, quam cantari ab omnibus audio. Vale. Aſulæ.

EIDEM Brixiam.

QVOD veritus ſum, fieri video, vt imbribus madeſcat humus, & puluis in lutum coacta vias impediat, ac turpi fœdet adſpectu frigoris etiam acres morſus hoc triduo ſentire cœpimus. quæ cùm ſint iter habentibus incõmoda, tum verò, maiora vt timeantur, hyemis propinquitas facit: vt mihi vel maturè, nulla interpoſita mora, veniendum ad nos, vel totum conſilium neceſſariò abijciendum intelligam. febricula omninò tentamur quotidiana: ſed opinor, decedet, cùm primùm ex hoc me domeſtico mœrore ereptum ſtatuam in tuis ædibus, id eſt, in aliqua, vt ſpero, iucunditate, atq; lætitia. iniurias autem cæli, lectica circummuniti, poſſumus contemnere. quamobrem, quod tuo commodo fiat, dabis negotium tuis, vt Saturni die, aut, qui ſequitur, proximo, vehicula per-

perducant. Lecticario mandetur, atq; etiam auriga rhedam moderanti, ne quid approperent, niſi me iubente, & omninò rationem itineris, ad meam voluntatem accommodent. hoc tu, ſcio, Stella, vel me non ſcribente, mandaſſes. nihil enim te præterit, ob eximiam prudentiã. nihil porrò non vis amicorum tuorum cauſſa, ob humanitatem prudentiæ parem. Vale. Aſulæ.

✱

EGO verò, comprimi à te mea cauſſa librum tuũ, minimè volo. quin ſi ad me refers, vt edas quam primum ſuadeo: rogo etiam pro eo, quantus eſt amor in me tuus: quem non eſſe mediocrem, tuæ litteræ ſignificant. an ego ita ſim bonis artibus infenſus, vt induſtriæ tuæ impedimẽta apponam, & excellentis ingenij fructus, cùm benè maturi ſint, condi potius, ac domeſticos intra parietes aſſeruari, quàm in publicum efferri, & cõmunicari cum omnibus velim? Illa de tuis hortis, & noſtris fontibus, eleganter à te, nec ſine ſale, prolata ſunt. verùm, agam tecum perliberaliter, atq; hanc partem libenter diſſimulabo, tibique totam largiar. in reliquis etiã habebo rationem amicitiæ noſtræ, nuper inſtitutæ. maiorẽ tamen fortaſſè veritatis. Tua ſcripta, proximè edita, doctrinã habent, & accuratam antiquitatis obſeruationem. itaq; vigebunt omnibus, & laudabũtur. quòd ſi quid eſt, quod deſiderari poſſit: primùm id leue eſt. deinde, vt ſcis, non imminuit, ſed auget næuus in formoſo corpore pulchritudinem. Vale. Venetijs.

Eidem

EIDEM, *

NOLI officium litterarum à me requirere: numquam ſcripſiſti, quin reſcripſerim. quod ſi contra, quàm res eſt, videtur, alieno vitio fit; à me quidem prorſus abeſt culpa. De horologio quod iterum iam ſcribis, vincit pudorem meum humanitas tua. iam enim ſtatueram oneris tibi nihil imponere, publica explanandi iuris cura occupato, quotidiè aliquid ſcribenti, vnde ad nos vtilitas, ad te ipſum gloria par manet. negotium amico dederam: & ille curaturum promiſerat: nec tamẽ biennio fidem ſoluit. quare accipio libenter, quod das. tu mihi, quod tuo commodo fiat, horologium Auguſtæ elaboratũ, ego tibi, quantam ſcripſeris, pecuniam ſtatim curabo. quale velim, iam antea ſignificaui, factum eleganter artificio non vulgari. Audieram, quæ ducuntur egregia, minoris triginta ſcutatis emi non ſolere. Hoc quidem eſſet nimium: nec rei familiaris ratio ferret, cui conſulere, quia copioſa non eſt, videor debere. porrò genus hoc ornamentorum ita ſoleo cupere, vt non inſaniam: cupio autem valetudinis, non libidinis cauſa. cùm enim me ſatis triſtem natura finxerit, accerſenda extrinſecus iucunditas eſt, quam è me ipſo petere non poſſum, eóque magis, quòd plurimus in cubiculo ſum affectus iam quadriennio per totam hyemem oculorum morbo, moleſto tamen potius, quam acerbo. nolim impenſam eſſe decem ſcutatos, aut omninò quindecim, eámque ita fieri, ſi horologium probetur oculis eruditis. itaq; vide, cui ne-

gotium mandes. nam neque omnes intelligunt: & alij s alia probantur. ego formam, & artificium, non materiam, cupio emere. De tuis Inſtit. egi diligenter, hortatus ſum, lucri maximi ſpe propoſita. vbi ad pretium ventum eſt, audire ſe negarunt: itaque tibi auctor ſum, cum ijs tranſigas quos faciles iam habuiſti, & me in tuo merito ſatis, vt audio, liberales. Vale. Venetijs.

*

*VOLGANGVM VVeter, cùm aliquot abhinc annis Patauij adoleſcens daret operam Bonamico, dilexi multis nominibus plurimùm. nam, vt omittam, quod & in adſpectu ſpecies quædam index nobilitatis, & in ſermone, atque in moribus probitas elucebat; incenſus litterarum ſtudio colebat me atq; obſeruabat diligētiſſimè, ſic, vt in magna frequentia amicorum nemo tamen mihi eſſet illo carior, nemo iucundior. tueor illum amorem, &, quoad viuam, tuebor, eiq; abſenti memoriam, beneuolentiamqúe, quam debeo, fratribus præſentibus officia, quæ potero, accuratè præſtabo. hoc cum mea ſponte facturus eſſem, quantum, optimè * acceſſiſſe voluntatis exiſtimas, quod eos tu, vir inter maximos ſummus, & in exercenda virtute ſemper occupatus, commendandos mihi tuis litteris putaſti? nam, ſi quis eſt, qui de tuo ingenio, de doctrina, primisqúe de eloquentia benè & ſentiat, & loquatur, is ego ſum planéque, meos eò ſenſus conferam, vt, qui tibi cari ſunt, eoſdem ego quoque diligam. Quare, ſi vis, da mihi ornan-*

nandos, atque amandos, qui ad nos veniunt, amicos tuos officijs eos, ſi potero, ſin minus, ſtudio certè, & humanitate complectar. ac ne dubita futurum, vt quo tu ſis apud me pondere, cùm intellexerint, gratias tibi, quod eos tua commendatione ſis proſecutus, diligenter agant. Audio te quiddam pangere in Rhetoricos Ariſtotelis libros: quod quale expecto, auguror futurum, præclarum ſcilicet, de te dignum. vrge igitur; vt & communi vtilitati, & tuæ gloriæ conſulas. Vale.

EIDEM *

NOS hîc, optimè * (ordiar à re triſti, quando læta non ſuppetunt) annum habemus peſtilentem: & pulcherrimã ciuitatem quotidianus deformat adſpectus mortuorum. furere iam cœpit morbus, & inſultat in omnes palam, ſine diſcrimine. qui antea repebat ſenſim, & latenter, nec ferè quemquam, niſi obſcuri loci, infimæq; ſortis, attingebat quare diuina ſunt imploranda remedia: humana quàm iaceant, ſæpè docuit euentus. Vobis rectè iſtic eſſe audio, perpetuoq; ſit opto, tum ab huiuſmodi morbo, qui non modò priuatas domos exhaurit, verùm etiam vrbes deuaſtat, tum à cunctis diſcordijs, ac bellis, & inteſtinis, & externis. Te verò florere omni laude, valere auctoritate, valere gratia, eſſe vnum, ad quem omnes confluant conſilij auxilijq; cauſſa, niſi plurimum later, malè ſentiam de virtute, vnde tibi iſta fluxerunt, malè etiã de me ipſo, quia tuam vitæ rationem

tionem probaui quidem ſemper, ſecutus autem ſum, quatenus licuit. licuit enim certè multò minus, quàm volebam. vnum ſi addis, vt ingenium tuum, quo nullum vidi præſtantius, languere non ſinas, & otij tui rationem conſtare velis, hoc eſt, vt aggrediaris ad ſcribendum illa præclara, quæ de te audio tuis familiaribus eſſe pollicitum, aut, ſi iam habes inſtituta, perpolias, nobiſcumq; & cum poſteritate communices: næ tu, omnium fortunā vincis, & ſolidam planè poßides felicitatem. Equidem, quod ad me attinet, idem conor pro mea virili parte: & hæreo, quoad poſſum, in ſcribendo: ſed mea ratio quàm non ſit eadem, quæ tua, cognoſce. Valetudine ſum ea, quæ facilè in morbos incurrat, imbecilla prorſus, et incōmoda: itaq; ſæpè in curſu inſtitutorū meorum, cùm progredi maximè vellem, cōſiſtere ſum coactus. Accedunt, quæ temporis haud exiguam partem auferunt, ſalutationes multæ multorum: in quibus videtur eſſe honor, & eſt omninò quædam ſpecies: ſed valeat ambitio: odi omnia quæ detrimētum ſtudijs afferunt. Quid domeſtica? nō enim tantùm à me pendent ij, qui meos intra parietes viuunt, vxor, liberi, familia: ſed fratres quoq; ſuas in me vna ratiōes habent ſitas: vterq; meis conſilijs, alter etiam meis opibus, quantulæcumq; ſunt, nititur, ac ſuſtentatur. Vides rerum mearum imaginem, vt in tabula depictam. nec tamē obrui me ſino fluctibus moleſtiarum, ſed enitor ſæpè, & conſequor interdum, vt ex omnibus curis, atque occupationibus emergā, meq́ue ſaltem*

tem per aliquot horas in portum recipiam littera- rum. quo ſi frui diutius liceret, in cælo eſſem: quia nō liceret, hortor te, cuiuis otij ſatis eſt, ingenij verò, ſcientiæ iudicij multò plus, quàm mihi, vt hæc omnia ſtudiorum ad vtilitatem conferas. quod ſi facies, glorioſum tibi erit ex ipſa re, quem video præſtare poſſe maxima, cæteris non modò re, verùm etiam exemplo fructuoſum. fortaſſe enim, te praeunte, alij, quoquo modo poterunt, imitati ſubſequētur. Ego meas antiquitates, etſi, vt ille ait, ſpiſſum opus eſt, aliquando tamen, vt ſpero, prætexam. Vale. Venetijs.

*

GRATAE *mihi tuæ litteræ, gratiſſimus verò qui te ad ſcribendum animus impulit. atque ego te antea diligebam; quod ingreſſum eſſe minimè vulgarem in viam literarum, longeq; per eam proceſſiſſe, intelligerem: ſed auxit amorē in te meum hæc, à me nunc minus expectata, eóque iucundior voluntatis erga me tuæ minimè dubia ſignificatio. ſoleo enim amare in hominib. humanitatem haud paullò plùs me hercule, quàm doctrinam. ac doleo factum eſſe antea, caſu dicam, an voluntate tua? vt oriatur inter nos quibuſdam ex opinionibus diſſenſio, ijs tamen de rebus, quæ ſi dilucidè pateant, quod accidere poteſt vtroque noſtrum diſputante, ſtudioſis fortaſſe non nihil in eo conſuletur. id quod eſt in meis conſilijs, & fuit ſemper antiquiſſimum. Nam, quod mea quædam improbas: ſi rectè ſentis, habeo gratiam: errare poſſum, & corrigi volo. ſin, vbi de meo ſenſu iudicas,*

dicas, tua te fallit opinio: ego tamẽ, quæ à ſtudio veritatis culpa manat, libenter ad laudem conuerto. itaque, quod ad hanc partem ſpectat, nemo audiet me querentem: excuſabo te potius, atq; etiam, quoad licebit ornabo. Quod autem, quæ meis in ſcriptis non improbas, ea diſsimulas, & in tuos commentarios, meo nomine prætermiſſo, qu: ſi noua transfers: miratus ſum, & requiſiui pauliſper in eo modeſtiã tuã. agã enim tecum liberè, ſicuti natura mea poſtulat, et inter bonos viros æquum eſt. Illa de iudicijs extraordinarijs, quæ te ſcribis edidiſſe, ſi dederis operam, vt ad me perferantur, etſi ea diſcrepare ſignificas à ſententia mea, gratiſsima tamen erunt. & gaudeo te tam eſſe diligentem in meis ſcriptis peruolutandis, & occaſionem mei admonendi, & corrigendi tam libenter quærere ſic enim intelligam, vbi corrigendi finem feceris, nimirum, quæ ſupererunt, à te omnia probari. vnum peto: ſit conditio par: des mihi, vt idem liceat per te, quod licere tibi per me volo. ſi quid ego de tuis itidem non probauero, noli grauius commoueri. iudicemus pariter, ego de te, tu de me, vtram in partem libet amemus: tamen inter nos, vt boni viri ſolent, &, ſi quid fortaſſe de iudicio, nihil tamen de beneuolentia, detrahatur. Libros, quos petis, habeo nullos, Cicerone excepto. nec eius generis, nunc quidem, tibi quidquam polliceor quæ verò ipſe cõpoſuerim, paucis menſibus habebis, ſi, valebo commentarium in epiſtolas ad Quinctum fratrem, & librum de legibus Romanis: qui eſt antiquitatũ mea-

rum ſextus. De Sextiana oratione, ſi ſcriptam contuleris cum impreſſa, quæq́ loca varia ſunt, miſeris, amabo te: idq́ vt facias, rogo. Vale. Venetijs.

HIERONYMO FVRNARINO Rauennam.

VIDES me tibi ſatisfacere, & quod olim petieras, id nunc, tuæ memorem voluntatis, reprǽſtare? non enim, vt ſolebam, plebeio ſermone tecum ago, ſed eo, quem in quadam epiſtola patricium appellaſti, qui quàm tibi ſit in delicijs, quantumq́ue in eo ſtudij poſueris & induſtriæ, facilè ex ea ipſa epiſtola potui conijcere. verùm, quod ad me attinet, non ego meas litteras eius eſſe generis intelligo, vt ab homine patricio ſcriptæ videantur eſſe. quid enim habent, vt ita dicam, nobilitatis, quid ſplendoris aut in ſententijs, aut in verbis? conor equidem, & huius me cupiditas laudis multos iam annos incitat: ſed moratur rei difficultas, occupatio domeſtica, valetudinis infirmitas: ſcribo tamen aſsiduè, quantū licet, & quoquo modo licet. animos videlicet mihi facit, quod inter nos dictum ſit, multorum inſcitia: cum quibus interdum me confero non ſine voluptate ſicuti contrà, cùm in antiquitatem ipſam intueor; contemno me, planeq́; ipſe mihi diſpliceo. vera enim illa fuit, ſuisq́; abſoluta numeris eloquentia: noſtra infantia eſt, mi Furnarine, nos balbi, nos elingues penè ſumus in Latina lingua. Sed quid ago? dum tecum ſuauiſ-

ſimè loquor, nulla certa re propoſita paginam verbis vndiq; ſua ſponte confluentibus, impleui. erit igitur, quod initio ſcribere ſtatueră, idē clauſula mearum litterarū, Mitto ad te munuſculum tenue, amoris tamen ſignificationem in te mei, commentarios, à me nuper editos in epiſtolas ad Brutum, & Quinctum fratrem: quos, cupio, diligenter legas. id ſi aſſequor à te, & à tui ſimilibus; honeſtabor; & gratia meis laboribus optima referetur. Vale. Venetijs.

LAEVINO TORRENTIO Leodium.

MIRABAR, cùm in tuis verbis tanta ſit humanitas, quæ tuo me hercule etiam elucet in vultu, cur deberi mihi tam diu paterêre tuas literas, quas, vbi Leodium perueniſſes miſſurum ſtatim pollicitus eras. hanc admirationem, in qua moleſtiæ quiddam inerat, ſuſtulit prorſus epiſtola tua, ſcripta ſanè elegantiſſimè, in qua cauſſā tui ſilentij confers in peregrinationem, & negotia. quod ſi iam in otio conſediſti; exerce ingenium tuum præclaris in ſtudijs, non vt amicus tuus, qui nihil vmquam parit, cùm tamen parturiat ſemper, ſed vt edas aliquid, quo tuum nomen, æterna cum laude coniunctum, ab hominum obliuione, omniquè prorſus interitu vindices. Leodienſem Epiſcopum, de quo multi multa narrant, omnia præclara, ſummoquè digna principe, ſi quid habebo artis, aut facultatis, ornabo laudibus: ſin, quod ſuſcipiam, præſtare non licebit, amabit ille

tamen, vt opinor, voluntatem. tu me interim de meliore, vt ille inquit, nota commendabis, eiusq́; in me beneuolentiam, ſi qua eſt, ea, qua apud illum vales, gratia fouebis. Vale, nosq́; ſæpè litteris, ſi otium eſt, ſaluta. Venetijs.

SEBASTIANO LEONI CORDVBENSI
Romam.

SOLES in noſtris ſermonibus, humaniſsime Leo, quod mihi maximum eſt argumentum amoris tui, monere me, atque eitam rogare, vt pro tenuitate valetudinis meæ litteris vtar moderatiùs, & in ſtudio virtutis, quod difficillimum eſt, temperantiam adhibeam: amabiliter tu quidem, & officiosè admodum: ſed hoc mihi perſuadere ſi vis, priùs illud perſuadeas oportet, non magnoperè eſſe de gloria laborandum: inanes eſſe noſtras cogitationes, ſtulta conſilia, quæ ad eam dirigantur. ad quam cauſſam non tu quidem vnquam tantam afferes eloquentiam, vt in re tam præſtanti mihi quidem probes modum eſſe ſeruandum, quamquam, quod ad rem attinet, tu quoque mecum ſentis, vel potius ego tecum. in litteris affirmas eſſe viuendum, & optandum in primis ſcientiæ cognitionem, ſed cum eo tamen, vt ſalutis ratio habeatur. obſecro te, mi Leo, quid tu exiſtimas de ijs, qui diuitias immoderatè appetunt? num errare videntur? certè. at ipſi aliter putant: itaque perſequuntur inſtitutum. quid de ijs, qui honores ſitiunt:

tiunt? non dubito, quin hos quoque ſentias peccare. & peccant ſanè: timida eſt enim ambitio, ideoq́ miſera: neq́ tamen pauci ſunt, quos inficit hæc labes. ego & cum his intelligo me errare, & præterea cum multis: ſed diuerſa ratio eſt. illi eas res plùs æquo appetunt quas conſecuti, meliores numquam, deteriores etiam plerumque efficiuntur: ego in earum artium indagatione ſum nimius, (ſic enim ipſe exiſtimas) quarum cognitio euellit ex animis vitia, inſerit virtutes. itaque vides errorem aliorum cum turpitudine eſſe coniunctum, meum non modò non turpem, verùm etiam laudabilem. At morbis ſæpè tentamur. Primùm, hoc quidem nō eſt præter naturam: ars enim præſtare non poteſt, vt rectè ſemper valeamus: nam, ſi poſſet, ij, qui ſcientiam medicinæ tenent, ipſi numquam ægrotarent. deinde, eſt præclarum in maximis laborare, &, quacumq́ re virtutem emas, paruo emas. non poſſe autem nos ad ea, quæ ſumma ſunt, ſine ſudore peruenire, indicat illud quod poëtæ ne Herculi quidem Ioue nato, niſi maximis exantlatis laboribus, cælum dederunt. Te ipſum rogo, qui me mones, quē ego ſtudia doctrinæ video numquam intermittere: vllám ne voluptatem ea cum voluptate putas eſſe comparandam, qua legentes, aut ſcribentes afficiamur? poteſt eſſe tanta ſuauitas, quæ non maior ea ſit, quæ perfundit animos noſtros, earum rerum intelligentia fruentes, quæ ſunt ad benè beateque viuendum neceſſariæ? Quod ſi quis doctrinam contemnit: haud ſcio, quid iſte curet. negli-

git animum, quo nihil poteſt eſſe præſtantius: ſe ipſe ignorat; quo nihil turpius: corpori ſeruit, ignauiæ deditus, quod eſt illi commune cum belluis quibus id præcipuum, vt alantur, ventriqúe indulgeant, à natura tributum. itaq; ſequar meum inſtitutum, neq; te, mi Leo, neq; alios audiam, ſtudioſiſſimè monētes: quorum equidem amo voluntatem, iudicium tamen cogor paullulum requirere. &, vt ipſe quoque erga vos amici partes veſtro exemplo ſuſcipiam. ſinite meam vocem in aures veſtras influere, quæ vobis artium ſtudia optimarum aſsiduè cantat; quæ veſtra vobis bona commemorat, eaq; vt agnoſcatis, & quantum licet, exerceatis, hortatur. cui ſi parebitis, fructum capietis eum, quem ipſi mihi, cùm meam reprehenditis in colenda virtute conſtantiam, ſtudetis eripere. Vale. Ex ædibus noſtris.

MARCO ANTONIO LOMBARDINO
Patauium.

SCIS, optimè Lombardine, benignitatē à Philoſophis, magis etiam à Chriſtianis hominibus laudari: rectè id quidem: nihil enim eſt, quod hominem æquè cum Deo coniungat: ſed illa cautio requiritur, vt adſit cum voluntate prudentia. theſauros plerumque videas in aliquem conferri ab ijs, qui dominantur. quare cauſſam: laudabilem nullam reperies. quis igitur beneficium illud prædicabit, in quo neque meritum accipientis, neque iudicium dantis agnoſcitur? Equidem pro magnis opibus exiſtimo heſternam,

nam illã animi tui ſignificationem quod enim ad me munus miſiſti, tum eſt ipſum per ſe gratũ, quia pertinet ad ea commoda, ſine quibus, imbecilla valetudine qui ſunt, ægrè ſuſtentãtur, tum verò multò gratius, quia iudicij tui laude commendatur. niſi enim tibi mea vitæ ratio, niſi ea, in quibus aſsiduè verſor, ſtudia probarentur; me tu certè, qui probitatem colis, qui doctrina ingenioq; excellis, beneficio non afficeres. quando igitur ex iſta tua in me liberali voluntate, quid de meis moribus, quid de litteris ſentias, facilè poſſum conijcere. contemno Principum diuitias, beatus eſſe poſſum in tua beneuolentia, vnde honor, et decus, vnde præclara virtutis argumẽta, vnde etiam cõmoda manabãt. quare conſerua mihi, ſi vis, me felicem eſſe tuum amorem: quem certè intelligas mihi deberi, ſi tibi, mea quæ ſint erga te ſtudia, liceat intueri. Illa verò, quæ à tua benignitate proficiſcuntur, perſuade tibi, hoc potiſsimum nomine, quia ſunt amoris argumẽta, mihi eſſe cariſsima: neque ego te vmquã ex beneficio, ſed beneficium ſemper ex te ipſo pendam. Librum de magiſtratibus, quem petieras, habeo equidem abſolutum, nondum tamen edendum: itaque comprimetur, vſque dum accuratè perpoliam. procemium deguſtabis: quod ad te cum hac nocturna epiſtola ſtatui mittere. Vale. Ex ædibus noſtris, ante lucem.

PROOEMIVM LIBRI DE Magiſtratibus Romanis.

QVOD in priuata domo paterfamilias, idem in ciuitate præſtat lex. ille præcipit filijs, quid agãt, & qua ratione agant: hæc iura ciuibus mandat, & ad pietatem, ad rectum ſpe præmiorũ inuitat; à delicto propoſita pœna deterret, quemadmodum autem rei priuatæ non hoc vno conſulitur, ſi ſit qui imperet; verùm illud præterea requiritur, vt imperanti domeſtici omnes pareãt: ſic in ciuitate, niſi legem aliquis tueatur, &, vt ei ciues quaſi parenti optimo filij, audientes ſint, poteſtati imperioq́ perficiat, non eſt in ipſa lege præſidij ſatis, optimeq́; ac laudabiliter viuendi præſcripta norma negligitur, quo fit, vt tã legi neceſſarius videatur eſſe magiſtratus, quàm lex ipſa ciuitati. Ac mihi, hoc de genere conſideranti, longè videtur optabilius eſſe, vt iniquæ legi præſit optimus magiſtratus, quã vt improbus æquiſſimæ. Nam, ſi ſummam poteſtatem cum optima mente coniungas; vir bonus in iure dicendo, præter æquabilitatem, & iuſtitiam, nihil ſpectabit: ſi quid erit in lege vitioſum pro ſua ſapientia corriget: ſi quid ambiguum, in eam partem interpretabitur, quæ ad pietatem, ad communem ciuium vtilitatem, ad Reipub ſalutem propenſior eſſe videatur, ſin autem, qui non optimè ſunt à mente cõſtituti, ijs poteſtatem addas, & voluntatem viribus cõfirmes: legis vocem magiſtratus non exaudiet, quid maiores voluerint, ſanxerint, ſeruarint, non attendet; ad ſuum arbitrium, ſuamq́ libidinẽ omnia reuocabit. quod cùm faciet, Reipub. quæ tota à iure, & æquitate pendet,

non ſolùm facto ſed multò etiam magis exemplo nocebit. nam, quia praeuntem ſequi non difficile eſt: propterea, qui imitentur quam qui inueniãt, plures non modò in rep. adminiſtranda, verùm etiã in omni arte reperias. malè C. Caeſar qui libertate vi & armis oppreſſa, ea, quae omnium erãt poſſedit vnus: ſed longè improbior, ac nequior L. Sylla; qui, vt auderet ſperare Caeſar ea, quae conſecutus eſt, exemplo ſuo perfecit. quòd ſi, qui legibus praefuerũt, tales fuiſſẽt, quales eos, qui leges ipſas condiderant, fuiſſe legimus, ſtetiſſet in ſuo gradu reſp. quaeque artes in ciuitate libertatem auxerãt, eadẽ facilè conſeruaſſent. verùm, in hominibus non in legibus, vitium fuit. primi omnium duo fratres è Sempronia familia, Tiberius & Caius Gracchi, malo publico eloquẽtes, et ingenioſi, ſerere inter ciues diſcordias coeperunt, infimaq́ue plebis animos nouorum commodorũ in ſpem turbulẽtis concionibus excitare. qui etſi decreto ſenatus iuſta vi oppreſſi, debitas eorũ audaciae poenas exſoluerunt: tamen exitioſae cõſuetudinis initium attulit ille dies, qui ciuili ſanguine gladios primus infecit. quod enim non modò iuſtum, ſed nec vſitatũ antea fuerat, id poſtea ne nouum videretur, effectum eſt. itaque cum aliquot pòſt annis P. Sulpicius primùm, vt viſus eſt, non peſſimè animatus; deinde, ſiue ambitione inductus, ſiue iracũdia concitatus, ab optima cauſſã deſciuiſſet; eademq; ferè. quae duo Gracchi, in tribunatu pl. aut certè non diſſimilia moliretur: facilè ad vim & ad caedes prolapſa res eſt: neq;

prius arma quieuerunt, quàm, ciuium magna parte trucidata, aut eiecta, vnius libido antiquis legibus par, atque etiam ſuperior eſſe cœpit. quod neq; tunc, neque poſtea contigiſſet, ſi, quam ſapientes in ſcribendis legibus maiores fuerant, tam in creandis magiſtratibus cauti poſteri fuiſſent. nam, etſi non rectè geritur publica res, niſi præſtantibus viris, acriq; ac magno animo præditis committatur: tamen periculoſa in primis hæc eſt, & lubrica ſanè deliberatio: propterea quod non languentib. in animis, ſed erectis mentibus, ac maximis ingenijs dominandi cupiditas exoritur. bonorum ſpe, fateor, ad labores, ad induſtriam, ad ſubeunda etiam pericula homines excitantur: ſed in libera ciuitate eſt, quatenus cuiq; credatur: & in dāda poteſtate ſi modus retinebitur, modus item in gerenda ſeruabitur. legitimis enim poteſtatibus, & moderatis imperijs alitur libertas: neque facilè quiſquam vult, quod ſe poſſe deſperat, &, qui tantum poteſt, quantum ſi conſequatur, cæteri nihil poſſent, hic ſi malus eſt, poteſtate fit deterior; ſin ita moribus exploratis, at antea nihil neque fecerit indignum bono viro, neque voluerit, interdum tamen, vt humana mutantur, à rectis cogitationibus ad iniquas libidines traducitur; & peccat eo ipſo, quia peccare permittitur vt poſſit. Quocirca patriam meam ſingulari ſapientia inſtitutam, ac diuino quodā conſilio temperatam licet exiſtimare: in qua neque magiſtratus ijdem continuantur, quod eſt ſeruandæ ac diutiſſimè retinendæ reip. vinculum firmiſſimum;

neque

neque cuiquam tantùm vni committitur, vt extraordinario iure elatus libertati communique otio moliri periculum poſſit qua moderatione factum eſt, vt poſt annos MCXXIV. *(tot enim ab vrbe condita numerantur) non modò reſp ſit, verùm etiam ita ſit, vt omnibus rebuſpublicis, quæ nunc ſunt, magnitudine opum; ijs autem, quæ fuerunt, imperij diuturnitate antecellat. quæ quibus inſtitutis, ac magiſtratibus vſa, ab humili, tenuique principio ad tantam dignitatem, atque amplitudinem peruenerit, neque eſt hic narrandi locus, & hoc argumentum viri ſapientiſſimi ita non modò copioſè, verùm etiam peritè ornatéque tractarunt, vt, ſi quid velis adiungere, idem ſit, ac ſi in Apellis aliqua perfectiſſima imagine, puta in Venere illa Coa, elabores. Nobis Romana ciuitas propoſita eſt. quæ quàm multas habuerit partes ad imitandum præclaras, ex eo patet, quod ita bello ac pace viguit, vt illius vim & potentiã omnes reges populiq; extimeſcerent, æquitatem & abſtinentiam ſubiectæ vrbes nationesq; diligerent. Formam ſenatus, quod in ea publicum conſilium fuit, ordinem comitiorum, iura legum tribus libris expoſuimus. Nunc de magiſtratibus, eorumq; poteſtate diſputabimus; tum, quia locus ipſe admonet, (hoc enim legibus adiunctum, & tamquam adnexum videtur) tum etiam, quia Ciceronẽ, cui video in ijs libris, quos de Legib. cõſcripſit, hunc ipſum ordinem placuiſſe, libenter imitamur.*

CAESARI FERRANTIO

Patauium.

EGO verò iſtum erga me animum, iſtam, quæ ſignificatur in in epiſtola tua, beneuolentiam amplector libentiſſimè, & amo prorſus amore ſingulari. nam, vt omittam, quod ita poſtulat humanitas: tui te præterea mores, tua modeſtia, & maior iam ætate virtus egregiè commẽdat. quæ cùm ipſa me mouent: tum verò in affinem tuum, Epiſcopum Sueſſanum, ſtudium eiuſmodi meum eſt, multis abhinc annis ex incredibili eius humanitate, doctrináque ſuſceptum, vt eos etiam, qui modò aliqua illum neceſſitudine attingunt, quóſque ille caros habet, complectatur, quo tu in numero vt eſſes, affinitate primùm, id eſt, naturæ quodã quaſi munere, tibi contigerat: poſtea verò cum natura voluntatem & cum volũtatem ſtudia coniunxiſti, excolendis artib. ijs, vnde fluxit honor, ac dignitas affinis tui, vnde eadem ad te manabunt, ſi te illi, immò verò ſi te ipſe tibi quàm ſimillimum præbueris. quis enim tãtos proceſſus tam adoleſcens in philoſophia fecit, quantos illa tua in aula periluſtri Cardinalis Eſtenſis celeberrima diſputatio, multis præſentibus, oſtẽdit? Quæ tamen de laude ita te ſentire volo, vt maximam eſſe putes, ſi cum ætate tua conferatur. ſin res ipſa ſpectetur, longè ſtatuas maiorẽ eſſe poſſe; quódque viæ confeceris, id quidem eſſe multum, nec tamen tantum, quantum adhuc ſpatij ſuperſit. ſed, mihi crede, omnis in eo tuorum ſtudiorum ſita perfectio eſt, ſi, quemadmodum nunc id cogitas, & id, opinor, agis vnum, vt intelligas, humanæ res quantum alijs aliæ præſtent,

ita,

ita quantum infra diuinas humana prorſus cuncta ſint: aliquando ſimul cogitabis. natu, Cæſar, ſi te ad hanc, quam ignorari à pleriſque video, præclaram diſciplinam cõtuleris, magiſtros habebis haud paullò meliores, quàm quibus nunc vteris, aut etiam per omnem vitam vti potes. exſtat ſanctiſſimorum virorum multis libris expreſſa doctrina, qua inſtruimur, & erudimur ad æterna vitæ ſalutem. habes præterea domeſticum exemplum affinis tui, ſummi viri, cuius in vitam ſi inſpexeris, excitaberis ad omnẽ laudem, coles autem præcipuè veritatem quam ille tuetur acerrimè, habuitqúe ſemper antiquiſſimam. neque verò impedio, quò minùs, vt cœpiſti, Marco Antonio Genua, & ſi cui præterea velis, operam des: eloquentiam quoque ſi adiunxeris, vt res graues & obſcuras ornatè ac ſplendidè tractare poſſis, minimè improbabo: ſed illa præſtantiora ſunt, quo te hortor vt aliquam omnino transferas induſtriæ tuæ partem. De libris ad te miſſis, habeo gratiam humaniſſimo, & in primis erudito iuueni, Sebaſtiano Leoni, vtriuſque noſtrum æquè familiari: qui mihi hãc inſtituendæ tecum amicitiæ occaſionem obtulit: quam auidè arripui. iam enim incenderat me ſtudio tui, cum de ingenio, de ſtudijs, deniq; de tua ad optimas res propenſa voluntate multa prædicaſſet. quòd ſi quid acciderit, in quo tibi opera mea vſui poſſit eſſe: id ſi ipſe intelligere potuero, mea ſponte ſuſcipiam: ſin ſecus, à te admonitus efficiam vt, eſſe tuã apud me plurimi voluntatem intelligas. Vale. Venetijs.

VIDO.

VIDO LOLGIO
Placentiam.

PAVLLO antè dederam ad te litteras: quas coniectura dierum putabam tibi iam eſſe redditas: hæ nunc altera conſequentur. Scripſi, te abſente me ceſſare in litteris, & omnino tuam operam, tuámque illam in meis rebus officioſiſſimam ſedulitatem vehementer requirere, ſed meum conſilium eſſe, te iſtinc ne prius commoueres, quàm ego alicubi conſediſſem. id ego volebam ſcilicet inuitus, qui te ſocium adminiſtrum meorum ſtudiorũ ſummè deſidero: ſed volebam tamen tui commodi cauſſa: primum, quòd hanc equitandi iactationem, quæ me quidem delectat, tibi, otij cupido, ſuſpicabar non placere: deinde, quod ſi accidiſſet vt iſtas regiones peteremus, quod poſt balnea facturi videbamur, intelligebam fore, vt adire commodius ad me poſſes interuallo minore. nunc audi, cur ſententiam mutauerim. Cardinali noſtro, cui nimium ſæpè calculus moleſtus eſt, multis iam remedijs fruſtra tentatis, accedere nunc ad aquas Lucenſes valetudinis cauſſa deliberatum eſt, nósque, vt ſcis, idem cogitamus. ijs aquis qui vti nolunt, id maximè ſpectant, vt ſicco tempore vtantur. hæc eſt quaſi methodus quædam, quam ſeruantibus ſalubres dicuntur eſſe: permiſtæ cum imbribus putreſcunt, graui periculo bibentium. nos porro, o Lolge, qui didicimus à philoſophis, bonã valetudinem expetere ſapientis eſſe, valde in hac quidẽ parte ſapimus, et, vt optimè, accuratè, valeamus, quæcuq; vires tuen

tur,

tur, aut augent, perſequimur, quæ poſſe videntur infirmare, ac minuere, declinamus. itaque ad balneorum medicinã prius non accedemus, quã id et tutò, te ſalutariter fieri poſſe intelligamus. nunc quidẽ alienum tempus eſt. vides, quæ pluuiæ, quã penè hyemales dies. hac dum ita ſe habent, nos oportunitatẽ exſpectantes, in his oppidis, et villulis iucũdè ſatis oberrabimus. quod quoniam quàm diuturnum ſit futurum, diuinare difficile eſt, & ego, dum te careo, multis cõmoditatibus vnà careo, túque, vt ternis iam litteris ſignificare videris, non abes à me ſine moleſtia: mea cauſſa rogo, tua hortor, vt quamquam nondum conſedimus, maturè tamen, niſi quid grauius impedit, reuertas, & vt ſcias, quo me loco conuenire poſſis. Piſis ad idus Iunias, & vltrà, vt opinor, aliquantò. ſed ad idus Iunias certè commorabimur. Vale. Piſis.

HANNIBALI CARO
Rauennam.

A FOROLIVIENSIBVS malè ſit, qui te longius à me abſtrahũt, ſed iſtorum motus præfecti prudentia ſedabit, túque, vt ſcribis, Rauennam breui recurres. ibi velim ne quid cauſſa ſit, quò minus ad me quamprimum ego volebã ad te, ſed impediunt multa, maximè Ciceronis editio, cuius tempus aduentat, vel potius iã adeſt. itaq; occupationum onere valde premor. ſed mihi nulla res eſſe poteſt tanti, vt ab hoc ſcribendi officio diuellar. Nunc eſt, quod à te velim. Qui tibi has litteras attulit, eſt & mihi & fratri-

EIDEM, Patauium.

PLANE non aſſequeris, vt video, quorſum illa de Momo ſcripta ſint à me. non enim id ſpectaui, tuā vt remorarer induſtriam, ſed vt acuerem potius, atque incitarem. tu autem ita cōmotus es, ita mecum vehementer, ac penè iracundè agis in epiſtola tua, vt vix tibi temperes, ac ne ſatis quidem, cùm velles, temperare potueris, quin aculeos etiam in me nonnullos emitteres. deinde quaſi blandiris in extremo, verbis vtens amantiſſimis, atque honorificentiſſimis: cùm ea mihi tribuis, quæ ſi reſpuerem, ipſe me non amarem. tanti enim mihi ſum, quanti ab ijs, quibus ego plurimùm tribuo, fieri me ſentio. Ac putabam, mi Murete, meos tibi ſenſus benè cognitos omnes eſſe: quod ſi paullulum à mente quandoq; aberraret oratio, nō eſſe facturum, vt eò mea verba detorqueres, quò neque meum iudicium, neq; noſtra iam penè fraterna neceſſitudo ferret. quod quādo ſecus video contingere, aberit poſthac à meis litteris omnis ironia, aberit iocatio, quidquid denique eius eſſe generis intelligam, vt in vtramque partem flecti poſſit. de illo ne meminero quidem, ſi potero: hominem enim contemno: ſilentiū quidē, quod potero, ipſe mihi imponā. De Plauto, videor tibi ſcilicet, quod aiunt, in alienā meſſem. ſic enim illud interpretor, A me, vt ſcis, efflagitabatur. *Tu verò, me perlubente, rem ſuſcipies: ſi modò, quod contra mihi videbâre, animum induxiſti, vt efflagitantibus breui ſatiſfacias, verùm, ſi præclaros de Finibus commentarios,*

ad exitum iam perductos, paucorum dierum ſtudio perpolire non vis,& magno litterarum damno pateris iacere: qui ſperem te aut velle hoc tempore noui aliquid ordiri, aut, ſi ordiaris,poſſe pertexere? magni negotij eſt,quantum otij res exigat tuis occupationibus eriperem; non minoris, à te ipſo, vt velis, impetrare. facio tamen æquiſſimo animo, vt in te reijciam, ac transferam hoc, quidquid oneris, aut laudis eſt. conſulatur modò publicæ vtilitati. id, non modò à te, quem fero in oculis, ſed ſi vel ab ijs, quos de facie,& nomine prorſus ignoro præſtabitur, æquè lætabor. Quare nō ſolùm per me licet, verùm etiam, ſi pateris precibus tecum ago, vt ad emendandas, illuſtrandasq́ Plautinas comœdias tuam excellentem induſtriam conferas. vereor tamen, ne. quod ſummè cupio, id fruſtra rogem, atque expectem. Vale. Venetijs.

EIDEM, Patauium.

REM tenes: optimè tres poëtæ coniungentur, M. ANTONII MVRETI COMMENTARIO. ILLVSTRATVS, reliqui duo ſi rem ſuſcipis, quod ita liberaliter, ac benignè polliceris, vt à me non minorem verbis, quàm re gratiam ineas; AB EODEM EMENDATI. quòd ſi, vt ſignificas, ad emēdationes aliqua præterea fiet acceſſio: næ ego tunc, verè mutuam inter nos eſſe beneuolentiam intelligam, ac velle me tecum officijs certare: in quo antea (dicendum eſt enim) potuit eſſe illu-

ſtrior

ſtrior amor tuus. Confugies videlicet ad occupatio- nes: ego ad illud: Nulla poteſt eſſe occupatio tanta, quæ amoris, & officij curſum debeat interrumpere. me ipſo quemquam ne tu magis impeditum à nego- tijs, diſtrictum à curis vnquam noſti? quis tamen amicorum (amicorum autem? immò verò etiam a- lienorum) negotia curat libentius? tua ſanè cauſſa noctis etiam partem cogitando ſæpè conſumpſi, cùm tamen corpuſculi tenuitas maximè quietem poſtu- laret. Sarcies igitur, ſi quid omiſſum: vel, ſi nihil, au ge ſuperiora: quod certè potes, &, ſi meum in te ani mum ſpectas, etiam debes. Vale.

EIDEM Patauium.

REMITTO ſcholia, vt habeas corrigendi fa- cultatem. quamquam eſt, cur addas potius, quàm mutes. quid enim? totúsne quartus liber ita mendo- ſus aut obſcurus eſt, nihil vt aſſequâre, nihil pro ſcri- ptione dignum excogites? mihi non non probabis, nec omninò cuiquam, tuum in Catullum præſtan- tem commẽtarium qui legerit. conſice igitur, quan- tum quidem per te licet. licet autem tibi, quod, vt ego ſentio, quampauciſſimis. nos opus noſtrum inter- miſimus tua cauſſa, tuum ipſe opus noſtra cauſſa, vt vrgeas, atque abſoluas. nec dubito, quin, ſi adniti vo- lueris, & quaſi cum ipſa re contẽdere, quod ego in- terdũ ſoleo; magna ex parte præſtes id, quod præter opinionem meã, vt aliquid ἐκ τῶν ἀδυνάτων abie- ciſti. De rebus tuis, quæ mihi mehercule magnæ curæ ſunt, cõſiliũ dies afferet: animus certè meus fluctuat:

ita multa in vtramq; partem occurrunt. placet conſtantia, ita, ſed ſi cum vtilitate coniungatur. vtilitatem porrò non lucro magis, quàm dignitate, metiamur, quod tu quoque videris ſignificare in illo loco. Vellem hic paullò ἐντιμώτερον viuere liceret. *Verumtamen, mi Murete, ſi quid agimus minus interdum ſplendidè, contrà quàm nos præclara liberalium diſciplinarũ ſtudia docent, excuſamur temporum iniquitate, multorum exemplo; qui, cùm affluãt ijs rebus, quæ ſæpè à nobis, fortunæ potius culpa, quàm noſtra, deſiderantur, quotidiè tamen aliquid vltrà appetũt: quam meus magiſter Egnatius, ſi audires verba, ſummam ſtultitiam; ſi vitæ rationem ſpectares, planè ſingularem ſapientiam iudicabat. Vale. Venetijs.*

EIDEM Patauium.

QVINCTILIS Kalendæ, quem tibi ego diem definieram, præteriêre iam, vt vides. itaque. ſi quam ex meis litteris de perpoliendo Catullo tuo curam ſuſceperas, ea te libero. temporis enim coactus anguſtijs, mandaui meis, vt alia quædam prælo ſubijcerent. menſem. quod ad me attinet, vel integrum, eoque amplius, licet interponas, interim ad Terentium omnem tuã induſtriam, ſuadeo, conferas. noui omninò te laudis in ſtudio numquã languentem, ſed in hoc libro, qui maximè omniũ verſatur inter manus, ipſe te debes incitare, & eò magis, quod erit, qui editum ſtatim arripiat, ſyllabatimq; omnia dimetiatur,

tur. admodum enim ſeuerè, ac ſtudioſè iudicat aliena, ſua verò premit, exire non patitur, diu lu et euigilata, acerbus etiam in ſe ipſum, minimè que indulgens. Ego accingor ad Plautum. nec deſperarem aliquid à me, ſi minus ingenio, ſaltem diligentia, poſſe præſtari: ſed interpellant ſalutatores à mane ad veſperam, honeſti illi quidem, cupidi virtutis, officio, & amore erga me, vt videntur, incenſi, tamen interpellant. ſcis illa Ciceronis noſtri, ad Seboſi. Arriiq; aduentum ingemiſcentis. Hui, vnum ne ego Seboſum, vnum habeo Arrium? videlicet: ſexcentos: quibus, velim nolim, horæ dandæ ſunt omnes. ex quo quantum moleſtiæ, quantum hauriam acerbitatis, ipſe, qui meam conſuetudinem, ac meos planè ſenſus tenes. facilè potes conijcere. nam rem familiarem; etſi minimè abundo, iacere tamen æquo animo patior: ſtudia verò mea negligere nullo modo poſſum. De tuo aduentu ſpem nonnullam inieceras: eam rurſus extenuant poſtremæ tuæ litteræ. ego illud ſcilicet primùm, vt habeas rationem valetudinis; ſecundo loco, quod tuo commodo fieri poßit, vt te nobis reſtituas, exopto. Quid Molinus noſter, quid agit? quid autem ego hoc quæro? nimirum ille totos dies tecum, id eſt, in virtute totus eſt; nec tuam complexus doctrinam dimittit, iudicio adductus ſuo, meo conſilio confirmatus. Vale.

Hæc ante lucem, cubans in lectulo, amanuenſi meo, & iam meorum ſtudiorum ſocio, dictaui, nobili adoleſcenti Cyerio, Herculi Podocatharo, qui

cras Patauium cogitat, téq; meo nomine ſalutabit. illa ſuperiora familiari meo, Sebaſtiano Leoni, qui ſe fortè obtulerat, dictaueram inambulans, quod eram paullò crudior: nec ferè mea manu libenter vti ſoleo.

EIDEM Patauium.

QVI mihi tuas attulit litteras, ei ego meam omnem operam, ſi qua in re vellet vti, atque omninò quidquid valeo, tua cauſſa detuli, viſus eſt meam amicitiam plurimi facere, & à me, præter eam nihil expetere. quod illi faciſlimum fuit impetrare. nam cùm omnibus natura pateo, tum verò, qui à te diliguntur, amore meo numquam excludentur. Catulli quod apud te reliquum eſt, biduo ſi miſeris, ſatis opportunè facies. deinde mihi orna duos comites, vt vtrumque dignum, vbi neruulos ingenij tui contendas, etiam illud mihi tribuis petenti: quod ante omnia, & vnum fortaſsè, ſpectare te puto. cras, ad ſummum perendie tria Catulli folia mittam. Filiolum meum Hieronymum, nondum quinquennem, Aldo parem ingenio, valetudine firmiorem, mandare Epidaurum ad hominem eruditum, meíque peramantem, Paulum Boſium, cogitabam: ibi moribus, & primis litteris imbuetur. nam ego me ad hæc humilia demittere nullo modo poſſim. Quid præterea? nihil ſcilicet: immò aliquid. Scribe amabo te, mi Murete, vt inſtituiſti, quàm ſæpiſſimè. me hercule, è ſummis, atque aſſiduis non modò negotijs,

tijs, verùm etiam animi curis, tantùm in tuarum epiſtolarum elegantia & ſuauitate conquieſco. atque etiam, dum ipſe ad te ſcribo, quia te mihi præſentem ſtatuo, mutuumq́ʒ inter nos ſermonem fingo, incredibili voluptate perfundor. Vale. Venetijs. Hercules meus, quia feſtus hodiernus dies eſt, abeſt. ideò hac mea manu, decies interpellatus, exaraui.

EIDEM, Patauium.

AISNE? Iannottus ita ſuaſit? vix adducor, vt credam. tibi tamen cur non credam? ego me hercule, quod Iannottus probare videtur, id non ſolùm probo, verùm etiam mirificè cupio. quid enim mihi ſuauius tua conſuetudine? qua nihil iucundius. tuo verò ſermone quid vtilius? qui ſolet eſſe tum eruditus, ingenijque notis adſperſus, tum etiam beneuolentia refertus in me ſingulari. At, Ferrarienſem conditionem, vt acciperes, auctor fui. Id quidem (tu ſcis: facilè enim potuiſti conijcere) valde contra meam voluntatem; cui nihil poteſt eſſe moleſtius, quàm à te diuelli. Sed quid? an ego paterer tuam fidem in dubium vocari? qua maximè probitatis nititur opinio. Dixeras de Turulone, præſtanti viro, non ſolùm animi, verùmetiam fortunæ bonis ornato: cuius mihi fuit, itē, vt eſſe debet, auctoritas grauiſſima: nec auſus ſum repugnare: dedi manus. ἰτέον, concluſi quod ſi Iannottus, quem noui rerum agēdarum vſu peritiſſimū, antiqui hominem

officij, pollicetur ſeſe impetraturum: ſuſcipio, quod abieceram, conſilium; nec iam amplius ἰτέον, ſed hic nimirum φιλοσοφητέον, idque nobiſcū, ſumma cum animi voluptate clamo. Ergo, quod iam inſtitueram obſeruabo omnia, omni enitar ſtudio, omnibus inſeruiam. volo te benè ſperare, me agente, bonis fauentibus, inuidis & obtrectatorib. imbecillis. Molino, parum abeſt, quin vehementer inuideam. quid ni? artem memoriæ tenenti. verum tamen impedit amor; à quo abeſſe ſolet inuidia: etiam ea ſpes, quod ille, qui eum bono alienus homo impertiuit, ciui ſuo homini amantiſſimo, fortaſſe etiam benè merito, certè numquā denegabit. eſſet enim ſui diſſimillimus, id eſt, humanitatis expers. ſin recuſat: allegabo ad illū, quem? quē putas? te ſcilicet, cui debet omnia: ſi modò in virtute omnia poſita ſunt; quam ille diſcit te magiſtro. καὶ σύντε δύ' ἐρχομένω quid non impetremus? Vale.

EIDEM, Patauium.

PROFECTO *nihil eſt vberius amore in me tuo: nec amori cedit ingenium: itaq; mea cauſa & vis omnia, & idem facilè præſtas. quod cùm ita ſit, nimis tamē facerem impudenter, atque adeò neque ipſe te amarem, nec amore tuo dignus eſſem, ſi plus tibi oneris imponerem, quàm occupationes patiantur tuæ. Sholÿs, quæ polliceris. contentus ero, quando quidem video te commentariolo non vacare. tu modò, qui Catullum expolieris, da operam, vt in Tibullo, &*

lo, & Propertio, qui locum illi proximum in elegantia verborum, atque in ſententiarum concinnitate obtinent, quam ſimillimũ tui te prabeas: ita tres pulcherrimi poëtæ, & ſine dubio inter Latinos in illo feſtiuo genere principes veterem ſuum ſplendorẽ, ereptum vetuſtate, atque hominũ inſcitia, tuo maximè ſtudio recuperabunt. ego autem ipſe mihi gratulabor, & quodam modo gratias habebo, quia te ad hãc induſtriam excitauerim. nec deſinam eadem ratione de litteris, quando per humanitatem tuam licet benè mereri, cum eo tamen, vt tibi, homini occupatiſſimo, ſtudioſorum vtilitatem, id eſt, tuam laudem, verecundè commendem. Molino meo ſalutem, & ſimul age gratias de ſcriptis meis. Vale.

EIDEM, Patauium.

BINIS iam litteris de Martello: nec tamen à te verbum. valdè te diſtentum eſſe oportet, qui tam longis diebus, tam pone tuas ædes habitantem alloqui non poſsis. at qua de re? primùm mea, deinde ea, in qua non vltra ſex aut ſeptem verba ſermonẽ continuare ſit neceſſe. quare, ſi te nimis vrſi, velim ignoſcas; tum, ſi per tuas occupationes licet, fruſtra ne vrſerim, efficias quid? Molino noſtro negotiũ dederis: non recuſabit, noſtra vtriuſque cauſſa. in quo danda opera eſt, vt omninò reſponſum ab illo aliquod exprimatur. nam ex hominis diuturno ſilentio adductus ſum in ſuſpicionem, ne parùm ſincerè mecum agat.

& exactum neget, quod iam in vſum ſuum erogauerit. quod equidem cupio eſſe falſum, & me de amico peruetere ſceleſtè ſuſpicari. Nunc audi, quod tua magis intereſt. quamquam nihil ad te pertinet, quod me quoque ipſum non attingat. nec te puto aliter eſſe animatum erga me. verùm tamē audi, quod certè non exſpectas. Quanam ei deberi à te putes euangelia, qui librum inuenerit antiquum, & illam aperuerit latebram, vbi, Caluier, illud ſit aliquando deprehenſum? equidem inceſſi omnibus lætitijs, vt ait ille. ſedabuntur enim illæ turbæ, & comprimetur quidquid erat ſermonis aduerſus te diſſipatum. quod ego & tua, et eorum, quos dilexi ſemper, cauſſa vehementer cupio. verùm primùm quidque explicemus. nunc Tibullus inſtat, denuò prælo ſubiectus. is, &, qui ſequitur, Propertius, abſoluendi tibi ſunt. deinde ad Terentium accingere, interim da operam, vt Bembi libro vti poſſis: cuius ope quin maculas eluas benè multas & ſuos verſibus numeros, aliena culpa perturbatos, reſtituas, etſi non dubito, tamen hortor vt adhibeas diligentiam. cupio enim de te omnes benè ſentire: cupio comprimi os paullò liberius loquentium; qui non modò te, verùm me quoque videntur ignorare, non ſine cauſſa ea, quæ ſoleo, de tuo ingenio, ac iudicio prædicantem. Vale. Venetijs.

EIDEM, Patauium.

PAVLVLVM nunc quidem ego exorior: poſtea

poſtea quam mihi amanuenſis meus, quem abduxerant aliena conſilia, optanti reſtitutus eſt: cuius opera, & officio meis oculis, vel planè totius corporis valetudini conſulitur egregiè. iam me labefactabat, iam nutare cogebat labor, ſtomachúmque deijcere quotidiani vel operis, vel officij ſcriptio neceſſaria cœperat. & is, quem Bononia exſpectabam, differebat aduentum, vſque eò, vt, venturus eſſet, nec ne, valde iam ſuſpicarer, atque ſubdifficerem. qui ſi venerit, erit omnino aliq̃d, ſed, vt arbitror, nihil ad Herculem: quem ſcis meam non modò orthographiam, totámque interpungendi, & diſtinguendi rationem tenere, verùm ita manum quoque, cùm velit, imitari, vt te ipſum, peritiſsimum litterarum mearum cognitorẽ, aliquando fefellerit. Scribe, inquis, vbi tantùm neceſſe eſt: ita ſcribes rarò. Non ita eſt. poſſem ſtudia mea, quǽq; habeo inſtituta, quæ multa ſunt abijcere: litteris verò ſalutantium amicorum, aut aliquid à me poſtulãtium, quaternis in die minimùm, ſæpè octonis, & denis, non reſpondere qui poſſum? vt omnino aut amittenda valetudo, aut humanitas deſerenda videatur. Quare locum habes gratulandi. debes enim meis perinde commodis gaudere, ac tuis, magis etiam fortaſſe, quod ego minus, quam tu, poſſum incõmoda ſuſtinere. De Tibullo, ceſſator eſſe noli, etiã ſi tibi ego ceſſandi facultatẽ prolixè detulerim. eſt enim, vt ſcripſi antea, vnius prali opera, ne tibi crebra appellatiõe moleſti eſſemus, intermiſſa. Verũ iſtos ego quotidie poëtas, quos in manibus habes, amo vehemen-

hementiùs. cauſſam quæris? quia tuas, amantiſſimè ac diſertiſſimè loquentes, eliciunt epiſtolas: quorum nonmodò ſuauitate, verùm etiam fructu aliquo, occaſione ſublata, carerem. quod cùm ita ſit; cupio tamen, atque etiam, ſi pateris, rogo, rationem habeas rerum mearũ: quibus quò longior, eò grauius procraſtinatio damnũ inferret. Vale. Ante ſolis ortum, albeſcente die. Venetijs.

EIDEM, Patauium.

TV vide, cui credideris. nam ad me nulla dũ perlata ſunt Catulli folia, quæ ſi periêre; damni factum eſt eò plus, quòd nec ad illa, quæ ſunt apud te, licet tranſilire. quandoquidem ordo foliorum non ſeruatur; nec pagina paginæ, nec verſus verſui reſpondet. itaque magnam vtriuſque noſtrum cauſſa ſuſtineo moleſtiam: vereórq;, ne, quod aliena culpa contractum eſt, nimis ego id grauiter luam. tota enim typographiæ ratio mutetur neceſſe eſt, niſi hæc, quæ ne funditus interierint, magnopere timeo, hodie folia recuperantur. quod vtinam ex hac difficultate, in quam aliena vel ſocordia, vel perfidia coniectus ſum, tuæ me litteræ eripiant: quas ad meas heſternas cras exſpecto, & ad has omninò perendiè. Vale. Venetijs.

EIDEM, Patauium.

SEDATA iam tempeſtas omnis eſt, & nauigamus in portu. reddita mihi ſunt hac ipſa hora, quæ tu tribus

tribus antè diebus miſeras, quinque Catulli folia, delata prius ad eum, qui libros in Aſulana tractat officina hodie tantùm, vt ipſe aſſeuerat, an, vt ex litteris tuis oportuit, nudius tertius, diuinare non poſſum. hoc certè video, per communes tabellarios nō eſſe miſſa: quorum fides in reddendo deſiderari non ſolet. ſed profectò fortuita multa; quibus perturbari, & fluctuare vitam hominum, neceſſe eſt; quæ cauere conſilio, aut ratione ſi liceat, benè cum multis ageretur. penderet enim à prudentia felicitas. nunc æquè omnibus occurrunt incommoda: vſquequaque caſus, & fortuna dominatur. De filiolo meo, amabo te, quemadmodum animo. ſic lingua faueas, primùm amoris noſtri, deinde omnis etiam cauſſa. auferet ille quidē omnem iucunditatem; & planè diuellar à me ipſo; ſed hoc tamen antepono, niſi fallor, ſalutare conſilium; &, vt ei conſulatur, animum vinco. Quod iterū iam ad me Molini manu, gratulor, penè etiam ſubinuideo. meus enim à me, nec, vt puto, rediturus, Tiro diſceſcit: quo conſilio, de ipſo cognoſces. cùm ad me retuliſſet; neque ſuaſi, neque diſſuaſi, ne diſſentirem in hoc ab ipſius patruo, in illo autem à me ipſo. ſuaſi etiam potius. contra voluntatem, inquies, & iudicium? ſic ſum. auertere à me volui, quæ poterat exoriri, ſuſpicionem vtilitatis, & cōmodi mei. Clauſula ſit, quod initium epiſtolæ fuit. Reſtitutus mihi videor, inuentis Catulli folijs. tu quoque redi ad tuā tranquillitatem, nec inſtitutum omitte. Vale.

EIDEM,

EIDEM, Patauium.

QVID? tu me putas hoc in genere acutiſſimum? fuit, cum ipſe quoque mihi planè ita perſuaderem: nunc nihil minus. nam hoc toto biennio prorſus nihil vidi: & vt omittam cætera, meum illud tantarum vigiliarū munus, nō tibi venit in mentē, quàm miſerè perierit? itaque, qui mihi ipſe tam malè cōſuluerim, inuitus adducor, vt alteri conſilium dem. vides iacere bonas artes; illa ſordere, quæ præclara ducebantur. cuius maximè vitij culpam ſuſtinet eorum inſcitia, qui putant ſcilicet in opibus eſſe omnia, & fortunæ pediſſequam eſſe virtutem: ſtultè: nam illi & viuentes audiunt peſſimè, veriſſimisque maledictis proſcinduntur; &, vbi è vita diſceſſerint, æterno ſilentio damnati, apud omnem poſteritatem ignorabuntur. nos autem nunc quidem fruimur ſuauiſſima omnium, & iucundiſſima voluntate, quæ manat ex honeſtis cogitationibus, ac ſtudijs: nec erit, opinor, vlla, quæ noſtræ vitæ curſum definiat, dies. non in omni ætate decus, ac dignitatem pariet ea, quæ nunc, auri, argentique vis. ſuus cuique aliquando, pro animi ingeniique præſtantia, perſoluetur honos. interim viuamus nobis, ac litteris, ſeiuncti ab ijs, quos nutu appello, id eſt, ab ipſa planè barbarie; ne quam ex eorū coniunctu labem contrahamus. Munuſculum tuum non video cui deferas. inania tibi noſtra, mihi nec peregrina ſolida videntur: ſiquidem ipſe, quod iam ſignificaui, diu peregrinatus, oleum, & operam. Nobilitatem,

bilitatem, & virtutem, ſi quæris, eſt Bononiæ Camillus Palæottus, Mediolani Bartholomæus Capra, duo quauis laude, vt ego ſentio, excellentes viri. Capram numquam vidi, ſed, hominum ſermone, tanti facio, quanti ſi ille ſciat, ſtudio me, non dubito, quin mediocri complectatur, & in amicitiam planè intimam recipiat. Palæotto, quæ eſt hominis humanitas, vſus ſum, quàm diu Bononiæ fui, familiariſſimè. omnes in eo diſciplinæ ſunt nobili viro digna: morũ autem elegantia, comitate, officio ſummus eſt. hi ſunt nobis ornandi, & diligendi: Craſſos quoſdam, ac Midas numquam omninò noſtra meliores laudatione faciemus. quin ita deſipiunt, ita ipſi ſe ignorant, & ignorari ab omnib. putant, vt in ſinu ſibi gratulẽtur; quaſi ſint, quos eſſe fingimus; cũ nos ea ipſa, quæ deſideramus in illis, ad cohortandum, nõ ad laudãdum, colligamus. Habes meam ſentẽtiam, quos vites, quos deligas. nominare præterea multos poſſem: ſed incerta ratio eſt: & illi duo excellunt. Occurrit illud. ad ignotos, non facillima ὑπόθεσις alijs, fateor: te quidem ab hac difficultate vindicat vbertas ingenij tui. Alterum eſt: ambitionis, aut etiam leuitatis cauenda ſuſpicio. Locus omnino aliquis calumniæ dabitur: ſed omniáne curanda? nimis miſera condicio. valeant iniqui: rectè ſentientes probabũt: nec nos ij ſumus, qui à multitudinis deprauato iudicio pendere debeamus. Vale.

EIDEM, Patauium.

MIHI verò, ita viuam, etiam atque etiam probatur

batur. & cùm in quouis genere magnus omnino ſis, in hoc maximè videris excellere. planè (vt omittam re liqua) ingenij tui quaſi quãdam δεξιότητα ſum admiratus. ita concinnè, ita aptè, facili quodam ſenten tiarum nexu, rem ducis, donec ad ipſum peruenias, in quo te vbi ſcis hærere multos, citra omnem adulan di ſuſpicionem ſumma explicas cum dignitate. Gra tulor tibi de iſta facultate, & eò magis, quòd, ſi locus impertitur gloriæ, nouum decus accedet ad Italiam noſtram: in qua ſedem, auctore atque auſpice me v-no, ita locaſti, vt cogitare nihil prorſus de migratio ne videaris. nec verò ſecus debes. valde enim ad li terarum elegantiam, planéque ad omnem humani tatem tibi profuit hoc cælum, è quo iam per qua drienniũ ſpiritũ hauris. itaq; noſter eris perpetuò, mi Murete, ſi gratus eſſe vis: quod ꝑfectò vis: ſoles enim hanc virtutem præter cæteros efferre. Tibulli prin cipium mitte, vt cum epiſtola coniũgatur. Scholia, nõ dubito te operam daturum, vt tua videantur, id eſt, lita luminibus ingenij, &, quantum res patitur, eru dita. Vale. Venetijs.

EIDEM, Patauium.

GRAECOS typos, meúmque de Syriano eden do conſilium probari tibi non mediocriter, ſignificas, ſic putâram: & in vtroq; nunc meatum opinio, tum voluntas, te approbante, qui mihi multorum inſtar es, magis, magiſque confirmatur. De Catulli clau-

ſula,

ſula, parùm commodè: ſed nihil, Mureto petēte recuſandum. Video te Propertium negligere: cùm ego me illis verbis, quæ ſunt in prima Catulli pagina, quaſi pædibus obſtrinxerim, Ab EODEM CORRECTI, SCHOLIISQ. ILLVSTRATI. *itaq; nec integrum iam eſt: &, ſi ſit, cur tu poetam elegantem, maximéq; omnium Latinarum fabellarum varietate, hoc eſt, verè poetica eruditione florentem, abijcias? Etiam illud: oblitúsne es, ei te commentarium publicè eſſe pollicitum? ſcholia ſaltem, ſi commentario non vacas: & vtrumq; Torquato: aut, ſi vni vtrumq; non vis, Propertium cui videbitur. inops enim ab amicis nō es, ſed malim vtrumque Torquato, qui nobilitatem à patre, virtutem habet à ſe ipſo. Dices, tibi otium deeſſe. ſi hoc impedit, faciam, vt abundes. inibo enim rationem eiuſmodi, vt operæ meæ, quarum tibi moleſta nunc celeritas eſt, gradu teſtudineo pergere videantur. Germano tuo cupio me hercule ſatisfacere: ſed aduerſantur multa, maximè peregrinitas, haud ſatis apta noſtris moribus, & ignoratio ſermōis Italici. meum tamen illi ſtudium nullo loco deerit. ſi monuerit: ſin ipſe aliquid videro, in quo liceat eius rationibus conſulere, aggrediar, &, quantum in me erit, perficiam. Vale. Venetijs.*

EIDEM, Patauium.

VEHEMENTER mihi arriſêre tua ſcholia, ſic inquam, vt ferè ſe commentario æquare videantur.

tur. perges igitur, dijs benè iuuantibus. Cupio tuum Plinium: quem dare poteris amanuenſi meo: cui reditum patruus nuper è Cypro aduectus, multis à me verbis impetrauit. Expecto reliqua; quod tuo tamen commodo fieri poßit. nam, vt tuis conſuleretur ſtudijs, et commodis ceſſare de duobus prælis vnum maluimus, quàm te nimis vrgeri. attamen rogo, des operam, ne longius ducatur. Vale.

EIDEM, Patauium.

O MI Murete, quot me premunt onera, quibus angor curis. accedit imbecillitas valetudinis, quam, do equidem operam, vt omninò tuear, ac ſuſtentem, ſed vacillare interdum neceſſe eſt: ita multa incurrunt in nos, quæ nec vitare licet, nec ſumus ad ſuſtinendum pares. tu me, tuus amor, tua virtus multùm leuat. quod perpetuum, nec, vt ait noſter, conſtãtiæ cauſſa, ſed voluntatis, ac iudicij. In erratis cur numeras Mœror, & Flamma? quorum alterum vetuſtas vniuerſa, alterum conſuetudo probat. etiam, Sæcula, tum ſcribebant. nam Varro in Etymologijs Varro non videtur: itaque & à Quinctiliano merito ridetur. Expecto Tibulli folia, quæ ſuperſunt, & ſcholia. Vale.

EIDEM Patauium.

MOLINO dixeram, quæ tibi ſi narrauit, iteranda non ſunt; ſin omiſit, committenda litteris non viden-

*videntur. nec tamen te diutius celabo: interim hoc vnum, quo fortaſſè contentus eris: ad alios potius, quàm ad te, pertinere, nec vllam omninò tuæ dignitatis, & exiſtimationis partem attingere. Hic ſermo increbuit, ex quadam tua, vt audio, ad Lambinum epiſtola, captum tibi iam eſſe de Ferrarienſi conditione conſilium. quod ſi ita eſt, magnoperè gaudeo, ac tibi Deum ea, quæ cogitas vehementer cupio fortunare. ſin autem hæc inania ſunt, ac temerè iactata: æquè lætor; teq́; hortor pro mea in te beneuolentia ſingulari, vt habeas rationẽ in primis nõ modò tranquillitatis, verùm etiam conſtãtiæ tuæ, veliſq́; Patauiam commorationem eſſe quàm longiſſimã. ego tamen, quicquid egeris meam non modò voluntatem, verùm etiam ſententiam cum tua coniungã: ſed vereor, quod minimè velim, ne quis, in te rectè animatus, ſermonis materiã nactus, leuitatem obijciat. iam enim quiddam inaudiui. In Tibulli quartum, aueo ſcire, cur nihil volueris. nam, poſſe te, certum eſt. nos opus intermiſimus, donec à te plurima colligãtur. ſcis conſuetudinem prali: vrgebit te quo tempore minus expectabis, & opprimet nec opinantem. quare cum otio noſtro tuum negotiũ metiri non debes, ſed, cùm iacere nos videmur, ipſe nihilo minus ad induſtriam excitari. Amicus ille tuus, cuius ingeniũ, vt in adoleſcente laudabamus, detulit quadã, ad * quæ, ſi ille vera putaſſet, incẽderetur aduerſus me, & inſtitutã amicitiam, quã ſpero fore diuturnã, abrumperet. te vnũ teſtor, quid ego de illius doctrina, atq; ingenio &*

ſentiam, & ſæpè prædicârim. ille tamen ſimiolus longè aliter, vel quòd eſt, vt multi, infenſus Italico nomini, vel quòd natura improbus, qui fingat ea de me, quæ repugnant penitùs iudicio meo, atq; etiam naturæ; cumque ornatus à me ſit, detrahere tamen de mea laude conetur, nec tamen eſt nihil, quod ad ſe ipſum pertineat. quæ, quia ſunt iniuſta, contemnat, vt ego, quæ ſunt falſa. Vale. Venetijs.

EIDEM, Patauium.

CVM antea, multis mihi declaratã argumentis tuam prudentiam valde probaui: tum verò, lectis tuis litteris, laudaui te, vt hominem conſilio præditum excellenti, atque etiam vt virum bonum, qui nihil anteferat honeſto, ſuæq; maximæ fidei, vel cum rei familiaris ingenti iactura, ſibi eſſe habendam rationem exiſtimat. Opima tibi deferebatur, admodumq; honorifica conditio, auidè à multis, & ambitiosè petita. nihil occurrebat cõtra, quin accipienda videretur. tu tamen reijcis: & facis, meo iudicio, ſapienter: primùm, quia tueris officium, qui Cardinali Eſtenſi iam promiſeris: deinde, quia ne ſic quidem tuã vtilitatem deſeris. quis enim illo ad liberalitatem propenſior? quis paratior fortunæ bonis? habes igitur in eodem cum voluntate rem. nec tu is es, in quem aliquid indignè conferatur. atq; etiam, quia maior, ac præſtantior adeſſe, ac ſe tibi offerre videtur occaſio, cùm ſummo Principi, ſingulari viro, tuã operam

operam dices, eò tuam acues, atque excitabis induſtriã diligentius; vt ipſe te vincas, & beneuolentiam Cardinalis eximij omni tibi ratione concilies in qua vna ſi tuæ vitæ quaſi tabernaculum conſtitues, & ita perpetuò ſenties; ò te felicem, Murete, nec iam amplius à Fortuna pendentem, quæ tui ſimiles ſæpè iactat arbitrio ſuo. Nunc ego quidem à te fructus tuorum ſtudiorum vberrimos, de quibus me ſæpè prædicantem audiêre multi, non ſolùm expectabo, verùm etiam exigam. quamquã tu mea certè monita non expectabis. noui enim tuos ſenſus hac in re cum meis optimè congruentes, vt eam denique eſſe vitam ducas, quæ viuitur in ſtudijs, cætera inania, ſpecioſa multa, plerumque tamen falſa. Interim fruere tecum ipſe, &, quod aiunt, in ſinu gaude tantæ felicitatis expectatione, quam æqualem video fore vitæ tuæ, ipſo viuente, qui te expectat: quem debes, vel ſi tibi Crœſi opes oſtendãtur, vnum ſequi, & vnum ornare aliquem ſtudijs, vel potius ex ipſo tui ornandi, atq; illuſtrandi capere argumentum. Vale. Venetijs.

EIDEM, Patauium.

LABORABAM vehementer de amico noſtro: nunc animum meum conſtituit, aliquo interdum, vt verè dicam, metu fluctuantem, epiſtola tua. atque ad metum accedebat indignatio. quid? virtuti ne deerit ornamẽtum? aut etiam locus, vbi conſiſtat? tantane eſt temporum iniquitas, & hominum

*in ſuis bonis ignoratio? hæc ego quandoque mecum
nunc vacuus cura iam ſum, & ex eo, quod ſignificas,
vt me exoptata fortuna triũpho. velim igitur ei meo
nomine gratuleris. Tuos verſus, tua ſi etiã humani-
tate, iam promiſeram. eos expectabo, minima ſi fie-
ri poteſt, interpoſita mora. nec tu velim me diuturna
expectatione ducas. Illa ad illos, qui te numquam
amarunt, quos malè ſcis audire ſuo merito, cur non
transferas ad alios? equidem ſuadeo. quod ſi tene-
rem ὑπόθεσιν: facilè dicerem, ad quem. me à luſi-
bus, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν ἐρωτικῶν, planè reuocat
non ſolùm natura mea, ſed ætas etiam, ſenectuti pro-
pior, quàm adoleſcentiæ. itaque, ſi quid ad me ſcri-
bes, remoue, amabo te, omnia, quæ dilexiſſe Plato
videtur, ἀφροδίσια. Intelligis, opinor, quid ſignifi-
cem: &, quod ſignifico petere me vel cupere etiam ſi
me putas ingenium tuum noſſe, exiſtimabis. De be-
neuolentia tua, etſi numquam dubitaui, ex te tamen
ipſo ea, quæ opto, libentiſſimè audio. quamquam ad
ſtudium in te meum nihil addit ſtudij tui comme-
moratio. nõ enim te amare cœpi, vt ipſe me amares,
ſed quod amabilem ipſum eſſe duxi multis nomini-
bus, quæ tibi ipſi ne exponam, nõ modò meus, verum
etiam tuus pudor impedit. Iactura te mouet rei fa-
miliaris in diſceſſu repentino. noli laborare lucrum
erit in damno; ſi ſpectas eum, qui te excipiet præſtan-
tem virum, erga tui ſimiles optimè animatum, cu-
ius egregiam voluntatem non diſſimilis fortuna co-
mitatur. ſarciet igitur ille, ſi quid ob ſubitã migra-*

tionem

tionem damni facies: & ,vt ſpero, tuum te conſilium quotidie magis oblectabit. Polam video te abieciſſe, & lator mehercule tua cauſſa, verũtamen, ſi quando opus erit, ſeceſſum illum non contemnes: vt habeas tu quoque, exemplo Africani, & Lælij, tuum Lucrinum, cuius in littore, neglectis regum theſauris, omni prorſus ambitione ſolutus, aut conchas legere, aut fluctus numerare poßis, eòque lætius, ſi me tibi tantæ comitem voluptatis Deus obtulerit. Verùm hæc, vt quidem noſtræ nunc vtriuſque res habent, inania: quæ tamen, ſi perfectè ſaperemus, omnium fortaßè prima. Sed vides me tecum garrire? captum voluptate ſermonis, dum te quaſi præſentem alloquor, & vtor manu, eius adoleſcentis, quem iure Latij donatum, Cretenſibus ademptum, affirmo tibi dignum aliquando fore noſtro contubernio. quod quidem ſtudioſè agit tuo maximè exemplo incitatus. etſi non te noſtra domus, ſed tua te induſtria, tuum nobilitauit ingenium. Libri aliquando exierunt, quos ad te mitto, iuuenis optimi, & inſigniter eruditi, Onuphrij Panuinij. non dubito, cùm legeris, quin meum de illius præſtanti virtute teſtimonium confirmes. habet alia in manibus, vnde fructum ſtudioſi capere vel maximum poßint. quæ vt edat maturius, otium illi exoptare, qui rerum nobilium ſcientiam appetunt, omnes debent. Vale. Venetijs.

EIDEM, Patauium.

VIX credas, quàm non facilè mea manu litte-

ras conficiam, & quàm facilè, cùm vtor amanuenſi, fluat oratio. itaque ſcripſi ad Seuerum laborioſè quod inambulans, vt antea ſolebam, minimo negotio dictaſſem. diſceſſus ille meos, magnorũ index malorum. vt ab amicis tunc falſa coniectura ductis, putabatur, familiares meos, quorum vti opera conſueueram, Podocatharum, Faſinardum, poſtremò etiam Nicolaum Cretenſem mihi ademit. filium habeo, ſed puerum adhuc, & imbecillo corpore, & occupatum ſatis domeſtica cura. itaque poſthac, niſi quid occurrat grauius, per quã rarò, & quam breuiſſimè ſcribam. venio ad litteras tuas. Reuerſus è foro Iulij, quò exieram non tam negotij, quàm valetudinis cauſſa, reperi librum tuum variarum lectionum, quem apud Sixtum Medicem, communem amicum, excellentem virum, reliqueras. noli expectare iudicium meũ, malo enim te ab alijs, quid de tuis ſtudijs, quid de ingenio exiſtimem, quàm à me ipſo, cognoſcere. vnum tamen illud non minùs verè, quàm libenter dicam, nihil me adhuc in hoc genere legiſſe ornatius, nihil eruditius. Quod autem quibuſdam in locis & à me diſſentis, & egregijs idem laudibus me ad cælum tollis: parcius vtrumque vellem: ſic enim vtrumque fortaſſè verius: ago tamen gratias, quòd publicam vtilitatem rebus omnibus anteponas. quam ego antea conſuetudinẽ, acceptam à patre, ſeruaui mea ſponte, & ſeruabo poſthac, tuo inuitatus exemplo, diligentius. De nummis, cùm lubebit, atque adeò, vt lubebit. vrgeri enim eum, qui

cum

cum tibi vſus intercedat, ne, ſi quidem ipſe velis, facile permitterem. Dionyſius paullò ſerius, quàm putaueram, abſoluetur. moram iniecit commiſſa inter operas rixa, abſente me. neque tamen hac ſatis leui, ſed alijs adductus cauſſis, quæ ponderis longè plus habebant, penè totum conſilium abieceram. nunc te hortante, ac monente etiam vt celeriter, quid agam? quid aūt, niſi quod ipſe cupis? quod certè mea cauſſa cupis. vrgebo igitur pro virili, nec impenſæ parcetur, ãni labori. De Gallorum Rege, dolui ſanè grauiter dolorem veſtrum: ſed, humana quæ ſunt, humaniter ferenda. nec vobis doctrinæ remedia, nec ea, quæ ſumuntur à rerum vſu, deeſſe poſſunt: & tu mihi miranda narraſti de Cardinalis pietate in Deum: quo ille ſe, voſq; omnes præſidio aduerſus iniquitatẽ fortunæ præclarè tuebitur. Vale. Venetijs.

IOANNI BAPTISTAE
RHAMNVSIO XVIRVM CONSILII A SECRETIS
Venetias.

CVM à nobilibus viris, in hac loca vel animi, vel negotij cauſſa confluentibus, dignitatem illam, quæ maxima eſt in noſtra ciuitate, vt arcanis præeſſe præſtantiſſimi Xuirum Conſilij, ſummo omnium conſenſu tibi eſſe delatam accepiſſem, magnopere ſum lætatus, tum pro ea, quæ olim inter te, ac parentem meum mutua ſemper fuit beneuolentia,

tum pro mea in te vetere obſeruantia, orta primum à meo de tuis virtutibus iudicio, deinde à te multis, ac varijs, vt tempora tulerunt, erga me, meóſque officijs vehementer aucta. atque ego meam tibi pæne incredibilem lætitiam, ex honore tuo ſuſceptam, ſtatim literis declaraſſem, niſi, autumno iam exeunte, breui futurum ſperaſſem, vt, in vrbem reuerſus, præſens præſenti gratularer, neque ſolùm ex oratione, ſed ex vultu, et oculis, qui ſunt indices animi, de meo in te ſtudio, intimóque ſenſu iudicares. hac ego me non multorum dierum exſpectatione cùm ſuſtinerem, ecce tibi amicorum literæ, ecce nuncij, proximis comitijs tuliſſe te fructum anteactæ vitæ omnis, tot peregrinationum, quas in Galliam, ad Heluetios, Romã, etiam ad hoſtes armis infeſtos reip. cauſſa ſuſcepiſti, tot conſiliorum, quæ à te fluxerunt ad augendam, quãtum in te fuit, patriæ dignitatem. cũ enim longo pòſt interuallo in eum locum rediſſes, vnde magiſtratuum deſignatorum nomina recitantur; conſurrexit ſenatus vniuerſus, ex tuo conſpectu mirifica voluptate perfuſus. quæ tum animorum omnium perſpicua ſignificatio ita te commouit, vt ilicò magna vis lacrymarum exciderit, intuenti beneuolentiam tuorum ciuium, quos in omni ætate dilexeras, quibus iam inde à prima adoleſcentia, parentis tui, ſummi viri, exemplo omnibus officijs inſeruieras, nulla tibi, præterq̃ amoris, præmiorũ ſpe propoſita. Fuit igitur eo die mutuũ, & æquale gaudium, ſenatus primùm, vbi tuam ſibi vocem, claram pariter, & ſuauem

ſuauem, in pronunciandis magiſtratibus vidit eſſe reſtitutam quam poſt obitũ magni Cancellarij Franciſci nimium ſæpè deſiderauerat; deinde tuum, cum illa tibi cum incredibili gaudio, ac penè cum clamoribus vniuerſa conſurrectio, quid te tui ciues exiſtimarent quo te ſtudio, qua caritate cõplecterentur, oſtẽdit. Enimuero lætari te puto, quod quidẽ iure facis. ſummo dignitatis gradu, quo te tua virtus extulit, vt arcana illa tractares, quæ ad reip. ſalutẽ, & huius magnitudinẽ imperij pertinẽt: verùm hoc ſæpè vidimus alijs quoq; contingere, optimè ſcilicet de patria meritis: nec enim honor in quẽquã, qui ſeſe magnis in rebus non ſæpè probauerit, confertur: ſtudia verò tanta teſtimonium tam illuſtre, cõſenſum eiuſmodi quãdo vlla omninò in re vel in quẽquã omnino hominem vidimus, aut audiuimus? itaque, cùm ad meam priorem lætitiam nihil addi poſſe exiſtimaſſem, nunc tamen acceſſionem haud mediocrẽ noui gaudij factã eſſe cõfiteor: vt eã teſtari litteris, ac tibi, quoquo modo licet, indicare ſim coactus. video enim te vno die, atque vna planè hora mercedem cepiſſe non modò meritorum tuorum quorum habes teſtem vniuerſam penè ciuitatẽ, verùm etiam perpetuæ tuæ modeſtiæ, cùm, amore, ac iudicio patriæ cõtentus, nullã vnquam commoda, nullum honorẽ tibi eſſe petendum ſtatueris, vt admiratio ſimul et dolor ꝓpinquos, ac familiares tuos ferè oẽs afficeret, ꝙ iſta dignitate, ꝗ tibi nũc incredibili oĩm ſtudio delata eſt, ornari antea noluiſſes. quorũ te deniq;, ac ſimul omniũ ciuiũ voluntas

voluntas, atque cohortatio vicit. & ad honorem exoptatus, atque accerſitus acceßiſti, nulla vſus præfatione, nullis precibus, tua virtute commendatus, quæ tibi omnia omnium ſuffragia facilè impetrauit. quãdo igitur, honore accipiendo, patriæ ſatisfeciſti; dabis eidem optanti, atque petenti, vt ad tuendam ac ſuſtentandam ſenectutem tuã, quidquid curæ, quidquid potes induſtriæ conferas: vt & tu mirifico illius in te ſtudio, & illa tuo excellenti conſilio, tua rerum omnium publicarum ſcientia frui quàm diutißimè poßit, idem te priuatim rogant neceſſarij tui, propriè verò filius adoleſcens, in quo videtur tua virtus effloreſcere, tua iam probitas, tuæ ad optimas res propenſio voluntatis agnoſcitur. Ego autem cùm nemini in te amando, colendóque concedam, ijſdem vtor precibus, ne tuam ætatem, confectam iam annis, & laboribus pro rep. ſuſceptis, rebus agendis nimium vexes. vereor enim, (vt omittam publici muneris curam) ne plus officij amicorum cauſſa, quàm ſuſtinere fortaſſe poßis, tua tibi imponat humanitas. quòd ſi deſidiam odiſti, &, quæ alijs quies videtur, laborúmque ac moleſtiarum quaſi portus expetitur, eam tu ignauiam appellas, nec homini quidquam vitandum magis exiſtimas: habes in quo te exerceas: duo ſuperſunt, aliquot iam annis inſtituta, de itinerum & nauigationum diuturno ac perdifficili curſu præclara volumina: quæ ſi ad primum, quod omnes libenter, nec ſine tua ſumma laude, legunt, aliquando adiunxeris, egregiam, & maioribus noſtris, multisque antè ſacu-

tè ſaculis reconditam doctrinam præclaris imaginibus expreſſam, orbi terrarum patefacies, tuóque nomini gloriam paries haud paullò maiorẽ, quàm quæ tibi à cunctis honoribus & magiſtratibus, vel magnificentiſſimè geſtis, manare vnquam poßit. eóque magis in hoc ſtudium debes incumbere, quod omnem amœnitatem, quæ ſolet ad ſcribendum inuitare, tua tibi Rhamnuſia villa abundè ſuppeditat, itaq; frueris eodem tempore Marſangi Muſis, delicijs, ac amoribus tuis: & nobis poſterisq;, maximè verò Paulo conſules filio tuo, cuius omnes egregiam indolem amamus, & exorientem virtutem admiramur: quem à te, niſi graue ſit, etiam meo nomine cupio ſalutari. Vale. Ex Plebe Sacci, pridie idus Octo.

M. ANTONIO NATTAE
Mantuam.

GRAVI, ac diuturna oculorum valetudine impeditus, feci tamen, vt litteris tuis, humaniſſimè atque elegantiſſimè ſcriptis, quamprimum reſponderem. Ego te, Natta, ex illo tuo præclaro libro, quem de Pulchro inſcripſiſti, iampridem cœpi colere. mea tibi voluntas non patuit: cæteris, quid de te ſentirem, ſæpè in ſermonibus declaraui. Nec verò mirari ſatis poſſum, quî potueris tantos proceſſus in philoſophia facere, homo verſatus, aßiduéque occupatus in tractando iure ciuili: in quo ipſo te excellere, & audio de multis, & res indicat: quandoquidem certatim

viri

viri Principes te accerſunt, ſummiſque muneribus præficiũt. Equidem vt beneuolentiam tibi meã præſenti patefaciam, cupio Mantuã excurrere: ſed me deterret valetudinis infirmitas. tametſi affirmabat is, qui mihi tuam epiſtolam reddidit, poſſe me à meis laribus Mantuam vſque non incommodè nauigare. itaq; audebo fortaſſe. igniculum enim deſiderij vix iam fero: & ſi quid eſt in itinere difficultatis, hominis præſertim imbecillo, vincet amor in te meus. De tuo libro, quod iam exſpectas vt reſcribam? vides ne me in ære tuo totum eſſe? impera mihi, quod vis, & vtere me, quãtum: ſubibo omnia, & perferam tua cauſſa. Meum librum de legibus ad te mitto. iiſdem typis, ſi tibi placuerit, vtemur in tuo libro. ſumptus omnino maior erit, quàm ſi littera minor eſſet: verùm hoc tui conſilij, ac voluntatis. ſtatue arbitratu tuo: perpende magnitudinem libri: deinde ſignifica, quid velis. mitto etiam aliud characteris genus, vt alterutrũ deligas. vtrumque enim in folij, quod aiunt, formã aptè conuenit. tametſi dignitas maior eſt in maiore. De ratione ſumptus, ſi numerum paginarum tui libri ſignificaueris, & ſimul verſuum in vnaquaq; pagina, & litterarum in quolibet verſu, facilè ſumma fiet, et ad te ſcribetur. Numquid præterea? hoc, de meo libro quid ſentias, cupio ſignifices. vix enim credas, quàm à iudicio tuo pendeam. Vale.

EIDEM Mantuam.

PRAECLARE Hector ille apud Næuiũ: Laudari abs te pater cupio, laudato viro. poſſum ego nũc idem

idem vſurpare. Video me laudari, à quo viro? à M. Antonio Natta, in quo ſunt ingenij, ſunt animi, ac virtutu ornamenta plurima. ego porro aliquid fortaſſe, ſi cum alijs conferar, videri poßim: cùm verò ad te vnum cogitationem conuerto, vix credas quam mihi ipſe diſpliceã. Quare permitte mihi, vt eas laudes, quas in me contuliſti, reijciam, aut ipſe maiores in te transferam. nam mihi, vtrumque noſtrũ æqua lance pendere, magni negotij non eſt. vt vt eſt, amo voluntatem tuam. ea mihi eſt, erítq; ſemp, vt debet, antiquiſsima. De aduentu meo, muto conſilium in horas ſingulas, te me allicis, vel attrahis potius: reuocat, & retinet valetudo. cùm ad te ſpecto; nauim conſcendo, vehor, appello Mantuam, tecum ſum, ſic eſt amor, & illæ, quæ fluũt ex amore, voluntates. rurſus, cùm ad me conuertor, & meam imbecillitatem intueor quà macie ſim. quàm tenui cute, quàm natura mollis. & procliuis ad morbos: relangueſco paulullũ, & quaſi nauim incitatam leuiter inhibeo. vides adhuc, & ſentis fortaſſe tentari corpora frigore, leui quidem, ſed tentari tamen: vides perflari cælum ventis, rationem eſſe temporis prorſus incertam, & inconſtantem. quæ firmiores non timent; ego valetudinarius niſi timeam, parùm videar me noſſe, parùm vitæ conſulere. quod nec humanitatis eſt, nec ſatis pium: cùm nos iuſſerit ille ſummus imperator quaſi ſuos milites in hac ſtatione, donec ipſe reuocauerit, permanere. Calores, vt ſpero, quæ mea ſolet eſſe anniuerſaria medicina, me mihi reſtituũt. itaq;

Iunio

Iunio ineunte, aut eo certè mēſo te, vt ſpero, complectar. ſin videbo ſine meo periculo fieri non poſſe, vt in viam me dem: docebo te litteris, quid cōſilij ceperim. Tuum librum tractabo qua licebit diligentia, animo certè erga te ſingulari. Vale. Venetijs.

EIDEM, Mantuam.

ADEO ne erraui, & lapſus ſum in ſubducenda ratione, vt de folijs quinquaginta cōiecerim, quæ nunc octuaginta fore video, pudet indiligentiæ meæ. verùm, vt vt eſt, cōmodo meo rem ſuſcipere non poſſum: nec audeo recuſare ne mea fides in dubiū apud te veniat. itaque peto à te, vt cum tua ratione meam quoque ducas, nec exigas à me plus, quàm res et fortunæ meæ patiantur. Nam, quod ais, redituram ad me pecuniam cum fœnore, libro vendito: videlicet communi quadam, non propria me regula metiris. non enim ego, vt alij, qui libros imprimunt, habebo ſtatim certos homines, qui eos diuendant, & longinquas in vrbes, regionésque diſſeminent. venduntur hic ſtatim à meis omnes ita paruo pretio, vt lucri quidem minimum, ſed minimo ſimul labore, minima moleſtia fiat: Meum ergo librum itidem, inquis, vendes. De doctrina libri tui, de elegantia poſſum ego facile iudicare: de venditione q̄s præſtat? an neſcis, libros latinos, optimos, veteres, ita nūc iacere, vt pæne ſordi\[...\] in genere putētur? vix iam Ciceronē ipſum, Cæſarē, Salluſtiū legi, à multis etiam ne legi q̄dem, planéque

planeq́; contemni? quare noli mirari me tam eſſe diligentē in iјs rebus, quas me docuit vſus penè quotidianus, & in quibus non licet eſſe ſine magna mercede negligenti. De tempore, quod vrges: facultatem imprimendi non concedunt, libro non inſpecto. atq; vtinam inſpecto concedant. quòd ſi dixi eos me faciles habere: non ſignificaui, poſſe me, libris non lectis, impetrare ius imprimēdi, ſed conſequi, ſtatim vt legantur: quod ita multis non contigit. ſæpè enim vidi, nonnullorum ſcripta, apud eos, quorum poteſtati hæc tota ratio eſt, per multos menſes cuſtodita, neque legi, neque reddi. Mittas igitur librum oportet vniuerſum: mecum autem amicè ages, pro ea, quam tu doces quotidiè præclaris exemplis, æquitate. ita, ſi erraui, non luam grauius, quàm debeo: ſin error à me non eſt, à te verò aucti libri magnitudo tota pendet, ius tuebere pro tuo inſtituto, & amico ſimul conſules. Vale.

EIDEM, Mantuam.

VT concludam paucis, quando nec mihi ad ſcribendum, nec tibi ad legendum otij ſatis eſt, ſi librum miſeris, imprimetur. nolo enim meam apud te fidem in dubium vocari: nihil eſt tanti. de tempore, incertum eſt. pendet, vt ſæpè iam ſcripſi, hæc tota res ab aliena voluntate. crediderim tamen, intra menſem confici & expediri rem poſſe, tum ſtudio noſtro, tum intercedentibus amicis, nobilibus viris, & gratia florenti-

rentibus, libro non inſpecto, facultas imprimendi numquam dabitur. ſcio nullam in eo labem eſſe, quæ legentium animos poſſit inficere. noui tuos ſenſus, mores, probitatem, quæ ego pluris etiã in te æſtimo, quàm eam doctrinã. fortaſſè aliquem qua parẽ, ſuperiorẽ certè habes neminẽ verùm mos eſt gerendus conſuetudini. communis hæc eſt, non tua præcipua conditio. Ad me autem quod attinet, voluntati tuæ, in qua vim eſſe cupiditatis intelligo, nulla interiecta mora ſatisfiet. Vale. Venetijs.

EIDEM, Mantuam.

HODIE, *tribus medicis adhibitis, accuratè diſputatum eſt de meo exeundi conſilio. rem probant, ſed illud addunt, totam æſtatem dandam eſſe otio, iucunditati, exercitationibus modicis; nec redeundum in vrbem ante menſem Octobrem. itaque vehementer animi pendeo· nec, quid conſilij capiam, ſatis habeo exploratum. in hac dubitatione venit in mentem de tuo libro: quem, ſi ex eo, video fore, vt ſeriùs fortaſſè, quàm tua voluntas ferret, imprimatur. quare monendum te litteris exiſtimaui, vt aut ſtatim eum mitteres, aut imprimendi conſilium differres. Ego hîc vel tua vnius cauſſa commorabor, dum liber abſoluatur, quòd ſi ſtatuis de ſubita impreſſione; qua velis forma, quo charactere, quo numero ſignifica. Suaderem omninò, vt aliorum opera, me abſente, vtereris: ſed timeo mendas, & ſordes*

des, quibus inquinari, & corrumpi tua ſcripta per operarum incuriã, nolim, quod tu iam ſenſiſti in libro de Pulchro, qui tractari non potuit indecentius. His litteris cupio à te primo quoque tempore reſponderi: vt, quod ad me ipſum attinet, certi aliquid poſſim ſtatuere. meam enim voluntatem ad tuam accommodabo. Vale.

EIDEM, Mantuam.

LITTERIS tuis perlectis, aggreſſus ſum legere tuum libellum. legerã iam antea Venetijs, allatum ad me à Carreto tuo. mirificè ſemper placuit. genus enim ſcribendi non minus elegans, quàm eruditum complexus es. Quod ad typos attinet, video paullulum deterritos eſſe vetuſtate: itaq; ſpecie illa, quam recentes habere ſolent, prorſus carent & compactũm nimis atramentum videtur: ex quo fit obſcurum quiddã, quod legentium oculos offendat. Menda quædam deprehendi nimis fœda, nec eiuſmodi, vt diſſimulari poſſint, cuius incommodi cauſſam puto tibi non latere. ſæpè enim hîc, dum imprimitur, vel emẽdationi nemo præeſt, vel præeſſe ſolet homo mercenarius, & parũm litteris inſtructus, et is, cui pecunia, quàm fama, ſit antiquior. nos tamen, quia de exiſtimatione laboramus, & quòd te nimium diligimus ob tuam probitatem, nimiumq; colimus ob eruditionem, enitemur, & contendemus, quãtum feret acies oculorum noſtrorum, vt ſatis in hoc genere fiat tuæ voluntati. ad quam tu me diligentiam tacitè

vocas in tuis litteris. laudas enim, & Aldi filium agnoſcere te dicis. quàm ſunt hæc acuta, quàm me pungunt, atque excitant ad omnem laudem, non modò hanc propriam typographiæ, quæ iam in noſtra familia inueterauit, &, quaſi debita, poſtulatur. Sed heus: adhuc ne tibi meus liber eſt in manibus? atqui abiectum iam à te, & latere in angulis, obductum puluere, exiſtimabã. nec tu is es, cui bonas horas malè liceat perdere, homo aſsiduis curis, maximisque negotijs diſtrictus. itaque peto à te, hoc mihi des, ne tuum otium à ſummis rebus ad meas ineptias conferas. ſatis iam obſeruantiæ in te meæ, ſatis humanitati tuæ dediſti. hoc ſi plus cupiam; non agam ſatis modeſte, nec te noſſe, nec me ipſe videar. Verbum optabam in epiſtola tua de Carreti valetudine, optimi viri, vt viſus ſum cõijcere, tui certè ſtudioſiſsimi. nam affectum peſsimè, ac penè deſperatum dixeras, cùm eſſem Mantuæ. Mecum actum eſt in hac peregrinatione prorſus infeliciter. incidit in morbos tota penè domus: ſed vxor cum periculo vitæ integrum iam menſem miſerrimè iacuit: nec dum video quid ſperem: cùm iactetur acerbiſsima febre, nec habeat ſpatium vllum ſeſe colligendi. ego, cùm non optimè valuerim corpore, neque nunc valeam, quo fuerim animo, quo nunc ſim, vel me tacente potes exiſtimare. fortitudinem laudo: ſed eam in me ipſo nunc requiro. vincor enim aduerſis, nec poſſum planè, quod tu potes, à Philoſophia illa vera, quam Ariſtoteles ignorauit, præſidium petere. Sed lõgius progredior.

tuas

tuas litteras expecto. ſolatium fortaßè aliquod in malis afferent. Vale. Aſulæ.

EIDEM, Mantuam.

MEVM in reditu conſilium hoc fuit, vt Mantuæ conſcenderem, idque maximè tui ſalutandi cauſſa; tum, vt, quod antea de tuo libro imprimendo inter nos conuenerat, id comprobaremus. non licuit ob viarum difficultatem, & frigora. ſcis enim, quàm tenui cute ſim, quàm imbecillo corpore. Caneti igitur, & meo, & meorum conſilio, tranquilla tempeſtate conſcendi: Mantuamq; prateruectus, viginti, opinor, milliariorum interuallo Clodiam triduo incolumis appuli. hîc me amici, & propinqui lætitia incredibili exceperunt, qui de reditu meo, ſæuiente iam hyeme, penè deſperaſſent. negotia nunc repetimus; quæ cùm neque pauca ſint, neque ponderis exigui, nullum tamen habeo prius, nullum antiquius eo, quod ad te pertinet. vide igitur ipſe, quid ſtatuas. nam, ſi perſtas in ſententia, mittendus liber eſt ante medium Ianuarium; quò ſpatium habeamus eos alloquendi, ac rogandi, quorum iniuſſu nemo imprimit impunè. vrget etiam Philippi regis orator de libro edendo, quem ei miſit homo, vt aiunt, Græcè Latinéq; benè ſciens, arcanorum ipſius regis particeps, Gonzalus Perez: cui roganti per litteras vt omninò ſuus liber meis typis exeat impreſſus, & in eo ſitam ac locatam ſuæ laudis aliquã partem exi-

ſtimanti, deeſſe non poſſum, pollicitusq́ ſum & perſoluam fidei. ſed cupio tuum librum anteire, ſi tu vis: ſin commodius videtur, in aliud tempus differri quam primùm litteris ſignifica. ego id vnum ſpecto, tibi vt ſatisfaciam. Vale.

EIDEM, Mantuam.

NONDVM *redditus liber eſt: nec mea tamen in ea re diligentia defuit. deuorandum eſt hoc vtrique noſtrum, quidquid eſt moleſtiæ. nam me quoque mora longior incipit ita grauiter afficere, vix vt feram: fero tamen, quia Nattæ negotium eſt. alioqui haſtas mehercule, vt ille inquit, abijcerem. ſed obduremus paucos prætereà dies. ſi res ducetur, librum repetam, & cum pecunia tibi remittam. Ama me & tibi perſuade, te mihi eſſe in animo aſsiduum, in oculis, in ore. Vale.*

EIDEM, Mantuam.

NEQVE *nihil reſpondebo, neque tamen id, quod tu exoptas vehementer, ego autem ſic, vt tecum in cupiditate contendam. Librum habet in manibus homo eruditus egregiè ſacris litteris, & Philoſophiæ ſcientia excellens. Sixtus Medices: cuius omnia iudicio propter doctrinam, fidei verò ob integritatem rectè committantur. is legit accuratè, perſcrutatur omnia, examinat, & pendit acerrimè. nihil adhuc, vt ſæpè iam mihi ſignificauit, alienum à recta ſen-*

tentia

tentia deprehendit; tuamq; mirè laudat perpetuam tam longo in opere eloquentiam, ſingulari doctrina coniunctam. is, quid tuo de libro ſentiat, ſuo teſtimonio ac iureiurando cùm oſtenderit, aggrediemur: quod abeſſe iam longè vix poteſt. Te interim rogo, optimè Natta, ne quid aliena culpa in me transferas; nec me curare parùm grauiter exiſtimes ea, quæ ad te pertinent; quibus afficior in vtramque partem. non equidem æquè ac tu, ſed vno te excepto, grauius certè, quàm cæteri. Vale. Venetijs.

EIDEM, Mantuam.

ALIQVANDO is, qui tuum librum accuratè legit, abſoluit epiſtolã eam, quæ tuis litteris reſpondet, de re tu iudicabis: de homine ſic habeto, virum eſſe bonum, præſtanti humanitate, ſingulari doctrina, præconem verò laudum tuarũ. quare eſt ſanè; cur ei gratias agas, quod te ornet efferatq; laudibus: quod à me iam, qui te vnicè diligo, tuo nomine factum eſt. quamprimùm aũt cupio à te reſponderi: vt, ſi quis remanet ſcrupulus, auferatur, & exeat tuus liber bono publico, tua nõ mediocri gloria: quod vtrumque fore confido. Bonaminus neque dum venit, nec, venturúsne ſit, aut quando ſit, ex eius ad me ſcriptis proximis litteris licet conijcere. tu cognoſces: eique ad me faſciculum dabis epiſtolarum mearum: quas tamen, tu quoque, opinor, mecum ſentis, comprimendas potius, quàm diuulgandas,

ſed efflagitătibus, præſertim amicis negari iam diutiùs non poſſunt. Vale.

EIDEM, Mantuam.

PLVRIBVS tecum verbis agere non licet: ita multis diſtrahor curis. vnum hoc: is, qui tuum librum legit, idem tuis litteris, diſertiſſimè ſcriptis, reſpondebit. quod vt celerrimè faciat, operam do, quãtum in me eſt. tuam cauſſam certè, vt mihi videtur, præclarè tueris: & quantum tibi ex optima mente, tantum ex ingenio, & doctrina laudis accedit. Vale. Venetijs.

EIDEM, Mantuam.

PLACERE tibi argumentum de Republica, & eius libri partem, epiſtolis meis inſertam, abs te, tali viro, tantopere laudari, vehementer gaudeo. tua verò cohortatio, vt abſoluam inſtitutum, animos illa quidem addit. ſed, ô mi Natta, ſi videas quibus premimur & curis, & laboribus, fortaſſè, ſi modò vis me viuere, aliter ſentias. incitamur voluntate, conſilijs & hortatibus amicorum, gloriæ nonnulla cupiditate: nec omninò diffidimus ingenio; verùm illa, qua tu excellis, quæ in tuis & dictis, & factis elucet, prudentia diſſuadet. me natura pertenui finxit corpore: ſtudiorum acceſſit non mediocris labor; ex quo imbecillitas, & morbi. quid res domeſtica? quæ, quò eſt anguſtior, eò tuenda diligentius eſt. quid typographia? quam ita mihi tractandam intelligo, non vt omnia

mnia ad vtilitatem,ſicut multi,ſed pleraq; ad meam exiſtimationem referam,ac dignitatem quo propoſito,nihil eſt operæ, nihil ſtudij recuſandum: ac ſæpè, vt ait poëta ille tuus,ſudamus,et algemus. Amicis etiam vel ſalutantibus horæ dandæ ſunt, vel aliquid petentibus officia tribuenda. qui ſi excludantur,aut reijciantur: ſanè conſuletur otio meo,rebus meis,valetudini meæ:ſed vbi humanitas?quæ quàm ſit hominis propria, nomen ipſum indicat. Iacent igitur inchoata,planè rudia,temerè vel diſſipata, vel confuſa,mea ſcripta,quæ nonnumquam,ſicuti mater languentem filium, cum dolore tacitus adſpicio, opem ferre, quam videntur poſtulare,non queo. Quare ſi quid apud te hominis tui amantiſſimi ſalus eſt, non debes me ad ſcriptionem vocare,tot aſſiduè,tam varijs,tanti momenti occupationibus diſtentum.adiuua me potius conſilio ſi potes: aut minue moleſtiam conſolando: opta ſaltem, (& hoc ipſum ſignifica)vt hæc quæ nunc ſuſtineo, perferam, & is, quem volumus,principijs exitus reſpondeat. id quod, niſi fauente, qui fons eſt omnium bonorum, Deo, ſperare non licet.Conſultationes tuas,ſi quæ nondum editæ ſunt, mirè aueo legere. nam cùm in ijs, quæ iam ſunt edita,præſtare te omnibus, qui memoria noſtra ius ciuile litteris mandárunt, cùm ſcientia rei, tum ſermonis elegãtia,mihi perſuadeam: intelligo poſt hac tua ſcripta longè fore meliora. non ago tecum blandè: metior veritatem ipſa re, &,vt ſentio, planè loquor. valdè mi Natta,hoc biennio in Latina lingua profeciſti:

ciſti: quotidiéque, vt ex epiſtolis tuis facilè coniicio, ad veterem illam eloquentiam propius accedis. itaq; videre mihi videor, ac prorſus video, quantus in iure ciuili explicando, ſi ſtudiũ adhibueris, eſſe poſsis. quod vt facias, auctor tibi magnopere ſum; ſi modò tu in tua laude quemquam, præter te ipſum, auctorẽ, hortatorémue exſpectas. Vale.

EIDEM, Mantuam.

LITTERAE *tuæ, quas idem binas tabellarius attulit, facilè tuam edẽdi libri, quem efflagitari tam à multis audio, non mediocrem cupiditatem declarant. nec me tamẽ ſtudio tibi cõcedere velim exiſtimes. nam & συμπάθειαν quandam commouit iam in ſenſibus meis virtus tua: & res ipſa, de qua tantopere laboras, commendationem habet à ſe ipſa, nec tuum officiũ apud me, aut omnino apud quemquam bona mente præditum, deſiderat. Vnde igitur, inquies, tot dierum prolatio? Equidem culpa vaco: nec in officio præſtando Sixti nobis humanitas defuit: ſed ab eius voluntate pendemus, cui tota demandata facultas eſt. is cùm Sixti primùm, deindè etiam noſtro ſe acquieſcere teſtimonio confirmaſſet; Sixtum etiam, vt optimè de Chriſtiana doctrina ſentientem, ſacrarúmque Litterarum diſciplina perfectum, laudibus extuliſſet, illud adiũxit; ſibi tamen eſſe concedẽdum, cui ratio temporum paullo ſeueriorem, quàm ipſius voluntas ferret, perſonam imponeret, vt librum leuiter attingeret, quod eſſe perpaucorum dierum*

negotium

negotium pollicebatur. negandum non fuit. egimus etiam gratias, quod ita blandè peteret, vt ſuam obliuiſci poteſtatem, humanitatis cauſſa videretur. Nunc tibi, mi Natta, deuoranda eſt hæc non multorum, vt ſpero, dierum mora. vides, hominũ recentiorum libri, quicumque de ſacris rebus loquũtur, quàm diligenti hodiè trutina perpendantur: vides quàm multi, nullo perſonarum diſcrimine, in iudicium vocentur, quam pauci mox elabantur. tolle, obſecro te feſtinationem in re tanta: & habe rationem temporis: & vtriuſque noſtrum otio, (nam mea quoque res agitur) breui interpoſita mora, conſule. Nam, quod iniecisti de tua laude, opinor, vt quaſi dormientem excitares, id mihi nouam diligentiam non attulit, potius admirationem quãdam, cur ea, quæ ad tuum decus pertinent, curari à me frigidè ſuſpiceres. Etiam appellas me ob teſtimonia epiſtolarum mearum. quaſi verò ego te diligam conſtantiæ cauſſa, non iudicij quòd ſi te non eſſe diſsimilem tui putaueris; cuius etiam probitatem, doctrinam, eloquentiam aſsidua ſtudia vehementer augent: me quoque, qui aliquando in te fui, eundem fore ſemper, hoc eſt, amore incenſum, atque cupidiſsimum gloriæ, debebis exiſtimare. Commentarios meos quod euoluis libenter, amicè facis, ſi verò etiam, vt ſcribis, aliquid ad tuam vtilitatem excerpis; magni facio induſtriam meam: quam tu, vir ingenio, & eruditione ſummus, modò non improbares, ſatis habebam: fructũ vt ex ea caperes, vix vmquam ſperaui. itaq; ſcribã poſt hac paullò fidentius,

fidentius, iudicio tuo confirmatus, & auctoritatem tuam, ſi quis contrà ſenſerit, pro ſexcentis rationibus opponam. Litteris tuis, caue putes, non eſſe à me reſponſum, quia neglexerim, obſtitit occupatio: quæ diem quandoque totum eripit à mane ad veſperam. quod etiam ſi non ſcriberem, tamē opinari, tuæ prudentiæ, & humanitatis eſſet. Vale.

EIDEM, Mantuam.

A D oculorum dolores, quos diuturna conſuetudine ſatis iam modicè fero, acceſsit moleſta febricula, periculi tamen expers, vt medicus affirmat. itaq; conor breui reſpondere litteris tuis, elegantiſsimè, & humaniſsimè ſcriptis. Liber ſtatim traditus eſt viro optimo atque eruditiſsimo, communi amico, Sixto Medici. is, licet occupationibus diſtrictus, tamen & mea, & tua cauſſa pollicitus eſt, operam ſe daturum diligenter, vt eā partem, quam tu addidiſti, ac mutaſti, quàm citiſsimè legat. quod cùm fecerit, rurſus ex eius teſtimonio ius erit impetrandum libri diuulgandi. ſcis enim, quàm ſeuera hodiè ſit librorum omniū examinatio, quàm ſint, vbi quid ſcribimus, ambigua cauenda; ne qua omninò ſecus interpretandi, trahendiq; in deteriorem partem, occaſio præbeatur. Sixtus me diligit, meaqúe cauſſa valdè cupit, de te autem honorificè & ſentit, & loquitur. itaq;, quod ad ipſum attinet, nauigamus in portu. Academia tuum officium amplectitur, ac laudat: ſua verò à te ſingulari

ſingulari viro, probari & magni fieri inſtituta, mirabiliter gaudet. Plura volebam, ductus ſuauitate ſermonis, cuius imaginem habet epiſtola: ſed interdictum eſt, non modò, ne quid ſcribam mea manu, verùm etiam ne multa, niſi neceſſariò, dictem. Vale.

EIDEM, Mantuam.

HABEO, *quod petieram. ſedaſti animum meum conſolatione, conſilio tuuiſti. nihil ſapientius, nihil humanius epiſtola tua. & cùm multa ſunt à te grauiſſimè, atq; ingenioſiſſimè commemorata: tum verò mirificè ſum exemplo tuo commotus quem ſtatuo imitari, quantum in me eſt, licet mea probè quidem conſcius infirmitatis: cui ſi Deus aderit, quod equidem ſpero, vincemus humana omnia, & triumphabimus in aduerſis. Afferet ad te tabellarius cum his litteris indicem, quem petit, miſſum ab Academia, tui ſtudioſiſſima. tradidi enim legendam epiſtolam tuam: nec improbauit quiſquam. quid? nemo non extulit ampliſſimis laudibus. ego autem, & qua ſim ex eorum iudicio affectus lætitia, & quid ipſe de tuis exiſtimem ſcriptis quia te puto illud, vel me tacente, pro amore noſtro ſuſpicari hoc autem ex meis ſuperioribus litteris cognouiſſe, nõ exponam hic pluribus verbis. tantum agam gratias de iſta tam in me propenſa voluntate, excellentiáq; induſtria: quarum alteram longitudo litterarum tuarum, alteram elegantia declarat. Vale.*

Eidem

EIDEM, Mantuam.

BIDVVM hic futurus ſum: nec enim diutius licet per valetudinem: nec veniſſem leuibus cauſis. Liber tuus propediem prælo committetur, & diligenter emẽdabitur. angor equidem, quòd abeſſe cogar, quod accidit profectò non minus contra voluntatem, quàm præter opinionem: ſed hæc in manu noſtra nõ ſunt. ducimur enim, vel trahimur potius fatorum vi. itaq; humana omnia ferenda. quamquam nõ hæc tibi, quem religio probum, doctrina prudentem facit, ſed mihi ipſi, ab iis præſidiis, quæ te muniunt, parùm inſtructo, tamquam intus cano. De rebus meis, de valetudine, de ſtudiis, exigit omninò amicitia noſtra, vt aliquid ſignificem: ſed neque nunc ſatis otii ſuppetit: neque, vt verè dicam, libenter ſcribo, quæ tu non libenter legas. meliora tamen omnia paucis diebus fore videbantur: itaque vberiores à me litteras exſpectato. Hæc dictaui properè, multis diſtrictus negotiis, animo curis impedito. Vale.

EIDEM, Mantuam.

LEGI, quas remiſiſti, epiſtolas meas, & correxi leuiter, vt homini licet occupato. de editione, quod hortaris, vt omnes potius, quàm, vt ego ſtatueram, vnam, aut alteram: ita faciam, non ſpe laudis, (ſcriptæ ſunt enim, quod res ipſa indicat, indiligenter, ac raptim) ſed quia notam eſſe æquis & iniquis noſtram amicitiam volo: quæ me ornat iudicii tui teſtimonio: cùm tamen ad iudicium ſingularis accedat humanitas. Vale. Venetiis.

EPI-

EPISTOLARVM PAVLI MANVTII LIBER QVARTVS.

ILLVSTRI COMITI *MICHAELI TVRRIANO* CENETENSI EPISCOPO Cenetam.

A*NGEBAR animi, nec fieri quidquam poſſe me vno miſerius opinabar: ita multa hoc anno præter exſpectationem, prorſus aduerſa meis rationibus, obtigerant: fratris primùm amantiſſimi, deinde filioli ſuauiſſimi interitus, vxoris morbus, inualetudo mea, rei familiaris incommoda. quàm facilè, nullo penè ſtrepitu rerum mearum conuerſus orbis eſt. de fratre, & filio iam fero moderatiùs; vel quòd, vt ſolet, medetur dies; vel q̃a, quod æterna lege Deus conſtituit, id abrogare velle non ſolùm iniuſtitiæ, verùm etiam imprudentiæ videtur eſſe vxor conualuit: ego ſatis firmus. domeſtica verò damna, quæ ſarciri vix vnquã arbitrabar poſſe, facilè cõpenſat amor in me tuus; cuius mihi recordatio moleſtias omnes diluit; quandoquidẽ vis me ad oẽs caſus (recordor enim tua verba) ſubſidiũ in tua benignitate maximum conſtituere. itaq; leuatus à te grauiſſimis curis, premi iam onere officij me ſentio: in quo ſuſtinẽdo viribus enitar*

cunctis

cunctis & animi, & ingenij: tantùm ne? immo etiam ijs, quas beneuolentia erga te noſtra, & ſingularis addet obſeruantia. quid porro tam difficile, aut tam amplum eſt, quod incitata ſtudio voluntas non aſſequatur? veruntamē in hac re ſentio eſſe haud paulo difficilius mihi ſatisfacere, quàm tibi. te enim nihil in conferendo beneficio ſpectare præter ipſam virtutem, quæ ſuis gaudet ac fruitur bonis, nihil extrinſecus aſſumit, ſatis mihi multo antea perſuaſum eſt; præterea nulla re indigere, non gloria, qua iampridem abundas, non diuitijs, quas & poſſides iam, & contemnis. ego verò, qui & ante annos ſex, quo te primùm die ſum allocutus, eo ipſo die benignitatis tuæ præſtantiam non vulgari munere ſum expertus, & nunc ab eâdem benignitate mulò etiam maiora, te iubente, cogor exſpectare, prorſus ancipiti cura diſtrahor, qui neque gratiam tibi vmquam referre, neque nuda voluntate contentus eſſe poſſim. Succurrunt enim multa, quæ libenter cogitem: primum humanitas tua, qua me ſemper complexus es: deinde liberalitas, qua ſubleuaſti: poſtremò conſolatio illa, Chriſtianæ pietatis, & ſapientiæ pleniſſima, qua me quidem proximo Quinctili menſe, cùm ad te honoris cauſſa Cenetam acceſſiſſem, afflictum erexiſti. atque hæc quibus meis erga te officijs? nullis omninò, ſalutatione excepta, quæ ipſa mihi tum vtilis ex prudentia atque eruditione tua, tum etiā ex dignitate perhonorifica fuit. Quæ cùm omnia colligo, eximiam iſtam, planequé diuinam beneficentiam, inſitam tibi,

vel

vel potius ingeneratam à natura, auctam doctrina, vſu confirmatam, atque perfectam, ſatis admirari non poſſum. Et ſimul ad quoſdam opibus affluentes, multis imperantes nationibus, cogitationem conuertens, doleo vicem bonarum artium, quæ deſeruntur ab ijs, quorum patrocinio ſi vterentur, fructum retribuerent eum, qui eſt omnibus imperijs anteponendus. quid enim eſt immortalitate præſtantius? quis autem eam, niſi beneficio litterarum, conſequitur? laterent in tenebris, obruti vetuſtate, Cæſares, Alexandri, planè omnis antiquitas, niſi rerum præclariſſimè geſtarum, quas cùm audimus, imitandi cupiditate accendimur, teſtem haberemus hiſtoriã. Quo magis tibi gratulor, Antiſtes, & idẽ Princeps egregie, qui hanc veræ laudis penè vacuam hodiè poſſeſſionem tam libenter occupes, veteremq́ue tuorum de omnibus benè merendi cõſuetudinem, nulla prorſus tuarum fortunarum ratione habita, conſtantiſſimè retineas. Quod verò iſtam virtutem multis præterea virtutibus, vſu rerum maximarum, prudentia, doctrina, eloquẽtia, maximè verò humanitate cumulas, atque exornas: iccircò & antea Romæ, atque in tuis legationibus, Eccleſiæ cauſſa ſuſceptis magnificentiſſimè geſtis, & nunc in vrbe tua, quam diuino ſimul & humano iure temperas, cõcurſus ad te quotidiè fiunt optimorum virorum & eorum maximè, qui aut ipſi ingenio, litteriſq́ue præſtant. aut ſaltem de ingeniorum litterarumque præſtantia iudicare poſſunt. in quo ſæpè fortunam accuſo, quæ mihi facul-

N cul-

cultatē veniendi ad te. quod erā hac æſtate pollicitus & cupio vehementer, adhuc quidē eripiat, quod [illegible]bit, accurram. quid enim iſta amœnitate [illegible]dius? iſto cælo ſalubrius? quid porro ad beatè viuendum deeſſe poteſt ei, qui tecum viuat? cuius in ædibus primùm oritur ex tua diſciplina virtus, deinde excipit virtutem liberalitas. Hoc igitur, cùm per negotia licebit: & vtinā maturè liceat. interim memoria tui fruar; téque, licet hoc terrarum ſpatio diſiunctum, colam vt præſentem, nec vllum erga te, quod ab homine tui ſtudioſiſſimo poſſit expectari, aut officij genus, aut ſtudij prætermittam. Vale. Venetijs.

ANTONIO VERANTIO EPISCOPO AGRIENSI.

*CVM *, tui ſtudioſiſſimus, præclaræ non ſolùm indolis, ſed iam etiam virtutis adoleſcens, proximè reuerſus è Pannonia, tuo me nomine ſalutaſſet. atq; hoc officium ijs verbis, quæ facilè tuum de me iudicium declarabant, ſubſecutus eſſet: cèpi ſanè voluptatem incredibilem, nec mediocres habui gratias Deo Optimo Maximo, cui, ſoleo ſi quid optabile contigit, acceptum referre, & à quo ſi quid contra, ſperare meliora. nec verò tua mihi quidquam amicitia vel ad meam laudem illuſtrius, vel omninò amplius poſſum exiſtimare; cuius audio fortunam à multis ita laudari, atq; extolli, vt nemo tamen ſit, quin fortunæ virtutem anteponat. atq; ego te cùm ante ali-*

quet

*quot annos, commotus fama laudum tuarum, dili-
gere,& obſeruare cœpiſſem; animumq́; meum pro-
bare tibi litteris vehementer vellem: pudor vetuit,
non omninò fortaßè improbandus, meq́; ab hoc de-
terrere conſilio, & quaſi reprahendere natura mea
maximè ſemper eſt viſa. quid? tú ne talem virum,
grauißimarum rerum onera ſuſtinentem, deditum
ſtudijs praſtantißimarum artium inani ſcriptorum
genere appelles? reuocabat ratio, & habendam mi-
hi tum dignitatis tua, tum modeſtia mea rationem
intelligebam. Sed profectò à rectis mentibus nõ am-
bitione, ſed officio incenſis, diuina numquam beni-
gnitas abeſt. qualem enim ego certè vix vmquam
ſperare auſus eſſem, ea mihi nunc à te ipſo oblata fa-
cultas eſt: cui de mittendo ad me emblemate, ele-
gantißimè, &, in quo ſummam laudem ſtatuo, ad-
modum piè conſcripto, venerit in mentem. quo ſum
dupliciter affectus officio, lætitia primùm ex ipſa re:
debet enim iucunda vehementer eſſe amoris, ac iu-
dicij, à tali praſertim viro profecta ſignificatio: de-
inde moleſtia quadam, quod, qui humanitate vinci
non facilè patiar, nunc quidem à te captus, atq; op-
preſſus, tantùm in hac virtute, qua nulla magis ho-
minem decet, tibi concedam neceſſe eſt, quantum in
alijs, quibus te Deus ornauit & induſtria tua, minus
è paucis: quarũ fama nõ Germania, aut Pãnonia,
eminentiũ regionum, ambitu terminatur, ſed Eu-
ropam, quanta quanta eſt ac penè terrarum orbem
ſam peruolitat vniuerſum. verũ tamen ſi tibi magis*

locorum ſpatijs diſiuncto, ſingularem animi mei ad te amandum, colendumqúe propenſionem oſtendere minus poſſum; apud eos ſaltem, qui meã vocem audiunt, meiſq; ſæpè ſermonibus interſunt, tuam doctrinam, eloquentiam, in primis verò puram ab omni labe religionem aſsiduè prædicando, profectò ipſe mihi aliqua ex parte ſatisfaciam. nec tamen ita ſterilem cognouimus induſtriam noſtrã, licet mihi laudem ingenij nullam adſciſco, quin ea, fructum aliquem, qui ad tuum decus pertineat, nec ſine tua gloria peruulgetur, aliquãdo ferre poßit. quòd aggrediar ita libenter, & ita ſtudioſè curabo, vt euentus futuri lætitiam auidè præripiam, deq; eo, quod nondum præſtiti, iam nũc, perinde ac ſi præſtiterim, ipſe mihi gratuler. & huius quidem veluti prædam promißi, meæ teſtem voluptatis, hanc ad te mittendam epiſtolam putaui. Vale. Venetijs.

ANDREAE ZEBRIDOVIO Epiſcopo Cracouienſi.

VIDE quæ ſit vis etiam apud alienos ignotóſq; homines veræ ſolidæq; virtutis. Aliquot abhinc annis, cùm egregios viros, qui te nõ de facie ſolùm, verùm etiam è ſermone aſsiduáq; conſuetudine optimè nouerant, omnia de te ſumma prædicantes audirem, ſtudio tui ſum incenſus incredibili. nec meam deinde obſeruantiam dies extinxit, aut imminuit, ſed auxit potius ad ſummumq; perduxit. atq; equidem nihil

nihil habui antiquius, nihil expectaui magis, aut obſeruaui diligentius, quàm vt hæc ad te amandum, colendumq́; animi mei propenſio aliquo tibi non vulgari pateret officio: ſed meã expectationem fefellit euentus, nec vlla vnquã ſatis opportuna voluntati reſpondit occaſio. nunc igitur. quod mihi à fortuna denegatur, ſtatui à me ipſo impetrare. Præclarũ aliquid præſtare, dignũ videlicet ea, quam tu ſuſtines, perſona, dignum tua virtute, cupiebam: non licuit: at, quod licet demus operam, vt id conſequamur. licet enim certè ſtudij erga te mei ſignificationẽ quandam, nõ expreſſam omninò, ſed quaſi leuiter adumbratam, oſtendere. & è quercu etiam quandoq́; exculptum placet, non modò ex ebore, ſimulacrũ. Effigiem domi habeo parẽtis mei; quem tibi vnum, cum familiari olim tuo, & in ore, & in amore eſſe homo inſigni eruditione, moribusq́; ſanctiſſimis, Andreas Patricius nõ ſemel affirmauit. eius exemplar venienti ad te Patricio dedi. Putabis igitur, cùm patrem meum quaſi præſentem adſpicies, agere tecum, vt aditus mihi, et quaſi fores aperiantur ad amicitiam tuam. quod ſi aſſequor, additum ad fortunas meas ornamenti, commodiq́; plurimum exiſtimabo. quid enim ſpecioſius, quid ad laudem præſtantius, omninóue vtilius, quàm Principum, hoc eſt, tui ſimilium virorum, frui beneuolentia? atque hoc video totum eſſe poſitum in humanitate tua, quam Patricius ferebat in cælum. nam ego quidem, nullis planè meritis, animo tamen adhuc te colui. ſed, vt ſpero,

merita quoque accedent. conferam enim ingenium ad tuam laudem: & apparebit in tuo nomine, approbante Deo, quo nihil abnuente perficitur, opus aliquod induſtriæ noſtræ, eiuſmodi fortaſſe, (certe hoc enitemur) quod poſteritas haud omninò contemnat. Vale. Venetijs.

PETRO MISCOVIO, SARMATARVM REGI Conſiliario.

AMO valdè probitatem, &, ſecundum eam, eloquentiam, non quæ verba tantum colligit, & inani vocum ſonitu auribus obſtrepit, ſed quæ maximè rem continet, ſeq; ipſe non minus grauitate ſententiarum, quàm elegantia verborũ & ſplendore commẽdet. hæc te audio ſimul expetere, Petre Miſcoui, expetere autem? immò iam eſſe conſecutum. quibus ornamentis magnum te eſſe, atque illuſtrem apud homines verè ſapientes exiſtima, ſic inquam, vt illa, quæ plerique, quaſi ſola bona, ſpecie decepti admirantur, quæ ipſa quoque in te non mediocria ſunt, opes, auctoritas, amicitia clarorum virorum, addo etiam gratiam apud regem omnium potẽtiſſimum, nullo pacto conferenda videantur. nam hæc licet aliquando virtutem conſequantur, vt in te ipſo contigit, minimè tamen ipſa virtutem indicant: neque ſemper ad laudabilia ſtudia, tamquam ad cauſſas euenta, referũtur. qui verò pietatem, qui iuſtitiam colit, qui & ingenio valet, et, qua valet, ad res egre-

gias, maximeq; ad inſtructam præclaris doctrinis eloquentiam totus incumbit: hunc verè ſeipſum, quod eſſe difficilimum cõſtat, ac ſua bona noſſe, hunc optimè exercere inſtrumenta illa, quibus homines brutis animantibus præſtant, mentem, atque rationem, hunc deniq; gloria dignum immortali, dignum qui feratur in oculis, ornetur laudibus, nemo omnium hominum, niſi qui hominis nomine indignus haberi velit, vmquam negabit. quod ego cum à prima pueritia, domeſtico patris inſtituto, natura etiam quaſi ſuadente ſenſiſſem, confirmatus poſtea magnopere ſum clarorum virorum exemplo: nec venit vmquam in mentem, quod ita ſenſerim, pœnitere: lætatus etiam valdè ſum, ac lætor equidem nunc eò magis, quòd accedit ad meam ſententiam iudicium tuum. n ijſdem enim ſtudijs elaboras: eadem tibi artes uræ ſunt: quæque hinc emanant laudes, eas eſſe veas laudes, & earum ita ſemper florere gloriam xiſtimas, vt numquam exareſcat. idem putamus, & idem vterque ſequimur, optimè Maſcoui: ſed tua larior induſtria, hominis in excelſo dignitatis gra'u conſtituti fortaſsè etiam felicior, quia ſecũda ineniũ fortuna excitat, aduerſa debilitat. quàm mul a enim nobis obſtant: quàm ſæpè recta mens, opti_ orum conſiliorũ in curſu impedita, cogitur conſiere. tibi verò, qui propensã vehemẽter ad laudabia quæq; voluntatẽ in te laudant, ijdẽ fluere ex voıntate omnia confirmãt, nullam aduerſari, nullam ugnare tecũ ex ijs rebus, quæ ſunt inimicæ virtuti:

BIBLIOTECA ...

verſari te aßiduum in aula Regis, ipſi regi carum, ſummis & infimis iucundum, apud exteras etiam gentes illuſtrem, ac perhonoratum, quæ tibi eſſe perpetua, maximeq́; propria non ſolùm cupio communi ſtudiorum cauſſa, quorum decus tua dignitas auget, ſed facilè etiam adducor, vt ſperem. quidquid enim es, à te ipſo es, & ideò tantus, quia talis: nec tu deſines vnquam eſſe, qui fuiſti: nec ea, quæ virtus conſtituit, caſus euertet. tantum igitur, quod & facis, & facere minimo negotio potes, retine conſuetudinem tuam: intuere te ipſum: vitam antè actam imitare, ſic augebis quotidie tua merita; & idē quotidiè meritorum præmia tuorum ſumes à te ipſo; eritq́; virtuti merces virtutis vſus, quo nihil eſſe iucundius, profectò iam ſenſiſti, nihil autem ad memoriæ perpetuitatem vtilius, docemur exemplis eorum, de quibus poſt tot ſecula litteræ loquuntur. Et, quoniam ſequitur, atque comitatur, vt vmbra corpus, gloria virtutem, nec te latet, præceptis imbutum antiquæ doctrinæ, improbari eos ab excellentibus in Philoſophia viris, qui, præter ſua commoda nihil ſpectent, ſeq́; ſibi tantùm ipſis eſſe natos arbitrentur: nō dubito quin ſtatuas, quantumcumque vel habes iam facultatis ad benè merendum, vel in omni tua vita præclara tibi animi tui bona pepererint, non ad rei domeſticæ fructū, aut ad anguſtæ benignitatis vſum illud eſſe reuocandum, ſed eſſe totum ad alienas vtilitates, maximeq́; ad artium liberalium ornamenta quam latißimè porrigendū, atque explicandum.

quod

quod ſi fiat ſimul illud fieri neceſſe eſt, vt quamplurimis in tua laude conſentientibus, par beneficētiæ celebritas nominis, & fama conſequatur. Atque ego te ita ſentire, próque tuis opibus iam præſtare, non inani aliqua coniectura ductus exiſtimo, aut ideo ad te ſcribo, vt in tuam gratiam blandæ orationis artificio mihi liceat irrepere: ſed credidi hominum honeſtiſſimorum ac prudentiſſimorum, iſtinc ad nos vel ſtudiorum cauſſa, vel cognoſcendæ Italiæ ſtudio commentium, teſtimonijs; maximè verò familiari meo, nihil temerè affirmanti, Andreæ Patricio, cuius eò pluris iudicium facio, quòd egregiam eius doctrinā, id quod perquam rarò contigit, adæquat integritas. addebat etiam, quo ſum vnicè delectatus, quódq; mihi, vt verè dicam, huius epiſtolæ cauſſam attulit, ſtudioſum te eſſe ſcriptorum meorum, & mihi aliquid, atque adeò tantum tribuere in lingua Latina, quantum optaui equidem ſemper, aſſecutū me eſſe numquam duxi. nunc, ſi tu iſta vir auctoritate, iſto pondere, ita de me ſentis; in dubium penè reuocò iudicium meum, nec me prorſus audeo contemnere, ne à te diſſentiam, enitárque multò etiam, quàm antea, diligentiùs, vt accedam proximè, ſi vlla ratione potero, quò tu me peruenisse iam exiſtimas, vt aliquando veritati iure des, quod fortaſſe nunc humanitati magna ex parte largiris. fateor enim, iudicij de me tui famam mihi eſſe periucundam: quid oneris tamen eadem imponat, quoqúe redigar neceſſitatis, intelligo. latere nullo modo poteſt quē clari viri teſti-

 monium

moniũ indicat: nec me iam ad vigilantiam omnium ſcientiarũ parentem laudis cupiditas magis, quã infamiæ metus impellit. quæ licet perdifficilis, admodumq́ dura videatur eſſe conditio; tamen, quia gratus, hoc eſt, vir bonus eſſe volo, amplector libẽter officium tuũ, ab excelſo quodã animo, liberaliq́ profectum: quod ſi cõpenſare meis officijs non potero, memoria tuebor, et proſequar etiã laudibus, quã diu vita fruar: vt ex optima ſaltem volantate, qua boni, et ſapientes viri metiri beneficia conſueuerunt, aliquã tibi relatam eſſe gratiam exiſtimes. Vale.

IO. VINCENTIO PINELLO Patauium.

MAGNA fuit, atq́ etiam nunc inter homines eſt de genere vitæ controuerſia: cùm alios ita doctrinarum cognitio delectet, vt ab agendis rebus abhorreant; alij, non ſibi tantùm, verùm & amicis, & patriæ, planeq́ omnibus hominibus homines eſſe natos, exiſtiment: ex quo ſequitur, vt ſcientiarum ſtudijs vſum rerum anteponant. hoc diſcrimen, in quo valdè pro ſenſu partium dubia veritas fluctuat, tu quidem, quod ad te attinet, optime Pinelle, optimisq́ & eruditis viris meritò cariſſime ègregia quadam, vulgo non ſatis cognita ratione ſuſtuliſti, ſimul enim vtrumq́ ſtudium complexus es, tum earum diſciplinarum, quibus exculta mẽs vberrimos in omni fortuna ferre fructus ſolet, tum iuris ciuilis, quod alienos ad vſus maximè porrigitur. ardua res, & operoſa: quod exemplorũ declarat inopia: ſed ingenio tuo

nihil

nihil difficile: et, vt ſe præbent initia, futurum nemo dubitat, vt inſtituta pficias: conſilijsq́; tuis breui reſpondeat euētus. in Philoſophia quidē proceſſus tuos admiramur: qui tanti ſunt, vt euolare potiùs, quàm excurrere videaris. quamquam cur miremur? ingenioſi quis valet, in ſtudio ferè lāget, qui vtrumq; coniunxit, optimam quandoq́; diſciplinam, & rectam ſtudiorum viam ignorat fac in vno tamen hæc ineſſe omnia; quid aſſequetur aduerſāte fortuna, ſubſidijs deſtitutus ijs, quæ cùm adſunt, fertur animus procliui curſu ad egregias res: ſin abſint, hæret in ſalebra, nec facilè progreditur. Quæ igitur ſingula tanti ſunt, quemuis vt poßint aſperata litterarū gloria penitùs auertere. hæc tibi cùm ſuppetant vniuerſa, iure iſtam, quam alij vix tuentur, Spartam quotidiè magis illuſtras; neq; tā nobis hoc, æqualibus tuis quod ſis virtute maior, quā illud, ſi te ipſo minor eſſes, admirandum videretur. In Philoſophia quidem cùm operā ſtudioſè des M. Antonio Genuæ, cui veterum doctrinarum arcana patent, quo nemo peritior Ariſtotelis interpres, nemo vir melior vſquā viuit; nihil mediocre neq; nos à te expectamus, neq; tu præſtas. quo nomine tibi gratulor plurimū, et eò magis, quod illius viri voce publicè cum multis, conſuetudine, ac ſermonibus, quæ humanitas eius atq; amor in te eſt, priuatim & propriè frueris hauries enim ex eodem fonte non ea ſolū, quæ vel olim in Lyceo, vel etiam in Academia diſputabātur, ſed id, quod longè præſtantius eſt, Chriſtianam pietatem, à qua manat vna, & in qua

in qua item vna philoſophia perficitur. Habes igitur diuinitus oblatam, virtutis adipiſcendæ facultatem quã te video arctè eſſe complexum, nec vereor vt dimittas, qui te ita flagrare cupiditate cognouerim, vt reuocandum potius à nimia contentione, valetudini vix ferenda, quàm acuendum, et incitandum, intelligam. Nam, quod ad ius ciuile pertinet, vbi tu philoſophiam, id eſt totum, ſcientia comprehenderis, quid in parte cognoſcenda ſupereſſe negotij putas? minimum. ſi ſapientes viros, & in ijs eum, quem ego omnibus iudicij laude antepono, doctorẽ tuum Genuam audies. quamq́ ſermo tuus, habitus interdum, præſente me cum eruditis hominibus, tractaſſe te iã ſatis diligenter ea, quæ excellunt in vniuerſo iure ciuili, id eſt, veterum iuriſconſultorum præcepta, declarabat: vt vel eadem facilè poſsis, quandocumque libuerit, recognoſcere, vel, ſi quæ reſtant, quaſi racemos aliquos confecta vindemia colligere. non enim te arbitror ſtudiorum tuorum elegantiam ineptiſsimis, planéque barbaris quorundam ſcriptis inquinare velle: quæ cùm immenſa ſint, pleraque tamẽ inania, laboris & moleſtiæ plurimum, vtilitatis, & oblectamenti minimum habent. Interim, vt facis, Græca cum Latinis, et eloquentiam cũ Philoſophia coniunge: vt, politioris doctrinæ copijs inſtructus remiſsiora etiam ſtudia colentibus aliquando ſatisfacias. non enim viuimus omnes in Atticis gymnaſiis: nec vbique de rerum cauſsis quæſtio eſt: & quibus contemplatio naturæ vehementer placet, ijſdem ta-

men

men animi cauſſa tanquam in hortos Muſarum diuertere non iniucundum eſt. qua de re quia nonnumquam inter nos locuti ſumus, & , vt ſpero, breui colloquemur, nihil addam, te præſertim, quod facile intellexerim, meam ſententiam comprobante. cuius conſilij, non dubito, quin maiorem quotidie voluptatem capias. Ego hîc, genere vitæ moleſtiſsimo, quas Patauij vtiliter ſatis, iucundè quidem certè in libris, & in tuis tuorumq́; familiarium ſermonibus tradutebam, horas perdo itaque cùm primùm domeſticas tricas, q̄bus teneor inuitus, expediero, aduolabo iſtuc ſitiens veſtræ conſuetudinis; qua ſi frui perpetuò liceat, beatiſsimè viuerem. Interim amorem mihi tuū, cuius equidem memoria valdè recreor, cupio conſerues, & ſi tua patitur humanitas, etiam rogo. Vale, & Petrum Nunium familiarem tuum, cuius doctrinam, et ingenium in Lucretiana interpretatione mirum in modum probo, ſaluta meis verbis. Venetijs.

VIDO PANCIROLO
Patauium.

*CVM alia me in iſta vrbe, quam tu præter cæteros tua virtute nobilitas, & ornatiſsimorum iuuenum cœtu frequentas, oblectare vehemēter ſoleant: tum nihil eſt, aut eſſe omnino poteſt, * quotidiana conſuetudine, iucundius: non ſolùm quia probitate, modeſtia, morum elegantia, omnibus deniq; animi bonis excellit: ſed etiam, quia paucorum annorum ſtudio,*

ſtudio. præſtantia videlicet ingenij, quam ego ſemper amaui, conſecutus eſt, vt exquiſitam, ac variam ſermo illius eruditionem præſefecerit, ſcripta verò ad Ciceronianam eloquentiam ſic accedant, vt cum ijs, qui ſuum nomen hac laude celebrarunt, qui pauci admodum ſunt, conferri iure poßit, æqualibus verò cunctis facilè antecellat. Hunc ego tibi iuuenem, quem olim mihi adoleſcētulum vir omni laude ſummus, Reginaldus Polus Cardinalis, magnarum virtutum indole commotus, accuratiſsimè commendauit, etſi neceſſe non arbitror, commendo tamen eo ſtudio, quod quia verbis exprimere mihi non licet, tu quoq;, tantum eſſe velim exiſtimes, vt exprimi nullo modo poßit. is cùm antea philoſophiam, præſertim quæ de Græcis fontibus hauritur, & humanioris doctrinæ ſtudia diligenter, eximiáque cum laude coluit, tum hoc tempore in cognoſcendo iure ciuili totus eſt: quæ illum cupiditate quotidie magis incendit admiratio tuæ virtutis, quam in omni ferè ſermone ad cælum fert, exterisq; etiam gentibus, licet illuſtrem ſatis elegantiſsimis declarat epiſtolis: pertinet igitur ad humanitatem tuam, qui te tam valde amet, tantiqúe faciat, eū redamare, eique reconditos illos, omnium puriſsimos, tuæ ſcientiæ fontes aperire: pertinet etiam ad fidem, qui ſe totum in tuam diſciplinam tradiderit, opibus eum impertire ingenij tui. quas ille Regum opibus et ſua ſponte, & meo iudicio, cui tribuere aliq̄d videtur, præſtantiores exiſtimat. Hæc ad impetrandum magna ſunt, præſertim apud optimū virum,

*rum, quam in tuis laudibus præcipuam agnoſcimus: verùm accedit amor in te meus, qui fraternam neceſſitudinem æquat. is te rogat, is prenſat, quàm ſtudiosè, quàm blandè potes pro *meo: vt eum, quem ego merito eius in oculis fero, tu, quem amicitiæ noſtræ denegare nihil decet, quãdo nec ſtudio tuo quidquam abnueret voluntas mea, omni benignitate cõplectaris, planéque in clientelam tuam, atque adeò in ſinum æquè ac filium meum, æquè ac me ipſum recipias. quod ſi feceris, obſtringes tibi non vulgari beneficio iuuenem ſummo loco natum; dignum maioribus ſuis, qui Pannoniam, vt ego auguror, ſua virtute aliquando Italiam faciet; à me verò gratiam inibis eam, quæ, ſi quid accedere ad meam in te beneuolentiam poteſt, quòd equidem vix arbitror, id ipſum vna poſſit adiungere. Vale. Venetijs.*

* Patauium.

O DVLCEM *reditum ô amandas litteras, quæ mihi id ſignificant, quod non modò ſpe, ſed nec ſuſpicione attigeram. ſed, quando te ipſum mi * videre, quando licebit amplecti? oculos meherculè tuos, dũ hæc ad te ſcribo, intueor, indices probi animi tui, indices humanitatis. hoc mihi ſpectrum fingit amor: (quid enim aliud?) & hæc me cogitatio iucunditate perfundit incredibili: quid putas, cũ erimus vna, dabiturq́; , vt ille inqt, Veras audire, ac reddere voces? nemo vnq̃ periñde lætatus eſt inuẽto theſauro, vt ego, te reuerſo. videor enim amiſſũ recuperaſſe: et planè amiſſe-*

amiſeram.nam etſi requiras hic memoriam tuæ ſuauitatis,tuiq; ingenij:tamen, quod attinet ad adſpectum,ad conſuetudinem,ac ſermonem,quibus nobis, tui amantiſſimis,nihil poteſt eſſe optatius, totus abieras.ac verebar,ne,vel precibus tuorum victus, vel honorum cupiditate illectus, totum te dederes aulicis muneribus,multa nobis, fortaſſe etiã litteris,ſalute dicta.nunc te tuus bonus,tuus, inquam, mihi crede, bonus genius reduxit; ſic vti malus abduxerat. quid enim ſumus,niſi adſit humanitas & litteræ? quæ petuntur in otio,tranquilla mente. otij autem vbi plus, quàm in iſto ſeceſſu Patauino? nemo quemquã interpellat nolentem:inuitant ad virtutem,ſi minus voce, exemplo certè q̃ plurimi:patet aditus ad doctores in omni liberalium diſciplinarum genere præſtantes: quid præterea? cæli mira clementia: rerum, quibus alimur, ſuauitas incredibilis, & copia. Hæc tibi, optime,iure prima ſunt;iure tot montes ſuperaſti.tot flumina tranſiecisti,vt hæc dimiſſa ſtatim repeteres. viues tibi,ſolutus ob omni cura: viues Deo, contemptis diuitijs,abiecta illa gloria,quã falſa prorſus, & inanis honorum ſpecies oſtentat. quod niſi Deo viueres,nec tibi certè poſſes viuere.in illo enim vno vera, ac ſolida virtus,hæc, q̃ quærimus in libris, aut diſcimus ab hominibus,vmbra eſt.quocirca hortor equidẽ te,vt libros euoluas accuratè, vt magiſtris aſſiduè operam des:ſed minimũ in viris q; pone,niſi tua ſtudia diuino cum amore cõiungas. Atque hæc me ſcribentem magnopere delectãt, tibi non puto fore legenti neceſſaria;*

neceſſaria: ſcribo tamen, & quia te mirificè diligo, cupioq́; eſſe, qualem pater filium; & quia commemoratione ipſa rei omnium optimæ, ac præclariſſimæ afficior ſic, vt nullam ex vllo ſermone, aut ex vlla cogitatione maiorem hauriam voluptatem. nec tu debes officium meũ aſpernari, aut in deteriore partem trahere, ſi tibi etiã rectiſſimè viuenti, (ſic enim exiſtimo, planeq́; mihi perſuaſi) conſtantiam laudo. lubrica eſt enim adoleſcẽtiæ via: labũtur multi, cùm aliquantũ iam proceſſerint: curſum verò conficit is, qui nititur optimis cogitationibus, ducemq́; ſequitur eum, qui numquã errat, cõmunem humani generis parentem; qui tibi omnia pollicetur, & dabit, quæ nec ab Imperatore tuo ſperare, nec ab vllo rege licet. De Epiſcopo Agrienſi, agnoſco tuam in me beneuolentiam, cui de emblemate gratias agam. Mariani Lezentij, iuuenis ornatiſſimi, & Andreæ Patricij, contubernalis tui, talem in me animum amplector: quos cupio à te meo nomine ſalutari, itemq́; Polonos cæteros, familiares tuos, quorum nobilitas, &, vt audio, virtus Patauium gymnaſium illuſtrat. Vale; &, quando nos adſpectu tuo priuas, minue ſaltem litteris, non hac recentiore Italica, ſed illa vetere, omnium elegantiſſima, Romana lingua ſcriptis deſiderium noſtrum.

EIDEM, Patauium.

OPTIME, quid tibi obſecro in mentem venit? noſtráne imagine tuum putas cubiculum ornari poſſe?*

ri poſſe? pudet me ſtudij tui: & erubui, mihi crede, cùm hanc partem legerem litterarum tuarum. nec tamen, quia tuam facilè cupiditatem intelligo, deeſſe tibi poſſum: & cœpta res eſt, & agitur, vt video, ſatis diligēter: quæ cùm erit abſoluta, mittetur illico ad te, ac vellem, poſſet artifex eodem penicillo animum in te meum vnà cum vultu exprimere: non dubitarem, quin hanc tu multo magis imaginem diligeres. non neceſſe eſt, inquies. libenter credo: &, quod ita ſit, acceptum refero tuæ humanitati; quæ mihi à te impetrat id, quod meritis, aut officijs conſequi nondū potui. His diebus facultatem ad te ſcribendi permoleſtæ occupationes eripuerunt. ignoſce: & puta, numquam abduci meam ab officio voluntatem, licet opera non extet. Heri adijt ad me contubernalis tuus Staniſlaus Fogeluetrius Cracouienſis. probum adoleſcentem, præditumq; litteris, & tua planè conſuetudine dignū è ſermone iudicaui. amanter illum excepi, vt natura mea fert, iucunde non potui, quia valetudo non concedit. cuius beneuolentiam ſi, te, vt arbitror, conciliante, ſum adeptus: peto à te, mihi vt eam conſerues. & omninò, quicumq; à te diliguntur, eoſdem mihi cupio mutua beneuolentia coniungi. Epiſtolam ad Epiſcopum Agrienſem, quando interdiu otij nihil ſuppetit, dictaui ante lucem amanuenſi meo, eam ad te mitto. Signum tuum, cùm legeris, imprime. De gentilibus tuis, negotium dedi, & curabitur diligenter. Vale.

Eidem

EIDEM, Patauium.

VIDEO te in iungendis amicitijs præclarum artificē eſſe: verùm caue, ne quid alterutra de parte promittas, quod præſtari vix poſſit. aut ſi, promittes, ipſe ne ſpondeas, ne quando præter opinionem cogaris dependere. de me ipſo loquor: quem tu ſi putas eſſe, qui non ſum, ꝙ ad me attinet. facilè patior: ſi vtatur hoc amicitiæ noſtra priuilegio, vt inter nos omnia liceant: ſed vereor, ne tua apud alios prædicatio plus nobis imponat oneris, quàm ſuſtinere poſſimus. Patricio tuo ſcripſi, multis diſtrictus negotijs: & erã animo conturbatior, accepto nuncio de fratris mei ſumma corporis, aliqua etiam mentis inualetudine. Gentiles tui latent adhuc: eruentur aliquando, ſi qui ſunt: curat enim homo tum mei cupidus, tum ad hoc diligentiæ genus vehemẽter aptus. De libris, putabã è ſilentio meo te conijcere, nihil eſſe: ſed, quando appellas crebrò, ſcies nondum neq; ad Iunctas, neq; ad alium quemquam perueniſſe. tu vide, cui rem commiſeris, & vrge litteris, vt ſine mora mittãtur. Imago coloratur, deſignatione iam perfecta. veritatem, niſi fallor, egregiè ſimulatam dices. Vale

EIDEM, Patauium.

AMO te, quod verecundè petis: ſed iſtam poſthac verecundiam abijce, obſecro, ſi quid aliquando mecum ages. neſcis, apud me quo loco ſis, aut quo ego apud te eſſe cupiam: quod ſi neſcis, aut etiam, ſi

dubitas, iniuriam facis vtrique noſtrum. Scripſi ad Sophianũ, libenter equidem tua cauſſa, ſed inuitus ea gratia, quod laborantem, vt audio graui morbo, vexari tuo ſtudio nollem. Equidem diſcrucior, cùm ita affectum audio probum iuuenem, mihi amiciſſimum, Græcarum litterarum ſcientia ſine dubio ſingularẽ, ſed quia te fero in oculis, idq́; ſanè tuo merito, litteras ad eum cõſcripſi; quas in hunc faſciculũ coniectas cùm legeris, ſi reddendas non putabis, conſcindes. Ego nũc, ſi quid de me ſcire vis, iaceo, corpore ſatis afflictus ob capitis grauedinem, ſed erectus animo propter ſpem, atq; adeò exſpectationem vitæ lætioris iam enim didici contemnere, quæ amabam antea: qua te quoque in ſententia cupio eſſe. Saluta meo nomine contubernales, & amicos tuos. Vale.

EIDEM, Patauium.

RESPONDEO ſerius litteris tuis, impeditus febricula, robuſtioribus haud valdè metuenda, ſed in hac noſtra corporis imbecillitate etiam ea, quæ mediocria ſunt, non mediocriter timenda. Locum videbis in epiſtola ad Patricium, vbi ea, quæ mones, interpoſui: de quo quid ſentias, aueo ſcire. Gratias tibi agerem de iſta voluntate; ſed hoc planè reſpuit amicitia noſtra; nec tuum erga me officium aſſequi vnquam poſſit oratio mea. meriti enim loco ſemper apud me fuit benè merendi cupiditas, etiam ſi res, quod ſæpè ſolet accidere, nulla conſequatur. Vale.

Eidem

EIDEM, Patauium.

QVID tibi ego præſtare poſſum de iis qui fortaſſe nulli ſunt? quæſitum eſt perdiligenter: nec tamen vllum omninò diligentia fructum tulit. fingere tibi eos ex argilla poſſumus, animare non poſſumus. quod ſi liceret, fieret, atq; adeò factum iam eſſet nec enim mediocre tuum eſſe ſtudium intelligo: & ego, vt fatear quod res eſt, diligo iſtam in te bonitatem, qui de gentilibus tuis nulla tuorum commodorũ ſpe propoſita, humanitatem modò quandam ſecutus, tantopere labores. certè, qui honoribus, aut diuitiis, aut opinione virtutis emineant, nulli reperiuntur. quòd ſi quos obſcura conditio, aut fortunæ tegit humilitas: de iis quærendúmne ſit, videris: me ſi conſulis, omittes. De pictura, lentum negotium: ſed illud te non præterit: Pictoribus, atque poëtis, Quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas. ita facilè mentiuntur verbis, et coloribus fallere conſueuerunt. hic, qui rem ſuſcepit, diu me promiſſis duxit varias nectendo cauſſas, vt ei culpam largirer ignauiæ. nunc imbres accuſat, quòd recentes colores minimè patiantur exiccari. hoc puto verum, illa non puto, concedo tamen, vt eo vtar facili, & impetrem, quæ duo ſimul à nobis exoptantur, feſtinationem cum diligentia. Vale. Venetiis.

EIDEM, Patauium.

ITA mihi optata contingant, vt commentariolo

tuo nihil vmquam legi eruditius, nihil ſanctius, aut ad retinendum Catholicæ religionis cultum accommodatius. itaque, cùm in ortu Solis legere cœpiſſem, abſolui facilè ante horam prandij, opera numquam intermiſſa. valdè enim delectabar ordine, valde etiam genere orationis tuæ. res verò ipſa ita me affecit, vt quaſi ſemina quædam veræ pietatis, quæ fructum profectò non mediocrem aliquando ferent, in animo meo reliquiſſe videatur. quod quanti eſſe apud me putas? quanti mehercule immẽſam auri vim non æſtimo. quid enim cum æterna ſalute conferatur? quòd ſi meis apud te precibus locum aliquem reliquit humanitas tua; rogo te etiam atque etiam, vt hoc genere ſcriptorum, quo quidem ad ſtudium ſummi boni, perpetuæq; felicitatis mirificè excitor, impertiri me quã ſæpiſſimè velis. quod ſi feceris, addictum me tibi multis nominibus obſtringes eo beneficio, cuius delere memoriã obliuio nulla poſſit. Quod me reuocas ad conſuetudinem tuam: ſtimulum ſcilicet currenti. ſed, mihi crede, non planè totus abs te diſceſſi, neque te mihi prorſus eripiunt, aut eripient vmquam locorum interualla. abſens tecum ſum, tacitus loquor, & loquentem audio, ſic leniter imagine periucunda deſiderium noſtrum. quod cùm ita ſit; opera tamen ſtudioſè dabitur, maturè vt excurram quò ire neceſſe eſt, ſi meam fidem tueri volo, & quò tamen, quia diſiungor à te, minimè libenter eo. Vale. Venetijs.

EIDEM, Patauium.

CVM

CVM *de tua valetudine ſollicitus eſſem, curam auxit filioli morbus, quo etiam nunc laborat, nec ſatis explorata ſalute. me quoq; leuiter febricula tentauit, qua triduo ſum, ſine medicorum interuentu, temporata duntaxat victus ratione liberatus. Nunc expediendis negotijs operam do; vt ſi amicus noſter bonarum artium patronus, ſummum illum dignitatis apicem attigerit, quamprimùm poßimus accurrere. ſæpè enim & litteris, & præſenti ſermone, cupere ſe conſultum rationibus meis, amantiſsimè declarauit. mihi autem omnia ſunt in eo, vt otio litterato frui liceat, nulla rerum domeſticarum cura interpellante. quod ſi aſſequimur; valeat ambitio, viuemus nobis. & Muſis & eo quidē animo, vt omnia referamus ad Deum, à quo vno felicitas vera pēdet: quod idem tibi videri ex tuis litteris facilè conijcio. Miro teneor deſiderio veniēdi ad te: ſed hanc facultatem multa eripiunt. præſertim æger filius, quem tibi, & pro noſtra amicitia, & pro noua coniunctione eſſe cariſsimum, planè mihi perſuadeo. te quidem à morbo confirmatum ſi audiero, æquiore animo domeſtica patiar incōmoda. itaq; dabis hoc amori noſtro quem tua virtus peperit, alit humanitas, atque auget, vt noſtra etiam cauſſa tuam valetudinem ſtudioſiſsimè cures. Vale. Venetijs.*

EIDEM, Patauium.

SILENTII *mei cauſſam ex ijs litteris, quas heri adſcripſi, quas hodie mane puto tibi eſſe red-*

ditas iã cognouiſti. quod niſi ita declaraſſem; tamen mihi dubiũ non eſt, quin tu pro ſingulari tua ſapientia & humanitate de mea meorumque valetudine conijceres. quid enim aliud me à ſcribendo abduceret? quo equidem nihil facio libentius: idq; tibi, ſi præſenti fortaſsè non potui, abſenti certè probabo. Tuum aduentum auidè expecto: cuius mihi ſignificatio cùm eo nomine gratiſſima, quia te videbo, tum eò gratior fuit, quod optimè te valere, etſi tu de eo nihil ſignifices, facilè tamen poſſum intelligere. quod ſi ita eſt, opto perpetuum eſſe: &, quod opto, id etiam vt ſperem, facit continentia tua, quam ego in victu (planè loquor, vt ſentio) valdè ſum admiratus, & conor etiam imitari. Rerum Romanarum, Pontifice mortuo, conuerſus orbis eſt. itaque, qui deceſſerant, omnes ad vrbem redeunt. pecuniæ pro Mæcenate illo, vt affertur ad nos, libentius quàm pro cæteris, deponuntur: & ad eum denique, fore ſuſpicor, vt omnium Cardinalium voluntates inclinent. vir optimus eſt, egregiè litteris excultus, ingenio miti, &, quod caput eſt, cũ factiones duæ dicantur eſſe, æquus in vtram, primùm contendetur acerrimè. quid mirum? Neq; enim, vt ait poeta ille ſummus inter noſtros, leuia aut ludicra petuntur Præmia. & ſcis, omnes homines quod maximè cupiunt, itidem facilè adduci, vt maximè ſperent. ergo multis quaſi aleam iacere, & fortunam placebit experiri. quid euenturum ſit, & quid magis expediat, vni Deo patet. certè, niſi firmioribus, quàm antea, præſidijs muniamur;

mur; prauarum opinionum incurſu vinea Domini diſsipabitur. quod te quoque & ſuſpicari, quia prudentia excellis, & metuere vehementer, quia pietatem diligis, aliquando in noſtris ſermonibus cognoui. Vale. Venetijs.

EIDEM, Patauium.

CVM *de tuo reditu ex tuis, amicorumq́; litteris cognouiſſem, perfuſus ſum voluptate prorſus incredibili. ſubuerebar enim, ne te patria tua, experta iam in magnis rebus & animi, & ingenij tui præſtantiam, abeſſe diutius minimè pateretur. etiam illud occurrebat, ne te iam ſatietas* Italiæ *cepiſſet. multa cogitabam, vt amor eſt, quæ cupiebam eſſe falſa, & fuiſſe valdè nunc lætor. capio tamen hanc in iucunditate moleſtiam, quòd ad te quamprimùm accurrere non licet. nam, vt omittam de vxore, cui deeſſe non poſſum ægrotanti, confirmare ſtudeo res domeſticas, quæ vacillant ſatis abſente me. cum enim, referre me totum ad litteras, quarum eſt mihi conſuetudo iucundiſsima, planè deliberatum ſit: prius hæc, quæ ad alendam familiam pertinent, ita conſtituam neceſſe eſt, ne quando me, quod antea ſæpè contigit, de medio ſtudiorũ curſu reuocare poſsint. iam ego in meis conſilijs, optime *, ambitionem cœpi excludere. video res humanas ſurſum deorſum ferri, numquam conſiſtere: celeriter omnia fluere, & extingui præter bonam famam, ad quam omnes per-*

uenire cupiunt, ſed ignoratione viarum plerique aberrant. non enim in opibus, aut magiſtratibus, Regúmue aulis verum decus habitat. petendum aliundè eſt, à rectis cogitationibus, honeſtis laboribus, ſtudio, & exercitatione virtutis. hæc mihi in animo ſunt: quæ ſi colam arbitratu meo, multa conſequar. primùm, ab ijs negotijs, quæ mihi negotium faceſſunt, vacabo prorſus: deinde, (ne me putes deſidiæ cauſſa otium cogitare) ſcribā aliquid quotidie, quo nihil ſoleo, vbi curarum expers animus eſt, facere libentius: denique, etiam poſteris fructum fortaſſe aliquem pariet induſtria. Quid relinques, dicet aliquis, liberis tuis? Non exiguum patrimonium imitationem mei, & aliquam vt ſpero, virtutis hæreditatem, eadem ſcilicet, quæ reliquit mihi pater meus. Non abundabunt. Nec id poſtulo, nec illi, ſi ſapient, poſtulabunt. modica poſcit, vt honeſtè, id eſt, feliciter viuatur, hominis natura. reliqua ſunt inſtrumenta nequitiæ. Cupio tibi, mi * qui ætatem tuam prudendentia anteis, probari meum ſenſum: cupio meum iudicium tua ſententia confirmari. quamquā quid exſpecto? index animi ſermo eſt. porro in ſermonibus quotidianis quid tu habes in ore, quid extollis, præter ſtudia doctrinæ? quæ te video, cùm tecum loquor, vel cùm tua ſcripta lego, tractaſſe diligenter. verumtamen hoc ipſum, quod habeo ſatis exploratum, mecum te ſentire, ſi ſignificabis, pergratum erit. Ego niſi occupationibus premerer aſsiduis, quas animo potius, quam corporis viribus ſuſtineo, explerem te crebritate lit-

te litterarum, verùm ne ſic quidem, pro tuis in me officijs, patiar in hoc genere prorſus abs te reqri ſtudium meum. Vale. Venetijs.

EIDEM, Patauium.

VOBISCVM vt agatur, ſcire cupio, Patauij commorantibus. nos hîc languemus, afflicti caloribus perpetuis, quibus equidem grauiores non memini. vxor mea nondum ex puerperio conualuit: infans belliſsimè habet, & incipit iam blandientibus arridere. quid quæris? admodum ſcitus eſt: quódque amare ſolemus in pueris, hilaritatis habet multū. De tuo aduentu, ſuadeo conſilium mutes, neque te iſtinc, furente Canicula, æſtu non ferendo commoueas. faceres enim valetudinis incommodo: ac, ſi valetudo, ſtudia tamen tua non ferrent. verùm hoc prudētiæ tuæ totum ſit, in qua tibi neminem antepono ego, pro mea in te ſingulari beneuolentia, non modò quid vellem, verùm etiam quid ſentirem, teſtatum eſſe volui. Ariſtotelem cum Cicerone mitto, vtrumque ſatis aptè compactos ab artifice perito. video, quid agas. inanem eloquentiam contemnis, & indiſertam philoſophiam non amas: vtramq; vis coniungere, vt miſceas, quod ait poëta Venuſinus, vtile dulci. quo minus me, eadem cogitātem, & receſſum otij s cauſſa quærentem, reprehendere debebis. Vale. Venetijs.

EIDEM, Patauium,

VALDE probo induſtriam tuam, quam ad ornan-

ornandum commentario aureolum Demetrij libellum περὶ τῆς ἑρμηνείας contuliſti: ſed antequam inſtitutum abſoluas, fore arbitror vt exeat is, quē Petrus Bargæus, qui Piſanum gymnaſium politioris doctrinæ profeßione illuſtrat, ante aliquot menſes, vt audio, confecit: itaque malim ad Diodorum latinitate donandum operam, ſtudiúmque tuum conuertas: ne, quod aiunt, actum agas. nam Bargæo, quem tu fortaſſe non noſti, nec ingenio, nec doctrina, nec eloquentia quiſquam præſtat: quodqúe paucis admodum contigit, tùm oratoria tùm poëtica laude pariter excellit. abſit igitur omnis æmulatio ab ijs, quos ego vnicè diligo, & à quibus item diligi me ſentio. Calores hîc nihil remittunt: feruent omnia. quòd niſi terræ, iam peruſtæ, vberrimis imbribus citò madefiant; caritas multarum rerum, & morborum vis, ineunte autumno, videtur impendere. Ego, vt anni tempus eſt, non incommodè valeo: negotia curo: otiū, & ſtudia cogito. Kalēdarium Romanum vetus, cum opinione mea de ratione veterum dierum, et neceſſaria litterarum interpretatione, ſæpè iam à te rogatum, quia nec ipſe habebam, nec reperire facillimū fuit, mitto ſeriùs, acceptum à familiari meo, viro probo & erudito, Raphaële Cyllenio. deſcribes, et remittes: quoniam quæ ſunt olim impreſſa cum Sigonij faſtis, nullum ex ijs iampridem venale ſupereſt. in hoc autem, vt aliquid à me præcipuum haberes, itidem vt ego te præcipuè diligo, quædam videbis immutata, nec, opinor improbabis. Vale. Venetijs.

Kalen-

Kalendarium, de quo in ſuperiore epiſtola mentionem fecimus, cùm in Ortographiæ libro Aldi filij impreſſum legatur, viſum fuit hoc in loco omittere: eóſq;, qui id legere volent, ad Orthographiam reijcere.

ANDREAE PATRICIO, Patauium.

NEC *tu rationem tui iudicandi percommodam inyſti. ego enim, non cuiates homines ſint, quibúſue terris ac regionibus profecti, ſed quibus moribus, quo ingenio, qua doctrina prædıti, ſoleo quærere: & vt olim Hannibal, qui hoſtem feriret, Carthaginenſem ſibi fore dicebat, ſic ego totum in vna virtute conſtituo. Epiſtola tua ita loquitur, vt nullam in te patiatur aut humanitatis, aut doctrinæ partem deſiderari. itaque ne te poſthac Sarmatam potiùs, quàm Romanum, dixeris. tametſi Sarmatia iam ita feritatem, ſi qua olim fuit, & quæcumque fuit, abiecit, vt ex tranſalpinis nationibus nulla nunc neque ad litteras, neque ad benignitatem mutuáque officia dicatur eſſe propenſior. Italia verò noſtra, in qua vigebãt olim artes bonæ, in qua ſummis ornata præmijs eloquentia primas aliquando partes obtinuit, ita veterem illam quaſi formam videtur amiſiſſe, vix iam vt agnoſcatur. ſimulacrum duntaxat aliquod in libris relictum eſt; cuius excellentem pulchritudinem animo intuentes admiramur, & ſtudemus imitari: præ-*

ſentem

ſentem effigiẽ oculis fruſtra quærimus. Tu autem, doctiſſimè Patrici, ſi qui nunc antiqua Italia digni reperiuntur, qui quàm pauci ſint, quáque id accidat culpa, nõ dubito quin intelligas, his te vt adiungeres, præſtantiúmque virorum numerum augeres, planè mihi, cùm tua ſcripta lego, & cùm eos, qui tecum viuunt, de te loquentes audio, videris eſſe conſecutus. quo nomine tibi gratulor plurimũ, & patriæ tuæ, in quam referes gloriam, omnibus theſauris, omnibúſq; omnium Regum triumphis præferendam. Ego autem, cuius amicitiã in tuis litteris blãda quadã mearum laudum cõmemoratione videris aucupari, cùm tua merita, quæ ego ſentio eſſe maxima, modeſtè nimis diſſimulas, & extenuas, mea verò nimis liberaliter amplificas, atque extollis, niſi te tam noſtri amantem redamem, niſi multis ornatum virtutibus omni ſtudio colam, quis me ſit inhumanior? quis iudicij magis, aut etiam rationis expers? equidem, quid de te ſententiam, quantiq; apud me ſis, officijs conabor oſtendere: ſin, vt mea tenuitas eſt, hoc præſtare non potero; tu tamen, vt ſpero, de mea voluntate tibi perſuadebis id, quod cupere videris, te mihi eſſe, ac ſemper fore cariſſimum. in quo profectò, niſi ego meam in amicitijs diligentiſſimè tuendis conſuetudinem dediſcam, tua te numquam fallet opinio. Vale.

EIDEM, Patauium.

O PRAECLARAM ὑπόθεσιν*, nec verò tuam humilem, aut obſcuram orationem, ſed erectam pijs*

affectibus,

affectibus, mirificeq́ue ſententijs, ac verbis illuſtratam. nunc demum te, Patrici, verè eum, qui vocaris, agnoſco, hoc eſt, à plebe ſeiunctum, quæ libenter oculos ad terrena demittit, nihil altum, nihil homine dignum ſuſpicit. nam certè reliqua ſtudia opinione potius, quàm re, nituntur. ſpeciem quandam inanem ſolidi nihil habent: hæc verò, quæ te video arctè eſſe complexum, nec, puto, vnquam dimittes, æternam non modò famam, ſed ſalutem quoque pariunt. Agnoſco in tuis inſtitutis præclaram conſuetudinem, egregiaq; ſtudia, nunquam ſatis laudati, Cracouienſis Epiſcopi, Andreæ Zebridouij, cuius ex perpetuo multorum annorum conuictu, quotidianis ſermonibus, conſilijs, probitate, doctrina, quaſi diuinis legibus, formaſti animum tuum, atque excitaſti ad excellentem rerum æternarum cupiditatem, vt facilè conſtet, cùm tua te ad verum decus natura duceret, doctiſſimi tamen ac ſanctiſſimi viri exemplo vehementer eſſe incitatum. Equidem vt tibi vehementer gratulor, cuius omnis in amore Dei defixa cogitatio ſit: ita, cùm in eos intueor, qui falſa rerum imagine decepti, toto pectore contendunt ad ea comparanda, quæ ſæpè moleſta poſſidentib. interdũ etiam pernitioſa ſunt, miſereor, & ingemiſco. quod vtinã induſtriã aliquando meã, &, ſi quod in me eſt, ingenium ſimili in argumẽto liceat exercere. nã nunc quidem voluntas optima ſpectans. & in quã debet partem ꝓpenſa, multis tamen impedita reb. languet. ſed ſperemus. ſic .n. nihil difficile, ſi conſenſerit Deus, vt nihil facile, ſi abnuerit.

*nuerit.is porro,cùm abeſſe putatur longiùs,& deſtituiſſe nos in medijs calamitatibus, tum adeſt proximus inſcientibus,& ereptos ex miſerrimo ſtatu collo cat in ſolio regum. Hæc ego ſæpè mecum ſolatij cauſſa,quo ſæpè indigeo:& capio voluptatem, quod epiſtolæ quaſi allocutio tulit, vt eadem tecum. Remitto orationē.lege amicis tuis, & quàm potes multis com munica,vt rectè ſentientes confirmētur:ſi qui autem ab optima cauſſa deſciuerūt,ad ſanitatem traducātur.Vale,& * contubernalē tuum ſummi adoleſcentem ingenij,meo nomiue ſaluere iubeas.*

* Patauium.

AMO veritatem,deinde meipſum.illam ſpectare ante omnia ſoleo,mihi autem libenter quidē,quatenus tamen liceat,indulgere.itaq; nec accipere debeo,quas in me laudes contuliſti, nec, vt ingenuè con fitear,reijcere planè poſſum.nam bonis viris,artiúmque liberalium ſcientia claris, equidem placere velim,cùm eo tamen,vt nolim quemquam nimis eſſe in mea laude liberalem. tu autem in tuis literis ea mihi tribuis, quæ non modò ſi agnoſcam,ſed propemodum ſi optem,modeſtè parum agere mihi videar. At Muretus ita ſentit. Vtinam quidem :ſed officium potius, quàm ſententiam eſſe puto, quis enim me minus ignorat?qui, quàm diu Venetijs fuit, vel mecum habitauerit,vel mea conſuetudine frequenter admodum ſit vſus.nec is eſt,quem iudicium fallat,præſertim

tim in litteris, quas tractat aſſiduè, nouit egregiè: verùm ei facilè perſuadet humanitas, vt iudicium amicitiæ largiatur. ſed ſiue te Mureti oratio, tam honorificā de me opinionem, vt ſuſciperes adduxit, ſiue mihi hoc abs te, vt tu ſcribis, mea ſtudia, vt ego ſentio, tua bonitas impetrat: perſuade tibi, non exiguū me ſtatuere ornamentum in amicitia tua: cùm & ipſe poſsideas illas virtutes, quarum fama beneuolentiam conciliat, nomenq́ nostrum, ab interitu vindicatum, cum æternitate coniūgit; & principum virorum, doctrinaq́ præſtantium floreas amicitia; quodq́ me non leuiter mouet, in Gulielmi Budæi, eruditiſſimi hominis, ac de litteris optimè meriti, cōturbernio per aliquot annos vixeris. ac vellem mihi parem voluntati ſuppetere facultatē. fructum ferres haud mediocrem ſtudij erga me tui: obſeruantiæ verò in te meæ, quam tua virtus peperit, ſatis eſſet illuſtris, ac minimè dubia ſignificatio. quod ipſum tamen, vt vt eſt, fortaßè conſequar. nam & ſtudio nitar: & ad perficiendi ſpem plurimùm quidem, velle optimũ, ſolet afferre. Vale.

* Patauium.

N E Q V E *negare audeo tibi, homini eruditiſſimo, cuius ego plurimi ſemper amicitiam feci, neque, ſi pollicear, præſtare poßim id, quod à me petis. premor enim domeſticis oneribus, & typographiæ cura, ſic mehercule, vix vt ſuſtineam. vacuæ tantùm ab opere mihi relinquuntur horæ veſpertinæ; ſed eo*

tempore, tum defatigatus laboribus, ac fractus, quietem quæro neceſſariã, tum verò ſuccedit oculorum dolor, isq; ita grauis, non modò, vt legere, aut commentari, ſed nec domeſticos audire ſine magna moleſtia poſſim. ita nobis traducitur dies, atq; adeò noctis maior penè pars. non enim prius hac leuamur capitis grauedine, quàm ſol, medio iam Antipodũ orbe decurſo incipit ad nos recurrere: & in ortu ſuo demũ valetudinem mihi, alacritatemq; reſtituit. quod ſi reſpirare aliquãdo licebit; aures tibi mea patebunt, non in horas modo, ſed integros etiam dies. quid enim mihi iucundius, quid etiam vtilius, quàm tecum de litteris agere tuaq; maximè tractare ſcripta, de quibus quid exiſtimẽ, Muretus noſter teſtis eſt? nam cùm ad me, octauo, opinor, abhinc anno, in Iudeca ſuburbano habitantem, ignotum antea de facie, voluntario adductus officio, adiiſſes; humanitatem ſimul & doctrinam tuam eadem hora perſpexi. tunc ego te cœpi & diligere, & prædicare: nec deſinam vtrumq; facere, quàm diuturna mihi dabitur vſura vitæ: quandoquidem nec tu deſines eſſe tui ſimilis, id eſt, cùm optimus vir, officioq; excellens, tum verò tantus in virtute, quantum cum egregia natura ſingularis induſtria potuit efficere. Interim peto à te, meis vt occupationibus ignoſcas, & voluntatem in te propenſam, licet abſit res, tamen ames. Vale.

* Patauium.

NIHIL *mihi pro mea in te beneuolentia, meo-*

que

quæ de iudicio potuit accidere, quod minus vellem, aut quod minus opinarer, quàm id, quod proximis diebus audiui, cùm diceret neſcio quis, non te perinde, vt ſolebas, in optimarum artium cupiditate verſari, ſed languere quotidiè magis. adeoq; præclara illa principia, quæ me quidem ſæpè, & multùm cohortante, ac monente, poſueras eſſe labefactata, nihil vt à te eximiũ, nihil quod vulgare nõ ſit, expectari poſſe videatur. equidem neq; planè credidi, quod à tua conſuetudine tam valdè diſſentiret: neque tamen planè non eſſe credendũ id exiſtimaui, quod vt accidere poßit, cùm in ætatem tuam intueor, veriſimile mihi ſit. quod ſi. contrà quã ego cupio, factũ eſt, vt paullulum te à virtute diſiũxeris, & in dubia, ac perdifficili iuuẽtutis via quiddã offenderis; agnoſce tuã culpam, & corrige, dum licet. non enim, quæ dies confirmauit, facilè mutantur. En habes, qui te ſuo excitet ad virtutẽ exemplo, æqualem tuum, exquiſiti adoleſcentẽ ingenij, Antonium Lauretanum, quem debes, cũ nobilitate pares, nec naturæ fortunæq; bonis diſsimiles admodũ ſitis, æquare etiã, aut imitari ſaltẽ in ſtudijs artium optimarũ. Sin aũt eſt, vt volumus; et iſta, quæ de te rumor diſsipauit, inania ſunt: noli laborare, quid alij loquãtur; cogita, quid ipſe facias; & à te ipſo pende. magna ſolet eſſe iucũditas, quæ manat ex optima conſcientia. hac tu fruere, & perge vt cœpiſti, in ſtudijs liberalium diſciplinarum: quarum eſt cùm poſſeßio vitæ æqualis, tum fructus eiuſmodi, vt etiã ad poſteros pertineat. Vale.

ROMVLO CERVINO
Patauium.

ITA N' ego tibi ex animo effluxi, vt vnam trib. menſibus epiſtolã ad me dederis? occupatus, inquis, ſum. quo in genere? nempe in litteris. num igitur tibi à litteris animum videris abducere, cùm epiſtolam texis? mihi quidem numquã minus: quin hoc ipſum, quod ego nunc in te deſidero, ſi contemnis, id eſt, ſi ita legis, vt numquam ſcribere animum inducas: litteræ iacebunt. quod ſi me à principio rectiſſimè monentem audire voluiſſes; teq́; ſi nõ quotidiè, ſaltẽ alternis diebus ſcriptiõi dediſſes: Dij immortales, quos tu nunc fructus ederes, quàm præſtantes, q̃ vberes, quã et te ipſo dignos, & fratre tuo, in omni genere laudis excellẽtiſſimo? nunc, quos pgreſſus hac in re feciſti, nõ ego quidẽ illos, quaſi tardioris ingenij, reprehendo, neq; reprehẽdere quiſquã poteſt; ſed tamẽ illud, quod ego à te olim expectaui, maius aliquanto fuit, quam hoc, quod tu nunc præſtas. Neque verò id, quò te iam pridem ſumus hortati, & quò breui eſſe peruenturum credidimus, eiuſmodi eſt, vt facilè quiuis poſſe conſequi videatur: ſed cogita præclarum ferè nihil eſſe, quod idem difficile non ſit: & tamen difficultates omnes eas, quæ in præſtantibus ingenijs facilè exiſtit, gloriæ cupiditas vincit. cuius rei noli exempla petere ab antiquitate: adſpice fratrem tuũ, qui, vt Antimacho poetæ Plato, ſic tibi omnium inſtar eſſe poteſt. num quid igitur illũ exiſtimas tantos labores aut ſuſcepturum fuiſſe, aut cùm ſuſcepiſſet

piſſet, ferre potuiſſe, niſi veræ laudis eum ſpes aliqua identidem quaſi alleuaſſet? quam quidem ſpem dum ſequitur, vides quò peruenerit. gradum tenet dignitatis, qui eſt à ſummo proximus: & de ſummo quid homines augurentur, intelligis. Perge mi Romule, iiſdem itineribus ad decus. magna ſunt benè agentibus præmia conſtituta. quam tu facultatem quando habes maximam, noli contemnere; ne paullò poſt, amiſſam, fruſtra queraris. hæc enim, quæ nunc habemus, quis ſcit, quàm diu ſimus habituri? vides, vt auolent horæ, quæq; nobis commoda præterlabentes auferant. Itaq; opportunitates, dum adſunt, ita debemus amplecti, quaſi non eædem ſemper affuturæ ſint. qua in ſententia te quoq; exiſtimo eſſe, cupio quidem certè, vt cùm expectationi de te concitatæ, tum fratris tui, ſummi viri, laudibus aliquando reſpondeas. quod facilè cōſequeris. ſi te ipſe colliges, &, quo conſilio Patauiam acceſſeris, quam vrbem ſcis habitam ſemper eſſe doctrinæ domicilium, aſſiduè cogitabis. &, quamquam non dubito, quin memoria bona ſis: tamen, quoniam hæc poſterior epiſtola tua quam ad me XV. Kal. miſiſti, cui ego XIV. reſpondi, non tam eſt luculenter ſcripta, quàm vellem, vel potiùs multò minus, quàm vellem; vereor, ne tibi illa, quæ ego tecum olim de Latinæ linguæ obſeruatione ſum locutus, quæq; ipſe mihi te eſſe facturum pollicitus es, penitùs exciderint: quæ ſi putas è re tua eſſe, vt à me iterentur; excurre ad nos, & hoc quidem animo, vt, quamdiu Venetiis futurus es, (cupio autem, vt diutiſſimè

*quanti faciã, & tu, & omnes penè iam norunt, ægrotatio: quæ cùm heſterno die cognouerim; cupio tamen certius abs te aliquid ſignificari. variè enim afficior, et amiciſſimi hominis aduentu; cuius in cõſuetudine plurimam mihi ſtatuo iucunditatem, & eius viri morbo. cui debere omnia videor, quia, quod in ipſo fuit, operam dedit, vt me ſibi non exiguo propinquitatis vinculo in perpetuum obſtringeret. neq; enim, licet mutuam vtriuſq; voluntatem fruſtrata fortuna ſit, iccirco tantam in me beneuolentiæ ſignificationem parui pendendam exiſtimo. animus mihi pro re erit: meque ille ſui memorem beneficij (ſic enim appellare debeo) aliquando ſentiet. Hæc ſunt, mi *, cur te velim. accedit illud. Affines ſuos Cardinalis Carpenſis, qui de ſtudijs meis non peſſimè exiſtimat, cupit elegãtibus litteris expoliri optima conditio, nec minus honorifica. itaque ſtatim de te cogitaui; quem excultum liberali doctrina, moribus emendatis, comem, & facilem in conuictu cognoui. nec tamen audeo ſperare. vrbis enim Venetæ tranquillitatem nimis amas, et otio libenter frueris erudito. ſed, ſi à te non impetro; odorare ſaltem, & indaga, ſi quem eo loco dignũ alicũde liceat eruere. inibitur à Cardinali gratia nõ vulgaris de quo tibi hoc affirmo, patronum eſſe bonarum artium his perditis temporibus propè ſingularem: qui ſi vt augurantur plurimi, ad illa ſumma peruenerit; redibunt, mihi crede aurea tempora, & debita litteris aliquando præmia perſoluentur. Vale*

FRANCISCO MORANDO Veronam.

ITA valeam, itaque tecum viuam, quod vtrumque pariter exopto, vt cydonite tua nihil adhuc guſtaui ſuauius, verſibus autem, quos vnà miſiſti, nihil vnquam legi plurius, nihil ornatius. quare gratiam habeo tibi quidem, vt debeo maximam, aliquam tamen etiam imperito artifici ſuperioris anni, cuius culpam, de qua tecum eram queſtus, lucro meo non mediocri tua compenſauit humanitas, quod ſi artifex idem eſt, quemadmodum verba tua ſignificant: non ab eius ingenio, ſed ab amore in me tuo nouum genus artificij, noua fluxit induſtria. itaq; magnam ad officia erga me tua quotidiè fieri acceſſionem intelligo. ex quo voluptatem equidem capio tantam, quantam eius, qui doctrina, ingenio, omni denique laude libero homine digna excellat, perſpecta beneuolentia afferre maximã poteſt; verumtamen, quia me prorſus omnis in ſumma remunerandi voluntate facultas deficit; angor nõnunquam intimis ſenſibus, & iniucundè viuo. ſed neque futurum deſpero, vt, quo in te ſum animo, re ipſa aliquando perſpicias: & ſi parùm optatis meis, vt ferè conſueuit, fortuna reſpõderit, memoria ſaltem, perpetuoq; erga te ſtudio, non officijs modò erga me tuis, ſed virtutibus etiam eximijs debito, cumulatè mihi ſatisfaciam. De tua valetudine, quæ mihi perinde ac mea curæ eſt, à patre tuo, prudenti viro, quæ cupiebam, ferè cognoui: de ſtudijs ex te ipſo, id eſt, ex litteris tuis, quarum elegan-

elegantia mirificè delector, aliquid cupio ſcire. Orationem in funere habitam doctiſſimi, ac nobiliſſimi hominis Ludouici Nogarolæ, cuius obitu non mediocriter dolui, audio laudari. ſunt etiam, qui tuam exiſtiment, quod libenter credo: ſic enim faueo tuæ gloriæ, vt fratribus fortaſſè tuis, præterea quidem concedam nemini. Vale.

LAEVINO TORRENTIO, Leodium.

PVTO tibi moleſtum iam eſſe ſilentium meum: at mihi ſilentij cauſſa longè moleſtior. nam toto ferè biennio neq; corpori valetudo, nec animo quies contigit. ita, qui abſentes amicos litteris ſaltem colere conſueui, iucundiſſimam mihi conſuetudinem intermittere, & in officij curſu languere ſum coactus. quod ſi ſecus exiſtimas, nec tibi mea fidē facit affirmatio: teſtes habeo ſtudij erga te mei, nō equidem valdè locupletes, ſed eos tamen, quibus tu libenter credas, bonos viros, cōmunes amicos, à quibus & quæſitum eſt aliquando, me mandante, de tuo ſtatu, &, cùm id, quod auebam maximè, cognouiſſem, eſſe te in oculis Leodienſi Epiſcopo optimo, eidemq; Principi eximio, auctum eſſe commodis, ornatum dignitate: factū eſt, quod ignorare te arbitror, vt leuationem malorum meorum in tuis bonis aliquā inuenerim. Atq; equidem reuocare me ad inſtitutū meum, & aliquid ad te ſcribere cogitabam, cùm tua me lit-

teræ oppreſſerunt, quibus commendas mihi modeſtiſsimos, & ſummæ ſpei adoleſcentes, Ioannis Cauchi filios, doctiſsimi & ingenioſiſsimi hominis, vt equidem ſentio, tuo primùm teſtimonio, deinde ſcriptis illius; quæ qui legerit, nullius præterea teſtimonium requirat. quò libentius operam meam filijs eius & pollicitus ſum, & detuli. qui cùm ad me adeunt, te ſimul intueor, & impellor magis ad omnem humanitatem memoria tui: nec poteſt eſſe quicquam iucundius, quàm vt eorum ſtudijs, commodisq; ſeruiam: &, ſi præſtabo aliquid, ita lætabor, quaſi beneficium acceperim in officio meo. Erat in ijſdem litteris tacita quædam admonitio promiſſorum meorum quæ ſi non perſoluo, mihi crede, tanti viri virtute, tanti Principis dignitate deterreor. nã, vt egregium aliquid moliamur, conſequi tamen neq; per ingenij noſtri tenuitatem, neq; per fortunam licet. hanc excuſationem probari à te cupio, nec omninò deſpero: ſin vrgere pergis auctore te aggrediar, vtcumq; cadat. poteſt enim fieri, vt, quemadmodum multa, contra quàm ſperamus, item hoc fortaſsè, contrà quàm timemus, eueniat. quòd ſi quid offenderimus; primũ, illud fore non dubito, tua nos vt ſubleuet auctoritas; deinde, te ipſo culpæ ſocio, ferã leuiùs. hæc mihi cautio placet. Vtinam tibi ſed ſi mihi in amore reſpõdes, ſibi quoq;: de quo tuas litteras expecto. Vale.

LAVRENTIO GAMBARE
Patauium.

BASILII Zanchi, poetæ ſummi, hominisq; non vul-

vulgariter eruditi, miſerabilis & indigniſſimus interitus hilaritatem mihi prorſus omnem eripuit. quē enim donare ſummis pramijs ob excellentem virtutem, decorare honoribus ob ſingularem integritatem, atque innocentiam æquum fuit; eum tam ignominiosè vexatum, tam acerbè, tam crudeliter extinctum, quis non ferat iniquiſſimè? equidem, vt audiui etiam dolore tuo vehementer dolui. nam & vixiſtis vnà ſemper coniunctiſſimè, alter alteri egregiè carus: & fuit vterq; veſtrum ad poeticam facultatem natura propenſus, ac mirè factus, ingenio verò ita pares, vt cùm nemo tam bonus poeta ſit, quin nobis primas in componendis verſibus partes tribuat, quam confeſſionem etiam ab inuitis exprimit poematum comp. ratio, vter tamē vtri præſtet, nondum ſatis iudicare quiſquam poſſit. magnam igitur, planeq; fraternam inter nos tum ingeniorum ſimilitudo, tum ſtudiorum communio beneuolentiam excitârat: nec dubito, quin, te licet humanæ conditionis minimè rudem, obitus eius valdè perturbârit, animumq; tuum ita deiecerit, vt extolli fortaſſe ad æquitatē neq; celeriter, neq; facilè poſſit. quò grauius morte illius afficior: & vt omnia mente perueſtigem nullā tamen inire doloris alleuiādi rationē queo. vnica opinor, illa conſolatio ſupereſt, quā tibi fore gratiſſimam ſcio, vt ſi conuictu perpetuo priuamur, tamen inter nos ita crebrò colloquamur, vt hanc mœroris acerbitatem, qua pariter affligimur, quotidiana conſuetudinis, mutuaque beneuolentia ſuauita-

præſtantes & vſu magnarum rerum, & doctrina viri quotidiè confluunt, vnde prudentiam, vnde optimè viuendi rationem petes. Perſequi omnia, quæ tibi diuina benignitas obtulit, difficile eſt: ſed mihi crede, quem tua cauſſa velle, tuiſq; commodis fauere non ignoras, nihil iſto munere ne fingi quidem à te potuit aut fortunis tuis vtilius, aut ſtudijs accommodatius. itaq; ſi me audies, omnia, quæ fruſtra ſæpè expetuntur, bona in vna Leonardi Mocenici beneuolentia conſtitues: cuius tibi comparandæ caue tempus amittas: confer huc omnem induſtriam, vt eius filium, tuæ diligētiæ commiſſum, in quo pater tali filio iure fixit omnes curas, ita inſtituas, atque excolas, vt eam laudem, ad quam natus præcipuè videtur, adiuuante illius ingenium ſtudio tuo, breui conſequatur. habet autem hoc virtus, vt, à quibus illam accepimus, eos in omni vita diligere cogamur. & eſt optandum, vt ab ijs maximè diligamur, qui non opibus modò valeant, ſed ad benignitatem etiam natura ꝓpendeant. quæ ſi in vlla ciuitate, profectò in hac noſtra, & ſi in vlla familia, in ea potiſſimū, & in eo viro, cui tuam in re præclara operā addixiſti, ſumma cognoſcitur. Vide igitur, quid ſuſceperis, cuius familiæ gloriæ ſeruias, quid fides, quid exiſtimatio tua, quid honor etiam meus quodam modo poſtulet: qui tibi ſæpè, nec tamen gratiæ cauſſa, ſed adductus iudicio, teſtimonium impertiui probitatis, & ſcientiæ non modò Græcæ, verùm etiam Latinæ linguæ: quarum alteram magiſtro patre tuo, Ioanne Nathanaelo,

thanaelo, ſacrarum litterarum peritia, vitæq́; innocentia cum antiqua illa Græcia, quam numquã fama deſeret, conferendo, alteram nonnihil è ſermonibus fortaſſe noſtris, è ſtudio quidem tuo, tuiſq́; vigilijs maximè cognouiſti. Hæc ſi tibi omnia, vt ſpero, ante oculos pones; vinces teipſum in diligentia operamq́ue dabis, vt in familia nobiliſſima, cuius patrocinio nullum certius ad eas temporum procellas, quæ humanæ vitæ impendent, perfugium reperies. egregium virtutis & induſtriæ tuæ monumentum relinquas. Vale.

*, Patauium.

F A L S V S *hic etiam de Rainutij Farneſii Cardinalis obitu diſſipatus rumor erat: quo ſum grauiſſimè cõmotus. nam in illo viro, qui ſe iã inde à puero ad exẽplum aui ſui, Pauli III. Pontificis omnium ſapiẽtiſſimi, totum finxit, non adumbrata, vt in multis, ſed expreſſa ſigna virtutis elucent, & nunc, vt audio, ſuas omnes in Chriſtianæ pietatis cultu cogitationes, curasq́; defixit. quò mihi erat, bonisq́ue omnibus acerbior illa fama, quæ multorum ſermone, de immaturo, & inopinato illius interitu percrebuerat. angebar etiam fratris eius, eximij viri, Alexandri Cardinalis nomine cui multis iam annis eam viam ingreſſo, quæ ducit ad verũ decus, artiumq́ue optimarum ſtudia ſuis opibus hac ætate præter cæteros foueuti, tantum eripi præſidium, tantum auferri domeſticæ laudis, magnopere dolendum videbatur. Gratulor igitur, illo incolumi, liberalibus diſciplinis,*

ſciplinis gratulor omnibus, qui virtutē, & probitatē prima ducunt; præcipuè verò tibi, quem & Alexandri Farneſij Cardinalis valde ſtudioſum, & erga ſui ſimiles, hoc eſt erga eos quibus illa, vnde manat honeſtum, ſola placent, præclarè animatum cognoui. refrixit iam, vel planè exſtinctus euanuit peruulgatus ille rumor, viuit, et valet, cui lacrymas tamquam mortuo dedimus, quem, ſi fieri poſſet, immortalē eſſe omnes cuperent: Te quoque benè firmum eſſe, & ex illo valetudinis incommodo emerſiſſe, repreſſo iam ſanguine, q tibi ex oculo dextro multus effluxerat, mirabiliter gaudeo. de quo mihi cùm narraret familiaris tuus, prima ſtatim auditione ſum percuſſus: poſtea, cùm idem reliqua perſequeretur, animum recepi, & ab omni metu, curáque reſpiraui. huius morbi cauſſam non dubito quin medici, quos habes iſtic ſcientia inſtructiſſimos, vſu peritiſſimos, in ſtudia conſerant. quod ſi ita eſt; remoue, obſecro te libros omnes ab oculis tuis. nam, donec eos videris, certò ſcio, quod mihi ſæpè contigit ægrotanti, temperare tibi non poteris. Vale.

EIDEM, Patauium.

NARRO tibi: iam non amo verecundiam. cùm enim mihi potius nihil eſſet, quàm vt filiū meū (libet enim de mare ominari) ad ſacram baptiſmatis aquam ſuſciperes: tamen, dum obſequor pudori meo, nec te, talem virum, maximarū rerum occupatione diſtrictū, appellare audeo, cōmiſi imprudēs, vt officia

laudem

laudē ipſe præriperes. in quo ſanè & peccaſſe me & luere meritò peccati pœnam conſiteor. quid .n. mihi nō permiſit, quid iam elargita nō eſt humanitas tua? quam à me alijs prædicatam ignorare ipſe fortaſsè tibi sū viſus. valdè tamen recreor ſignificatione amoris tui: & noſtram amicitiam, quā ſtudiorum ſimilitudo peperit, hoc etiam affinitatis quaſi vinculo adſtringi, vehementer lætor. nam & res ipſa eiuſmodi eſt, vt beneuolentiam vtrinq; augeat: & mihi, ad hominum opiniones, accidere ſpecioſius, aut honorificentius nihil poteſt. totus igitur in ære tuo ſum. ita de me meritus es. ita quotidiè mereris. quòd ſi tibi pateret animus meus: profectò non locari peſſimè tuā gratiam intelligeres: quam ſi non poſſumus remunerando, (nec enim aut fortuna tua patitur, aut voluntas exſpectat) prædicando ſaltē illuſtrabimus. mihi certè ipſa memoria, perpetuóque erga te ſtudio ſatisfaciam. De reditu meo verbum ſcilicet exſpectas: iam diſcedo: itaq; per aliquot dies litteræ ceſſabunt. Amanuēſem tuum amo plurimùm. videor enim mihi agnouiſſe manū optimi, atq; honeſtiſsimi adoleſcētis, Franciſci Secundi: cui de tua conſuetudine etiam atq; etiam gratulor. nam inuidiæ locum amor non reliquit. Vale. Venetijs.

FRANCISCO SEVERO
ARGENTENSI,
Ferrariam.

Et me

ET ME *laudas in epiſtola tua, nec mediocriter quidem, & meã amicitiam, quæ tua humanitas eſt, valdè videris expetere. Ego autem, & ſi me delectat, vt ait ille, laudari à laudato viro, tamen ea, quæ mihi tribuis, cùm eſſe veriſſima cupiam, non agnoſco. dilexi equidem adoleſcens veterem eloquentiam: nec voluntatem ætas, ſtudium occupatio, ſæpè etiam valetudo minuit: ſed, excellere in re omnium, vt ego ſentio, præſtantiſſima, cuius negotij ſit, cuius ingenij, non modò experiens ipſe intelligo, verùmetiam ex inani multorum induſtria conijcio. nõ enim, qui ſeuerior in me ipſo ſim, nec mihi amicior, quàm veritati, alijs blandiri gratia cauſſa debeo. vnum hoc in nobis fortaßè iure laudes: ſi modò laude dignum eſt: equidem, quaſi aliquid ſit interdum mihi gratulor: quod, & quales olim fuerint ij, quos in oratione Latina cupimus imitari, quibus ingenijs, qua doctrina, qua etiam exercitatione præditi, et quis ego ſim, vel potiùs, qui hodie ſimus omnes facilè poſſum exiſtimare. Quocirca ſi vetera ſpectas, mutes licet ſententiam de me tuam, floruit antiquitas eloquentiæ gloria: nos iacemus. ſin hæc recentia tibi proponis: non omninò me, quantum in hoc ſtudio profecerim, pœnitebit: nec tamen tibi aſſentiar, vt me omnibus Latinè ſcribẽdi facultate confitear antecellere. poſſum aliquid, vel etiam multa in alijs deſiderare, neminem in hoc genere laudis eximium ducere: (eſt enim hæc fortaßè non ingeniorum culpa, ſed temporum) non ideò tamen ſequitur, vt inſolenter*

lenter arripiã, & induam ipſe, quæ alijs tamquam ſpolia detraxerim. vt in muſicis artem ipſam exercere, non facilimum eſt: artificem autem peritum ab inſcio diſtinguere, tacito aurium ſenſu plerique omnes ſolent. item ego, quam legendis aßiduè, ac perattentè hominum eloquentißimorum libris cõceptam in animo rectè ſcribendi formam intueor, eam exprimere, & aſſequi ſcribendo nunc quidẽ nullo modo poſſum, ac vereor etiam, vt vmquam poßim. verum enimuerò, quod à ſapientibus viris proditum legimus, numquam malè ponitur induſtria præſtantibus in rebus. laudatur enim vel ſine re voluntas. quæ ego interdum ſpe incitor ad ſtudia. &, ſi nihil aliud, tu me certè, Seuere optime, atque eruditißime, hoc ipſo, quod tantopere laudas, ad laudem vehementer impelleres. magni enim facere videris Romani ſermonis elegantiam: &, quod tibi leue non eſt, eximiarum artium ſcientia inſtructißimo, id à me nequaquam eſſe contemnendum intelligo. Accedit illud, quod epiſtola tua ita loquitur ornatè, vt à rhetore, non à medico, quem te eſſe profiteris, & quem præſtas egregiè, ſcripta videatur. quod indicat ingenij tui præſtantiam. cum enim, vt audio, Philoſophiam ſis vniuerſam animo complexus; præcipuè verò Medicinã tractes, & ita tractes, vt cum paucißimis excellas: valdè ſum miratus, vnde iſtam Latinæ orationis tam cõcinnam, tam vberem, tam illuſtrem facultatẽ ſis cõſecutus. Quare, quo tuo nomine ſubuereri viſus es, ne ego tuam ad me amandum valdè

pro-

propenſam voluntatem parùm libenter exciperem, cùm eloquentiam tuam verbis diſsimules, re ipſa oſtendas: eo ipſo nomine ſic incenſus tuo ſtudio ſum, vt ad meam inſtituendæ tecum amicitiæ cupiditatem accedere nihil poßit. Quod aūt negas eſſe quidquam ad amorem conciliandum amore ipſo efficacius: ita tecum ſentio, ſi virtus cum amore coniungatur: ſin eum, qui diligit, nihil præter, nudam voluntatem, commendet, non probitas morum, non doctrina, non ars aliqua liberalior: valdè vidЕo. ſed iſtuc quidem tua minimè refert. quis enim te vel non amantem amare nolit, quem eſſe tam amabilē, litteris, humanitate, integritate, ſentiant? ſed videlicet Socraticè mecum agis: ironia te delectat: cùm in eo ipſo, quod tibi detrahis, tua te refellat oratio. Ego tuum erga me animum pari animo complector, & fouebo officijs, quātum in me erit, neq; me patiar, cùm reliqua apud te omnia ſuperiora eſſe concedam, etiam humanitate vinci. Vale, & Ioanni Baptiſtæ Pignæ, homini in primis erudito, et ingenioſo. cuius de Imitatione poetica egregios libros auidè expecto, ſalutem meis verbis. Venetijs.

MARIO CORRADO
Brunduſium.

MVLTIS iam menſibus nihil ad te litterarum dedi: nec mihi tamen venit in mentem ſubuereri, ne quam tibi noſtra indignā amicitia ſuſpicionem ſilentij mei diuturnitas attulerit. mihi quidem nihil ſcito eſſe iucūdius epiſtolis tuis: quas lego, dele-

PETRO CELSO
Vicetiam.

VNA, eademq; manus vulnus, opemq; tulit. planè enim mihi videor, quod de Achillis haſta in Telephi vulnere traditum eſt à poetis, idem ad tuas epiſtolas poſſe conuertere. affeceras me grauiter, nunc idē recreas, & abſtergis oēm moleſtiā iucundiſſimis litteris, in quibus elucet humanitas tua, quam obſcurauerat paullulum animi tui ſubita commotio, indigna certè meis in te neque paucis, neque vulgarib. officijs, quorum teſtes apud me cuſtodiuntur litteræ tuæ. itaque, rediſſe te ad eam comitatem, quæ cum tua natura, & cum ijs ſtudijs, in quibus totos dies eximia cum laude verſaris, magnoperè congruit, ita lætor, vt nihil vmquam ſenſerim hac voluptate iucundius. quod ſi tibi meum ingenium aliquot menſium conſuetudine ſatis exploratum non eſt, non dubito, quin abſens intelligas, et eo cernas illuſtrius, quo longiora nos terrarum interualla diſiungent. non enim in te fortunam diligo, quam ſoleo contemnere, ſed quia fortunam tuam virtute ſuperas: contrà quàm multi; quorum oculos auri, argentiq; ſplendor ita præſtringuit, vt pulchritudinem virtutis intueri nullo pacto poſſint. quo equidem ſenſu, ac iudicio meo delector multò magis, quàm Ciceroniana illa eloquentia, quam tu mihi, ioco fortaſſè obiecisti: cùm tamen, tibi quoq; eam minimè diſplicere, tuorū ſcriptorū elegantia ſignificet. De diſceſſu tuo quamquam ad tuam voluntatem accommodare conſilia

mea minimè liceat, cupio tamen mihi tempus deſiniri. Vale.

IOANNI SAMBVCO
Patauium.

*NON mediocre amoris argumentum, quod de filiolo gratularis, & ſperare te ſignificas, vt patri etiam orationis Latinæ facultate antecellat, quid? ergo ille tibi magnum videbitur præſtare, ſi opinione, & fama nos anteierit eloquentiæ? ego illi, qua primùm hora editum in lucem vidi, bonam mentem precatus à Deo ſum. hoc nobis debet eſſe antiquiſsimum, & hoc ei ſi contigerit, reliqua iure cõtemnet, aut, ſi voluerit, facile conſequetur, mea verò ſtudia ſi imitabitur, quæ certè, quod fateri ſine arrogantia poſſum, ad honeſtum referuntur: aditus ad laudem difficiles non habebit; quò mihi ſtudiosè contendenti fortuna ſemper neſcio quo meo fato viam intercluſit. veruntamen, mi Sambuce, cùm tua, tuiq́ſimilium fruar beneuolentia, quid deſiderẽ? quid poteſt eſſe amicitia iucundius? quid etiam fructuoſius? cùm & amant inter ſe boni viri; et eſt inter eos quaſi certamẽ amoris, & officij. equidem de te quid ſentiam, ſi ad te ipſum ſcriberem, certò ſcio, qui tuus pudor eſt, legeres inuitus. teſtem tibi do iudicij mei grauem adoleſcentẽ, (& adde, ſi quid vis: nihil enim tribues immerenti) *: quem cognoui tuis laudibus, me narrante, etiam atq; etiam lætari. quòd ſi tenerem artem eloquentiæ, ſicuti tu in epiſtola tua, amore potius in me,*

*in me, quàm iudicio effuſus, exiſtimas: ſanè coloribus egregijs imaginem tuarum virtutum expimerem: voluntatem verò illam, & præclaros conatus ad augendas fortunas noſtras, de quibus poſtridie quàm à vobis diſceſſi, quiddam in ſermone * ſignificauit, mehercule, ſic ornarem, vt nihil eſſe poſſet illuſtrius. de quo quia tam amanter cogitaſti gratias agerem; et, vt perpetuò cogitares, atq; ageres, cohortarer, ſi hoc humanitas tua, illud amicitia noſtra pateretur. vt vt autem res ceciderit, (à te enim principia ſunt; exitum præſtare non potes) partes meæ non requirentur: proſequar enim vel beneficium laude, vel animum certè tuũ memoria ſempiterna. Vale. Venetijs.*

EIDEM, Patauium.

E G O *verò, accepto nuncio de obituślioli mei, ita ſum perturbatus, vt me tamen hominem eſſe meminerim, & illum in hanc vitam, tamquam in hoſpitium, ita eſt ingreſſum, vt accitu ſummi Dei, æternum illud cæleſtæ domiciliũ petiturus, aliquando diſcedere. quod ſi me caſus iſte nec opinatus ita perculiſſet, vt omninò iacerem: excitarer tamen prudentia litterarum tuarum, in quibus de luctu minuendo diſputas egregiè, tuamquè decl. ras tum homine Chriſtiano dignam bonitatem, tum erga me beneuolentiam ſingularem. verùm ego optime Sambuce, multis iam infortunijs hoc ſum aſſecutus, vt fortunam ipſam didicerim contemnere, quæ mihi,*

 vt ari-

vt eripiat reliqua, numquam adimet ea, quæ nec ipſa dare cuiquam poteſt, rectam mentem, optima ſtudia, pietatem in Deum. Præclarè actum opinor cum filio meo. fruitur cōſpectu, & conſuetudine cæleſtium animorum: non angitur curis; non ſpe ducitur: nihil timet aduerſum. at nos, qui dicimur viuere, quibus hac falſæ lucis vſura nihil eſt carius, quàm multa exercēt? quid laboramus, quid cupimus quod etiam ſi contingat, animus acquieſcat? itaque verè ſapientes homines, non vt diu, ſed vt rectè, & cum virtute viuerent, optare ſoliti ſunt. quod equidem conor, &, vt ſpero, conſequar. nihil enim magis cogito, nihil ſpecto, quàm vt ſeruiam ſtudijs meis, & ita viuam, vt vitæ rationem Deo ſimul & hominibus aliquando poßim reddere. Quare, cùm me vocas ad ſcribendum, confirmantur conſilia mea iudicio tuo. ac tu equidem in hoc officio cohortandi facis idem, quod multi: quibus facilè poſſem ſatisfacere, ſi per domeſtica negotia liceret. ſed, obſecro, nolite ex otio veſtro meum ſpectare. vobis enim certa, & expedita ſunt omnia: mihi vnicum eſt vectigal induſtria mea: qua liberos alere, tueri familiam cogor. &, ſi negligā, deſeretur humanitas: ſin, vt debeo, diligenter curem, iacere ſtudia neceſſe eſt; quæ ſolutum curis omnibus animum poſtulant. At inquies: ipſa tibi ſtudia fructum ferent. Cane alijs cantilenam iſtam, mores, ac tempora ignorantibus: mihi non perſuadebis experto, vetus illa Principum virorum benignitas exaruit. inania plerią; ſequuntur, nihil ſolidū amant,

nihil

nihil magnificum, nihil illuſtre. Vides alios, quaſi perdendis tantum frugibus nati ſint, immanibus epularum ſumptibus opis exhaurire: alios, quaſi etiam homines ipſos, non modo fruges, perdere pulchrum ſit, theſauros effundere, collectos acerbiſſimè, in ea bella, quæ vaſtitatem agris, vrbibus incendia, humano generi, aliena ſtultitia, miſerrimo, cladẽ, & exitium importent. Muſæ interim vbique locorum algent, neglectæ ab ijs, qui fouere eas vt maximè poterant, ita maximè debebant. Etiam illud indignum, quòd exiſtunt, qui ſpecie liberalitatis gloriolam aucupentur, & eam virtutem, à qua longiſſimè abſunt quaſi familiarem ſuam ſic in ore habeant, vt amare videantur. Verùm hæc ſatis, aut etiam nimium fortaſſè multa. Vale. Venetijs.

GASPARI CONTARENO CARDINALI
Romam.

CVM neque haberem, quod tua magnoperè intereſſet à me ſcribi, & te ſcirem ſummis occupationibus aſſiduè eſſe diſtrictum: tamen faciendum mihi putaui, vt aliquid omninò ad te litterarum darem. ad meum enim officium valdè pertinet, te, de nobis optimè meritum, intelligere, & quo te ſtudio colam, & qua tuorum in me meritorũ memoriam religione conſeruem. quod, vt ſpero, conſequar litterarum bono. nam vt remunerare vmquam poſſim,

ſperare vix audeo: ita multa ſunt, quæ ad me iuuandum officia ſunt à te profecta. vt enim omittam, quã honorificè de parente meo & loqui, & ſentire ſolitus ſis, cùm ita dicas, tibi nullius olim iucundiorem conſuetudinem fuiſſe, nullius nunc eſſe cariorem memoriam: vt igitur hoc omittam, quod in ſummi beneficij loco ſoleo ponere: quanti illud apud me debet eſſe ponderis, quòd olim me adoleſcentem vir clariſſimus non tu quidem ſopitum, ſed tardiorẽ fortaſſe, quàm oporteret, ad ſtudium ſummæ laudis excitaſti. cuius temporis recordatio mirificè delectat. ſic enim argumentor: te, cuius iudicium eſt acerrimum, nunquam me ad virtutem fuiſſe cohortaturum, ſi te fruſtra id facere exiſtimaſſes. tantum autem virum, quantus ipſe omnium conſenſu gentium & es, & haberis, de nobis non peſſimè ſperare, mihi periucundum eſt cogitanti, apud alios ſi qui audiẽt, etiam honorificum. Quare nunc quidem id, quod mihi pro tua ſumma humanitate facillimum eſt, ago, vt, quem pro tot ac tantis officijs animum debeo, eum me præſtare tibi perſuadeam. quòd ſi per eam viam, qua ad præſtantiſſimarum artium cognitionem iter eſt, tãtum procedam, quantum profectò, niſi me aliqua res impedierit, procedam: næ illud etiam aliquando efficiam, vt, te de nobis eſſe benè meritum, magnoperè læteris. Te interim ſi rogem, vt, quemadmodum inſtituiſti, me diligas, faciam imprudenter. neque enim dubitandum eſt, quin tu velis in eadem erga me voluntate, cùm humanitatis, tum conſtantiæ cauſſa, permanere.

nere magis illud mihi eſt elaborãdum, vt omnes res, quæ ad te colẽdum pertinent ſtudioſè faciam: quarum ſi vllam ſciens prætermiſero, nefariè me peccaſſe confitebor. Vale. Venetijs.

BENEDICTO ACCOLTO CARDINALI Ferrariam.

CVM *primùm Venetias reuerti, & ſi eram & feſſus aliquantum de via, & eo morbo, qui me Ferrariæ ſatis grauiter afflixit, nondum planè leuatus: tamen magnitudo meæ in te obſeruantiæ, tuæq; in me beneuolentiæ recordatio me adduxêre vt ad te ſcriberem. quo genere officij quàm mihi ſæpè apud te ſit vtendũ, intelligo. nam, cùm eo ipſo die, quo mihi aditus ad amicitiam tuam patuit, de meis commodis & ornamentis non cogitare ſolùm, ſed agere etiam cœperis: omninò, ſi velim id, quod maximè velle debeo, quibus me ſtudijs à pueritia dedidi, ijs haberi non indignus, diligenter ineunda mihi ratio eſt, vt iſtam tuam ad me augendum tam propẽſam voluntatem plurimi apud me & eſſe, & ſemper fore ſignificem. id hoc tempore, niſi litteris mittẽdis, quare alia conſequar, non video. facultatem maiorem: ſi vnquam nactus ero, arctiſsimè complectar, neque dimittam prius, quàm id tibi ſaltem aliqua ex parte perſoluam. quod interea à me deberi non ſolùm non diſſimulo, ſed etiam apud omnes libentiſsimè prædico. Quid enim mihi eſſe poteſt, non dicam honeſtius,*

ſed

ſed glorioſius, quàm te, virum omni genere virtutis excellentem, ſumma dignitate præditum, acerrimi in cognoſcendis hominibus iudicij, nullum officij genus, aut ſtudij, quod quidem ad meam ſiue vtilitatem, ſiue laudem pertineat, prætermittere? me herculè nulla res fuit, quæ nos ad probitatis, & doctrinæ opinionem commendare magis poſſet. itaque, quod antè faciebam domeſtico tantum exemplo commotus, vt per eam viam, quam mihi pater meus tritam reliquiſſet, expedito curſu ad ſummam laudem, gloriamq́ue contenderem; id multò acrius facio nunc, iudicio de me incitatus tuo; cui vereor equidē vt reſpondere poſsim: & eſt ſanè difficillimum: ſed tamen, quoniam ita tempus omne meum traduco, vt quantum valetudinis ratio patitur, in litteris verſer, &, quaſi diuturnam ſitim explere cupiens, ijſdem è fontibus, vnde illa fluxerunt, quæ ſunt laudum tuarum maxima, diligēter hauriam: non deſpero fore, vt & homines officia tua benè poſita exiſtiment, & tu, qui tibi à me fructus debentur, eos non contemnendos aliquādo percipias. cuius rei maturitas dum veniat, eſt interea mei officij, tui memoriam ſumma cum beneuolentia ſanctiſsimè, ac religioſiſsimè colere: tuæ verò humanitatis, eam voluntatem, quam ad me iuuandum tua ſponte contuliſti, perpetuò retinere. quorum alterum ego quàm potero dilgentiſsimè faciam; alterum tu vt facias, propter incredibilem naturæ tuæ benignitatem, ne admonendus quidem es. Vale. Venetijs.

Eidem,

EIDEM, Ferrariam.

SVMMO ſtudio maturabam Ciceronis editionem. omninò id erat cauſſa, cur ego rarius, quàm debeo, ad te ſcriberem. ſed me hercule nec res erat, de qua poſſem ſcribere. de publicis enim non licebat: de priuatis autem quid eſt, quod delectare te poſſit? grauibus morbis, annona. & bello, vniuerſa ferè ciuitas affecta contabeſcit. in his malis pacem omnes, tan quã vnicum remedium, expetebant: quæ ſi daretur, amiſſas vires recuperare, difficile non erat. Arbitrabar, cùm Ciceronis epiſtolas emiſiſſem, fore, vt Ferrariam poſſem excurrere. id ego, primùm, honoris cauſſa, vt te viſerem, optabam; deinde, vt tuis doctiſſimis ſermonibus fruerer, quãtum per humanitatem tuam liceret, per quam certè licuiſſet plurimùm. noui enim, quæ tua ſit cùm facilitas, tum in me beneuolentia. ſed noſtræ voluntates, vt nauigandi curſus, quandoque commutentur, neceſſe eſt, niſi fortunarum noſtrarum fieri naufragium velimus. itaque vt exirem, meas res cùm vidi non ferre, mutaui rationem; &, quamquam eram occupatus, tamen feci, vt hanc epiſtolam mitterem; quæ te meam vicem, quaſi ſalutaret ea, ne hoc officium loco non præſtaret, ad Octauium noſtrum, ijs litteris, quæ ad ipſum dedi, alligatam miſi, qui tibi redderet. cùm vacuus eſſes. quod ille, qui & commodiſſimus & prudẽtiſſ. eſt, non vereor, quin effecerit. De meis rebus ſi quid audirè vis: vt in aduerſis, peſſimè non habent: haberent op-

time

ne vtraq; re permotus, tantum mihi tribuiſti, quantum ego poſtulare ſine rubore non auſim: maximas tibi gratias habeam, neceſſe eſt: quod ad eius ipſius, quam in me eſſe dicis, doctrinæ ſtudium; quò antea naturæ inclinatione propendebam, vehementer me impuliſti. ita enim vſu ferè venire ſolet, vt quæ laudes à tui ſimilibus, id eſt, ab ijs, qui ipſi in laude viuunt, proficiſcuntur, eæ nos, vel ſi ſimus hebetiores, in primis acuant, & quaſi neceſſitatem quandam imponant, vt, quales eſſe dicimur, tales aliquando ſtudeamus eſſe, quod ego, quantum poſſum, do operã vt conſequar. à quo ſtudio cur me vlla res debeat abducere, non video; cùm tu, iſtis opibus, iſta amplitudine vir, litterato otio nihil antenoras. temporibus enim turbulentiſſimis, dum pleriq; ferè ambitionum fluctibus iactati, optare magis, quàm ſperare, tranquillitatem animi poßunt, ſecurus in portu te oblectas, viuisq; iucundißimè in tuis perennibus optimarum artium ſtudijs: in quibus totos dies ita ponis, quaſi tibi eæ res, quibus abundas, & quarum ſpe tu alios: excitare ad laudem potes, præmio ſint futuræ. Quod cùm ita ſit, & cùm ego hoc animo ſim, vt antiquius tuo commodo nihil habeam, noli credere, me, cùm ad te ſcribo, tuarum litterarum exſpectatione id facere: quæ etſi me incredibiliter delectant, textæ verbis elegantißimis, pleniſſimaqúe amoris & ſuauitatis: tamen ego te mea cauſſa à grauißimis ſtudijs ad nugas auocari nolo. ſatis me habere abs te putabo, ſi & meas tibi eſſe redditas, & tibi, vt cu-

vt cupimus, eſſe intellexero. vtrumq́; Octauius noſter, quòd & tui ſtudioſiſſimus eſt, & noſtri amantiſſimus, cùm libenter, tum diligenter efficiet. Vale. Venetijs.

IACOBO GRIFOLO, Romam.

QVOD tu, homo occupatus, prior ad me litteras miſiſti; hoc ſanè es aſſecutus, vt officij plus apud te reſidere confitear, illud aſſequi nequaquam potuiſti, vt amoris plus, quàm in me eſt, in te eſſe concedam, atq́; ego ne in officio quidem paſſus eſſem, vt anteuerteres, niſi me ſcribere cupientem non occupatio mea, quæ tamen ſumma eſt, ſed cura tuorum mandatorum impediſſet. Scis, antè, quàm diſcederes, qua de re ſermonem inter nos habuimus, cùm tu, vt eam ſuſciperem, à me petens, oſtendiſti, quantum & fidei & diligentiæ tribueres meæ. in quo ego, opinionem tuam ne fallerem, operam dabam. itaque, te profectò, cùm intelligerem, quantum damni feciſſem, adempta mihi tuæ conſuetudinis vſura; cumq́; id omninò litteris mittendis reſarcire vellem; tamen diem è die exſpectans, vt aliquid ad te de tuo negotio, cuiuſmodi tu velles; poſſem ſcribere, in maximo deſiderio me ſuſtinebam. nunc; quoniam eius rei ne veſtigium quidem apparet in epiſtola tua; ſiue quod, à quo tempore diſceſſiſti, vt illud conſilium abijceres, rationes tuæ tulerunt, ſiue quod, eodem animo cùm eſſes, committere tamen litteris nihil voluiſti, quod ela-

elatum nocere tibi poſſet: puto me non incōmodè eſſe facturum, ſi, quam tu rem in tuis litteris intactam omiſiſti, ego item in meis ſilentio prætermittā. Quod ſcire vis, rerum mearum ſtatus hoc tempore qui ſit: ne te multis morer, is eſt, quem reliquiſti, paullo etiā melior, quàm reliquiſti. nam & domeſtica quædam ſanauimus: & eum, de cuius acerbitate queri ſolebam, ita facilitate quadam nōſtra, atque obſequio mitigāmus, vt penè dulcis eſſe videatur. De Ciceronis editione, hoc de me ſpondeas, atq; etiam in te recipias licet, vt diligentia, confirmes, me non eſſe vſurum multo minore, quàm qui in hoc genere laudantur. hactenus confido fore, vt præſtem, præſtabo certè, nihil vltra. mihi enim tantum non arrogo, neque arrogare debeo, vt, quemadmodum ſcribis, eas ſordes, quibus veterum ſcripta ſunt fœdata, putem omnes eluere me poſſe. magni id eſſet ingenij, magni iudicij: quibus ego rebus, & indigeo, &, ſi abundem, ſine libris tamen antiquis nihil audeā. qui mihi ſunt omninò multi, ſed neque quot vellem, neq; cuiuſmodi. coniecturæ autem, intellexi, & didici, quàm ſæpè ſint fallaces: neque bonos libros vlla magis labes inquinauit. quibus nunc in veterem ſplendorem, atque integritatem reſtituendis, plurimum mihi eſt negotij, & erit, vt puto, poſt me multis: vt inde laudis materies deeſſe numquam poſſit. Te rogo, vt, antiquiorem librū ſicubi iſtic eſſe reſciueris, ſi prece ipſe, aut pretio non potes, aliorum auferas gratia. Litteras autem quàm valdè me amas, tam ſæpè mittes. nam

& otij puto te habere, quantum velis; & argumentum Romæ viuenti deeſſe non poteſt. mihi vtrumque minus eſt. magnis enim diſtrictus occupationibus, temporis ad ſcribendum non habeo ſatis, argumentum autem vnde ſumam, cum omnium, qui hîc ſumus, ea ratio ſit, vt, rerum nouarum ſi quid alicunde ad nos affluxit, de eo nec ſcribere, nec loqui ſine graui periculo poßimus? Relinquitur, vt priuatis de rebus poßim ſcribere, ſed hoc quoq; genus vereor, ne me deficiat. rarò enim ſolet accidere, quod ſcriptione dignum ſit. Quapropter quoties ita eueniet, vt à negotijs liceat diſcedere; properabo ſtatim ad epiſtolas. quod eò libentius faciam, ſi tu mihi ſentẽtiam ſcribendi aliquam dabis: ſin minus, inanes tamen potiùs, quàm nullas, mittam. Vale. Venetijs.

HANNIBALI GRVCEO Mediolanum.

AMORIS in Octauianum Ferrarium meĩ cauſſæ ſunt veteres ſanè multæ, eæq́ue non leues, ſed recens hæc eſt grauiſſima, quod eius opera video factum eſſe, vt tu me amares; quod ego non poſſum ſatis explicare, quanti faciam. certè optatius nihil, ac ne vtilius quidem potuit accidere: nam me moleſtæ quædam cogitationes exercebant. eæ fecerant, vt ſubtriſtis eßem. hoc malũ Ferrarij litteræ ſanârunt. eas enim legens, cùm veniſſem ad eum locum; vbi ille, quàm tu me diligas, quamq́; diligi à me cupias, dili-

diligenter & officioſè narrat; ſenſi mihi quiddam inſtillari, quo planè ſum exhilaratus. adeo tui ſimilium amicitijs augeri gratum eſt. in qua commoditate incommodum tamen illud ineſt, quod mihi valdè ſentio eſſe laborandum, vt beneuolentia, & opinione de mè tua non indignum me præſtem. quod vtinam poſsim efficere: conabor certè, ac ne deſpero quidem fore, vt efficiam, modò, quod tu iudicium de me habes, id eiuſmodi ne ſit, vt ego ei reſpōdere nullo pacto poſsim. nam mihi interdum venit in mentem vereri, ne tu me, Ferrarij prædicatione commotus, eum exiſtimes eſſe, qui non ſum mendax, mi Crucei, amor eſt noſq; ſæpiſsimè ita ſolet afficere, vt in ſermone. prout amicorum è re eſt & affingere falſa, & detrahere vera, religio non ſit. Quare Ferrarium, cū de me loquitur, non eſt quod audias. amore victus, cui repugnare iudicio non vult, ea dicit, quæ fortaſſè non ſentit. At idem de tua virtute multa in ſuis litteris, habes igitur, dices, ei fidem, cui haberi à me non vis? habeo, & quidem maximam. mittit enim ingenij tui monumenta, quæ mihi de tuis laudibus, vt ille ſcribit, ita eſſe probant. Memorem igitur interea me velim exiſtimes humanitatis tuæ. gratum cognoſces, cùm facultas erit. ac video me tua cauſſā non eas res præſtare poſſe, quas vellem; ſed, quas poſſum, ita volo, vt omnes, ſine vlla exceptione, libenter ad te deferam. licet ijs arbitratu vtaris, atque etiam abutaris tuo. Vale. Venetijs.

& otij puto te habere, quantum velis; & argumentum Romæ viuenti deeſſe non poteſt. mihi vtrumque minus eſt. magnis enim diſtrictus occupationibus, temporis ad ſcribendum non habeo ſatis, argumentum autem vnde ſumam, cum omnium, qui hîc ſumus, ea ratio ſit, vt, rerum nouarum ſi quid alicunde ad nos affluxit, de eo nec ſcribere, nec loqui ſine graui periculo poſſimus? Relinquitur, vt priuatis de rebus poſſim ſcribere, ſed hoc quoque genus vereor, ne me deficiat. raro enim ſolet accidere, quod ſcriptione dignum ſit. Quapropter quoties ita eueniet, vt à negotijs liceat diſcedere; properabo ſtatim ad epiſtolas. quod eò libentius faciam, ſi tu mihi ſententiam ſcribendi aliquam dabis: ſin minus, inanes tamen potiùs, quàm nullas, mittam. Vale. Venetijs.

HANNIBALI GRVCEO
Mediolanum.

AMORIS in Octauianum Ferrarium mei cauſſæ ſunt veteres ſanè multæ, eæque non leues, ſed recens hæc eſt grauiſſima, quod eius opera video factum eſſe, vt tu me amares; quod ego non poſſum ſatis explicare, quanti faciam. certè optatius nihil, ac ne vtilius quidem potuit accidere: nam me moleſtæ quædam cogitationes exercebant. eæ fecerant, vt ſubtriſtis eſſem. hoc malũ Ferrarij litteræ ſanârunt. eas enim legens, cùm veniſſem ad eum locum; vbi ille, quàm tu me diligas, quamque diligi à me cupias, dili-

diligenter & officioſè narrat; ſenſi mihi quiddam inſtillari, quo planè ſum exhilaratus. adeo tui ſimilium amicitijs augeri gratum eſt. in qua commoditatè incommodum tamen illud ineſt, quod mihi valdè ſentio eſſe laborandum, vt beneuolentia, & opinione de mè tua non indignum me præſtem. quod vtinam poßim efficere: conabor certè, ac ne deſpero quidem fore, vt efficiam, modò, quod tu iudicium de me habes, id eiuſmodi ne ſit, vt ego ei reſpõdere nullo pacto poßim. nam mihi interdum venit in mentem vereri, ne tu me, Ferrarij prædicatione commotus, eum exiſtimes eſſe, qui non ſum mendax, mi Crucei, amor eſt nosq; ſæpißimè ita ſolet afficere, vt in ſermone prout amicorum è re eſt & affingere falſa, & detrahere vera, religio non ſit. Quare Ferrarium, cũ de me loquitur, non eſt quod audias. amore victus, cui repugnare iudicio non vult, ea dicit, quæ fortaſſè non ſentit. At idem de tua virtute multa in ſuis litteris, habes igitur, dices, ei fidem, cui haberi à me non vis? habeo, & quidem maximam. mittit enim ingenij tui monumenta, quæ mihi de tuis laudibus, vt ille ſcribit, ita eſſe probant. Memorem igitur interea me velim exiſtimes humanitatis tuæ. gratum cognoſces, cùm facultas erit. ac video me tua cauſſa non eas res præſtare poſſe, quas vellem; ſed, quas poſſum, ita volo, vt omnes, ſine vlla exceptione, libenter ad te deferam. licet ijs arbitratu vtaris, atque etiam abutaris tuo. Vale. Venetijs.

ANTONIO MERLO
Vicetiam.

EGO quoque quiddam inaudieram ſuperioribus diebus, ſed contempſi. nunc me mouet quod audies. Artibus effectum neſcio quorum, (de Petro noſtro certè vix opinor: vix, autem? prorſus nõ opinor) vt hic rumor ſerpat longius. primùm hæc vulgò iactata: ferebam: poſt etiam ad Cardinalis aures peruenerunt: quod mihi accidit moleſtiſſimum: nec dubito, quin is iam non idem ſit. quod ſi ille eadem cum Epiſcopo, cuius ingenium præclarè noui, communicauerit: actum eſt. Me quidem & illa angit cura, quod vereor ne fama diffluat, et Peruſina conditio, ſatis opima, ſatis honorifica, fortaſſe in dubium vocetur. Cornelius rem curat diligenter, vt video, fide certè, & amore ſingulari. In hac ſum ſententia: ſi ſpes non dubia, vt vrgeamus: ſin, deſiſtamus ab incepto: ne cupiditatẽ noſtram ſine fructu, fortaſſe etiam cum aliqua mercede, prodamus. Mitto ad te Gratij poema de venatione, paullò durius, nec omninò cum Petri Bargæi carmine conferendum, qui hoc argumentum ſex libris non minus eleganter, quàm copioſè perſecutus eſt. Vale. Venetijs.

MICHAELI SOPHIANO
Patauium.

SI noſtræ neceſſitudinis intia repetas; nemo, opinor, iſtic eſt, qui mihi vetuſtate præſtet. ſin apud te vetu-

vetuſtas pondus non habet; ipſam per ſe beneuolentiam pendis:ne ſic quidem iure mihi quemquam antepones. Ego te primùm, cum abeſſes, memoria colui diligentiſsimè,tuumq́ nomen crebris vſurpatum ſermonibus ornaui laudibus, quantum in me fuit: deinde, cùm de auunculo tuo, viro optimo, tuiq́ amantiſsimo miſerrimam in ſeruitutem à barbaris gentibus abrepto cognouiſſē, ingemui ſæpè tua cauſſa,quem orbatū domeſtico præſidio,maximas in difcultates immerentem fortuna conijceret.poſtremò, cum Patauium te aliquando retuliſſes, valetudine ita perdita,vt humana vix ope reſtitui poſſe videretur; quàm id moleſtè, quàm acerbè tulerim, teſtes ſunt communes amici,quibus et periculum tuum,et eodem tempore dolorem meum dolori fuiſſe certò ſcio.Veni Patauium aliquanto poſt: vidi te quem optabam potiùs,quàm ſperabam,habitu corporis non illo quidem optimo,eo tamen, qui vitæ ſpem minimè dubiam afferret.deinde quotidiè meliora, accedente ad remedia medicorum temperantia tua: quam ita laudant omnes, vt in ſtudijs tamen paullulùm eam deſiderent. quo de genere præcipere quidquam difficile eſt,præſertim mihi, qui cùm ab eadem culpa longè non abſim,tum etiam, niſi priores tibi partes in prudentia concedam,ignorare ſcilicet videar virumq́ noſtrum.veruntamen, cùm te penitùs Philoſophiæ dederis, vt eius præſidia fortunæ tela depelleres,debes eam ſequi ducem in actionibus tuis. quod ſi feceris, extrema vitabis,& omnem in medio

laudem conſtitues. At mediocritatem mens in ſuo munere non amat: progreditur enim meditando, & quò longius, eò iucundius. Verè, ſed immoderatis rebus natura frangitur: et quamquam corpori mens dignitate præſtet, vtriuſque tamen incolumitas ab vtriuſque pendet officio. vt herus imperat ſeruis, nec tamen eos negligit, ſed conſulit, quatenus liceat, commodis eorum: idq; facit etiam ſua cauſſa: tam diu enim herus eſt, quam diu habet quibus imperet. ſic mens rationem corporis habeat aliquam, oportet. nam, ſi negligat eam ſedem, in qua ſummus opifex illam conſtituit; primùm faciet iniuſtè; deinde, corporis compagine, qua ipſa concluditur, breui diſſoluta, vſum tractandæ quærendæq; virtutis amittet. quod cùm accuratè vitandum omnibus eſt, tum ijs maximè, quorum & infirma valetudo requietem quærit, & ita viget induſtria, vt mediocri etiam labore non mediocrem ipſis gloriam, & cæteris vtilitatem afferre poſſit. Cui porrò ignota eſt vel ingenij tui, vel memoriæ præſtantia: quibus, non modò, vt emineres in Græca lingua, id quod omnes fatentur, ſed vt, quacumque re propoſita, peritiſſimè diſputes, facilè conſecutus es. itaque iure expetitur à nobiliſsimis viris amicitia, & conſuetudo tua: iure te diligunt ac laudant quicunq; in Patauino gymnaſio doctrinis liberalibus excellunt. quorum in virtute frueris, & illi viciſsim tua, ſi valebis: &, valeas, in te ipſo magna ex parte ſitum iudicamus. obſequere igitur in tua ſalute multorum ſtudijs, parce

vale tu-

valetudini ſatis imbecillæ: & , quod libenter facis, da operam ſimul, vt diutiſſimè facias: ita gloriam tuam, lætitiam noſtram, dignitatem etiam litterarum augebis, quibus ornamenti plurimum è tuis aliquando ſcriptis, ſi valueris, accedat. Vale Venetijs.

IO. BAPTISTAE PIGNAE Ferrariam.

ALFONSO Duce creato, gratulatus Ferrariæ ſum: quà tum ex noui principis eximia virtute fructus capiet egregios, tum ipſa quoq; ad omnem virtutem, eius, à quo regitur exemplum ſecuta, diligentius incumbet. mores enim ciuitatis ex Principis moribus effinguntur, & , vt ait Plato: QVAE apud eos, qui dominantur, ſtudia vigent, eadem reliqui ciues amplectuntur, & colunt. Ergo florebunt in veſtra ciuitate liberales diſciplinæ, ac debita iam pridem ingenuis artibus præmia perſoluentur, quod equidem tua potiſſimum cauſſa, doctiſſime Pigna, magnoperè gaudeo. nec enim dubitat quiſquam, aut dubitari omninò poteſt, quin, quantum ingenio, eruditione, iudicio, quantum etiam conſilio vales, tantundem apud ſapientiſſimum, optimumq; Principem & auctoritate valeas, & gratia, quòd ſi, quam adhuc in cognoſcenda, eandem poſthac in ornanda virtute induſtriam locabis: quis te vno felicior, quis omni laude præſtantior? quod, vt facias, ne monendus quidem es. nec enim te diſſimilem eſſe tui

vel natura tua, vel conſuetudo, vel ſtudia patiuntur. hoc igitur tecum agendum non eſt. illa me potius, vt verè dicam, & ſimul omnes, qui te diligunt, cura ſolicitat, ne te nobis eripiant prorſus aulica negotia, ſic vt, ijs diſciplinis, quarum vſus æternum decus parit, ſalute dicta, iacere patiaris ea, quæ multis antè mẽſibus inſtituta ſi quando perficias, maiorem in modum & poſteris, & gloriæ tuæ ſeruies. quàm multos enim egiſſe mecum diligenter exiſtimas, vt hortarer te ad abſoluẽdam poeticæ imitationis artẽ, aut, ſi abſolutam habes, continuò diuulgandã? quibus vt aliquando ſatisfacias, etſi languere te in tua laude vix opinor, tamen peto abs te, quantum humanitas tua permittit. nec tamen, etiamſi tua res non ageretur, amicitiam noſtram, quam ego ſanctiſsimè ſemper colui, nihil à te impetraturam conſiderem. equidem nihil ei denegarem: idq; te, quod tamen ſecundiſsimis rebus, ac ſine moleſtia tua fiat, cupio experiri. Ego me ad litteras, à quibus inuitus diſceſſeram, reuocare cœpi, adeptus vſum oculorum, quem anteà deſperabam, diuina primùm ope, in qua ſtatuere omnia conſueui, deinde Gabrielis Faloppij ſcientia ſingulari: cui viro, quanti hanc lucis vſuram, id eſt, quanti vitam facio, quanti etiam præclara litterarum ſtudia mihi ſunt, quibus vix ipſa vita pluris eſt, vni planè totum acceptum refero. ſiquidem eius doctrina, humanitas exquiſita cura priſtinã mihi valetudinem, omninò profligatam, ac perditam, conſpectum liberorum meorum, amicorum colloquia,

libro-

librorum ſuauitatem reſtituit: vt, ſi quem optimis artibus induſtria noſtra fructum feret, ei gratiæ debeantur, cuius ope, ac ſtudio factum eſt, vt intermiſſam diuturno, ac perdifficili morbo poſteritatis adiuuandæ conſuetudinem aliquando repeterem. Tu mihi de tuo ſtatu, maximeq́ue de Alfonſi Ducis conatibus egregijs ad honeſtandā virtutem, de quibus fama iam percrebuit, ſi quid ſignificaueris argumentum erit amoris in me tui, quo lætari vehementer ſoleo. Vale. Venetijs,

IOANNI SAMBVCO
Patauium.

QVOD fratrem tuum Georgium Bona, florenti adhuc ætate extinctum, immoderatè luges; ignoſco mœrori tuo, nec tamen laudem tribuo. dolore enim fratris interitu, & eius fratris, quo nemo amabilior, nemo fuerit virtute præſtantior, hominis eſt: modum autem dolori nullum conſtituere, numquam lachrymis abſtinere, numquam ex animo mœſtitiam pellere, Sambuci non eſt. Perijt frater: iure commoueris: ægrè enim diuellimur à natura coniunctis: quod ego quoque ſum expertus. Perijt is, qui familiam veſtram, qui patriam, qui prouinciam vniuerſam ornare vehementer ſuis laudibus, & illuſtrare poterat. hoc quidem expectandum ab eius virtute fuit: ſed magnam habet Fortuna vim: ea ſæpè, nobis ad eximiam laudem contendentibus, tranſuerſa incurrit, ſæpè noſtra ſtudia debilitat, ſæpè

moratur induſtriā.quo de genere quid ego te doceā, doctiſſimum virum, cui propè infinitā exemplorum vim vel Græca monumenta, vel etiam Latina ſuppeditant? florem igitur virtutis amemus: erepto ante maturitatem fructu, quando hoc ſingulare non eſt, ſed commune cum multis, modicè feramus. Quid, ſi ne dolendum quidem eſt? omitto enim hiſtorias, ad Philoſophiam te voco. Quid igitur illa præcipit? ſi quid caſus afferat, leniter accipiendum: nec enim, vt aliter accidat, in nobis eſt: ſi quid culpa contractum, angi æquum eſſe: certè enim, qui ad præclarè agendum nati ſimus, ideóq; mente, & ratione, præter cæteros animantes, inſtructi, tantis bonis abuti, & quaſi à natura deſciſcere, turpiſſimum eſt. An tu igitur, mori, quaſi aliquid turpe, reprehendes? quod ſi non turpe, nec dolendum, niſi ſi quis ita vixerit, vt nihil vnquam homine dignum præſtiterit, quod abeſt longiſſimè à fratre tuo: qui probitate, ingenio, ſtudijs artium optimarum, prudētia etiam adoleſcens ita excelluit, vt eum Pannonia penè cuncta viuentem vnicè dilexerit, mortuum laudibus, & memoria proſequatur. Quæ cùm tibi veniunt in mentem; iniquus profectò nimis in te ipſum es, niſi luctum minuis, et ex animo dolorem penitùs euellis. Quin te decuit maximè, qui totos dies ponas in ijs libris, vnde vitæ moderatio, vnde animi tranquillitas petitur, ad propinquos, ad amicos in Pānoniam eiuſmodi litteraras mittere, in quibus illi ſitam eſſe non minimam ſui doloris medicinam intelligerent. nam vir

eximius,

eximius, Nicolaus Olahus, Archiepiſcopus Strigonienſis qui Georgium,& quia ſorore ſua natus erat, & quòd in eo ſumma virtus enituit, in oculis geſtabat,non dubito,quin tanti vulneris remedia ſumat à ſe ipſo: quem non modò ætas, & vſus maximarum rerum erudierit, verùm etiam prudentia quædam naturalis, quæ planè vincit omnem artem, numquam à conſtantia diſcedere patiatur. Nec tamen vereor, vt, qui mihi paucis antè menſibus in filioli mei obitu conſolationem adhibueris,idem tibi in tuo caſu mederi aliquando non facilè poſſit. quod ſi facies;fructus apparebit ſtudiorum tuorum: & Georgij fratrem agnoſcemus: cuius ingenium, ac mirificam prudentiam oratio illa, luculenter in primis à te ſcripta, declarat. Vale. Venetijs.

*, Patauium.

PERCVSSISTI me de Mariano Lezentio: quid ais? optimus adoleſcens, maiorum nobilitate, ſua virtute clarus, omnibus animi, corporis, fortunæ bonis ornatus, ereptus repentè nobis eſt? ô miſeram humanæ vitæ conditionem, quid ames, cùm omnia fluere, ac labi, nihil intra orbem Lunæ firmum eſſe, nihil idem à mane ad veſperam,quotidiè cernas? quæ te arbitrabar anteà cognouiſſe in ſermonibus Reginaldi Poli Cardinalis,et Aloyſii Prioli,quibus probiores,aut ſapientiores viros non modò noſtra, ſed nec ſuperior ætas tulit: nunc quando te biduum

biduum ſcribis lacrymando conſumpſiſſe, profectò tibi exciderunt illa præclara de contemptu mortis, quibus in illo diuino contubernio, in illo planè cæleſtium animorũ cœtu aures tuæ ſæpiſsimè perſonabãt. Quòd ſi, quid doleas, cogitabis, aut quid dolendo proficias; non dubito, quin iſtum luctum abſtergas, & Lazentio noſtro etiam gratuleris, quod inſpecto Hieroſolymæ ſummi Dei monumento, quòd illum, diſſuadentibus amicis, pietas, & religio duxerat, ſtatim ad eiuſdem Dei conſpectum, præditus optima mente, purus ab omni labe, in cælum euolârit. quod qui optant, ſapientes, qui adipiſcuntur, felices iure ducuntur. Hæc tibi à me pauca pro noſtra neceſsitudine conſolationis loco dicta ſi attendes, vim habere maximam ſenties, & eam dolori tuo medicinam, quam dies aliquando afferet, ratione repræſentabis. quod cùm omnes deceat, tum verò ab excultis doctrina viris, quem te ad numerum aggregamus, præcipuè poſtulatur. Vale. Venetijs.

LAVRENTIO GAMBARAE Ciliuerge.

CILIVERGE *numquam videram, amabam tamen, amœnitate ſuæ iucundiſsimum, domini honeſtiſsimum. Lanterio Appiano, præſtanti viro non humanitate minùs, quàm eloquentia: nunc & elegantiam villæ, vt in tabula pictam, in tuis verſibus vidi, & mehercule non mediocri eius viſendæ. atque*

etiam

etiam tecum fruendæ ſtudio ſum incenſus, quod ſi quando contigerit, digito cælum attingam. quid enim iſto otio beatius? quæ ſpecies vrbis, quæ dignitas cum iſta ruſticatione, cum iſta ſurgentium virgultorum ſyluula conferri poßit? equidem, cùm te mihi ante oculos pono, modò inter anguſtis diſtincta ſemitis frutecta decliui colle ſpatiantem, modò arborum proceritatem, atq; ordinem in viridario mirantem, eadem penè voluptate abſens tecum fruor. coniungit enim animos noſtros mutua beneuolentia, nec eſt aut tibi quidquã ſine me, aut mihi ſine te iucundum. gratulor tamen tibi potiùs, quàm mihi, & iſtos Ciliergenſes dies ita multorum amorum inſtar eſſe puto, ſi modò nec otioſus in otio, nec in ſolitudine ſolus es. id autem qua ratione conſequi poßis, opinor me tacente intelligis. Patauij dum eras, habebas in manibus egregium illud poema de nouis inſulis à Columbo inuẽtis: cuius ego cùm exordium, multis præſentibus, legiſſem, admiratus grauitatem, & elegantiam carminis, exclamaui. Cedite Romani. in quo, adhuc, qui à me diſſentiret, inueni neminem. quo magis te hortor, quamquam, vt ſpero, currentem, vt approperes, habeasqúe rationem, non expectationis modò noſtræ, verùm etiam gloriæ tuæ, cuius habes à natura præclarum ſeminarium. quod etiam ſtudio excolis, ingenium tuum. Vrge igitur, nec inſtitutum dimitte: quodqúe adhuc humaniſſimè feciſti, in eo perge, vt noſtrum tui abſentis deſiderium litteris aliquando lenias. Vale. Patauij.

LAZA-

LAZARO BONAMICO
Patauium.

EGO verò & audiui de tuo caſu, & tuam vicem mirificè, neq; minus publicã dolui: veritus enim ſum ne tecũ ſimul litteræ concidiſſent. nunc quãdo te iam ambulare ſcribis, ita tamen, vt ſcipione vtaris; gaudeo, eoq; magis, quod in iſta ætate morbi diuturnitatem pertimueram. ſed, quia non planè animum meũ liberas à cura, cùm priſtinas vires nondum recuperaueris: rogo te, Bonamice, quanti optima ſtudia facis, quæ tibi facienda ſunt plurimi; quandoquidem ab ijs tuæ laudes emanarunt; tantum adhibe in te curãdo diligentiam. vides enim, neminem ferè eſſe, qui, ſi quid tibi acciderit humanitùs, rudẽ barbariẽ à Latinæ linguæ finibus arcere poßit. Plautum à me emẽdatum, quem à me petis, dabo operam, vt cum his ad te litteris mittam: ſed, vt eum in multiplici meorum librorum congerie ſtatim reperiam, ſperare vix audeo. Ego, vt ſcis, hanc ſatis grauem prouinciam ſuſcepi. tenui conditione, inquies. fateor, ſed ne tua quidem, ſi tuarum virtutum merita ſpectentur, ſatis opima. quid agas? his temporibus anguſtè virtus habitat. benè tamen de ſuis ciuibus mereri, præclarum eſt. Vale. Venetijs.

GVLIELMO PACCIO.
Patauium.

SILENTII mei, quo tecum diu ſatis vſus ſum,

non exponã hîc tibi cauſſam pluribus verbis: ne, ſi id faciam, videar & tibi ipſi, qui nihil adhuc ad me ſcripſiſti, eandem quaſi legem imponere. itaque hanc partem prætermittam: in qua ſi peccatũ eſt, vtriuſque certè eſt. ego autem ſpero me poſthac et beneuolentiam tibi meam, & diligentiam hoc genere officij probaturum: modò ne litteras elegantes, quales videlicet Patauij, à ſummis ingenijs elaboratæ, tibi oſtenduntur, à me exſpectes. ita ſcribam, non modò vt quod in mentem, ſed planè quidquid in buccam venerit, in epiſtolam conijciam. non enim is ſum, qui vnumquodq́; verbum ad trutinam, vt dicitur, reuocare vel ſoleam, vel poßim. aliorum iſta ſuperſtitio ſit, mea quidem non erit, præſertim in epiſtolis: quæ ſi, vt ait ille, nihil habent ſimile neque iudicio, neque concioni; quid refert, vtrum dichoræo concluſus, an aliter, verborum ambitus inſiſtat? Splendidior, inquiunt, nec paullò aptior ad mouendum, ſi numeroſius deſinat, oratio videtur. Rectè: nec ego ſecùs exiſtimo: verùm, quem tu tanti facias, eum ego magiſtrum ſequor. quid igitur ille? EPISTOLAE NOSTRAE DEBENT INTERDVM ALLVCINARI. nempè, quod ijs negligentia quadam, cùm ad familiares ſcribitur, etiam ornamento ſit. Ita igitur tecum agam, vt ſi eſſemus vna: &, quemadmodum præſentes quacumque de re ſermones familiariter ſerere ſolemus: ſic in ſcribendo, nulla certa propoſita ſententia, libertatem illam, & quaſi negligentiam imitabor.

erga te ſum optimus teſtis: ſed ætas iam obſtat, quò minùs ea, quæ res poſtulat, obire, & exequi poſſit omnia. itaque, niſi me fallit opinio, totum in Raſario eſt. nam ego, vt ſcis, vel infirmitate valetudinis, vel diuturna iam conſuetudine, & voluntaria quadam deſidia, loca publica non admodum frequento: quo familiaritates intermitti, & ex eo amicitias, ſi quæ penitùs virtute non hærent, paulatim diſſui neceſſe eſt. teſtimonium tamen iudicij de te mei nullo loco deerit. & de doctrina quidem, vt ſpero, fidem faciet oratio noſtra, eloquentiam verò, in qua tibi quãtum tribuã, cùm alij, tum, omnium moleſtiſſimus, & ingenioſiſſimus adoleſcens, Franciſcus Vianellus à me ſæpè audijt, tua ſcripta facilè probabunt. Vale. Venetijs.

FEDERICO GALLO
Vrbinum.

ITERVM iam te purgas, quod in diſceſſu tuo, menſes ferè quattuor abſuturus, ad me non adieris, quem, vt opinor, tui cupidum ac peramãtem cognoueras. ego autem, etiam ſi repentinam illam diſcedendi neceſſitatem litteris minùs excuſaſſes; tamen, vide, quàm faueam amicitiæ noſtræ, & quàm non ſtricto iure tecum agam; numquam mihi perſuaderi paſſus eſſem, hoc abs te ſalutatiõis officium vel noſtri obliuione, vel contemptu, vel vlla omnino inhumanitate tua fuiſſe prætermiſſum. quare accipio excuſationem tuam, ſperóque te operam daturum, ne

vtaris ea poſthac: idq; mihi ſcito fore iucūdiſsimum: nã, cùm ſemper dilexerim plurimū à quo primū die mihi cognitus eſt, parentem tuū, cui cupio, te cupio et ſpero ſimillimum fore in ijs artibus, quibus honeſtius, aut glorioſius eſſe nihil poteſt: tū verò ſtudia tua, ingeniū, quiq; lumē, & ornamentū ingenij ſunt, mores ita me tibi adiunxerūt, vt omnib. te laudib. libenter cumulē, nihil de te, quod indecorū, aut turpe videatur, ne ſuſpicari quidem velim. Equidē mirifico tenebar deſiderio tui, tum, vt mandata darem, de quibus ageres cum parente tuo, tum etiam, vt, quo tibi ſtudiorum genere totam æſtatem in patria traducendā ſtatueres, à te ipſo cognoſcerē: vt vel ex optima tuorum conſiliorum ratione voluptatem caperem; vel, ſi quid contrà ſentirem, indicarem ſententiam meam. quamquam, cùm domi habeas, vnde diſcas, & vnde præclara quæq; ſumas; neq; te meis, neq; cuiuſquam egere præceptis intelligo. veruntamē verus amor latere non poteſt, oſtētat ſe, vbi etiam minimè opus eſt. Ac tu quidem percommodè feceris, ſi, quod coram non licuit fortunæ potiùs culpa, quàm tua, id tibi agendum per litteras exiſtimabis, vt aliquid de quotidiana tua tum lectione, tum etiam, ſine qua lectio penè inanis eſt, ſcriptione ſignifices. non enim te puto vel deſidia quidquam loci relinquere, vel ijs leuitatibus, in quibus plerique adoleſcentes inſaniunt, operam perdere. ſcis, quod ſapientiſsimi homines prodiderunt, imitatricem boni voluptatem falſa ſpecie decipere, illecebram eſſe turpitudinis, eſcam malorum

rum omniũ, qua capitur ætas improuida, nec ſe captam ſentit, niſi cùm imprudentiæ pœnas luit. atq; hoc in genere labi, & errare, cùm cæteris turpe ſit, ijs videtur eſſe turpiſſimum, quibus ad amplectendam honeſtatem præcepta non defuerunt. &, præcepta ſi valẽt, quæ tibi ego pro meo in te ſingulari ſtudio deeſſe non patiar: quantò plùs valere exempla æquum eſt, præſertim quæ poſita ante oculos ſunt, quæ tibi numquam intueri non licet; quæque familiæ tuæ quantam quotidiè laudem pariant, facilè potes intelligere? itaq; non à te mediocre aliquid, ſed ſumma omnia exſpectari, nec exſpectari ſolùm, ſed exigi etiã quaſi debita, debes cogitare. quæ ſi præſtas; lætitia quidẽ parẽtes tuos, quibus potiſſimũ, & patriæ natus es, efficies incredibili; te ipſum autẽ ꝑpetuis inſtrues, maximisque bonis; nec illa timebis externa, quæ caſus, & fortuna inuehit, ſed à te ipſo pendens, nullis obiectus iniurijs, firmiſſimo artium optimarum præſidio munitus, vitam deges beatiſſimam, æternamque poſteris tui nominis memoriam relinques. Vale. Venetijs.

OCTAVIANO FERRARIO
Mediolanum.

O PRAECLARAM παλινῳδίαν. *at egò, tuarum litterarum memoria, contuleram in eum perpetuo quodam ſtudio, quidquid præſtare poteram officij, operæ, diligentiæ. nec me tamen pænitet, eo*

proceſsiſſe, vnde tu nunc ipſe penè reuocas. mutare autem conſuetudinem, præſertim in benè merendo, vix licet. nam illa ſuperiora, ſi doctrinæ non vis, in quo me fefellit opinio, humanitati certè dedimus. nunc dandum eſſe aliquid constantiæ, ne noſtrum damnemus inſtitutum, profectò vides. verum abſit iam hoc argumentum à litteris noſtris: valeant ea, quæ iucunditatem non habent, quam equidem non modò ex tuis elegantiſsimis epiſtolis, verùm etiam cùm ipſe ad te ſcribo, capere mirificam ſoleo. nihil eſt tãti, quod cum ſermonibus noſtris permutari debeat. nec de nobis ipſis quod ſcribamus, deeſſe vnquam patietur mutui amoris abundantia. De libris tuis, dedi negotium homini domeſtico, vt à peritis de ratione vecturæ cognoſceret, eosq́; quamprimùm iſtuc mitteret. quod ille, vt eſt omnibus ferè iucunda negligentia, fortaſſè nondum fecit. vrgebo litteris, & mandata renouabo. Suilla farcimina curaturum te ſignificas: in quo amo voluntatem tuam: quod autem addis, non antè, quàm extremo menſe, ne, cùm recentia ſint, incluſa corrumpantur: conſilium probo: &, quoniam veſtra iſtius generis obſonia, qui palatõ ſapere putãtur, ſine exceptione laudant; nec artes quæſtuoſas officinæ temerè didiſcũt, puto fore ſuauiſsima. Sed audi, quod eſſe totum aliud intelliges, id eſt, aliquanto magis ad me pertinere. κακοστόμαχοι ſumus, et cruditate laboramus. id quidem à pueritia: ſed auxit vitiũ aſsiduus litterarum vſus: quo adempto, quæ nobis, qui vulgaria

contemnimus, delectatio, vel potiùs, quæ vita ſupereſt? quare ignoſce, ſi mihi non impero: quod ne tu quidem, opinor, facis. quæſitum inter medicos eſt, ecquid adiumẽti aquæ ſulphuræ potus afferre poſſet. variè ſentientibus, recuſaui, ne, quod aiunt, de ſorte etiam in dubium venirem. de gutta capiti inſtillanda ſermo fuit. ne hoc quidem placuit: ne memoriam periclitarer. ventum denique ad victus rationem. præbui me facillimum, quidquid vellent. in primis radicem probârunt, quæ irios vocatur: quam condiri apud vos egregiè, ferunt. eam igitur quod tuo commodo fiat, velim perquiras, inuentamq́; & mediocri vaſculo diligẽter incluſam cures aliqua ratione perferendam. quidquid erogaueris, bona fide, cui voles, hîc numerabitur. Alexandri ὑπόμνημα, *nondum ab eo, cui frater cõmodauerat, extorqueri potuit: nec ego vrſi vehementer, poſteaquam, non ab Aphrodienſi, cuius in eo libro mentio fit, ſed à poſteriore Alexãdro ſcriptum cognoui: quod etiam* χαρακτὴρ *declarat. Vale, & Cruceio, Capræq́; communibus amicis, familiaribus tuis, quos vtinam aliquando complectar, ſalutem plurimam. Patauij.*

IO. BAPTISTAE RASARIO Venetias.

AMO te vehementer de Ferrarij epiſtola: quæ mihi ita placuit, vt nihil vnquam legerim libentius. ſanè cauſſam ſuam diligenter agit, & mihi quidem egregiè probat. quamquam multis iam annis eam

imbibi animo de illius ingenio, doctrinaq́ue opinionem, vt errare nihil credam, ſi quis multorum rationibus vnam eius auctoritatem anteponat. quam tibi quoque ſententiā probari, cùm intellexerim anteà, cumq́; vt verè dicam, hoc ipſo nomine plurimùm acceſſerit ad beneuolentiam in te meam: cupio te nunc ne leuiſſimè quidem à te ipſo diſſidere; idq́ue mihi tum facilè, pro eo iudicio, quod de tua virtute ſemper habui, tum etiam, pro meo erga Ferrarium ſingulari ſtudio, libenter perſuadeo. Sed, vt redeam ad epiſtolam; vides, quàm eruditè, quàm ingenioſè diſputet, quam tecum amicè, quamq́ue (vt apertus, nec vlla tecta ſimulationis labe ſuffuſus eius animus eſt,) ingenuè, & ſimpliciter agat. alienatæ verò à te voluntatis, cùm cauſſa nulla ſubſit, ne ſigna quidem vlla in eius litteris mihi videor agnoſcere. de quo quæ te nonnihil ex epiſtola tua ſenſi laborare; nec iniuria: vetus inter nos amicitia fuit, eritq́ue, vt ſpero, vitæ æqualis, maximis illius in te meritis ex tua mihi prædicatione cognitis, non vulgaribus tuis in illum officijs culta: purgabo te apud eum primis litteris accuratiſſimè; nec ab illo probata damnaſſe, aut omninò in dubium reuocaſſe, ſed quæ quæſijſſe nonnulla tamquam à magiſtro tuo, veteremq́ue in eo conſuetudinem retinuiſſe, ſi volueris, oſtēdam. non dubito, quin; ſi qua ei de tuo ſenſu, quod equidem vix opinor, ſuſpicio hæſit, amoueat, ac ſe tibi quamprimum reſtituat. noui hominis lenitatem: beneuolentiam in te vidi: iſq́ue meæ in te beneuolentiæ fons, ea primùm origo

fuit.nec enim, quæ de te olim ad me ſcripſerit,poſſum obliuiſci,nec,ſi poßim.velim. Illud à te, mi Raſari,ſi quid noſtra etiam cauſſa vis. etſi neceſſe non arbitror,tamen vehementer peto,& ,ſi pateris rogo non vt optimum virum,doctißimum hominem, Ferrarium, tuæ laudis auctorem. quando is tibi ad philoſophiam aditus aperuit,viamq́; muniuit,obſerues, ac diligas;quod à te fieri,certo ſcio,ſed vt in omnibus officijs quæ ad illius non modò dignitatem,ſed etiam voluntatem pertinebunt,certare mecum velis.in quo te mihi parem eſſe percupio, vinci numquam patiar. Vale,& Magium noſtrum ſingulari adoleſcentem ingenio, tibi pro ſua doctrina.mihi pro meo in eum non mediocri ſtudio deditum,ſaluta. Patauij.

HAEC dictaui, vt ſoleo,filio meo.nam,vt ſciberem ipſe mea manu, neque per medicum licebat, nec ſanè ſtomachi ferebat imbecillitas.

ANTONIO ROLANDO.

STVDIVM tuum in exhauriendis mandatis meis,celeritas in reſcribendo,quorum ego à te alterum pro noſtra coniunctione exſpectabam, alteram autem pro tuis occupationibus poſtulare vix audebam,magnam habent ſignificatiorem amoris in me tui: cui quidem ſi paribus non licebit officijs,pari ſaltem vt amore reſpondeam,operam dabo:nec dubito quin cõſequar:atq; etiã ꝙ mihi vel in iurato velim

credas, me iam eſſe conſecutum intelligo. qui enim, tua quæ fuerint erga me officia, mea, quæ ſint partes ignorare poſſum, aut non aſſiduè cogitare? Ego, Rolande, quo primùm die, cum lectiſſimo adoleſcente, familiari tuo, itemq́; meo * *acceſſiſti ad me, dilexi mores tuos, in quibus ingenui multum pudoris, qui probitatis index eſt, multamq́; prudentiam elucere vidi. paucis diebus, cum de noſtris delectationibus, id eſt, de communibus litterarum ſtudijs, colloqueremur, probaſti mihi ingenium, doctrinamq́; tuam, & ad meam de te opinionem,* * *teſtimonio excitatam, plurimū addidiſti, poſtea facilè inter nos exorta familiaritas: vel quòd multis in rebus noſtri ſenſus congruere viderentur, & latentis quædam naturæ vis animos vtriuſque coniungeret: vel quod aſſiduitas tua penè quotidiana, vſusq́ue domeſticus nihil amicitiæ noſtræ deeſſe pateretur, Me deinde Venetias rationes meæ, te non ita multò pòſt Lutetiam vocarunt ſtudia tua. manet amor tamen, in me quidem is, qui fuerat præſente te, vigetq́; memoria tui, nec locorum, aut tempòrum interuallis vnquā euaneſcet. quod niſi me tuæ laudis magna quædam cupiditas teneret; angerer, quòd abes, &, vt audio, abfuturus es. ſed, verſari te in iſta eruditorū hominum celebritate, frui conſuetudine, doctrinaq́; Hadriani Turnebi, quem iampridem omnes cantant, ego orno, quantum poſſum, in ſermonibus meis, niſi vehementer gaudeam, te non amē, nec quem ames, ipſe, quod inprimis cupio, dignus ſim. Quare noſtra etiā cauſſa con-*

contende, vt, quo conſilio Lutetiã petiuiſti, id quàm maximè, quamq́; licet celerrimè conſequaris. refer ad nos illa præclara, quorum gratia diſcedẽdum tibi à tuis perferenda longi itineris incõmoda, aſperrimarum alpium perpetuis obſeſſa niuibus iuga non ſine magno periculo ſuperanda exiſtimaſti. Quo de genere tecum agam breuibus; quia, ſenſus cùm optimè tuos habeam cognitos, non dubito, quin ſæpè tibi veniat in mentem ex iſta vrbe, quò tamquã ad ampliſſimum artium ingenuarum mercatum libenter omnes confluunt, inanem redire, quàm non deceat. Quod ſi te, ſtudio cognitionis incenſum, cætera, quæ iſtic habet plurima, liberalium doctrinarum adiumenta deficerent: vnus tamen idem ille, quem paullò antè nominaui, qui præter cæteros cũ litteris humanitatẽ, Græca cũ Latinis, antiquæ philoſophiæ ſcientiam, quod è ſcriptis eius facilè cognouerim, cũ elegantiore doctrina coniunxit, vnus, inquam, tibi inſtar eſſe omnium Turnebus, vnus & ſuo te cõmouere exemplo, & ſuis adiuuare plurimùm documẽtis, conſilijsq́; poſſet. cuius vt à latere, quo ad hominis permittet humanitas, ne vmquam diſcedas, & iſtam vrgeas occaſionem, diuinitùs datam, adipiſcendæ virtutis, ſi tu is eſſes, qui naturam humanam ſolum perfici virtute neſcires, hortarer etiam atque etiam, idq́ue libenter tribuerem amicitiæ noſtræ: ſed cauendum intelligo, ne γλαῦκ' εἰς Ἀθήνας, cùm tu ibi ſis, vnde ad alios præclara inſtituta, vnde laudabilis vitæ ratio, & ſapientia ferè manat omnis. Viam, &

rationem Latinè ſcribendi, obſecro, mi Rolande, cur à me petis, cùm is, quo ego vno magiſtro ſum vſus, & tibi, & omnibus Cicero pateat? an tu me vel huius generis reconditum aliquod tenere artificium putas, à quo longè abſum, vel, ſi tenerem, poſſe fieri, vt ab vllo, præterquam ab hoc ipſo, cognouerim? nec tamē, vtiliter quædam præcipi, & ad artem poſſe redigi negabo: ſed mihi ne tantum oneris imponis, cui nec à domeſticis curis otij multum eſt, & id ipſum, quod eſt, vel amicis, officij cauſſa, vel valetudini neceſſariò tribuitur? Scripſi olim de meis exercitationibus neſcio quid, à nobiliſſimo viro, bonarum artium patrono, Stephano Saulio rogatus: & fortaſſe digitum ad eum fontem intendi, quò ſi acceſſeris, non dicam equidem iſtam eloquentiæ ſitim explebis, ſed, vt arbitror, nihil inde non purum, nihil inquinatum hauries. exſtat ea, cum alijs edita, epiſtola, ſi videbitur, leges: aut ſi legiſti, & quæris ampliùs à me cur exſpectes, quem reſpirare negotia nō ſinunt, hoc quidem tempore non eſt pete ab iſtis, qui vacant, optimis & ſcribendi, & iudicandi magiſtris. De Laertio, &, quod egiſti, pergratum eſt &, quod acturum te oſtendis, id ſi praſtabis, maximam inibis à me gratiam. Turnebus, vt me plurimùm diligat, quod certè mutuò faciet, exopto: plurimùm vt mihi tribuat, quod litteræ tuæ ſignificant, non poſtulo. quid enim ego ſum? aut, ſi eſſe aliquid videor, præ illo tamen quid ſum? non enim χάλκεα χρυσείοις vnquā conferam, ne cum Homerico Glauco errem: ſed

χρύσεα χαλκείοις anteponam ſemper. Ille eſt, cui iure omnia tribuantur, qui iam peruenerit eò, quò nobis adſpirare non licet. Saluta eum meis verbis, cum veterrimo amico meo, ſpectata virtutis, & induſtriæ viro, Carolo Stephano. Vale Venetijs.

CAROLO SIGONIO
Patauium.

EGI diligenter, quod mandaueras. præcisè negauit, ac viſus etiam nonnihil moleſtè ferre. ſed mihi crede. huius generis penè magiſtro, veſtri ſenſus non congruerent. nihil moroſius. ô multa in omnibus intolerabilia: quæ nobis tamen, mi Sigoni, qui à libris neſcio quid plus, quàm cæteri, ſapere didicimus, ferenda ſunt. quamquam tibi quidem, pro tua prudentia, atque etiam pro ſuperioris vitæ perpetua conſuetudine, nihil difficile. Sed, Patauij te nunc eſſe in celeberrimo Italiæ theatro, vbi ſpectatur & notatur acerrimè, quidquid agas, quidquid dicas, & ſæpè mihi, nec vmquam ſine aliquo metu in mentem venit. ſic ſunt, qui amant: omnia cupiunt, omnia timent. Vides, quo te in loco tua virtus, quanta omnium exſpectatione, conſtituerit. nihil mediocre præſtandum eſt, nec, vt cum alijs, quibus te iam doctrina, induſtriaq́ue antecelluiſſe omnes iudicant, ſed vt tecum ipſe certes, teq́ue ipſum ſi licet, vincas, omniq́ue laudis genere cumules, elaborandum. quæ, cùm, ad quem ſcribam, cõſidero; & cùm mihi ad ſingularem

rem tuam rectiſſimis in ſtudijs cupiditatem, ac diligentiam propono; mirificè lætor: nec me tamē pœnitet hoc noſtræ neceſſitudini tribuiſſe, vt ea legas à me ſcripta, quæ minimè neceſſaria duxerim. Heſternū diem puto te mutuis cum Pace Scala ſermonibus iucundiſſimè traduxiſſe: quem volo à te amari plurimùm: vel quod ab illo te quoq; amari plurimùm ſenſi: vel quòd eo nihil humanius, nihil amabilius. præterea, quod te vehementer mouebit, multis nominibus ego illum in oculis fero: nec in eo riuales habeo paucos. Faloppio noſtro ſi diſceſſum meū excuſaueris, cùm vxoris morbus vrgeret; gratiſſimum erit. nec tamen diutiùs hîc me commoraturum puto. tanti nihil eſt, vt vobis carere poſſim. Interim vale, &, ſi vacat, ſcribe non accuratè, ſed, vt ego nunc, quidquid in buccam, ne pereat omninò fructus noſtrorum ſermonum: quem ſi litteræ reſtituent, paullò feram lenius abſentis tui deſiderium: cuius igniculum, è cubiculo meo cùm diſcederes, ſentire cœpi: nec deinde tuum ſpectrum diſceſſit ab oculis meis. Venetijs.

MARCO ANTONIO *MVRETO* Romam.

GAVDEO, mi Murete, quod profectò etiam me tacente exiſtimas, te nauare operam regibus, ingeniumq; tuum, quod ego ſemper vnicè dilexi, extuliq; laudibus, à tanto Pontifice, & ab vniuerſo Car-

*Cardinalium Collegio vehementer probari. nam, ſi qui aliter ſentiunt: quanquam quis eſt, qui aliter ſentire poſsit? verumtamen ſi qui fortaſsè reperientur, quos liuor impediat, quò minùs rectè ac ſyncerè iudicare poſsint; de iis laborandum non erit: cùm te præſertim ille noſter, quem ſequuntur multi, ſed ille præter cæteros, qui nobis quaſi μυριέτα ζεῦς debet eſſe, non mediocriter ornet, atque diligat. Hæc altera tua oratio priorem illam vel æquat, vel vincit, ſententiarum, verborum, ordinis præſtantia. quo in officio, ac munere cupio te pergere. ſimul enim perges in expedita, maximeq́; directa gloriæ via, per quã proceſsiſti iam longiſsimè, nemine præcurrente, me fauente plurimùm. De tua in me beneuolentia, cùm recordor meam, dubitare non poſſum: meum te animum expertus iam es. eundem ſi & eſſe nunc, & perpetuò futurum arbitraris, non fallam opinionem tuam. nam, & mea non ſolùm conſuetudo; ſed etiam natura ita poſtulat: & tu perficis eas laudes, quarum principia me olim, expectantem id, quod præſtare te nunc video, in tui amorem impulerunt. Habeo ſummas gratias, quas agi à te cupio, Archiepiſcopo Beccatellio: eumq́; meo nomine, vt quàm licebit officioſè, quamq́; plurimùm ſalutes, valdè rogo. *, vt ſcribit ad amicos. floret honoribus in patria, carus Imperatori, iucundus omnibus. noſti humanitatem, & ingenium: doctrinam auxit à diſceſſu tuo, quantum vix credas: itaque ſumma omnia de illo adoleſcente ſperare nobis licet. Duareni obitu,*

de quo

*he quo heri primùm à Germano homine, qui ex Gal-
lia recens venerat, accepti, damni plurimum in iure
ciuili factum eſt. equidem dolui vel tua cauſſa, quòd
eum à te amari ſenſeram. quanquam hæc, ſi ferret
humanitas, prorſus dolẽda non eſſent. qui enim pro-
ficimus? angi quidem grauius, neque communis con-
dicionis neceſſitas concedit, & vita commutatio, bre
uiſſimæ cum æterna, miſerrimæ cum beatiſſima, val-
dè vetant. Ego nunc, quod acceptum diuinæ benigni-
tati refero, quodq́; tibi puto fore iucundiſſimum, va-
letudine vtor ſatis commoda; oculis equidem optimis
quod aliquot annis non contigit. itaque cùm otiũ non
ferrem, (ſcis enim me quieſcere non poſſe) commen-
tarios in reliquas Ciceronis epiſtolas cœpi texere: &
vt initia ſunt. prorſus induſtria non διχεται. abſolui;
vt mihi quidẽ videtur, maiorem partem, id eſt, tres
primos libros, &, extra ordinem, octauum. in qui-
bus, vt dixi iam, niſi me communis φιλαυτία decipit;
non videtur opera malè collocata. Habebis in clau-
ſula de Petro Fabro, tuo dicam, an meo? ita me tri-
duo cepit, ſibiq́; deuinxit ingenio, humanitate, pru-
dentia. planè vixi quamdiu mecum fuit: nec medio-
cri ſum amore diſcedentem proſecutus: nam tu, ſi nihil
praeterea mea cauſſa velles, qui & vis, & egiſti iam
plurimum, tamen hoc vno munere, quòd auctus per
te ſum tam ornati adoleſcentis amicitia, meis omni-
bus in te ſtudijs, quæ tu merita vocas, optimam gra-
tiam retuli. Vale. Venetijs.*

Hiero-

HIERONYMO CAPILVPO Epiſcopo. Fanenſi.

SANE poſtulabat mea peruetus in te obſeruantia, ex ingenij tui præclaris orta monumentis, vt aliquid ad te litterarum darem: ſed me dignitas tua ſemper, & perſona deterruit, verentem ne talem virum, tantarum rerum occupatione diſtentum, inanibus appellare litteris, pudentis hominis non eſſet. nunc, vt verè dicam penè accuſo modeſtiam meam, quod, dum cogito ad te ſcribere nec tamen conſilium explico, intereà tua fecit ſingularis humanitas, vt anteuerteres. quamquam cur ego apud te, maximarum virtutum laude præſtantem, ad quas mihi adſpirare non licet, plus reſidere officij moleſtè feram, cùm præſertim hoc ipſum amoris in me tui, quo equidem antiquius nihil habeo, non obſcurum argumẽtum eſſe videatur. Quocirca, vt interdum me pudet pudoris mei, quod nihil ad te ſcribere ſim auſus, cùm tamen maximè cuperem: ſic iſta tua voluntatis erga me declaratione, iſtis etiam laudibus, q̄bus me ornat epiſtola tua, mirificè delector. noli enim exiſtimare ſi quid vmquam meis laboribus, ac vigilijs non contemnendum præſtiti, me fructum vllum, aut mercedem præſtantiorem exſpectaſſe, quàm quæ ex tuo, tuiq́ue ſimilium iudicio, ac teſtimonio percipitur; quod ſi aſſequor, triumpho, ſin, quòd ſuſpicari faciliùs poſſum ita me laudas, vt quaſi deficientẽ in curſu tua voce impellas; ne ſic quidẽ vulgari me munere obſtrin-

obſtringis, cùm ad cohortandum, atq; incitandum, ſi vlla res, certè tua plurimùm valeat auctoritas. itaq; enitar, ne tu me nō bonum tuarum litterarum interpretem fuiſſe putes. incumbam enim paullò acrius ad ea, quæ qui poſſidet, iure laudem fert. Tibi verò, quod ad me tam humaniter ſcripſeris, quodq; vltrò ipſe mihi diu exoptatum ad tuam amicitiam aditum aperueris, ſi, quam debeo, gratiam referre non potero, habebo ſaltem, vt priores officij partes re potiùs tibi, quàm ſtudio & voluntate concedam. Vale. Venetijs.

NICASIO CASLETANO.

*QVANTVM mihi voluptatis attulerant litteræ tuæ, ſummæ tum humanitatis, tum etiam doctrinæ notis inſignes: tantum poſtea doloris, ac moleſtiæ, erepta ob aduerſam valetudinem reſpondendi facultate, ſuſcepi. nō enim, aut is ego ſum, cui quidquam prius officio ſit; aut eum te eſſe ex * litteris cognoui, cuius amicitia contemnenda potiùs, quàm appetenda videatur, ſed omitto * vel teſtimonium, quod apud me ponderis, ſicuti debet, habet plurimùm, vel volũtatem, cui libenter omnia tribuerem: ipſa, quam ad me miſiſti, epiſtola, quid eſt, quod impetrare non poſſit? ſcripta primùm humaniſſimè, cùm beneuolentiã in me tuam ſignifices, meam exoptare videaris: deinde ita eleganter, ac diſertè, (ne viuam, ſi mentior) vt ego tibi in hac eloquentiæ laude comparem ſanè pauciſſimos, anteſerre debeam nemi-*

*neminem. Quare, cùm iſtam animi tui ſingularem in me amando, atque etiam laudando liberalitatem libẽter amplector: tum verò, me tibi parem in vtroque voluntatẽ reddere, idq́; non tam officij tui magnitudine prouocatum, quàm iudicio facere, velim exiſtimes. Tu videris, quid de me ſentias, & quo me loco reponẽdum ſtatuas. non enim ita laudem aſpernor, præſertim quæ ab ijs, de quibus benè omnes exiſtimant, proficiſcitur, vt, quam de ſtudijs meis opinionem ſuſcepiſti, eius deponendæ, aut imminuendæ, tibi auctor eſſe vmquam velim. Ego, quod ad me attinet, ſi qua tui dabitur facultas ornãdi, plena manu tuas virtutes ad cælum tollam: ſtudio quidem, & amore ne vincar, & enitar, vt ſoleo, diligenter, &, vt ſpero, conſequar. præſentem ſcilicet mutui ſermonis ſuauitatem longinquitas aufert: litteris tamen, ſi valebo, quod adhuc non contigit, ne prorſus abeſſe videamur, operam dabo. Vale, & * meo ſalutem. Venetijs.*

IVLIO BELLOGRADO
Vtinum.

AMABAM te anteà, mi Iuli, quòd eſſes eo patre natus, cuius excellentem probitatem, atq; doctrinam non præſentes modò, ſed longinqui etiam prædicant, ego ſummam in me humanitatem ſæpè ſum expertus: nunc iſta indole, iſto te ingenio præditum eſſe, cùm intelligam, vt paternam virtutem, tamquã ampliſſimum patrimonium non modò con-

ſeruare, verùm etiã augere poßis, an dubitas, quin omnia in te ſtudia libentiſsimè cõferam? quibus addam officia, cùm licebit: &, vt ſæpè liceat, exopto. Perge, adoleſcens egregie, mihi cariſsime, in iſto ad laudem curſu, viam inueniſti, quæ te ad immortalitatem feret, directam, expeditam, à vulgi erroribus longè remotam. quo tibi nomine gratulor, mihi gaudeo plurimùm. &, vt perpetuo gaudeam, futurum confido. ſpecies enim virtutis eximia, quò propiùs eam adſpexeris, eò te commouebit magis, & amorem ſui mirabilem excitabit. interim contemplare actiones prudentiſsimi viri parẽtis tui: ad eius te imitationem totum finge, atq; conforma: vt hauriàs ab eo laudem tuam, quam capere vberiorem ex nulla diſciplina potes. Me velim exiſtimes omnibus de te maxima polliceri & in te amando, ſi patrem excipias, nemini concedere. Filius meus te ſibi maioris fratris loco ducit, nec vllum tui ornandi, quantum in ipſo erit, locum prætermittet. Vale.

HIERONYMO SERIPANDO CARDINALI CREATO *Romam.*

A QVO primùm tempore aliquid ſapere, id eſt, à vulgi opinionibus diſſentire cœpi, ſemper ita iudicaui, multò eſſe optabiliùs, multoq; præſtantiùs, conſequi virtutem ipſam, quàm ornamenta virtutis. itaq; nunc, allato de tua dignitate nuncio, quem

hic

hic ingenti lætitia boni omnes exceperunt, non ſanè tua cauſſa magis quàm antea. pro cõmuni quidem Eccleſiæ bono, cui tantum ex honore tuo præſidij, tantum ſplendoris acceſſerit, magnoperè ſum lætatus. tu enim is es, cuius animus hæc humana numquam ſpectauerit, ſemper omnem ſpem, omnemq́; gloriam, ac felicitatem in vno Deo, & in illa cæleſti vita, rectè, ac laudabiliter agentibus propoſita, collocârit. Cui ſunt occultæ mirabiles illæ tot annorum cogitationes, actiones, conciones tuæ? quæ ſi obſcura fuiſſent, vno illo facto illuſtrarentur maximè, cum illa præfecturæ generalis inſignia quæ libenter omnes aſſumunt, multò ipſe libentiùs depoſuiſti. Quòcirca non equidem magis, quia Cardinalis nunc es, quàm quia ſemper ita vixiſti, vt Cardinalium Collegio digniſsimus eſſes, & mihi, & omnibus lætandũ intelligo. nec verò ſingularem, ac diuinam Pij IV. Pontificis Max. ſapientiam admirari, & efferre laudibus vnquam deſinam, qui vexatã aſsiduò prauarum opinionũ impetu, nec mediocri periculo fluctuantem Chriſtianæ reip. nauem, auctoritatis & doctrinæ tuæ pondere conſtituendam putauerit. itaque non iam illas à ſeptemtrione horribiles procellas, à quibus anteà naufragium impendere videbatur, poſthac timebimus. Pio IV. gubernante, quod vtinam diuina benignitas, diuturnum eſſe patiatur, tua, Seripande, tuorúmque ſimilium ope, ſumma tranquillitate perfruemur. id & ſperatur, iam indicto Conſilio, quod vnicum tantis

malis eximia ſuperiorum Pontificum ſapientia remedium inuenit: & , mihi quidem ſi contigerit, vt ad eam diem ſpiritum ducere liceat, cùm ſublatas in perpetuum exitioſi diſſidij cauſſas, vnam in communi ſalute volũtatem, vnum gregis vniuerſi paſtorem, ac moderatorem videam; ſatis me vixiſſe arbitrabor, & planè lætus ex hac vita diſcedam. Interim fruar expectatione; & tibi, tuisq́ue virtutibus, quas omnes laudant, vtinam imitari multi vellent, eam, quam debeo, obſeruantiam, beneuolentiamq́ue præſtabo. Vale. Venetijs.

ALOYSIO ESTENSI CARDINALI CREATO Ferrariam.

MVLTA, & magna Principibus viris, inter quos, Aloyſi præſtantiſſime, tua præcipuè nobilitas, elucet, ad ſtudium eximiæ laudis adiumenta ſuppetunt: quæ ſi comitatur voluntas, excellunt facilè. ſic, vt ad immortalitatis præmia, cum quibus non opes, non imperia ſapientes comparãt, expedita quadam, & quaſi cõpendiaria via perueniãt. Hoc tibi contigiſſe, cùm omnes anteà faterentur, grauiſſimũ acceſſit Pij IV. Pont. Max. teſtimonium, qui te, diu expetitum, penè recuſantem, non rogantem quidem certè, in ampliſſimum Cardinalium Collegium, ipſo maximè comprobante Collegio, ſumma bonorum lætitia, proximè cooptauit. Reſtat, quòd futurum

rum nemo dubitat, & tua ſuperior vita pollicetur, vt iſtum honorem pro tua, maiorumq́ tuorum dignitate adminiſtres. quod facilè conſequeris, ſi te, quidquid ſtatues, quid ages, Cardinalem eſſe cogitabis, id eſt, ex eo ordine, vnde maximi, ac præpotentis Dei Vicarij, rectores humani generis, Pontifices deliguntur. Locum tenes, quem ſumma dignitas illuſtrat, & in quo nullum, neque dictum, neque factum obſcurũ eſſe poßit. nec tibi aut à natura quidquam, aut à fortuna denegatum eſt, quò minus amplißimo te dignum ſacerdotio præbeas. operoſum alijs, & perdifficile ſit, vt eſt omninò, ac ſemper fuit, rectè, & laudabiliter agere: Aloyſio Eſtenſi, in tanta ingenij, animiqúe præſtantia, tam propenſa ad honeſtum voluntate, tãtis etiam opibus quis aditum veræ laudis non patere, quis æternæ viam gloriæ non eſſe facillimam exiſtimet? Gaude igitur tam excellenti bono, & incumbe totus in eam curam, vt antiquum familiæ tuæ decus, per tot ſecula, tot Ducum, tot Regum, & Imperatorum virtute partum, non tueare ſolùm, verùm etiam vehemẽter augeas. nam nunc quidem eo tantùm nomine tibi gratulamur, quòd ſimul cum iſto honore præclaram ſæpè exercendæ virtutis occaſionẽ accepiſti: cumulabitur lætitia, & erit aptior gratulandi locus. cùm hæc honorum inſignia, quæ multis oneri fuiſſe cõſtat, iuſtitia, pietate, omniq́ beneficentiæ genere ita ſuſtinebis, vt & optimi Pontificis iudicio, et bonorum expectationi, qua nulla maior vnquam fuit, et egregiè ſatisfa-

cias. quod euenturum breui omnes confidunt: ego pro meo in te ſingulari ſtudio, quaſi iam euenerit, præſenti gaudio cupiditatis meæ fructum capio. Vale. Venetijs.

IO. BAPTISTAE SARACIO Ferrariam.

SEMPER equidem exiſtimaui, quod tu quoque ſentis, doctiſsime Saraci, non minimum fortunæ præſtare virtutem, in qua etiam vna ſatis eſſe ad benè beateq; viuendum putârunt multi: tamen incidunt quædam tempora, cùm ipſi etiam habenda fortunæ gratia videatur. quod mihi nũc gaudeo cõtigiſſe. nã cu, aliquot abhinc annis, cõſentiens multorum ſermo, eximias ingenij tui ſuauitates aſſiduè prædicantium, in eam me voluntatem, ac mentem adduxiſſet, vt diligerem te vehemẽter, & colerem: caſu accidit proximis diebus, vt auctoritas tua, magnis atq; perpetuis erga Principes tuos meritis, virtutibusq; parta, expedire me hærentem, atq; impeditũ perdifficili negotio poſſet. hoc ego fortunæ meæ non vulgare beneficium eſſe duco. alterũ eſt tuæ virtutis, quòd, cùm tibi meam cupiditatem vir egregius, omniũq; humaniſsimus, Paulus Sacratus oſtendiſſet, contuliſti ſtatim ad rationes meas ſtudia tua, ſpemq; noſtram iam propè languentem, atq; abiectam, erexiſti, & confirmâſti promiſſis primùm, deinde etiam officijs tuis. quo quidem in me ſingulari merito, quibus tibi verbis gratias agam, planè non re-

reperio; vicit enim, vincit prorſus, optime Saraci, ingenium meum humanitas tua. ſed hoc ipſo ſit virtus illuſtrior, cum in eos beneficia conferuntur, qui ſatisfacere non modò ipſa re, ſed ne verbis quidẽ vllo modo poßint: quod tibi perſuaſum eſſe quis dubitet, qui conſuetudinem benemerendi tuam, à praſtanti quadã natura ortam, liberalium doctrinarũ ſtudio mirabiliter auctam, cognouerit? verumtamen, quãdo mihi non ſimul cũ facultate volũtas quoq; eripitur remunerandi, nonnihil in moleſtia gaudeo, & fruor tacitus officij conſcientia, nec tamen futurum deſpero, vt quæ mihi nunc ad grati animi ſignificationem deeſſe verba ſentio, eadem aliquando abundent, in tua benignitate apud alios prædicanda. Interim ſine me hoc impetrare ab humanitate tua, vt multò maiorem eſſe putes obſeruantiam, ac beneuolentiam in te meam, quàm vllo vmquã à me exprimi, ac declarari officio poßit. quod ſi, vt ſpero facies, mihi crede, præſentem gratiam, quam ex primis Sacrati mei litteris abſolutam exſpecto, haud paullo maiore gratia cumulaueris. Cupio, niſi graue eſt, à te ſalutari meis verbis Ioannem Baptiſtam Pignam & Franciſcum Seuerum medicum Argẽtenſem. Vale. Venetijs.

PAVLO SACRATO
Ferrariam.

SOLET interdum euentus eſſe gratior, quàm cauſſa, interdum etiam cauſſa, quàm euentus. me

delectauit vtrumque pariter in litteris tuis. nam, & vt Latinè ad me ſcriberes, homo tum domeſticis curis, tum etiam ſedandis, vt audio, multorum controuerſiis aſſiduè diſtentus, certè amor impulit, atque humanitas: & epiſtola tua ita mihi ornatè, ita copioſè omnes non modò animi, verùm etiam ingenÿ tui partes expreſſit, vt nihil vnquam legerim libentius. Ego tibi anteà, optime Sacrate, tribuebam ſanè multa, quæ pauci conſequuntur, prudentiam, integritatem, doctrinam, maximè verò præſtantem quandam ad excolendas officÿs amicitias et voluntatis, & naturæ propenſionem: iſtam verò orationis exornandæ facultatem, quæ cùm multi temporis, magnæqúe videtur eſſe induſtriæ, tum verò, vt ego ſentio, atque vſu etiam didici, ab intimo quodam, planeq́; recondito depromitur artificio, vix putabam tibi inter diuerſa planè ſtudia poſſe contingere. ſed videlicet id me feſellit: quod ingenium tuum communibus metiebar exemplis: nec mihi veniebat in mentẽ, auunculi tui Cardinalis, Iacobi Sadoleti, præceptis, & conſuetudine domeſtica aditũ tibi ad omnem gloriã eſſe patefactũ. nam, cùm ille cunctis virtutibus, quas laudabit poſteritas omnis, aſſequetur fortaſſè, nemo bonorũ, ac ſapientium iudicio virorum excelluerit: hæc tamen in primis Latinè ſcribendi laude ita floruit, vt veteres illos propemodum æquauerit, nos quidem, per eandem viam cupientes excurrere, longè reliquerit. ſe, vt ex epiſtola tua coniÿcio, conſeruabis hoc quaſi patrimonium familiæ

lię veſtrę proprium, et hęc tibi communis hęreditas erit cum patrueli fratre tuo, Paulo Sadoleto, quem omnes homines ad egregia quęq; natum intelligũt. Equidem in hoc mihi ipſe plurimùm gratulor, qui tibi harum litterarum, quibus neſcio an quidquam non modò humanius, verùm etiam ornatius eſſe poſſit, cauſſam dederim. nam Ioſephum Faſinardum, quem ob eius doctrinam, & mores egregios vehementer amo, oblitum arbitror modeſtię ſuę, cùm de me loqueretur, & vtrumque veſtrum in eo conſenſiſſe, vt ille, te libenter audiente, pro veris falſa narraret, aut certè veris plurimum affingeret, tu illi, plena manu, vt ſæpè prodigus amor eſt, ea, quę prorſus non agnoſco, in me conferenti, pro tuo in me ſtudio libenter, et facilè crederes, vtinã quidem, qui vobis nunc eſſe videor, is aliquando eſſe poſſim: quod quia ſperare non licet, ne cur optem quidem eſt. Meus in te animus (quid enim prӕterea pollicear?) officio erit, mihi crede, ſingulari: quęq; à te in meis rebus opera, atque beneuolentia nauatur, perpetuo quodam erga te ſtudio ita compenſabitur, vt mihi nemo omnium, excepto amore domeſtico, te vno carior, aut iucundior vnquam eſſe poſſit. Franciſcus Morandus, cuius ego contubernio, & quotidiana conſuetudine mirificè delector, vir egregius, nec iuris tantum ciuilis peritia, ſed poetica etiam laude, & litterarum elegantia vehementer excellens, mutuò te diligit, &, qua ego tuis verbis eum ſalutem impertiui, eandem tibi, vt eius nomine his litteris adſcribe-

ſcriberem, diligenter mandauit. Tu ſaluere plurimùm à me iubeas Ioan. Baptiſtam Saracium, deditum ſemper optimis diſciplinis, maximeq́ue cupidum ornandæ virtutis, itemq́ue Franciſcũ Seuerum Argenteñſem, quem vidi numquam, amo tamen ſic, vt mihi te riualem eſſe vix patiar. Vale. Venetijs.

FRANCISCO ROBERTELlio Bononiam.

MAGNAM habeo gratiam Hieronymo Seripando, optimo Cardinali, omniumq́ue virtutum gloria præſtantiſſimo, quod ab aliqua nos ob imitationem virtutis exorta ſimultate ad ſummam beneuolentiam coniunctionemq́ue traduxerit. te quidem cum eximia doctrinæ opinione, quam apud omnes meritò cõſecutus es, humanitatis laudem velle coniungere, tum mea cauſſa lætor, qui tua conſuetudine nimium diu moleſtiſſimè carui, meæq́ue in te perpetuæ voluntatis ipſe mihi egregiè ſum conſcius; tum verò, quod inter te, & Sigonium meum, viros tales, & planè duo noſtræ Italiæ lumina, non optimè conuenire, ferendum vix erat. itaque, cum de noſtra auctore Seripando reconciliata gratia ex ipſius Sigonij litteris cognouiſſem; feci ſtatim, quæ meæ partes erant, vt animo te complecterer, meq́ue tibi leuiter anteà, nec ſanè mediocri cum dolore immutatum, libentiſſimè totum reſtituerem. A te peto, non vt me mutuò diligas, quod te iã facere, perpetuoq́ue factu-

factum certò ſcio: ſed vt officijs etiam ita mecum certare velis, quibus & cupidè vincam, & vincar tamen non inuitus, vt nihil omninò neque de mea in te vetere obſeruantia, neque de tua in me beneuolentia detractum eſſe videatur. quamquam hoc, tua fretus bonitate, & ſapientia, cùm ſperauerim antè, nunc vt planè confidam, litteræ tuæ fecerunt, ad hominem benè doctum, & vtriuſque noſtrum amantiſſimum Raphaelem Cyllenium proximè conſcriptæ, quibus in litteris partim de me, quo ſum mirificè lætatus, amantiſſimè loqueris, partim etiam typos Græcos fratris mei, neſcio qua culpa amiſſos, benignißimè mihi polliceris, ac defers. Ego, mi Robertelle, iſtam vehementer amo voluntatem, quam tibi certè emetior: liberalitate verò tua etſi delector maximè, tamen cur vtar, non eſt; cùm officinam ſatis ampla & pereleganti huius generis copia magnis iam ſumptibus inſtruxerim. tibi tamen, quia de commodo meo tua ſponte cogitaueris, quod ſine ſummo erga me amore fieri profectò non potuit, æquè debeo, ac ſi rem omnium maximam meo pernecesſario tempore detuliſſes. quod ſi à me paria, ac multò etiam præſtantiora in omnibus rebus, quas ad tuæ laudis, tuique commodi partem aliquam pertinere intelligam, ſtudia, & officia expectabis; numquam te fallam. atque huius quidem teſtem promißi, & quaſi loco fœderis, quod à me violari numquam patiar, hanc eſſe apud te epiſtolam volo. Camillum Palæottum, cuius excellentem humani-

manitatem, coniunctam pari virtute, non dubito quin præclarè cognitam habeas, & communem amicum, dignum Romulo parente filium, Pompilium Amaſæum, rogo te, ſalutes meis verbis diligenter. Vale. Venetijs.

ALEXANDRO CRISPO.

HABET hoc virtus, vt amicitias nullo interceſſore conciliet, itaque, cùm de ſtudijs tuis, & incredibili quadam ad liberales artes voluntatis propenſione, ex Sebaſtiani Leonis, familiaris mei, litteris cognouiſſem: dilexi te ſtatim, idq; vt intelligeres, vehementer optaui. nunc, quando opinionem meam de ingenio tuo ſuſceptam epiſtola tua confirmat; ego quoque aliquanto magis ad te amandum impellor, quod verò etiam in amore mihi reſpondeas, tuamq; operam, curam, & auctoritatem nullo vmquam loco defuturam promittas: vtrumque facio plurimi, et eſſe perpetuum cupio. quod vt confidam, tua probitas facit multorum ſermonibus, præcipuè verò Leonis noſtri teſtimonio comprobata. Hic ego hortarer, pro mea in te ſumma beneuolentia, vt acrius te ad omnem laudis cupiditatem incitares. ſed neque induſtria tua cuiuſquam indiget præceptis: nec te res vlla magis ad gloriam accendet, quàm nobilitas tua, quam, non dubito, quin ſæpè mente & cogitatione cōtempleris. tantum igitur te rogabo, vt iſtum teneas, quem cœpiſti, curſum, nec te vmquam aut voluptas, quæ adoleſcētibus maximè ſuis blanditijs,

&

& ficta boni ſpecie pernicioſas inſidias tendit, aut fucatus rerum humanarũ ſplẽdor à ſtudio virtutis, id eſt, à vera ſolidaq́; gloria deducat. Vale, & Leoni noſtro doctiſſimo atque optimo viro dic ſalutem meo nomine plurimam. Venetijs.

SCRIPSIT HANC ROGATVS à nobiliſsimo viro.

CVM *in ſummis moleſtijs, quibus me fortaßè immerentem fortuna vexat, quæ quidem tibi ſatis nota ſunt, vnicum mihi ſolatium fuerit beneuolentia tua, quam opinabar me ſingulari quadã ac perpetua erga te obſeruantia, & ſtudio quodam incredibili conſecutum: eo me ſolatio magna ex parte priuatum eſſe, ex eo ſermone, quem habuit mecum proximè Druſus tuus, vehementer doleo. quod quidẽ eò patior acerbius, quia, ſi poſſet augeri amor in me tuus, augeri potiùs debere pro mea in te egregia voluntate, maximiſq́; ſtudijs, exiſtimabam. quid enim, à quo primùm tempore aditus mihi patuit ad amicitiam tuam, de te ſenſerim, ipſe mihi optimè ſum conſcius: quid verò prædicauerim, teſtes habeo, non leuiſſimos homines, ſed præſtantes viros, eosq́; minimè paucos, quorum auctoritas & probata vita vel ſine iureiurando facilè fidem facere poßit. quæ cùm recordor, magnam ex officio meo voluptatem capio: propter ea, quod nihil vmquam mihi grati animi memoria iucundius aut eſt, aut vmquam erit.*

&, quam-

&, quamquam animum tuum nonnihil immutatum Druſi verba ſignificant; cùm ego ꝑpetuitatem amoris tui expectauerim; eamq́; tanti fecerim, vt ex omnibus rebus humanis nihil penè pluris æſtimauerim: tamen, non vt animatus nunc in me ſis, ſed, vt antea fueris, in omni mea vita iucundiſsimè cogitabo quæq́; in amicitia colenda à doctiſsimis viris conſtantia tributa laus eſt, eam vt omninò conſequar, enitar quantum in me erit: non quòd tua virtus cuiuſquam hominis laudationem, vel tua fortuna cuiuſquam opes, aut merita deſideret: ſed profectò apud ſapientiſsimos homines, quem ego te in numerum refero, ſignificatio bonæ voluntatis, etiamſi merita non habet, pro meritis tamen eſt. Te verò, Principem egregium, omniumqúe virtutum apud omnes homines, maximeq́; apud omnes Principes laude florentem, præterea iſta ornatum dignitate, quæ ad omnẽ laudẽ tacita quadã cohortatiõe videtur impellere, figmentis commoueri hominum improbiſsimorum, & alienis fortaſſè bonis inuidentium, prorſus æquum non eſt. Quid enim? an ego tam prauus eſſe poſsim, vt optimo viro coner vmquam in ſermone detrahere? an tam ſtultus, vt, qui mihi multis rebus prodeſſe, multis etiam obeſſe poſſit, eum indigniſsimis laceſſam iniurijs? an tam ingratus, vt, cuius erga me ſummam humanitatem, ac benignitatem ſenſerim, de eo quidquam cogitem, aut etiam loquar iniquius? Quid honor meus? an apud me nullius eſt ponderis? ille verò mihi vel

ipſa

ipſa vita carior adhuc fuit, eritq́; in poſterum. ita ſum à puero educatus, ita natus: ita etiam didici ab exemplis maiorum meorum. an igitur honor meus tantam ferre poſſet inconſtantiam? ille certè cùm omnes maculas, tum hanc, quæ turpiſsima eſt, leuitatis, et intemperantiæ, reſpuit, ac reformidat. Quare, ſi peccarem in te, magne Princeps, ſimul in me ipſum peccarem. quorum alterum ab officio meo, alterum à voluntate nimis abhorreret. Quod igitur neque committere debeo, neque poſſum, id mirarer equidem à te credi; ſi planè, quæ ad me delata ſunt, vera omnia putarem. ſed primùm haud libenter id credo, quod iucunditatem, ac ſolicitudinem affert animo meo: deinde quod indignũ videtur bonitate tua, quam ego, vt maximè omnium habeo cognitam, ita maximè omnium efferre laudibus vbique ſoleo: poſtremò, quòd cum ipſa veritate pugnat. Quod autem quiddam etiam de liberalitate mea gloriosè à me iactatum, ijdem comminiſcuntur: impudens mendacium eſt, ac, ne alijs vtar argumentis, te ipſo teſte falſum. nã, fuiſſe me tui perſtudioſum, oĩa tibi, tuiſq́; quæ potuerim, obſequia, atq; officia præſtitiſſe, verè dixeris, & multi ſciunt: quo tamen ipſe nomine gloriari non ſoleo; contentus ipſa re ſum: verùm fuiſſe me, cui multa deſunt, in te, qui cunctis rebus abundas, liberalem, & de meis riuulis penè aridis affluxiſſe aliquid ad tuos vberrimos fontes, certè nemo dixerit; nec, ſi quis diceret, ego agnoſcerem. Hoc igitur vno, quod inaniſsimum

eſſe

eſſe conſtat, reliqua, mihi obiecta, refelluntur. patent inſidiæ maleuolorum: infirmatur, vt ſæpè ſolet, à ſeipſa, & ſuo quaſi gladio iugulatur improbitas. itaq; recreor paullulum in acerbiſsima moleſtia: vt etiam hoc ſperem, ſi qua voluntatis tuæ facta mutatio ſit, quod quia meritus minimè ſum, ideò minimè poſſum credere, me tamen ab humanitate tua facilè impetraturum, vt te mihi totum reſtituas. nec enim decet, apud talem virum, tantumq; Principem natura bonum, iudicio, & conſuetudine optimum, conſilijs et artibus locum eſſe hominum perditorum. quam mihi ſpem, vt confirment litteræ tuæ, peto à te pro mea peruetere non ſolùm erga te, verùm etiam erga tuos omnes obſeruantia: idq; à te ſumma tua, tuæq; familiæ dignitas poſtulat. Vale.

EPISTOLARVM PAVLI MANVTII LIBER SEXTVS.

FRANCISCO RICHARDOTO EPISCOPO Atrebaten.

C*VM anteà tibi, ex hominis mihi amiciſsimi, tuiq; ſtudioſiſsimi, ſingularis viri, Octauij Pantagathi ſermone tribuebam plurimùm, ac te, nondum mihi de facie notum, colere ta-*

lere tamē, & diligere non vulgariter cœperam: tum verò, vt legi orationem tuam, nuper habitam in Synhodo Cameracēſi, qua neſcio an quidquam viderim præſtantius, dici vix poteſt, quantum ad meum de te iudicium, quantum etiam ad amorem acceſſerit. vidi enim, vt in tabella pictam, atque expreſſam, ingenij, doctrinæq́ tuæ imaginem excellentem: quam intuens, amore tui ſum incenſus incredibili, ſic, vt ardentius eſſe nihil poßit. &, quamquam aßiduis diſtinebar curis, feci tamen ſtudio ſcilicet impulſus, vt his tibi litteris aliquam voluntatis in te meæ ſignificationem darem. nam, etſi tu is es, cuius virtutes, quaſi pleno theatro ſpectata, tam notæ ſint, vt nec augeri cuiuſquam præconio, nec minui vituperationē poßint: me tamē ita animatum eſſe velim exiſtimes, vt, cùm multi certatim te ornent laudibus, ego tamen in eo vel principatum appetam, vel ſuperiorem certè feram neminem. Nam, quod te de ſtudijs meis non peſsimè ſentire, & Ioannes Richardotus, præclara indole iuuenis, natus ad omnem laudem, planeq́ te auunculo dignus, affirmat, & litteræ tuæ, ad illum ſcriptæ ſignificant: valdè triumpho, atque iſtam opinionem, mihi crede, beatorum hominum copijs, atque opibus non comparo ſolùm, verùm etiam antepono. quid enim optabilius, quā ijs placere, quorum virtus, & vita tum principibus viris, tum etiam populo placet vniuerſo? quid autem accidere cuiquā poßit illuſtrius, quàm à te laudari, qui ita viuis, vt nihil agas, nihil expetendū putes, niſi cum eximia

laude coniunctum: notum enim genus eſt inſtitutorum tuorum, nota induſtria, nota curæ pro ſalute animarum vel tuenda, vel recuperanda. Scimus, quos ex ingenio tuo fructus Atrebates tui partim iã colligant, partim etiam exſpectent: dicerem, nobis inuidentibus, ſi aut in Chriſtianũ inuidia caderet, aut ex eo genere virtus eſſet, quæ non longè diſtribui, non communicari paſsim facilè poſſet. quòd cùm ita ſit, non committam tamen, vt te horter, vt ad nos quoque tua ſcripta peruenire velis. quod enim publicè profuturum videtur, in eo neque cuiuſquam hortationi bonitas tua, neq; conſilia prudentia locum relinquit, lætabor potiùs, quòd ea ſis & voluntate & virtute præditus, vt optimè de Chriſtiana republi. mereri, eamq; miſeris temporibus labefactatam confirmare maximè poſsis. quo facto, inibis maximam gratiam ab omnibus bonis, tibiq; perennem gloriam, & ea, quæ ſummis meritis propoſita ſunt, præmia conſequeris. A me velim ſi quid tua tuorúmue cauſſa præſtare poſsim; quamquam, & quam tu firmus ab omni re ſis, & quàm ego imbecillus, intelligo; verumtamen, ſi acciderit, vt vel amplitudini, gloriæq; tuæ, vel eorum, qui tibi cari ſunt, commodis ſeruire poſsim; exſpectabis eandem à me, quæ ſoles ab iis, quorum valdè cognitam habes fidem, beneuolentiam, obſeruantiam. dabo operam, & aſſequar, vt ſpero, vt opinioni tuæ officia mea reſpondeant: ſtudium quidem, ſi res poſcet exſtabit eiuſmodi, vt nec obſcurum eſſe, nec mediocre

videri

videri poſſit. Vale. Romæ, prid. id. Septem. M. D. L X V.

NICOLAO GATIO Epidaurum.

MVLTA virtus præmia, ſed nullum habet ſeipſa præſtantius. itaque, niſi te ipſum prorſus ignores, valdè te lætari neceſſe eſt, mi Nicolae, tum doctrina, tum etiam eloquentia tua: quarum alteram ex hominis mihi amiciſsimi, cuius teſtimonio plurimum tribuo, Pauli Boſii litteris iam pridem habeo cognitam, altera ſeſe oſtendit in epiſtola tua, ſic, vt ſpeciem egregiam veteris Romanæ linguæ propemodum in te vno mihi videar agnoſcere. Quocirca patriæ tuæ gratulor, quam præclaris inſtitutis, opibusq; florentem præcipua quadam ſcientiæ tuæ gloria nobilitas. Gratulor etiam mihi de amicitia tua: cū qua, mihi crede, neq; Regum opes, neq; vllam omninò fortunæ bona confero. Nec verò Imperatores illos veteres, quorum bellica facta hiſtoriæ celebrant tantam è ſuis triumphis, atq; ex inſigni illa laurea cepiſſe voluptatē exiſtimo; quantam haurire me ſenſi, cùm eam partem legerem litterarum tuarum, in qua, rationem ſtudiorum meorum probari tibi vehementer ſignificas. quòd ſi tu aliter ſenſiſſes; mutaſſem inſtitutum; meq; ad conſilium tuū, tuaq; præcepta totum contuliſſem. Et, quoniam, quid præſtare poſſis, video. cupio, te aliquid mādare litteris, quod ad poſteros perueniat. Plura vellem

ſed auocant negotia. vnum illud addam, te mihi eſſe in oculis, idq; tuo merito, ferus enim, ac ferreus nimis eſt, qui te amore ſingulari non amat, tot præditum ſuauitatibus ingenij. Ego tibi à me ſingularem beneuolentiam, et perpetuam tui nominis obſeruantiam polliceor. Vale. IV. id. Sext. M.D.LXI.

IOANNI SARIO ZAmoſcio Patauium.

SAEPE mihi anteà litteræ Caroli Sigonij, cui quantum tribuam, non ignoras, præclarum & humanitatis, & ingenij, doctrinæq; tuæ teſtimonium dederant: itaq; te eram complexus amore non mediocri, ſic, vt fauerem tuæ laudi mirabiliter, idq; vt ipſe illuſtri aliquo ſigno intelligeres, vehemēter cuperem. vt optabam, ita contigit. nam, cùm tu animum induxiſſes valere me gratia apud Petrum Miſcouium, florentem virum honoribus, opibus, omniq; virtute; facilè impetrauit à me Sigonius, cùm tuo nomine rogaret, vt ei te commendarem litteris quam poſſem diligentiſſimè. verùm, vt eſt Miſcouius in liberales doctrinas egregiè animatus, vt ingeniorū exiſtimator intelligens; non dubito, quin tibi plus apud eum virtus tua, quā mea cōmodatio profutura ſit. vt vt erit, ego mihi interim facultatē eſſe datā teſtificādæ beneuolentiæ in te meæ, etiam atq; etiam lætor. quod ita velim interpreteris, vt accepiſſe me beneficium, non dediſſe exiſtimes, quando hinc vel

orta

orta inter nos, vel certè aucta amicitia eſt, et mutuo iam litterarum quaſi pignore cōfirmata. quod ſi ad hanc animorum conſenſionem, qua tamen coniungi abſentes videmur, communicatio ſermonis & ſuauitas conſuetudinis poſſet accedere; id quod forſitan optamus pariter, ſperare mihi per meas rationes, tibi per ſtudia tua non licet: præſtantes, opinor, fructus caperemus eorum ſtudiorum communione, quæ qui verè ſapiunt, ſola eſſe inſtar vitæ putant. quamquam hanc mihi aliquantò iniquius, quàm tibi, ferendam eſſe iacturam intelligo. tu enim iſtic & abundas otio, cuius mihi fructus, niſi commentarer interdum aliquid ante lucanis horis, planè eriperetur omnis: & cùm te Sigonio noſtro, humaniſſimo viro, non ijs modò artibus, quæ ſpecie quadam alliciunt, et defeſſum grauibus curis animum recreant, verùm etiam ijs, vnde ratio ſumitur, & moderatio vitæ, inſtructiſſimo totum, vt audio dederis, mihi crede, non eſt, quod aliunde quidquam petas, aut cuiuſquam præterea viuam in hoc genere vocem deſideres Quare iſto bono fruere, dum licet: in quo tamen admonitionem, & conſilium meum prudentia tua non expectat; atque hoc equidem nomine tibi plurimum, vt debeo, gratulor: me verò abſentem, dilige, itaque ſtatue de mea voluntate, vt multos credas vſu, & familiaritate, quotidianiſque officijs coniunctiores tecum eſſe poſſe, quàm me; amore autem, & ſtudio prorſus neminem. Vale. Romæ, Kalend. Nouemb.

PETRO MISCOVIO.

A QVO die, accitus à ſummo Pontifice, ad Vrbem veni, otioſo numquam eſſe mihi licuit: & quãtum diuino. eadem perpetuò erunt omnia: neque verò ſalutationibus quotidianis, quarum pleraq; mihi quidem voluntaria ſunt, neceſſarias quaſdam alijs ambitio facit, valde me deditũ eſſe velim existimes. valeant hæc, & ſi quid eſt generis eiuſmodi: ego in ea cura, quam ſuſcepi, vt emendati edantur ſacri libri mihi eſſe hærendum intelligo, & eò magis, quod ad res præclaras, communemq́ue animorum vtilitatem, ita Pontificis voluntas incumbit, vt excitet ſtudia multorum, eaq; intermitti, aut langueſcere non ſinat. quæ ſi tibi, vt arbitror, iam nota ſunt; non dubito, quin me, ceſſantem in officio litterarum, omni vel negligẽtiæ, vel obliuionis amicitiæ inter nos inſtitutæ culpa liberes. ſin ex me primùm hæc accipis: æquiorem ſaltem in poſterum te mihi præbere debebis, & exiſtimare id, quod res eſt, me tibi ex ijs quos in longinquis terris viuentes, ſimilitudine mihi ſtudiorum coniunctos libenter cœpi diligere, præcipuam vni præſtare memoriam, atque obſeruantiam, nec mei iam in hoc officio diſsimilem eſſe poſſe, quãdo tu quoque, vt audio, quotidiè tui ſimilior es, id eſt, earum virtutum præſtantior, quarum fama tibi multos non mediocri voluntate, me verò aliquot ab hinc annis planè ſingulari ſtudio deuinxit. Ac vide, quid verus amor valeat. ego, cùm tibi me comparare nulla re audeam, ne vtrumque

noſtrum

noſtrum videar ignorare, tamen, cuius in te animi ſum ipſe mihi conſcius, in eo te reſpondere, libenter credo. fert hoc humanitas, poſtulat conſuetudo tua, exigit etiam amicitia noſtra, cuius equidem recreor memoria, honeſtor etiam nomine. hac ſpe fretus, à te peto, vt Ioannem Sarium Zamoſcium, qui hanc epiſtolam cum ſuis litteris ad te mittet, ita complectaris. vt meam commendationem, quod ille ſibi perſuaſit, valuiſſe plurimùm intelligat. eſt in familiariſsimis, atque intimis Caroli Sigonij: & excellit, ipſo teſte Sigonio, moribus, ingenio, omni deniq; indole virtutis. iam, quæ mihi cum Sigonio intercedat neceſsitudo, quanta ſtudiorum, animorumque coniunctio, quàm conſentiamus in litteris, aut quàm ſuauiter interdum diſſentiamus, vt ego mihi illum ſemper antepoſuerim. ille mihi ſemper tribuerit plurimum, vtriuſque ſcripta declarant. ſuſcipe igitur, ſi quid non modò mea, verùm etiam Sigonij cauſſa vis, & orna, quantum potes, excultum doctrinis iuuenem, præſtantis animi, natum ad patriæ ſuæ decus, tui verò mirificè ſtudioſum, atque peramantem. nos enim ſimul in illo ornabis teſtimonio beneuolentiæ tuæ, quam cognoſci à quamplurimis, & nos aliquid apud te eſſe, quia vehementer hoc ad noſtram laudem pertinet, propterea vehemẽter cupimus. Vale, & Patricio meo, niſi graue eſt, ſalutem meis verbis plurimam. Romæ, X IV. Kalendarum. Octobris. M. D. LX I.

IOANNI SARIO ZAMOSCIO Patauium.

EST, cur gaudeam, capere te fructum aliquem ex ijs litteris, quas ad ornatiſſimum virum, Petrum Miſcouium, de te ſcripſeram. quamquam hanc ego iam lætitiam animo perceperam, quippe, qui & Miſcouij præſtantem humanitatem cognitam haberem, et in te ipſo eſſe multa, quæ amorem concilient, non ignorarem. quod ſi te nobis, id eſt, alienioribus, tua virtus ita commendat, vt cupiamus tua cauſa, quidquid poſſumus: cur eadem virtus omnia, tibi à tuis, nulla cuiuſquam commendatione, non impetret? hoc te quoque exiſtimare, cùm intueor ſtudia tua, facilè mihi perſuadeo: nec dubito, quin, ex quibus artibus manant hæc, quæ tibi propoſita ſunt, quæque adeptus in ſummo ſplendore ac dignitate viues, eæ tibi artes cariores quotidiè ſint, cùm præſertim excellere te intelligam induſtria, doctrina, eloquentia, ſic, vt alios tua laude commoueas, exemploque doceas, malè ſuis rationibus conſulere, ſi quem à ſempiternis præmijs paucorum annorum labor auertat. Patricius denuò cupit Venetijs imprimi ſua Fragmenta. in ea re meam operam videtur expoſcere, nec mihi voluntas deeſt: amo enim hominem amore non vulgari: ſed, abſens, quid poſſim, non video: nec libenter ſuſcipio, quòd ſi parùm ſuccedat, amici animus offendatur, & ego illius angar moleſtia. ſcribam tamen ad eum, cùm vacabo. nam nunc occupationibus valdè vrgeor. Vale. Romæ.

IOAN-

IOANNI TVRRITIANO Sermonetam.

ETSI eram valdè diſtrictus earum rerum cura, quæ ad ſacrorum librorum editionem pertinent, cui toto muneri, me eſſe à Pio IV. Pont. Max. non contemnenda conditione præpoſitum, credo te audiſſe: tamen, acceptis litteris tuis, humaniſſimè ſcriptis, & elegantiſſimè vicit, occupationes meas, nec à me reſponderi nihil eſt paſſa recordatio noſtræ veteris amicitiæ, quam à virtute ortã eadem poſteà virtus aluit, atque conſeruauit. Ego te mi Turritiane, quo primùm die cognoui, digniſſimum duxi, quem omnes homines in oculis ferrent: ita ſum delectatus ingenio tuo, ita doctrinam, ita mores probaui. Conſuetudinem tuam, atque vſum inter nos aſsiduum, cùm vehementer expeterem, per vtriuſq; rationes conſequi non licuit. nunc, ſiue caſus, ſiue noſtra voluntas ita tulit, vt ego Romæ, tu Sermonetæ viueres; lætor plurimùm hac locorum propinquitate, & ſpero futurum, vt maiores mutuæ beneuolentiæ fructus, ſi minùs præſentes, litteris ſaltem conſequamur. ego tibi omnia, quæ potero, diligenter officia præſtabo, memoriam quidem, et beneuolentiam, vt debeo, ſingularem. De tuo ſtatu audieram anteà ſæpè à Laurentio Gambara proximis autem diebus à familiari tuo, iuuene ſuauiſſimis moribus ornato, cognoui ea, quæ mihi lætitiam attulerunt incredibilem: valere te gratia, & auctoritate apud Sermonetanum

Cardinalem omni laude cumulatũ, eiuſq; fratrem, Bonifacium, Principem, maiorum ſuorum virtute ſimillimum: in Auditoris munere numquam te à iure, & æquitate diſcedere, conſequi tamen humanitate, & ingenij præſtantia, vt ſummis, & infirmis, carus æquè iucunduſq; ſis. filiolum te habere indole optima, quem patris domeſtica virtus ad verum decus excitabit. Hæc de te, vt optabam, quæ ſpero fore perpetua. de me, præterea, quæ ab alijs accepiſti, nihil ferè habeo, quod ſignificem. valeo ſatis commodè: filius diſcit apud me diligenter: nec pœnitet, quantum proficiat. viuimus, mediocri fortuna contenti. Vale, & clariſſimo Principi, cuius ego parentem, cùm viueret, auum autem pater meus omni obſeruãtia coluit, ſalutem plurimam, officioſè manum oſculatus, meis verbis dices. Romæ, VI. Id. Nouemb. M.D.LXI.

ANDREAE SILVIO
Venetias.

VIX credas, mi Silui, quàm ſæpè in magnis occupationibus tangar deſiderio tui. nõ enim tuæ ſuauitatis, non ingenij, non etiam pudoris ingenui, quo delector in primis, exemplum facilè reperio. moueor etiam promiſſo illo tuo interpretationis Horatianæ, de qua te abſentem interdum admonere poſſum, præſentem quotidiè appellarem, ac penè conuicio exigerem. Quis enim, qui de poëtis modò iudicare aliquid poſſit, vni inter Latinos omnes Horatio, vel

tio, vel acumine ingenij, vel ſententiarum grauitate, palmam non tribuit? quis igitur non magnoperè tuarum lucubrationum cupiditate capiatur? dixeras, velle te omnia, quæ ille à Græcis plurima tranſtulit, vt ſuam poëſim, tamquam auro purpuram, illuſtraret, diligenter colligere, oculiſq; omnium, vt imitandi ratio pateat, ſubijcere. totum opus erit egregium: ſed hanc maximè partem, in qua non admodum aliorum elaborauit induſtria, à te homines eruditi vehementer expectant, & augetur expectatio ſermonibus meis. Quare velim, ſi quid ego apud te ſum, vel potiùs, ſi tibi ipſe carus, ad vrbem te conferas ineunte vere. nuſquam certiora aut maiora bonis artibus propoſita ſunt præmia. alijs in locis, tamquam peregrina, procul adſpicitur virtus: hîc ſtatim colitur, vt domeſtica complexu excipitur, fouetur ſinu. quis autem ipſe ſibi tam iniquus eſſe velit, vt, vbi aliquem poſſit, atque adeò maximum ſuorum laborum, & vigiliarum fructum ferre, ibi non & ſedem ponere, & perpetuam vitam ducere animum inducat? Exempla ne quæras: vndique enim ſuppetunt. Hæc tantùm ſcripſi raptim, in magnis temporis anguſtijs, vt intelligeres, me eſſe memorem amicitiæ noſtræ, &, cùm aſſiduis diſtinear curis, de tuis tamen commodis, & ornamentis cogitare. Vale. Romæ, Idibus Nouemb. M.D.LXI.

IOANNI BAPTISTAE TItio Florentiam.

CVM

&, quamquam animum tuum nonnihil immutatum Druſi verba ſignificant; cùm ego ppetuitatem amoris tui expectauerim; eamq́ tanti fecerim, vt ex omnibus rebus humanis nihil penè pluris æſtimauerim: tamen, non vt animatus nunc in me ſis, ſed, vt antea fueris, in omni mea vita iucundiſsimè cogitabo quæq́ in amicitia colenda à doctiſsimis viris conſtantia tributa laus eſt, eam vt omninò conſequar, enitar quantum in me erit: non quòd tua virtus cuiuſquam hominis laudationem, vel tua fortuna cuiuſquam opes, aut merita deſideret: ſed profectò apud ſapientiſsimos homines, quem ego te in numerum refero, ſignificatio bonæ voluntatis, etiam ſi merita non habet, pro meritis tamen eſt. Te verò, Principem egregium, omniumq́ue virtutum apud omnes homines, maximeq́ apud omnes Principes laude florentem, præterea iſta ornatum dignitate, quæ ad omnẽ laudẽ tacita quadã cohortatiõe videtur impellere, figmentis commoueri hominum improbiſsimorum, & alienis fortaſsè bonis inuidentium, prorſus æquum non eſt. Quid enim? an ego tam prauus eſſe poſsim, vt optimo viro coner vmquam in ſermone detrahere? an tam ſtultus, vt, qui mihi multis rebus prodeſſe, multis etiam obeſſe poſſit, eum indigniſsimis laceſſam iniurijs? an tam ingratus, vt, cuius erga me ſummam humanitatem, ac benignitatem ſenſerim, de eo quidquam cogitem, aut etiam loquar iniquius? Quid honor meus? an apud me nullius eſt ponderis? ille verò mihi vel

ipſa

ipſa vita carior adhuc fuit, eritq́, in poſterum. ita ſum à puero educatus, ita natus: ita etiam didici ab exemplis maiorum meorum. an igitur honor meus tantam ferre poſſet inconſtantiam? ille certè cùm omnes maculas, tum hanc, quæ turpiſſima eſt, leuitatis, et intemperantiæ, reſpuit, ac reformidat. Quare, ſi peccarem in te, magne Princeps, ſimul in me ipſum peccarem. quorum alterum ab officio meo, alterum à voluntate nimis abhorreret. Quod igitur neque committere debeo, neque poſſum, id mirarer equidem à te credi; ſi planè, quæ ad me delata ſunt, vera omnia putarem. ſed primùm haud libenter id credo, quod iucunditatem, ac ſolicitudinem affert animo meo: deinde quod indignũ videtur bonitate tua, quam ego, vt maximè omnium habeo cognitam, ita maximè omnium efferre laudibus vbique ſoleo: poſtremò, quòd cum ipſa veritate pugnat. Quod autem quiddam etiam de liberalitate mea gloriosè à me iactatum, ijdem comminiſcuntur: impudens mendacium eſt, ac, ne alijs vtar argumentis, te ipſo teſte falſum. nã, fuiſſe me tui perſtudioſum, oĩa tibi, tuiq́, quæ potuerim, obſequia, atq́, officia præſtitiſſe, verè dixeris, & multi ſciunt: quo tamen ipſe nomine gloriari non ſoleo; contentus ipſa re ſum: verùm fuiſſe me, cui multa deſunt, in te, qui cunctis rebus abundas, liberalem, & de meis riuulis penè aridis affluxiſſe aliquid ad tuos vberrimos fontes, certè nemo dixerit; nec, ſi quis diceret, ego agnoſcerem. Hoc igitur vno, quod inaniſſimum

eſſe

eſſe conſtat, reliqua, mihi obiecta, refelluntur. patent inſidiæ maleuolorum: infirmatur, vt ſæpè ſolet, à ſeipſa, & ſuo quaſi gladio iugulatur improbitas. itaq; recreor paullulum in acerbiſsima moleſtia: vt etiam hoc ſperem, ſi qua voluntatis tuæ facta mutatio ſit, quod quia meritus minimè ſum, ideò minimè poſſum credere, me tamen ab humanitate tua facilè impetraturum, vt te mihi totum reſtituas. nec enim decet, apud talem virum, tantumq; Principem natura bonum, iudicio, & conſuetudine optimum, conſilijs et artibus locum eſſe hominum perditorum. quam mihi ſpem, vt confirment litteræ tuæ, peto à te pro mea peruetere non ſolùm erga te, verùm etiam erga tuos omnes obſeruantia: idq; à te ſumma tua, tuæq; familiæ dignitas poſtulat. Vale.

EPISTOLARVM PAVLI MANVTII LIBER SEXTVS.

FRANCISCO RICHARDOTO *EPISCOPO* Atrebaten.

C*V M anteà tibi, ex hominis mihi amiciſsimi, tuiq; ſtudioſiſsimi, ſingularis viri, Octauij Pantagathi ſermone tribuebam plurimùm, ac te, nondum mihi de facie notum, colere ta-*

lere tamē, & diligere non vulgariter cœperam: tum verò, vt legi orationem tuam, nuper habitam in Synhodo Cameracēſi, qua neſcio an quidquam viderim præſtantius, dici vix poteſt, quantum ad meum de te iudicium, quantum etiam ad amorem acceſſerit. vidi enim, vt in tabella pictam, atque expreſſam, ingenij, doctrinæq́ tuæ imaginem excellentem: quam intuens, amore tui ſum incenſus incredibili, ſic, vt ardentius eſſe nihil poßit. &, quamquam aßiduis diſtinebar curis, feci tamen. ſtudio ſcilicet impulſus; vt his tibi litteris aliquam voluntatis in te meæ ſignificationem darem. nam, etſi tu is es, cuius virtutes, quaſi pleno theatro ſpectata, tam notæ ſint, vt nec augeri cuiuſquam præconio, nec minui vituperatione poßint: me tamē ita animatum eſſe velim exiſtimes, vt, cùm multi certatim te ornent laudibus, ego tamen in eo vel principatum appetam, vel ſuperiorem certè feram neminem. Nam, quod te de ſtudijs meis non peſſimè ſentire, & Ioannes Richardotus, præclara indole iuuenis, natus ad omnem laudem, planeq́ te auunculo dignus, affirmat, & litteræ tuæ, ad illum ſcriptæ ſignificant: valdè triumpho, atque iſtam opinionem, mihi crede, beatorum hominum copijs, atque opibus non comparo ſolùm, verùm etiam antepono. quid enim optabilius, quā ijs placere, quorum virtus, & vita tum principibus viris, tum etiam populo placet vniuerſo? quid autem accidere cuiquā poßit illuſtrius, quàm à te laudari, qui ita viuis, vt nihil agas, nihil expetendū putes, niſi cum eximia

laude coniunctam. notum enim genus eſt inſtitutorum tuorum, nota induſtria, nota curæ pro ſalute animarum vel tuenda, vel recuperanda. Scimus, quos ex ingenio tuo fructus Atrebates tui partim iã colligant, partim etiam exſpectent: dicerem, nobis inuidentibus, ſi aut in Chriſtianũ inuidia caderet, aut ex eo genere virtus eſſet, quæ non longè diſtribui, non communicari paſſim facilè poſſet. quod cùm ita ſit, non committam tamen, vt te horter, vt ad nos quoque tua ſcripta peruenire velis. quod enim publicè profuturum videtur, in eo neque cuiuſquam hortationi bonitas tua, neq; conſilia prudentia locum relinquit, lætabor potiùs, quòd ea ſis & voluntate, & virtute præditus, vt optimè de Chriſtiana republi. mereri, eamq; miſeris temporibus labefactatam confirmare maximè poſſis. quo facto, inibis maximam gratiam ab omnibus bonis, tibiq; perennem gloriam, & ea, quæ ſummis meritis propoſita ſunt, præmia conſequeris. A me velim ſi quid tua tuorúmue cauſſa præſtare poſſim; quamquam, & quam tu firmus ab omni re ſis, & quàm ego imbecillus, intelligo; verumtamen, ſi acciderit, vt vel amplitudini, gloriæq; tuæ, vel eorum, qui tibi cari ſunt, commodis ſeruire poſſim; exſpectabis eandem à me, quæ ſoles ab ijs, quorum valdè cognitam habes fidem, beneuolentiam, obſeruantiam. dabo operam, & aſſequar, vt ſpero, vt opinioni tuæ officia mea reſpondeant: ſtudium quidem, ſi res poſcet exſtabit eiuſmodi, vt nec obſcurum eſſe, nec mediocre

videri

videri poſsit. Vale. Romæ, prid. id. Septem. M. D. L X V.

NICOLAO GATIO
Epidaurum.

MVLTA virtus præmia, ſed nullum habet ſeipſa præſtantius. itaque, niſi te ipſum prorſus ignores, valdè te lætari neceſſe eſt, mi Nicolae, tum doctrina, tum etiam eloquentia tua: quarum alteram ex hominis mihi amiciſsimi, cuius teſtimonio plurimum tribuo, Pauli Boſii litteris iam pridem habeo cognitam, altera ſeſe oſtendit in epiſtola tua, ſic, vt ſpeciem egregiam veteris Romanæ linguæ propemodum in te vno mihi videar agnoſcere. Quocirca patriæ tuæ gratulor, quam præclaris inſtitutis, opibusq́; florentem præcipua quadam ſcientiæ tuæ gloria nobilitas. Gratulor etiam mihi de amicitia tua: cũ qua, mihi crede, neq; Regum opes, neq; vllam omninò fortunæ bona confero. Nec verò Imperatores illos veteres, quorum bellica facta hiſtoriæ celebrant tantam è ſuis triumphis, atq; ex inſigni illa laurea cepiſſe voluptatẽ exiſtimo; quantam haurire me ſenſi, cùm eam partem legerem litterarum tuarum, in qua, rationem ſtudiorum meorum probari tibi vehementer ſignificas. quòd ſi tu aliter ſenſiſſes; mutaſſem inſtitutum; meq́; ad conſilium tuũ, tuaq́; præcepta totum contuliſſem. Et, quoniam, quid præſtare poſsis, video. cupio, te aliquid mãdare litteris, quod ad poſteros perueniat. Plura vellem

ſed auocant negotia. vnum illud addam, te mihi eſſe in oculis, idq; tuo merito, ferus enim, ac ferreus nimu eſt, qui te amore ſingulari non amat, tot præditum ſuauitatibus ingenij. Ego tibi à me ſingularem beneuolentiam, et perpetuam tui nominis obſeruantiam polliceor. Vale. IV. id. Sext. M.D.LXI.

IOANNI SARIO ZAmoſcio Patauium.

SAEPE mihi anteà litteræ Caroli Sigonij, cui quantum tribuam, non ignoras, præclarum & humanitatis, & ingenij, doctrinæq; tuæ teſtimonium dederant: itaq; te eram complexus amore non mediocri, ſic, vt fauerem tuæ laudi mirabiliter, idq́; vt ipſe illuſtri aliquo ſigno intelligeres, vehemēter cuperem. vt optabam, ita contigit. nam, cùm tu animum induxiſſes valere me gratia apud Petrum Miſcouium, florentem virum honoribus, opibus, omniq; virtute; facilè impetrauit à me Sigonius, cùm tuo nomine rogaret, vt ei te commendarem litteris quam poſſem diligentiſſimè. verùm, vt eſt Miſcouius in liberales doctrinas egregiè animatus, vt ingeniorū exiſtimator intelligens; non dubito, quin tibi plus apud eum virtus tua, quā mea cōmodatio profutura ſit. vt vt erit, ego mihi interim facultatē eſſe datā teſtificādæ beneuolentiæ in te meæ, etiam atq; etiam lætor. quod ita velim interpreteris, vt accepiſſe me beneficium, non dediſſe exiſtimes, quando hinc vel

orta

orta inter nos, vel certè aucta amicitia eſt, et mutuo iam litterarum quaſi pignore cõfirmata. quod ſi ad hanc animorum conſenſionem, qua tamen coniungi abſentes videmur, communicatio ſermonis & ſuauitas conſuetudinis poſſet accedere; id quod forſitan optamus pariter, ſperare mihi per meas rationes, tibi per ſtudia tua non licet: præſtantes, opinor, fructus caperemus eorum ſtudiorum communione, quæ qui verè ſapiunt, ſola eſſe inſtar vitæ putant. quamquam hanc mihi aliquantò iniquius, quàm tibi, ferendam eſſe iacturam intelligo. tu enim iſtic & abundas otio, cuius mihi fructus, niſi commentarer interdum aliquid ante lucanis horis, planè eriperetur omnis: & cùm te Sigonio noſtro, humaniſſimo viro, non iis modò artibus, quæ ſpecie quadam alliciunt, et defeſſum grauibus curis animum recreant, verùm etiam iis, vnde ratio ſumitur, & moderatio vitæ, inſtructiſſimo totum, vt audio dederis, mihi crede, non eſt, quod aliunde quidquam petas, aut cuiuſquam præterea viuam in hoc genere vocem deſideres. Quare iſto bono fruere, dum licet: in quo tamen admonitionem, & conſilium meum prudentia tua non expectat; atque hoc equidem nomine tibi plurimum, vt debeo, gratulor: me verò abſentem, dilige, itaque ſtatue de mea voluntate, vt multos credas vſu, & familiaritate, quotidianisquè officiis coniunctiores tecum eſſe poſſe, quàm me; amore autem, & ſtudio prorſus neminem. Vale. Romæ, Kalend. Nouemb.

PETRO MISCOVIO.

A QVO die, accitus à ſummo Pontifice, ad Vrbem veni, otioſo numquam eſſe mihi licuit: & quãtum diuino, eadem perpetuò erunt omnia: neque verò ſalutationibus quotidianis, quarum pleræq; mihi quidem voluntariæ ſunt, neceſſarias quaſdam alijs ambitio facit, valde me deditũ eſſe velim exiſtimes. valeant hæc, & ſi quid eſt generis eiuſmodi: ego in ea cura, quam ſuſcepi, vt emendati edantur ſacri libri mihi eſſe hærendum intelligo, & eò magis, quod ad res præclaras, communemq́ue animorum vtilitatem, ita Pontificis voluntas incumbit, vt excitet ſtudia multorum, eaq; intermitti, aut langueſcere non ſinat. quæ ſi tibi, vt arbitror, iam nota ſunt; non dubito, quin me, ceſſantem in officio litterarum, omni vel neglıgẽtiæ, vel obliuionis amicitiæ inter nos inſtitutæ culpa liberes. ſin ex me primùm hæc accipis: æquiorem ſaltem in poſterum te mihi præbere debebis, & exiſtimare id, quod res eſt, me tibi ex ijs, quos in longinquis terris viuentes, ſimilitudine mihi ſtudiorum coniunctos libenter cœpi diligere, præcipuam vni præſtare memoriam, atque obſeruantiam, nec mei iam in hoc officio diſsimilem eſſe poſſe, quãdo tu quoque, vt audio, quotidiè tui ſimilior es, id eſt, earum virtutum præſtantior, quarum fama tibi multos non mediocri voluntate, me verò aliquot ab hinc annis planè ſingulari ſtudio deuinxit. Ac vide, quid verus amor valeat. ego, cùm tibi me comparare nulla re audeam, ne vtrumque noſtrum

noſtrum videar ignorare, tamen, cuius in te animi ſum ipſe mihi conſcius, in eo te reſpondere, libenter credo. fert hoc humanitas, poſtulat conſuetudo tua, exigit etiam amicitia noſtra, cuius equidem recreor memoria, honeſtior etiam nomine. hac ſpe fretus, à te peto, vt Ioannem Sarium Zamoſcium, qui hanc epiſtolam cum ſuis litteris ad te mittet, ita complectaris. vt meam commendationem, quod ille ſibi perſuaſit, valuiſſe plurimùm intelligat. eſt in familiariſſimis, atque intimis Caroli Sigonij: & excellit, ipſo teſte Sigonio, moribus, ingenio, omni denique indole virtutis. iam, quæ mihi cum Sigonio intercedat neceſſitudo, quanta ſtudiorum, animorumque coniunctio, quàm conſentiamus in litteris, aut quàm ſuauiter interdum diſſentiamus, vt ego mihi illum ſemper antepoſuerim. ille mihi ſemper tribuerit plurimum, vtriuſque ſcripta declarant. ſuſcipe igitur, ſi quid non modò mea, verùm etiam Sigonij cauſſa vis, & orna, quantum potes, excultum doctrinis iuuenem, præſtantis animi, natum ad patriæ ſuæ decus, tui verò mirificè ſtudioſum, atque peramantem. nos enim ſimul in illo ornabis teſtimonio beneuolentia tuæ, quam cognoſci à quamplurimis, & nos aliquid apud te eſſe, quia vehementer hoc ad noſtram laudem pertinet, propterea vehemēter cupimus. Vale, & Patricio meo, niſi graue eſt, ſalutem meis verbis plurimam. Romæ, XIV. Kalendarum. Octobris. M. D. LXI.

IOANNI SARIO ZAMOSCIO Patauium.

EST, cur gaudeam, capere te fructum aliquem ex ijs literis, quas ad ornatiſſimum virum, Petrum Miſcouium, de te ſcripſeram. quamquam hanc ego iam lætitiam animo perceperam, quippe, qui & Miſcouij præſtantem humanitatem cognitam haberem, et in te ipſo eſſe multa, quæ amorem concilient, non ignorarem. quod ſi te nobis, id eſt, alienioribus, tua virtus ita commendat, vt cupiamus tua cauſſa, quidquid poſſumus: cur eadem virtus omnia, tibi à tuis, nulla cuiuſquam commendatione, non impetret? hoc te quoque exiſtimare, cùm intuear ſtudia tua, facilè mihi perſuadeo: nec dubito, quin, ex quibus artibus manant hæc, quæ tibi propoſita ſunt, quæque adeptus in ſummo ſplendore ac dignitate viues, eæ tibi artes cariores quotidiè ſint, cùm præſertim excellere te intelligam induſtria, doctrina, eloquentia, ſic, vt alios tua laude commoueas, exemploque doceas, malè ſuis rationibus conſulere, ſi quem à ſempiternis præmijs paucorum annorum labor auertat. Patricius denuò cupit Venetijs imprimi ſua Fragmenta. in ea re meam operam videtur expoſcere, nec mihi voluntas deeſt: amo enim hominem amore non vulgari: ſed, abſens, quid poſſim, non video: nec libenter ſuſcipio, quòd ſi parùm ſuccedat, amici animus offendatur, & ego illius angar moleſtia. ſcribam tamen ad eum, cùm vacabo. nam nunc occupationibus valdè vrgeor. Vale. Romæ.

IOAN-

IOANNI TVRRITIANO Sermonetam.

ETSI erat valdè diſtrictus earum rerum cura, quæ ad ſacrorum librorum editionem pertinent, cui toto muneri, me eſſe à Pio IV. Pont. Max. non contemnenda conditione præpoſitum, credo te audiſſe: tamen, acceptis litteris tuis, humaniſſimè ſcriptis, & elegantiſſimè vicit, occupationes meas, nec à me reſponderi nihil eſt paſſa recordatio noſtræ veteris amicitiæ, quam à virtute ortã eadem poſteà virtus aluit, atque conſeruauit. Ego te mi Turritiane, quo primùm die cognoui, digniſſimum duxi, quem omnes homines in oculis ferrent: ita ſum delectatus ingenio tuo, ita doctrinam, ita mores probaui. Conſuetudinem tuam, atque vſum inter nos aſsiduum, cùm vehementer expeterem, per vtriuſq; rationes conſequi non licuit. nunc, ſiue caſus, ſiue noſtra voluntas ita tulit, vt ego Romæ, tu Sermonetæ viueres; lætor plurimùm hac locorum propinquitate, & ſpero futurum, vt maiores mutuæ beneuolentiæ fructus, ſi minùs præſentes, litteris ſaltem conſequamur. ego tibi omnia, quæ potero, diligenter officia præſtabo, memoriam quidem, et beneuolentiam, vt debeo, ſingularem. De tuo ſtatu audieram anteà ſæpè à Laurentio Gambara proximis autem diebus à familiari tuo, iuuene ſuauiſſimis moribus ornato, cognoui ea, quæ mihi lætitiam attulerunt incredibilem: valere te gratia, & auctoritate apud Sermonetanum

tio, vel acumine ingenij, vel ſententiarum grauitate, palmam non tribuit? quis igitur non magnoperè tuarum lucubrationum cupiditate capiatur? dixeras, velle te omnia, quæ ille à Græcis plurima tranſtulit, vt ſuam poëſim, tamquam auro purpuram, illuſtraret, diligenter colligere, oculisq; omnium, vt imitandi ratio pateat, ſubijcere. totum opus erit egregium: ſed hanc maximè partem, in qua non admodum aliorum elaborauit induſtria, à te homines eruditi vehementer expectant, & augetur expectatio ſermonibus meis. Quare velim, ſi quid ego apud te ſum, vel potiùs, ſi tibi ipſe carus, ad vrbem te conferas ineunte vere. nuſquam certiora aut maiora bonis artibus propoſita ſunt præmia. alijs in locis, tamquam peregrina, procul adſpicitur virtus: hîc ſtatim colitur, vt domeſtica complexu excipitur, fouetur ſinu. quis autem ipſe ſibi tam iniquus eſſe velit, vt, vbi aliquem poſſit, atque adeò maximum ſuorum laborum, & vigiliarum fructum ferre, ibi non & ſedem ponere, & perpetuam vitam ducere animum inducat? Exempla ne quæras: vndique enim ſuppetunt. Hæc tantùm ſcripſi raptim, in magnis temporis anguſtijs, vt intelligeres, me eſſe memorem amicitiæ noſtræ, &, cùm aſſiduis diſtinear curis, de tuis tamen commodis, & ornamentis cogitare. Vale. Romæ, Idibus Nouemb. M.D.LXI.

IOANNI BAPTISTAE TItio Florentiam.

CVM

à Cypriani epiſtolis, quod felix fauſtumquée ſit, initium fiet. De tuo ſtatu expectabam omninò aliquid ex litteris tuis: idquée poſtulare videbatur amicitia noſtra. ſed, cùm ea ſpes me fefellerit, nolui committere, vt viciſſim ipſe officium meum deſiderare poſſes. Vale, & ſalue à filio meo, cui raptim hæc manû dictaui, cùm in Vaticanum, negotij cauſſa, properarem. Romæ, nonis Decemb. M.D.L X I.

IOANNI TVRRITIANO
Sermonetam.

IN magna iucunditate, quam tua mihi attulit epiſtola, moleſtiæ nonnihil, ac doloris adſperſit illa pars, in qua, Bonifacij Caietani nomine, Principis egregij, cuius cauſſa velle me omnia atq; etiam debere confiteor, accuratè petis, vt ad eius filium liberalibus excolendum diſciplinis conferam ſtudium, & induſtriam meam. quod idem anteà cùm & ſæpè, & vehementer peterent Cardinales aliquot optimè de me meriti, inuitus equidem, tamẽ pernegaui: neque verò ob eam cauſſam. quia, priuatim docere, præſertim in vrbe Roma, dignitatem non habere, arbitrãtur multi: quod mihi quidem videtur ſecùs: quod enim ſcire honeſtum eſt, id cur docere turpe ſit, non intelligo: ſed multò magis quia publici muneris cura, libenter à me pro communi vtilitate ſuſcepta, vacui ſanè temporis minimum relinquit: & id ipſum, quod relinquitur, iure quodam ſuo ſibi poſtulauit:

ſtulant, atque exigunt ſtudia mea. quamquam ab his me ſæpè vel ſalutandi neceſſitas, vel amicorum auellit interpellatio. ita traducuntur dies. honeſtè, inquies, fateor. addo etiam, ſatis iucundè. non enim me μισάνθρωπον quendā, abhorrentem à conſuetudine hominum, & humanitatis expertem, natura finxit. verumtamen, cum illa, tibi nō ignota, ſtudiorum noſtrorum ſuauitate voluptatem nullam comparo. quod ſi nobiliſſimi adoleſcentis confirmandum optimis artibus ingenium ſuſciperem; valdè mihi cogitandum eſſet, quid patri eius, & patruo, quid etiam aui memoriæ, quem colui ſtudioſiſſimè, quid familiæ claritati deberem. ſæpè mihi occurreret mea fides, & ſuſcepti ratio muneris, & hominum quoque opinio, cui ſeruiendum eſſe non ignoras. quæ profectò vel ſingula tanti ſunt, vt maximam à me diligentiam flagitare videantur: cùm in hac tot rerū occupatione tanta ne mediocrē quidem præſtare poſſim. Filius meus, cui te benè ominari gaudeo, mea voce iam, qua quotidiè ferè aures eius anteà perſonabant, in diſcendo non vtitur. ſic enim in vtraque verſatur lingua, vt ſuo iam ſtudio potiùs, quàm noſtra proficiat induſtria. Quare velim eo te eſſe loco fingas, quo ego ſum: & ſi nec officij me putas ignarum eſſe, nec obſtare, quo minùs officio ſatisfaciam, voluntatē vides; tribuas hoc amicitiæ noſtræ et æquitati tuæ, vt cauſſam meam apud optimum Principem diligenter agas; eiq; de meo ſenſu & ſtudio ita fidem facias, nihil vt ſibi tam eſſe deditum ſentiat,

quàm

quàm operam omnem meam, atque curam: nec malle me quidquam, quàm eius, cùm poßim, obſequi voluntati, & cùm non poßim, vehementer angi. hoc tu cura, & perfice, ſi me graui ſanè ſolicitudine onere leuatum vis facilè, vt opinor, vel humanitas illius, vel ratio ipſa, quod cupimus, impetrabit. idque à te, ne videar humanitati tuæ diffidere, pluribus verbis petere non debeo. Vale. Romæ, XVI. Kal. Ianuar. M.D.LVI.

COLAE ANTONIO CARACCIOLO MARCHIONI Vici Neapolim.

AVVM tuum Marchionem Vici, virum omni laude cumulatum, vita exceßiſſe, amicorum litteræ ſignificant. quo equidem nuncio, primùm vehementer ſum commotus, cùm mihi veniret in mentem doloris tui, quem ex illius interitu, conſpectu erepto carißimi hominis, et fructu amiſſo maximarum virtutum, quibus in vita excelluit, iure ſuſcepiſti: deinde, vt me collegi, occurebant multa, quamobrem animus meus à mœrore abductus non mediocri ſolatio conquieſceret. Quid enim eſt in hac vita exoptandum? vita ipſa, dixerit aliquis. num quid prætereà? virtus, & bona exiſtimatio, ſine quibus ipſum viuere, ſapientibus iucundum non eſt, ampla fortuna, quas Peripatetici non neglexerunt, amicitiæ, quarum vſus in ſecũdis rebus delectationem, in aduerſis vtilita-

vtilitatem ſemper, interdum etiam ſalutem affert. At hæc auo tuo, diuino quodam munere, omnia contigerunt: qui & ad vltimam ferè ſenectutem vitam perduxit, & ſempiternam laudem, militari ſcientia, ac fortitudine partam, poſteris reliquit; opibus autem non abundauit ſolùm, verùm etiam optimè vſus eſt. amicitias, et clientelas, officijs, & liberalitate quæſitas, coluit diligentiſſimè. Quæ cum ita ſint, non tibi dolendum eſt eius interitu, quem ſciebas natum eſſe mortalem, ſed lætandum potiùs, quòd ita vixerit, vt minimum ei mors, quæ multorum nomina cum corporibus extinguit, adimere poſſe videretur. viuet enim auus tuus, viuet, inquã, in hominum memoria, quamdiu probitati, conſilio, virtuti locus erit. atq; ille quidē lætari vehementer ſolebat, cùm te nepotem ſuum, omni decore florentem, hæredem ſibi futurum cerneret non earum modò rerum, quæ fortunæ bona dicũtur, ſed etiam virtutis, ac ſapientiæ, quæ neque à fortuna dantur, nec eripientur vmquam. itaque debes eniti, & curare, quod te iam egregiè præſtare audio, vt eius indole virtutes agnoſcantur, et, quam veræ gloriæ viam iam ingreſſus es, per eam celeri curſu eodem pergas. ſic enim breui ad ea, quibus iam bonis omnibus mirificè fauentibus, ac lætantibus, appropinquas, immortalitatis præmia peruenies. me quidem perpetuò præconem laudum tuarum, ſi quid mea vox valere fore pollicerer: ſtudio tamen, & conatu, ſi minùs re ipſa licebit, fortaſsè conſequar, vt, quæ mea ſit erga te obſeruãtia, q a

de tuis

de tuis virtutibus opinio, quæ tua ſimul in me merita, homines intelligant. Vale. Romæ, pridie Kal. Mart. D. M. LXII.

IO. ANTONIO SERONI Neapolim.

ETSI non dubito, quin tu pro tua prudentia, quibus aſsiduè diſtinear curis, & quæ negotiorũ onera ſuſtineam, præclarè intelligas: tamẽ peccaſſe mihi videor, nec à me ipſo veniam facilè impetro, qui, acceptis litteris tuis, humanitate ſimul & ingenio cõditis, reſpondendi officium ad hanc vſq; diem protulerim. hac enim me eſſe mente, velim exiſtimes, vt nihil aut à fortuna cõſequi, aut ab induſtria poſsim, quod tui ſimilium amicitijs anteponendum putem. itaque, nullius mihi non modò culpæ, ſed nec erroris conſcius magno tamen in dolore verſor. appellâſti me prior ſuauiſsimis litteris, ornaſti laudibus: amoris nulla ſignificatio eſt, qua vacauerit epiſtola tua. quibus in rebus gratiæ referendæ facultatem nõ habeo: ſtudio tamen, & memoria benignitatis tuæ, partes meas facilè tuebor. quamquam, quod ad laudes attinet, quas in me plena manu congeſsiſti: vix poſſum conſtituere, lætitiæ ne plus, an moleſtiæ mihi attulerit iudicium de me tuum. nemo ferè amat, niſi de quo benè exiſtimat: cur igitur, à quo amari vehementer cupio, ei me talem videri, qualis nunc quidem certè non ſum, atq; vtinam aliquando eſſe

 poſsim,

poſsim, non vehemẽter gaudeam? rurſus, cùm ad me ipſum cogitationem conuerto, meiq́ vires ingenij cum opinione tua confero, ſtatim illuſtrat veritatẽ ratio, erroremq́ mihi tuum cum pudore meo, atque etiam, vt verè dicam, non mediocri cum dolore patefacit. quamquam, cur ego errare te credam, qui ſtudio, & doctrina iampridem es aſſecutus, vt minimè omniũ in hoc genere falli poſsis? nec ſeruire auribus certè vis, homo ingenuis diſciplinis eruditus. quid ergo eſt? Socratem videlicet imitaris. & ironia te delectat. nam, quòd tua bona minuis, noſtra verò, ſi qua ſunt, auges, amo equidem in altero modeſtiã tuam, in altero humanitatem, verùm hoc ſcito, & patere æquo animo, me de te ipſo contra te ſentire, perſuaſum iam elegantia, & ſubtilitate litterarum tuarum: quas qui legerit, quàm longè per eloquentiæ viam proceſſeris, intelliget. De me autem, vtinã ſententiam tuam ſcripta mea non refellant: quibus vt ingenium non defuerit, quod tu exiſtimas, ego aliter ſtatuo. diligentia certè quæ ſubleuare ingeniũ potuit, in magnis occupationibus, & valetudinis infirmitate ſemper defuit. Quare omitte, quæſo, ironiam iſtam, & æqua lance vtrumq́ noſtrum perpẽde. ita fiet, vt, quæ in me ornamenta contuliſti, maximam eorum partem in te transferas. Ego enim ſi quis voluntatem, vel ſi etiam induſtriam in me laudet, facilè patiar: cætera non agnoſcam. te verò, quamquam anteà eruditiſsimi, & in primis acuti iuuenis, Io. Vincentij Pinelli teſtimonio magnoperè crede-

credebam, tamen ex vna tua epiſtola, tamquam ab angue leonem, planè totum cognoui. itaque, cùm tibi de iſta præſtantis ingenij facultate, doctrinæq; copia plurimum gratulor: tum verò, vt tua bona noris, id eſt, vt aliquid litteris mãdes, quod omnis poſteritas in manibus habeat, pro inſtituta inter nos amicitia non hortor ſolùm, verùm etiam rogo. Quod reliquũ eſt, licet inter bonos haud valdè neceſſariam officij promiſſionem exiſtimem, præſertim in ea neceſſitudine, quam ſtudiorum ſimilitudo peperit: omnia tamen quæ præſtare poſſum, quæ ſumma eſſe cuperem, ſed ea tamen, quæcunque ſunt, in omnibus tuis rebus, minimis, maximis, æquè tibi polliceor, ac ſi iampridem amare cœpiſſemus inter nos. hoc enim, & alijs frui priuilegijs decet eas amicitias, quæ à ſtudio virtutis emanant. Vale. Romæ, Kalendis Mart. M. D. LXII.

NICASIO CASLETANO
Patauium.

PATAVIVM te veniſſe, quæ ſemper vrbs officina quædam eſt habita doctrinæ. lætor equidem communium ſtudiorũ cauſſa plurimùm, cerno enim iam animo, vbi tu philoſophiam cum eloquentia cõiunxeris, quantum ornamenti litteris noſtris, quantũ ſplẽdoris accedet; ſed mecũ actũ eſt incõmodius, qui, quo tẽpore nobis, vnius diei tantùm interuallo diſiũctis, pſentes amicitiæ noſtræ fructus nullo negotio capere licuiſſet, quo mihi optatius aut iucundius

eſſe nihil potuit, tunc abeſſe à te cogar, & omnẽ ſuauitatis, delectationisq́ue noſtræ ſpem in mutuo litterarum officio reponere. crede mihi, hac ego cura vehementer angor: quippe, cuius imaginem humanitatis, ingenij, eloquentiæ iampridem vidi in epiſtolis tuis, ac ſæpè ſum animo contemplatus, ea ſi propiùs aſpicerem, qua lætitia, qua voluptate perfunderer? valeant ſi qui aut opes, aut honorũ inſignia, vel illuſtrium virorum ambitioſas ſalutationes tanti æſtimant, vt hæc bonis, iucundis, ſapientibus, id eſt, tui quam ſimillimis amicis anteponant. Accedit ex occupationibus moleſtia, quibus impedior, quo minùs tecũ per litteras quam ſæpiſſimè colloquar. quod ob eam quoque cauſſam ad te ſcribo, ne mihi vitio vertas, néue obliuione aut negligentia mea potiùs, quàm negotiorum multitudine, factum ſuſpiceris, quod paullo ſeriùs fortaſſe, quàm exſpectabas, epiſtolæ tuæ reſponderim. nulla enim re magis, quàm deſerti officij memoria, crucior: nec tamen ab amicis plus, quàm commodum eorum, aut etiam voluntas ferat, vnquam poſtulo. itaque, amicum noſtrum cur excuſares de infrequentia litterarum, cauſſa nihil fuit. quiduis enim mihi potiùs perſuaderi patiar, quàm ei me abſenti effluxiſſe ex animo. quẽ ego præſentem quibus coluerim officijs, quæque ad eius laudem ſtudia contulerim, optimus ipſe teſtis eſt, At ſcribit perquàm rarò. Fortaſſe aulicæ vitæ conſuetudo ita fert. fortaſſe etiam, cùm velit, per negotia non licet, vel priuata, vel publica: aut ſi licet, noſtrã ami-

amicitiam, quæ ſatis per ſe firma eſt, non modò litteris, ſed nec vllo prorſus officio putat eſſe fulciendam. qua ego quoque in ſententia ſum. & tamen ita me cõparaui iampridem; ſi quid ab amicis præter meam exſpectationem omittitur; id ne accipiã duriùs, & malim omnia mitiorem in partem interpretari, quàm committere, vt ſanctiſſima neceſſitudinum iura ſuſpicio, plerumque falſa, violare poſſit. Atque hæc ipſa, niſi graue eſt, ad eum perſcribas velim: & hoc addas, me, cum primùm Romam veni, de meo ſtatu litteras ad eum dediſſe: quas à communibus amicis fideli & certo tabellario commiſſas, periÿſſe non arbitror: ab eo tempore noui nihil in meis rebus contigiſſe, niſi hoc nouum videtur; mihi cum hoc cælo, cuius multi grauitatem non ferunt, adhuc quidem optimè conuenire. quod ei fore iucundiſſimum, certò ſcio. Tibi ad Carolum Sigonium, & Michaëlem Sophianum, præſtãtes viros, mihiq́; & ſtudiÿs, & amore coniunctiſſimos, cur litteris opus eſſe cõmendaticÿs exiſtimem? quaſi non eorũ vterque, vt doctrina, ſic etiam humanitate excellat. & profectò iam tibi ad eorum amicitiam, qua vir bonus & ſtudioſus nemo excluditur, aditum aperuit, nullo interceſſore, virtus tua, illiq́; te cognitum diligunt. tuaq́; in primis conſuetudine delectantur. qua ego interdum cogitatione ita fruor, vt hac etiã ſpecie falli me ſinam, quaſi ipſe veſtris deambulationibus & ſermonibus interſim. Ego hîc, niſi me noctes aliquando adiuuiſſent, caruiſſem prorſus litterulis

noſtris, quarum ſuauitate paſcor. nunc, æquato iam noctibus dierum ſpatio, vereor, ne non otij quantum vellem relinquatur. Tu quàm libenter Patauij ſis quamq; diu te futurum putes, quo vtaris in philoſophia doctore, (nam Genuam, omniũ facilè principem, rariore iam dentium ordine minùs explanatè loqui aiebant) hæc ſi ad me ſcripſeris, & ſimul, de ſingulis publicè interpretantibus quid ſentias, duplicem fructũ capiã. & quòd ea, quæ ſcire aueo, cognoſcam, & quòd ex litteris tuis, in quibus vernaculum illũ Romani ſermonis leporem, & planè Ciceronianam elegantiam mihi videor agnoſcere. Vale. Romæ, IV. Id Mart. M. D. LXII.

HORATIO CARDANETO
Peruſium.

D E *virtute rectè ſentis. ea coniungit abſentes, & in eos, quos numquam vidimus, amorem conciliat. quod autẽ, vt me, quaſi aliqua virtute præditũ, diligeres, adductũ te ſignificas: amplector voluntatẽ tuam: de amoris cauſſa non diſputo. ſit ita, vt exiſtimas; vel potiùs, exiſtimes, quod lubet. nã ego me tibi, qui ſim, numquã aperiã, ne de amore in me tuo, quẽ video eſſe non vulgarem, aliquid atq; adeò multũ detrahatur. Ego tibi primum quod honorificè de me ſentias, deinde quod id ipſum elegãtiſſima mihi declarandũ epiſtola putaueris, tantum debeo, quantum intelligo perſolui à me vix poſſe. nam, & ſi*

nullum

nullum à me officium, aut ſtudium, quod ad tuam laudem, aut rem pertineat, deſiderari à me patiar: tamē quòd tu me prior tua ſpōte ad iungendā inter nos amicitiam prouocaueris, par pari referre, vel ſi omnia tua cauſſa praſtē, numquam videbor. Quid, quod iſta humanitas, qua me tibi deuinxiſti plurimum, ingenij, eloquentiæ, doctrinæq; laude cumulatur? quæ facilè apparent in litteris tuis. itaq; dedi ſtatim eas legendas filio meo: vt exemplo tuo commoueretur, & quaſi tua per veſtigia ad eandē gloriam contenderet. Tibi autem vehementer gratulor, quòd tam præclaram Latinè ſcribendi facultatē ſis adeptus, proprio tu quidem naturæ munere, verùm, niſi acceſſiſſet Grifoli mei, viri doctiſſimi, atq; integerrimi, egregia diſciplina, & ad diſciplinam ſtudium, & induſtria tua, numquam is fuiſſes, cui poſſent inuidere multi, ſimiles eſſe pauciſſimi. Romæ diſceſſiſſe Io. Baptiſtam Titiū, probum iuuenem, & inprimis eruditum, anteà magnoperè dolebam, nūc eo minùs angor, quòd nos vnà eſſe, & colloqui de ſtudijs cōmunibus, ex litteris tuis intellexi: ex quo, non dubito, quin fructus ad vtrumque vt in litteris vterque excellit, maximi perueniant. Salutem ei meo nomine, ſi modò adhuc iſtic eſt, dices; ſin diſceſſit, quòd tua cauſſa nolim litteris adſcribes. Vale. Romæ, X I. Kal. Quinct. M. D. LXII.

CHRISTOPHORO SAXO
Peruſium.

HORATIVM Cardanetum, licet ignotum mihi de facie, tamen ob eius excellentem doctrinam & eloquentiam, vehementer dilig. is mihi diſertiſſima epiſtola non vulgarem virtutis tuæ ſignificationem dedit: cuius teſtimonio cõmotus, vel ſi tua ſcripta numquam legiſſem, nihilq́; ex aliorum ſermone de tuis optimis inſtitutis, ac ſtudijs cognouiſſem, tamen ita ſtatuerem, te mihi non modò amandum, verumetiam, quantum in me eſſet, ornãdum: ſi modò ornamenta deſiderat virtus tua, quæ te ipſum iampridem, iſtamq́; ciuitatem illuſtrat. Sed, mihi crede, vberiùs nemo de te, aut honorificẽtiùs loquitur, nemo mihi pluris eſt, quàm Rhetor tuus: cuius facultate, & copia facilè ſum adductus, vt comparem te maximis viris, tuaq́ue cauſſa, quæ poſſum, quæq́; etiam non poſſum, cupiam. quòd ſi credideris: iure à te fieri ſenties, quod nunc ſi facis tua ſponte, non meo merito, facis, vt me diligas: & exſpectabis à me eadem, quæ à familiariſſimis tuis: quorum, pro tua probitate. & eruditione ſumma, numerum audio eſſe quam maximum. Tuis oculis reſtitui cupio, vel quòd aſsiduus librorum vſus, vel ætas iam ipſa, ad omnem corporis infirmitatẽ procliuior, ademit. tu tamen, quando animo, ac mente vides ea, quæ ſimul cum oculis amitti non poſſunt. fruere cogitationibus tuis, & forti animo feras hoc quidquid eſt incommodi. malum enim, aut calamitatẽ, quo tu vocabulo vſus es, numquã vocabo id, quod à culpa ſeiunctum eſſe crediderim. Vale. Romæ.

CVM

*

CVM tuas litteras legere cœpiſſem, in quibus mihi amātiſsimè, quod ad vrbem migrauerim, gratulabaris, primùm accuſaui tabellariorum incuriam, qui eas tam ſerò pertuliſſent: deinde, cùm ad clauſulam legendo perueniſſem, liberaui culpa tabellarios, de te cœpi quærere, quod etiam nunc quæro, quid conſilij tui fuerit, vt, qui primis diebus, aut etiam primis menſibus aduentus mei nullam omninò lætitiæ tuæ ſignificationē dediſſes, idem poſt annum denique, & eò amplius, omiſſum anteà conſilium gratulandi repetendum putaueris. neque enim hanc afferre cauſſam potes, quod eo tempore minùs commodè ſe haberent Romanæ res, nunc autem in eo ſtatu ſint, vt gratulatione dignæ videantur. nam contrà, quæ tunc tranquilla ſatis erant, nunc turbulenta multi putant: ego tamen, vt opto, ſic etiā auguror, & ſpero; fretus infinita ſummi Dei clemētia, & conſilijs optimis Pij IV. Pontificis, qui, publicæ quieti vt conſulat, nullam ipſe quietis partem capit, omnesq́ue ſuas curas intento ſemper animo tum in Eccleſiæ dignitate, tum in communi ſalute defigit. At metuebas ne cæli nobis, præſertim grauioris, obeſſet inſolentia. Eſto: tamen hunc diſsimulari me tum decuit: & ego, amiciſsimo homine gratulante, bonū omē libēter accepiſſem. Mores hominū fortaſsè, et conſuetudo aulica, & hæc propè quotidiana ſalutandi neceſsitas occurrebat: me contrà, otij cupidum, huius ignarum ambitioſæ obſeruantiæ, quam hîc veteres

etiam, quod contrà afferam ad amouendam à me culpam, fortaſsè non reperiam. itaque abſit omnis querela: & ſi quid offenſum in hoc genere à nobis eſt viciſſim alter alteri largiamur. verus amor, ac ſummus, quo tu me, vt opinor, ego certè complexus te ſum, numerari inter nos, aut perpendi officia non ſinit. quod ſi fructũ requireret amicitia noſtra; quis eſſet vberior conſcientia mutuæ voluntatis? ſed profectò non requirit, ipſaq́; ſibi fructus eſt, ſeq́ue ipſam alit, ac ſuſtinet. atque equidem recordatione ipſa amicorum meorum ita paſcor, vt in ſecundis rebus nihil iucundius, in aduerſis hoc ſæpè maximum ſolatium inuenerim. Honores autem illi, quos tu ſperari à me vis, in quo aduerſantur multa, mediocrè me capiunt. quid enim habent, quo melior fiã? quod curandum eſt vnum? aut, ſi hoc non habent, cur expetẽdi? cur igitur hac ſpecie falli me patiar, aciemq́ue mentis, homini à Deo datam, vt à malis bona diſtinguantur, inani ſplẽdore præſtringi? illud optemus potiùs, vt honeſti pulchritudinem, nulla interiecta rerum humanarum nube contemplari liceat. quod ſi aſſequemur, contemnemus ea, quæ cæteri mirantur, & in priuata vita, minimo contenti, regũ fortunam adæquabimus. Vale. Romæ. VI. Idibus Octobris. M.D.LXII.

MARIO NIZOLIO
Parmam.

DVM aliquid ad te ſcribere quotidiè cogito, & tamen diem è die exſpecto, ſpe vacui temporis, non modò vt commodiùs, ſed etiã vt vberiùs poſſem ſcribere: fecit vt anteuerteres, humanitas illa tua, quã ego coniunctam pari doctrina, in amore, & in ore ſemper habui ac mihi quidem ſiue ratio ipſa, ſiue amor in te meus facilè perſuadet, vt praeceptum abs te officij priorem locum, non ſolùm aequo animo feram, verum etiam gaudeam. quid enim mihi aut eſt, aut eſſe debet optabilius, atque iucundius, quàm à quo maximè omnium diligi cupio, eum dare operam, vt id me eſſe conſecutum intelligam? Quod aũt eorum librorum, in quibus & figurarum, & argumentandi amplificandiquè varia genera complecteris, quaſi ſpecimen quoddam ad me mittendum putaſti: ſiue tu id feceris, vt obſequerere ſtudio meo, cùm id valdè me cupere intelligeres; ſiue, vt elicceres iudiciũ meũ, quod me velle tua cauſſa multum, poſſe aliquid fortaßè, hac quidem in re, animum induxiſſes; vtroq; nomine eſt ſanè cur te amem, ac tibi debeam plurimum; nec deeßse patiar, qualecunque eſt, voluntati tuae iudicium meum. Ego enim, vt verè dicam, iſtam excellentem ad benè de litteris merendum animi tui propenſionem ita probo, vt efferam laudibus: agere autem hac te ſimul omnia, & implicari tot rebus eodem tempore, quas curare ſingulas, & conficere permagnum eſt, aequè probare non poſſum. Nec me fugit, argumentandi, amplificandiq; ratio, praeſertim à te tradita, quem afferre fructum poßit:

poſſit. ſed figurarũ via, natura obſcurior, praeceptis ad hanc diem minùs cognita, vſu certè parum trita, poſcere primo loco videtur lumen aliquod doctrinae tuae, vt ad exoptatã omnibus eloquentiae laudem certum iter aliquando vnius induſtria patefaciat. duo reliqua mox, ſunt enim praeclara, planeq́ ſtudio tuo digna: interim, hoc vnum ſi ages, primùm tibi ipſi laborem valdè minues, ſine vlla tamen imminutione laudis tuae; deinde communis deſiderij expectationem, ex inueterata iam tuae virtutis opinione ortam explebis aliquantò maturius. quàm multi enim ſint, qui haec Latinae orationis lumina nondum viderint, ac ne eſſe quidem vlla ſuſpicentur; quàm pauci verò, qui, cùm ea videant, imitandi tamen viam, & rationem ignorent; ſcis ipſe omnium optimè, & iudicaſti iam ab illo tempore, cum te hac ipſa de re confecturum eſſe artem quandam, eamq́ illuſtraturum vnius Ciceronis exemplis profeſſus es. nimium diu debes, mi Nizoli, quod olim petentibus à te tribus familiariſſimis tuis, tuaeq́ gloriae cupidiſſimis, Petro Bunello, Paulo Magnulo, mihi tunc, adoleſcentulo, ſaepè promiſiſti. nec tamen vrgere te audeo hominem aetate infirmum, oculis non benè vtẽtem, publico etiam docendi munere diſtrictum: ſed meam ſententiam de re dicendam putaui: in quo habui rationem in primis valetudinis tuae, veritus, ne cum multa ſenex admodum ſuſceperis, omnia perferre vix poſſis: de tempore autem, etſi iam indicaui non tam, quid ego, quam quid omnes cuperent,

perent,

ſine otio fieri poteſt, & Romæ otium optare, eius eſt, qui Romam ipſam ignoret, aut, qui quod accidat vniuerſis, in eo ſibi præcipuam conditionem ſperare ſolus audeat. Sed, quia ceſſamus inuiti; & quia, quod fuit in opere difficilius, id tranſactum iam eſt: enitemur, vt reliqua diu non deſiderentur. anguſtiæ temporis obſtabunt: at detrahere aliquid ſomno, & conferre ad elucubrandum licebit. turpe enim nobis eſt, qui verſamur in artium nobiliſſimarum ſtudijs, antelucana vinci leuiorum opificũ induſtria; præſertim cùm illi nihil, preter ea, quæ corpori ſeruiunt, & vetuſtate corrumpuntur, nos animi fructum cum nominis immortalitate quæramus. Vale. Romæ. IV. Kalend. Decemb. M.D.LXII.

ANDREAE GOSTINIO Cracouiam.

R E C T E *conieciſti, obrui me planè negotiorum fluctibus. nam qui anteà, cùm eſſem Venetijs, vel infimi ordinis hominibus reſpondere ad me ſcribentibus cõſuêſſem; ſcilicet Antonio Goſtinio, doctiſſimo, & eloquentiſſimo viro, ſumma apud principes auctoritate, & gratia, humaniſſimè ſcribenti, nihil reſcriberem. tum verò me hominem non eſſe, minimeq; dignum ijs litteris putarem, quibus ab ineunte ætate ita meum ſtudium dedi, nihil vt antiquius habuerim, nihil omninò duxerim præſtantius. Fecit tamen in ſummis occupationibus, vt orationem tuam lege-*

legerem: de qua ſic ſtatuo, ſcriptam eſſe grauiter, & ornatè, ſic, vt ex iſta prouincia, quæ nunc egregijs floret ingenijs, tibi comparem paucos, antepo-nam neminem. quo ſanè nomine vehementer tibi gratulor, & liberalibus diſciplinis, quibus ab iſta eloquentia quantum ornamēti poßit accedere, mente iam proſpicio. Perge, mi Goſlini, per eam viam, quæ te ad immortalem gloriã ducit, nihil optabilius ſapienti, quàm ea quærere, quæ vulgus contemnit, eos vitæ terminos, quos natura præſcripſit, virtute proferre. quod tu potes, & velle debes, &, vt velis, ego te, amicitiæ cauſſa, nuper inter nos inſtitutæ, non ſolùm moneo, verùm etiam rogo. De migratione noſtra video te ex aliorum litteris cognouiſſe. nunc ex meis hoc ſcito amplius cùm hîc honeſtißimorum hominum & beneuolentia, & conſuetudine fruar, nec mihi quidquam in mentem venerit optare, ac petere, quod à ſummo Pontifice Pio IV. non facilè ſim conſecutus, angi me tamẽ, quod ſtudijs noſtris. quorum quæ ſit ſuauitas, ipſe optimè noſti, ita diuellar, vt ex ijs, quæ pro communi vtilitate nõ pauca eram exorſus, pertexere nihil liceat. quam iacturam, fortaſſe re minimam, tamen, vt adiuuãdas bonas artes animi mei propenſio eſt, fero moleſtißimè. Quocirca tibi iam, tuiq́; ſimilibus, qui mihi voluntate pares, doctrina, & otio præſtant, cogor tradere vigiliam meam: idq́; facio libentißimè, qui publici commodi rationẽ ipſam per ſe, non cũ mea laude coniunctam plurimi ſemper fecerim. Ego tibi, ſi quid operæ na-

uare

uare poſſum, id totum polliceor, ac defero. ſeruiam libentiſsimè quantum in me erit, voluntati, commodiſq; tuis. Vale, & Petrum Miſcouium, Andream Patricium, ſingulares viros, quibus fortaſſe excidimus, intermiſſo litterarũ officio, rogo te, meis verbis diligenter ſaluta. Romæ.

FRANCISCO MORANDO Veronam.

EX omnibus officijs, quæ in me plurima contuliſti, quæ cogitare ſæpè ſoleo, nullum mihi ſcito pluris eſſe, quam quod operã dederis, vt Iulij Iuſti, Comitis omni laude cumulati, amicitiam conſequerer. nam, etſi anteà, teſtimonio adductus tuo, præſtare eũ litteris, ingenio, humanitate exiſtimabam: tamen vicit opinionem meam illius epiſtola, ſanè ita luculenter ſcripta, vt ad antiquorum eloquentiam proximè accedat. non loquor ad gratiam: neq; id amicitia noſtra, nec natura mea patitur. huic viro, ſi cũ generis nobilitate ſpectatur virtus, quamquam nihil eſt ipſa virtute nobilius, qui præferri poßit, neminẽ video. itaq; illum in oculis fero, ornare etiam laudibus cogito, & meam obſeruantiam, ſi fieri poterit, apud poſteros teſtatam relinquere. tu, ſi ſpoponderis ei de me, quæcunq; ab homine coniũctiunſimo exſpectari ſolent, gratiſsimum feceris. Naugerius, controuerſia quadam impeditus, tibi, vt arbitror, nõ ignota, ſuã profectionẽ diſtulit inuitus. nunc nihil obſtat,

præter anni tempus, quo minùs in viam ſe det. quãtum diuino, ſi Pontifex Bononiam ſe cõferet, de quo rumor penè raucus factus eſt, itineris comitẽ ſe præbebit: ſin minùs, circiter Kalendas Martias, remiſſione frigoris, diſcedet. Orationem tuam licere tibi diutius, quàm volueras, limare, ac perpolire, nõ moleſtè fero, at obtrectatio laudem minuet · quaſi præſtare idem, ſi temporis ad ſcribendum tantundẽ daretur, quiuis poſſet. tu hoc ſuſpicaris: ego ſecus. nam boni, & rectè intelligẽtes, ipſam rem æquiſſimis animis æſtimabunt; improbi, & imperiti quid ſentiant, laborandum non eſt. alioqui negotiũ nobis numquã deerit. De rebus meis, hoc vnũ, quo lætari poſſis, accipe: frui me multorum beneuolentia: cætera ſatis frigent. cauſſam conferamus in tempora: nam ab hominibus libenter culpam auerto. Pontificis quidẽ præſtantem animum ita variæ, itáq; graues diſtrahunt curæ, vt ignorare multa cogatur, multa etiam delegare aliјs, qui præter ſuum negotium nihil curant. Valet filius, & res Romanas cupidè tractat, quibus libellum ſuum de Orthographia non mediocriter locupletauit. Vale. Romæ, XII. Kalend. Februar. M.D.LXIII.

IVLIO IVSTO
Veronam.

FRANCISCVS Morandus, vir ſanè ita probus, veriq; cultor, vt neminem vmquam fallat, ita inge-

ingenio, doctrina, prudentiaq; excellens, vt falli ipſe non poſſit, multa mihi Venetijs cùm vnà iucundiſſimè viueremus, de tua ſingulari ſcientia, integritate, ſuauitate morum, et eximia quadã ad omnes artes, nobili viro dignas, propenſione ſæpè prædicare ſolitus eſt. credebam facilè tali viro affirmãti, teq; amabam vehemẽter, eius teſtimonio pmotus: ſed quanto eadẽ vidi illuſtrius, atq; apertius in litteris tuis, quas ad me quò longiores, eò gratiores proximè miſiſti, itaque ad priorem illam voluntatem, quam in te anteà tantã contulerã, vt ad eam accedere nihil poſſe videretur, acceſſio tamen eiuſmodi facta eſt, vt eorum ſtudijs, qui te & ſumma, & peruetere neceſſitudine attingunt, facilè ſe æquauerit amor meus. nec verò me afficiunt illa, quæ multis prima ſunt, familiæ dignitas, ampla clientela, & earũ rerum, quas fortuna ſuppeditat, copia. neq; omninò hoc de genere nunc diſputo. optent, ſi qui hæc nõ habent; &, qui habent, honeſtè fruantur. ſed eſſe quædam haud paullò præſtantiora, quæ neque extrinſecùs affluant, & ſemel adſcita numquam remoueãtur, quis, niſi ſanæ mentis expers, dubitauit vmquã? quæ tu, cùm illa quoque poſſideres, à maioribus parta, à præſtante viro parente tuo aucta, ita tibi acquirenda exiſtimáſti, quaſi hæc ſola tui iuris, vereque tua propria futura eſſent, reliqua ad te parum, aut etiam nihil attinerẽt. macte iſta ſapientia, iſtaque virtute, qui enim, ſubducta rectè viuendi ratione, corpori ſe minimum, animo debere plurimùm

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EM.

ſentit: qui ita factus, itaque inſtitutus eſt, vt imperet ĩs rebus, quibus alij ſeruiunt, voluntatem nullam habet, ab honeſto ſeiunctam, ipſamq́ honeſti ſpeciem ita contempletur, vt in ea totus hæreat: is vitæ fructum capit; is honorum vocabula contemnit; quiq́ verus honor ſit, & vnde manet, quidq́ vera nobilitas à fucata diſtet, ſolus intelligit. Hæc te olim videre, ac ſentire adoleſcentem, cùm tibi ipſe dux eſſes in rebus egregijs ita ſtrenuus, itaq́ certus, vt nec ætas illa quamplurimos in optimo curſu remorari ſolita, languidiorem faceret, nec æqualiũ error à propoſita gloria deflecteret, iure mirabantur multi: nunc, iſto ductum ſenſu, iſta incitatum voluntate, mirabiliter adiuuante natura, fortuna numquam aduerſante, cuius etiam commoda, quibus ad nequitiam abutuntur multi, ad virtutis vſum conuertiſti, perueniſſe ad eam laudem, quò adſpirare paucißimis licet, cur miremur? incendi potiùs imitandi cupiditate & commoueri exemplo debemus. equidẽ, à qua hora legi epiſtolam tuam, qua neſcio an quidquam grauius, aut elegantius adhuc viderim. tantum abeſt, vt aſſentatus mihi ſim ob eas laudes, quas in me pleno modio contuliſti, vt etiam, ſi quam anteà de me ipſo opinionem ſuſceperam, quæ ſanè perexigua fuit, planè omnem depoſuerim. quod ſi ſe ipſum noſſe tanti ſemper fuit, vt inter ſaluberrima, humanæq́ vitæ neceſſaria præcepta hoc præcipuè veteres illi Apollinis oraculo tribuerent: quantum à te habeo beneficium, quas tibi debeo gratias, quòd vt

ipſe me penitùs inſpicerem, ac mihi poſthac eſſem notior, effeciſti? neque hoc ſimplex lucrũ eſt, quòd, reuocata ad veritatem ratione, cœpi me minùs diligere: ſed accedit illud, quòd acuiſti induſtriam meam, vt conformarem me, quatenus liceret, ad iudicium tuum &, quibus me laudibus ornãdum putaſti, ijs aliqua ſaltem ex parte reſpondere poſſem. quamquam, ſi tu me, quem ames, dignum iam exiſtimas: cuius præmij ſpe euigilem, aut quid laborem amplius? vberrimum cepi fructum ſtudiorum meorum: nulla mihi merces amicitia tua præſtantior, nulla carior eſſe poteſt: in eo tãtum pono, quanti virtutem æſtimo, quam certè omnibus rebus antepono. Congreſſum noſtrum ita exopto, vt tibi non concedam: nec tamen ſperare audeo futurum, vt vnà eſſe poßimus: niſi ſi, qualia ſæpè multa contingunt, eiuſmodi aliquid præter ſpem dies afferat, præſertim publicis rebus ita fluctuantibus, vt mutari multa poßint: vtinam iactura leui: quod equidem ſpero: verumtamen, ſi qua res orbem conuerterit rationum mearum, lenietur incommodum ſpe conſuetudinis tuæ. Morandi quidẽ noſtri, hominis humaniſſimi, atq; doctißimi, conuictu domeſtico, quotidianisq; ſermonibus non dubito, quin perfruar. Vale. Romæ, XII. Kal. Febr. M.D.LXIII.

MARIO CORRADO
Brunduſium.

SI mihi omnia planè hic eſſent ſecũdißima; quod

vtinam aliquo modo contingat, adhuc quidem aduerſi nihil eſt, quod ad rem domeſticam, & meã, meorumq; valetudinem pertinet: aliquis tamen in ſummo gaudio dolori locus eſſet, quod nec ipſe ad te, vt interdum Venetijs ſolebã, præ occupatione quidquam poſſum ſcribere; & ſimul fructu careo litterarum tuarum ſuauiſſimo: quo nihil ferre moleſtius poſſum, captus elegantia ſermonis tui, eaq; maximi erga me amoris ſignificatione, quæ licet minimè neceſſaria ſit, ſi quando tamen in litteris elucet, amãti nihil gratius, nihil iucundius eſt, quamquam hoc ipſo nomine, quod ad me tam rarò ſcribis, cur ego te, mi Mari, non magis etiam, quàm ſoleo; ſi modò id fieri poſſit? agnoſco enim modeſtiam tuam: agnoſco humanitatem. numquam tu hoc officiũ, quo abſentes colloquimur, & cogitatione ſaltẽ coniungimur; quo quidem vtriq; noſtrum nihil optabilius exiſtimo, intermiſſum eſſe patereris, niſi veritus eſſes, ne mihi diligentia tua, curis aſſiduis diſtento, reſcribẽdi onus imponeret. quòd ſi ita eſt, ceſſare tamen te, qui vacas, prorſus nolim. mihi verò hoc iuris non arrogo, ne numquã reſcribam: ſed hoc, te permittente, ſumo, vt id cõmodo meo fiat. negligentia me peccare in hoc genere nõ putato. quòd ſi memoriæ meæ parum confides, & diu reſponſum tibi à me deberi non patieris; admonebis, cum videbitur, atq; adeò exiges. numquam mihi in appellãdo, modò, vt ſoles, Latinè appelles, moleſtus eris: quin etiam gratiam inibis, quod efficies, vt cũ aliquo ſoluã lucro, crebrò regu-

reguſtandis epiſtolis tuis, quas lego libẽtiſſimè. Vale.

EIDEM, Brunduſium.

NOLI, obſecro, ſecus, quàm debes & quàm te dignũ eſt, aut de mea in te voluntate, aut de filij obſeruãtia ſuſpicari. vnicè enim te diligimus. ſic planè, vt in eis neceſſarijs, quibus cũ quotidie viuimus, quosq; in oculis pro ſummis eorũ meritis geſtamus, Mariũ Corradũ, quẽ numquã vidimus, numerare ſoleamus. ſi dubitas, teſtes dabo. teſtes dico? cum vnus inſtar omnium eſſe poſſit. nam Petrus Perpinianus de cuius probitate, & doctrina nõ tu ſentis melius, quàm ego, ex multis meis ſermonibus, quo tu apud me loco ſis, quãtumq; tibi tribuam, optimè cõiecit. de filio autẽ quid putas? an tenero eius animo pſuaderi quidquã poſſe, quod à meo iudicio, meaq; cõſuetudine abhorreat? mihi crede: cùm illũ egregijs imbui ſtudijs exopto, vt imitari cũ laude poſſit domeſticã induſtriã; tũ hoc volo in primis, & hoc illi præcipio ſemper, vt amet eos tãtùm, qui virtute excellũt, & quos amari, ac laudari à me ſenſerit. in quo magnã capio voluptatẽ. quòd eũ video præceptis meis locũ nõ relinquere, & in hanc ſententiã ſua ſponte ita propendere, quaſi propriã in eo ſitam eſſe laudem exiſtimet. itaq; ſumus erga te pariter animati. nec amicitia tua quidquã carius, aut antiquius habemus: meritò id quidẽ: qd enim te amabilius? qs te vincit humanitate, literis, eloquẽtia? noſtri verò, niſi me ſigna fallũt, quæ tamẽ obſcura non ſunt, quis cupidior, aut ſtudioſior? At nihil ad te litterarum per tot

Vis tu nos alieni peccati culpam ſuſtinere? non arbitror te eſſe tam iniuſtum: neque hoc humanitas, & conſuetudo tua fert. accuſa eos, quibus id negotij dederas, vt litteras ad nos tuas perferrent: quarum in deſiderio diu fuimus, & mirabamur, cùm ſis in ſcribendo minimè impiger, & cùm ad Perpinianũ benè longas epiſtolas mitteres, nos à te, tuos veteres amicos, ne ſchedulam quidem, aut litteram accipere; cùm præſertim de Inſcriptionibus antiquis à filio meo, qui M. Brutũ in eo imitatur, quia, quod vult, valdè vult, rogatus eſſes. Quare noſtram cauſſam debes æquam iudicare, & arbitrari id, quod res eſt, ſi tuas litteras, aut etiam ſine litteris inſcriptiones accepiſſemus, numquam nos commiſſuros fuiſſe, vt officium noſtrum deſiderare poſſes. nam Palea tuus Aldi mei ſitim ſuis promiſſis incendit, re nondum ſedauit. Vale. Marcello fratri tuo, ſalutem dices meis verbis. Romæ. XV. Kal. Febr. M.D. LXIV.

*, EPISCOPO CREATO.

ETSI de futuris rebus affirmare, grauitatis, & prudentiæ non videtur, coniecturam enim ſæpè fallit euẽtus, et obſcuritatis plena ſunt omnia: ſi quis tamen eas perſequitur diuinãdi vias, quæ ab excellentibus & ingenijs & ſtudijs, à cognita induſtria, à ſpectata virtute ducuntur, hunc ego opinionis errore numq̃ labi, hunc optimum eſſe vatẽ exiſtimo. quæ me ratio mouit ante aliquot annos, vt de tua dignitate præ-

prædicere rē ea, quæ partim conſecuta iam ſunt, partim ſic à me expectātur, quaſi longè non abſint. quid enim agebāt, et quò ſpectabāt curæ illæ, ab ipſa penè pueritia ſuſceptæ? quæ res, quæ ſpes tibi ꝓpoſita fuit, cum Reginaldi Poli Cardinalis, innocentia & litteris eximij, contubernium, ac domeſticam conſuetudinem expetebas? quid cum Lutetiæ, poſt obitum Poli, Vicomercato, Patauij Genuæ, præſtantibus in Philoſophia viris, operam dabas? quidquámne ſequebâre præter ea, quæ qui adipiſcuntur, omni honore digni & habentur, & ſunt? nos quidem te amici tui, Patauij præclara ſtudia ita complexum, vt diuelli vix poſſes, cùm et creberrimæ propinquorum litteræ in patriam euocarent, & præſens frater non modò hortaretur ad reditum, verùm precibus etiā peteret, atque obſecraret, vi propemodum extruſimus, inuiti omninò, quibus carendum te eſſet, cuius conſuetudine nihil ſuauius; ſed ita duximus expedire tuæ laudi; cùm intelligeremus, quanto futura eſſet illuſtrior ingenij tui facultas, ab otio literarum ad res gerendas traducta præſertim in iſta prouincia, in qua tibi maiorum tuorum virtus tritum iter ad gloriam reliquiſſet; iſto Imperatore, quo nemo bonas artes excipit liberalius; his etiam temporibus, cùm Chriſtiana Reſpub. domeſticis hoſtibus vexata, ab ijs, qui eam doctrina, probitate, prudentia iuuare plurimùm poſſunt, id eſt, à tui ſimilibus opem poſcere videatur. Quocirca primum tibi gratulor ob actiones illas Tridentinas, in quibus oſtendiſti ſæpè, vt au-

vt au-

Vt audio, pro communi ſalute lumen animi, ingenijq́ tui, numquam inops à conſilio in ambiguis rebus, numquam in maximis ac difficillimis à conſtantia relictus: deinde verò, quod tantorum meritorum egregiè memor omnibus & ſapientiſsimus Imperator non ſolùm Quinqueccleſienſi te ornauerit Epiſcopatu, qui ſummis viris deferri ſolitus honor eſt, verùm etiam ad arcanas res admiſſum ijs intereſſe conſilijs voluerit, vnde manat cum Chriſti gloria prouinciarum ſalus, vnde proficiſcuntur ea, quæ multis re, exemplo omnibus expediunt. omnibus enim vtile illud eſt, quo Principibus Chriſtianis rectè imperandi ratio, & emendatæ diſciplinæ formula præſcribitur. Atq; equidem videre iam videor & planè coniectura proſpicio, qualis & quantus in iſto munere, bonorum omnium, beneq; intelligentium ſententia, ſis futurus tum eloquentia, qua excellis, tum ratione, prudentia, integritate, quæ in omnibus natura ipſa inchoat, induſtria perficit in paucis quod niſi ita fore conſiderem, & niſi tuos ad laudē impetus iam inde ab eo tempore, cùm te mihi quaſi meis informandum ſermonibus tradidiſti, probè cognitos haberem: facerem id, quod tu, vt opinor, amori in te meo facilè concederes: hortarer te, & precibus etiam agerem, ijſdem ſcilicet, quibus agerem cum filio meo, ſi iſto loco eſſet. vt aſsiduè cogitares, quam perſonā gereres, quam grauem, quā illuſtrem, à quo impoſitam Principe: qui cùm ſuum de te iudicium beneficio maximo declarauerit, beneficium

*neficium tamen ipſum ſignificatione iudicij ſui vehementer auxit. quid enim putas eſſe in rebus humanis optabilius, quàm ei nō diſplicere, qui niſi Deo valdè placeret, valdequé carus eſſet, incurſione & vi barbararum gentium vaſtarentur omnia, legibus, moribus, hominibus, vrbibus denique ipſis extremum penderet exitium? Multa ſunt opinionibus hominum excelſa, atq; ampla: quæ ſi quis conſequi vult, curas ſuſcipiat, labores perferat, de ipſa interdum vita periclitetur neceſſe eſt. hæc tibi mi *, (meum enim adhuc appello, nec, vt ſpero, iſta mihi te dignitas immutauit) hæc, inquam, tibi cogitanda non ſunt. nam quid tu non habes, cùm hoc habes vnum, vt mores, ingenium, ſtudia tua Ferdinandus Imperator probet? hoc eiuſmodi eſt, vt neque diu ſolum eſſe poßit, &, ſi omnia conſequantur, omnia tamen vnum vincat. Quare iſto bono ſic fruere, quaſi fonte & capite bonorum omnium, & quaſi omnium maximo. Tuos verò ſenſus, tuas actiones in omni vita, non dubito, quin ad immortalis Dei gloriam conferas. ſic educatus, ſic eruditus es. hanc ego tibi laudem tribuebam adoleſcenti: nunc, ſi verear, vt robuſtior aliter ſentias, ac tui te dißimilem præbeas, faciam imprudenter. Retine igitur inſtitutum, & perſuade alijs exemplo tuo, verum decus in benè agendi perpetuitate poſitum eſſe; nihil opes ad laudem, nihil præfecturas valere: obſoleſcere prorſus honorum inſignia, niſi ſplendor virtutis accedat. quod quia te ſentire certò ſcio; propterea*

propterea tibi ex animo vereq́; gratulor acceſsione dignitatis tuæ; &, quamquam varijs diſtinebar curis, feci tamen libenter, vt hanc ad te, indicem lætitiæ meæ, teſtemq́; voluptatis, epiſtolã mitterem. cui ſi reſponderis, iucundum tibi fuiſſe officium meum intelligam: ſin minùs, moleſtum tamen fuiſſe numquam putabo: & occupationibus hoc tuis, illud amori tribuam. Vale. Romæ, Kalendis Ian. M.D.LXIV.

DECIO BRANCALEONI Neapolim.

NISI tibi nota eſſet occupatio mea, vererer in primis, ne accuſares officium meum, qui litteris tuis amantiſsimè ſcriptis, nihil adhuc reſponderim. Ego, mi Deci, hoc mihi iuris aſſumo cum amicis, vt ſi quid ad eos magnoperè non pertinet, à me verò non ſatis commodo meo fieri poteſt, omittam interdum, aut in aliud tempus reijciam. te verò cur in meis neceſſarijs non numerem, vel Cambij mei teſtimonio, qui tùam in me beneuolentiam prædicare ſolitus eſt, vel affirmatiõe tuarum litterarum, ex quibus duplicem voluptatem cepi, & quòd amari me abs te cognouerim, et quod eum te eſſe, quẽ qui non amet, hominem non eſſe contenderim. Nec me putes blandiri velle. ſic equidem loquor, vt ſentio. Præclara virtutis fundamenta ieciſti, ſigna video non obſcura, nec dubia tum ſtudij, tũ ingenij: nec hortari magis, quàm gratulari debeo: cũ tu, qua ætate multi ad inanes voluptates

ptates

ptates deflectunt, in ea ſolidam laudem quæras, & propemodum inuenta gaudere poſſis. Nec dubito, quin iſtam mentem, & quidquid ex ea tibi manat gloriæ, vel commodi totum, quantumcunque futurum eſt, acceptum Deo referre velis quòd ſi facis, natu mihi multò amabilior es, tibique ipſe optimè conſulis, cùm falſam ſpeciem felicitatis humanæ à veri boni poſſeſſione diſtinguis. Vale, & Cambium noſtrum, iuuenem eximiæ humanitatis, cupidumq; omnium liberalium doctrinarum, ſaluta meis verbis. Romæ. VIII. Id. Quinct. M. D. L X IV.

EIDEM, Neapolim.

MIRAMVR vterque. tu quòd litteris tuis non reſponderim; ego, quòd eo me nomine appelles, atq; officium meum requiras. quid? tu ſolus ignoras, quibus diſtinear curis? quantis rerum oneribus premar? quàm numquam vacem? nec tamen deſerere officium ſoleo. numquã id mea vel conſuetudo, vel natura pateretur. At non reſcripſi. Excuſat me litterarum tuarum argumentũ. petebas à me ſcripta mea, quæ corrigere cùm vellem, otium numquam nactus, comprimẽda potiùs, quàm emittenda, iudicaui: idq; ſum arbitratus licere mihi per humanitatem tuam. Hoc ipſum, inquies, ſcripſiſſe te vellem. Hoc ipſum te quoque ſuſpicari, decuit: & erat amoris; & ego, id te cogitare, aut ad aliam ſaltem cauſſam referre ſilentium meum, libenter mihi perſuaſi. in quo ſi tu me

DVM aliquid ad te ſcribere quotidiè cogito,& tamen diem è die exſpecto, ſpe vacui temporis,non modò vt commodiùs,ſed etiã vt vberiùs poſſem ſcribere: fecit vt anteuerteres, humanitas illa tua, quã ego coniunctam pari doctrina, in amore, & in ore ſemper habui ac mihi quidem ſiue ratio ipſa, ſiue amor in te meus facilè perſuadet, vt præceptum abs te officij priorem locum, non ſolùm æquo animo feram, verum etiam gaudeam. quid enim mihi aut eſt, aut eſſe debet optabilius, atque iucundius, quàm à quo maximè omnium diligi cupio, eum dare operam, vt id me eſſe conſecutum intelligam? Quod aũt eorum librorum, in quibus & figurarum, & argumentandi amplificandiqúe varia genera complecteris, quaſi ſpecimen quoddam ad me mittendum putaſti: ſiue tu id feceris, vt obſequerere ſtudio meo, cùm id valdè me cupere intelligeres; ſiue, vt elicere iudiciũ meũ, quod me velle tua cauſſa multum, poſſe aliquid fortaßè, hac quidem in re, animum induxiſſes; vtroq; nomine eſt ſanè cur te amem, ac tibi debeam plurimum; nec deeße patiar, qualecunque eſt, voluntati tuæ iudicium meum. Ego enim, vt verè dicam, iſtam excellentem ad benè de litteris merendum animi tui propenſionem ita probo, vt efferam laudibus: agere autem hæc te ſimul omnia, & implicari tot rebus eodem tempore, quas curare ſingulas, & conficere permagnum eſt, æquè probare non poſſum. Nec me fugit, argumentandi, amplificandiq; ratio, præſertim à te tradita, quem afferre fructum poßit:

poßit. ſed figurarũ via, natura obſcurior, praeceptis ad hanc diem minus cognita, vſu certè parum trita, poſcere primo loco videtur lumen aliquod doctrinae tuae, vt ad exoptatã omnibus eloquentiae laudem certum iter aliquando vnius induſtria patefaciat. duo reliqua mox, ſunt enim praeclara, planeq́ ſtudio tuo digna: interim, hoc vnum ſi ages, primùm tibi ipſi laborem valdè minues, ſine vlla tamen imminutione laudis tuae; deinde communis deſiderij expectationem, ex inueterata iam tuae virtutis opinione ortam explebis aliquantò maturius. quàm multi enim ſint, qui haec Latinae orationis lumina nondum viderint, ac ne eſſe quidem vlla ſuſpicentur; quàm pauci verò, qui, cùm ea videant, imitandi tamen viam, & rationem ignorent; ſcis ipſe omnium optimè, & indicaſti iam ab illo tempore, cum te hac ipſa de re confecturum eſſe artem quandam, eamq́, illuſtraturum vnius Ciceronis exemplis profeſſus es. nimium diu debes, mi Nizoli, quod olim petentibus à te tribus familiariſsimis tuis, tuaeq́ gloriae cupidiſſimis, Petro Bunello, Paulo Magnulo, mihi tunc, adoleſcentulo, ſaepè promiſiſti. nec tamen vrgere te audeo hominem aetate infirmum, oculis non benè vtẽtem, publico etiam docendi munere diſtrictum: ſed meam ſententiam de re dicendam putaui: in quo habui rationem in primis valetudinis tuae, veritus, ne cum multa ſenex admodum ſuſceperis, omnia perferre vix poßis: de tempore autem, etſi iam indicaui non tam, quid ego, quam quid omnes cuperent,

ſine otio fieri poteſt, & Romæ otium optare, eius eſt, qui Romam ipſam ignoret, aut, qui quod accidat vniuerſis, in eo ſibi præcipuam conditionem ſperare ſolus audeat. Sed, quia ceſſamus inuiti; & quia, quod fuit in opere difficilius, id tranſactum iam eſt: enitemur, vt reliqua diu non deſiderentur. anguſtiæ temporis obſtabunt: at detrahere aliquid ſomno, & conferre ad elucubrandum licebit. turpe enim nobis eſt, qui verſamur in artium nobiliſſimarum ſtudijs, antelucana vinci leuiorum opificũ induſtria; præſertim cùm illi nihil, preter ea, quæ corpori ſeruiunt, & vetuſtate corrumpuntur, nos animi fructum cum nominis immortalitate quæramus. Vale. Romæ. IV. Kalend. Decemb. M.D.LXII.

ANDREAE GOSTINIO
Cracouiam.

RECTE *conieciſti, obrui me planè negotiorum fluctibus. nam qui anteà, cùm eſſem Venetijs, vel infimi ordinis hominibus reſpondere ad me ſcribentibus cõſueſſem; ſcilicet Antonio Goſtinio, doctiſſimo, & eloquentiſſimo viro, ſumma apud principes auctoritate, & gratia, humaniſſimè ſcribenti, nihil reſcriberem. tum verò me hominem non eſſe, minimeq́; dignum ijs litteris putarem, quibus ab ineunte ætate ita meum ſtudium dedi, nihil vt antiquius habuerim, nihil omninò duxerim præſtantius. Feci tamen in ſummis occupationibus, vt orationem tuam lege-*

legerem: de qua ſic ſtatuo, ſcriptam eſſe grauiter, & ornatè, ſic, vt ex iſta prouincia, quæ nunc egregijs floret ingenijs, tibi comparem paucos, anteponam neminem. quo ſanè nomine vehementer tibi gratulor, & liberalibus diſciplinis, quibus ab iſta eloquentia quantum ornamēti poßit accedere, mente iam proſpicio. Perge, mi Goſlini, per eam viam, quæ te ad immortalem gloriā ducit, nihil optabilius ſapienti, quàm ea quærere, quæ vulgus contemnit, eos vitæ terminos, quos natura præſcripſit, virtute proferre. quod tu potes, & velle debes, &, vt velis, ego te, amicitiæ cauſſa, nuper inter nos inſtitutæ, non ſolùm moneo, verùm etiam rogo. De migratione noſtra video te ex aliorum litteris cognouiſſe. nunc ex meis hoc ſcito amplius cùm hîc honeſtißimorum hominum & beneuolentia, & conſuetudine fruar, nec mihi quidquam in mentem venerit optare, ac petere, quod à ſummo Pontifice Pio IV. non facilè ſim conſecutus, angi me tamē, quod ſtudijs noſtris. quorum quæ ſit ſuauitas, ipſe optimè noſti, ita diuellar, vt ex ijs, quæ pro communi vtilitate nō pauca eram exorſus, pertexere nihil liceat. quam iacturam, fortaſſe re minimam, tamen, vt adiuuādas bonas artes animi mei propenſio eſt, fero moleſtißimè. Quocirca tibi iam, tuiq́; ſimilibus, qui mihi voluntate pares, doctrina, & otio præſtant, cogor tradere vigiliam meam: idq́; facio libentißimè, qui publici commodi rationē ipſam per ſe, non cū mea laude coniunctam plurimi ſemper fecerim. Ego tibi, ſi quid operæ nauare

uare

uare poſſum,id totum polliceor, ac defero. ſeruiam libentiſſimè quantum in me erit,voluntati, commodiſq; tuis. Vale, & Petrum Miſcouium, Andream Patricium,ſingulares viros,quibus fortaſſe excidimus,intermiſſo litterarũ officio, rogo te, meis verbis diligenter ſaluta. Romæ.

FRANCISCO MORANDO Veronam.

EX omnibus officijs,quæ in me plurima contuliſti, quæ cogitare ſæpè ſoleo,nullum mihi ſcito pluris eſſe,quam quod operã dederis,vt Iulij Iuſti, Comitis omni laude cumulati,amicitiam conſequerer. nam,etſi anteà,teſtimonio adductus tuo, præſtare eũ litteris,ingenio,humanitate exiſtimabam : tamen vicit opinionem meam illius epiſtola, ſanè ita luculenter ſcripta,vt ad antiquorum eloquentiam proximè accedat.non loquor ad gratiam : neq; id amicitia noſtra nec natura mea patitur.huic viro,ſi cũ generis nobilitate ſpectatur virtus,quamquam nihil eſt ipſa virtute nobilius, qui præferri poſſit, neminẽ video.itaq; illum in oculis fero.ornare etiam laudibus cogito, & meam obſeruantiam, ſi fieri poterit, apud poſteros teſtatam relinquere. tu,ſi ſpoponderis ei de me,quæcunq; ab homine coniũctiſſimo exſpectari ſolent,gratiſſimum feceris.Naugerius,controuerſia quadam impeditus,tibi,vt arbitror,nõ ignota,ſuã profectionẽ diſtulit inuitus.nunc nihil obſtat,

præter anni tempus, quo minùs in viam ſe det. quã-tum diuino, ſi Pontifex Bononiam ſe cõferet, de quo rumor penè raucus factus eſt, itineris comitẽ ſe præbebit: ſin minùs, circiter Kalendas Martias, remiſſione frigoris, diſcedet. Orationem tuam licere tibi diutius, quàm volueras, limare, ac perpolire, nõ moleſtè fero, at obtrectatio laudem minuet: quaſi præſtare idem, ſi temporis ad ſcribendum tantundẽ daretur, quiuis poſſet. tu hoc ſuſpicaris: ego ſecus. nam boni, & rectè intelligẽtes, ipſam rem æquiſſimis animis æſtimabunt; improbi, & imperiti quid ſentiant, laborandum non eſt. alioqui negotiũ nobis numquã deerit. De rebus meis, hoc vnũ, quo lætari poſſis, accipe: frui me multorum beneuolentia: cætera ſatis frigent. cauſſam conferamus in tempora: nam ab hominibus libenter culpam auerto. Pontificis quidẽ præſtantem animum ita variæ, itáq; graues diſtrahunt curæ, vt ignorare multa cogatur, multa etiam delegare alijs, qui præter ſuum negotium nihil curant. Valet filius, & res Romanas cupidè tractat, quibus libellum ſuum de Orthographia non mediocriter locupletauit. Vale. Romæ, XII. Kalend. Februar. M.D.LXIII.

IVLIO IVSTO
Veronam.

FRANCISCVS Morandus, vir ſanè ita probus, veriq; cultor, vt neminem vmquam fallat, ita inge-

ingenio, doctrina, prudentiaq; excellens, vt falli ipſe non poſſit. multa mihi Venetÿs cùm vnà iucundiſsimè viueremus, de tua ſingulari ſcientia, integritate, ſuauitate morum, et eximia quadã ad omnes artes, nobili viro dignas, propenſione ſæpè prædicare ſolitus eſt: credebam facilè tali viro affirmãti, teq; amabam vehemẽter, eius teſtimonio ꝑmotus: ſed quanto eadẽ vidi illuſtrius, atq; apertius in litteris tuis, quas ad me quò longiores, eò gratiores proximè miſiſti, itaque ad priorem illam voluntatem, quam in te anteà tantã contulerã, vt ad eam accedere nihil poſſe videretur, acceſsio tamen eiuſmodi facta eſt, vt eorum ſtudÿs, qui te & ſumma, & perue tere neceſsitudine attingunt, facilè ſe æquauerit amor meus. nec verò me afficiunt illa, quæ multis prima ſunt, familiæ dignitas, ampla clientela, & earũ rerum, quas fortuna ſuppeditat, copia. neq; omninò hoc de genere nunc diſputo. optent, ſi qui hæc nõ habent; &, qui habent, honeſtè fruantur. ſed eſſe quædam haud paullò præſtantiora, quæ neque extrinſecùs affluant, & ſemel adſcita numquam remoueãtur, quis, niſi ſanæ mentis expers, dubitauit vnquã? quæ tu, cùm illa quoque poſsideres, à maioribus parta, à præſtante viro parente tuo aucta, ita tibi acquirenda exiſtimáſti, quaſi hæc ſola tui iuris, vereque tua propria futura eſſent. reliqua ad te parum, aut etiam nihil attinerẽt. macte iſta ſapientia, iſtaque virtute, qui enim, ſubducta rectè viuendi ratione, corpori ſe minimum, animo debere plurimùm

BIBLIOTECA NAZ. VITT. EMANUELE ROMA

ſentit: qui ita factus, itaque inſtitutus eſt, vt imperet ijs rebus, quibus alij ſeruiunt, voluntatem nullam amet, ab honeſto ſeiunctam, ipſamq; honeſti ſpeciem ita contempletur, vt in ea totus hæreat: is vitæ fructum capit; is honorum vocabula contemnit; quiq; verus honor ſit, & vnde manet, quidq; vera nobilitas à fucata diſtet, ſolus intelligit. Hæc te olim videre, ac ſentire adoleſcentem, cùm tibi ipſe dux eſſes in rebus egregijs ita ſtrenuus, itaq; certus, vt nec ætas illa quamplurimos in optimo curſu remorari ſolita languidiorem faceret, nec æqualiũ error à propoſita gloria deflecteret, iure mirabantur multi: nunc, iſto ductum ſenſu, iſta incitatum voluntate, mirabiliter adiuuante natura, fortuna numquam aduerſante, cuius etiam commoda, quibus ad nequitiam abutuntur multi, ad virtutis vſum conuertiſti, perueniſſe ad eam laudem, quò adſpirare pauciſſimis licet, cur miremur? incendi potiùs imitandi cupiditate & commoueri exemplo debemus. equidẽ, à qua hora legi epiſtolam tuam, qua neſcio an quidquam grauius, aut elegantius adhuc viderim. tantum abeſt, vt aſſentatus mihi ſim ob eas laudes, quas in me pleno modio contuliſti, vt etiam, ſi quam anteà de me ipſo opinionem ſuſceperam, quæ ſanè perexigua fuit, planè omnem depoſuerim. quod ſi ſe ipſum noſſe tanti ſemper fuit, vt inter ſaluberrima, humanæq; vitæ neceſſaria præcepta hoc præcipuè veteres illi Apollinis oraculo tribuerent: quantum à te habeo beneficium, quas tibi debeo gratias, quòd vt

ipſe

ipſe me penitùs inſpicerem, ac mihi poſthac eſſem notior, effeciſti? neque hoc ſimplex lucrū eſt, quòd, reuocata ad veritatem ratione, cœpi me minùs diligere: ſed accedit illud, quòd acuiſti induſtriam meam, vt conformarem me, quatenus liceret, ad iudicium tuum &, quibus me laudibus ornādum putaſti, ijs aliqua ſaltem ex parte reſpondere poſſem. quamquam, ſi tu me, quem ames, dignum iam exiſtimas: cuius præmij ſpe euigilem, aut quid laborem amplius? vberrimum cepi fructum ſtudiorum meorum: nulla mihi merces amicitia tua præſtantior, nulla carior eſſe poteſt: in eo tātum pono, quanti virtutem æſtimo, quam certè omnibus rebus antepono. Congreſſum noſtrum ita exopto, vt tibi non concedam: nec tamen ſperare audeo futurum, vt vnà eſſe poßimus: niſi ſi, qualia ſæpè multa contingunt, eiuſmodi aliquid præter ſpem dies afferat, præſertim publicis rebus ita fluctuantibus, vt mutari multa poßint: vtinam iactura leui: quod equidem ſpero: verumtamen, ſi qua res orbem conuerterit rationum mearum, lenietur incommodum ſpe conſuetudinis tuæ. Morandi quidē noſtri, hominis humaniſſimi, atq; doctißimi, conuictu domeſtico, quotidianóq; ſermonibus non dubito, quin perfruar. Vale. Romæ, XII. Kal. Febr. M. D. LXIII.

MARIO CORRADO
Brunduſium.

SI mihi omnia planè hic eſſent ſecūdißima; quod

vtinam aliquando contingat, adhuc quidem aduer-
ſi nihil eſt, quod ad rem domeſticam, & meã, meo-
rumq; valetudinem pertinet: aliquis tamen in ſum-
mo gaudio dolori locus eſſet, quod nec ipſe ad te,
vt interdum Venetijs ſolebã, præ occupatione quid-
quam poſſum ſcribere; & ſimul fructu careo litte-
rarum tuarum ſuauiſſimo: quo nihil ferre moleſtius
poſſum, captus elegantia ſermonis tui, eaq; maximi
erga me amoris ſignificatione, quæ licet minimè ne-
ceſſaria ſit, ſi quando tamen in litteris elucet, amã-
ti nihil gratius, nihil iucundius eſt, quamquam hoc
ipſo nomine, quod ad me tam rarò ſcribis, cur ego te,
mi Mari, non magis etiam, quàm ſoleo; ſi modò id
fieri poſſit? agnoſco enim modeſtiam tuam: agnoſco
humanitatem. numquam tu hoc officiũ, quo abſen-
tes colloquimur, & cogitatione ſaltẽ coniungimur;
quo quidem vtriuſq; noſtrum nihil optabilius exiſti-
mo, intermiſſum eſſe patereris, niſi veritus eſſes, ne
mihi diligentia tua, curis aſſiduis diſtento, reſcribẽ-
di onus imponeret. quòd ſi ita eſt, ceſſare tamen te,
qui vacas, prorſus nolim. mihi verò hoc iuris non ar-
rogo, ne numquã reſcribam: ſed hoc, te permitten-
te, ſumo, vt id cõmodo meo fiat. negligentia me pec-
care in hoc genere nõ putato. quòd ſi memoriæ meæ
parum confides, & diu reſponſum tibi à me deberi
non patieris; admonebis, cum videbitur, atq; adeò
exiges. numquam mihi i[illegible] appellãdo, modò, vt ſoles,
Latinè appelles, moleſtus eris: quin etiam gratiam
inibis, quod efficies, vt cũ aliquo ſoluã lucro, crebrò
regu-

reguſtandis epiſtolis tuis, quas lego libētiſſimè. Vale.

EIDEM, Brunduſium.

NOLI, obſecro, ſecus, quàm debes & quàm te dignū eſt, aut de mea in te voluntate, aut de filij obſeruātia ſuſpicari. vnicè enim te diligimus ſic planè, vt in eis neceſſarijs, quibus cū quotidie viuimus, quosq; in oculis pro ſummis eorū meritis geſtamus, Mariū Corradū, quē numquā vidimus, numerare ſoleamus. ſi dubitas, teſtes dabo. teſtes dico? cùm vnus inſtar omnium eſſe poſſit. nam Petrus Perpinianus, de cuius probitate, & doctrina nō tu ſentis melius, quàm ego, ex multis meis ſermonibus, quo tu apud me loco ſis, quātumq; tibi tribuam, optimè cōiecit. de filio autē quid putas? an tenero eius animo pſuaderi quidquā poſſe, quod à meo iudicio, meaq; cōſuetudine abhorreat? mihi crede: cùm illū egregijs imbui ſtudijs exopto, vt imitari cū laude poſſit domeſticā induſtriā; tū hoc volo in primis, & hoc illi præcipio ſemper, vt amet eos tātùm, qui virtute excellāt, & quos amari, ac laudari à me ſenſerit. in quo magnā capio voluptatē. quòd eū video præceptis meis locū nō relinquere, & in hanc ſententiā ſua ſponte ita propendere, quaſi propriā in eo ſitam eſſe laudem exiſtimet. itaq; ſumus erga te pariter animati. nec amicitia tua quidq; carius, aut antiquius habemus: meritò id quidē: qd enim te amabilius? qs te vincit humanitate, literis, eloquētia? noſtri verò. niſi me ſigna fallūt, quæ tamē obſcura non ſunt, quis cupidior, aut etiam ſtudioſior? At nihil ad te litterarum per tot menſes.

Vis tu nos alieni peccati culpam ſuſtinere? non arbitror te eſſe tam iniuſtum: neque hoc humanitas, & conſuetudo tua fert. accuſa eos, quibus id negotij dederas, vt litteras ad nos tuas perferrent: quarum in deſiderio diu fuimus, & mirabamur, cùm ſis in ſcribendo minimè impiger, & cùm ad Perpinianũ benè longas epiſtolas mitteres, nos à te, tuos veteres amicos, ne ſchedulam quidem, aut litteram accipere; cùm præſertim de Inſcriptionibus antiquis à filio meo, qui M. Brutũ in eo imitatur, quia, quod vult, valdè vult, rogatus eſſes. Quare noſtram cauſſam debes æquam iudicare, & arbitrari id, quod res eſt, ſi tuas litteras, aut etiam ſine litteris inſcriptiones accepiſſemus, numquam nos commiſſuros fuiſſe, vt officium noſtrum deſiderare poſſes. nam Palea tuus Aldi mei ſitim ſuis promiſſis incendit, re nondum ſedauit. Vale. Marcello fratri tuo, ſalutem dices meis verbis. Romæ. XV. Kal. Febr. M.D. LXIV.

*, EPISCOPO CREATO.

ETSI de futuris rebus affirmare, grauitatis, & prudentiæ non videtur, coniecturam enim ſæpè fallit euẽtus, et obſcuritatis plena ſunt omnia: ſi quis tamen eas perſequitur diuinãdi vias, quæ ab excellentibus & ingenijs & ſtudijs, à cognita induſtria, à ſpectata virtute ducuntur, hunc ego opinionis errore numq̃ labi, hunc optimum eſſe vatẽ exiſtimo. quæ me ratio mouit ante aliquot annos, vt de tua dignitate

præ-

prædicere ea, quæ partim conſecuta iam ſunt, partim ſic à me expectātur, quaſi longè non abſint. quid enim agebāt, et quò ſpectabāt cura illa, ab ipſa penè pueritia ſuſcepta? quæ res, quæ ſpes tibi ꝓpoſita fuit, cum Reginaldi Poli Cardinalis, innocentia & literis eximij, contubernium, ac domeſticam conſuetudinem expetebas? quid cum Lutetiæ, poſt obitum Poli, Vicomercato, Patauij Genuæ, præſtantibus in Philoſophia viris, operam dabas? quidquám ne ſequebâre præter ea, quæ qui adipiſcuntur, omni honore digni & habentur, & ſunt? nos quidem te amici tui, Patauij præclara ſtudia ita complexum, vt diuelli vix poſſes, cùm et creberrimæ propinquorum litteræ in patriam euocarent, & præſens frater non modò hortaretur ad reditum, verùm precibus etiā peteret, atque obſecraret, vt propemodum extruſimus, inuiti omninò, quibus carendum te eſſet, cuius conſuetudine nihil ſuauius; ſed ita duximus expedire tuæ laudi; cùm intelligeremus, quanto futura eſſet illuſtrior ingenij tui facultas, ab otio literarum ad res gerendas traducta præſertim in iſta prouincia, in qua tibi maiorum tuorum virtus tritum iter ad gloriam reliquiſſet; iſto Imperatore, quo nemo bonas artes excipit liberalius; his etiam temporibus, cùm Chriſtiana Reſpub. domeſticis hoſtibus vexata, ab ijs, qui eam doctrina, probitate, prudentia iuuare plurimùm poſſunt, id eſt, à tui ſimilibus opem poſcere videatur. Quocirca primum tibi gratulor ob actiones illas Tridentinas, in quibus oſtendiſti ſæpè, vt au-

vt audio, pro communi ſalute lumen animi, ingenijq; tui, numquam inops à conſilio in ambiguis rebus, numquam in maximis ac difficillimis à conſtantia relictus: deinde verò, quod tantorum meritorum egregiè memor omnibus & ſapientiſsimus Imperator non ſolùm Quinqueccleſienſi te ornauerit Epiſcopatu, qui ſummis viris deferri ſolitus honor eſt, verùm etiam ad arcanas res admiſſum ijs intereſſe conſilijs voluerit, vnde manat cum Chriſti gloria prouinciarum ſalus, vnde proficiſcuntur ea, quæ multa re, exemplo omnibus expediunt. omnibus enim vtile illud eſt, quo Principibus Chriſtianis rectè imperandi ratio, & emendatæ diſciplinæ formula præſcribitur. Atq; equidem videre iam videor & planè coniectura proſpicio, qualis & quantus in iſto munere, bonorum omnium, beneq; intelligentium ſententia, ſis futurus. tum eloquentia, qua excellis, tum ratione, prudentia, integritate, quæ in omnibus natura ipſa inchoat, induſtria perficit in paucis quod niſi ita fore conſiderem, & niſi tuos ad laudē impetus iam inde ab eo tempore, cùm te mihi quaſi meis informandum ſermonibus tradidiſti, probè cognitos haberem: facerem id, quod tu, vt opinor, amori in te meo facilè concederes: hortarer te, & precibus etiam agerem, ijſdem ſcilicet, quibus agerem cum filio meo, ſi iſto loco eſſet. vt aſsiduè cogitares, quam perſonā gereres, quam grauem, quā illuſtrem, à quo impoſitam Principe: qui cùm ſuum de te iudicium beneficio maximo declarauerit, beneficium

*neficium tamen ipſum ſignificatione iudicij ſui vehementer auxit. quid enim putas eſſe in rebus humanis optabilius, quàm ei nõ diſplicere, qui niſi Deo valdè placeret, valdeqúe carus eſſet, incurſione & vi barbararum gentium vaſtarentur omnia, legibus, moribus, hominibus, vrbibus denique ipſis extremum penderet exitium? Multa ſunt opinionibus hominum excelſa, atq; ampla: quæ ſi quis conſequi vult, curas ſuſcipiat, labores perferat, de ipſa interdum vita periclitetur neceſſe eſt. hæc tibi mi *, (meum enim adhuc appello, nec, vt ſpero, iſta mihi te dignitas immutauit) hæc, inquam, tibi cogitanda non ſunt. nam quid tu non habes, cùm hoc habes vnum, vt mores, ingenium, ſtudia tua Ferdinandus Imperator probet? hoc eiuſmodi eſt, vt neque diu ſolum eſſe poßit, &, ſi omnia conſequantur, omnia tamen vnum vincat. Quare iſto bono ſic fruere, quaſi fonte & capite bonorum omnium, & quaſi omnium maximo. Tuos verò ſenſus, tuas actiones in omni vita, non dubito, quin ad immortalis Dei gloriam conferas. ſic educatus, ſic eruditus es. hanc ego tibi laudem tribuebam adoleſcenti: nunc, ſi verear, vt robuſtior aliter ſentias, ac tui te diſsimilem præbeas, faciam imprudenter. Retine igitur inſtitutum, & perſuade alijs exemplo tuo, verum decus in benè agendi perpetuitate poſitum eſſe; nihil opes ad laudem, nihil præfecturas valere: obſoleſcere prorſus honorum inſignia, niſi ſplendor virtutis accedat. quod quia te ſentire certo ſcio; propterea*

propterea tibi ex animo vereq́; gratulor acceſſione dignitatis tuæ; & , quamquam varijs diſtinebar curis, feci tamen libenter, vt hanc ad te, indicem lætitiæ meæ, teſtemq́; voluptatis, epiſtolã mitterem. cui ſi reſponderis, iucundum tibi fuiſſe officium meum intelligam: ſin minus, moleſtum tamen fuiſſe numquam putabo: & occupationibus hoc tuis, illud amori tribuam. Vale. Romæ, Kalendis Ian. M.D. LXIV.

DECIO BRANCALEONI Neapolim.

NISI tibi nota eſſet occupatio mea, vererer in primis, ne accuſares officium meum, qui litteris tuis amantiſſimè ſcriptis nihil adhuc reſponderim. Ego, mi Deci, hoc mihi iuris aſſumo cum amicis, vt ſi quid adeo magnoperè non pertinet, à me verò non ſatis commodo meo fieri poteſt, omittam interdum, aut in aliud tempus reijciam. te verò cur in meis neceſſarijs non numerem, vel Cambij mei teſtimonio, qui tuam in me beneuolentiam prædicare ſolitus eſt, vel affirmatiõe tuarum litterarum, ex quibus duplicem voluptatem cepi, & quòd amari me abs te cognouerim, et quod eum te eſſe, quẽ qui non amet, hominem non eſſe contenderim. Nec me putes blandiri velle. ſic equidem loquor, vt ſentio. Præclara virtutis fundamenta iecisti, ſigna video non obſcura, nec dubia tum ſtudij, tũ ingenij: nec hortari magis, quàm gratulari debeo: cũ tu, qua ætate multi ad inanes volu-

ptates

ptates deflectunt, in ea ſolidam laudem quaeras, & propemodum inuenta gaudere poſſis. Nec dubito, quin iſtam mentem, & quidquid ex ea tibi manat gloriae, vel commodi totum, quantumcunque futurum eſt, acceptum Deo referre velis quòd ſi facis, natu mihi multò amabilior es, tibique ipſe optimè conſulis, cùm falſam ſpeciem felicitatis humanae à veri boni poſſeſſione diſtinguis. Vale, & Cambium noſtrum, iuuenem eximiae humanitatis, cupidumq́ omnium liberalium doctrinarum, ſaluta meis verbis. Romae. VIII. Id. Quinct. M. D. L X I V.

EIDEM, Neapolim.

MIRAMVR vterque. tu quòd litteris tuis non reſponderim; ego, quòd eo me nomine appelles, atq́ officium meum requiras. quid? tu ſolus ignoras, quibus diſtinear curis? quantis rerum oneribus premar? quàm numquam vacem? nec tamen deſerere officium ſoleo. numquã id mea vel conſuetudo, vel natura pateretur. At non reſcripſi. Excuſat me litterarum tuarum argumentũ. petebas à me ſcripta mea, quae corrigere cùm vellem, otium numquam nactus, comprimẽda potiùs, quàm emittenda, iudicaui: idq́ ſum arbitratus licere mihi per humanitatem tuam. Hoc ipſum, inquies, ſcripſiſſe te vellem. Hoc ipſum te quoque ſuſpicari, decuit: & erat amoris; & ego, id te cogitare, aut ad aliam ſaltem cauſſam referre ſilentium meum, libenter mihi perſuaſi. in quo ſi tu me

me putas indulgere plus, quàm oporteat: aſſentiar, cum ea fortaſſe conditione, vt te quoque plus à me, quàm par ſit, exigere fatearis. nam in ijs, quæ tua intereſſe cognouero, nulla, mihi crede, impediet occupatio, quò minùs amicitiæ noſtræ debitum officium præſtem. inanes autem litteras, vt mittam, vix impetrarem à me ipſo, ſi otio abundarem: quid, cùm egeam vel maximè? Equidem in te amando partes, vt meæ deſiderentur, numquam committam. idemque à te peterem, niſi voluntatis in me tuæ teſtes epiſtolas tuas, Cambium autem noſtrum, quem æquè diligimus, quaſi ſponſorem haberem. Aduentum tuum, de quo ſpem rurſus inieciſti, auidè expecto. Vale. Romæ, I I I. Non. Febr. M.D. L X V.

ANTONIO FVRNARIO Neapolim.

ET æqua petis: & nihil eſt, quod ego tibi, pro tua præſtanti virtute non libenter tribuam. itaque, licet ijs diſtinerer curis, à quibus reſpirandi locus non eſſet, potiùs tamen habui nihil, quàm vt adirem ad eos, qui cùm Indicem correxerint, eiuſdem interpretandi ſcientiam maximè omnium tenent, ij ſunt quattuor viri, doctrina, & dignitate non vulgari, humanitate etiam tanta, quantam ego ſummam cognouerim. quorũ vnus, vetere mihi neceßitudine coniunctus, eloquentia princeps, Muſcius Calinus, Archiepiſcopus Iadrenſis, cùm litteras tuas legiſſet, incen-

incendi aliqua tui cognoſcendi cupiditate viſus eſt, extulitq́; laudibus ingenium tuum, aſſentiente me. deinde, acturum ſe cum collegis de tua re diligenter, pollicitus, biduo poſt ita mihi reſpondit: ſi qui ſint Aſtrologiæ iudiciariæ libri, qui certò aliquid nō affirment, eos legi tutò poſſe, totamq́; hanc eſſe partem in Indice diſertis verbis ita explicatam, vt nihil addendum videatur: Epiſcopis prouidendi, ne peccetur, facultatem eſſe permiſſam: ijs ſe nihil præſcribere neque velle, neque poſſe: nec dubitandum, quin ij pro ſalute animorum, & religionis noſtræ commodo, atque ornamento, egregiè adminiſtrent omnia. Hæc de negotio tuo: in quo præſtiti, quæ ſunt in me, diligentiam, & fidem: reliqua pro tua prudentia, & æquitate, niſi fallor, à me non requiris. amicitiam tuam, vt debeo, facio plurimi: idqúe vt intelligas, elaborabo, & fortaſsè perficiam. Vale. Romæ. IIX. Idib. Quinct. M. D. LXIV.

EIDEM, Neapolim.

OFFICIVM meum, quod ab optimo erga te animo profectum eſt, iucundum tibi fuiſſe vehementer gaudeo. equidem vellem, quãtum in me voluntatis, & ſtudij, tantũ eſſet auctoritatis & gratiæ. ne tu intelligeres, quo apud me loco ſis, quantumq́; ijs, quæ vulgò bona appellantur, anteponam ea, quæ verè bona ſunt. in quo puto non diſcrepare iudicium

tuum

tuum à ſententia mea. exculto enim virtute animo nihil inane placet; recta, & honeſta, et cum ipſa virtute coniuncta, prima ſunt. Quare velim ita planè exiſtimes, patere me totã tui ſimilibus, id eſt, probis, & eruditis hominibus; nihil mihi pluris eſſe, quã ijs operam nauare, eorumq́; commodis inſeruire: quod vbi contigit, ita lætor, quaſi beneficium acceperim, non dederim. Tu autem, quaſi magnum aliquid tua cauſſa præſtiterim, gratias mihi agis: & ſuauiſſimam epiſtolam cõdita roſa dulciorem facis: amanter tu quidem, & benignè: ſed è ſtudiorum ſimilitudine, præſertim artium liberaliũ, quibus vterq; noſtrum deditus eſt, contractus amor munera non deſiderat, ſeipſo contentus eſt: nec mihi quidquam eſt, aut eſſe poteſt te ipſo præſtãtius, et beneuolentia tua: quam ſi conſeruas, omni me afficis beneficiorum genere: & hoc nomine maiores tibi habeo gratias, quã ſi mihi Adonidis hortos donares. Ego te, vt debeo, in oculis iam fero, licet numquam viderim. Vale. Romæ, IV. Kal. Sext. M.D.LXIV.

EIDEM, Neapolim.

MAGNI amoris indicium, quod ſcribere ad me volueris, cùm tamen, quod ſcriberes, nihil eſſet. argumento ſcilicet numquam indiget verus amor. verè autem quis amat, niſi qui, ſpeciem virtutis intuens, hæret in ea, vnã expetit, cætera flocci faciat? hoc idem qui ſentiunt, facilè coniunguntur animis,

licet

licet longiſsimè diſtent. quod, opinor, vtrique noſtrũ contigit. nam ſtudiorum ſimilitudo contraxit amicitiam noſtram, nec vulgarem, vt video, ſed qualem ſæpè multorum annorum obſequia, officiáque plurima, & familiaris conſuetudo non peperit. quod tu ſi cogitas, vt ego non mediocri cum voluptate ſæpè facio: contentum eſſe me, & lætari vehementer voluntate, ac ſtudio tuo, munera verò prorſus non eſſe neceſſaria exiſtimabis, quamquam amplector equidem officium tuum, & de paſtillis aromaticis ago gratias, cùm præſertim ſtomacho languenti vtiles admodum experiar. quod verò de muliere dulciaria addidiſti; amo diligentiam tuam; vel quòd eius excellenti opera vſus es; cùm vulgaris tibi cõfectura, qui tuus eſt in me amor, nõ ſatisfaceret; vel quòd ipſum mihi ſignificandum putaueris. Cymbæ tuæ ſecundos ventos exopto: & libenter ſpero fore, quòd vehementer cupio. res tamen ipſa quæ ſit, quidq́; ſibi velit Aquilonaris illa tempeſtas, planè non aſſequor. ſum enim aliquanto hebetior, quàm tu ſuſpicaris. Deminutis auibus, riſi, & conſilium tuũ, licet cauſſam ignorem, tamen improbare non audeo. nimirũ, cauere, ſapientis eſt: & ſatis cauet, qui non temerè credit. ꝙ Epicharmi, poëtæ Siculi; celebrato verſiculo monemur. Vale. Romæ, XII. Kalen. Februar. M. D. LXV.

NATTAE.

NOTVM tibi eſſe arbitror ſtatum rerũ mearũ:

de quo tamen, & de mea valetudine, ex familiari tuo, qui has litteras perferet, cognoſces. Voluntatem in te meam, atq; obſeruantiam, quæ antea fuit, eandem eſſe, ac ſemper futuram, tibi perſuadeas, vtinã re ipſa aliquãdo experiaris. habet hoc virtus, vt langueſcere animos in amore nõ ſinat. te verò, quis iam ignorat, cum pauciſſimis in omni genere laudis eſſe conferendum? Perge in curſu laudabilis induſtriæ tuæ: quando nec otium deeſt, quod mihi occupationibus eripitur, & præclara habes adiumẽta doctrinæ, atq; ingenij, quæ tibi gloriam, nobis fructũ afferent. Me verò vt ames amore illo tuo ſingulari, ita cupio, vt nihil magis. Hæc ſcripſi raptim, in sũma vacui tẽporis inopia. Vale. III. Id. Quin. M. D. LXIV.

PETRO MAFFAEIO
Genuam.

ET otium tuum ſignificas; quod equidem vehementer optabam: & latinè ſcribis: & coralia quoq; polliceris. nil profectò tuis litteris iucundius. hoc enim verbo per vxoris, & filiæ valetudinem iam vti licet. vnum requiro, quòd otij rationem propè nullam reddis atqui me id à te, vel ſi taceam, exſpectare tamen, ne diu am exigere, poteras opinari: ſi modò, te à me diligi, & diligi propter ſtudia tua, putas. Iuriſconſultus ille adhuc litigat, cum damno lucrũ quærens. quem diligat, ignoro: vtitur quidem perpaucis, & amare tenebras videtur. fortaſſe illi perſuaſum

ſuaſum eſt, deſiderari ſe poſſe ab oculis multorum. ſi rarus in publico ſit. id populus curat ſcilicet. Hæc de illo, quod ad me attinet, non libenter, tua verò cauſſa ſcripſi non inuitus, ne prorſus amiculi deſiderio tabeſceres. Venio ad Antonianum, quaſi à ruta ad polegium: nihil enim hoc adoleſcente amabilius, ſiue mores, ſiue doctrinam ſpectes. Gratulatus ei ſum tuo nomine de oratione, qua Cæſarem in funere laudauit. is tibi viciſſim gratulatur de ſtatu rerum tuarum: ſperatq́, fore, vt aliquando te ad nos referas benè nummatum, & fruaris nobiſcum ſimul tranquillo animo litterulis noſtris, certo vectigali, tua virtute parto. quod hîc, vt ſunt tempora, pauci conſequuntur. nihil autem miſerius, homini præſertim liberaliter educato, quàm ſuſpenſas habere viuendi rationes, & aliunde pendere, dubia ſpe, quam ſæpè fallit euentus. Tu igitur fruere iſto otio, & colloca in tuto fortunas tuas: quod vides facere diſcipulos tuos. πολλοὶ μαθηταὶ κρείττονες διδασκάλων. Camillum Seuerinum, doctum iuuenem, & probũ, ruſticari cum nobili iuuene, optiméque erga ingenuas artes animato, Io. Baptiſta Nigro valdè lætor. non enim dubito, quin multas diei horas iucundiſſimè traducant, animum egregijs de virtute ſermonibus oblectantes, corpori tribuentes, quantum ſatis eſt. vtrumque cupio, quod tuo commodo fiat, meo nomine ſalutari. Aldus te vt debet, amat. ſalutemque tibi multam impertit. Vale. Romæ, Idibus. Sept. M. D. LXIV.

PAVLO SACRATO
Ferrariam.

MALE ſentis de vtroque noſtrum, cùm de immutata mea erga te voluntate ſuſpicaris. nam & me leuem, atque inconſtantem, & te fingis diſsimilem ſui, id eſt, eum, cuius in amore, cognita iam virtute tua, languere quiſquã poſsit. tu de te ipſo vide quid ſtatuas, & quo modo feras iniuriam tuam: ego meã nec diſsimulare, nec ferre leuiter poſſum. nam, cùm ab ineunte ætate ingenium, animumq́; meum ijs artibus, & ſtudijs excoluerim, vnde præclara omnia naſcuntur: ſcilicet egregium induſtriæ meæ fructũ ferrem ſi, quod in quibuſdam ſoleo reprehendere, quodq́; ipſe ſciens numquam feci, in amicitia peccarem. præſertim tua, quæ nõ, vt multæ, caſu & fortuitò contracta, ſed expedita à me ſemper, & pluris æſtimata quàm quæ vulgò maxima putantur. Obſecro te, iſtam ne patere ſuſpicionem in animo tuo reſidere: cogita, quod res eſt, te mihi eſſe in oculis: delectari me vehementer memoria officiorum tuorum, & angi nõnumquam, quod habere magis gratiam, quàm referre, poſsim. In penſione exacta, & pecunia permutata agnoui diligentiam tuam, vel amorem potius, quo tu adductus, mea negotia vel minima ita curas, quaſi maxima ſint, maioremq́; cõmodi mei, quàm dignitatis & perſonæ tuæ rationẽ habes. De locatione verò renouãda, totum ad te refero. mihi, quidquid egeris, nõ modò ratum, ſed etiã gratum

gratum erit. venditionem quidem temporibus excludi, & priuatorũ fortunas nouis vectigalibus exhauriri, non mea magis, quàm veſtra, cauſſa doleo. quamquam dolorem noſtrum leuare debet illa ratio, quod nihil malum ſine culpa, item vt cum culpa nihil bonum. Ego me hoc in aduerſis didici ſuſtentare ſolatio. quod ignorari à Chriſtianis, quibus hæc ſententia præſtantiſſimum in cælo fructum promittit, cùm ijs etiam philoſophis, qui veræ felicitatis vix vmbram viderunt, notiſſimũ fuerit, turpe ſimul & exitioſum eſt. Vale. Filius te ſalutat, & inprimis obſeruat. Romæ, XVI. Kal. Dec. M. D. LXIV.

EPISTOLARVM PAVLI MANVTII LIBER SEPTIMVS

CAMILL'O PALAEOTTO Bononiam.

RECTE, *& amabiliter cogitas, cùm vſuram mihi ſermonis tui, tuæque ſuauitatis, ademptam locorum interuallis, reſtituendã quoquo modo litteris exiſtimas. hoc ſanè non modò mea peruetus in te, & perpetua, & iam ad ſummam perducta beneuolentia, verùm etiam humanitas illa tua poſtulat, in qua tibi conferre poſſum pauciſſimos, neminem certè debeo anteponere. Atq;*

 hoc

hoc loco recurrit animus ad initia noſtræ neceſſitudinis, repetitqué ſecum, & magna cum voluptate contemplatur officia tua: quæ libēter aliꝭ prædico, tibi non minus libenter exponerem, vt hoc ipſo me gratum, & memorem intelligeres, niſi me reuocaret pudor tuus, & putarem confidere te memoria mea, nec tamen expetere à me quidquā præter voluntatem. Sed omitto illa vetera, recentem gratiam præterire non poſſum, quod homo ſemper diſtrictus à publicis rebus, priuatis etiam, quæ tua benignitas eſt, amicorum negotijs tum opera, tum animo diſtentus, epiſtolam tamen ad me miſeris & benè longam, quod ipſum amoris eſt, & omni prorſus officio, omniqué lepore, & elegantia refertam. Nam quòd me laudas: non ita deſipio, vt velim tecum de veritate contendere. ſi te delectat hic error: fruere quāuis diu, me nec repugnante, nec inuito. ſin errare turpe ducis, in eo præſertim genere, in quo te, vel ſi ego tecum ſentire velim, res tamen ipſa facilè refellet: dic me deditum litteris, dic antiquitatis cupidum imitandæ: ſtudium tribue: largire induſtriam: hæc fatebor, & agnoſcam: de doctrina verò, & eloquentia, quam in me vtramque plena manu congeſſiſti, etiam atque etiam vide quid ſentias. quam enim tu laudem benè & emendatè ſcribendo conſequeris, eandem laudem non benè de ſcriptis alienis iudicando vt amittas, committere non debes. Habuit iſtam gloriā proxima ſuperior ætas: cū florerent illi viri, de quibus nulla poſteritas cōticeſcet, Bembi,

Bembi, Sadoleti, Poli, & horum vel æmuli, vel imitatores multi. tunc induſtriam benignitas excitabat: fructus laborem ſequebatur: ad opes, ad honores aditus patebat. nunc obſoleſcit ſplendor omnis Romanæ linguæ. & deſtituta præmijs migrat ad exteras nationes eloquentia. Hic tu me vocas ad ſcribendum, & quaſi iam languentem in curſu quãtum potes incitas. Obſecro, quid ſpectemus? vides enim tempora: vides hominum ingenia, ad inuidiam proniora, quàm ad æquitatem. dignitatem verò illam, & ea cõmoda, quæ propoſita olim erant, nihil eſt, quod cogitemus. Quocirca ſine me cedere temporibus, & minuere laborem ætate iam ingraueſcente: ſi non concedis, quod interdum cupimus, vt artem omninò deſinamus. Ac faceres tu quidem, vt ego ſentio, aliquanto iuſtius, ſi ad communes amicos, Sigonium & Amaſæum, vtrumque doctrina & ingenio præſtantem, cohortationem iſtã conuerteres. quamquam Sigonium ceſſare non arbitror: ſcribit enim non minus alacriter, quàm egregiè. Amaſæi autem muſas, quæſo, cur pateris ſilere? certè illum dixeras accuratè quædam pangere in hiſtorias Polybij. magnifica res, & glorioſa: cuius exſpectationem ego te auctore iam aliquam apud eruditos homines commoui. nunc tuæ ſunt partes, vt illum vrgeas efficiaſque, vt omnino opus appareat. ſimul enim & ſtudioſorum vtilitati, in qua pater eius, dum vixit, eximia cum laude fixit oẽs curas, & gloriæ ſuæ vehemẽter cõſulet, Amulius

 Car-

Cardinalis, optimarum artium patronus penè ſingularis, tua ſui memoria ita delectatur, vt, ſi cætera deſint argumenta, vel ex hoc vno conſtet, quo apud illum loco ſis. itaque noli vereri, ne illi ex animo effluas. non enim is eſt, qui vel temerè amet, vel temerè amare deſinat. noui iudicium in deligẽdis hominibus: noui cõſtantiam in tuendis. præterea fratrem tuum, Auditorem Rotæ celeberrimum, clarum præſtantibus in Chriſtianam Rempublicam meritis, in oculis fert: de te verò perhonorificè & loquitur, & ſentit. Cùm Vitellio tuis verbis de noua dignitate ſum gratulatus; egit gratias, & lætari officio tuo, velleq́ue plurimum tua cauſſa viſus eſt. Vale, & Sigonio meo, & Amaſæo tuo, vel potius vtrique noſtro, ſalutem à me plurimam. Romæ, X I I I. Kal. Ian. M.D.L X V.

EIDEM, Bononiam.

CARDINALEM habes fatrem tuum. habes igitur, cur & vehementer & perpetuò gaudeas. diuinum enim bonum honor eſt, non quilibet, ſed is tantùm, qui vitæ innocenter actæ, qui ſummis in Chriſtianam Remp. meritis, qui rectis deniq; ſtudijs, artibusq; tribuitur. quod quia contigit fratri tuo; cuius animũ, ab omni ſemper ambitione remotum, non hæc virtutis inſignia, quæ ipſa per ſe nemo ſapiens concupiuit vmquam, ſed ipſa virtus ſua forma ad benè agendũ illexit: ideo lætantur omnes boni, & fructum

fructum quiſq; capit ex aliena dignitate: quaſi ad omnes pertineat, id, quod, ſi eoſdem ſenſus, eaſdem actiones imitentur, ſperare omnibus licet. quo tibi nomine haud ſanè paullò plus, quàm verbis aſſequi poſſum, gratulor: nec verò tibi ſolùm, ſed familiæ tuæ vniuerſæ; cui ꝑponitur egregiū colendæ virtutis exemplū, ſic, vt vix iam eſſe quiſquā poßit, qui non ad verū decus, atq; ad omnes benè audiendi partes excitetur. Ego ipſe, qui quidem in tuis eſſe, & numerari volo neſcio quomodo vehemētius, quàm anteà, cupiditate ſolidæ laudis incendor, itaque ita ſtatuo, nō ſatis eſſe, in ſtudijs, & in vita me ſimilem eſſe mei laborandum, atque enitendum, vt ipſe me vincam, & qualem eſſe decet eum, quem vos diligitis, et in quem officia multa contuliſtis, talem aliquando me præbeam. Equidem, ſi voluntati par facultas eſſet, noſtram amicitiam, quæ vobis, vt ego ſenſi, periucunda, mihi, vt omnes intelligunt, perhonorifica ſemper fuit, libenter ornarem. ſed euenit contrà, vt ego orner quotidie magis iudicio, de me veſtro, & hac ipſa, quævix optari maior vlla poteſt, recenti veſtræ dignitatis acceſsione ſimul accedat aliquid ad exiſtimationem meam. caue enim exiſtimes, aut lætari mediocriter amicos meos, aut mihi à paucis illo ipſo die, quo in ampliſsimū ordinem frater tuus cooptatus eſt, gratulationem eſſe factam. eoq; maior & mea, & aliorum lætitia eſt, quod fore nemo dubitat, quin hunc honorem, qua virtute eſt adeptus, eadem ita gerat frater tuus, vt ex eius induſtria, do-

ctrina, probitate fructus Christiana Reſp. maximos capiat ſic enim vixit ad hanc diem, & in maximis, grauiſſimisq́; rebus ita ſe exercuit, nihil vt illi iam placere poſſit.quod à communi bono diſcrepet nihil tam difficile tamue arduũ occurrere,quod vel prudentia non aſſequatur,vel cura ſtudio.ſcientia non perficiat. Vidit igitur in hoc quoq; multum,qui cætera omnia pro ſua ſingulari ſapientia proſpicit egregiè Pius IV. Pont. Max. cùm talem virum, non modò non ambientem,ſed nec opinantem, non poſtulantem quidem certè, in Cardinalium collegium, ipſo Collegio comprobante, probis omnibus, & eruditis viris mirificè lætantibus, adſciuit. Nos autem, & quicunque bonis benè cupit, eaq́; vult, ac ſentit de communi re,quæ velle et ſentire omnes debemus, diuturnam expectamus, & precamur à Deo fratri tuo vitam: vt cum præſtantibus viris, quos habet dignitate pares, voluntate,& ſtudio ſimiles, eam vniuerſæ Eccleſiæ, quam tempus & neceſſitas flagitat, opem afferre poſſit. quod ſi acciderit, publica primùm cauſſa, deinde etiam noſtra lætabimur. futurum autem,ego quidem permotus diuinatione quadam,non magis opto, quàm ſpero.Vale. Romæ,Idibus Mart. M.D. LXV.

IO. FRANCISCO COMMENDVNO CARDINALI CREATO.

O DIEM *præclarum,qui perpetuæ voluptatis & lætitiæ nobis initium attulit, quarto Idus Martias.*

tias. illo enim te die Pontifex Maximus à cunctis bonis expetitũ, cum excellentibus aliquot viris Cardinalem nominauit. Queri iam deſinamus, virtuti locum non eſſe. quod antea multis in ore fuit, nec iniuria. quoſdã enim ad ſummos honorum gradus nobilitas, nonnullos opes, alios alia, ſola virtus pauciſſimos extulit. deleuit hanc maculam, & veterem illam Pontificum ſanctiſſimorum conſuetudinem, retentam, à paucis, exoptatã diu, Pij Quarti numquã ſatis laudata ſapientia renouauit. Quo facto, te quidẽ pro tua non vulgari prudẽtia intelligere arbitror, quæ tibi partes impoſitæ ſint, quasq; res & præſens à te dignitas, & anteacta tua vita poſtulet: ego autem hoc tibi videor affirmare poſſe, vnum eſſe ſenſum eſſe, vnamq́ue vocem cum tibi gratulantis vniuerſæ bonorum Reipublicæ, tum verò maximas Pontifici gratias agentis, quòd temporibus difficillimis labantem Eccleſiam tali præſidio fulſerit, vtroq́ue tibi iſtum honorem detulerit non petenti, quem ſtudiosè petentibus nobiliſſimis viris denegandum iudicauit. Omninò, quod tu ſcis optimè, omnium nullam mercedem requirit virtus, nec ad ſe ornandam aſſumit aliquid extrinſecus, verumtamen, ſi duabus rebus, præmio, & pœna, quod ſapientiſſimi viri litteris mandarunt, ſalus publica continetur: vtroq; pariter eſt lætandum, & ea bonis impertiri, quæ inter homines ducuntur ampliſſima, & ita improbitatem notari, ne quis exultet in culpa, & impunitatem licentia conſequatur. Quod

cùm

accommodatius ad tua conſilia reperies.nam in vrbe Roma, etſi niſi nihil obſtat, quo minùs arbitratu ſuo quiſque viuat, interpellatores tamen quandoq́ non deſunt, honeſti illi quidem, rectisq́ deditiſtudijs, interpellatores tamen. Hæc erant, quæ mihi de te cogitanti lætitiæ non parum afferrent. Rurſus, cur non dolerem, cùm hîc te multi, ipſe multos diligas, carere nos tua conſuetudine, te noſtra? tuam verò non vulgarem doctrinam, cui quidem ego ſemper, à quo primùm die tua ſcripta vidi, debitum voce mea teſtimonium perſolui, in hac luce & celebritate verſari, vbi cognita decoretur, quis, qui te verè atque ex animo amet, non vehementer cupiat? Hanc mihi moleſtiam propè omnem, & ancipitem ſanè curã eripuit epiſtola tua. quód enim tu ſtudijs tuis otium exoptare videbaris, eo te iſtic iucundiſſimè perfrui, nec vrbis deſiderio admodum laborare, facilè conieci. itaque vide, quàm libenter animum meum ad tuam voluntatem accommodem. idem ſi ad me ſæpè ſcripſeris, quod ita expeto, ſi modo fieri tuo commodo poſſit: abeſſe te lætabor, cum ea tamen ſpe, vt aliquando nos reuiſas tum ſcilicet, cùm rationes tuæ patientur. idem ſentit. idem vult Octauius noſter, idem etiam Sirrlettus Cardinalis: qui viri? ornamenta, & lumina noſtrorum temporum: quibus te eſſe ac fore ſemper cariſſimum non dubito quin & tibi perſuadeas, & id in magna tua felicitatis parte ponas. Vale. Romæ, IV. Id. April. M.D.LXV.

IO.

IO. GENVAE.

CONVENIT inter nos de nota ſcriptis meis apponenda, quæ moram ferre non poßint: notæ verò ſignum omiſimus, hoc igitur erit, *. Tu ſi mihi in hac deſcribenda epiſtola tam celeritate ſatisfeceris; quàm emendatè ſcribendi ſtudio, politaqúe, & eleganti litterarum forma ſatisfacere ſolitus es: multùm addes ad officia in me tua: quæ cùm augeantur quotidiè, augeri tamen vix poteſt amor in te meus: eò iam peruenit non modò litteris, & ingenio, ſed moribus etiam, & probitate tua: quæ ego haud paullò pluris, quàm omnium rerum ſcientiam, ſoleo æſtimare. Vale. Ex ædibus noſtris. Nonis Ianuar. M.D.LXIV.

IOANNI BAPTISTAE TItio Florentiam.

ETSI doleo, negotijs te nimium diu à conſuetudine abduci ſtudiorum tuorum: tamen hanc in dolore voluptatem capio. quod tu is es, qui, adempto librorum vſu, doctiſsimorum hominum aßiduo congreſſu, & ſermone familiari iacturam hanc ita ſarcias, vt minorem fructum ex otio ſuo multi capiant, quàm tu ex negotio tuo gratulor tamen tibi, quòd litibus, aliquādo liberatus, redieras ad cōmunes Muſas: cū quibus quàm iucūdè viuas, de me ipſo coniecturam facio. paſcor enim, mihi crede, litteris: cætera omnia vel moleſta, vel certè parum grata.

grata. Datus, & Bonannus, ſi, vt ſcribis, ita de me ſentiunt; vehementer gaudeo, equidẽ vtrique, non tuo ſolùm, verùm aliorũ quoq; teſtimonio permotus plurimùm tribuo. quod vtinam officio declarare aliquo poßim: in quo facultas exoptanda, quæ nunc quidem abeſt; animus certè numquam deerit: ſin id minùs licebit; tu ſcilicet, quæ tua eſt humanitas; & in me amor, cùm de me ijs omnia polliceberis, tum eorum mihi beneuolentiam, cuius ipſe potißimum auctor fuiſti, conſeruabis. debes enim, & vt opinor, vt optimus artifex, perpolire opus tuum & ad exitum perducere. A te, mi Titi, promiſſa non exigo; ne, quod liberalitatis eſt, id videar fidei velle tribuere; cùm tamen vtriq; confidam pariter. hoc tantùm dicam: quod te facturum ſcripſiſti, id ſi quamprimùm feceris, fore, vt non minùs de tẽpore quàm de re, tibi gratias agam. Cotta tuus ſemel & iterum ad me venit. ſanè delector hominis probitate, moribus, doctrina. amo etiã, vt amicum tuum &, quamquam premor negotijs; quod tu optimè ſcis; cùm tamen ire ad me voluerit, nunquam eum excludet occupatio mea. Filius abeſt, Venetias profectus ante aliquot dies, inde Aſulã: quo in oppido frater meus, ab omni remotus grauiore cura, tranquillo animo ita ſibi viuit, vt rem domeſticam non contemnat. Vale. Romæ. V. Kal. Nou. M.D.LXV.

MARIO CORRADO Neapolim.

ETSI nec magis, quàm ſoleo, vacabam; & ad quotidianas occupationes acceſſerat cura ſanè grauis, ex interitu ſuſcepta domeſtici hominis, ad mea negotia vehementer apti: feci tamen, amore impulſus, quo te propter ingenij, doctrinæq; præſtantiam mirifico ſum complexus, vt epiſtolæ tuæ reſpõderem: quæ mihi voluptatem eò maiorem attulerat, quòd te Neapolim veniße, nec ſtatim diſceſſurum, cognoui. ſæpiùs enim, & commodius, vltrò citroq; curſantibus publicis tabellarijs, tu de meo, ego de tuo ſtatu audiam. Videre mihi videor, te totum in litteris eſſe. cupio non inanem eſſe coniecturam, vt vt eſt, hoc equidem ſpectro delector, & mirabiles induſtriæ tuæ fructus expecto. Ad Latinam verò linguam quod attinet, mihi crede, ſine cauſſa laboramus. an illa tibi, tot veterum illuſtrata monumentis, tot etiam recentiorum probata teſtimonijs, vel noſtro, vel cuiuſquã egere patrocinio videtur? præſidij ſatis, atque opum in ipſa poſitum eſt ad repellendas iſtorum iniurias: quæ tamen in ipſos recidunt. nam ei nemo maledicit, qui ſeipſum inſcitiæ non condemnet. quod ſi Latinæ linguæ ſpecies, pulchritudo, quæ vulgi oculis non patet, cognoſci ab omnibus poſſet: amores incredibiles, vt ille ait, excitaret ſui. me quidem ſic affecit, cùm tamen integram eius formam nondum nouerim, extrema quædam lineamenta vix adſpexerim, vt reliquas voluptates cõtemnam, cum hac, & in hac libenter, & iucũdè viuam. qui verò aliter ſentiunt, & errare nos exiſtimant: ſexcentis eos argumen-

gumentis refellas licet: paruum proficies. quod ego cùm iampridem intellexerim; pauca quadã ſcripſi, ad indicandam ſententiam meam: neruos eſſe intẽdendos, vt in arcem huius cauſſæ inuaderem, non putaui. Stomachari, mi Corrade, iam deſinamus, in aliena culpa: & gratulemur potius ipſi nobis, quòd amemus ea, quæ præclara ſunt: quæ ſi parantur laboribus maximis, id quod à ſtudio multos deterret; moleſtum tamen eſſe non debet, quod gloria compenſat immortalis. Fragmenta patris mei quod requiris: apud me nulla ſunt: furto ablata, quo ille tempore vita exceſſit, creditum eſt. In Sex. Empirico, Palæmone, Aſpro, & reliquis, mea tibi diligentia non deerit. odorabor, ſicubi latent: nam in tabernis non exſtant: inuentos, noli dubitare, quin eruam. quàm vellẽ filius adeſſet, qui Venetias profectus eſt. præſtaret aliquid, opinor, hæc enim ſtudia tractat nauiter; & Grammaticos, de Orthographia cùm ſcriberet, euoluit omnes. Vale. VI. Id. Nouembr. M. D. LXV.

EIDEM, Neapolim.

SVPERIORE hebdomada pluribus verbis epiſtolæ tuæ reſpondi. heri alterã accepi: in qua petis à me, fecerim ne inſcriptionem illam, cuius exemplum ad me miſiſti, in quo laborem ſumpſiſti non neceſſarium: id enim ex amico meo, ad quem illam miſi, cognoſcere omnes poſſunt. Quod mihi neſcio quos inuidere ſignificas: de inuidia nõ laboro: ſi quis

maledixerit fortaſſe tacitum non feret. Quod autē, ne ſtultis hominibus gratificer, me mones, in conſilio tuo beneuolentiam agnoſco: verumtamen, neq; quos tu ſtultos voces, neq; quam rem notes, aſſequi ſatis poſſum. nam, ſi quis Grammaticus obtrectat, ſuisq; deq; laborātibus enim in ſcientiæ morbo medicinā facere ſi coner, valde ſim ſtultus; ſi poſſim, valde ſapiens. In exemplo inſcriptionis ad me miſſæ verbum deſideratur, omiſſum incuria deſcribentis. nam, vbi eſt: VT DEBITVM ET DOMESTICAE VIRTVTI: *ego ſcripſi,* VT PIETATI DEBITVM ET DOMESTICAE VIRTVTI. *Vale. Romæ, X V. Kalend. Decembr. M.D.LXIV.*

PETRO PERPINIANO
Lugdunum.

AMABAM *antea non vulgariter amorem in me tuum, cùm præſertim ſuauitates in te eſſent ingenij multæ, rara ꝓbitas, doctrina propè ſingularis: nunc, quam exhauriendo mandato, quod humanitate tua fretus diſcedenti tibi dederam, curam & diligentiam adhibuiſti, ea me ſic affecit, vt omni te animi mei ſenſu complectar, omnia tibi, quaſi iure optimo debita. ſtudia & officia pollicear. quamquā de amico meo duriora ſignificant litteræ tuæ. quæ ſi vera ſunt: amicum iam non appello. excellat licet ingenio: valeat induſtria: ex antiquis monumentis præclara quæq; delibauerit: hæc inania ſunt, niſi cum optima mente, & Chriſtiana pietate iungātur.*

quòd

quòd ſi ſe reſpexerit, ſi cum Eccleſia Catholica, id eſt, cum Deo, redierit in gratiam: tùc ego me illi reſtituam: tollam hominem, & ornabo, quantum in me erit: nullum ei deeſſe à me officium patiar, quod ad eius dignitatem, exiſtimationem què pertineat. Quod ſcribis, Lugduni meliore iam loco religionem eſſe, & in eo te operam ſtrenuè nauare: non miror te tui ſimilem eſſe, præſertim in communem ſalute: publicam verò rem quotidiè meliùs ire, contrà quàm & ſperabant nefarij homines, & agebant, vehemēter gaudeo. Rex autē adoleſcens, ac penè puer, cùm in Chriſti cauſſam tanto animo cœperit incumbere, ſuperare videtur ætatem virtute, & planè is eſſe, qui maiorum ſuorum laudibus aliquando reſpondeat. Poſſumno meo cum ſalutem à me ſcripſeris, hoc addes, memoriam illius noſtræ veteris amicitiæ mihi eſſe periucundam, ſed longè cariùs, longeq́ iucundiùs, quòd omnes ingenij ſui vires ad profligandos Apoſtolicæ Sedis hoſtes feliciſſimè profundat. gratulor ſanè optimo iuueni de iſta facultate: nec dubito, quin eum ſemper quocumq́ eat, quamcumque rem aggrediatur, ope ſua Deus & proſequatur, & iuuet. Rouillium, præſtanti humanitate virum, egregiè de religione ſentientem, ſi meo nomine ſalutaueris, gratiſſimum feceris. Vale. Romæ, XIV. Kalend. Decembr. M. D. LXV.

Cùm epiſtolā complicarem, venit ad me, vt ſolet, officij gratia communis amicus diligens obſeruator doctrinæ tuæ Zerbinus Ritius is rogauit, vt ſalutē

tibi ſuis verbis adſcriberem. quod facio libenter: teque rogo, ſi tamen hoc patitur humanitas tua, vt ames iuuenem, amore tuo dignum.

HORATIO CARDANETO Peruſium.

QVERERER tecum, ſi liceret, id eſt, ſi pateretur amor in te meus, quod fructu me priuas & humanitatis, & iudicij: humanitatis, quaſi te amantẽ non redamem, quod abeſt longiſſimè amoribus, & conſuetudine mea: iudicij, quod beneuolentiã meã ita petis, quaſi ego, qui tu vir, quantusq́; ſis, quæ in te ſuauitas, quæ doctrina, quæ virtus, quod omnes iam norũt, ſolus ignorem. Vbi igitur illa, quæ in me plena manu confers? quamquam id quidẽ amicè magis, quàm verè: verumtamen ſi tu eum me putas eſſe, quem litteræ tuæ ſignificant, in quo, ſi vis, (vide, quanti te faciam) plus tibi credam, quam mihi; cur minuis autoritatem teſtimonij tui, & penè tuã ſententiam in dubium reuocas, cùm admonendum me cenſes, vt eo erga te animo ſim, quo ſi non eſſem, non modò indoctum agreſtem, inhumanum, ſed planè me hominem nõ putarem? Conor, inquis, extorquere, vt me ames. Non eſt, mi Cardanete, cur coneris id, quod iam perfeciſti: aut extorqueas, quod ego tibi mea ſponte, & ita libenter quidem tribuo, vt etiam, quod amare videaris amorem meum ipſe mihi gratuler, tibi gratias agam. Quod ais, officio te eſſe

eſſe impulſum, vt ad me ſcriberes, & eodem officio admonitum, vt breuiter ſcriberes: agnoſco modeſtiam tuam, & probo, cum eo tamen, vt exiſtimare te velim, vel ſi creberrimas ad me, longiſſimasq; miſeris epiſtolas, aquè mihi omnes gratas, & periucũdas fore. cur enim ſcriptis tuis non delecter, quæ cùm lego, antiqua non deſidero? cùm præſertim iſtam facultatem hodiè multi expetant, pauci conſequantur. Commentarios meos in familiares, vt vocant, Ciceronis epiſtolas requiris. ſi eſſet otiũ, propediem abſolutos darem. ſed ita ſæpè, neſcio quo fato, diuellor à libris, vt interdum mihi Roma diſpliceat, & agreſtem ſolitudinem vrbanæ celebritati libenter anteponam. Illa de Imitatione ſinamus iacere. ſpiſſum opus eſt, & longi temporis, nec fortaſſe noſtrarum virium: &, vt verè dicam, ſperare vix audeo, quam animo & mente formã videre videor, eam, quæcunque eſt, oratione, & ſtylo ſatis explicare poſſe. Hæc ſcripſi in lectulo, cùm leuiter ægrotarem. Vale. Romæ, I V. Non. Ianuarij. M. D. L X V I.

IOANNI CASELIO
Florentiam.

QVO maior eſt virorum præſtantium, id eſt, tui ſimilium, inopia, eò mihi carior eſt, & eſſe debet amicitia tua: quam quidem omnibus officijs, & ſtudijs, quæ à ſumma ꝓficiſci beneuolẽtia poſſunt, perpetuò colam. quod vtinã per valetudinem tuã fieri

eſſent ſic enim decet eos exiſtimare, quorum animos & coniunxit virtutis amor, & retinet. Vale. Romæ, IIX. Id. Ian. M.D.LXVI.

FERDINANDO GATVLAE Neapolim.

SVPERIORIBVS diebus, cùm tu me luculento ſanè carmine ſalutaſſes, etſi moleſtè ferebā, eripi mihi occupationibus facultatem reſpondendi, tamen non verebar, ne tibi de meo erga te animo ſecus interpretandi occaſionem afferret ſilentiū meū. odioſas enim, nec dignas bono viro ſuſpiciones longè à ſe repellit excultus litteris animus, & liberaliter educatus. nunc verò, cùm me præceptor tuus, homo egregiè doctus, & ſpectatæ integritatis, Blaſius Monicus, modeſtè ille quidem, tamen vt cupiditatem diſſimulare non poſſet, admonuiſſet officij mei: nihil habui potius, quàm vt hæc ad te, licet iiſdem, quibus antea, curis diſtentus, exararem. Ac, de tuis quidem verſibus ſi quæris quid ſentiam: probarem omnia, ſi placeret argumentum. in verbis elegantiam, in ſententijs grauitatem video: quod vtrumque, niſi qui excellat ingenio, aſſequi nemo poteſt: in me autem extollendo quid ſis ſecutus, aut quam rem ſpectaueris, non video. nam nec agnoſco illa, quæ ſcribis; & ſi agnoſcerem, tamen haud libenter legerem: ſed opinor tibi hæſiſſe illud, quod à veteribus proditum eſt: Bonū poëtam eſſe nō poſſe,

informatum, præſtantem ingenio, nec fortunæ muneribus egentem, errare cum multis, & mediocri laude, anguſtis circumſcripta finibus, contentum eſſe, cur ſinam? Perge igitur ad gloriam recta via: obliquas vulgi ſemitas omitte: quæque tibi præter cæteros à Deo tributa bona poſſides, ijs ita vtere, vt ius ciuile non modò perdiſcas, verùm etiam vehementer ornes. quod ſi efficies, lætabor: ſin minùs, hoc tamen tibi, non obſcurum, vt opinor, ſtudij in te mei teſtimonium relinquam. Vale. Romæ. IV. Non. Februar. M.D.LXVI.

ANTONIO FVRNARIO
Neapolim.

EGO verò tibi non modò præſenti bono, ſed futuri etiam ſpe valdè gratulor. non enim tam ex eo, quòd abierit morbus, & quod, vt ſcribis, conualeſcere iam incipias, quàm quòd omninò futurũ confido, vt breui priſtinam valetudinem planè recuperes, magnam lætitiam, voluptatemq́ capio. tu modò tua temperãtia fac, vt perpetuò gaudeam. quod ita me cupere velim exiſtimes, vt ex familiaribus tuis nemini concedã. iſta enim doctrina cùm caremus, & cùm, affecto corpore, ſimul ingeniũ lãguet; angimur qui te diligimus; & quos ex induſtria tua fructus ferre poteſt ætas noſtra, eos retardari, aut minui, patimur iniqſsimè. Ego ab interitu Pij Quarti valetudine vtor incommoda. Stomachus, calore

virtute ſunt plurimi, quorum tamen ego non ini concedo, cur tuo commodo mœreant? viuis in parte Italiæ nobiliſsima, honeſta ſatis conditione apud illuſtrem virum, humanitate, litteris, omni denique, vt audio, laude perpolitum. quæ ſunt eiuſmodi, vt ea ſequantur multi, aſſequantur admodum pauci At vrbe Roma cares. Scilicet, quia Capitolium, vel Amphitheatrum quotidiè non adſpicis, quæ tu, hic dìu eras, fortaſſè ne cogitabas quidem, id laborandum crediderim. Cætera opinor, nihil ad te. neq; enim ſitire te arbitror honores aut opes: quæ qui adipiſcuntur, vides, à tranquilla, & beata vita quàm longè diſtent, quibus fluctuent curis, quibus aſſiduè miſerijs vrgeantur. Reliquum eſt, vt te pungat, quòd nobiſcum non ſis. quod ita leuiter feres, ſi cogitabis primùm illud, ortam ex virtute beneuolentiam eiuſdem virtutis memoria ſoueri, atque ali. ſic, vt nihil prætera deſideret: deinde, mutuis epiſtolis hoc leniri quadam ex parte deſiderium poſſe: poſtremò mortalem eſſe neminem, cui planè ſecunda ſint omnia. addo illud, quod ſolatij tibi loco debet eſſe, noſtros ſenſus congruere cum tuis. nihil eſſe nobis optatius, quàm vt ſimul viuamus: dolore, quia non liceat, eò minùs tamen, quia futurum ſperamus, vt aliquando liceat, habes egregiè animatum erga te Cardinalem Sirletum, cuius auctoritatem pro ſingulari eius integritate, ſapientia, doctrina, maximam eſſe, non ignoras Pantagathus de te & amiciſsimè loquitur, et præclarè ſentit.

duobus

duobus illis, quos tuo nomine ſalutaui, Statio, Dauanzato, qui te reſalutant, ſcito te in oculis eſſe. nam de me ipſo, non faciam, vt plura ad te ſcribam. vellem, ita res ferret, vt, quanti te facio, tantum ex officijs meis fructum capere poſſes, mihi crede, ſtudijs, & rationibus tuis ita conſuleretur, vt ad vitam & commodè, & ſatis etiam cum dignitate traducendam nihil deeſſet. ſed vides tempora. fruamur, mi Merula, litterulis noſtris, directo in Deum animo: cæteris rebus χαίρειν πολλά. Rota noſtra, nō minùs ingenio, quàm nobilitate præſtanti, poëtæ optimo, & cum veteribus conferendo, ſalutem, obſecro te, meis verbis, ſi quando ad illum ſcribes. Vale. Romæ. XIV. Kalend. Quinct. M.D.LXVI.

MARIO CORRADO
Neapolim.

FACILE poteras è ſilentio noſtro de tuo negotio coniecturam facere: niſi tacere nos exiſtimas, vel quia non amemus, vel quia paruipendendum id credamus, de quo te vehementer laborare, epiſtolarum tuarū crebritas oſtendit. in quo video te otium noſtrum ſcilicet è tuo metiri. nam Statio noſtro à ſcriptione publicarum litterarum reſpirare numquam licet. ego autem quibus rebus vrgear, quàm numquam vacem, noſſe te opinabar è Ciuino, aut etiam ex alijs: quoniam quidem ſtatus mea vita is eſt, vt ignorari vix poſſit. Sed, vt ad prima redeam,

vete-

veteres illi Grammatici nondum Romæ ſunt: ſi afferentur, eos ad te mittam. tu velim ſignifices, vbi ſis futurus. nam iſtic, ſi rectè verba tua interpretor, non videris admodum libēter eſſe. Huc te vocarem, niſi multi diſcederent. optimum tamen, qualem ætas noſtra non vidit, Pontificem habemus. qui ſi diu vixerit, quod à Deo precari non deſinimus, ſpes eſt magna, hæc, quæ fluunt, poſſe contineri. Vale. Romæ, VI. Kalend. Sext. M. D. LXVI.

OCTAVIO SANMARCO Patauium.

QVOD mihi iam antea filius meus, tui amantiſsimus, non obſcurè ſignificauerat, id multò nunc oſtendit illuſtrius epiſtola tua, ita te colere bonas artes, vt parentis tui, ſummi viri laudibus non modò reſpondere, verùm antecellere etiam aliquando poſsis. Concurrunt multa, cur hanc omninò coniecturam faciam, primùm inſtrumenta naturæ, ingenium, memoria, valetudo, quæ ſi abſint, ad magnas res, magnopereq́ue expetendas adſpirare prorſus non licet, deinde ſtudium, exercitatio, induſtria; quibus ita vteris, quaſi illa non habeas natura bona, quibus in primis abundas, & quaſi à te ipſo petas omnia. Adde, quod Patauium te contuliſti, quam vrbem? Athenas alteras: vbi cùm præſtantes viri multi magnarũ doctrinarum ſcientiam profiteantur, vnum tamen in primis, quem ego ſemper

ſemper plurimi feci, Panzirolum tibi audiendum, colendumq́; delegiſti cuius conſilij mihi crede, maiorem in dies fructum, voluptatemq́; capies. Nam de Io. Vincentij Pinelli conſuetudine nihil dico. non enim dubito, quin ipſe iam perſpexeris, quæ ſint in illo iuuene virtutes quæ probitas, quæ eruditio quæ humanitas: vt omni digniſſimus honore ſit, qui tamē ab omni honorum cupiditate, ſola virtute contentus, longiſſimè diſtat. Hanc facultatem, non ego te, vt vrgeas. adhortor, ſed gratulor potiùs & tibi, & patri tuo, quod ita viuas vt omnes à te omnia ſumma expectent, mihi verò plurimùm gaudeo, quod cùm te ipſo ſit nihil amabilius: tu tamen amicitiam meam. quaſi magni pretij rem, tibi expetendam putâſti. quod vt facilè conſequeris, ita velim euenire, vt officijs te ita colere poſſim, vt beneuolentiæ in te meæ parem, id eſt. maximam, vtilitatem percipias. Vale. Romæ. I I I. Id. Sext. M. D X L V I.

FRANCISCO MANCINO
Peruſium.

MIHI verò numquam venit in mentem diffidere memoriæ tuæ. à quo enim diligi me, non ſolùm cupio, verùm etiam libenter mihi perſuadeo, cur ei me effluere ex animo credam? quod ſine ſummo dolore facere nō poſſem. At ſcripſi ad Cardanetu. Non equidem ob eam cauſſam vt promiſſi te admoneret, ſed vt pecuniā à bibliopola exactā tibi numeraret, quod

quod opinor factum. Officium litterarum, à te prætermiſſum, cùm excuſas, facis, vt officium tuum magis deſiderē. amo enim mirabiliter ingenij tui excellentē imaginē, egregiè in epiſtolis expreſſam. itaq;, carere me hac voluptate, nō facilè patior. nec tamen plus oneris tibi impono, quàm per ſtudia tua licet; cùm præſertim facere te in doctrina magnos proceſſus intelligam. ad ſcribendum ita te hortor, vt à libris non auocem. quod ſi vtrunq; potes; vt certè potes; noui enim induſtriam, & facultatem tuam; oblecta nos tuis interdum litteris: & ad illa maiora ſimul incumbe; vt augeas domeſticam rem, & dignitatem omni re præſtantiorem, conſequaris. Vale. Aldus tibi ſalutem dicit, vehementerq; tua ſui memoria delectatur. Romæ, IV. Kalend. Septembr. M.D.LXVI.

IOANNI CASELIO
Florentiam.

CVM à diſceſſu tuo nihil omninò de te, neq; ex tuis, neq; ex aliorum litteris, cognouiſſem; habere te iter in patriam, facilè ſuſpicabar. nunc video, te in Etruſca regione conſediſſe, amœna illa quidem, & ad vitandos calores, quos hîc ꝑtulimus grauiſſimos, admodum apta: verumtamen, id ſi conſilio feciſti, gaudeo; ſin morbo coactus, ita doleo, vt amicitia noſtra, & ſtudiorū tuorum iactura poſtulat. Quod ais, cogitare te domeſticos lares, et in ea tamē cogitatione non-

ne nonnihil pungi, recordatione veterum moleſtiarum: ô mi Caſeli vllúmne tu locum putas eſſe, in quo aduerſi nihil occurrat? in quo ex voluntate fluant omnia? inuidia tamē, qua tui ſimiles, id eſt, præſtāti præditos ingenio viros, ſæpè vexat, ad extremum, vt ſcopulo fluctus, ita virtute frangitur. quaſpe te decet, vt hominem ſapientem, vindicare animum ab omni cura, vt fructum capias excellentis doctrinæ tuæ, qua niſi te ipſum iuuas, cùm alijs prodeſſe conſueueris, διχεται induſtria. Amicum tuum, iuuenem egregijs moribus ornatum, libenter cognoui: longiorem cum eo ſermonem habere, per negotia non licuit. Vale. Hæc ſcripſi raptim. Romæ. III. Id. Oct. M.D.LXVI.

ZERBINO RITIO.

QVANTVM mihi, filióq; meo, tui amantiſſimo, doloris, ac moleſtiæ, diſcedens reliqueras: cùm tua nobis conſuetudo admodum iucunda, induſtria etiam perutilis interdum eſſet: tantum ſolatij et voluptatis vtriq; noſtrum attulit epiſtola tua: quamquam, quod tu ſcribis, te tuis ciuibus eſſe cariſſimū, id ipſum fore putarâmus. quis enim ita expers humanitatis, aut ita barbaris moribus eſſe poteſt, quem tua probitas, & virtus, ad amorem tui non alliciat? quis autem ab ijs te diligi miretur, qui futurum intelligunt, vt maiores quotidie fructus ex ingenio, doctrina, diligentia tua, percipiant? quo tibi nomine, mi Zerbine, vehementer gratulor. nam, vt optabilius

ſius nihil eſt, quam amari à bonis viris. præſertim in patria: ſic nihil in rebus humanis præſtantius, quàm de patria benè mereri, & quaſi parenti optimo gratiam aliquam referre. hanc tu nactus occaſionem, contemne reliqua: & hoc vnum age, in quo ſumma tibi & gratia, & gloria poſita eſt. In hanc ſententiã plura ſcriberem, niſi tuos iam ſenſus, & præclarã animi tui ad honeſta omnia propenſionem, egregiè cognitam haberem. Venio ad alteram partem, quã nec omittere poſſum, nec ſine gemitu, & lachrymis, attingere. Deceßit, alieniſſimo tempore, cùm ad eũ, ſalutaris doctrinæ dogmata de loco ſuperiore oſtendentem, omnis omnium concurſus fieret, cùm hæreticæ factionis inſidias patefaceret, impetum frangeret, tela retunderet, deceßit inquam, florente adhuc ætate, nimis immatura morte, ſummo ingenio vir, incredibili ſcientiæ copia, maxima iam apud omnes benè ſentiẽtes exiſtimatione, & auctoritate, Perpinianus noſter. quamquam noſtra quidem hæc iactura tota, noſtra calamitas eſt: ille cælo fruitur, & cæleſtium animorum cõſpectu, circumfluens rebus ijs, quas, incluſus adhuc mortali corpore, animo tamen ſæpè foras emergente, contemplabatur. verumtamen, ſublato ex oculis amico, & ex hac luce erepto recenti adhuc vulnere doleamus, neceſſe eſt: ratio fortaſſe medebitur, aut dies: memoriam quidem tanti viri mihi nulla dies adimet. Quod hortaris, vt edam Commentarios: currentem incitas: ſed adhuc quædam aduerſantur: quæ tamen ſpero fore,

ne diutius impediant. Etiã in patris Grammatica, tibi vt ſatisfiat, operam dabo. Vale. Aldus tibi multam ſalutem. Vale iterum, mi optime Zerbine, & patriæ, ac Muſis, tranquillo otio, viue. Romæ, III, Non. Dec. M.D.LXVI.

Iã ad te ſcripſerã, cùm ecce bellaria tua, quæ mihi pergrata ſunt: ſed, mihi crede, amorem iſtum in me tuum bellarijs omnibus antepono. etenim illa palatum, hic animum non vulgariter oblectat. Catechiſmum ad te mitto. Commentarios meos tua cauſſa aliquanto citius emittam.

VIDO GVALTERIO
Narniam.

ANTEA, cùm tu ad me, pro noſtra amicitia, de Narnienſi condicione retuliſſes: etſi non ſatis cõſtituere poteram quid tibi agendum cenſerem, auctor tamen potius eram, vt vrbem Romam ne relinqueres: non tam propter hæc veſtigia antiquitatis, quorum adſpectu mirè fruuntur homines eruditi: quàm quòd eſſe te in oculis videbam nobilibus viris, quorum auctoritas, & gratia, rationibus tuis prodeſſe vehementer poſſet. nunc autẽ, cum te iſtic admodum libenter eſſe, florere ciuium optimorum beneuolentia, excellentibus ingenio diſcipulis abundare, ſignifices; non tu quidem efficis adhuc, vt, abeſſe te, gaudeã; aſſequeris tamen illud, vt aliquanto minus doleam. quod ſi alteris litteris, id quod equidẽ

tua

tua cauſſa in primis opto, eadẽ confirmaueris; prorſus à dolore ad lætitiam transferat; &, cùm ex tuis commodis voluptatem maximam capiam, tum iſtã valde amabo ciuitatem, quæ te tam honorificè acceperit, quæ tuam induſtriam, virtutem, probitatem liberaliſſimè complectatur. cuius amoris, & officij, certò ſcio te non eſſe commiſſurum, vt eam vnquã peniteat. non enim aut in tua diſciplina mendum, aut in vita labem, aut moribus agreſte quidquam, vel inhumanum, vnquam videbit. quæ quo ſunt, hac ætate, in ijs, qui iuuentutem egregijs litteris excolendam, ac moderandam ſuſcipiũt, rariora: eò plus honoris, vtilitatisq́ue tam præclara virtus poſtulat. quamquam tu quidem, ſi præſtantiam animi tui benè cognitam habeo, mercedem meritorum tuorũ maiorem nullam ſtatues, quàm eorum, quibus cum viuis, beneuolentiam: & illud tamen credes, eũ, qui diligatur, neceſſe eſſe, vt rebus omnibus abũdet, quæ non modò ad fructum domeſticum, & ad ſubſidia vitæ neceſſaria, ſed ad ſpeciem quoque, ac dignitatem pertineant. Intende igitur omnes neruos, vt ijs, qui te amant, amabiliorem te quotidie præbeas, &, quam Spartam nactus es, eam non modò tu ea re, verum etiam cumprimis ornes. Quod vt ſcriberem, amor impulit, non quia te, iampridem ad omnẽ laudem patris exemplo, atque doctrina, inſtitutum, cõſuetudine poſtea confirmatum, vel mea cohortatione, vel cuiuſquam egere præceptis exiſtimem. Vale. Romæ, VII. Id. Decemb. M.D.LXVI.

MVCIO CALINO EPI-SCOPO INTERAMNAE Interamnam.

ARCHIEPISCOPVM præſtare Epiſcopo dignitate, nemo neſcit: bonis tamen viris, cùm te omiſſo Iadrenſi Archiepiſcopatu, Epiſcopum Interamnæ eſſe factum, auditum eſſet, viſa res eſt in primis gratulatione digna. nam, quod ad dignitatem attinet, Italiã cũ Illirico conferentes, nihil imminutum putabamus: quod ad commoda, additũ aliquid potius, quàm detractum. Iam illud, licere tibi interdũ ad Vrbem, nobis ad te, cùm velimus, excurrere, quanti æſtimandum? nam neq; te amicis tuis prorſus carere, tua ſuauitas patitur; neq; nobis quidquã moleſtius, quàm adſpectus & ſermonis tui ſitim diutiùs ferre. Quocirca ego quidem ſtatim audita re, lætatus animo ſum: litteris gratulari cùm maximè vellem, negotijs tamen impeditus, officiũ veteri noſtræ neceßitudini debitum prætermiſi. in quo me tamen cùm mea conſcius erga te perpetuæ obſeruantiæ, tum tuæ memor humanitatis facilè culpa libero. atq; etiam (vide, quid mihi de tua benignitate pollicear) ſperare audeo futurum, vt, qui à me diliguntur, eos amicitia tua ne excludas. neq; tamen hoc in multis ambitiosè petam: tantum deligã, quos tibi non tam mea commendatio, quàm ipſorum optima ſtudia, conciliare poßint. in his excellit in primis, iuuenis benè moratus, ijs perpolitus litteris, quæ

nos à pueritia delectarunt, Iulius Iacobonius. viuit coniunctiſſimè cum filio meo, vt ferè ætate, & ſtudiorum ſimilitudine, iungūtur: me verò, quod multis in rebus intellexerim, ſicut alterū parentem, obſeruat, & diligit. itaque videor illi debere omnia, quæ poſſum: nec ſanè vllum eius vel adiuuandi, vel ornandi, locum prætermitto: ſed ex omnibus officijs nullum ei video gratius, aut iucundius præſtari à me poſſe, quàm ſi per me conſequatur, vt aditum ad te habeat, à te cognoſcatur, numeretur in tuis. quod etſi, non dubito, quin facilè impetrem: noui enim tuā φιλανθρωπίαν: noui etiā, quo ipſe loco apud te ſim: tamen ita peto, quaſi agatur exiſtimatio mea. ſic enim ſtatuo, cum te tua virtus, nullo fortunæ præſidio, in iſta dignitate collocârit, valdè ad exiſtimationē meā pertinere, hoc ſi percrebreſcat me abs te tantū amari quantum & optaui ſemper & mihi perſuaſi. Vale. Romæ, Idib. Dec. M. D. L X V I.

ANTONIO FVRNARIO Neapolim.

ITA mihi, quæ opto, contingant, vt de tua valetudine valde ſum ſollicitus: nec leuabitur dolor meus, niſi, cùm te non ſolùm periculo, ſed prorſus omni moleſtia liberatum cognouero. quod vtinam breui fiat. cur autē id futurum nō ſperem, cùm te diffidētem humanis remedijs, ad pias preces videam eſſe conuerſum? me quidem ex aduerſis rebus hac vna

ſapè ratio, iam omni ſpe diſtitutum, eripuit. De fortunis meis detraxit aliquid ſuperior annus, hic fortaſſe damnum ſarciet: ſin aliter eueniet, æquo tamẽ animo feremus, minuente ſenſum doloris conſuetudine, & cupiditatem ætate. De munuſculo qui tibi venit in mentem ægrotanti o? magni hoc amoris ſignum. itaque ſic tibi ago gratias, tamquam de re ampliſſima: quandoquidẽ nihil mihi pluris eſt, quàm amari à te, quẽ præter cæteros amabilem virtus facit. Stomacho certè meo, quod antea ſcripſeram, nihil gratius hoc genere medicamenti. Vale. Romæ, Kal. Feb. M.D.LXVII.

CAMILLO PALAEOTTO
Bononiam.

A quo primùm die, Palæotte optime, mihi cognitus es, duxi te ſemper in eorum numero, qui noſtra hac ætate antiquæ virtutis imaginem referunt, eſſe reponendum. nam & bonos & præſtantes viros amas, omniq́ ſtudio complecteris: & ipſe, quæ artes amorẽ conciliãt, ijs ita excellis, vt viciſſim te omnes amẽt, nec minorem ex ingenio, doctrinaq́ tua, quàm ex humanitate, & liberalitate fructum capiant. equidem in meis ſecũdis rebus id maximè numero, quod olim tua mihi benignitas aditum aperuerit ad amicitiam tuam: illud: dolere ſæpè cogor, quòd ita fortuna tulerit, vt diſiuncti viueremus, & eriperetur vtriq́ noſtrum, ſuauitas illa, qua ſine dubio, cũ vna

ſumus,

ſumus,longè maior eſt,quàm cùm aut ego tuas, aut ipſe meas epiſtolas legis.adde quòd tibi pquàm rarò ſcribendi occaſio, mihi ne facultas quidem datur. ita,qui eſt in litteris fructus, eo etiã propè caremus. quo tamen in genere tuã diligentiã, vel humanitatẽ potius incredibilem agnoſco:qui nullum huius officij locũ prætermittis:vt proximè,cũ de Amulij Cardinalis incolumitate cognouiſſes, feciſti peramanter, quod & mihi,qui illũ virũ in oculis fero, vnumque præcipuè colo,per litteras gratulandũ, & ſignificãdam exiſtimaſti lætitiã tuam. Sed ego viciſſim tibi, & bonis omnibus, eo conſeruato, cui præter cætera virtus placet,vehementer gratulor. nam,ſi quid illi nunc humanitus accidiſſet; ſuo fortaſſe tẽpore,cùm nec ætati parũ, & gloriæ plurimum vixerit,noſtro certè & vniuerſæ bonorum reip. alieniſſimo deceſſiſſet. Vides profectò, nec dubito,quin idem ſentire videas excellenti virtute,ac ſapientia Cardinalem, fratrem tuum; pares eſſe Amulio noſtro dignitate non paucos,opibus etiam, & ijs rebus, quas elargiri fortuna ſolet,ſuperiores multos: at illa ſi perpendimus,quæ ſunt animi ingenijq; bona, id eſt, quæ verè bona ſunt, doctrinã ſtudio, prudentiam vſu rerum maximarũ partã,præterea benignitatem, probitatem,religionẽ; quàm nõ multi ſint,quos ei conferre poſſimus,opinor intelligis. iure igitur, illo grauiter ægrotãte,ita mærebamus.quaſi cum illius ſalute noſtra ſalus in diſcrimen adducta videretur: & nunc, eodẽ incolumi, tũ ſua quiſq; cauſſa, tũ bono publico

omnes lætamur. In quo non dubitabam equidem, quin tuus ſenſus cum meo ſenſu congrueret: verum tamen egregiæ teſtem voluntatis epiſtolam tuam legi perlibenter. vidi enim amorē in me tuum, & ſtudij ſimul erga Chriſtianā remp. propè ſingulare. nā de Amulij morbo ita ſollicitus eras, vt eodem tempore & dolor meus, & publica iactura tibi ante oculos eſſet: itaque non putaui committendū, vt ipſum celarem de litteris tuis. oſtendi: legit iucundiſſimè: nec tacuit de tua laude; mihiqúe, vt ſalutē tibi eius verbis adſcriberem, ac ſua tibi ſtudia prorſus omnia pollicerer, ita mandauit, vt vultu & verbis planè animum exprimeret. Ego de te, quæ ſoleo, ſummam eſſe tuam in illum obſeruantiam: optatius tibi nihil eſſe, quàm vt, ſi quid eius cauſſa præſtare poſſis, vtatur opera curaq; tua. addidi quædam de vetuſtate neceſſitudinis noſtræ, de tuis etiam in me officijs: vt ſciret, cùm tu de meis cōmodis maximè ſemper laboraueris, cupere me non mediocriter, vt, à quibus ipſe diligor, ijdem te pari beneuolentia cōplectātur. Vale, & Cardinali optimo, fratri tuo, ſalutem dic meo nomine plurimam. Romæ, VII. Idib. Mart. M.D.LXVII.

IOANNI CASELIO
Florentiam.

OMNINO erat ἕωλος epiſtola mea: quam vt acciperet, numquam ad me redijt is, qui tuas litte-

ras

ras attulerat: verumtamen eam ad te mittendam putaui, ne tibi in aliquam fortaſſè neglecti officij ſuſpicionem venirem. eius exemplum hoc eſt.

Epiſtola, de qua hîc mentio fit, legitur ſexta ante hanc.

Quod me amicis crebrò auges, præſertim hominibus virtute præditis: perbenignè facis. vtinam præſtare aliquid vel tua vel aliorum cauſſa poſſim. vos enim, quæ veſtra bonitas & humanitas eſt, animo fortaſſè contenti eſtis: ego, qui meus erga liberalium doctrinarum ſtudioſos amor eſt, niſi animum officia probent, contentus eſſe vix poſſum. Vale. Romæ, XVI. Kalend. April. M.D.LXVII.

PETRO PERPINIANO Lugdunum.

CVR ego tibi excuſem ſilentium meum? Odi iſta vulgaria: nec tu is es, qui vel amicis duriorem te præbeas, vel, quibus ego negotijs, quantam & quam aſſiduam à me operam exigentibus, diſtinear, ignores. ac ſi velis amabiliter, & verè cogitare, ita credes: nulla me magis affici voluptate, quàm cùm tuas epiſtolas lego: rurſus, ſi quis eſt, qui ab officio diſcedat inuitus, eum eſſe me. quare vt ego tibi ingenio, eruditione, induſtria cōparare me nō auſim: ita, quibus maximè rebus amicitia colitur, humanitate, officio, obſeruantia, neque te mihi, neque quemquam antepono. hoc te cupio credere. quod ſi impetro, ſimul

animus concidiſſet. bonam mētem opto. cuius enim ingenium, & doctrinam amo, de eo ſi quid afferetur durius, cum dolore audiam. Sed quid eſt, quod etiam de Turnebo, tali viro, vtinam falſo rumore, diſſipatur, auerſum à ſalute periiſſe? ô magnum malum, nec re magis, quàm exemplo. nam plebs imperita, licentiæ cupida, ſi peccat, minus mirum: doctos viros, rectis antea ſenſibus euntes, offendere, & labi, matura iam ætate, quis non ingemiſcat? Filius te ſalutat. tu meis verbis eruditum in primis, & probum adoleſcentem, Ioſephum Scaligerum, ſi eſt Lutetiæ, ſalutes velim. Vale. Romæ.*

EPISTOLARVM PAVLI MANVTII LIBER OCTAVVS.

PIO IV. PONTIFICI MAXIMO.

QVID quid antea de litteris, ac bonis artibus exiſtimaueris, Pie IV. Pontifex Maxime, quàm ſemper fueris, hodieq́ue ſis ad eas excitandas, ornandasq́ue præclarè animatus; & omnes iampridem norunt, & ego ſuperiore anno ſum expertus, cùm eo me conſilio Romam euocaſti, vt ſacros præcipuè libros ab hæreticorum nefaria peſte vindicatos,

tio præfeciſti ſingularis prudentia nihil deeſſe patiatur. quare hanc partem, cui nondum tua liberalitas defuit, nec, vt ſpero, vmquam deerit, omitto non inuitus: de me ipſo, ſiquidem tua permittat humanitas, (quid autem ea non permittat ?) attingam pauca. Ego cùm ad Vrbem veni, licet à Pio IV. rectè, & laudabiliter viuendo, ſperare poſſe omnia intelligerem; tamen efferri me cupiditate nō ſum paſſus: nec ſitiui honores: nec auri, argentiq; ſplendore ſum captus: id ſcilicet vnum ſpectaui maximè, vt beneuolentia tua, in qua pono omnia, perpetuò fruerer. eaqúe me, quantum conſequi ſtudio, quantum induſtria liceret, non indignum præberem. domeſticis rebus, quas negligere prorſus, qui pater eſt, non poteſt, amare nimium, qui ſe Chriſtianum eſſe meminit, nō debet, ſatis conſultum putabā honorario illo annuo, quod à tua benignitate impetraueram: nec dubitare tamen poteram, ſi quid præterea meæ rationes exigerent, quin id haurire poſſem ex eodem fonte, ad quem aditus ambitioſè petentibus vix pateret vmquam, moderatè cupientibus præcludi nunquam ſoleret. ſic annus abijt: nec mihi nouam interea cupiditatem dies attulit; quæ etiam admonet, quo propius ad huius peregrinationis, quæ vocatur vita, finem accedimus, eò minùs de viatico laborandum. itaque mutatum nihil eſt in conſilijs meis: animus, quos antea ſibi fines præſcripſerat, ijſdem ſe continet, vltrà nihil appetit: ſed corporis alia quædā ratio eſt: ætas iam ingraueſcens quaſi extra ordinem

multa

multa deſiderat: multa etiam præſertim in laboribus, ac ſtudijs, valetudo requirit imbecillior: quæ ſi negligam, ingratè mihi videar agere cum Deo, à quo acceptum vitæ munus magnifacere ac tueri diligenter debemus. quid caritas liberorum meorum, quibus in me vno ſunt omnia? ea me appellat, nec nec patitur obliuiſci, quid naturæ debeam & mihi me ipſum eo nomine commendat, quod in mea ſalute multorum ſalus, fortunæq; nituntur: Quæ cùm ita ſint; & cùm his cauſsis, quas cõmemoraui, magnoperè confidam, tamen ita ſtatuo, maiorẽ cõmodi mei ſpem in tua præſtanti bonitate mihi eſſe reponendam. quare nihil definio, neq; mihi certum beneficij nomen peto: quod qui faciũt, ignorant ſcilicet à quo petant, & in anguſtum reuocant, quæ latiſsimè patet, benignitatem tuam. ego rationes meas Principi maximo, & ad beneficentiam nato, commẽdare me intelligo. nihil me poſtulare præcipuum decet. vnum illud indicare ſatis eſt, fulciri oportere ſubſidio aliquo fortunas meas: quod ipſum tamẽ voluntati, arbitrioq; tuo totũ permittatur. mihi quidem, ſi quid à tua liberalitate proficiſcatur, quidquid ſit, æquè gratum futurum eſt, ac ſi me omni beneficiorum genere cumulaſſes.

CAROLO BORROMEIO CARDINALI.

NON patitur aut benignitas, aut conſuetudo tua, vt appellandus à me ſis de eo, quod ſemel & iterum

rum humaniſſimè promiſiſti;& ego is ſum,qui,quod ſemel petij, licet ad conſtituẽdas fortunas meas valdè pertineat, impetrare cupiam, non exprimere verumtamen non ſum veritus,ne tibi moleſtiam afferret iterata petitio, hominis præſertim ſtudioſiſſimi, & de tua l.ude, quantum imbecillitas mea præſtare poſſit,aſſiduè cogitantis. Optabile eſt,vt,qui optima cupiunt, ijdem vel omnia poſſint vel apud eos, qui poſſunt, auctoritate & gratia plurimum valeant. tibi vtrumq; contigiſſe, non ſtulti homines arbitrantur. nam & natura propenſus es ad ea, quæ præclara ſunt: & hæc ipſa propenſio ſingulari ingenio, & virtute coniuncta, ita ibi amorẽ conciliauit ſapientiſſimi Pontificis, auunculi tui, vt cùm omni te munere dignum ducat, tum verò libenter tranſlata in te grauiſſimorum negotiorum parte releuetur. amplectere igitur pro tua ſumma prudentia, vel retine potius quam amplexus iam es, occaſionem diuinitus datã. eripuit iam benemerẽdi conſuetudinẽ tẽporis iniquitas. eam ſi reſtituis, quod facere cœpiſti, & facies: ijſdem, quibus maiores tui, gradibus ad cælum adſcendes, relicta familiæ tuæ gloria, quam nulla dies extinguat. Ego autem, ſi per te conſequor, id quod in tua manu ſitum eſt, vt Romæ libenter viuã: vix enim libenter, vbi parum commodè quiſquam viuit: dabo operam, et fortaſſè efficiam, ne ſit obſcurum beneficium tuum: memoria quidem, & voluntate, ſi re ipſa minùs potero, ingrati animi culpam vitabo. Vale. Romæ. I V. Kalend. Nouemb.

SCRIPSIT HANC A PRINCIPE ROGATVS.

HONESTA res, iucundaq́ in primis, Nuptiæ putantur: nec immeritò. nihil enim ad generis humani perpetuitatem Natura magis poſtulat, quàm vt fœminis iungantur mares: nec ea coniunctione quidquam non modò commodius verùm etiam dulcius eſſe poteſt. habere ſecundis rebus mulierem lætitiæ ſociam, lætitiam auget: aduerſis pariter mœrentem, ſolatij genus eſt. iam, quæ ad cultū, ad victum, vitamq́ pertinet, ea cùm vxor miniſtrat, aut curat, quantā iucunditatem habent? Reges equidem ipſos non arbitror è ſuis regnis tantam voluptatem capere, quantam fidelis coniugij conſuetudo, & conuictus affert. Quæ tibi, optime, ex tuis veteribus nuptijs probè cognita cùm eſſent, propterea factum opinor, vt ſecundas appetieris, & eandē omninò ſuauitatem reguſtare volueris. Hoc tuum conſilium, pro ſuo quiſq́ ſenſu, variè homines interpretantur. lætari multos video, vt in re optima; quoſdam admirari, vt parum expectata; dolere nonnullos, vt aduerſa. mihi, in hac opinionum, & ſententiarum varietate, animus vehementer in dubio eſt. lætitiam à me poſcere videtur amor in te meus, ortus ex memoria præceptorum tuorum, quibus me puerum ad omnem veræ laudis cupiditatem excitaſti: ſed idem amor ante oculos ea proponit, quæ cùm cogito, tantùm abeſt, vt lætari poſſim, vt dolore etiam afficiar:*

afficiat: neque id tua magis cauſſa, quàm publica. nam, etſi, quod tibi placuit, idem vt perpetuò placeat, atq; expediat, vehementer opto: tamen, cùm ætatem tuam conſidero, quæ iam ad ſenectutem vergit, interdum vereri cogor, ne aliter eueniat. ſua cuiq; ætati ſtudia Natura tribuit. quæ iuuentus amat, reſpuit ſenectus. contrà, ſenectutem oblectant, quæ faſtidit iuuentus. tu tamen, homo iam ferè ſexagenarius, adulto iam penè filio, nouum coniugium probaſti: quoq; magis miremur, non æqualem, aut ætate proximam, verùm adoleſcentulam duxiſti: vtrum voluptatis, an procreationis cauſſa, præter te nemo nouit. voluptatis quidem ſuſpicione, pro mea in te beneuolentia, libenter te libero: ſed alij, quorum iudicium amor nō impedit, de iſta re quid ſentiant, ipſe videris. At procreatio liberorum optanda. Quis hoc improbat? aut quis aliter ſentit? veruntamen temporibus multa diſtinguuntur: nec idem ſemper omnibus licet: nec eadem ſemper omnes decent. Quo de genere ſi pluribus tecum agam, & illud vſurpem, quod Apollini tribuit antiquitas, Cognoſce te ipſum; ignorare videar vtrumq; noſtrum, &, quod aiunt, Sus Mineruam erudire velle. tu enim is es, qui hæc ipſa mihi olim puero cātabas: quæ mihi nunc inſita penitùs in animo hærent, nec euelli vnquam ſinam: tum quia præclara, tum quod à te tradita, quem vnicè diligo. Recognoſce igitur doctrinam tuam, & cum illa, quæ tractandis veterum monumētis obſeruaſti, in memoriam redegeris, tum

cogita,quàm iure mirentur nonnulli, aut etiam doleant,te talem virum,iſta ætate, iſta exiſtimatione, viuo,& incolumi optimæ ſpei filio,cùm ipſe te adſpicere,cùm valetudini tuæ parcere, cùm iuuentutem ab immoderata libidine tuis monitis reuocare ad continentiam deberes; tum puellæ amore captum, eius complexum, & conſuetudinem ſic optaſſe, non modò vt hominum de te opinionem,aut filij commoda paruifaceres, verùm vt ipſe vitæ tuæ nouo vitæ genere periculum ſtrueres. quis enim neſcit, quod veteres quidam Philoſophi memoriæ prodiderunt, Veneris vſum prodeſſe nunquam, obeſſe autem ſæpiſsimè? Quod ſi quis in dubium vocet; id negari certè non poteſt,ſeneſcentibus, deficiente natura, nulla re magis,quàm concubitu, vires minui. quod à te ignorari, qui tam multa noſti; turpe eſt. aut,ſi non tu quidem hoc ignoras,ſed ratione libido vicit, quis te audiat ita excuſantem? hoc quidem eſt augere culpam, non minuere. Atque hæc tua cauſſa nos angunt: quid, publica? tantò magis, quantò æquius eſt, de multis,quàm de paucis, laborare. nam, cùm tuo iudicio, tuaqúe ſcientia in omni cauſſarũ genere vteremur, cùm tuæ lucubrationes ciuile ius eximia tua cũ laude illuſtrarent,cùm omnes lites,ac contentiones æquitate & ſapientia tua dirimeres: optãdum erat,vt huius boni, quo nullũ in ciuitate præſtãtius,diuturna admodũ vſura frueremur,nunc à nouæ coniugis illecebris irretito, nõ modò lucubrationem vllam homines non exſpectant,

ſed

ſed verentur etiam, ne maiorem diei partem, nedū nocturnas horas, domeſticis oblectationibus tribuas. Interim præclaræ illæ frigebunt actiones tuæ: minus libenter audies diſceptantes: non tam attentè quæ dijudicanda erunt, conſiderabis: non facile quemquam admittes: non ſæpè prodibis in publicum: non vt antea tui copiam facies: denique. cùm antea ita viueres, vt Reip. natus viderêre, nunc te, ad priuata ſtudia conuerſum, negligere communia, nemo eſt, qui æquo animo ferre poſſit. quæ ſi alios cura tangit: qua me affici moleſtia, quo angi dolore par eſt? non enim is ego ſum, qui meas partes aut ignorem, aut negligam, meum eſt, Ciuium otio, ſaluti, tranquillitatiq́; conſulere: meum, præſtare aut conari ſaltem, vt, quos poteſtati, fideiq́; meæ Deus commiſit, æquo iure omnes regantur, nullius iniuriæ pateant, nihil contra leges agant, nihil præter leges timeāt. Huius præclari muneris cùm ego te, pro tua præſtanti, mihi iampridem cognita, virtute, miniſtrū, participemq́ue delegiſſem, gratulabar et mihi, & Ciuibus meis non mediocriter; mihi, quòd magna laboris parte me leuaret induſtria tua; Ciuibus, quòd omnes te iudice libenter vterentur, optimè de tua non ſolùm doctrina, verùm etiam probitate ſentientes. nunc ſi officia ſtudiaq́ue illa intermittis; ſi languidius ea curas, quæ ad Populi fortunas pertinent, quæque ego, curari à te diligentiſſimè, & volui in primis, & putaui, vereor, ne quotidie voculas exaudias hominum te accuſantiū, quod à priſtina cauſſa

deſciueris, & à virilibus inſtitutis ad mollitiem quandam, inanemq́ue voluptatem deflexeris. Erũt etiam fortaſſe nonnulli, qui me non adductum iudicio, ſed amore lapſum, tantas res tuæ fidei, conſtantiaq́ue non ſatis prudenter commiſiſſe dicant. quibus ego quid reſpõdeam, quoniam ipſe non ſatis diſpicio, tu, qui vides acutius, doce me. equidem nihil malo, quàm & te tui quam ſimillimum eſſe, & me mei iudicij numquam pœnitere. quod ſi ſecus euenerit: erraſſe me cum aliquo exiſtimationis meæ damno, facilè patiar tuo cum dedecore, feram iniquiſſimè, addito præſertim meorum Ciuium dolore, qui te in oculis iure ferunt, nec adſpectu carere tuo poſſunt, nec ſermone, & conſilio priuari. Quæ propterea ad te ſcribo, vt intelligas, quantam animo curam ſuſtineam, quanta tua res agatur; & ideo operam des, vt & me ſollicitudine, & te infamiæ periculo, aut certè hominum ſermone liberes. Scribo aũt ſeriùs, quia pendebam animi, nec ſatis, quo tecum vterer officij genere, conſtabat. gratularer? at contrà ſentiebã. dolerem? at malè ominari viſus eſſem, in ea præſertim re, in qua tibi, vel ſi damnum aliquod res publica faciat, ſecunda tamen omnia ſic exopto, vt in hoc ſtudio ferè tecũ certem, alios quidem omnes facilè vincam. Vale, & ita fruere domeſticis bonis, vt publica ne negligas. qua de re non mea quidem vlla ſuſpicio, ſed vereri me nonnumquam cogit dubitatio multorum: quam cupio falſam, & inanem eſſe.

PAV-

PAVLO STEMPOVIO
Neapolim.

ETSI iam litteras tuas, à Gorſcio remiſſas, ac-ceperam: tamen hunc ex earum tarditate cepi fru-ctum, quòd tu, dum te ita purgas, quaſi ea res ad of-ficium tuum pertineat, & longiorem ſcribis epiſto-lam, & in eo me tibi haud mediocriter obſtringis, ſignificatione quadam amoris & iudicij de me tui. Ego, Stempoui, cùm omnes homines ab ineũte ado-leſcẽtia, in quibus aliqua virtutis elucere ſigna per-ſpicerem, colui, quãtum in me fuit: tum verò natio-nis veſtræ probitatẽ, modeſtiã, & propenſa in primis ad liberales doctrinas ingenia mirificè ſemp̃ dilexi. itaq; cùm ad me tuos de rep. libros Gorſcius attuliſ-ſet, petijſſetq; tuo nomine, ſi quando vacarem, vt eos legerem; lectis, exponerem quid ſentirem, facilè impetrauit, non modò quia facultatem ineundæ à Polonis gratiæ non libenter amitto, ſed etiam, quia multorum ſermone cognita mihi virtus & humani-tas tua ita me incenderat, vt vehementer expeterẽ amicitiam tuam. peropportunè igitur accidit, quod ego minimè cogitabam, vt ſcripta tua ad me mitte-res. ſed valde contra meã voluntatem, quod ea tam citò repetieris. opes enim ingenij doctrinæq; tuæ, qui-bus frui diu volebam, quaſi præteriens adſpexi. in-tellexi tamen id, quod Goslicio ſignificaui, peruo-lutaſſe te nequaquã remiſſo animo omnes omnium libros, egregia quæque tum veteris, tum recentis

 hiſtoriæ

hiſtoriæ delibaſſe; nec eo contentum addidiſſe rebus ordinem, ornamentis Latinæ linguæ, quantum argumenti ratio ferret, vſum eſſe. nūc ſi auges, vt ſcribis induſtriam tuã; & id cogitas, vt, cū opus abſolueris, ac perpolieris. iterū ad me mittas & gaudeo, & fruor animo ſpe futuræ voluptatis, quam legendo antea deguſtaui, nunc haurire, ſi per te licuerit, vberiorem cupio. Nam corrigendi partes; quas mihi videris imponere, ſi accipiam, faciam impudenter: quid enim in tuis ſcriptis eiuſmodi eſt, quod æquus iudex damnare poſsit? ſin autem recuſem, culpam inhumanitatis extimeſco: & vereor, ne tu me, cui minimè omnium diſplicere velim, ruſticū quendam eſſe hominem agreſtemq́; ſuſpiceris. hoc igitur arbitratu tuo: ego, quod in me eſt, deſiderari abs te non patiar officium meum. Vale. Romæ, XIIX. Kal. Quinct. M.D.LXVII.

PERGRATVS mihi fuit aduentus Perſei; tū quod ipſum diligo amici mei filiū, ingenio & moribus ornatū; tum quod beneuolentiam in me tuã humaniſsimo ſermone expoſuit. agerem gratias, id ſi benignitas tua pateretur: & niſi referre mallem ſtudio, officio, obſeruãtia: ꝙ vt aſſequar, operã dabo.

EIDEM, Neapolim.

BELLARIA de quibus antea ſcripſeras, heri veſperi per familiarē ſuū ad me miſit egregiæ vir humanitatis, amicus meus, Georgius Ticinius. ſanè nihil gratius, hoc præſertim æſtu: ſed quæſo cur tam multa?

multa? ſunt enim vaſcula viginti quatuor: næ tu quatuor aut ſex, ſi noſſes imbecillitatem ſtomachi mei per totã æſtatẽ ſatis eſſe duxiſſes. agnoſco igitur coniunctã amore liberalitatem. illæ enim, vt mitteres, admonuit, hæc, ne pauca mitteres. in quo illud te cupio credere; quamquam hæc ſint ſuauiſſima, me tamẽ frui libentius memoria tui, lætariq́ potius, ꝙ me dignũ putaueris, quẽ tu muneribus afficeres, quàm ſi me omniũ munerũ copia cumulaſſes. quare peto à te, mihi vt cõſerues amorẽ tuũ, à meq́ exſpectes ea quæ, qui vehemẽter amat præſtare cõſueuit. Vale. Romæ, III. Kal. Quinct. M.D.LXVII.

VINCENTIO MACARIO Scylacæum.

LITTERIS tuis humaniſſimè & ornatiſſimè ſcriptis nec reſpondere multũ poſſum, cùm diſtringar negotijs; nec nihil debeo, cùm in officio nõ reſpõdere turpe ſit. Scylacæi te ſuſtinere munus erudiendæ iuuentutis, valde lætor. amo enim Gerondæ mei patriã, cuius mihi memoriã nulla dies ex animo delebit: qui ſi viueret, nõ dubito quin mecum eſſet, ijſdemq́ ſtudijs, eodem vitæ genere frueremur. Frãciſcũ, fratrem tuum, noſtri memorem eſſe, gratum in primis eſt. equidem & illum, & te ſimul ita diligo cùm vtrumq́ excellere litteris ac moribus intelligã, vt, ſi quid aut honoris, aut commodi veſtri gratia præſtare poſſim, in eo curam omnem, operam,

ſapè ratio, iam omni ſpe diſtitutum, eripuit. De fortunis meis detraxit aliquid ſuperior annus, hic fortaſſe damnum ſarciet: ſin aliter eueniet, æquo tamē animo feremus, minuente ſenſum doloris conſuetudine, & cupiditatem ætate. De munuſculo qui tibi venit in mentem ægrotantio? magni hoc amoris ſignum. itaque ſic tibi ago gratias, tamquam de re ampliſsima: quandoquidē nihil mihi pluris eſt, quàm amari à te, quē præter cæteros amabilem virtus facit. Stomacho certè meo, quod antea ſcripſeram, nihil gratius hoc genere medicamenti. Vale. Romæ, Kal. Feb. M.D.LXVII.

CAMILLO PALAEOTTO Bononiam.

A quo primùm die, Palæotte optime, mihi cognitus es, duxi te ſemper in eorum numero, qui noſtra hac ætate antiquæ virtutis imaginem referunt, eſſe reponendum. nam & bonos & præſtantes viros amas, omniq; ſtudio complecteris: & ipſe, quæ artes amorē conciliāt, iis ita excellis, vt viciſsim te omnes amēt, nec minorem ex ingenio, doctrināq; tua, quàm ex humanitate, & liberalitate fructum capiant. equidem in meis ſecūdis rebus id maximè numero, quod olim tua mihi benignitas aditum aperuerit ad amicitiam tuam: illud: dolere ſæpè cogor, quòd ita fortuna tulerit, vt diſiuncti viueremus, & eriperetur vtriq; noſtrum, ſuauitas illa, quæ ſine dubio, cū vna ſumus,

ſumus,longè maior eſt,quàm cùm aut ego tuas, aut ipſe meas epiſtolas legis.adde quòd tibi ꝑquàm rarò ſcribendi occaſio, mihi ne facultas quidem datur. ita,qui eſt in litteris fructus, eo etiã propè caremus. quo tamen in genere tuã diligentiã, vel humanitatẽ potius incredibilem agnoſco:qui nullum huius officij locũ prætermittis:vt proximè, cũ de Amulij Cardinalis incolumitate cognouiſſes, feciſti peramanter, quod & mihi,qui illũ virũ in oculis fero, vnumque præcipuè colo,per litteras gratulandũ, & ſignificãdam exiſtimaſti lætitiã tuam. Sed ego viciſſim tibi, & bonis omnibus, eo conſeruato, cui præter cætera virtus placet,vehementer gratulor. nam,ſi quid illi nunc humanitus accidiſſet; ſuo fortaſſe tẽpore,cùm nec ætati parũ, & gloriæ plurimum vixerit,noſtro certè & vniuerſæ bonorum reip. alieniſſimo deceſſiſſet. Vides profectò, nec dubito,quin idem ſentire videas excellenti virtute,ac ſapientia Cardinalem, fratrem tuum; pares eſſe Amulio noſtro dignitate non paucos,opibus etiam, & ijs rebus, quas elargiri fortuna ſolet,ſuperiores multos: at illa ſi perpendimus,quæ ſunt animi ingenijq́; bona, id eſt, quæ verè bona ſunt, doctrinã ſtudio, prudentiam vſu rerum maximarũ partã,præterea benignitatem, probitatem,religionẽ; quàm nõ multi ſint,quos ei conferre poſſimus,opinor intelligis. iure igitur, illo grauiter ægrotãte,ita mærebamus,quaſi cum illius ſalute noſtra ſalus in diſcrimen adducta videretur: & nunc, eodẽ incolumi, tũ ſua quiſq; cauſſa, tũ bono publico

omnes lætamur. In quo non dubitabam equidem, quin tuus ſenſus cum meo ſenſu congrueret: verum tamen egregiæ teſtem voluntatis epiſtolam tuam legi perlibenter. vidi enim amorẽ in me tuum, & ſtudiũ ſimul erga Chriſtianã remp. propè ſingulare. nã de Amulij morbo ita ſollicitus eras, vt eodem tempore & dolor meus, & publica iactura tibi ante oculos eſſet: itaque non putaui committendũ, vt ipſum celarem de litteris tuis. oſtendi: legit iucundiſſimè: nec tacuit de tua laude; mihiquè, vt ſalutẽ tibi eius verbis adſcriberem, ac ſua tibi ſtudia prorſus omnia pollicerer, ita mandauit, vt vultu & verbis planè animum exprimeret. Ego de te, quæ ſoleo, ſummam eſſe tuam in illum obſeruantiam: optatius tibi nihil eſſe, quàm vt, ſi quid eius cauſſa præſtare poſſis, vtatur opera curaq́; tua. addidi quædam de vetuſtate neceſſitudinis noſtræ, de tuis etiam in me officijs: vt ſciret, cùm tu de meis cõmodis maximè ſemper laboraueris, cupere me non mediocriter, vt, à quibus ipſe diligor, ijdem te pari beneuolentia cõplectãtur. Vale, & Cardinali optimo, fratri tuo, ſalutem dic meo nomine plurimam. Romæ, VII. Idib. Mart. M.D.LXVII.

IOANNI CASELIO Florentiam.

OMNINO erat ἔωλος epiſtola mea: quam vt acciperet, numquam ad me redijt is, qui tuas litteras

ras attulerat: verumtamen eam ad te mittendam putaui, ne tibi in aliquam fortaſſè neglecti officij ſuſpicionem venirem. eius exemplum hoc eſt.

Epiſtola, de qua hîc mentio fit, legitur ſexta ante hanc.

Quod me amicis crebrò auges, præſertim hominibus virtute præditis: perbenignè facis. vtinam præſtare aliquid vel tua vel aliorum cauſſa poſſim. vos enim, qua veſtra bonitas & humanitas eſt, animo fortaſſè contenti eſtis: ego, qui meus erga liberalium doctrinarum ſtudioſos amor eſt, niſi animum officia probent, contentus eſſe vix poſſum. Vale. Romæ, XVI. Kalend. April. M. D. LXVII.

PETRO PERPINIANO Lugdunum.

CVR ego tibi excuſem ſilentium meum? Odi iſta vulgaria: nec tu is es, qui vel amicis duriorem te præbeas, vel, quibus ego negotijs, quantam & quam aſſiduam à me operam exigentibus, diſtinear, ignores. ac ſi velis amabiliter, & verè cogitare, ita credes: nulla me magis affici voluptate, quàm cùm tuas epiſtolas lego: rurſus, ſi quis eſt, qui ab officio diſcedat inuitus, eum eſſe me. quare vt ego tibi ingenio, eruditione, induſtria cõparare me nõ auſim: ita, quibus maximè rebus amicitia colitur, humanitate, officio, obſeruantia, neque te mihi, neque quemquam antepono. hoc te cupio credere. quod ſi impetro, ſimul

animus concidiſſet. * *bonam mẽtem opto. cuius enim ingenium, & doctrinam amo, de eo ſi quid afferetur durius, cum dolore audiam. Sed quid eſt, ꝙ etiam de Turnebo, tali viro, vtinam falſo rumore, diſſipatur, auerſum à ſalute periiſſe? ô magnum malum, nec re magis, quàm exemplo. nam plebs imperita, licentiæ cupida, ſi peccat, minus mirum: doctos viros, rectis antea ſenſibus euntes, offendere, & labi, matura iam ætate, quis non ingemiſcat? Filius te ſalutat. tu meis verbis eruditum in primis, & probum adoleſcentem, Ioſephum Scaligerum, ſi eſt Lutetiæ, ſalutes velim. Vale. Romæ.*

EPISTOLARVM PAVLI MANVTII LIBER OCTAVVS.

PIO IV. PONTIFICI MAXIMO.

QVID quid antea de litteris, ac bonis artibus exiſtimaueris, Pie IV. Pontifex Maxime, quàm ſemper fueris, hodieq́ue ſis ad eas excitandas, ornandasq́ue præclarè animatus; & omnes iampridem norunt, & ego ſuperiore anno ſum expertus, cùm eo me conſilio Romam euocaſti, vt ſacros præcipuè libros ab hæreticorum nefaria peſte vindicatos,

tio præfeciſti ſingularis prudentia nihil deeſſe patiatur. quare hanc partem, cui nondum tua liberalitas defuit, nec, vt ſpero, vmquam deerit, omitto non inuitus: de me ipſo, ſiquidem tua permittat humanitas, (quid autem ea non permittat ?) attingam pauca. Ego cùm ad Vrbem veni, licet à Pio IV. rectè, & laudabiliter viuendo, ſperare poſſe omnia intelligerem; tamen efferri me cupiditate nō ſum paſſus: nec ſitiui honores: nec auri, argentiq́ ſplendore ſum captus: id ſcilicet vnum ſpectaui maximè, vt beneuolentia tua, in qua pono omnia, perpetuò ſruerer. eaq́ue me, quantum conſequi ſtudio, quantum induſtria liceret, non indignum præberem. domeſticis rebus, quas negligere prorſus, qui pater eſt, non poteſt, amare nimium, qui ſe Chriſtianum eſſe meminit, nō debet, ſatis conſultum putabā honorario illo annuo, quod à tua benignitate impetraueram: nec dubitare tamen poteram, ſi quid præterea meæ rationes exigerent, quin id haurire poſſem ex eodem fonte, ad quem aditus ambitioſè petentibus vix pateret vmquam, moderatè cupientibus præcludi nunquam ſoleret. ſic annus abijt: nec mihi nouam interea cupiditatem dies attulit; quæ etiam admonet, quo propius ad huius peregrinationis, quæ vocatur vita, finem accedimus, eò minùs de viatico laborandum. itaque mutatum nihil eſt in conſilijs meis: animus, quos antea ſibi fines præſcripſerat, ijſdem ſe continet, vltrà nihil appetit: ſed corporis alia quadā ratio eſt: ætas iam ingraueſcens quaſi extra ordinem

multa

multa deſiderat: multa etiam præſertim in laboribus,ac ſtudijs, valetudo requirit imbecillior: quæ ſi negligam, ingratè mihi videar agere cum Deo, à quo acceptum vitæ munus magnifacere ac tueri diligenter debemus. quid caritas liberorum meorum, quibus in me vno ſunt omnia? ea me appellat, nec nec patitur obliuiſci, quid naturæ debeam & mihi me ipſum eo nomine commendat,quod in mea ſalute multorum ſalus, fortunæq; nituntur: Quæ cùm ita ſint; & cùm his cauſſis, quas cõmemoraui, magnoperè confidam,tamen ita ſtatuo,maiorẽ cõmodi mei ſpem in tua præſtanti bonitate mihi eſſe reponendam.quare nihil definio, neq; mihi certum beneficij nomen peto: quod qui faciũt,ignorant ſcilicet à quo petant,& in anguſtum reuocant, quæ latiſſimè patet,benignitatem tuam.ego rationes meas Principi maximo,& ad beneficentiam nato, commẽdare me intelligo.nihil me poſtulare præcipuum decet. vnum illud indicare ſatis eſt, fulciri oportere ſubſidio aliquo fortunas meas: quod ipſum tamẽ voluntati, arbitrioq; tuo totũ permittatur. mihi quidem, ſi quid à tua liberalitate proficiſcatur, quidquid ſit, æquè gratum futurum eſt, ac ſi me omni beneficiorum genere cumulaſſes.

CAROLO BORROMEIO CARDINALI.

NON patitur aut benignitas, aut conſuetudo tua,vt appellandus à me ſis de eo,quod ſemel & iterum

rum humaniſsimè promiſiſti;& ego is ſum, qui, quod ſemel petij, licet ad conſtituẽdas fortunas meas valdè pertineat, impetrare cupiam, non exprimere verumtamen non ſum veritus, ne tibi moleſtiam afferret iterata petitio, hominis præſertim ſtudioſiſsimi, & de tua laude, quantum imbecillitas mea præſtare poſsit, aſsiduè cogitantis. Optabile eſt, vt, qui optima cupiunt, ijdem vel omnia poſsint vel apud eos, qui poſſunt, auctoritate & gratia plurimum valeant. tibi vtrumq; contigiſſe, non ſtulti homines arbitrantur. nam & natura propenſus es ad ea, quæ præclara ſunt: & hæc ipſa propenſio ſingulari ingenio, & virtute coniuncta, ita ibi amorẽ conciliauit ſapientiſsimi Pontificis, auunculi tui, vt cùm omni te munere dignum ducat, tum verò libenter tranſlata in te grauiſsimorum negotiorum parte releuetur. amplectere igitur pro tua ſumma prudentia, vel retine potius quam amplexus iam es, occaſionem diuinitus datã. eripuit iam benemerẽdi conſuetudinẽ tẽporis iniquitas. eam ſi reſtituis, quod facere cœpiſti, & facies: ijſdem, quibus maiores tui, gradibus ad cælum adſcendes, relicta familiæ tuæ gloria, quam nulla dies extinguat. Ego autem, ſi per te conſequor, id quod in tua manu ſitum eſt, vt Romæ libenter viuã: vix enim libenter, vbi parum commodè quiſquam viuit: dabo operam. et fortaſsè efficiam, ne ſit obſcurum beneficium tuum: memoria quidem, & voluntate, ſi re ipſa minùs potero, ingrati animi culpam vitabo. Vale. Romæ IV. Kalend. Nouemb.

SCRI-

SCRIPSIT HANC A PRINCIPE ROGATVS.

*HONESTA res, iucundaq́; in primis, Nuptiæ putantur: nec immeritò. nihil enim ad generis humani perpetuitatem Natura magis poſtulat, quàm vt fœminis iungantur mares: nec ea coniunctione quidquam non modò commodius verùm etiam dulcius eſſe poteſt. habere ſecundis rebus mulierem lætitiæ ſociam, lætitiam auget: aduerſis pariter mœrentem, ſolatij genus eſt. iam, quæ ad cultũ, ad victum, vitamq́; pertinet, ea cùm vxor miniſtrat, aut curat, quantã iucunditatem habent? Reges equidem ipſos non arbitror è ſuis regnis tantam voluptatem capere, quantam fidelis coniugij conſuetudo, & conuictus affert. Quæ tibi, optime *, ex tuis veteribus nuptijs probè cognita cùm eſſent, propterea factum opinor, vt ſecundas appetieris, & eandẽ omninò ſuauitatem reguſtare volueris. Hoc tuum conſilium, pro ſuo quiſq; ſenſu, variè homines interpretantur. lætari multos video, vt in re optima; quoſdam admirari, vt parum expectata; dolere nonnullos, vt aduerſa. mihi, in hac opinionum, & ſententiarum varietate, animus vehementer in dubio eſt. lætitiam à me poſcere videtur amor in te meus, ortus ex memoria præceptorum tuorum, quibus me puerum ad omnem veræ laudis cupiditatem excitaſti: ſed idem amor ante oculos ea proponit, quæ cùm cogito, tantùm abeſt, vt lætari poſſim, vt dolore etiam afficiar:*

afficiar: neque id tua magis cauſſa, quàm publica. nam, etſi, quod tibi placuit, idem vt perpetuò placeat, atque expediat, vehementer opto: tamen, cùm ætatem tuam conſidero, quæ iam ad ſenectutem vergit, interdum vereri cogor, ne aliter eueniat. ſua cuique ætati ſtudia Natura tribuit. quæ iuuentus amat, reſpuit ſenectus. contrà, ſenectutem oblectant, quæ faſtidit iuuentus. tu tamen, homo iam ferè ſexagenarius, adulto iam penè filio, nouum coniugium probaſti: quoque magis miremur, non æqualem, aut ætate proximam, verùm adoleſcentulam duxiſti: vtrum voluptatis, an procreationis cauſſa, præter te nemo nouit. voluptatis quidem ſuſpicione, pro mea in te beneuolentia, libenter te libero: ſed alij, quorum iudicium amor nõ impedit, de iſta re quid ſentiant, ipſe videris. At procreatio liberorum optanda. Quis hoc improbat? aut quis aliter ſentit? veruntamen temporibus multa diſtinguuntur: nec idem ſemper omnibus licet: nec eadem ſemper omnes decent. Quo de genere ſi pluribus tecum agam, & illud vſurpem, quod Apollini tribuit antiquitas, Cognoſce te ipſum; ignorare videar vtrumque noſtrum, &, quod aiunt, Sus Mineruam erudire velle. tu enim is es, qui hæc ipſa mihi olim puero cãtabas: quæ mihi nunc inſita penitùs in animo hærent, nec euelli vnquam ſinam: tum quia præclara, tum quod à te tradita, quem vnicè diligo. Recognoſce igitur doctrinam tuam, & cum illa, quæ tractandis veterum monumẽtis obſeruaſti, in memoriam redegeris, tum

cogita, quàm iure mirentur nonnulli, aut etiam doleant, te talem virum, iſta ætate, iſta exiſtimatione, viuo, & incolumi optimæ ſpei filio, cùm ipſe te adſpicere, cùm valetudini tuæ parcere, cùm iuuentutem ab immoderata libidine tuis monitis reuocare ad continentiam deberes; tum puellæ amore captum, eius complexum, & conſuetudinem ſic optaſſe, non modò vt hominum de te opinionem, aut filij commoda parui faceres, verùm vt ipſe vitæ tuæ nouo vitæ genere periculum ſirueres. quis enim neſcit, quod veteres quidam Philoſophi memoriæ prodiderunt, Veneris vſum prodeſſe nunquam, obeſſe autem ſæpiſsimè? Quod ſi quis in dubium vocet; id negari certè non poteſt, ſeneſcentibus, deficiente natura, nulla re magis, quàm concubitu, vires minui. quod à te ignorari, qui tam multa noſti, turpe eſt. aut, ſi non tu quidem hoc ignoras, ſed rationē libido vicit, quis te audiat ita excuſantem? hoc quidem eſt augere culpam, non minuere. Atque hæc tua cauſſa nos angunt: quid, publica? tantò magis, quantò æquius eſt, de multis, quàm de paucis, laborare. nam, cùm tuo iudicio, tuaq́ue ſcientia in omni cauſſarū genere vteremur, cùm tuæ lucubrationes ciuile ius eximia tua cū laude illuſtrarent, cùm omnes lites, ac contentiones æquitate & ſapientia tua dirimeres: optādum erat, vt huius boni, quo nullū in ciuitate præſtātius, diuturna admodū vſura frueremur, nunc à nouæ coniugis illecebris irretito, nō modò lucubrationem vllam homines non exſpectant,

ſed

ſed verentur etiam, ne maiorem diei partem, nedũ nocturnas horas, domeſticis oblectationibus tribuas. Interim præclaræ illæ frigebunt actiones tuæ: minus libenter audies diſceptantes: non tam attentè. quæ diiudicanda erunt, conſiderabis: non facilè quemquam admittes: non ſæpè prodibis in publicum: non vt antea tui copiam facies: denique. cum antea ita viueres, vt Reip. natus viderêre, nunc te, ad priuata ſtudia conuerſum, negligere communia, nemo eſt, qui æquo animo ferre poßit. quæ ſi alios cura tangit: qua me affici moleſtia, quo angi dolore par eſt? non enim is ego ſum, qui meas partes aut ignorem, aut negligam, meum eſt, Ciuium otio, ſaluti, tranquillitatiq́ꝫ conſulere: meum, præſtare aut conari ſaltem, vt, quos poteſtati, fideiq́ꝫ meæ Deus commiſit, æquo iure omnes regantur, nullius iniuriæ pateant, nihil contra leges agant, nihil præter leges tîmeãt. Huius præclari muneris cùm ego te, pro tua præſtanti, mihi iampridem cognita, virtute, miniſtrũ, participemq́ue delegiſſem. gratulabar et mihi, & Ciuibus meis non mediocriter; mihi, quòd magna laboris parte me leuaret induſtria tua; Ciuibus, quòd omnes te iudice libenter vterentur, optimè de tua non ſolùm doctrina, verùm etiam probitate ſentientes. nunc ſi officia ſtudiaq́ue illa intermittis; ſi languidius ea curas, quæ ad Populi fortunas pertinent, quæque ego, curari à te diligentiſſimè, & volui in primis, & putaui, vereor, ne quotidie voculas exaudias hominum te accuſantiũ, quod à priſtina cauſſa

deſciueris, & à virilibus inſtitutis ad mollitiem quandam, inanemqúe voluptatem deflexeris. Erũt etiam fortaſſe nonnulli, qui me non adductum iudicio, ſed amore lapſum, tantas res tuæ fidei, conſtantiæqúe non ſatis prudenter commiſiſſe dicant. quibus ego quid reſpõdeam, quoniam ipſe non ſatis diſpicio, tu, qui vides acutiùs, doce me. equidem nihil malo, quàm & te tui quam ſimillimum eſſe, & me mei iudicij numquam pœnitere. quod ſi ſecus euenerit: erraſſe me cum aliquo exiſtimationis meæ damno, facilè patiar tuo cum dedecore, feram iniquiſſimè, addito præſertim meorum Ciuium dolore, qui te in oculis iure ferunt, nec adſpectu carere tuo poſſunt, nec ſermone, & conſilio priuari. Quæ propterea ad te ſcribo, vt intelligas, quantam animo curam ſuſtineam, quanta tua res agatur; & ideo operam des, vt & me ſollicitudine, & te infamiæ periculo, aut certè hominum ſermone liberes. Scribo aũt ſeriùs, quia pendebam animi, nec ſatis, quo tecum vterer officij genere, conſtabat. gratularer? at contrà ſentiebã. dolerem? at malè ominari viſus eſſem, in ea præſertim re, in qua tibi, vel ſi damnum aliquod res publica faciat, ſecunda tamen omnia ſic exopto, vt in hoc ſtudio ferè tecũ certem, alios quidem omnes facilè vincam. Vale, & ita fruere domeſticis bonis, vt publica ne negligas. qua de re non mea quidem vlla ſuſpicio, ſed vereri me nonnumquam cogit dubitatio multorum: quam cupio falſam, & inanem eſſe.

PAV-

PAVLO STEMPOVIO Neapolim.

ETSI iam litteras tuas, à Gorſcio remiſſas, acceperam: tamen hunc ex earum tarditate cepi fructum, quòd tu, dum te ita purgas, quaſi ea res ad officium tuum pertineat, & longiorem ſcribis epiſtolam, & in eo me tibi haud mediocriter obſtringis, ſignificatione quadam amoris & iudicij de me tui. Ego, Stempoui, cùm omnes homines ab ineũte adoleſcẽtia, in quibus aliqua virtutis elucere ſigna perſpicerem, colui, quãtum in me fuit: tum verò nationis veſtræ probitatẽ, modeſtiã, & propenſa in primis ad liberales doctrinas ingenia mirificè ſemp dilexi. itaq; cùm ad me tuos de rep. libros Gorſcius attuliſſet, petijſſetq; tuo nomine, ſi quando vacarem, vt eos legerem; lectis, exponerem quid ſentirem, facilè impetrauit, non modò quia facultatem ineundæ à Polonis gratiæ non libenter amitto, ſed etiam, quia multorum ſermone cognita mihi virtus & humanitas tua ita me incenderat, vt vehementer expeterẽ amicitiam tuam peropportunè igitur accidit, quod ego minimè cogitabam, vt ſcripta tua ad me mitteres. ſed valde contra meã voluntatem, quod ea tam citò repetieris. opes enim ingenij doctrinæq; tuæ, quibus frui diu volebam, quaſi præteriens adſpexi. intellexi tamen id, quod Goslicio ſignificaui, peruolutaſſe te nequaquã remiſſo animo omnes omnium libros, egregia quæque tum veteris, tum recentis

multa? ſunt enim vaſcula viginti quatuor: næ tu quatuor aut ſex, ſi noſſes imbecillitatem ſtomachi mei per totã æſtatẽ ſatis eſſe duxiſſes. agnoſco igitur coniunctã amore liberalitatem. illæ enim, vt mitteres, admonuit, hæc, ne pauca mitteres. in quo illud te cupio credere; quamquam hæc ſint ſuauiſſima, me tamẽ frui libentius memoria tui, lætariq́; potius, ꝙ me dignũ putaueris, quẽ tu muneribus afficeres, quàm ſi me omniũ munerũ copia cumulaſſes. quare peto à te, mihi vt cõſerues amorẽ tuũ, à meq́; exſpectes ea quæ, qui vehemẽter amat, præſtare cõſueuit. Vale. Romæ, III. Kal. Quinct. M.D.LXVII.

VINCENTIO MACARIO Scylacæum.

LITTERIS tuis humaniſſimè & ornatiſſimè ſcriptis nec reſpondere multũ poſſum, cùm diſtringar negotijs; nec nihil debeo, cùm in officio nõ reſpõdere turpe ſit. Scylacæi te ſuſtinere munus erudiendæ iuuentutis, valde lætor. amo enim Gerondæ mei patriã, cuius mihi memoriã nulla dies ex animo delebit: qui ſi viueret, nõ dubito quin mecum eſſet, iiſdemq́; ſtudijs, eodem vitæ genere frueremur. Frãciſcũ, fratrem tuum, noſtri memorem eſſe, gratum in primis eſt. equidem & illum, & te ſimul ita diligo cùm vtrumq́; excellere litteris ac moribus intelligã, vt, ſi quid aut honoris, aut commodi veſtri gratia præſtare poſſim, in eo curam omnem, operam,

induſtriam collocare cupiam. Quod ad mutatam ſcribendi rationem attinet, hunc tibi ſcrupulum filij mei liber eximet, quem de Orthographia ſcriptũ edidit anno ſuperiore. Vale. Hæc ſcripſi raptim, animo alia cogitãte: quod velim ignoſcas. Romæ, XIIX. Kal. Quinct. M.D.LXVII.

IO. FRANCISCO CREMOnæ Ferrariam.

ANTEA ſollicitus eram, facta rei familiaris iactura: quod acciderat quorundam hominum incuria dicam, an ſocordia? nunc autem, quod amiſſa recuperauerim, lætor equidem, ſed ita, vt dolere ſimul cogar, quod amicis meis aliena culpa moleſtia tantum attulerit. te enim, vir optime, atq; doctiſſime, quamquam ignotum mihi de facie, tamen amicum appellare non dubitẽ. nã cur aut eum non amẽ, aut ab eo me amari non putẽ, cui cum Paulo Sacrato, omnibus mihi officijs cõiunctiſſimo, ſummã intercedere neceſſitudinẽ intelligo? quod ſi ſtudiorum, ac morũ ſimilitudo amicitiã contrahit: cur non animis coniungamur, quamquam locorum interuallis diſiuncti? Iam illud, quod tu, fraterq; tuus Alfonſus virtute tibi & ꝓbitate ſimillimus, operã dediſtis, idque auctoritate, ſtudio, diligentia conſecuti eſtis, vt mea domeſtica ſuppellex, ad alienas manus per errorem traducta, ab iniuſto poſſeſſore vindicaretur, cùm eiuſmodi eſt, vt veſtram erga me voluntatem & ſin-

& ſingularem quandam ad benè merendum propenſionem oſtendat; tum ita me afficit, itaq; vtrique obſtringit, vt omnia me debere veſtra cauſſa exiſtimem. vtinam ea fortuna eſſem, vt æquare animum officijs poſſem. profectò vel humanitate veſtra, vel amore meo nihil eſſet illuſtrius. ſed quia tam infirmum, aut tam humilem eſſe neminem conſtat, qui ſi ad aliquam rem ſtudia ſua conferat, non aliquid, atque adeò multum præſtet: fore non deſpero, vt merita meritis aliquando cōpenſentur, &, quantum vos in mea re ad exitum perducenda laboraſtis, tantum me de gratia referenda cogitaſſe omnes intelligāt. ſin voluntati facultas defuerit; peto à vobis, vt me tamen frui ſinatis amore veſtro: quo mihi carius aut antiquius eſſe nihil poteſt. Vale, et Alfonſo fratri ſalutem à me plurimam. Romæ, IV. Kalend. Quinctil. M.D.LXVII.

CLAVDIO STRAMBONIO Camerinum.

DELECTOR *non parū memoria noſtri tua: ſed eam ijs declarari epiſtolis, quibus nihil elegantius, nihil ſuauius eſſe poſſit, id verò eſt, quod maximoperè gaudeam. quamquam vtri potiùs, tibi an Falconio noſtro, iuueni humaniſſimo, atque doctiſſimo, de hoc officio gratias agam, interdum ſubdubito. ille enim, vt eloquentia valet, penè mihi perſuaſit ſua cohortatiōe te eſſe adductum, vt ſcriberes. quod*

ei ſi crederem, ſuſceptam à me opinionem humanitatis & amoris in me tui cogerer deponere. Quid igitur faciam? quod Academici ſolent: aſſenſum ſuſtinebo: ne, ſi Falconio non credam, eius fidem, cui multùm tribuo, in dubium reuocem; ſi credam, detraxiſſe aliquid videar de beneuolētia erga me tua; quò mihi moleſtius eſſe nihil poſſit. Quod ſi te impediunt negotia: hoc ipſum ſcriberes. ego enim ab amicis non plus exigo, quàm præſtare poſſint, neque tamen amicitias metiri ſoleo crebritate litterarum. fidem, & officium ſemel expertus, eadem, ſi res poſtulauerit, expecto: ſin aliter euenerit, leui culpa nō condemno; & facio perinuitus, vt amari me non putem. Quare tuis occupationibus ignoſco quod à diſceſſu tuo rariùs ad me ſcripſeris: tu quoque me velim habeas rationem negotij mei; quo ſic vrgeor, vt reſpirandi facultas non detur. Vale. Romæ, XIV. Kalend. Sext. M.D. LXVII.

MARIO CORRADO
Salernum.

ETSI mihi tuis litteris nihil ſolet eſſe iucundius: quas tamen pridie Id. Septemb. ad me miſiſti, legi perinuitus. ſic enim ad me ſcribis, quaſi de mea erga te beneuolentia dubites. Ego, mi Mari, à quo primùm tempore certam vitæ meæ rationem inſtitui, ſemper id ſpectaui maximè, vt, quos ſemel diligere cœpiſſem, eos non ſolum ſponte nulla re offenderem, verùm etiā, accepta interdum iniuria, maioribus

ioribus complecterer officijs. hoc institutũ cùm mihi ad hanc diem placuerit, fore non opinor, vt poſthac vnquã diſpliceat. quod ſi tu ſecus exiſtimas; et ſi me vulgari quadã regula metiris, vel quia ſenſus meos, cùm lõgè à me vixeris, ignotas, vel quia, nonnullorũ hominum perfidiam expertus, de reliquis idem facilè ſuſpicaris: libenter equidem tibi iſtum, ſi poſſem, errorem eriperem: ſin id mihi per te minùs licet, me tamen in te amando fides & conſtantia mea delectabit, vberemq́; ſatis ex ipſa conſcientia fructum capiam. Tuæ partes in amicitia, quæ ſint, ego tibi, excellẽtis ingenij ac doctrinæ viro, non præſcribam: tantum illud dicam, quo tu nunc mecum genere litterarum vſus es, id mihi parum ad conglutinandos animos aptum videri. aut enim hæret aliqua in me culpa, & eam tu notas, ac reprehendis, quod quale ſit, non equidem intelligo; nec verò poſſum intelligere, cùm nihil ſit: aut culpam tu nullam in me vides, & coniectura tamen aliqua duceris ad ſuſpicandum. certè enim ſuſpicari te neſcio quid, verba illa tua ſignificant: Ego à te ſolùm amari cupio. oro te, & obſecro, nihil aliud aut vulgare de me exiſtimes: actum à me tecum hactenus verè & amanter. Quid? an ego aliquid commiſi, vt de mea in te voluntate ſecus iudicare poſſes? aut ego te vnquam accuſaui, quaſi minus verè, aut minus amanter mecum egeris? Niſi ſi, quia litteris tuis homo ſexcentis curis implicatus non ilicò reſpõderim, propterea vel me tibi credis immutatum, vel id agis,

vt ego te mihi ſubiratum putem. Ego autem, ſi eſſem ad mutationem vel natura, vel conſuetudine procliuior, tamen ita de ſtudijs tuis, ita de ingenio, & eruditione, ita de moribus, & integritate ſentio, vt, niſi mihi ſyncerè iudicãdi facultatem caſus aliquis adimat, immutari tibi nullo modo poſſim. At creberrimæ tuæ litteræ, meæ rariores. Diuerſa ratio eſt: nec, ſi tu id facis, quod ſi omitteres, fortaſsè peccares; & quia non omittis, agnoſco & amo vehementer amorem in me tuum, ideò ſequitur, vt, quia non ego idem facio, & iſtam officij partem diſtrictus negotijs prætermitto, languere me iure putes in ſtudio tui, & in amore illo, quem cùm pepererit tua virtus, noli dubitare quin eadem alat, atque conſeruet. Familiares tuos, cùm ad me venerunt, & quoties venerunt, accepi quantum in me fuit humaniſſimè: neminem excluſit, aut excludet vnquam occupatio mea. vix enim credas, quàm de te libenter aut loquar, aut audiam. Quare quod ais, ne cui poſthac, qui ſine tuis litteris ad me adeat, velim credere: id equidem ſcripſiſſe te nollem. cur enim, ſi quis expetit amicitiam meam, & eam ſe conſequi facilius putat, ſi te ornet laudibus, teq́; ſibi in optima ſtudiorum via ducem fuiſſe dicat; quod video multos cum quadam ambitiõe prædicare: cur, inquam, hac me voluptate priuas, vt ei non credã, qui narrat ea, quæ libenter audio? Patere igitur amicos tuos, cùm ijdem amici mei eſſe volunt, adire ad me arbitratu ſuo, &, quamquam teſtimonio careant litterarum

tuarum

tuarum, mihi tamen ipſa tantum tui nominis appellatione commendari. Vale. Romæ. X. Kalend. Octobr. M.D. LXVII.

FRANCISCO PLANTEDIO Napolim.

VERE dicam, Plantedi magnoperè ſum delectatus ijs laudibus, quibus me, cū de Ludouici Arioſti poëmate meam ſententiam exquirere cogitaſſes, ornandum exiſtimaſti: neque verò, quòd ipſa laude admodum capiar: me enim quotidiè magis ab ambitione cùm ratio, tum iam ætas remouet; ſed quòd amoris in me tui, vt ego interpretor, index laudatio eſt. amari autem ab eo viro, qui excellat ijs artibus, quas in omni ætate diligenter colui, quæque rebus omnibus antecellunt, cur non gaudeam? Amplector igitur iſtam voluntatem, & habeo gratiam, non modò quod ita de me ſentias, verum etiam, quòd eos, qui contrà ſentiant, obtrectatores, & inuidos voces. cum quibus tamen, optime Plantedi, pugnare te mea cauſſa nolim. nam, ſi laudem quæram: tu mihi multorum vnus inſtar ſis; cuius doctrinam, & eloquentiam in ſcriptis video, probitatem, & mores de multis audio. Sin, quod vera eſt, ipſa me ſola virtus afficit, cætera parui pendo: ſinamus placere ſibi vnumquemque, & in ſua ſententia triumphare: nos inſtitutum retineamus, & in hoc ſiue, vt iſti volunt, errore, ſiue, vt ego iampridem ſtatui, veritatis amo-

tis amo-

tis amore ac ſtudio pergamus. Epiſtola tua, & verſus redolere mihi pariter antiquitatem videntur. quo tibi nomine vehementer gratulor. quibus enim contingat, vt in vtraque facultate excellant, paucißimos in omni ætate fuiſſe non ignoras. De Arioſti poëmate, hîc quoque ſunt, qui diſputent in vtramq; partem: cùm alij ſuum iudicium ad Ariſtotelis præcepta referant; à quibus quem diſcedere intelligunt, eum ſtatim è poëtarum numero extrahendum cenſent: alij verò, ſiue res, ſiue verba ſpectentur, Arioſto tantùm tribuant, non modò, vt eum ad cæteros poetas aggregent; verùm etiam cum illis poetarum principibus conferendum ſtatuant. Mihi non tantum otij ſuppetit, vel vt hoc totum, quidquid eſt, conſiderem, vel vt meam ſententiam litteris exponam. Vale. Romæ, Nonis Sept. M. D. LXVII.

ANTONIO MERVLAE Caſertam.

NIHIL mihi gratius, aut iucundius ijs verſib. accidere potuit, quos à Bernandino Rota præſtante viro de me conſcriptos, ad me antea miſiſti. quo ſanè munere ne viderer indignus, cupiui ſtatim paria paribus, &, vt aſſequerer, elaboraui: ſed, cùm non procederet, indignantibus Muſis, quaſi eas per tot annos, conuerſus ad alia ſtudia, neglexiſſem, diſtuli rem, conſilium non abieci. non enim fore deſperabam, vt aliquid aliquando tamquam è quercu exſculpe-

ſculperem, quod ſummus poeta cùm videret, ſi minus ingenium probaret, id quod equidem ſperare numquam auſim, animum ſaltem referendæ gratiæ cupidum diligeret. Sed ecce tibi iſta, difficultatibus ita multis implicata, Breuiarij mutatio, nihil vt laborioſius, aut moleſtius vmquam ſenſerim. nec dum tamen eo loci res eſt, vt ea, quæ fluctuabant reſediſſe videam. quo maiore verſor in ſolicitudine, non ſolùm quia careo litterulis noſtris, in quibus antea viuebam, ſed etiam, quia, ſeiactus ab amicis, vereor interdum, ne quis, mearum ignarus occupationum, exuiſſe me putet veterém humanitatem, & officij curam, quæ mihi olim prima fuit, penitùs abieciſſe. Quare te rogo, pro eo, quantum me amas, & quantum te amari à me ſcis, des operam, ne quid Rota de me ſuſpicetur durius. noſti meos mores: noſti animum: quem ſi alia fortaßè labes inficit, certè, ad amicorum obſeruantiam, & tuendam officij religionem quod attinet, purus eſt. De tuo ſtatu cùm nihil ſcripſeris, arbitror eſſe, vt volumus. Vale & Rotæ ſalutem. Romæ, Kalend. Nou. M. D. LXVII.

IACOBO FALCONIO
Bononiam.

O ME *credulum, qui te iterum in Hiſpaniam putauerim: quod cùm affirmare non deſineres; Maximus tamen noſter perpetuò negabat. nimirum ille adoleſcens quiddã occultius, quod ego hebetior non vide-*

viderem, aſſequebatur ingenio. nec me tamen hoc tecum queri putes: quin potius errore meo delector, & me deluſum eſſe gaudeo. nam, ſi tam longè diſceßiſſes primum veritus eſſem, ne ſeriùs ad nos, deinde etiam, ne cum illo Hiſpanienſi faſtu, oblitus humanitatis tuæ, redires. nunc, mutato conſilio, cùm Bononiæ conſederis, non dubito, quin te ciuitas omnium humaniſsima, qualem dimiſimus, talem nobis, ac melioribus etiam, ſi fieri poßit, & litteris. & moribus excultum remittat. De Sigonij conſuetudine, valde tibi gratulor. cole iſtum virum, Falconi, quem habemus in Italia non ſolùm doctrina, verùm etiam probitate penè ſingularē. Vale, & Iacobo Boncompagno ſalutem à me plurimam. Romæ, VI. Id. Nou. M. D. LXVII.

IOANNI BAPTISTAE ARCVcio Neapolim.

ET benè te ſentire de ſtudijs meis, deq; laboribus illis quos iam à prima adoleſcentia, patris adductus exemplo, ad reſtituendam antiquitatem contuli, & me etiam diligi à te video. quod cùm vtrumq; mihi gratißimū eſſe, tum à me tibi parem in vtroq; gratiam referri, velim exiſtimes. nam, cùm epiſtolam tuam legiſſem; valere te ingenio, præſtare litteris; facilè iudicaui: & ad iudicium acceßit beneuolentia, nec ea vulgaris, ſed quantam virtus & ſtudiorum ſimilitudo gignit. quare perſuaſum hoc tibi,

pla-

planeq́ exploratum eſſe cupio, quæcumque à vetere neceßitudine expectari officia ſolent, ea tibi à me, ſi qua tui dabitur facultas ornandi, præſtò ſemper futura. De Arioſto, lis & contentio non placet: antiqua me delectant, eaq́ tracto, vtinam tā feliciter quam laborioſè, ſi quis in eo ſuam induſtriam locat, vt ipſe excellat, conſilium probo: aliena qui tantùm iudicat, eum ego, vel ſi rectè iudicet, non libenter tamen imitabor. Vale. Romæ, V. Idib. Nouembr. M. D. LXVII.

ANTONIO FVRNARIO Neapolim.

VTRVMQVE lætor, & fortunis tuis aliquid eſſe additum, & amori erga me plurimum at multi contrà, vel dignitate, vel commodis aucti, contemnunt veteres amicos, & officio multam ſalutem dicunt. quod hîc nos experimur quotidie. Quod me annuo munere afficis: agnoſco humanitatem tuam. quod verò id te tribuere virtuti meæ dicis: maiorē etiam me ornas munere. noli autem arbitrari, tam deſipere me, vt diſputare tecum velim, & quærere, veréne ſentias, an ſecus. facio non inuitus, vt iudicium tuum cum mea laude coniunctum tuear, ac probem. De anno, quem Scalarem vocant, ne tanti Firmicus, & qui cum eo ſentiunt, apud te ſit, vt anni tranquillitatem amittas. quæ enim impendent, ſi ſunt eiuſmodi, vt vitari prudentia poßint: ſpero fore, nihil vt te lædant. ſin ea fixa ſunt: præripere mo-

leſtiam, & angi fruſtrà, certè non oportet. Ego valetudine vtor ſatis commoda, re familiari, ſi ſpectētur labores mei, parum copioſa; ſi ratio temporum, ſatis ampla. Vale. Romæ, XVI. Kalend. Februarij. M. D. LXIIX.

NICASIO CASLETANO
Patauium.

OPTABAM, vt emergeres ex eo vitæ genere, quod neq; ſtudijs, neq; fortunis tuis aptum videbam: angebar tamen, eripi nobis fructum ſuauitatis, & doctrinæ tuæ, hac præſertim proborum, atq; eruditorum hominum id eſt, tui ſimilium, caritate. nunc, ex tuis litteris cum intelligam, ordiri te nouū quoddam vitæ genus; medicorum antiquorū libros euoluere cœpiſſe, ne poſthac, inani ſpe ductus, aliunde pēdeas; frui non modò familiaritate, ſed conuictu etiam, ac domo præſtantiſſimi iuuenis, Io. Vincentij Pinelli: abſtergo prorſus illam ex animo moleſtiā, quam diſceſſus mihi tuus reliquerat, teq; iſtic eſſe, vbi otio, libris, doctoribus abundes & eā, quæ maximè ingeniū adiuuat; quam penè hic amiſeras, animi tranquillitatem non deſideres, vehementer gaudeo. De epigrammate Sammarcus agit gratias: vt referat, non exſpecto. cupedias tamen ſi habebo, ita non contemnam, vt vos omnes amem. quid enim quiſque præſtiterit, non ignoro. Vale. & Pinello Sammarco, Andreæ Siluio, qui me olim diligere videbatur,

debatur,

debatur, multam ſalutem. Romæ, pridie Kal. Febr. M.D.LXIIX.

CHISTOPHORO BARONI LOBCOVICZIO.

NIMIVM agis mecum liberaliter, cùm tu mihi, principis viri filius, homini priuatæ fortunæ, nullo meo prouocatus officio, tuam beneuolentiam ſpontè defers, quod ego beneficium tanti facio, nihil vt anteponam. cùm enim ita vitam inſtituerim, vt virorum nobilium amicitias expeterem: tum eam nobilitatem præcipuè colui, quæ licet aliquid extrinſecus aſſumat, maximè tamẽ à ſe ipſa pendet, ac præſenti virtute decoratur. quam tibi placere ſententiam video, & dare operam, vt, quod maximè probas, id maximè conſequaris. itaq; ſic velim tibi perſuadeas, nihil omnino mihi vel carius eſſe poſſe, vel iucundius amicitia tua: non eo ſolùm nomine, quòd illuſtri ſis admodũ loco natus, quòd patrem habeas, qui Bohemiæ cum ſumma poteſtate præſit, qui omni honore, omniq; laude floreat: ſed multò magis, quòd & audio, & ex tuis litteris conijcio, defixum te eſſe in præſtantibus curis, & ea quærere, vnde verum decus, vera nobilitas emanat. ita fiet, vt, quantum ad ſplendorem domeſticum ſua virtute addidit pater tuus, tantum ipſe ad paternum decus, voluntate nũc ſimillimus, virtute aliquando præſtantior, adiungas. Incumbe igitur clariſſime adoleſcẽs, (iam enim, ne abs te in amore vincar, laborare me æquum eſt de

gloria tua) incumbe, obſecro, & huc omnes neruos, omnem induſtriam confer, vt ornamenta referas in patriam, quæ tua propria ſint, quæq; tibi nulla vmquam fortunæ vis, nulla mutatio temporum auferre poßit. Quæ cohortatio nec longior eſſe debet, cùm te tua ſponte propenſum ſatis eſſe ad omnem laudem intelligam, nec omittenda tamen fuit, cùm hoc apud te vellem relinquere, quando aliud præſtare tua cauſſa vix poſſum teſtimonium amoris, & obſeruantiæ erga te meæ. Vale. Romæ, IV. Non. Februar. M. D. LXIIX.

PETRO MISCOVIO.

EX ijs rebus, quarum memoria delector, nulla magis recreor, quàm conſcientia obſeruantiæ erga te meæ, & opinione amoris in me tui. inde fit, vt & optem tibi ſecundißima omnia, &, cùm optata contingunt, vehementer gaudeam. quamquam quis nõ gaudeat, cùm debita virtuti præmia tribuuntur? cùm excellit honore, auctoritate, opibus, qui excellit ingenio, induſtria, probitate? itaque, cùm tibi Epiſcopatum Plocenſem eſſe demandatũ cognouiſſem; gratulatus ſum tibi primùm pro amicitia noſtra, meoq; in te ſtudio ſingulari: deinde bonis artibus, quibus ex tua dignitate tantum ornamenti, tantum ſplendoris acceßit. Hoc exemplo, quis fore iam dubitet, quin omnes non modò in Polonia tua, verum in longinquis etiam nationibus, quò tuorum merito-

rum

rum fama peruenerit, ad excellentem veræ gloriæ cupiditatem excitentur? equidem, cùm audio; quæ partim ab alijs, partim à probo & prudente viro, tuarum laudum præcone, Metello Venturello aſsiduè narrantur, ita commoueor, non equidem vt adſpirem, quò peruenire non licet: (non enim me tibi vlla re confero) verùm vt in præſtantibus doctrinarum ſtudijs, vnde fluxit amplitudo tua, languere nullo modo poſsim. atq; etiam adducor in illã ſpem, fore prorſùs, vt excellentibus ingenijs, quibus abundat in primis patria tua, auctoritas, gratia, opesq; tuæ pateant. ſic, vt ad magnas res, magnopereq; expetendas, tuo potiſsimum patrocinio nitantur. ita naſcetur ex virtute virtus, & propagabuntur illa, quibus à turpi otio ad laudabilẽ induſtriam, ab iniuria ad æquitatem, à feritate & diſsidio, ad ſocietatem, & conuictum humana vita cõuertitur. cuius tanti boni vt auctor eſſe velis; iam enim poſſe te, ſatis conſtat, ne rogãdus quidem es. cùm hoc à te tua dignitas, & anteactæ vitæ ratio quaſi ſuo iure poſtulet. Vale. Romæ, Idibus Februarij. M.D.LXIIX.

FEDERICO VIVALDO Neapolim.

MAGNVM humanitatis, magnum amoris argumentum, non ſolùm ad me ſcribere, quem nũquam, vt opinor, de facie noueris, verum etiam, quæ

tua ſunt, omnia mihi perliberaliter offerre, ac polliceri. Ego, mi Viualde, voluntate ſum contentus: cætera non deſidero. amari enim cupio: prodeſſe verò amicis malo, quàm debere: itaq;, licet amicitia nunc primùm inter nos exoritur, tamen ſic velim exiſtimes, quæ res ad exiſtimationem, aut ad commodum tuum pertinebunt, in ijs rebus me eſſe operam daturum, vt familiaribus tuis vetuſtate quidē, & opibus, officio tamen concedam nemini. nam ſi, amantem, non redamare, turpe eſt: multò magis eū, qui ingenio, doctrina, multis denique, vt audio, ſuauitatibus ingenij ita floret, vt eius amicitiam, qui rectè ſapiat, in rebus valdè expetendis numerandā putet. Quod ob eam cauſſam ſcribo, vt intelligas, cum tibi me gratias agere, tum gratulari mihi plurimum de beneuolentia tua: de qua, ſi vmquam commiſero, vt aliquid mea culpa detrahatur, hominem me non putabo. Vale. Romæ, XV. Kal. Mart. M. D. LXIIX.

PAVLO LVPO.

ETSI cùm tuum erga me non mediocre ſtudiū *facilè mihi antea cognitum, atq; perſpectum, tum mea in te ſingularis beneuolentia poſtulare videbatur, vt viſerem te quàm creberrimè, tertium iam menſem difficili morbo laborantem: tamen id non facio, non equidem obliuione tui, quem fero in oculis ob egregios mores, optimamq; indolem; ſed partim*

tim

tim valetudine, qua, propter nimis longam verni temporis intemperiem, incommodiore adhuc vtor; partim etiam occupatione moleſtiſſima, qua ita diſtineor, vt pedem ex ædibus efferre perquàm raro liceat. Quod reliquum fuit, quotieſcunq; vidi (vidi autem ferè quotidie) familiarem tuum, mei ſtudioſiſſimum, probum iuuenem, & eruditum, Iulium Iacobonium, cuius tu conſuetudini, atque conſilijs, quidquid aut in litteris, aut in moribus ad hãc diem profeciſti, acceptum referre ſolicitus es; quam ſæpè de tuo ſtatu quæſierim, quàm ſolicitus de tua ſalute fuerim, optimus ipſe teſtis eſt. quod vtinã, quantum doloris ex tuo periculo ſuſcepi, tantum opis ad te ſubleuandum afferre potuiſſem. ne tu nunc, planè integer, & ſaluus, nullã priſtinæ valetudinis partem deſiderans, nobiſcum eſſes, vt interdum ſolebas, noſq; tuo lepore, tua venuſtate, tu noſtra conſuetudine, noſtra etiã, ſi qua eſt, hilaritate fruereris. quod tamen breui futurũ ita ſpero, vt valdè tibi primùm, deinde etiam nobis gratuler. non enim dubito, quin ſtatim repetas ea ſtudia, quæ non vulgari cum laude tractabas, quæq; te (libet enim augurari, quod opto) ad ſummas opes, ſummamq; dignitatem. fauente præſertim, atq; adiuuante patrono omnium bonarum artium omni virtute prædito, Cardinali Alciato, aliquando extollent. nihil eſt enim, vt exemplis & antiquis, & recẽtibus erudimur, quod hominum ſtudia ad vtilitates noſtras magis alliciat, quàm virtus: nihil magis & humana nobis omnia

ſubijcit, & aditum ad cæleſtia patefacit. Quare, cùm tibi nec inſtrumenta naturæ deſint, quorum expertes multi, optima voluntate, ſtudio flagranti, nihil tamen vel mediocri laude dignum præſtare potuerunt; neque verò ex ijs rebus vllam requiras, quæ ſi abſint, præclara ſæpè curſus impeditur induſtria: debes animum in ſpem optimam erigere, omniqúe cura ad recuperãdam valetudinem incumbere. medicos habes, qui locum in ciuitate principem obtinent: mater aßidet ægroto, curat, exſequitur omnia: amicorum nec ſalutationes, nec officia deſunt: hæc ſperamus fore ſalutaria: ſed, mihi crede medicina præſtantior in te ipſo, id eſt, in conſtãtia, prudentia, temperantia tua, repoſita eſt. Conſule igitur, quantum potes, & ſaluti, & gloriæ, & parentis etiam vitæ: quam filij iacentis adſpectus exanimat: amicis verò tuis, mœrore adempto, veterem iucunditatẽ aliquãdo reſtitue. Quòd ſi, expertus omnia remedia, placere Deo ſenſeris, vt hæc humana relinquas; quæ quam caduca ſint, quàm nũquam firma, quàm ſæpè exitioſa, profectò vides: agnoſce tuam felicitatem, ad eamq́ propera lætißimo animo, relictis erroribus, quibus ij, qui hac diutius compage corporis includuntur, falſa rerum inaniũ ſpecie decepti, ita ſæpè implicantur, vt numquam ad veri boni cognitionem perueniant. nos quidem qui te iſto vexari morbo, patimur iniquißimè, ijdem, ſi contigerit, vt in iſta ætate, iſtis moribus, iſta mente, nondum terrena contagione deprauatus,

aut

aut mortiferi criminis labe pollutus, hanc miſerrimam vitam cum illa bonis omnibus circumfluente permutes, lætabimur & exitu optato moleſtiarum tuarum, & initio beatæ vitæ, ad quam adſpirare pauciſsimis licet. Vale. XII. Kalend. Maij, M. D. LXVIII.

AVGVSTINO ANGELELLO Fabrianum.

NISI tibi, quæ nunc meæ vitæ ratio ſit, quibusq́ curis et negotijs diſtinear, ſatis cognitum crederem, ſanè afficerer magna moleſtia, quod tibi, viro optimo, atque in primis erudito, præterea quod res ipſa declarat, mei amantiſsimo, deeſſe videretur officiū meum. ſed profectò, ſi me putas ab ineunte ætate ijs artibus ac ſtudijs non mediocriter eſſe delectatum, quibus ad humanitatem animus excolitur: æquiorē te mihi eſſe oportet, nec ſuſpicari, quia rariùs ad te ſcribam, non ideo me tibi, quas debeo, gratias habere, nec diligere & amplecti diligentiam induſtriāq́ue tuam, quam quotidie locas in antiquitate colligenda: cuius ego maiorem officij partem libenter acceptam refero beneuolentiæ erga me tuæ. Ne tamen ſuperuacaneam operam ſuſcipias, cùm præſertim otio nō abundes, hoc velim ſcias, omnes mecum veteres, tum etiam proximè Auximi effoſſas inſcriptiones, in quibus hæ quoque duæ ſunt, quas ad me miſiſti, ante duos menſes accepiſſe à Ioan. Franciſco Gallo, ciue Auximate. &, quod tu ſcripſiſti, F.

POLLVCI. *ille*, LI. POLLVCI. *quod tu.* TVRCIVS. C. F. *ille* TVRCIVS. C. F. S. *quod Sergia tribus nomen fortaſſè fuit. nam & infrà video,* C. F. SER. *niſi ſi,* SER. N. *id eſt, Seruij nepos, legendum. quod vt diligenter inſpicias, mihiq; ſignifices, valdè rogo. Filius abeſt, Venetias anno ſuperiore cum matre negotij cauſſa profectus. Vale. Romæ, Nonis April.* M. D. LXIIX.

IACOBO FALCONIO Piſas.

ETSI tuis literis magnoperè delector, in quibus & amorem erga me ſingularem, & ingenij tui præſtantiam facilè perſpicio: te tamē, vt hoc noſtræ neceſſitudinis officiū perſoluas, auocari à ſtudijs tuis, aut etiam ab amicorum ſermonibus, minimè velim. ſcis meam conſuetudinem. neminem diligo, quem non probem: quem porrò cœpi diligere, tantum abeſt, vt exigam ab eo plus, quàm præſtare poſſit, vt etiam, ſi peccauerit, remittam. quis enim eſt, qui leges amicitiæ perpetuò ſeruat? quamquā te quidem ab hoc numero non minùs verè, quàm libenter, ſegrego. noui tuam conſtantiam, noui curam, atque induſtriam, in quacumq; re amor eluceat. quæ quò rariora ſunt, eò magis hîc te deſidero: nec deſiderium ferrem, niſi cogitarem, eo te cōſilio diſceſſiſſe, vt auctus virtute ad nos redeas. quod vt aſſequaris, ita cupio, vt parenti tuo concedam, præterea nemini. Ioannem Ricciam Policianum illuſtri iam virtute

tute adoleſcentem, qui aliquando mecum in tuis ædibus inuitatu parentis tui viri optimi, cœnatus eſt, audio Piſas breui, ſtudiorũ cauſſa, venturum. eum velim roges, vt me diligat, quãdo ego ſingulari ſum in illum beneuolentia, ſic, vt te æmulum vix patiar. Salutabis meo nomine exquiſitæ doctrinæ virum, poëtam ſummum, Petrum Angelium Bargæum, qui Latinam, & Græcam linguam iſtic publico munere maxima ſua cum laude profitetur. Vale. Romæ, X. Kalend. Iun. M. D. LXIIX.

IO. ANTONIO VVLPIO.

VIX credas, quàm me delectauerint inſcriptiones à te miſſæ: non ſolùm, quia diſertæ, ac perelegantes: verùm etiam, quia gratiæ ineundæ ab ampliſſimo viro, ſingulari virtute ornato, Thoma Altimaro, oblatam occaſionem auidiſſimè ſum complexus. nam, quod inde natum eſt argumentum epiſtolæ tuæ, ita ſcripta, vt ſummum ingenium, ſummum etiam erga me amorem oſtendat: hoc ipſum apud me quanti eſſe putas? equidẽ, ſi qua eſt huius vitæ felicitas, maiorem eius partem in hominũ eruditione, & probitate excellentiũ, id eſt, tui ſimilium, amicitia conſtituo. Quare cùm tibi maximas ago gratias, quod ad me ſcripſeris, quodq́ue mihi haud paullò plus, quàm agnoſcere debeam, tribuere videaris, quippe cùm ea referas ad iudicium meum, quorum ego te, ſi arbitrij mei res eſſet, Ariſtarchum liben-

libenter ſtatuerem: tum verò ſic velim exiſtimes, ſi quis eſt, qui tuæ laudi faueat, qui tuam præſtantem doctrinã in ore habeat, qui denique tua cauſſa ſumma omnia & cupiat, & curet, eum eſſe me, daturumq́ue operam, vt animum aliquando res ipſa declaret. De inſcriptionibus iudicaui Sanctæ Seuerinæ Archiepiſcopo, quas probarem maximè: nullam tamen, vt verè dicam, improbare audeo; cùm aliquid in vnaquaque videam excellere. Vale, & Altimaro ſalutem à me plurimam. Romæ; Kalend. Iun. M.D.LXVIIX.

VINCENTIO RICCIO A SPE.

MITTO, quæ petis omnia, præter vnam Petrarchæ paginam: quam ego primùm à pueris noſtris, deinde à me ipſo diligentiſſimè quæſitam, ne inter fragmenta quidem reperire potui. Atticanis epiſtolis etſi adhuc mihi opus erat, tamen quando ita vis, & ego tibi tua petenti neq; negare poſſum, neq; volo, remitto tibi eas per eundem tabellarium, qui has litteras ad te perferet. Mihi quidem animus iſte tuus gratiſſimus ſemper erit. verumtamen, mi Vincenti, ſi curabis, vt mihi de eodem volumine in aliquot dies commodare poſſis, impones operi præclaro velut artifex egregius vltimam manum. nam ego non niſi libros quinque cum meo libro contuleram. reliquam partem, vt abſoluere aliquando poſſim, non petam à te pluribus verbis, ne videar beneuolentiæ tuæ

tiæ tuæ diffidere. Vides cupiditatem noſtram. Tu ſtatues in hac re, quod ſit ex fide tua primùm, deinde etiam ex voluntate mea. Ego te, & Peregrinum noſtrum, & Hieronymum etiam in oculis fero. Venetijs, VII. Kalend. Iun.

EIDEM.

HENDECASYLLABVM *carmen, quo nos tam amicè ſalutaſti, multis cauſſis legi perlibenter. primùm, quòd tuum erat, deinde, quòd elegans, & ornatum, poſtremò, quòd in illo mihi ſignificabas memoriam tuam noſtræ neceſſitudinis, & beneuolentiæ. itaque non poſſum non tibi vehementer gratulari, mihiq́ plurimum gaudere, tibi, qui tam egregiè bonis in litteris profeceris: mihi, qui talem, ac tam amabilem nactus ſim amicum. Deus igitur faxit, vt in hac animorum coniunctione ad extremum vſque vitæ curſum perſeueremus, &, quæ ſummi amoris vterque fundamenta iecimus, ea non ſolùm confirmemus, verùm etiam augeamus. ſic enim habeto, qui propter egregias animi, ingenijq́ue tui ſuauitates vehementer te diligant, eſſe quàm plurimos: qui mihi ſint in te amando pares, eſſe vel paucos, vel fortaſſe neminem. Sed hac ſatis. Illud curabis, vt erudito iuueni, Cornelio Diuo, ſalutem meis verbis annuncies plurimã. Benè vale. M.D.XXXI. pridie Non. Sext.*

EIDEM.

VIDE, *quanti mihi ſis, quantumq́ te diligam: vbi*

vbi primum ex balneis reuerti, eueſtigiò adſcribendum connolaui. quod ideo ad te ſcribo, quia non eius generis meæ literæ ſunt, vt ex illis aliquid poßis cognoſcere, quod aut noſtra interſit, aut te ſcire neceſſe ſit. vnum eſt illud, quod velim te intelligere, nobis Dei beneficio priſtinam ſalutem ſi non penitus, certè magna ex parte reſtitutam. De meis ſtudijs, propter diuturnã valetudinis infirmitatem, propè iam actum videtur. ego tamen, vt ſpero, quidquid omiſſum eſt temporis, breui reſarciam. Tu quid pepereris, quid parias, vehementer ſcire cupio. non enim is es qui patiaris tuum ingenium longo otio torpeſcere. idq́; cùm præſtas, non modò tibi vtilitatem cum laude quæris, ſed etiam tuis omnibus & amicis & propinquis, lætitiam atque gaudium affers. Bene vale. M. D. X X X I I. X V. Kalend. Septemb.

E I D E M.

L E G I tuas litteras, perbreues quidem illas, ſed tamen valdè mihi gratas. Lætaris, quòd conualuerim: ego contrà, quòd te repererim tam bellè valentem. De Cornelio quod ſcribis, non legi ſemel, ſed bis & ſæpiùs. habeo enim illum conuenire. tu, ſi libebit, eris mihi comes in homine viſendo. M. D. X X X I I. X I I. Kalend. Septemb.

E I D E M.

M V L T I S, & ijs quidem maximis argumentis declaras mihi in dies tuum erga me amorem non

confir-

confirmari ſolùm, ſed etiam augeri vehementer. Quòd enim tam ex animo delectaru noſtra conſuetudine, quòd tam frequenter nos viſis, quòd tam crebrò litteras mittis, cui dubium eſſe poßit, hoc ex nimia quadam in me beneuolentia proficiſci? Quare ferreus omninò ſim, & humanitatis penitùs expers, niſi te valdè amem, & obſeruem, qui nos, nullo noſtro erga te merito, & ames, & beneficijs ita tibi obſtringas, vt, vnde pares referamus gratias, nullus iam relinquatur locus. Gratæ igitur tuæ litteræ, eoq́ magis, quod intellexi te Patauium cogitare, vnde ſperem te pro ſingulari tua prudentia, & in bonas artes propenſione, ampliſsimam famam, & celebritatem nominis ad tuos relaturum. Quod autem ad Græcas literas animum appuleris, hoc tuum conſilium & probo vehementer, & feliciter Deum Opt. Max. fortunare volo. crede enim mihi, nihil poteras præclarius cogitare, quàm cum Latinis Græca coniungere. Sed, quoniam noſtram epiſtolam, ſi lõgior extitiſſet, futuram tibi gratiorem ſignificas; ſic habeto mi Vincẽti, nos prolixius ad te nõ ſcribere, quod neque prolixores epiſtolas, quibus confirmetur, amicitia noſtra videtur deſiderare, neque mehercule valdè eſt, quod ſcribam, quod aut noſtra interſit, aut te ſcire oporteat. Niſi fortaßè velis me ſcribere, in Italiam Gallos aduentare, & Venetijs viſum eſſe cometam Sextili menſe, & ſimilia, quæ minimè te fugiunt, Quod ſi viderim te longitudine capi, dummodo tibi ſatisfaciam, inanes potius,

quam

quam nullas, ad te litteras dabo. Vale. pridie Idus Sept. M.D.XXXI.

EIDEM

ET litteras, & libellũ accepi, de quibus tibi gratias ago. neq; verò mihi erat ignota diligentia tua, quã antea nobis, cùm Venetijs viueres, id eſt, cùm in humaniora ſtudia mecum incumberes, multis quidem argumentis declaraueras. Peregrinus & cæteri cõmunes amici ſalutabuntur à me diligenter, vbi primùm eos offendã. Tu fac exiſtimes nihil eſſe, quod ab homine amiciſsimo pficiſci poſsit, quod ego nõ velim te à nobis exſpectare. fecit humanitas tua, quã mihi Patauij tam egregiè ſignificaſti, vt ad antiquũ amorẽ erga te meum addiderim etiã cumulum quendã beneuolẽtiæ ppe ſingularẽ. amaui enim ſemper, & amo voluntatem hominum, quæ mihi rerum omnium antiquiſsima eſt. itaque, contubernalibus tuis lectiſsimis viris, Auguſtino, Bartholomæo, & Ioanni cùm ſalutem dixeris; addes etiam, omne meum ſtudium, & officium ijs paratum eſſe, ac ſemper fore. quod vt aliquando tu cum illis experiâre dabo operã, quantũ erit in me ſitum. Paulus Papienſis per me vobis omnibus ſalutem adſcribi voluit, ſeque conſtanter aſſerit perpetuò comitati veſtræ deuinctum in primis fore. Si Bonamicus redierit, ſi mihi ſignificabis, gratiſsimũ feceris. Vale. Venetijs, Idib. Sept. M.D.XXXI.

EIDEM.

POSTQVAM mihi renunciatum eſt, te

Pa-

Patauium adipiſcendæ philoſophiæ gratia, conceſſiſſe, plurimum ſane voluptatis animo cepi, & hoc tuum conſilium etiam atq; etiam tacitus mecū ipſe laudaui. facit enim amor erga te meus, vt exiſtimē, quidquid tibi conducat, id mihi etiam expedire, atque tu, cùm in tanta hominum luce, in tāta doctiſſimorum virorum frequentia viuas, nō dubito, quin bonarum omnium diſciplinarum, & laudatarum artium cognitionem breui ſis cōſecuturus. noui ego ingenium tuum: noui impetus ad laudem. itaque nō adhortabor te ad eas artes, quibus ab ipſa pueritia deditus ſemper maximè fuiſti, quid ſit anteacta ætate tua dignum, qui te mores, quod inſtitutum vitæ deceat, tu videbis. Ego illud tantum tibi ante oculos ponam, vt cogites, in ea te vrbe nunc agere, quæ liberalium omnium doctrinarum hodie veluti domicilium habeatur, & à qua inanem quemquam redire, turpiſſimum ſit. atque hoc ſatis eſſe arbitror ad excitandum te ad honeſtas diſciplinas. quamquā ne hoc quidem ideo tibi propono, quòd volūtati, aut prudentiæ tuæ diffidam, ſed vt potius amori erga te meo, qui me ad ſcribendum impulit, ſatisfaciam. quod tu cùm legeris, eo velim accipias animo, quo nos & cogitauimus, & ſcripſimus. Cornelium Diuū, Peregrinum Benzonum, Nicolaum Soxicam, & Hieronymum Ricciam Muranenſem, communes amicos, meo nomine ſi ſalutabis, erit mihi vehemēter gratum. Tu fac valeas, & me, vt inſtituiſti, diligas. M.D.XXXI.

EPISTOLARVM PAVLI MANVTII LIBER NONVS.

NICOLAO CAETANO CARDINALI

EGO verò fratris tui, Principis optimi, filios, præſtanti ingenio adoleſcentes, & libenter ſum complexus: &, perſpecta ſingulari probitate, atque ad bonas artes propenſione, quotidie magis vtrumq; diligo. Sed, vt illorum præclara ad virtutem indole, pro mea erga familiam veſtram peruetere, perpetuáque obſeruantia, vehementer lætor: ſic ad excolenda eorum ingenia quod attinet, nec mihi vacui temporis eſſe quantum res exigit, nec facultatem, quæ voluntatē æquare poſſit, nō mediocriter angor. quamquā illis, vt video, quæ aliunde petuntur, intra domeſticos parietes abundè omnia ſuppetunt. vt enim reliqua omittam, cùm in tuam vitam intuentur, cùm tuos mores, tua inſtituta, tua ſtudia, cōtemplantur, nullā præterea diſciplinam, nullius vocem, aut præcepta deſiderant. verumtamen ſi quando acciderit, vt ab iis occupationibus, quarum concurſu penè obruimur, reſpirare liceat, deeſſe veſtræ cupiditati non patiar induſtriā meam. quod vt enitar, hortantur quidem multa, nihil tamen magis, quàm epiſtola tua, quæ me cùm ſer-

ſermonis elegantia, tũ ſignificatione amoris, & iudicij de me tui ſic affecit, vt nihil vnquam ſenſerim iucundius. Vale. X. Kalen. Apr. M.D.LXXI.

PAVLO MANVTIO
S. P. D.

SVPERIORIBVS proximis diebus ſumpſi mihi quiddam non alienum, vt arbitror, ab officio meo; neque tibi aduerſum, cum optimo animo tuiq; amantiſsimo, qua te ratio impuliſſet, vt de optimo Imperatore Maximiliano, Domino meo, verè rectèq; cogitata, & ad Sambucum noſtrũ præſcripta, ex libro epiſtolarum tuarum tolleres, & benè culta euerteres, exquirere non dubitaui. Magnum enim atq; graue aliquid fuiſſe, quod te ipſum quaſi, ad cuius laudes amplificandas illa, quæ diuulgaueras, pertinebant, inuerterit, ſtatuebam, & quin hoc cum iniuria, quæ capiti Reip. Chriſtianæ fieret, coniunctũ eſſet, dubitare non poteram. Itaque cùm te, propter excellentem omnium liberalium doctrinarum cognitionem, animo meo egregiè carum habeam, & tibi aliquid à maleuolis inſtillatum, quò minùs in recta ſententia maneres, putem, erigere te, atque confirmare rurſum meis litteris volui. Spero autem, ac potius confido, te pro ſingulari tua humanitate & probitate in optimam hoc accepturũ partem, ac maiorem mihi, cui Cæſar intimè eſt notus, fidem habiturum, quã hominibus Imperatoris opt.

& inuictis.tuiſq; laudibus inimicis,meq; dubitatione & cura, quam iſta mutatione, cuius nulla vera ratio excogitari poteſt, nobis iniecisti, leuaturum. Id vt facias, & hanc meã curioſitatẽ (licet hoc nomen in vitio ponatur) ab omni maleuolentia diſiunctiſſimã, ac potius cũ ſumma erga te beneuolentia, fideq;, quam integerrimam Cæſareæ Maieſtati quó ad vixero, præſtabo, cõiunctam eſſe tibi perſuadeas, in maiorem modum peto. Benè vale. Viennæ, ex aula Cæſarea, IX. Kal. Iunij. M.D.LXIX.

Ioannes Crato à Craſtheim,
S. Caeſ. Maieſt. Conſ. & Medicus
intimus.

IOANNI CRATONI
Viennam.

SI quis eſt, vir præſtantiſſime, qui conſtantia delectetur; & quam ſemel conſilij viam ac rationem eſt ingreſſus, in ea libenter pergat, is ego ſum, & eũ eſſe me non mediocriter gaudeo. ſed, vt te nõ fugit, ſingulari doctrina ac ſapientia virum, in hominum voluntatibus nihil eſſe perpetuum neceſſe eſt: nec videtur in aliquam culpam incidere, aut malè de ſe ipſo conſulere, ſi quis ita vitam inſtituit, vt eius cõſilia ratio temporum moderetur, ac regat. Ego olim in illa mea ad Sambucum epiſtola, quid cogitarem, declarandum putaui. nam, & ſi de ſtudijs meis humiliter admodum ſentirem, nec ſatis fore ſperarem,

vt ex ingenio meo quidquã depromerem, quod ſi ad Maximilianũ, Regem tunc Romanorum inclytum, nunc Imperatorem, mitteretur, aditũ mihi ad eius beneuolentiam patefaceret: ſuaſu tamen amicorũ, aßiduiſq; ſermonibus in eam mentem impellebar, vt maximo principi, erga liberales omnes diſciplinas egregiè animato, notam eſſe cuperem induſtriam tuam. nunc mutata mea ratio eſt. Romam euocatus à Pontifice, ſic impedior negotijs, ſic à ſtudijs auellor, vt, quæ de litteris noſtris opinio fuit, ſi modò vlla vmquã fuit, ea nihil dignum, in ſumma temporis inopia, præſtari à me poſſe confidam. porro, quod pollicebar, cùm poſſe perfici ſperabã, id, ſpe ſublata, cur pollicear, non video. niſi ſi, quod à mea nõ ſolùm natura, verùm etiam conſuetudine, ſemper abfuit, eos imitari velim, qui maiorem ex inani quadã oſtententatione, quàm ex ipſa veritate, voluptatem capiunt. Nam quòd vereri te oſtẽdis, ne maleuolorum opera & artificio factum ſit, vt à priſtina ſententia diſcederẽ: patere, obſecro, perſuaderi tibi, primùm, id quod res eſt, mutationem feciſſe me voluntatis, nõ iudicij: deinde, illa ipſa mutatione voluntatis, quam nulla temeritas attulit, ſed ab inuito neceßitas expreßit, nihil animo meo moleſtius, nihil acerbius accidere potuiſſe. quid enim? an ego vel ita hebeti ſum ingenio, vt quibus virtutibus tanta Maieſtas ornata ſit, non intelligam; vel ita improbo, vt, quæ laudes tantis virtutibus debeantur, non confitear? iſtam calumniam, opinor, neque qui ſtudia mea, neq; qui

mores nouerit.in me conferet. In quo tamen, vt ingenuè fatear,eſt quod me mordeat.qui enim alios, homo minimè fallax ex ingenio meo antea metiebar,nunc demum,quaſi admonitus officio litterarũ tuarum,incipio ſuſpicari, poſſe aliquem, quod à me ratione,vt arbitror.optima factum eſt,id, aut ignoratione conſilij mei, aut ſua fortaſſe naturæ vitio, deteriorem,in partem interpretari.neq;, huic malo quæ mederi ratio queat, diſpicio: nec poſſum,in optimæ animi conſcientia,non aliquam tamẽ ex aliena ſuſpicione moleſtiam trahere. Tibi quidem,Crato optime, cùm & me verbis exquiſitis in epiſtola tua elegantiſſima,ac planè omnium quas adhuc legerim,prudentiſſima,laudaueris. & ea ſimul ſcripſeris,quæ profectò,niſi me valde,diligeres, & niſi de mea exiſtimatione ac laude laborares,tibi numquã in mentem venire potuiſſent, quas gratias debeam, facilè video; quas agere poſſim, non reperio. quod tamen in me eſt,vt meritum tuum perpetua memoria colam,& ſingulari te ipſum amore complectar, quod virtuti quoque tuæ, omnibus notiſſimæ, libenter tribuo,id ſi omittam, nefario me ſcelere deuinctum putabo. Vale.Romæ,Id.Sept.M.D.LXXI.

EIDEM, Viennam.

Et ſeriùs,quàm tu fortaſſe exſpectabas, & breuiùs omnino,quàm vterq;noſtrum vellet,ad te ſcribo.id accidit valetudinis incommodo,non obliuione tui,ad quem quotidie mentem refero, & ea ſanè

volu-

voluptate,quæ maior eſſe nulla poßit. quod ſi corporibus animi mederentur.facilè ſanaret hunc morbum,quo quinctum iam menſem laboro,iucundißima recordatio humanitatis, & beneuolentiæ erga me tuæ. alleuari tamen videor,dum de te cogito, tecumq́; quaſi loquor. calores exſpecto,valetudini meæ ſemper viles. nam hiems, & veris inconſtãtia, cum hie mali propè frigore malè me vehementer habuit. Si valebo, exſpecta epiſtolam benè longam. interim ama me, vt facis. Vale. Romæ, Kalend. Mai. M.D.LXX.

LABORABAM eodẽ,quo antea, morbo, & quidem aliquanto etiam grauiùs. ita Dei voluntas fert. nec ſatis cõſtat inter medicos, qui ſit exitus futurus: meus animus, vt ingenuè tibi fatear, aberrat à bona ſpe, quippe ætate ingraueſcente, valetudine perimbecilla, morbo plurimorum menſium. Te rogo pro noſtra neceßitudine, ſi quid mihi acciderit humanitus, filium meum Aldum, qui viuit Venetijs, tuis officijs, tuaq́; humanitate complectaris. Ego, ſi diutiùs vita fruar, nullum mihi crede, erga te amicißimi atq; obſeruantißimi hominis officium prætermittã. Hæc quoque aliena manu: nam mea vim penitus omnem ademit morbus. vide, qui ſim, mi Crato. Vale, & poſthac Venetias, quò me breui conferre cogito, ad oratorem veſtrum litteras mittes. is mihi eas reddẽdas curabit. &, quãquã fieri poteſt, vt inde me Patauiũ, valetudinis curãdæ gratia, conferã, tamẽ diſcedens mãdabo meis, vt litteras mihi tuas eò mittant.

EIDEM, Viennam.

NVNC demum exoriri mihi videor, & quaſi poſt multã noctem lucem adipiſci, reuerſus poſt annos decem in patriam ab vrbe Roma, vnde me, laborem nullum pro publica re, communiq́ commodo recuſantem, grauis morbus ac diutinus extruſit. Gratulantur amici, amplexantur, lætitiam oculis, vultu, ſermone declarant. Hoc mihi iucũdiſſimum eſt: ſed, in hac iucunditate, angor ſæpè intimis ſenſibus, dum recordor, quid iacturæ, quãdiu Romæ vixi, ſtudia mea fecerint: de quibus, quamquam intelligo nõ eum eſſe me, qui magna præſtare poſſim, verumtamen minima fortaſſe non erat exſpectatio. Ire, inquies, non oportuit. certè, ſi diuinare licuiſſet. verum ſi res adhuc integra ponatur, eundi conſilium qui reprehendat, fortaſſe nemo ſit. Laborabam domeſticis incommodis, fratrum meorum culpa: nec ſpes erat emergendi, niſi noua conſilia caperentur. Vocabar à Pontifice Max. quo nihil videri poterat honorificentius: fructum autem quis non exſpectaret? Cohortabantur ampliſſimi viri, quorũ erga me ſingularem beneuolentiam multis rebus antea perſpexeram, læta deniq́, copioſa, ampla ab omnibus omnia promittebãtur. quid agerem? credidi, & ſperaui: vt ferè ſumus omnes homines hoc ingenio, vt ea, quæ cupimus, libenter quoq́ ſperemus, quamquam hòc leuius, quod ſpem fefellerit euentus: non tam enim abundare, quàm non egere, gratum eſt: illud perquam graue, quod perpeti ſæpè multa ſum coactus,

inde-

indecora prorſus, indignaq́ue ſtudijs noſtris, ætate noſtra, exiſtimatione antè parta. In quo tamen occurrit ea conſolatio, quòd, in illo vitæ duriſſimo genere, multa ferẽdo, multa ſimul didici, quæ profectò me numquam neq; libri, neq; vlla doctrina, neq; dies ipſa docere potuiſſet. Nũc, ſingulari diuino munere patriã adepti, redibimus ad illa præclara ſtudia, vnde diſcedere non oportuit; omniq́; prorſus cura vacui, nullo cuiuſquã imperio, excluſis etiam, ſi licebit, interpellatoribus ſi non licebit, rure abditi, ſalubri aliquo, & amœno loco, fruemur, liberrimo otio, litterulis noſtris, operamq́; dabimus, quantum in nobis erit, vt, quod amiſſum eſt antea temporis, non id quidem totum, (qui enim fieri poteſt?) nonnulla tamen ex parte ſarciatur, & aliquem adhuc ex induſtria noſtra fructum poſteritas capiat. Valetudine modò vtamur commoda, qua nunc omninò caremus, erepta laboribus illis, animiq́; curis, quæ nimium omnino graues, nimium diuturnæ fuerunt. Febris diſceſſit poſt nouem tandem menſes: ſed inedia, morbo, mœrore, ad horribilem propè maciem redacti ſumus: quodq́; miſerius etiam eſt, aluum purgare, niſi accedant extrinſecus adiumenta, numquam licet. Huic aritidati aſininum lac prodeſſe in primis poſſe, neque huic remedio vllum præſtare, inter omnes medicos conuenit. In cibo ſicca omnia damnant, humida probant, præſertim, quæ facilia ſint ad concoquendum. Pono magnam ſpem in eorum conſilijs, maiorem tamen in animi tran-

quillitate, in adſpectu meorum, in cæli patrij ſalubritate. denique ad omnipotentem Deum omnia refero. quidquid acciderit, eius volũtati libenter acquieſcam. [h]æc de ſtatu noſtro: vtinam quotidiè lætiora. quod [f]uturum ſpero, & ſanè tua quoque cauſſa cupio. neceſſe eſt enim, quem valdè ames, (ſic enim mihi iam perſuaſi) de eo te valdè ſollicitum eſſe. Ad illam ſuperiorem epiſtolam, Romæ ſcriptam pluribus verbis, expecto, reſpondeas. Vale. Venetijs. X. Kalend. Nouembr. M. D. L X X.

BOTVITO NERICIO
Senas.

VELLEM, vt, quàm libenter eos homines complector, quorum in ſermone & in moribus aliqua ſigna virtutis, & integritatis elucent, tam ſæpè accideret, vt eos colere officijs, ornare verbis, aliqua demum vel tueri, vel augere faulctate poſſem. profectò animus meus, cui multis rebus fortuna defuit, & tibi, & alijs tui ſimilibus longè pateret illuſtrius. hanc tu fortaßè voluntatem meam, nullo quidem adhuc inſigni merito declaratam, ſpectas, cùm mihi gratias agis, quod te, cùm Romæ eßes, humaniter acceperim, & in ſumma mea occupatione, numquam tamen aditu, nunquam ſermone excluſerim. quæ tu pro tua bonitate magni beneficij loco ducis: ego, ſi quis ea præſtet, non tam laudandum, quàm, ſi omittat, vituperandum puto. Quod verò de ſcriptis meis

meis ita ſentis, vt ea cùm vehementer ipſe probes, tum à tua ſentẽtia non diſcrepare commune iudiciũ dicas: iſtam equidem opinionem tanti æſtimo, quanti æſtimari debet ea laus, quam eruditorum ac ſapientium virorum conſenſu & approbatione nixã, inuidia aut maleuolentia labefactare non queat. veruntamen, qui me probè norim, vereri ſæpè cogor, ne te quidem amor, multos fortaſſe fallat auctoritas tua. ac, ſi me audies, cui debes in ea re, quæ ad me ipſum pertinet, obſequi non inuitus, parumper moderabere poſthac iudicium de me tuum: ne dum exiſtimationi meæ nimium ſtudes, tuam in diſcrimen adducas. Sunt enim quædam peſtes hominum, quibus aliena laus ita moleſta eſt, vt, quidquid alijs addatur, ſibi detractum putent, & omnem detrahendi obtrectandíue locum ſic arripiant, vt ex aliena ignominia ſibi laudem quærere videantur. De mutatione illa, quam feci in epiſtola ad Sambucum, & prudenter, & amanter iudicas. ſcripſi, cùm impedimenti nihil ferè videbatur, quo minus id, quod cogitabam, ad exitum perducerem: induxi, cùm propter aſsidua negotia ſtudijs meis ita diffiderem, quaſi nihil ne mediocriter quidem eruditis auribus, non modò Imperatore Maximiliano dignum, afferre iam poſſent. vtriuſq; conſilij cauſſam ad Cratonẽ perſcripſi. ſpero fore, vt meum factũ, de quo, parùm æquis animis nonnullos iudicare, litteræ tuæ ſignificant, vir optimus, ac prudentiſsimus nõ improbet. q̃d ſi euenerit, tanti hominis auctoritate ſuſtentatus,

non

non equidem dicam,quid alij ſentiant,non laborabo,ſed certè multò minus:cum præſertim te quoq;, florentem ingenij,probitatis, doctrinæ fama, tui iudicij teſtimonio mihi non defuturum intelligam. Vale.Romæ, XIIX.Kalend.Octob.M.D.LXIX.

AVGVSTINO ANGELELLO Fabrianum.

NEC *filius adeſt, profectus Venetias cum matre ante aliquot dies: nec mihi à grauioribus curis tantum ſpatij relinquitur, vt binis tuis litteris pluribus verbis reſpondere poßim. hoc tantùm habeto, delectari me vehementer diligentia tua, qua te vti video, tum in deſcribenda, tum in mittenda ad nos antiquitate. gratias agerem, ſi hoc vno contentus officio eſſem, aut hoc à te crederem expectari. in Orthographiæ libro, cùm rurſus edetur, aut in eo, qui apparatur, veterum inſcriptionum, te carere tua laude non patiar. ita noſtra conſuetudo fert: ita poſtulat et amor in nos tuus. Reliqua, cùm vacabimus, ſi modò id aſſequemur vmquam: quod ſanè non tam noſtra, quam aliorum cauſſa cupimus. Vale. Romæ. VII. Id. Maij. M. D. LXVII.*

EIDEM, Fabrianum.

DE *inſcriptionibus ad me mißis, noli expectare dum tibi gratias agam. nam neq; id patitur amici-*

tia no-

tia noſtra; & officium tuum, ſæpius iteratum, gratiarum actionem requirere iam non videtur. Quod ad meos Commentarios attinet, velim hanc moram æquo animo feras. quotidiè enim aliquid additur, aut mutatur. ita, ſi quã facit in tempore iacturam, eam tibi reſarciã. equidem iſtam amo cupiditatem ſcriptorum meorum: in qua te ſocios habere multos intelligo. vtinam otium contingat, vt eam explere aliquando poßim. Vale. Romæ. IV. Non. Septemb. M.D.LXVII.

EIDEM, Fabrianum.

PVTO te ab Onuphrio Gilio, tui amantißimo, certiorem nõ ſemel eſſe factum inualetudinis meæ: qua nonum iam menſem ita laboro, vt neq; ratione victus, neq; vllo remedij genere adhuc quidẽ alleuari potuerim. itaq; miſerè iaceo, ſpe iam deſtitutus omni, præter eam, quam in cæli mutatione multi ponendam arbitrantur. quorum ego libenter accedo ſententiæ. exire propter nimios calores nondum licuit. Sed ego exeundi conſilium ita cœpi, vt Vrbem planè relinquam, & ad patrios lares, & dulcia incunabula remigrem. in quo Pontifex, vt eſt inſigni præditus humanitate, facilem, perbenignũq; ſe præbuit. Si quæris, lætior, an triſtior diſcedam: non facilè dixerim. ita multa occurrunt, quæ animum ac voluntatem huc illuc diſtrahant. propenſior tamen in hanc partem ſum, vt poſt annos decem, ætate ingraueſcente, vrgẽte præſertim difficili morbo ad patria com-

tria complexum recurram: cuius adſpectus non dubito, quin mihi amiſſam moleſtiſſimis curis hilaritatem reſtituat, quam ſi quis afflictæ valetudini haud paullò magis, quàm orientalia quæuis pharmaca; prodeſſe dixerit, opinor non errabit. Eamus igitur dijs benè iuuantibus, & redeamus aliquando ad illa ſtudia, vnde diſcedere piaculum fuit. quod vtinam per valetudinem liceat. nam per negotia certè licebit. ita res meas conſtitui: ita, quæ diſſipata erant in domeſticis rationibus, collegi, atque contraxi: ita denique, quod accepi quaſi dictum arroganter nolim, humana omnia propemodum cœpi contemnere. De diſceſſu igitur fixum conſiliũ eſt: de die nondum ſtatui: ſed, vt hyemales imbres, tempeſtateſq́; vitentur, ante Kalend. Octo. cogitamus. Onuphrius hîc remanet, meo ſanè cum dolore: non ſolùm enim eius opera vtebar in ſtudijs verùm etiam conuictu, ſermone, probitate, ingenio ita fruebar, vt hanc iacturam ſarcire poſſe me vix vnquam putem. non deerunt omninò, quibus vtar: ſed præter operam, alia deſidero: hoc adoleſcẽte nihil aptius ad naturam meam. Te mi Auguſtine, quamquam longè diſiunctus, tamen prorſus non carebo. quæ enim tua eſt humanitas, qui tuus in me amor, ſcribes interdum ad me. ego autem, licet otium & litteras, ſi valebo, ita amplecti cogitem, vt diuelli me non facilè patiar, tamen à te viro optimo, noſtri, quod facilè perſpexerim, cupidiſſimo, atque amantiſſimo, non committam, vt in hoc genere prorſus requiri poſſit offi-

cium

ium meum. Vale. Kalend. Septemb. M.D.LXX.

HERCVLI CYOPHANO Sulmonam.

NON poſſum non amare vehementer induſtriam tuam, qua te vti video in emendando gentili tuo, poëta ſummo. perge, vt cœpiſti: nam & gloria tua conſules, & alios ad eandem laudem excitabis, Victor ad Amenios, magis arridet, quàm Victor Iolciacos: accedente præſertim antiqui libri teſtimonio. Regius autem, inania captans, veritatem quærebat in tenebris. Tu longè certiora ſequeris: itaque tibi libenter aſſentior. Vale. Romæ. XIII. Kalend April. M.D.LXIX.

EIDEM, Sulmonam.

INSCRIPTIONES illæ nihil habent, quod oblectationem aut doctrinã legentibus afferre poßit. quòd ſimiles occurrerint, inanem laborem ſuſcipere te nolo. De Ouidij loco, ad tuam ſententiam opinionem meam adſcribas, licet. Regius ille ſæpè alucinatus. tu ſi perges, vt cœpiſti, poëtam ingenioſum ciuem tuum, à mendarum labe, non mediocri tua cum laude, vindicabis. Vale. Romæ, pridie Kalend. Sext. M.D.LXIX.

M. ANTONIO CYOPHANO Sulmonam.

EXCVSAREM tibi tarditatem litterarum mearum, niſi Hercules frater tuus, quæ mea vita ratio ſit,

tio ſit, quàm aßiduis, quã varijs impedita negotijs, optimus teſtis eſſet. atque ego illi, cùm me rogaret, vt aliquid tibi reſcriberem, deeſſe mihi dixeram non modò otium, ſed etiam argumentum. nam de paracleto, ſanè mirabar non probari tibi ſententiam parentis mei, præſertim quæ rationibus optimis niteretur. cætera verò in tuis litteris erant eiuſmodi, vt à te nõ negotij, ſed animi cauſſa ſcripta viderentur: quòd mihi hæc impoſita conditio ſit, vt eorum omnium, qui quotidiè non modò ex Italia vniuerſa, verùm ex transalpinis quoque gentibus ad me ſcribunt. reſcribere litteris neceſſe ſit; iniquè mecum agatur, & prorſus inhumanè. cuius enim otij eſt, cuius etiam ingenij, tot epiſtolis poſſe reſpondere Latino præſertim ſermone, in quo mihi, propter eam, quam nonnulli de ſcriptis meis opinionem habent, non licet eſſe negligenti? At officij prætermißi grauem eſſe culpam dices. Si ſimplex officium agitur, iure dices, ſin eueniat, vt concurrant officia duo, certè poſſe alterum omitti ſine culpa, & minori maius anteponi, aut fateberis, aut in grauem ipſe culpam incides. magnam enim, niſi diſtinguantur officia, rerum omnium humanarum perturbationem ſequi neceße eſt. Simili, vt opinor, in loco mea cauſſa verſatur. Cùm enim ſacris libris, qui ad Chriſtianæ reip. ſalutem pertinent, & corrigendis, & edendis, cùm ſalutationi virorum honeſtißimorum, qui frequentant ædes meas, cùm etiam ſtudijs noſtris, vel vt inſtituta abſoluam, vel vt abſoluta perpoliam, dandaq; opera eſt,

ſcili-

ſcilicet eius temporis, atq; eius operæ partem, rebus grauiſsimis detractam, ad inanes epiſtolas transferam. inanes appello, quia video multos, cùm ſcribendi cauſſam aut perquam leuem, aut etiam nullam habeant ideò tamen ſcribere, vt meas litteras eliciant. quod niſi ſtatim aſſequantur, indignantur, & maiorem ſuæ voluntatis, quàm occupationis meæ rationem habent. Ab horum numero libenter te, mi Cyophane, ſeiungam. non dubito, quin me diligas, vel tua ſponte, propter communia ſtudia, vel imitatione iuuenis optimi, atque eruditi, Herculis fratris tui. à quibus autem diligi me puto, de ijs vt benè ſentiam, non ægrè à me ſoleo impetrare, atque vtinam quam propenſo erga vtrumque veſtrum animo ſum, tam facilè vobis animum inſigni aliquo merito probare poßim. quod equidem enitar: &, ſi contigerit, vehementer lætabor: ſin minùs, vos tamen ampleċti voluntatem meam, eaqúe contentos eße, & humanum in primis, & æquum eſt. Vale. Romæ, XII. Kalend. Decemb. M. D. LXIX.

IOANNI CASELIO
Florentiam.

AEQVE, vt video, lætamur, tu mea erga tè, ego tua in me beneuolētia. quæ ſi orta eſt ab opinione virtutis, vt certè eſt, non dubito, quin perpetua ſit. tu enim, quas artes à puero colere cœpiſti, in ijs quotidiè magis vt excellas, operā dabis: ego te, inani fortaßè conatu, (nam aduerſantur multa) ſtudio ta-

men, & voluntate, quantum licebit, imitabor. Nericium tuum quis non amet? mihi crede, tuarum litterarum teſtimonio, aut commendatione nõ eget. me quidem ita ſibi deuinxit officio ſuo, non modo vt omnia, quæ poſſum, ſed etiam quæ non poſſum, eius cauſſa cupiam. iam de eius ingenio, doctrina, eloquentia quid ego tibi, cui notior eſt, quàm mihi? prædicabo igitur alijs: vel quòd amor impellit: vel quòd ornare virtutem, noſtræ conſuetudinis eſt. Vale, mi Caſeli, nosq́; , vt facis, ama. Romæ, XII. Kal. Octo. M.D.LXIX.

FRANCISCO PLANTEDIO Manfredoniam.

ET ſeriùs, quam tu exſpectabas, & breuiùs fortaſſe, quàm vterq; noſtrum vellet, reſpondeo litteris tuis. quamquam, cùm tibi nota eſſet occupatio mea, erat humanitatis & prudentiæ tuæ, ſilentium meum in bonam partem accipere, & amici hominis commodo conſultum velle: cùm præſertim, iudiciũ meum de tuis verſibus cur expetas, cauſſa nulla ſit. tu enim hoc in genere ita es verſatus, vt excellas: ego ſaluere Muſas iuſsi ante aliquot annos, nec poëtas iam conor attingere: aut, ſi interdum, vt oblectẽ me potius, quàm vt imiter. quòd ſi tu meum iudiciũ anteponis tuo, quod ego ne comparo quidem: errare te facilè patiar, neq; committam, vt meam fruſtrà ſententiam exquiras. Mihi quidem ea, quæ ſcripſiſti

ad Rotam, vatem ætatis noſtræ celeberrimū, valde probantur. habent leporem, nec tamen grauitate carent.totum poëma(ſic enim videor appellare poſſe) luminibus ingenij doctrinæq; diſtinguitur. Sic perge:ſic ibis ad aſtra,præſertim oratoria quoq; facultate, vt video, non mediocriter inſtructus.Commentarium meum in epiſt.fam.dederam amico deſcribendum:ſed eius operam caſus neſcio quis interpellauit:edetur aliquando vel hic,ſi licebit, vel certè Venetijs:quod minimè vellem abſente me. poſt diſceſſum tuum addidi non pauca, quædam perpoliui. Cupio ſalutari à te veterem patronum meum,omni laude præſtantem,Cardinalem Commenſem, cuius erga me officia,dum viuam,animo ac memoria tuebor,prædicare numquam deſinā.Vale.Romæ, VII. Kal.Oct.M.D.LXIX.

IACOBO GORSCIO Cracouiam.

PARTICVLAM litterarum tuarum, in qua ſcribis ad amicū tuum,audiſſe te,excluſum eſſe Romæ Paulum Manutium, (hæc enim ipſa verba ponis) legi ſine moleſtia.qui enim rumor nec ſi verus eſſet,valde afficeret animum meum,ſubſidia ſibi ad omnes caſus ex optima conſcientia quærentem, is cùm ſit falſus, & inanis, quid eſt cur me tangat? Equidem ſi ſcire vis,qui ſit meus hac tota de re ſenſus,incluſus potius mihi videor eſſe, quàm exclu-

ſus.à quo enim die Romam veni, exeundi facultas, quam ſæpè valetudinis, interdum animi etiam cauſſa optauerã, data numquam eſt: non quin ijs hominibus, qui tanti apud me ſunt, vt eorum voluntatem nutumq́; quaſi legem obſeruem, vtar facillimis: ſed commiſſum fidei, diligentiæ, induſtriæ meæ negotium eiuſmodi eſt, vt abſente me iacturam patiatur. quòd ſi priuata mea res ageretur, negligerẽ fortaſſe: nunc, vt ſcire te arbitror, totum hoc munus ad ſedis Apoſtolicæ dignitatem pertinet: pro qua ſi accideret, vt vitam profundere opus eſſet, præclarè mecum actum putarem. Hoc meum ſtudium placere bonis viris, & ipſi in primis Pio V. Pont. Max. nihil omninò probanti, niſi quod ad ſummi Dei gloriam, communemq́; ſalutem referatur, ita lætor, vt cæterorum opiniones, & iudicia contemnam. quid enim laborem, quid de me ſentiant, aut loquantur ij, qui ne ſincerè iudicare poſſint, liuore impediuntur, aut maleuolentia, fortaſſe etiam hominem in ſaluberrima tollendæ prauitatis hæreticæ cura diu noctuq́; verſantem, non labori, non valetudini parcentem parùm æquis oculis adſpiciunt? ſexcentas enim artes, quibus cauſſa publica lædatur, quotidie veterator ille magnus, generis humani ſempiternus hoſtis, excogitat. Sed nomini meo, quantum volunt, iſti detrahant: me tamen, vt ab optimorum conſiliorum curſu, rectiſſimaq́; mente deducant, numquam aſſequentur. Te quidem iſta, mi Gorjci, quæ aut à leuiſſimis hominibus temerè,

aut

aut ab improbiſſimis callidè diſſeminantur, ſi putem credere, ignorare videar & prudentiam, & bonitatem tuam: vt ingenuè tamen tecum agam; poſt illa verba, excluſum eſſe Roma Paulum Manutium, optaui ſignum aliquod vel iudicij, vel ſaltem amoris in me tui: iudicij, vt hoc adderes: Quod veriſimile non videtur: aut etiam, Quod de tali viro vix crediderim: amoris, hoc, aut ſimile: Quod cupio eſſe falſum: Quod ſi verum eſt, doleo. Hæc tu ſi ſic ſcripſiſſes, cùm amicitiæ noſtræ, tum conſtantiæ quoque tuæ ſatisfeciſſes: illa quidem ipſa verba, quæ ſubacerba nonnullis videri fortaſſe poſſint, condimento quaſi aliquo mitigaſſes. Vtraque eſt à te omiſſa ſignificatio: & quamquam vtraq; mihi æquè grata futura eſſet, quippe qui à bonis eruditisq́ue viris, id eſt, à tui ſimilibus, non minùs probari, quam diligi velim. tamen neſcio quo modo ſit, vt, amori te nihil dediſſe, aliquanto moleſtius feram. Qua de re ſcripſi ad te liberè, pro mea conſuetudine, neque tamen dubito, quin tu hoc ipſum, quod ſcripſi, pro tua humanitate æqui bonique facias. Nam de ſtatu rerum mearum mihi ipſi, auctori ſatis bono, velim credas, non modo Romæ eſſe me, verùm etiam libenter eſſe, exiſtimatione integra, re familiari aucta potiùs, quàm imminuta. Vale. Romæ, VI. Kalend. Octo. M.D.LXIX.

IO. BAPTISTAE OLIVO
Aſulam.

ET S I, cùm hæc ſcripſi, non ſatis commodè valebam,

S. R. M. & Leonoræ Auſtriæ, ſororibus Spiram.

BENE agendi ratio maximè diſcitur corũ exemplo. quorum actiones generis nobilitas, aut ſplendor dignitatis illuſtrat. propterea neque optabilius quidquam eſt, quàm vt Reges, Principesq́; reliqui ad ornandam, tuendamque Chriſti Eccleſiam, vnde vera ſalus, æternæq́; vitæ felicitas emanat, ſuas omnes curas, omnia ſtudia conferant: neque nos ex vlla re maiorem capere lætitiam potuimus. quàm ex M. V. propenſa ad cultum, ac venerationem Apoſtolorum voluntate, antea quidẽ nobis minimè dubio multorum ſermone, nunc autem inſigni veſtis aure munere declarata. Et quamquam ſuæ pietatis, perpetuæq́; innocentiæ à Deo opt. Max. fructum illũ capient, quo nihil poteſt eſſe præſtantius: tamen nos quoque ne partes noſtræ deſiderentur, primùm gratias eis de iſta liberalitate, iſtaq́; mente quàm licet maximas & agimus, & habemus: deinde fore pollicemur, vt exſtet ſui muneris memoria in annos plurimos inter ornamẽta templi, in animis verò veſtris numquam exſtinguatur. Interim precibus omnibus, vt M. V. perpetuò benè ſit, quæq́; optant, feliciter. proſpereq́; eueniant, à cæleſti numine petemus. Romæ, XVII. Kal. Ian. M.D.LXIX.

HIERONYMO RVBEO Rauennam.

EPISTOLAE tuæ, in qua ſignificas Rauennatem hiſtoriam à te eſſe inſtitutam, quærisq́; à me, quæ ad eam pertineant, nonnulla, ſeriùs omninò, quàm tu exſpectabas, reſpondeo: ſed obliuionis, aut negligẽtiæ culpa liberat me diuturnitas morbi, quo primùm leuiore commotus, poſtea grauiter perculſus, ad hanc ferè diem iacui, alioqui meum in hoc genere ſtudium nec tibi defuiſſet, nec defuturum vnquam, velim exiſtimes. non eſt enim meum, minimeq́; decere arbitror, cùm humaniora ſemper ſtudia præcipuè coluerim, nunc committere, vt humanitatis officia deſiderare à me quiſquam iure poßit. Adde meam erga doctos homines, in quibus excellere te video, beneuolentiam: adde non mediocrem obſeruantiam erga ciuitatem veſtram; quæ me olim adoleſcentem omni liberalitatis genere complexa, immemorem, aut ingratum, in ijs præſertim rebus, quas ad eius amplitudinem, & gloriam ſpectare intellexero, profectò numquam ſentiet. nec verò dici poteſt, quàm valde gaudeam, quòd eniteris, atque elaboras, vt eius antiqua nobilitas, æternis ingenij tui prodita monumentis, ab omni poſteritate cognoſcatur. næ tu iam nunc iſta voluntate magnam laudem conſequeris: quid futurum putas, cùm voluntati res ipſa reſponderit? honeſtis conſilijs Deus, hominesque fauent: honeſtius autem nihil, aut præſtantius, quàm de patria benè mereri. Vrge igitur, & illuſtra, quantum in te eſt, gẽtiles tuos, quod eò tibi magis curæ debet

eſſe

eſſe, quia memoriam publicam vetuſtate iam deficientem, ab interitu vindicare non potes, quin priuatam ſimul tui nominis memoriam immortalitati commendes. in hoc argumento quid efficere; & præſtare ipſe poſſim, non equidem intelligo: verùmtamen, ſi quid poſſum, & ſi aſſequar aut legendo, aut cogitando totum illud, quidquid erit, & quantumcumque erit, prolixè tibi, perliberalique animo & polliceor, & defero. Nam illa, quæ requiris, eiuſmodi ſunt, vt vel hiſtoriæ veteris teſtimonio, vel ipſa etiam coniectura explicari facilè poſſint. Si enim Cæſarem, cùm vtrique Galliæ præeſſet, in citeriore, conuentuum agendorum cauſſa, ſæpè hibernaſſe concedimus, id quod ambigere non licet: quis dubitet, quin Rauennæ. quo nullum in ea prouinciæ parte nobilius oppidum inuenio, conuentum egerit? De fœdere, ne hoc quidem video cur in dubium vocetur. vrbs enim Ciſalpinæ Galliæ Rauenna fuit: at Galli fœderati. Locum Cicerõis in oratione pro Balbo, ſuffragante, vt verba tua declarant, vetere libro ita legerem: P. Cæſium, virum bonum, qui viuit, Rauennatem, fœderato ex populo. Vt primùm patria, deinde patriæ conditio oſtendatur. nam ſi legamus, Qui viuit Rauennæ fœderato ex populo: fœderati populi nomen, id eſt, P. Cæſii patria ignorabitur. in quo repugnat Ciceronis conſuetudo. neminem enim ciuitate Romana donatum appellat quin patriam ſimul nominet Q. Iubium, ſeu, Q. Iunium, cur non placeat, eadẽ ratione adducor. nam ſi hunc

Rauennatem [illegible]cemus: P. Caſio quid fiet? an ſolus patria caret? [illegible]ixi, quid ſentirem, rogatus à te, nec mihi tamen [illegible]ogare tantum auſim, vt meum iudicium antepo[illegible]am tuo. In amore, atque etiam in ijs officijs, quæ amori debentur, me abs te vinci nunquam patiar. Vale. Romæ, Kal. Febr. M. D. LXX.

CLAVDIO STRAMBONIO Romam.

FATEBOR *ingenuè, vt & conſuetudo mea, & amicitia noſtra poſtulat: putaui te, pro tua prudentia, & æquitate, amore erga te meo contentum eſſe: amoris fructum, & officia requirere numquam putaui: cùm præſertim, ſi quis eſt, quem diſtringant curæ non quotidianæ tantùm, ſed etiam permoleſtæ, is ego ſim. quod tu cùm ſcias, & mecum tamen ſic agas, quaſi neſcias: quid ſuſpicer? me abs te non amari? ſiquidem quos amamus, eorum commodo libenter conſulimus. odi iſtam rationem: errare malo cum tanta voluptate, quãtam opinio mihi affert beneuolentiæ tuæ, quàm id cogitare, quod ſi credam, iniucudè viuam. quid enim profecerunt ſtudia mea illa, illa, quæ tu dilaudare interdum ſolitus es: aut quid egi tantis vigilijs pro communi vtilitate ſuſceptis, ſiquidem hoc non ſum aſſecutus, vt, quibus laborem minuit labor meus, ab ijs mihi merces beneuolentiæ nulla perſoluatur. ac velim credas, non me tamen, ſi quid mihi hoc nomine debetur, id ab omnibus*

nibus exigere. inſtar omnium pauci futuri ſunt: & in hoc ipſo paucorum numero in primis eſſe te, vehementer cupio. amo enim tuos amores: ingenium plurimi facio: ſtudia laudare nunquam deſino. poſſum autem, ex iſta mente, quæ virtutum vbertas aliquando futura ſit, facilè diuinare. & hac equidem ſpe, ſi verum ſcire vis, iacturam illam, quam interitu Iulij Pogiani Romanæ litteræ fecerunt, aliquanto leuius fero. nam, ſi contexes extrema cum primis, teq́ue ipſe, vt ſoles, ad ſummam eloquentiæ laudem incitabis: non dubito, quin paucis annis Latinæ liguæ amiſſam propè dignitatem reſtituas. quod eo faciliꝰ fore video, quia tu, non contentus inani verborum ſonitu, quo delectantur multi, prudentiam ſimul ex iure ciuili, rerumq́ue maximarum ſcientiam ex Philoſophiæ fontibus hauriendam iudicas. Quibus cauſſis adductus, egregius ille vir, omni præditus ingenij ſuauitate, Caſtilioneus Cardinalis, quem tu nobis, in tanta ſimilium virorum penuria, ereptum iure doles, ita te ferebat in oculis, vt nemini concederet, qui tui amantior eſſe poſſet. Sed illum iam lugere deſinamus: quid enim lachrymæ proficiunt? aut etiam, (ſi veritatem cōſulimus: quod facere debemus) qui ab ijs malis, quibus referta eſt hominū vita, hac præſertim ætate, ad æternas beatiſsimorum ſedes migrauerit, cur eum lugendum putemus? Hæc igitur, quæ præter noſtram voluntatem accidunt, ad ſummi Dei voluntatē referamus; ita fiet, vt ea vel modicè doleamus, vel ne

vel ne dolenda quidem exiſtimemus. Vale. Romæ. IIX. Id. Maij. M. D. LXIX.

PAVLO TACONO
Vibonem.

DELECTATVS *ſum litteris tuis, non quia me ornant laudibus, ſed quia beneuolentiam erga me tuam declarant. amari enim ab eo viro, de quo bona omnia boni omnes prædicant, & optabile in primis eſt, & multorum diuitijs, atque opibus anteponendum. Quare hoc ego nomine mihi gratulor. iudicio autem de me tuo, etſi vix fieri poſſe arbitror, vt reſpondere poßit induſtria mea: tamen, ſiue rectè ſentis, gaudio; ſiue erras, error quoque tuus, vt verè dicam, mihi periucundus eſt. Locus Ciceronis, de quo meam ſententiam exquiris, totus, vt arbitor, à coniectura pendet. itaque, deſtitutus hiſtoriæ teſtimonio, affirmare nihil auſim. quod ſi tu, vbi obſcura veritas eſt, veriſimilia non contemnis: fortaßè non improbabis quod ſcripſi in meis commentarijs, dixiſſe Ciceronem, Abutor coronis; quia cùm olitorem calfieri vellet, qui ſibi interdum coronarum munuſcula miſerat, abuti coronis, id eſt, malam ei gratiã referre videbatur. Hæc, vt dixi, è coniectura: tu, ſi quid habes certius, imperti: & vale. Romæ. XV. Kalend. Apri. M. D. LXIX.*

IO. BAPTISTAE IANVARIO
Vibonem.

NEC

NEC *mea valetudo, graui iam quattuor ferè menſium afflicta morbo, permittit, vt multa: nec humanitas, vt nihil omninò litteris tuis amantiſſimè ſcriptis reſpondeam. quamquam, ſi quis eſt, cui liceat hoc officium ſine culpa prætermittere, aut is ego ſum, aut prorſus nemo. obruor enim epiſtolarum numero, quæ quotidiè mihi ab ignotis hominibus, ex longinquis regionibus, non neceſſariò plerumq; mittuntur argumento. Ego autem neque hoc inanium, & ambitioſarum litterarum genere natura delector: & ſi velim id ſuſcipere, vt vnus omnibus reſpondeam, quid me laborioſius, aut etiam quid ſtultius eſſe poſſit? cùm præſertim valetudine vtar infirma, negotijs autem curisq; vrgear eiuſmodi, quæ vel firmiſſimam defatigare ac frangere omninò poſſint. Ergo habenda mihi ratio eſt, quæ non habetur ab alijs, cùm occupatiõis meæ, tum etiã ſalutis. quod ſi hominibus mei amantiſſimis in mentem veniret: æquis animis meam cauſſam perpenderent: non otium meum ex otio ſuo metirentur: ita ad me ſcriberent, vt reſcribendi neceſſitatem nõ imponerent. Duo genera excipio, vel qui ſcribunt ijs de rebus, quæ ipſorum vehementer interſint; quibus deeſſe contrà officium eſt, vel ſi qui ſunt, qui, quacumque de re ſcribant, ita diſertè loquũtur, ita ornatè, vt eorum virtus, et eloquentia, non modò quæ poſſum, ſed ea quoque, quæ non poſſum, poſtulare à me ſuo quodam iure, atq; exigere videatur. Hoc ego te in genere, Ianuari doctiſſime, conſtituo. tu enim quamquam ad ea in-*

ea indaganda,& perſcrutanda, quibus inuentis, rerum obſcuriſſimarum vis & natura patet, aſsiduè totus incumbas,& in hoc ſtudio ita verſeris, vt omninò cum paucis excellas: tamen, quaſi hac vna laude nō contentus, ita colis, itaqúe tenes Latinam linguam, vt oratione tua nihil purius, elegantius, illuſtrius eſſe videatur. quod ſi cuperem laudari, de quo laborant multi, ego quotidie minus minusqúe curo à nullo, mihi crede, mallem, quàm à te. ſed cùm hāc in me cupiditatem ſiue ætas ſiue valetudo, ſiue ratio exſtinxerit, ita non moueor ijs laudibus. quas tu ampliſſimas in me contuliſti, quaſi nihil ad me pertineant, aut quaſi ſenſu prorſus omni caream: amore quidem tuo, vnde laudes iſtæ manant (ſic enim interpretor) mirabiliter delector: eumq́, vt eadem, quæ peperit, perpetuò alat, atque augeat humanitas tua, vehementer opto. ego enim, non modò vt parentis beneuolentiam præſtem, verùm etiam ne genus vllum obſeruantiæ, ſtudij, officij, quod ad te ornandum attineat, prætermittam, pro virili mea parte operam dabo. De verſibus, iocari te facile patior, & in ludicro argumento ingenij præſtantiam oſtendere. Sed noli à me expectare, vt paria paribus, te enim, vt alumnum ſuum, perpetuumqúe cultorem, amplexantur Muſæ: me, qui, ſalute iam pridem illis dicta, ad oratores me contuli, nunc, ſi quando ad eas conor accedere, vt alienum, ac transfugam, à ſe repellunt. Vale. Romæ, Idibus Auguſt. M. D. LXX.

ANTO-

ANTONIO FVRNARIO
Neapolim.

ET valemus,& ſatis iucundè viuimus,re domeſtica ita iam conſtituta, vt adoleſcenti filio, quem vnicum habemus, cogitandum de virtute potiùs, quàm de fortuna videatur. nam, quod ad me attinet,hanc habeo ſenectuti gratiam,vt pauca iam requiram:vel quod ad illa longè meliora properamus: non enim longè abeſſe videtur ille portus, quò peruehi cupimus ex diuturna tempeſtate;vel quòd ſtultum putamus, ea quærere cũ labore, quæ nec ſi adipiſcâre, moleſtiæ finis eſt. quod te quoque, excultum litteris hominem ſentire arbitror:& hoc equidem nomine cùm te diligo vehementius, tum diligi à te cupio. Memoria noſtri tua,muneribus declarata ſuauiſſimis, periucunda nobis eſt. Vale. Romæ. XIIX. Kalend. Februar. M.D.LXIX.

E I D E M, Neapolim.

QVAE ſolet ex cariſſimis, iucundiſſimisq́; rebus percipi voluptas, eam ipſam ex epiſtola tua cepiſſe me,prorſus velim tibi perſuadeas. hoc adeò inde pſpicies,quod in magna valetudinis aduerſæ moleſtia,defatigato etiam curis animo, committẽdum tamen nõ putaui, vt amicitiæ noſtræ,& humanitati erga me tuæ debitum reſcribendi officium non perſoluerem. Probari à te mea ſcripta,atq; etiam laudibus ornari, ſiue tu id iudicio tribuas, ſiue amori

largia-

largiaris, æquè gaudeo. nam ſi è ſtudij meis fructum aliquem exſpecto: quis vberior aut præſtantior laudatione doctiſsimi viri? ſin litteris ita vtor, vt præter eas ipſas nihil cogitem, quod his temporibus facere prope neceſſe: amari tamen à te, quem qui nō amat, hominem vix puto, in primis optabile eſt. Ac de iſto quidem tam illuſtri, aut opinionis, aut voluntatis teſtimonio mihi vehementer, vt debeo, gratulor; tibi verò gratias agerem, ſi te putarem hoc officij genere delectari: quod certè tua bonitas reſpuit; aut ſi ego is eſſem, qui officio deuinctus aliquo, libentius in agendis, quàm in referendis gratijs operam collocarem. De tuo ſtatu ſi eſt, vt volumus, & ſi nihil anno ſuperiore accidit incommodè; benè eſt: de meo, quem viciſsim tibi pro mutuo inter nos animo curæ eſſe non ignoro, ſatis multa me ſcripſiſſe exiſtimabo, ſi hoc vnum ſcripſero, languere me quotidie magis in earum rerum cupiditate, quas mirabar antea. ætas hoc fortaſſe faſtidium parit: verumtamen ratione potius aſſequi mihi videor ita vt ſentiam. quid enim appetam, cùm nec ſciam, quid vtile futurum ſit, nec iam vſura poſsit eſſe diuturna? appropinquat enim dies, qui nos ex immenſa errorum caligine ereptos, in æterna veritatis luce conſtituet. quæ me quidem cogitatio nec ſecundis rebus lætari, nec nimis angi patitur aduerſis. Munuſculum, quod ad me ſingulis annis cum pulcherrima epiſtola mittere non deſinis, penſio quædam amoris eſt: qua ego te, amore ipſo cōtentus, ea cōdicione libero, ne ſcribere

tamen

tamen deſinas, æquiore enim animo omnibus muneribus, quàm ſuauitate tuarum epiſtolarum, carere poſſum. Vale. Romæ, XIIX. Kalend. Februar. M. D. L X X.

EIDEM, Neapolim.

NON *patiar ignorare te, quod gratum, & periucundum tibi fore arbitror, viuere me nunc in patria, & planè viuere. fruor enim rebus ijs, ſine quibus vita prorſus nulla eſt, propinquis, amicis, liberis, ipſa demum libertate, qua nihil eſt carius. nam Romæ, tantum aberat, vt otioſo liceret vnquam eſſe, vt negotiorum aſſiduis quaſi fluctibus obruerer: Longiùs à te abſum: quid refert? ne Romæ quidem cùm eſſem, fore ſperaui, vt vnquam te viderem: cùm ætas vtriuſque, valetudo, vitæ genus peregrinari nos non ſineret. habet autem hoc amor à virtute ortus, vt abſentes coniungantur animis, & ſit inter eos, recordatione mutuæ voluntatis & beneuolentiæ, tanta ſuauitas, quantam vix, aut ne vix quidem vlla poteſt afferre conſuetudo. at plerique homines quotidiana ferè ſalutatione, collocutione, familiaritate, beneficijs etiam, atq; muneribus, ali, & conſeruari amicitiam putant: niſi hæc adſint, deficere, & exſtingui. ſtulte. nam, ſi ab honeſto manat amicitia; nulla re indiget, ipſe ſe ſua ſponte, ſuiſq; viribus, tuetur, ac ſuſtinet: ſin aliunde oritur; infirma ſemper, inops, inconſtanſq; ſit neceſſe eſt: à*

EPISTOLARVM PAVLI MANVTII LIBER DECIMVS.

AMPLISSIMO CARDINALI IOANNI MORONO.

TVRPE eſt præſcribere ſapienti, quid agat, & quo modo agat: neque id ego vmquam commiſerim: neque id eſt aut conſuetudinis, aut naturæ meæ: verumtamen excuſandus fortaſſe videar, ſi vel à mea maxima re, quæ nunc agitur, vel ab humanitate tua, quam omnes norunt, & prædicãt, perſuaderi me patiar, vt agam tecũ paullo liberius, quod ſentio, & quæ cum animo meo ſum meditatus, eadem nunc expromam, nihil diſſimulans, nullo veritatem artificio tegens. Ego vir præſtantiſſime, quó ad putaui, te, vti pollicitus eras, acturũ eſſe cũ Pont. de cauſſa mea, lætabar vehementer, & in hac aduerſa valetudine, quæ mihi omnẽ ademiſſe iucunditatem videbatur, aliqua tamen voluptate perfruebar ſperabam enim fore, vt auctoritas tua, prudentia, eloquẽtia, præſertim in optima cauſſa, facilè impetraret ab æquiſſimo ac benigniſſimo principe non immoderatum aliquid, aut eiuſmodi, quod inuidiam excitare poſſet: non enim ego ita efferri cupiditate ſoleo: quid igitur? annuam tantum ordinarij ſtipendij ſolutionem: vt quemadmodum

dum Pius Quartus Pontifex, immortali memoria dignus venientem ad vrbem inſigni viatico donauerat; ſic Pius Quinctus, omni virtute ac laude præſtans, ab Vrbe diſcedentem non modò ſimili, ſed maiore etiam munere proſequeretur. in quo ratio videbatur habenda ætatis meæ, habenda valetudinis, habenda etiam meritorum meorum. quamquã de meritis, ita me Deus amet, loquor non libenter: aduerſatur enim modeſtia mea: ſed hoc verbum expreſſit ab inuito dolor, & eorum temporum memoria, cùm in meum nomen inuehebantur multi, aliena conferentes in me, mea mihi detrahentes. Hoc igitur alloquendi Pontificis, & cum eo ſtatuendi, conſilio tuo, quaſi rebus meis nulla iam tempeſtas immineret, & quaſi iam in portu nauigarem, ita lætabor. Poſtea verò quàm de Mariano Victorio, ſummæ probitatis, raræ doctrinæ, excellentis induſtriæ viro, cognoui, acturum te eſſe dè negotio meo in eo conuentu, qui primus habebitur eorum Cardinalium, quibus alendorum in Vrbe ſtudiorum, moderandiqúe Gymnaſij publicè demandata cura eſt: planè ſum admiratus mutationem conſilij; &, vt ingenuè fatear, quemadmodum natura mea fert, nec bonitas tua recuſat, ex alta quadam ſpe deturbatus concidit, afflictusque iacet animus meus. equidem ijs Cardinalibus tantum tribuo, quantum eorum ſumma virtus, ac dignitas poſtulat: æquè omnes diligo, æquè colo: ſed ad eos certè nullã arbitror negotij mei partem attinere. A Pontifice ſum Ro-

mam

nam accerſitus : à Pontifice diſcedendi facultatem peto. ſi poteſtas quæritur : vnius eſt ſumma, ſi liberalitas : vnius vnico verbo pollicetur, & præſtat, ſi dignitas : quæ maior eſt, quàm à Pontifice vocatum eſſe, à Pontifice cum benignitate dimitti? Hæc mea conſilia ſunt: quibus tamen, vt debeo, anteponam tua. ſatis enim exploratum habeo, nihil te cogitaſſe ſine ſumma ratione, nihil acturum ſine ſumma prudentia. & mihi, parum in vſu rerum verſato, obſcura multa ſunt: tu tamquam Lynceus vides omnia, probatus per totam ætatem iјs actionibus, & curis, vnde ſalus publica minimè dubio bonorum omnium teſtimonio manauit. Ego me ſemel, non temerè, aut repentina quadam voluntate impulſus, ſed explorata ratione, certóque iudicio adductus, in clientelam tuam tradidi: me, liberosqúe meos tuæ potiſſimum fidei, beneuolentiaqúe commiſi. eadem mihi perpetuò mens, eadem, quoad viuam, in te vno ſita ſpes erit. tu me ornandum, augendum, tuendum ſuſcepiſti : ſæpè vidi pro varietate rerum mearum, & lætitiam, & ſollicitudinem tuam : nunc tamquam bonus artifex tuum vt perpolias opus ac perficias oportet. expedi, obſecro, me hac moleſtia : vel potius, hoc me periculo libera. vides enim, cum Romano cælo minimè iam conuenire mihi poſſe: adductam eſſe in extremum ferè diſcrimen ſalutem meam : autumnum aduentare, cuius varietatem, & inconſtantiam, hic ſi permanſero, mea certè nequaquã feret imbecillitas. Venetias

multis nominibus cogito. idque mihi primum eſt & præter cætera optandum: ſed ſi vel per Pontificem, quod non opinor, vel per quotidianam febrem, quod magis metuo, patriam, longo terrarũ ac maris interuallo diſiunctam, petere non licebit: deponam voluntatem meam, ſuſcipiam eam, quam neceßitas afferet. accedam ad Sabinos colles: quos florere audio regionis amœnitate, cæli temperie, omnium rerum, quas hominum victus, cultusque deſiderat, vbertate. Interea me tibi totum, ſalutemque meam quam ſuppliciter poſſum commendans, ac tradens, negotij adminiſtrandi rationem ſingulari tuæ ſapientiæ permitto. Vale. VII. Kalend. Sept. M.D.LXX.

AMPLISSIMO CARDINALI GVLIELMO SIRLETTO.

AVGERI tua vetera erga me merita recentibus officijs, nec miror, & vehementer gaudeo. quãquam veteribus contentus eſſe poteram: erant enim eiuſmodi, vt addi nihil poſſe videretur. ſed tamen, vt video, tua nunc quidem ad ea permultùm addidit humanitas, & quamquam neque tua, neq; collegarum tuorum, Moroni, & Cornelij, de viatico mihi impetrando ſumma contentio quidquam profecerit: æquè tamen vobis omnibus debeo, ac ſi profeciſſet plurimùm. eſt enim animi liberaliter inſtituti, ſpectare voluntatem in primis; minimè quidem rem

con-

contemnere, potiorem tamen ipſa re voluntatem ducere. ſané optimi Pontificis anguſtias temporum difficultas excuſat: verumtamen ingraueſcenti hominem ætate, non ſolum infirma, ſed etiam ægra valetudine, imparatum à re domeſtica, cum filia nubili, ab Vrbe Roma, cuius nomen omnia pollicetur, poſt decem annorum labores, ſuis ſumptibus in patriam redire, ijs fortaſſe, qui hæc ſolent animaduertere, admirationem aliquam pariet. Et quamquam ea, quæ bonis artibus debentur, ratio temporum impediat, vt etiam liberaliſſimorum Principum voluntas in optimo benè merendi curſu retardetur; me tamen à litteris nulla res abducet, ſi modò aſſequi otium licebit. ſatis cum vulgo inſaniuimus: ambigua certis, turbulenta tranquillis, inania ſolidis præferentes. ætas & præteriti iactura temporis admonet, vt reſipiſcamus, quodq́; reliquum eſt vitæ, viuamus nobis ipſis, bonis artibus, Deo potiſſimùm, à quo vno, ſi quid aut ingenij, aut doctrinæ in nobis eſt, cùm acceperimus; ad eiuſdem vnius gloriã omnes ingenij, doctrinæq́; fructus referre in primis æquum eſt. Vale, & tibi perſuade neminem eſſe, vel vmquã fore, qui tuam præſtantem virtutem aut magis amet, aut libentiùs prædicet. Cardinalem Carafam, iuuenem natum ad immortalem gloriam, exemplũ antiquæ probitatis, cuius humanitati, qua me ſemper eſt complexus, debere me plurimum fateor, niſi graue eſt, meo nomine ſalutabis. VII. Kal. Octo. M.D.LXX.

EIDEM, Romam.

QVIDQVID tuli, dum in patriam reuertor, ſuaue eſt: tuli autem aſpera, grauia, difficilia, ſanequam multa; & eò magis, quòd aſperitates omnes ægra valetudo, & corporis imbecillitas, vehementer augebat. Quæ dum ferrem, hæc mecum loquebatur animus: Suſtine, præteritorum memoria, futurorũ ſpe; & cogita, quas turbas reliqueris, quibus laboribus emerſeris, quam tranquillitatem, quam quietẽ pietas. In patriam tendis, refertam bonis omnibus. ibi te cõplexu excipiet dulciſsima coniux, languentem fouebit, infirmum reficiet, afflictũ ſubleuabit: nullũ obſequij, ſtudijq́, munus abeſſe patietur. Erat hæc duris in rebus optima conſolatio. Itaque lætus nonnunquam eram in dolore, ac moleſtia comitum meorum. nunc, aſſecutus ea, quæ ſperaui, in vnam curam incumbo, vt perditam valetudinem reſtituã. diuturnitate morbi, & inedia, corpus iam, & vires amiſeram. acceſsêre itineris incommoda, quibus ita conſumptus humor omnis eſt, vt nimia ſiccitate vitæ periculum impendeat. in reuocanda potiſsimùm τῆς κοιλίας εὐλυσίᾳ medici laborant; quam ſi aſſequor, conualuiſſe mihi prorſus videbor. dici non poteſt, quo deſiderio teneor ſtudiorum noſtrorum. quaſi ceruus ad fontem, ſi per valetudinem licebit, ſitibundus accurram. tua mihi conſuetudo, tua virtus ante oculos erit: quam imitari non deſinam, & eo quidem animo, vt in ipſa quidem imitatione magnam felicitatis meæ partem ſtatuam.

aſſe-

aſſequi enim, quod optimum, atq; perfectiſſimum eſt, non cuiuis contingit: velle tamen, & conari non mediocri dignum laude ducitur. Cupio conſeruari veterem amorem in me tuum, meritis quidem à me nullis, perpetua tamen cultum obſeruantia. quam eandem ſemper, aut etiam, ſi modò ad eam accedere quidquam poteſt, quod ego non arbitror, maiorem fore tibi confirmo. Vale.

MATTHAEO SENAREGAE Genuam.

IAM prorſus de velluto ſpem abieceram, (vtar enim noto verbo: nam veteres aliter loquebantur) niſi tu, rurſus vt eam ſuſciperem, tuis proximis litteris effeciſſes. expectabo igitur, & quidem breui, (ſic enim vis) aduentum propinqui tui, quem arbitror, in itinere Philoſophos ambulātes imitari. nam tribus menſibus non modò Genua, ſed ab vltima Luſitania facilè ad vrbem peruenire potuit. Verùm ego fortaſſè calumnior: & illi moram, homini induſtrio, & agenti ſtrenuè ſuam rem, negotia diuturniorem, quam opinabantur, Florentia, vel Senis iniecerunt. ſic enim exiſtimo: reliqua ferè per iocum. Simiolus, vt video, tibi quoq; moleſtus eſt. duci enim te vides fictis verbis: nihil cohortatione, nihil admonitione profici: quidquid dicat, inane eſſe. itaq; moleſtia te affici, neceſſe eſt, vel mea cauſſa, vel quia rei te mouet indignitas. ac vereor ne ſemper eodem loco ſimus, niſi tu des operam, vt ei per aliquem tuo-

rum iudicium intentetur, & à lictore publico vocatus ad iudicem, ſeriò rem agi ſentiat. Artes hominis prædixi. quò turpius eſt falli, & ſinere eum diutiùs tibi verba dare. quare, ſi me amas, quacumque via potes, vrge, & contende omnibus neruis: quamquam hæc quidem res tuis neruis digna non videtur: ſed contende tamen mea cauſſa, vt euomat aliquando quidquid debet. quod ſi acciderit, atque adeò cùm acciderit: cur enim dubitem, quin diligentia tua fructum pariat? non dicam, tibi agam gratias: non enim pateris: ſed, tibi acceptum referam, vt alia multa. quæ ſi obliuiſcar, hominem me eſſe non putem. Vale, vale iterum, mi ſuauiſſime Matthæe, tibiqúe perſuade, me nulla magis in re, quàm in tuis litteris, in amore, in ſtudijs, officijsqúe erga me conquieſcere. X I I X. Kal. Octob. M. D. L X X.

ANDREAE ANTONINO Oſtianum.

N I S I me valdè amares, quod multis argumentis intellexi, ſubiraſci te mihi crederem, quòd litteris tuis amantiſſimè ſcriptis nihil vmquam reſponderim. ſed ſi, cur officio defuerim, audias: non dubito, quin omni me prorſus & inhumanitatis, & negligentiæ ſuſpicione liberãdum putes. A quo enim tempore Roma diſceſſiſti, nullo difficultatis incommodiq; genere; nulla ferè dixerim miſeria negotia noſtra caruerunt. ex ea ſollicitudine, ac laboris aſſidui-

duitate incidi in morbum, cuius primùm vi deteritus, deinde etiam diuturnitate defeſſus, tentatis propè rebus omnibus, cùm neque periculi, neq; moleſtiæ finem viderem, cœpi conſilium in patriam reuertendi: extremoq; Septembri menſe, diſſuadentibus medicis, & amicis, æger in viam me dedi. Piſaurum vſque morbus ingraueſcere viſus eſt. adſpectu maris, quaſi iam in oculis diu expetita patria eſſet. propinqui boni ſpe, animus corpori medicinam fecit. febris abijt, antè quàm Piſauro ſolueremus. ita Venetias, refecti cibo, paullò firmiores appulimus. malum illud remanet, vt inueteratis morbis ferè contingit, quod aluo ſumus ita ſicca, itaq; reſtricta, nullo prorſus vt cibi genere moliri, ſoluiq; poſſit. quod ſi perpetuum eſſet, quid miſerius? ſed, ne perpetuum ſit, curabimus, & cauebimus, quibuſcumque rebus poterit. his primùm, quæ ſunt in nobis ipſis, quiete corporis, hilaritate animi, ratione victus; tum ijs etiam, quæ à medicorum ſcientia, conſilioqúe proficiſcentur. Habes, id quod optaſſe te arbitror, de ſtatu meo: tu ſi placet, viciſſim aliquid de tuo. cùm enim de te, tuiſq; rationibus certior fieri pro noſtra neceſſitudine maiorem in modum cùpio: tum ſermone litterarum tuarum puriſſimo atque elegantiſſimo, mirificè delector. Vale. Venetijs.

FRANCISCO MORANDO Veronam.

QVAE me cauſſa, minimè natura procliuem ad noua

noua conſilia, nunc impulerint, vt negotium illud Romanum, quod Pius Pōtifex Max. decem abhinc annis honorifico quingentorum ſcutatorū ſtipendio mihi demandauerat, reijciendum putarem, non facilè eſt ſcribere: velim quidem exiſtimes, eiuſmodi eſſe, vt aliter ſtatuere meis rationibus alieniſſimum fuerit. Illud certè fieri non poterat, vt cùm illo mihi amplius cælo conueniret. Quod experiri, conſtantiæ cauſſa, dum cupio parùm abfuit, quin ipſius cæli adſpectum, vſumq; perdiderim. Nouum igitur conſilium capiendum neceſſariò fuit, ſi modò mihi carus eſſe vellem, ſi ſalutis, quam omnes antiquiſſimam habent, rationem ducere. ſi denique vitæ munus, à Deo datum, eouſque tueri, & cuſtodire, quoad ille ipſe, qui dedit, arbitratu ſuo repeteret. Veni domū. hic verò me ſumma quies, & domeſtica commoda, maximeq; fideliſſimæ, atque amantiſſimæ coniugis cura tanta, quāta poteſt eſſe maxima, planè recreauit. Febris abijt, nec tamen valemus. morbi enim reliquiæ ſuperſunt, magis propè timendæ, quam morbus ipſe. quî enim valere poſſum, aut etiam quid non timeam, cùm attenuatum, exiccatumq; corpus naturali munere fungi ſua ſponte nunquam poſſit? quæ res neq; moleſtiæ parum habet, &, ſi inueterauerit, periculo non vacat. Hoc igitur malum niſi depulero, valere me non dicam. Studia noſtra, remiſſa occupationibus, retenta tamen animo, attingere nondum audeo; ne ſtomacho, vnde fluxit omne malum, præpropera cupiditas obſit. Sed heus mi Morande,

quando

quando te complectar? quando adſpectu ſermoneq́ fruar tuo? túne ad nos, an ego ad te p[illegible]? Ego ſcilicet ad te. Ire enim, cùm per anni te[illegible]ebit, ad gauderina balnea decretum eſt: q[illegible]ter antea ſumpſi, nec vnquam ſine fructu: nun[illegible]umam diligentius, quòd maiorem ætas, morbi[illegible]rauitas, ac diuturnitas cautionem poſtulat. inde excurram ad te, vt te videam, te complectar, tecum ſim. De cydonite illa, exquiſito artificio confecta, qua carui tot annos, interrupto locorum interuallis officij tui curſu, niſi tua ſponte ad conſuetudinem redieris, appellabo te quaſi meo quodam iure, ſic tamen, vt ipſum ius è tua fluxiſſe benignitate confiteatur. Epiſcopum Veronenſem, eximiæ ſanctitatis & doctrinæ virum, nec minore præditũ humanitate, vix credas, quàm videndi deſiderio tenear. Obſecro, dic ei ſalutem verbis meis plurimam. Tu autem vale, mi ſuauiſſime Morande, noſq́ue, vt ſolebas, ama. Venetijs.

CAMILLO PALAEOTTO
Bononiam.

PVTASTI ne vnquam fore, vt ego me Romanarum occupationũ è vinculis eximerem? certè factum vides. nec mihi venit in mentem eius conſilij pœnitere: quia quotidiè magis gratulor, quòd illa reliquerim, hæc ſim adeptus, quòd ab omni cura liber otio fruar honeſtiſſimo, quòd ea nunc denique ſtudia recolere mihi liceat, à quibus diſiunctus tot

annos

annos vixi, vel potiùs planè non vixi. quæ enim mihi poteſt eſſ[illegible] ſine litteris? valeat ambitio, & fucatus op[illegible]dor. nihil eſt, quod cum ſuauiſsima librorun[illegible]tudine conferri iure poſsit. quæ mente cù[illegible]m, commiſi tamen, vt aliter ſenſiſſe videar, c[illegible] ſententiam numquam mutauerim. nam ad vrbem Romam eo quidem conſilio ſum profectus, domeſticis vt rationibus conſulerem, ſimul tamen id ſpectans, ne delicias meas, optimarum ſtudia doctrinarum, prorſus deſererem. aliter cecidit. quis me accuſet inconſtantiæ? vicit meam voluntatem poteſtas eorum, quibus, vt æquum eſt, non minùs libenter, quam neceſſariò, carui, ſed mitto præterita, quaſi enim, ea dum attingo, vulneris obductam prope cicatricem renouo. Hîc me propinqui, familiares, noti pariter atque ignoti redeuntem excepêre voluptate ſumma. Vrbem priuatis ædificijs elegantiorem, & publicis operibus magnificentiorem, quàm reliqueram inueni, præterea, quamquam ardente bello, florentem vt in ſumma pace rebus omnibus. quæ vel ad vſum corporis, vel ad animi delectationem pertinent. quo dolore interdum, ac penè mihi ſuccenſere cogor, qui tot bonis, tanta tranquillitate, tanto etiam nobilium virorum erga me amore tamdiu me carere ſim paſſus. lucri tamen id factum eſt, quod, niſi hinc diſceßiſſem, diuqúe abfuiſſem, hæc ipſa profectò, quibus nunc ex interuallo recuperatis iucundiſsimè fruor, numquam omninò, quanti eſſent, intelligere

potuiſ-

potuiſſem. itaque eſt, cur immortali Deo gratias agam, habeamqúe maximas, quod mihi occaſione grauiſsimi morbi, miſsionis à Pontifice petendæ, ipſiq́; Pontifici concedendæ mentem attulerit. alioqui nec ſatis decorum putaſſem, nec vnquam omninò commiſiſſem, vt ante pactam diem negotium publicum, Vrbemq́; relinquerem. In diſceſſu commoda quædam ſperabantur, nec defuit intercedentium dignitas, auctoritas, gratia: ratio temporum eſt aduerſa, Pontifice natura liberaliſsimo, Turcicum bellum, & præſentis futuriq́; ſumptus neceſsitatem excuſante. mirum id videri nonnullis. ego, qui propemodum id, quod accidit, opinione iam perceperam, non ſum commotus, ipſoqúe miſsionis impetratæ munere contentus, cætera non dixerim equidem contemnens, ſed certè nō maximi pendens, otij cupidus nihilo lætior diſceſsi. Nunc habeo cum valetudine negotium. eius enim morbi, quo me ſcis, Romæ dum eſſem, nec parùm diu, nec leuiter laboraſſe, moleſtæ admodum reliquiæ ſunt, ſed vt ſpero ſublatis iā cauſis, quæ morbum & pepererant, & alebant, ſedulitate, ac fideli meorum cura, adiuuante etiam huius cæli, quod in lucem editus primùm hauſi, benignitate, breui omninò conualeſcam. Tu interea fac ne officium deſiderem litterarum tuarū. Vale. Venetijs.

EIDEM, Bononiam.

NAE ego iſtam villulam vehementer amo, quæ te ſeſ-

te feſſum vrbanis curis leuat, reficitq́; ſeceſſu, & otio iucundiſſimo: vbi te colligis, animumq́; transfers ad contemplationẽ pulcherrimarum rerum: quid agas, quid cures, lex nulla præſcribit: ſcribis, aut legis, arbitratu tuo: modò aprica deambulatione, modò proſpectu collium, quandoque aperto puroq́; cælo gaudes, nimirum hoc eſt viuere, & iſta ſolitudine, iſto vitæ genere, nihil beatius. cur ego tam longè abſum, cur negotijs impedior ijs, à quibus quò magis vt diſiungar, diuellarq́; operando, eò me diſtringunt, retinentq́; magis. mihi crede, ſi rerum domeſticarum ſoluta ratio eſſet, aduolarem ad te ſtatim, in ipſam inquam villulam rectà me conferrem, vt tua conſuetudine, tuis ſermonibus, tuo conuictu fruerer: te denique diſcedente, cuſtos remanerem, pomarij præfectus, villicus planè tuus. quod ſi accideret, vt iſtic exulare perpetuò cogerer, modò te interdum ſocio, modò cum libellis, præclarè mecum actum putarem, multam ſalutem vrbibus, multam honoribus, in quibus cæteri inſaniunt, libenter dicerem. quid enim expectem amplius? didici iam & magna mercede ſum expertus, quam inania ſint illa, quæ, communi deceptus errore, præclara duxeram, magnæ vrbes, magnas occupationes, ne dicam miſerias, habent. ſi quem delectat ambitio: ſi quis augendæ rei familiaris cura tangitur: ſi, ſententiam in curia dicere, aut à multis in foro ſalutari inter ſumma ponit: vrbem amet: me quidem poſthac æmulum, riualemq́; non habebit vnquam. ætas noſtra, mi Camille,

ad otium vergit. vides, quã fluxa ſint omnia: quàm facilè hunc & illum, florentes opibus, florentes ætate, repentina mors auferat: vt hoc ipſum, quod ſpatij nobis relinquitur, totum in lucro deputandũ eſſe videatur, ac fieri quidem poteſt, vt diu viuamus: ſed obſecro, quid erit, cur nos diu vixiſſe lætemur inter domeſticas curas, inter hominum fraudes, infidelitates, inſidias, addo etiam publicas calamitates, quibus anguntur boni viri, quales nos & eſſe, & haberi volumus? Amplectamur igitur ſtudia noſtra: remota ab arbitris loca, amœna, ſalubria, quæramus: vulgi ſtultitias, ineptiáſque vitemus: animos excolamus, vt eas fruges ferant, quas nec cæli calamitas corrumpat, nec malus vicinus furto ſubtrahat, nec belli ſæuientis impetus deuaſtet. In hac ſententia te eſſe, & idem probari vtrique noſtrum, litteræ tuæ non minùs eleganter, quàm prudẽter, ſcriptæ ſignificãt. ſed impedita, propter domeſticas difficultates, mea ratio eſt: tua longè facilior, & expeditior. nihil enim obſtat, quo minùs id, quod vis, exſequi, & præſtare poſsis: ego voluntate, & cogitatione paſcor: ab ipſa re quàm longè abſim, intelligo. Nec tamen parum profeci, quòd ab vrbe Roma diſceſsi. ibi enim ne ſpes quidem erat otij: hîc ſæpè vaco: nec tempus perire ſino: ſed quod otij perpetuitate careo, identidem interpellantibus aut hominibus, aut negotijs, & quod anguſta nimis vtor domeſtica re, ideo fit, vt conari, & inſtituere multa poſsim. abſoluere & perficere, præſertim quod exſpectationi

reſpōdeat, nihil ferè poßim. Habēda eſt etiam ratio valetudinis: quam vereor, ne in longū tempus afflixerit Romanum cælum, dicam an negotium? an vtrumque potius: quod ita eſſe reor. Sed, ſi valebo, ſi rem familiarem ita conſtituam, vt abſentis animū nihil pungat; imitabor, quantum in me erit, conſuetudinem tuam, expertémque culpæ voluptatem quæram. &, quod te quoque facturum eſſe, vel potius iam facere cœpiſſe video, in litteris, in colenda pietate; in ſummi Dei, ſummiq; boni, amore, & cupiditate conquieſcam. Vale. Venetijs, Idib. Decem. M. D. L X X.

EIDEM, Bononiam.

Nihil gratius oleis, vel earum magnitudine, vel continenti ſuauitate, vel ipſo amore tuo, qui te, vt mitteres, admonuit: Hiſpanis honorem tribuunt nobilium menſæ, quia magnitudine cæteris antecellunt: mihi neſcio quo modo ſubinſulſæ videntur. tuæ nec magnitudinem deſiderant, & carnis habent multum, & præſtanti ſapore commendantur. quare non διχεται, ſed præclarè collocatur induſtria tua in oleario colendo. in quo multa conſequeris. tibi, poſt vrbanas curas, voluptatem quæris: domeſticam rem iuuas: quamquam te quidem hoc arbitror in minimis ponere: amicos muneribus afficis: in quibus me non poſtremum locum obtinere, ita lætor, vt hac vna ſæpè cogitatione in magnis moleſtijs non me-

mediocre ſolatium inuenerim. Fruere, mi Camille, iſta voluptate, qua nihil honeſtius; iſto induſtriæ genere, quo nec liberalius, nec nobilius quidquam eſſe poteſt. ſcis enim, quid de ſapientiſſimis viris proditũ memoriæ ſit: agreſtem eos vitam, expertem deliciarum, ab omni luxu, atque ab illa bonorum morũ corruptrice copia remotam; victu cultuq; ſimplici contentam, vrbanæ prætuliſſe; agro benè culto, & ipſa largo ſinu ſuas opes effundente natura, nihil vidiſſe libentius. Quid magni Reges? nón ne ſua manu ſatas pulcherrimas arbores, apto ad ſpeciem ordine, iucũdaq; deſcriptione diſpoſitas, exterarũ nationum legatis gloriæ cauſſa oſtentabant? Hos qui ſtudent imitari, quis eos iure reprehendat? Vtinam fundus meus aut abeſſet propius, aut ea ſaltem regione eſſet, vbi cæli grauitas minimè timenda videretur. mihi crede, olearia ego quoque inſtituerem, ruſticis me oblectarem operibus, valetudini ſimul animóque conſulerem. quod aliqua tamen vt ratione conſequar, quocumque loco, quacumque regione operam dabo. Nam hîc diu commorandi ſpem auferunt multa, ſed maximè frigoris iniuria, & vinorum auſteritas: quæ, tenui corpore, imbecillo ſtomacho ferre vix poſſum, vel planè nullo modo poſſum. itaque de migratione cogitandum. Vale. Venetijs, Kalen. Ian. M.D.LXX.

FRANCISCO CICEREIO
Mediolanum.

QVAM vereor, optime ac doctiſsime Cicerei, quia ſeriùs epiſtolæ tuæ reſpondeo, ne quid ſuſpicêre de me durius: quod certè non debes. quo enim tempore mihi Romæ, reddita eſt, graui morbo laborabam: neque conualui, niſi poſt multos menſes, nec in Vrbe, ſed in patriam reuerſus. nã valetudini meæ cælum illud, quo vſus eram antea perbenigno, aduerſari, & obeſſe ita cœperat, diutius vt ferre non poſſem. itaque fuit omninò, vt vitæ conſulerem, ab vrbe diſcedendum. in quo ſummi Pontificis clementiam, & facilitatem laudabo numquam ſatis: qui, de languore meo certior factus, cum adhuc muneris mei ſuſceptáque prouincia menſes non pauci ſupereſſent, abeundi tamen poteſtatem petenti æquiſsimo animo conceſsit. quam quidem eius benignitatem tanti æſtimo, quanti ſuam quisque vitam & incolumitatem æſtimare debet. viuere enim diu me poſſe, aut rectè ſaltem & firmiter vmquam valere, ſi permanerem vbi cœperam ægrotare febri præſertim adhuc vrgente quotidiana, planè deſperabam. Hæc ſi tu noſti: non dubito, quin purgatus tibi ſatis ſuperque ſim. id enim æquitas & earum artiũ, quas magna cum laude profiteris, humanitas poſtulat. Sin autem de ſtatu meo nihil accepiſti: mirari te fortaſſè non nihil decuit: malé tamen de me, quaſi officium negligerem, aut inhumanitatis vitio laborarem, quem ſcires ab homine omnium officioſiſsimo, atque humaniſsimo, Octauiano Ferrario, diligi, exiſtimare non oportuit. inter diuerſa enim ſtudia,

dia, diſſimilés ve mores amicitia non oritur; aut, ſi oritur, non diu certè conſeruatur. ſimilem ſibi quiſque ad amandum deligit: in quo errare ſe non putat: ſed ſi errat, iudicium iudicio meliore corrigit, diſſuta, nõ diſciſſa, vt à ſapientibus præcipitur, amicitia. At mihi cum Ferrario triginta iam annos, eòq; amplius, arctiſſima intercedit neceſſitudo. quo primùm die mihi cognitus eſt, ingenium & futuræ doctrinæ principia perſpexi. poſtea mores in conſuetudine probaui: inde ortus eſt vtrinque amor: qui ne vnquam deficeret, aleretúrque potius, & ad ſummum perduceretur, ille ſuæ virtutis, ego meæ meritis in illum obſeruantiæ, præſtituimus. Hoc argumẽto, tu vide quid tibi ſentiendum de me putes: ego cũ Ferrario, tali viro, cuius non minùs vita, quàm ſcientia, bonis omnibus, rectéque intelligentibus probatur, placere me video, ipſe mihi diſplicere non poſſum. Nam quod vnà cum eo Bartholomæum Capram. Hannibalémque Cruceium in cælum fers: planè tecum ſentio, vel tu mecum potius. multi enim ſunt anni, cum & hominum proborum, atque eruditorum celebri ſermone commotus, & Ferrarij teſtimonio, quo quid grauius? impulſus, vtrumque cœpi diligere. Capram, iam tum audiebã, præter ius ciuile, dignámque nobili viro multarum litterarum ſcientiam, inſigni quadam erga bonos omnes, præſertim liberalium diſciplinarum amore flagrantes, liberalitate excellere, quæ laus eò pluris in priuato ciue debet æſtimari, quò minùs hodie in

 ijs

ijs, qui beati propter opes putantur, id eſt, in principibus ipſis, agnoſcitur. Cruceij humanitatem expertus ſæpè ſum in rebus meis: doctrinam è ſcriptis eius non vulgarem: præſtantem eloquentiam duxi. Quis igitur dubitet, (nam te quidem vix arbitror) quin ἀξίωμα illud apud me valeat, quod tu lepidè, veréque induxiſti: ſi tibi cum ijs viris, quos ego vehementer amo, vehementérque colo, optimè conuenit, ſequi omninò, vt mihi quoque tecum optimè conueniat, ſed, mihi crede, his argumentis iam non eget virtus tua, quam probauit largita tibi ſua iura, ciuitas omnium nobiliſsima: probauit, mandato tibi publicè docendi munere, ſenatus ille, cuius ad ſapientiam, & iuſtitiam, quaſi ad ſacram ancoram, rebus aduerſis, aut dubijs, omnes confugiunt: probarunt denique ſuo teſtimonio, ſuáque commendatione, tres illi viri, omni prorſus laude cumulati. Quæ cùm ſpecto, mecúmque cogito: munus hoc amoris tui delatum ad me per litteras, & eas litteras, quibus vt nihil humanius, ita nihil poſſit eſſe ornatius, quantū ſit, intelligo. in quo tuendo, augendóq; rebus ijs, quæ ſignificationem habere poterunt voluntatis meæ cū tua laude coniunctam, partes meæ non deſiderabūtur. tu, velim exiſtimes, quod tibi nunc libenter promitto, multo facturum eſſe me opportuno tempore libentius. id ſi credis; & ſi vtendum tibi ſtatues in omni tua re, ſtudijs, officijs, facultatibúsque meis, & eo quidem animo, tamquam ea tibi non recentis, aut dubiæ, ſed veterrimæ, & multorum annorum vſu

con-

conſirmatæ beneuolentiæ iure debeantur: erit hoc alterum humanitatis tuæ non vulgare munus: quo me tibi deuinctum perpetuò fore polliceor. Vale. Ex oppido Plebe Sacci, VII. Idib. Nouembr. M.D.LXX.

OCTAVIANO FERRARIO Mediolanum.

MI Ferrari, ſi me tantum amas, quantum profectò amas: gratulari te mihi æquum eſt, quòd exoptatæ diu patriæ compos denique factus poſt annos decem, tenui fortuna contentus ita viuo, vt regum opes honoresq́; contemnam. carebam otio, ſtudijs, rebus multis ad meam naturam aptis: quæ mihi nunc omnia Dei benignitas reſtituit: ijsq́; fruor eò ſuauius, quò fit vſus deſiderij diuturnitate iucundior. Si quid prætereà nõ tam de meo, quàm de meorum ſtatu ſcire vis: vt ferè, qui amant, curioſi ſunt omnes: hæc accipe. vxor, & filius in vrbe, commoda vterq; valetudine, illa rem domeſticam, hic officinã, emendandorumque librorum curam adminiſtrat egregiè. mihi, tædio diutinæ commorationis vrbanæ, ruſticari vehementer placet. quo primùm afflictæ diuturno morbo valetudini conſulimus; & imbecillo corpori vires addimus: deinde, quaſi quibuſdam exſolutus vinculis, liberè vagatur, & voluptate paſcitur animus honeſtiſsima. nullis hic angimur curis, nullis implicamur negotijs: licet id, quod antea

numquam licuit, prorſus nihil agere, ſi volumus: & quod licet, ſæpè volumus. nã vehi curru, oppida inuiſere propinqua, amicorum villulas obire, conuiuari etiam interdum, ſuauiſſimúque epulas condire ſermonibus, hoc ipſum voco nihil agere. quamquam, qui valetudine parùm firma, operam dat. vt ſuauiter, iucundè, & honeſtè ſimul viuat, is profectò nihil agere mihi non videtur. Sed in hoc tamen vitæ genere libros, communes delicias noſtras, abieciſſe me penitus, nolim exiſtimes. nobiſcum vbiq; ſunt, comites nunquam moleſti, loquentes, ſilentes cùm volumus, quò ad volumus. & quamquam veteris morbi reliquiæ quædam ſuperſunt, & vires adhuc languent: quiddam tamen aggredi ſum auſus, quod ſi, vt ſpero, abſoluam, & ſi, vt principia dare ſe videntur, ita procedet induſtria, vel à te probabitur, (à te cùm dico, qui ſubtiliter, & ſincerè iudicant, ſimul omnes intelligo: tu enim is es, quem nec opinio fallat, nec voluntas à veritate detorqueat) vel, quin me putes omnis expertem ingenij, nec de mea, nec de cuiuſquam omninò facultate ſtatuere, & exiſtimare quidquam poſſe, non recuſo. Locus ipſe me, vacuus interpellatoribus, & hæc viuendi arbitratu meo, rerum omnium dulciſſima, optata antea potius, quàm ſperata libertas inuitauit, vt ordirer id, quod, niſi ſedem hîc ſtatuo, aut certè, niſi in hoc ſeceſſu & in hac penè ſolitudine (nam ſi cum vrbe conferatur quamquam celebre ſatis oppidũ, ſolitudo tamen quædam videri poſſit) ma-

maiorem anni partem conſumpſero, vereor, ne ſerò admodum, fortaſſe etiam pertexere priuſquam liceat. opus eſt nec temporis, nec laboris admir... tempus hîc, vt video, deeſſe non poteſt: labor ijſdem communis vtilitatis gratia nunquam adducar vt effugiam: interim tamen, ſuperiore periculo admonitus, opera curaqúe plus in valetudinem, quàm in ſtudia, conferam. Vale. Ex oppido Plebe Sacci. VI. Idib. Nouembr. M. D. LXX.

HENRICO ET CAMILLO *CAETANIS FRATRIBVS,* Bonifacij principis filijs, Romam.

LAETARI vos arbitror, nobiliſsimi adoleſcentes, pro veſtra erga me beneuolētia, meo in patriam reditu, minimè dubitantes, quin tranquillè viuam, vacem ijs moleſtijs; quibus in vrbe Roma carere vix poterā, fruar ijs ſtudijs, cū quibus voluptatē nullā confero. nā de fructu, quē poſteritas capere poſsit ex induſtria mea nihil dico. conatus equidem à puero ſum, idq́; mihi propoſitum in omni vita fuit, vt omnibus meo labore prodeſſem: vtrum autem, quod ſequebar, aſſequi licuerit, ad meum iudicium non reuoco: viderint ij, qui noſtra legent. ego mihi temerè nihil arrogo, nec aſſentor libenter, aut ita gloriola ducor, vt falſæ opiniōis errore, quod video multis contingere, oblectari me ſinam. quòd ſi

mediocriter cælum Italicum adiuuabit, quòd eò magis lætor, quia redundabit ad te aliquid ex eorum ſumma laude; cùm vel alumni fuerint diſciplinæ tuæ, vel tuis hortatibus conſilijsq́ue in Italiam, quaſi ad mercatum bonarum artium, ſe contulerint mihi autem, caue putes, gratius quidquam eſſe poſſe, aut curari à me libentius, quàm quod ad exiſtimationem pertinere tuam intelligã. id adeò cùm præſtanti doctrinæ tuæ, ſtudijsq́ ad communem vtilitatem ſpectantibus, tum ſummæ erga me, perſpectæ iam ſatis atque cognitæ, beneuolentiæ debere mihi videor. Vale. Venetijs, XIIX. Kalend. Ianuar. M.D.LXX.

HORATIO CARDANETO Peruſium.

GRATVLOR tibi, mi Cardanete, nec ſanè magis ex animo gratulari poſſum, quòd nobiliſſimorum adoleſcentum, Henrici, & Camilli Catanorum, fratrum, auctus amicitia ſis. melior omninò reperiri ratio nulla poterat, qua ferrem æquius eorum me conſuetudine carere, quàm quod vtantur tua. te enim vel ſtudiorum ſimilitudine, vel animorum coniunctione, vel mutuis etiam officijs, quaſi me alterum eſſe puto. quæ modeſtia ſint, quæ grauitate, qua prudentia, quàm à communibus ingenijs differant. quàm à deprauatis huius ſeculi moribus abhorreant, quia breui admodum ipſe intelliges, nihil dicam. auguratus quidem antea ſum, ſi diuturna

ANTONIO ROLANDO Patauium.

ADHVC languebam ex vetere morbo: & filio non leuiter ægrotante, eram ſanè perturbatior: committere tamen noli, vt epiſtolæ tuæ, inſigni præſertim Homerica magniloquentia, & beneuolentiæ notis erga me tuæ, nihil omninò reſponderem. Quod petis, vt orationem tuam corrigam: primùm id quidem neceſſe non eſt; cùm ſcriptor ſis luculentus, iudicioqúe excellas: deinde verò tantum ab re mea mihi otij non eſt, aliena vt poßim legere. aut enim non vaco: aut, ſi quid temporis conceditur, ad ea, quæ inchoata, rudiaqúe iam pridem habeo, abſoluenda, & perpolienda totum confero. quare à te peto, vt habeas rationem & valetudinis, & occupationis meæ. Ego, poſteaquam in patriam reuerti, negotiorum magnitudine defatigatus, ætate etiam admonitus, Venuſini poëtæ verſu, Solue ſeneſcentem maturè ſanus equum, mihi & Muſis duntaxat viuere conſtitui. nullas ſuſcipio curas, niſi quas rerum domeſticarum neceßitas imponit, nouas amicitias non expeto: veteribus colendis operam non do: cum vxore liberiſq́; ſuauißimam vitam duco. hic enim dies, vt ille ait, alios mores, aliam vitam poſtulat. amicorum copia quid præter moleſtiam habeat, nôn video. ſi quis aliter ſentit, arbitratu ipſo ſuo viuat: ego malo mihi ſapere, quàm alijs. De vxore à te ducta, de ſuſceptis liberis, valdè tibi gratulor.

nam,

nam; etſi onus alendæ familiæ, duriſſimis temporibus, magna rerum omnium caritate, perquam graue eſſe non ignoro: te tamen, virum bonum, peritum optimarum artium, tua virtus ex omnibus incommodis, ac difficultatibus eripiet: aderitq; Deus, cuius eximia benignitas præclaris conatibus & optimis ſtudijs deeſſe numquam ſolet.

Vale. Venetijs, X. Kalend. Ianu.

M.D.LXX.

PAVLI MANVTII
PRAEFATIONES,
QVIBVS LIBRI

AD ILLVSTRES VI-
ROS, AVT AD AMI-
COS MISSI

COMMENDANTVR.

AD MATTHAEVM SENAREGAM AMBROSII FILIVM IN EPISTOLAS CICERONIS, QVAE FAMILIARES APPELLANTVR.

TV One, Matthæ Senarega, an meo dicam felici contigiſſe fato, vt, relicto Louanienſi celeberrimo gymnaſio, quò, tanquam ad mercatum bonarum artium, virtutis & eloquentiæ comparandæ cauſſa conceſſeras, Venetias te hoc potiſsimùm nomine contuleris, quòd noſtri, vt ipſe dicere ſolitus es, videndi & cognoſcendi mira quædam te cupiditas incenderat? tu quidem. ſi tuũ ſenſum explorem, vis me hoc tribuere fortunæ tuæ. nã, quòd ita euenerit, non modò vt ad amicitiam & conſuetudinem, verùm etiam ad conuictum, & cõtubernium meum tibi aditus patuerit; in eo, quaſi tibi quiddam expetendum contigerit, plurimùm ipſe tibi ſolitus es gratulari. de quo, non eſt meũ ſtatuere, veré ne ſentias, an ſecus. at illud meum eſt, paucis oſtendere, cur tu contrà mihi cariſsimus, iucundiſsimúsque ſis, &, quòd nunc in meis ædibus mecum habites, mecúmque viuas, in eo ego quoque meæ felicitatis aliquid agnoſcam. nam, ſi tu ita de me ſentis honorificè, quod iudicio mouearis: æquum eſt mihi à te concedi, vt ego de te non minùs verè, quàm tu de me, iudicare poſsim. ſin iſtam tibi de

me opinionem peperit humanitas: me quoque non ſolùm natura, ſed ipſa iam ratio docuit, præclarum eſſe humanitate excellere. itaque do me libenter in eam partem, vt homines officijs colam, laudibus exornem, re, ſi opus eſt, pro mea tenuitate ſuſtentem. Sed me hercule ego de te, mi Matthæe, à vero animi mei ſenſu iudico: nihil me gratia, nihil afficit ambitio. Primùm, cùm aliquoties mei ſalutandi cauſſa domum meam veniſſes, pellexiſti me in amorem tui, comitate morum, & lenitate ſermonis: deinde, quod iam non tibi modò, verùm & alijs petentibus negaueram, atque excluſeram, vt ego te domi reciperem, eloquentiæque ſtudijs erudirem, multis precibus peruiciſti. Nec mihi tamen, quod tibi, meorum ſermonum cupiditate flagranti, meamque domeſticam conſuetudinem petenti, ſatisfecerim, adhuc venit in mentem pœnitere: quin, quò plus ad noſtrum conuictū accedit temporis, eò maiorem è tuis moribus, tuiſque ſtudijs haurio ſuauitatem. non enim tam hoc te laudo, quod certè in adoleſcente ſumma laude dignum eſt, quod à ſtudio doctrinæ non de ſuis illecebris voluptas, non commodū, non ipſa valetudinis ratio deducit, quàm illud & admiror, & prædicare ſatis pro dignitate non poſſum, quod in tuis cogitationibus hæc tibi prima eſt, & antiquiſſima, vt Deum optimum maximum, à quo vno, quæ verè bona ſunt, emanant omnia, humanis rebus, quæ fluxæ nimis, infirmæq; ſunt, omnib. anteponas. Perge adoleſcens optime in hoc præclaro

diuinóque ſenſu. hæc eſt omnium rerum vna nobiliſſima, vna, mihi crede, quæ omnium Philoſophorũ ſcientias, vna, quæ omnium Regum opes facilè vincat. quare tu quidem oblecta te, quod facis, eloquẽtiæ ſtudio: in qua, quomodo principia ſe dant, futurum auguror, vt breui ſuperiorem neminem, aliquando ne parem quidem habeas. ſed illud ſtet in primis, neque vnquam excidat, omnium virtutum pietatem in Deum eſſe fundamentum. ac vide quot inde tibi bona fluant. Primùm, tuæ ſaluti conſulueris egregiè. animi ſalutem appello, non corporis. decet enim nos æternam potius illam vitam, omni felicitate circumfluentem, quàm hanc, quæ temporum ſpatijs definitur, miſerijs numquam vacantem, cogitare. deinde, patrem tuum, qui, vt audio de multis, atque etiam de te ipſo, humanam prudentiam præ diuina religione nihil eſſe putat, incredibili voluptate lætitiáque perfundes. cui quantum debeas, non ex eo ſolùm intellige, quòd pater eſt; ſed quòd is pater. qui te filium vult eſſe inter tuos ciues omni re florentem, atq; honoratum. qui te conſilijs à puero ſapientiſſimis erudiuit; qui te ſuo exemplo, ſuis optimis inſtitutis, ac factis ad laudem quotidiè vocat. Tali patri, tam probo, tam tui amanti, tam libenter ſuas omnes curas in te conſumenti, curare debes vt id, quod reliquum eſt vitæ, per te ſit iucundiſſimum. quod ita conſequeris, ſi ſtatueris, quibus artibus ideo nunc operam das, vt aliquando cæteris hominibus elegantia ſermonis, & ſcientia rerum

an-

antecellas, earum artium infirmam eſſe gloriam, niſi perpetuo erga ſummum Deum amore ſtudióq; fulciatur: mihi quidē, cui tu cariſſimus eſſe aut vis, aut certè ita videris velle, vt mihi perſuadeas, magis vlla re placere non poteris, quàm ſi te in eo, quod inſtituiſti, vitæ innocenter & cum virtute degendæ ſtudio conſtantem, tibiqúe ſimillimum videro. Et, vt iam nunc intelligas, quos in animis hominū amoris igniculos vera virtus accendat; ſcis quinctum abhinc menſem mihi tecum nihil fuiſſe, te mihi nūquam viſum, ignotam mihi tuam faciem, obſcurum nomen. nunc, apud me quo loco ſis, intelligere te puto. pauciſſimis diebus ex conuictu conſuetudo, ex cōſuetudine amor, ex amore familiaritas exorta. itaque tecum & ſæpiſſimè ſum, quod ſub ijſdem tectis neceſſe eſt, & admodum iucundè, quòd ea, quæ in tuis moribus elucet, probitate conſequeris. Et quoniam is ego ſum, qui, quò me volūtas ducat à ratione profecta, eò libenter ſequar. geſſi morem animo meo, tacitè hortanti, vt hanc meam ad te amandum propenſionem non modò tibi, ſed, quatenus ego poſſim, reliquis etiam hominibus illuſtri aliquo officio ac munere declararem. cúmq; tuliſſet caſus, vt hoc tempore Ciceronis epiſtolæ familiares, eæ, quas tu iam legendo & peruolutando triuiſti, denuò typis, vt nunc loquimur, eſſent imprimendæ: peropportuna ad id, quod volebam, viſa res eſt. nam, hunc librum ſi cum tui nominis inſcriptione publicarem, putaui me facere quiddam, quod vtrique noſtrum

æquè conueniret: tibi, quia ex his primùm Ciceronis epiſtolis ad latinæ orationis elegantiam informamur, ex his primus eloquentiæ quaſi ſuccus, qui qualis initio fuerit, permagni intereſt, ebibitur: mihi quia, cùm hic liber omnium ferè verſetur inter manus, circumferet, id quod ego cupio, tuum nomē, & meum de te iudicium, meamq́ue ſpem quamplurimis oſtendet, quorum alterum eſt eiuſmodi, vt ego tibi ex æqualibus tuis neminem in vllo genere laudis anteponam. altera, cùm ætate proceſſeris, ea mihi de te pollicetur, quæ ſi euenerint, (omnium autem rerum euentus in Deo poſitus eſt) vir eris inter viros maximus, habebit à te familia tua memoriam nominis ſempiternam, patria verò exemplum in ciuitate virtutis excolendæ præclariſſimum. Venetijs, M.D.LIV. menſe Maio.

AD CAROLVM PISAVRIVM *LEONARDI FILIVM* IN EPISTOLAS CICERONIS AD ATTICVM.

BENEFICIORVM, Carole Piſauri, non eadem omnium eſt ratio. multi, quid detur, ſpectare ſolent, ſua quidquid magnitudine metiuntur, nihil attendunt præterea: ego potius, quibus de cauſſis, & à quo homine detur, animaduerto; ac ſi quid in aliquē, aut in me ipſum collocatū eſt gratiæ, tanti ſoleo æſti-

leo æſtimare, quanti videtur is, qui contulit æſtimā-dus. hinc fit, vt, quæ à patre tuo, viro ſapiētiſſimo, & cùm alijs laudibus ornato, tum verò omnium quos ego in vita nouerim, humaniſſimo, quæ itē à patruo, qui nuper magno bonorum omnium mœrore mortuus eſt, Ioanne Maria, Paphi epiſcopo, excellenti nō minùs doctrina, quàm bonitate, prædito, diuerſis temporibus in me profecta ſunt officia, ea quamquā ſumma non fuerint, (neque enim tulit occaſio, neque rationes meæ poſtularunt) pro ſummis tamen acceperim, & earum rerum loco duxerim, quas qui poſſident, beati exiſtimantur. fons enim ille, vnde manarunt, amor fuit, & cum amore iudicium, quod vterque de me habuit: quod equidem, ſi potero, tuebor officijs: ſtudio certè, omnique prorſus cura atque induſtria bonum virum, meritorúmque memorem præſtabo. quòd ſi liceret ingenium cum voluntate coniungere: vt alterum alteri reſponderet, & cupiditati vires æquarentur: illuſtrarem beneficia veſtra; ac fortaſſe efficerem, vt gratia mihi à vobis aliqua deberetur, gratiam perſoluenti. verum, vt, hoc quidem ab infirmitate mea ſperari minimè poſſe, non ſolùm intelligo, verùm etiam ingenuè confiteor: ſic illud facilè polliceor, veréque affirmo; ſi quid aut iam eſt in me facultatis, aut erit aliquando, ijs, in quibus aſſiduè verſor, ſtudijs partum & vigilijs, velle me id in omni mea vita, quantumcunque erit, ſeruire totum veſtræ laudi, tuæ præſertim; quæ cùm à meis præceptis, & con-

ſilijs originem duxerit, exornabo eam, tamquã opus meum, quibus potero artibus, qua licebit induſtria, florentémq; pulcherrimis virtutibus alumnam diſciplinæ meæ cùm inſpiciam, gratulabor vtrique noſtrum pariter, fructúmq; amoris & ſtudij veteris in te mei ex tua gloria vberrimum capiam. Ac tu quidem, mi Carole, cùm tibi naſci contigerit ex ea familia, in qua ſemper verus honor, & ſplendor virtutis enituit, nihil debes humile cogitare, nihil anguſtum, nihil obſcurum, aut inane. excelſa petat animus tuus, ampla, illuſtria, plena dignitatis, & gloriæ, quò te ſemper à tua prima pueritia mea vox incitauit, quò pater tuus, cuius ad te cogitationes curæq; referuntur omnes, aſſiduè cohortatur; quò denique te vocant maiorum tuorum exempla; quorum nomina nulla dies exſtinguet, nulla obſcurabit obliuio. non enim, ſi præſtiteris ea, quæ à te exſpectãtur, quæ maxima ſunt, nouum in tuam familiam decus inferes: antiqua renouabis, præclarámque cõſuetudinem retinebis in tua domo laudis expetendæ, exercendarúmque artium optimarum: quibus inſtructos, vtiles fuiſſe patriæ ciues, ſibi & familiæ glorioſos, de tua gente multos, ſi annales euolueris, inuenies. Verùm, quando te ſacris addixiſti, & illud vitæ genus complexus es, quod eſt totum in laudabili ratione, totum in præclaris cogitationibus & factis conſtitutum; non te libera voluntas, vt alios, ad honeſtum rectúmque ducit, ſed quo te primùm die ad religionem contuliſti, eodem die legem ipſe

tibi

tibi impoſuiſti perpetuæ continentiæ: excluſiſti rerum inanium cupiditatem, velle ad ſolidam laudem omnia referre, velle ſummi Dei gloriam in omni vita, id eſt, tuam ſalutem, ſpectare profeſſus es. Quare non tibi monitores, quorum te moueat oratio, expectandi: ipſe te excita, ipſe acue, & impelle. multæ ſunt propoſitæ adoleſcentibus viæ, fallaces, obliquæ, inſidioſæ, oculis iucundæ, ſpecie quadam obiecta voluptatis: in quibus errare quotidiè vides, et labi, ducem ſequentes libidinem, non rationẽ, de tuis æqualibus quamplurimos. tu viam virtutis ingredere, ſimplicem, rectam, apertam, principio fortaſſe, difficilem, atq; aſperam, exitu certè ſalutarem, & glorioſam. hanc inquam, viam, ſignatam, & impreſſam veſtigijs proborum ſanctorumq́ue virorum, ſi vis ipſe tibi carus eſſe, ſi vis ipſe tibi rectè conſulere, vnam ingredere: aut, ſi ingreſſus iam es, curre per eam celeri gradu ad ea, quæ te manent, præmia immortalitatis. Hæc ego, pro meo in te amore ſingulari, vetereq́ue erga parẽtem tuum ſtudio, ſcriptis tecum ago, quæ ſermonibus & libentius agerem, & ſæpius, ſi liceret. ſed, quando te Patauij tua ſtudia, à quibus abduci non debes, me Venetijs mearum rerum ratio, & valetudinis detinet infirmitas: proficiſcetur ad te mea vox, his conſignata litteris: quæ tecum erit perpetuò, vbicunque fueris, te proſequetur, quocunque ieris. nec verò dubitaui quin ea tibi paullò gratior eſſet futura, coniuncta cum Ciceronis voce, id eſt, cum ijs epiſtolis, in quibus cum At-

Ll 5 tico,

filijs originem duxerit, exornabo eam, tamquã opus meum, quibus potero artibus, qua licebit induſtria, florentémq; pulcherrimis virtutibus alumnam diſciplinæ meæ cùm inſpiciam, gratulabor vtrique noſtrum pariter, fructúmq; amoris & ſtudij veteris in te mei ex tua gloria vberrimum capiam. Ac tu quidem, mi Carole, cùm tibi naſci contigerit ex ea familia, in qua ſemper verus honor, & ſplendor virtutis enituit, nihil debes humile cogitare, nihil anguſtum, nihil obſcurum, aut inane. excelſa petat animus tuus, ampla, illuſtria, plena dignitatis, & gloriæ, quò te ſemper à tua prima pueritia mea vox incitauit, quò pater tuus, cuius ad te cogitationes curæq; referuntur omnes, aſsiduè cohortatur; quò denique te vocant maiorum tuorum exempla; quorum nomina nulla dies exſtinguet, nulla obſcurabit obliuio. non enim, ſi præſtiteris ea, quæ à te exſpectãtur, quæ maxima ſunt, nouum in tuam familiam decus inferes: antiqua renouabis, præclarámque cõſuetudinem retinebis in tua domo laudis expetendæ, exercendarúmque artium optimarum: quibus inſtructos, vtiles fuiſſe patriæ ciues, ſibi & familiæ glorioſos, de tua gente multos, ſi annales euolueris, inuenies. Verùm quando te ſacris addixiſti, & illud vitæ genus complexus es, quod eſt totum in laudabili ratione, totum in præclaris cogitationibus & factis conſtitutum; non te libera voluntas, vt alios, ad honeſtum rectúmque ducit, ſed quo te primùm die ad religionem contuliſti, eodem die legem ipſe

tibi

tibi impoſuiſti perpetuæ continentiæ: excluſiſti rerum inanium cupiditatem, velle ad ſolidam laudem omnia referre, velle ſummi Dei gloriam in omni vita, id eſt, tuam ſalutem, ſpectare profeſſus es. Quare non tibi monitores, quorum te moueat oratio, expectandi: ipſe te excita, ipſe acue, & impelle. multæ ſunt propoſitæ adoleſcentibus viæ, fallaces, obliquæ, inſidioſæ, oculis iucundæ, ſpecie quadam obiecta voluptatis: in quibus errare quotidiè vides, et labi, ducem ſequentes libidinem, non rationē, de tuis æqualibus quamplurimos. tu viam virtutis ingredere, ſimplicem, rectam, apertam, principio fortaſſe, difficilem, atq; aſperam, exitu certè ſalutarem, & glorioſam. hanc inquam, viam, ſignatam, & impreſſam veſtigijs proborum ſanctorumqúe virorum, ſi vis ipſe tibi carus eſſe, ſi vis ipſe tibi rectè conſulere, vnam ingredere: aut, ſi ingreſſus iam es, curre per eam celeri gradu ad ea, quæ te manent, præmia immortalitatis. Hæc ego, pro meo in te amore ſingulari, vetereqúe erga parētem tuum ſtudio, ſcripsis tecum ago, quæ ſermonibus & libentius agerem, & ſæpius, ſi liceret. ſed, quando te Patauij tua ſtudia, à quibus abduci non debes, me Venetijs mearum rerum ratio, & valetudinis detinet infirmitas: proficiſcetur ad te mea vox, his conſignata litteris: quæ tecum erit perpetuò, vbicunque fueris, te proſequetur, quocunque iueris. nec verò dubitaui quin ea tibi paullò gratior eſſet futura, coniuncta cum Ciceronis voce, id eſt, cum ijs epiſtolis, in quibus cum At-

 tico,

tico, familiari ſuo, non minùs grauiter, & ſapienter, quàm eleganter, & ſplendidè loquitur. fructum, vt ſpero, capies ex vtraque non vulgarem. ego enim, vt velis optima, te hortor, Cicero volentem adiuuat; ornat enim eloquentia, conſilijs inſtruit ſapientiſſimum. nam diſputat ſæpè in his epiſtolarum libris, ſermone perquam eleganti, de ſtatu Reipub. de vitijs Principum: vnde fluunt exitia ciuitatum, de viciſſitudine fortunæ, qui tibi erit, accuratè legenti, ſapientiæ fons vberrimus. A me verò munuſculum hoc habebis, meæ in te voluntatis & ſtudij argumentum. exiguum, inquies. fateor: ſed velim ſpectes animum, non rem: quam tamen ne ipſam quidem debes contemnere: ſiquidem eiuſmodi eſt, vt tuas, tuorumq́; laudes, à me non expreſſas, ſed tamquam tenui penicillo deſignatas, ſimul cum beneuolentia mea cunctis gentibus patefaciat. Venetijs, M. D. LIIX.

AD BENEDICTVM ACCOLTVM RAVENNAE CARDINALEM, IN ORATIONVM CICERONIS PARTEM PRIMAM.

M A X I M E *eſſet optandum, Accolte clariſſime, vt quæ olim à doctiſſimis viris magno labore, magniſq́; vigilijs ſunt elucubrata; ea noſtram ad ætatem peruenire omnia potuiſſent. artium plurimarum ſcientia, quarum adiumento ad vitam rectè inſti-*

inſtituendam indigemus, non deſideraretur. verùm ita caſu neſcio quo accidit, vt ex ijs ſcriptis, quæ veteres illi, homines ſapientiſsimi reliquerunt, non ſolùm multa prorſus interierunt, ſed etiam, quæ in hanc diem ſeruata ſunt, ita deprauata, ita mutila legantur, vt ſæpiſsimè vix, aut ne vix quidem intelligi poſsint. hoc incommodum pater olim meus magna ex parte ſuſtulit. cuius induſtria multos excitauit, vt eandem rem aggreſsi, iacentem litterarum laudem pro ſuis quiſq; viribus ſubleuaret. quod ſi alij fecerunt, tantũ æmulatione gloriæ permoti: certè, cur ego id faciã, hoc plus habeo cauſſæ, quòd, cùm pater ſtudioſis id. quod in hoc genere promiſerat, morte præuentus præſtare non potuerit, hoc me nomine ita appellant, quaſi ad filios ſoleat non paternæ ſolùm rei, ſed voluntatis etiã hæreditas peruenire. hæc me, vt debet, opinio multùm monet, ſed auctoritas tua plurimũ: quã ego tanti ſoleo facere, vt quamcũque tu probas rationẽ, ea demum & vtilis mihi, & honeſta videatur eſſe. tu igitur cũ ad hoc poſteritatis adiuuandæ ſtudium nos & vehementer, & ſæpè ſis cohortatus; effeciſti, vt in eam rem tantò alacrius incumbamus, quãtò pluris apud me tua, quam reliquorum omnium, conſilia ſunt. quod ſi labore, ſtudio, diligẽtia profici in hoc genere quidquam poteſt, vt certè poteſt: magnoperè ſpero fore, vt neq; te officij tui in me admonendo, neq; liberalitatis in adiuuando pœniteat. cuius rei quaſi ſpecimen erit hæc prima Ciceronis orationum pars; quam

quam ex veterum exemplarium collatione diligenter emendatam in manus hominum ſub tuo nomine emittimus. nam, cùm vſu, & conſuetudine ita comparatum ſit, vt, quibus rebus Principes viri delectentur, in ijs rebus multi ſuum ſtudium probare velint; ex quo fit, vt ab alijs canes, ab alijs equos, aut aues nobiles dono dari videamus: commodè me facturum exiſtimaui, ſi quid ego eius generis ad te mitterem, quod omnibus te præferre voluptatibus intellexiſſem. ſoles enim quotidiè ferè à grauiſſimarum artium tractatione, in hæc ſtudia, quæ ſibi ab humanitate nomen adſciuerunt, quaſi in hortum amœniſſimum, diuertere: vbi te modò oratorum, & poëtarum flores, modò dulcium amicorum colloquia mirificè delectant: vt præter id temporis, quod valetudini dare ſoles, quod ſanè puſillum eſt, hora nulla ſit, quam non in litteris, et cum virtute traducas. quam tuæ vitæ rationem qui ignorant, mirantur ſcilicet, vnde illa tibi in aduerſis rebus fortitudo tanta, vnde animi robur illud inuicti, quod ne illa quidem ipſa, quæ in rebus humanis Fortuna dominatur, vllo pacto poterit infringere; contra cuius vim duplici te præſidio munieris, artium maximarum cognitione, & mentis optimæ conſcientia. hæc eſt aliarum virtutum, quæ in te ſunt multæ, quaſi princeps, & regina quædam; vt in alijs neminem tibi anteponere, in hac ne conferre quidem poſſim. Nam de prudētia, de pietate, de iuſtitia, ne videar aſſentari, nihil dicam, ne de liberalitate quidem;

quæ

qua tamen ita nota eſt, vt non. qui eam laudet, aſſentator, ſed, qui non laudet, maleuolus exiſtimetur. cùm enim hæc dandi beneficij ratio eiuſmodi ſit, vt nulla certior ad laudem, nulla item magis lubrica videatur via; propterea quòd in beneficijs collocandis plerique fortunam hominum ſpectare ſolent, vt eandem gratiam, aut etiam cum fœnore recipiant: non eſt, quod in hoc te labi quiſquã arbitretur; cùm & rariſsimè contingat, cuiuſquam opera. vt egere videaris, & tu tamen quamplurimis, ob eximiam naturæ tuæ liberalitatem, atque amplitudinem, benignè facere & ſoleas, & poßis. & cùm de omnibus ad benè merendum natura es maximè propenſus: tum verò ipſa te ratio atq; doctrina ita conformauit, vt ad eos honeſtandos, qui ſe ijs artibus, in quibus ipſe excellis, dedidere, tuum ſoleas ſtudium libentiſsimè conferre. quæ quidem humanitas & beneficentia tua non ſanè video qui poßit in vllo maior eſſe, quàm in me tuendo fuit. quæ eſt enim à te res, quæ ad meum commodum attineret, prætermiſſa? quis diligentius eſt adhortatus, vt hanc reſtituendæ antiquitatis laudem, qua pater meus olim excelluit, penè afflictã excitarẽ? quis eam ipſam ad rem perficiendam plura contulit? cùm etiam magnis Principibus, tui ſimillimis, ita me commendaris, vt, iudicij tui teſtimonio permoti, non minimis ad ſe præmijs euocarint. Quæ cùm recordor, etſi me ipſum probè noui, tamen interdum mihi aſſentor, et mihi aliquid videor eſſe, quòd à te ſim ornatus. hæc me inanis ambitio

bitio

bitio ita delectat, vt illum dolorem, quem ex diffi-cultate capio remunerandi, ſi non tollat, minuat quidem certè. quamquam tu is es, qui te ſatis ſuperqúe remuneratum exiſtimas, ſi modò id, quod dediſti, ab eo, qui accipit, intelligis memoria teneri. quo in officio præſtando, noli credere quemquam eſſe qui me vincat. & huius quidem rei confido fore, vt aliquando eiuſmodi à me ſigna dentur, quæ nullum cuiquam de mea in te voluntate dubitandi locum relinquãt: nunc earum rerum, quas ipſi quidem hoc tempore poſſumus, maxima, primum, vt dixi Ciceronis orationum volumen in tuo nomine apparebit. omninò neque amplitudine tua, neque ijs officijs, quæ in me contuliſti, digna res videtur, ſed, vt ſpero, muneris noſtri tenuitatem humanitatis tuæ magnitudo ſubleuabit.

AD GVLIELMVM BELLAIVM LANGEVM APVD SVBALPINAS GENTES PROREGEM IN ORATIONVM CICERONIS PARTEM SECVNDAM.

MAGNI refert, Bellai ornatiſſime, quo quidqúe tempore agatur, & ad omnes res non paruum habere momentum ſolet occaſio quædam, & commoditas, qua vti dicuntur ij, qui nihil, niſi loco facere conſueuerunt. nam, quemadmodum pictorum tabulæ certo loco poſitæ delectant, eædemqúe minus bonæ

bono lumine conſtitutæ, non item eorum, qui ſpectant, oculos tenere ſolent: ſic actiones noſtræ mirum eſt, quantum opportunitate commendentur, vt interdum plus in tempore, quàm in ipſa re, poſitum eſſe videatur. quod ego cùm ſemper iudicaſſem, tamen nō ſum veritus, quin tibi, in ijs rebus vel maximè occupato, quas Rex Chriſtianiſſimus, & poſt hominum memoriam maximus, tuæ fidei diligentiæq; mandauit, hoc ipſum quod nunc à me proficiſcitur, officium futurum eſſet vel iucundiſſimum. nam etſi magna tibi eſt grauiſſimorū negotiorū impoſita moles, quam tu ſumma tua cum laude, & omniū penè gentium admiratiōe ſuſtines, tamen in ipſa illa occupatione ita te litterarum tractatio delectat, vt & legas cum voluptate, quæ alij ſcripta reliquerūt, & ſcribas ipſe, quæ à poſteris cum admiratione perpetuò legentur. ex quo illud conſequeris, vt non modò Regis voluntati ſeruias, quod eſt ſumma laude dignum; ſed etiam poſteritati conſulas, quo laudabilius eſſe nihil poteſt. itaque tantum abeſt, vt maioribus tuis, omni decore affluentibus, ad te ornandum quidquam haurias, vt etiam in te ſit, quod ad illos redundet. nam, ſi tibi aliunde petenda ſit laus; vnde plura ſuppetant ornamenta, quàm à fratribus tuis, maximeq; ab eo, qui à Paullo III. ita eſt in Cardinalium Collegium cooptatus, vt ei ſummus Pōtifex ampliſſimam dignitatem non quaſi optatam conceſſiſſe, ſed quaſi debitam perſoluiſſe videatur? cui quidem viro cùm ad ſummam gloriam nihil deſit,

cumq;

cumq́ item tibi eæ res abundæ adſint, quibus homines hominibus antecellere vidẽtur: tamen ſit veſtra bonitate, & ſapientia, vt viciſsim & tu in illius dignitate, atque amplitudine, & ille in ingenio, atque in virtute conquieſcat tua. vterq́ verò magna apud Regem prudentiſsimum, & ſummo iudicio præditum auctoritate, magno eſtis apud omnes nomine, et gloria. nam tu quidem, quis eſt tam longinquus, cui notiſsimus non ſis? non ex præſenti corporis forma, (quamquam multas prouincias Reg [illegible] tus obÿſti) ſed ex imagine ingenÿ tui; quam [illegible]riſsimis eloquentiæ coloribus expreſſam in tuis ſcriptis licet intueri. in hac cùm & naturæ tuæ bonitas, & virtutis eximia præſtantia cernatur, ſequitur, vt, ex ea, qui te norunt, ÿdem ament. quorum ego in numero cùm ita eſſem, vt nemini concederem: tamen non eſt credibile, quantum ad illam ipſam animi erga te mei voluntatem addiderit Gulielmi Pelliceriÿ oratoris in hac vrbe regÿ, hominis præſtantiſsimi, prædicatio. cuius multi, & egregÿ de tua laude ſermones me iam antea commotum impulerunt, vt ex orationibus Ciceronis, cuius tu libros è manibus dimittere non ſoles, alteram partem cum tui nominis inſcriptione diuulgarem. qua in parte ab erroribus, & mendis vindicanda quantum operæ, ſtudÿq́ poſuerim, mihi ipſe ſum teſtis; quantum autem profecerim, & tu, & alÿ iudicabunt. tibi quidem, ſi conſequar, vt noſtra diligentia probetur, ſanè meos labores non exiguo cõpenſatos eſſe fructu exiſtimabo.

AD ALEXANDRVM CAESARINVM CARDINALEM IN ORATIONVM CICERONIS PARTEM TERTIAM.

BENE mereri de litteris, etiamſi vtilitas præterea conſequatur nulla, tamen præclarum in primis, atque egregium eſſe ſemper duxi: quamquam, vtilitatem ſpectare ſi volumus, ea demũ ſumma eſt, quæ ex hoc genere percipitur. fructus enim in poſteritatis memoria, & prædicatione poſitus eſt, quem nemo vmquam ſapiens non præſtantiſſimum iudicauit. ſed hæc benè merendi ratio duplex videtur eſſe. nam & qui aliquid ipſi ſcripſerunt, & qui alios vel cohortatione, vel præmio, vt ſcriberent, impulerunt, litteris opem tuliſſe exiſtimantur, quæ duæ res eiuſmodi ſunt, vt, qui alterutram commodè faciat, ei ſcilicet à ſtudioſis omnibus gratiæ ſint agendæ; qui vtramque, ne haberi quidem ſatis poſſint. Atque hanc laudem, ne apud veteres quidem ſæpè accidit, vt vnus conſequeretur: propterea quod qui ea virtute, atque fortuna fuerunt, vt & ingenio poſteris prodeſſe poſſent, & opibus, vt idem facerent, multos adducere; alterum facilè fecerunt, vt eos, qui doctrina & eloquentiæ valerent, ad iuuanda litterarum ſtudia excitarent; alterum facere, vt ipſi monumentum aliquod induſtria ſua relinquerent, propter rerum gerendarum curam non ita potuerunt. quod item noſtris temporibus vſu videmus

euenire. nam neque multi ſunt, qui præſtare vtrumque poſsint; & qui poſſunt, ijs ferè, cum velint, non conceditur; cuius generis exemplũ, ne id, quod abeſt, aliunde quæramus, cõcede quæſo, Cæſarine præſtantiſsime, vt à te ſumam; & ſine me hoc impetrare à modeſtia tua, vt ea, quæ ſentio, de te dicam. certè enim, qui maiorem aut iuris ciuilis aut ſacrarum litterarum cognitionem ſit conſecutus, neminem eſſe conſtat. neque tamen hæc ſtudia, quæ humaniora appellantur, quæ nos adhuc ſecuti ſumus, contempſiſti; in quibus etiam diligenter verſatus es, vt illa ſuperiora, quæ quibuſdam ipſa per ſe nimis horrida videntur eloquentiæ pigmentis, cùm velles, atque etiam quantum velles, illuſtrare poſſes. eſt igitur in te ipſo, vnde poſteritas adiuuetur. nec, vt arbitror, voluntas deeſt: ſed otium eripiunt maximarum rerum occupationes. nam, quia tua virtus nõ humili, neque obſcuro loco latet, ſed quaſi in ſpecula quadam excelſa, atque illuſtri poſita eſt, vnde opem oſtentare bonis omnibus videtur; iccirco homines accurrunt ad te, vel vt conſilium, vel etiã vt auxilium petant. itaque negotijs à litterarum tractatione diſtractus, ex duabus rationibus, quibus initio bonas artes adiuuari poſſe dixi, alteram inuitus omittis, cùm ipſe nihil ſcribas, alteram ſtudioſe amplecteris, cũ ijs, quos induſtria vides excellere, nulla re deſis. quamobrem Hieronymus Ferrarius, qui ſe iampridem tibi addixit, homo & ingenij, & iudicij laude præſtantiſsimus, cùm alia, quæ à te habet, prædicare

dicare ſolitus eſt, tùm illud vel maximè, quod domi tuæ viuens, te permittente atque adeò libente, totum diem in litteris ponit, & otio fruitur tanto, quantũ deſerta in regione vix eſſet, cuius ex ingenio qui fructus percipiuntur, qui certè maximi ſunt, iis ſanè tuæ liberalitati referuntur accepti à te habemus, quæ Ferrarius in veterum ſcriptis vel correctione reſtituit, vel explicatione illuſtrat. à te emendationes in Philippicas Ciceronis orationes, quas ille plurimas, atque optimas ad me miſit, quæ tamiamq; edentur, à te inquam omnes ſunt. itaque etiam eas ipſas oratiões vt à Ferrario, id eſt, à te, reſtitutas, & quæ præterea in hoc tertio volumine continentur, in quibus ipſi, quæ malè affecta erant, multa ſanauimus, tibi inſcriptas, atq; dicatas emittimus, vt, quod beneficium habemus maximum, eius beneficij auctorem agnoſcamus, & huic libro ſummum ornamentum, Cæſarini nomen, apponatur. quare etiam id quod iampridem optaui, fortaſſe conſequar, vt, quàm præclarè ego de te ſentiam, cùm intelligas, tu me eum exiſtimes, quo in amicitiam, vel potius in clientelam tuã accepto, nõ peſſimè ſenſiſſe videaris.

AD IOANNEM MONLVCIVM CHRISTIANISSIMI REGIS CONCILIARIVM EIVSDEMQVE APVD VENETAM REMP. ORATOREM, IN CICERONIS ORATORIOS LIBROS

QVOD te non fugit, Monluci ſapientiſſime, præſtare omnes cæteris hominibus, ſed alius alia re vult non enim vniuſmodi ſunt noſtræ voluntates; ſed, quoniam ex animo, qui variè afficitur, tamquã ex typo effinguntur, ipſæ quoque variæ ſint, & multiformes, neceſſe eſt. ergo non eadem omnibus prima ſunt. Quoniam verò ex ijs, quæ appetuntur, neceſſe eſt aliquid excellat, vt de multis optabilibus vnum optabile maximè ſit: quid ſit id, quod ego cæteris præſtare putem ſi de me quæratur; dicam, id quod qui aſſequuntur, eorum in poteſtate ſenſus omnium, animiq; ſunt, id autem ſine dubio Eloquentia eſt: quæ tantum poßidet dignitatis, vt infra vel eorũ fortunæ, quorum imperium prouinciæ nutúmque ſequuntur, me quidem iudice conſtituantur: cùm ita accidat; vt ab hac quamcumque in partem volentes ducamur, illis inuiti ſæpè pareamus. Sed, quoniam, quo loco poſita laus eſt, eum locum maximis difficultatibus Natura circumſepſit, vt perueniendi facultatem pauciſſimis relinqueret: non eſt, quare nobis in mentem veniat mirari, cùm neque diuturna, neque in multis perfecta fuerit ſpecies eloquentiæ. illud video, cùm in hanc cogitationem mẽtis aciem intendi, benè dicendi gloriam duabus rebus ali maximè, otio, & libertate. itaque in vrbe Roma, quæ bonorum oratorum quaſi fœcunda genitrix partus edidit vberrimos, neque autem ſecundum Punicum bellum, neque poſt Cæſaris dominationem magnopere fuit, quod in hoc genere probares.

res. Hannibale victo, hoſtis Italiæ terribilis nemo fuit. tum in vrbe ſecuritas, tum ſumma tranquillitas, orta: tum ſeditioſorum hominum ingenia popularibus concionibus acuit ambitio. conciones, inquã, eloquentiam pepererunt: niſi quid me fallit ratiocinantem: ratiocinor autem ſic, & per hos quaſi gradus interrogationis adſcendo. Eloquentiæ quod ſummum fuit propoſitum præmium? conſulatus: qui ſummus honor fuit. conſulatum quis mandauit? populus. populum quis tenuit? concionator optimus. ergo à concionibus exſtitit orator. idémque ſublatis concionibus, nullus fuit. cùm enim ciuilibus armis oppreſſa reſpu. iaceret; vetus conſuetudo perijſſet; à populo, cuius poteſtas vniuerſi translata ad vnum eſſet, non iam magiſtratus, non præfectura peterentur: eloquentia, quæ populi gratiam honorum ſpe quæſierat, in inis omnis & ſuperuacanea fuit exercitatio ſic oratoria facultas, ſummorum hominũ ſtudijs exercitationibúſque culta, cum à duobus Gracchis ad C. Cæſaris ætatem, hoc eſt, per annos cẽtum ferè ita viguiſſet, vt nihil vmquam fuerit illuſtrius; non effugit rerum humanarum commune fatum: quas vbi ad ſummum ſiue induſtria ſiue natura perduxit, retrò ferè præcipiti lapſu reuoluuntur. Imperatores deinde multi rem Romanam exceperunt, quorum ætatibus veſtigium veteris eloquentiæ nullum agnoſceres. quid poſt? multò minùs. nam, imperij ſede in Græciam translata, crebræ vaſtationes Italiæ conſecutæ; cum influentes bar-

barbarum nationum copias reprimeret nemo, tum non eloquentia modò, ſed ipſa penè litterarum memoria funditus deleta, nec ſuus eſt bonis diſciplinis honor, niſi multis pòſt ſæculis, reſtitutus. patrum denique, aut auorum noſtrorum memoria, cùm exteros mores Italici cæli temperies aliquando ad humanitatem deduxiſſet, paullulum oculos litteræ ſuſtulerunt. doctrina primùm, ſeriùs enituit eloquentia, nec mirum: doctrinam enim ſine eloquentia laudamus; eloquentem ſine doctrina rectè intelligens nemo duxit. nunc in orationem nomine, quod eximium ſemper fuit, nihilo minor, atque haud ſcio an etiam maior, quàm priſcis illis temporibus, dignitas, & amplitudo eſt. mittuntur à Regibus, ad Reges, aut ad liberas ciuitates, qui non de ſtillicidijs agant, non de iure fundi; quarũ rerum controuerſias qui peritè, & copioſe diſceptarunt, ſcimus olim habitos eſſe eloquentes: ſed ea tractent, quæ prudenter diſputata, otium gentibus conſtituere, dignitatem imperij conſeruare, terminos proferre poſſunt. hoc qui præſtat, eum ego veteribus oratoribus non comparo ſolùm, ſed etiam antepono. illi cauſſas agebant primùm apud iudices ſorte ductos, deinde apud eos iudices, quibus de aliena re, non de ſua iudicantibus perſuadere orator ſiue hoc, ſiue illud haud magno negotio poſſet. nunc agitur in conſilio lectiſſimorum virorum: agitur ijs de rebus, vnde ad eos ipſos, qui iudicant, maximum poteſt ſiue emolumentum, ſiue damnum redundare; cum & de

de publica re iudicent, & in publica, extra quam nihil eſt, priuata cuiuſque contineatur. his probare quæ velis, eò maioris ingenij videtur eſſe, quò difficilius ab artificio capitur prudẽtia. itaque, cum hoc multi voluerint, magnum decus, atque ornamentũ eſt eorum, quibus contigit, vt poſſent, qui ſanè pauci ſunt, maximum verò ſi cui tantum aut natura dedit, aut exercitatio doctrinæ, vt inter hos ipſos emineret. qualem ſi quis te iudicet, Monluci clariſſime, hunc ego rectè iudicare mihi perſuadeam. nam, ſi conſideremus, primum à quo miſſus orator ſis, deinde ad quos, tum quibus de rebus miſſus: ita reperiemus, miſſum ab eo Rege, qui omnes Reges ſapientia vicerit, quoniam quidem omnium vnus, quid contra Fortunam virtus poſſet, maximè declarauit, ad eam Rempublicam, quæ niſi ſapientiſſimorum ciuium copia floreret, ſemperque floruiſſet, profectò neque tanta nunc eſſet, cùm olim minima fuerit, neque tam diu ſtaret, cùm cætera reſpublicæ ſuorum ciuium temeritate conciderint, ijs autem de rebus eſſe miſſum, quarum quæ magnitudo ſit, ex eorum, ad quos pertinent, opibus apparet; quæ tantæ ſunt, vt paucorum imperijs diſtributus terrarum orbis teneatur. Et, cùm hæc legatio tibi perhonorifica fuit, tum illud ad tui nominis celebritatem longè maximum acceſſit, quod, cùm à Principe Turcarum Solymo pacem defeſſa bellis Europa põptaret, eaque ſine Chriſtianiſſimi Regis interceſſione deſperaretur; vnus electus qui tantum muneris

neris obires, acceptis à Rege mandatis, æſtate media, ſummis caloribus in Græciam nauigaſti. pacem vt componeres, optabatur; compoſuiſti: hieme ſumma, difficillimis itineribus, per diſpoſitos equos in Galliam recurriſti. Exceptus alia cura, cùm de ſedandis inter Regem tuum, Regémq; Britannum magni momenti controuerſijs ageretur, præfuiſti. te conſulente, agente, vltro citróque curſante, abiectis armis pax inter eos firmiſſimo fœdere conſtituta. Habes hoc omninò, Monluci, non dico à Fortuna, quam caſus & temeritas regit, ſed à te ipſo, qui ad conſilium & rationem omnia refers, vt in tuis actionibus felix vſquequaque ſis. nimirum Sors, quam in rebus humanis dominari quidam ſunt opinati, non omnium eſt æquè communis, ſed ipſa ſibi virtus propriam fortunam architectatur, non erras, quia non eſt errare ſapientis: & quia ſapienter agis, omnia procedunt. bonus etiam orator es. quia bonus vir, ingenium enim probitas commendat; nec minus mouet is, qui dicit, quàm ea, quæ dicuntur. Quod niſi Latinum ſermonem in Italia peregrinitas immutaſſet, næ tu nobis longo interuallo & Craſſos, & Antonios retuliſſes. ſed quoniã ea lingua vtimur, quam multis coeuntibus linguis generatam corrupta conſuetudo peperit veteribus Romanis oratione diſſimilis ingenio ſimillimus, nõ tu quidem loqueris vt illi, ſed vt illi tamen & ſapis, & pſu des. Quare nõ fuit ab re, cũ ego eos libros, in quibus perfecti forma oratoris à Ciceroñe videmus

expreſ-

expreſſam, mēdis antea deformatos, nunc mea correctione expolitos emitterem; non fuit, inquam, ab re, tuo nomini dicatos emittere; vt quæ de perfecto oratore traduntur, eam perfecti item oratoris titulo cohoneſtarentur. hoc cùm ita exiſtimaſſem, quia videbatur eſſe aptiſsimum, feci & feci, eò libentius, quòd, cùm tu mihi & multa iam ſumma humanitatis officia tribuiſſes, & is eſſes, qui tribuere etiam maiora poſſes; ego, niſi aliquid, præſertim vbi daretur occaſio, retribuerem, verebar, ne, ex duobus maximè inſignibus vitijs, alterutrius infamiam non effugerem, vt vel ea viderer, quæ à te accepiſſem, minus meminiſſe, quod à cōſuetudine naturaq; mea alieniſsimum eſt vel ea, quæ ſperari poſſent, negligere; quod quia ſuperbi eſſet, abeſt non modò à fortuna mea, ſed etiam à voluntate plurimùm. Venetijs. M.D.XLVI.

AD BENEDICTVM RHAMBERTVM IN CICERONIS LIBROS DE OFFICIIS.

NON ignoras, Benedicte Rhamberte, ſenſuum eſſe quādam in hominibus ſimilitudinem, quæ cùm in cōſuetudine cognita eſt, efficitur, vt, inter quos id accidit, amor exoriatur. ab hoc quaſi fonte multorum amicitiæ manarunt. multos etiam beneficium cùm obligaſſet, cumq; id, quod acceperant, memoria conſeruatum grato animo redderent; idq; vterque fieri ob ingenij bonitatem, & voluntatis erga ſe

propenſionem exiſtimaret, ſtatim eſt illam opinionem beneuolentia conſecuta. itaq; duæ cauſſæ ſunt, quamobrē homines ament inter ſe: ſed hæc poſterior, quæ à rebus externis originē ducit, cum illa ſuperiore, quæ à natura proficiſcitur, nullo pacto videtur eſſe cōparanda. illa enim primùm habet eā ſuauitatem, qua, vt opinor, & certè nulla maior eſt, cùm eos, quibus vtimur, & iiſdem rebus, quibus nos, & æquè atque nos affici ſentimus: deinde etiam qui in dando & accipiendo beneficio fructus eſt eo non eget. nam, ſi hæc actio benè merendi interdum eſt, & eſſe poteſt in iis, qui voluntate non admodum coniuncti ſunt, quanto facilius exiſtet apud eos, quorum animi ita conſentiunt, vt, quaſi natura hortante, eaſdem res appetere, ab iiſdem fugere videantur? at verò qui officiorum commoditatibus adducti in amicitiam coierunt; etiam ſi alter alterum initio ſummè diligat, tamen, ſi quando accidat, id quod accidere ſæpè ſolet, vt ea, quæ diligere cœperunt, cauſſa tollatur; certè eorum animi pedetentim in amore langueſcent. quo in genere animaduertis Rhamberte, quàm multi quotidiè labantur, de quibus facilè eſt intelligere, quid ſentias, cùm ab eorum inſtituto tua ratio tam vehementer abhorreat. probè enim te, quæ noſtra debeat eſſe in iungendis amicitiis cautio, quæ in iiſdē colendis religio, quod item in omni vita præſtandum officium ſit, horum librorum, quos nunc tibi inſcriptos ad te mittimus, lectio erudiuit. ſenſi in me ipſo; quem, ab opibus non magno-

magnoperè firmum, aut ne firmum quidem, tamen octauum abhinc annum tanto ſtudio es complexus, quantum, qui ab omni re paratiſsimus ſit, remunerando compenſare vix poſsit. cumq́; rerum mearum ſtatus, vt ſunt humana, interdum mutaretur; memoria teneo, te numquam immutatum, eandem ſemper cùm mihi, tùm fratribus meis volũtatem ac beneuolentiam præſtitiſſe. cùm verò maior aliquantò inter nos cõſuetudo eſſe cœpiſſet; quòd quidem eſt factum. poſtea quã te in noſtram vicinitatem contuliſti: facilè ſentio, ad meã vitã rectè conformandum quanto mihi obſeruatio tuorũ morũ fuerit adiumento. collocutiones verò de litteris noſtra quid non dicã delectationis; ſed vtilitatis habuerunt? equidẽ ſi liceret, totos dies vellem tecũ ponere. quarum enim ego rerum cognitione delector, earũ in omni genere, quæ tui ſit iudicij ſubtilitas, intelligo. ſed hanc Latinè ſcribẽdi rationẽ, in qua multi nũc volunt excellere, pauciſsimi poſſunt, eam verõ ſic tenes, vt tuis ſcriptis mihi quidem purius nihil eſſe videatur. quod eo mirandum eſt magis, quia tu non, vt alij, diuturno, atq; aſsiduo librorum vſu, ſed temporum ſtudio ſubſeciuorum, hoc vt poſſes, cõſecutus es. nam, vt omittam, quod tibi, cuius fidei atq; prudentiæ Veneti ſenatus arcana creduntur, otium non ſæpè contingit: ecqui dies eſt, quo non ex amicis tuis aut conſilio tibi aliquis aut opera, aut etiam re ſit adiuuandus? qua in conſuetudine retinenda nimiũ diligens eſſe dum vis accidit ſæpè, vt tuum potius ipſe commodum, quam

officij

officij colendi facultatem prætermittas. quo ego me aptius facere ſum arbitratus, ſi hæc opuſcula, in quibus maximè de officio præcepta traduntur, ad te, quem cognoui eſſe omnium officioſiſsimum, mitterem genus hoc, Rhamberte, quoddam eſt, quo ego eos, qui de me benè meriti ſunt, remunerari ſoleo. perpende rem, nulla videbitur; animum reſpice, gratiſſimum dices.

AD DIEGVM HVRTADVM DE MENDOZA CAROLI CAESARIS A CONSILIO EIVSDEMQVE APVD VENETAM REM. PVB. ORATOREM IN PHILOSOPHIAE CICERONIS PARTEM PRIMAM.

SVPERIORIBVS diebus, cùm domum tuam veniſſem, vt Benedictum Accoltum, qui apud te diuerſabatur, honoris cauſa viſerem, quem ego hominem, non tam quia Cardinalis eſt quàm quia Cardinalatu digniſsimus, vehementer obſeruo: caſu accidit, cùm ego adeſſem. vt inter vos ſermo oriretur ijs de rebus, quæ, ab antiquis ignoratæ, noſtra patrumque memoria non ſolùm inuentæ ſunt, ſed ad ſummam etiam elegantiam perpolitæ. cuius generis cũ Accoltus ita multa commemoraſſet, vt mihi quidem credo item alijs, qui aderant, facilè probaret, veterum ſollertiæ noſtrorum hominum induſtriam antecellere: ſuggeſsiſti tu, ne de philoſophia quidem, in

qua

qua tantoperè antiquitatem admiraremur, tibi videri eſſe dubitandum quin ea poſſet etiam nunc expoliri, atque ornari ſi modò, quam quiſque linguam à parentibus, atque à nutricibus traditam cum lacte ſimul hauſiſſet, in ea vellet ſcribere: nunc vſu euenire, vt, externo ſermone addiſcendo, totam ætatem conſumamus: quòd ſi nos à pueritia diſciplinarum cognitioni totos dederemus non eſſe deſperandum, quin & Platones, & Ariſtoteles aliquando poſſent exiſtere: non enim & cælum hoc, vnde ſpiritum ducimus, idem eſt, quod olim fuit, & hominum ingenia non eadem eſſe poſſunt. praua conſuetudo naturam peruertit. quæ, tãquam ager, ſi colitur, fructus edit vberrimos; ſi negligitur, exareſcit. annos triginta ponimus in verbis percipiendis: quantulum ſpatij reſtat, vt res ipſas cõſideremus? licet ad antiquitatem animũ referre: num aut Græci illi Philoſophi, quorum nomen celeberrimum eſt, ea, quæ ab Aegyptijs acceperant, Aegyptio potiùs, quàm patrio ſermone ſcripta reliquerunt; aut noſtra aliena lingua non domeſtica, ſunt vſi, cum ea, quæ vel de Græcis ſumpſerant, vel ipſi pepererãt, in vſum poſteritatis explicarent? conſtat, apud omnes gentes, qui ſuas cogitationes litteris mandare voluerunt, eos ferè ijs eſſe verbis vſos, quorum ſignificationem matris in gremio cognouiſſent. quod item noſtra ætate ſi fieret, facilè contingeret, quod tu opinaris, Hurtade clariſſime, vt in Philoſophia veterum inuentis nonnihil, vel etiam non parum addi poſſet. neq; enim eos,

qui

qui fuerũt, vſque eò cogitatione, ingenioq́ue proceſſiſſe exiſtimandum eſt, vt ijs, qui futuri ſunt, quod præterea cognoſcerent, nihil reliquerint. multa latent adhuc retruſa, atque abdita in immenſitate naturæ: quæ eliciet, & euocabit in lucem, ſi quis inueſtigandis rationibus, & perſcrutandis rerum cauſſis ab ineunte ætate ſuum ſtudium dederit: quod ab ijs fieri commodè non poteſt; vel potiùs nullo modo poteſt, quibus non ea lingua, in qua alti educatiq́ue ſunt, ſed ea, qua veteres vtebantur, ſcribere conſilium eſt. quorum ſi tu probares inſtitutum; quotuſquiſque tecum eſſet in eo laudis genere conferendus? tenes enim perfectè Latinam linguam, tenes Græcam, Arabicam, alias præterea. ſcribis tamen, vt in patria tua loquũtur. in quo video quid ſpectes. quod pater tuus egit, vt optimè de Hiſpania mereretur, id tu alia quadã ratione conſequi vis. ille enim, cùm annum ageret vix dum quinctum et decimum, qua ætate milites in exercitu pauci ſolent eſſe, omnium approbatione, qui exercitus regeret, electus, Bæticæ Regem, bis acie fuſum, regno exuit, & quæcumque in eius ditione fuerant, Catholici Regis imperio poteſtatiq́ue ſubiecit. Aliam tu ornandæ, atque amplificandæ patriæ tuæ rationem iniuiſti. profers enim, quantum in te eſt, Hiſpanicæ linguæ terminos; & vt ea non ſolùm verbis, & nominibus, ſed etiam rebus, & ſcientijs, per te locupletata ab exteris nationibus appetatur, ingenio doctrinaq́ue conſequeris. quod neſcio an omnibus patris tui victorijs, atque triumphis

ſit

ſit anteponendum,nam, etſi,populos bello ſuperare, & imperium augere,præclarum eſt. tamen mihi cũ animo meo conſideranti multò melior videtur eſſe condicio litterarum, quàm regnorum. hæc enim in vnius hominis fortuna poſita ſunt.& vnius ſæpè culpa exſtinguuntur:illæ viuunt,& vigent quotidie magis,neque vlla temporis circumſcriptione terminantur.itaque magni & excellẽtes viri,qui bellicæ laudis gloria florerent,cùm earum rerum, quas geſſiſſent,memoriam non ſatis fore diuturnam ſperarẽt, niſi ab hominibus ingenio præditis celebrarentur; eos,qui id præſtare poſſent, non vulgaribus præmijs affectos,in honore ſummo,atq; etiam in amore ſemper habuerũt. Quò mihi illorũ laus videtur eſſe illuſtrior,qui et res præclaras manu gerere,et,quæ geſſerint, litteris cuſtodire ipſi poſſunt. quo in numero fuit ſoror illa tua præſtantiſſima fœmina. cuius militaria facinora cùm audimus,cuiuis eam noſtræ ætatis viro animi magnitudine cõparamus: cùm autem ea, quæ ſcripſit, legimus, vel antiquis ſcriptoribus ingenij præſtantia ſimillimã iudicamus. Huiuſmodi cùm in tua familia mulieres exiſtant,de viris quæ ſunt ſperanda? quamquã fratres omnes tui,túque in primis,ea, quæ ſperabantur, iam præſtitiſtis. itaq; Carolus Imperator veſtra potiſſimùm virtute, veſtraq́; fide nititur. nam fratrem tuum, Marchionem de Mondeſar,qui cæteros ætate anteit.cùm alijs in rebus,tum in victoria Tunetana,equitibus leuis armaturæ & claſſi maximæ propoſitum,magno

ſuis

ſuis rebus ſenſit eſſe adiumento: alterum autem, Epiſcopatu Iaenenſi ornatum, ſummè propter eruditionem, & prudentiam diligit: tertium Indicis prouincijs pro Rege, quartum Hiſpanicis triremibus præfecit: te primùm ſibi voluit eſſe in conſilio; deinde, cùm difficultatem quandam temporum penè fatalem impendere, & ea, quæ cogitabat, ſine ſumma prudentia non eſſe tractanda intelligeret, vnum è maximo numero delegit, qui apud Venetam Remp. id muneris orator ſuſtineres. quo quidem in munere clarior in dies ſignificatio tuæ virtutis elucet. nam ad vſum rerum, quo vales plurimùm, addis doctrinæ cognitionem: quam à libris petitam, grauiore in cauſſa conſilium capere ſi vis, explicas, vt, propoſito præteritarum rerum exitu, cautior præſentium ſit deliberatio. quod quoniam maximè præſtāt hiſtoria, & Philoſophia: tu quidem vehementer vtriuſque ſtudio teneris ſed neſcio quo pacto magis te Philoſophia delectat; credo quòd pluris apud te eſt, excogitare, quæ nemo viderit, quàm imitari, quæ alij fecerint. Quo in genere cùm omninò nullius ope videaris indigere, quippe qui ita abūdes ingenio, vt, quocumque te applicueris, excellas: tamen vide, quid egerim: iniui rationem, vt iuuare te poſſem. nam hos Ciceronis de Philoſophia libros cum vetuſtis exemplaribus contuli, & emendatos ad te miſi; vt tibi ſi quando eos in manus ſumeres, quaſi facilior & expeditior legendi curſus eſſet. ſæpè enim ex te audiui, cùm diceres, antiquorum in

ſcriptis

ſcriptis ita multa eſſe corrupta, vt in eorum, qui legerent, animos permiſtè falſa cum veris influerent: cui malo ſi quis mederetur, cum te exiſtimare à ſtudioſis omnibus, ſed à te ipſo certè maximam eſſe gratiam initurum. quæ me vox non cohortata eſt, ſed impulit, vt id facerem, quod feciſſe me vides. Ac fieri tamen poteſt, vt meo te ſtudio, & diligentia nihil iuuerim, & ea, quæ ego nunc in his libris reſtituta, in tuo nomine emitto, iam pridem ipſe habeas omnia domi tuæ nata, & à te ipſo quæſita: ſed ego ita ſum ratiocinatus: cùm tu à philoſophis didiceris, nõ in reges ſolùm, & principes, qui ſummam iuuandi facultatẽ habeant, ſed in tenuiores etiam liberalitatis nomen poſſe cadere, quod benè mereri, etiam ſi nõ poſſunt, tamen & cupiant, & præclarum exiſtimẽt, eadem ratiõe fore, vt, quod ego te iuuare voluerim, pro eo id accipias, quaſi maximè iuuerim.

AD MARCELLVM CERVINVM SANCTAE CRVCIS CARDINALEM, IN PHILOSOPHIAE CICERONIS PARTEM ALTERAM.

EST genus hominum, qui ita ſentiunt: philoſophari aut totum nihil eſſe, aut non eorum eſſe, qui rerum agendarum in ſtudio verſantur, quorum in altero mihi videntur, cùm homines ſint, beſtiarum conſuetudinem imitari; quæ tantùm ea; quæ pe-

dibus teruntur, quaéque adſunt intuentur, nihil altum ſuſpiciunt, nihil longinquum cogitant: in altero res à natura copulatas velle ſeiungere. nam, qui ab actione rerum philoſophiam excludit, is, quantum in ſe ipſo eſt corporis & animi ſocietatem dirimit; cùm & corpus regimine animi & animus miniſterio corporis indigeat. Sed proferunt multos, quibus ignoratio philoſophiæ non obſtitit, quò minus ea, quæ volebant, rectiſſimè perficerent. quaſi verò ſit eadem rerum omnium natura, &, quod vni aliqua in cauſſa contigerit, id cuilibet omnibus in cauſſis poſſe contingere credibile ſit, naufragium facit natationis ignarus; arripit tabulam, &, amplexu tenẽs, ad littus incolumis à fluctibus appellitur: num iccirco natãdi peritiam negemus eſſe vtilem, quod, ſine ea qui fuit, è periculo tempeſtatis euaſerit? incidit aliquis in febrem; nõ curatur, & conualeſcit: tollemus igitur medicinam, quoniam ſunt qui ſine eius ope ſanentur? nihil minus: niſi ſi ea, quæ in caſu ſita ſunt, anteponimus ijs, quæ ratio gubernat. quod idem de philoſophia dicendum eſt. nam, vt illud demus, ſine ea multos eſſe laudem conſecutos: non & hoc dabimus, fore, vt ſine eadem conſequi omnes poßint. nõ eiuſdem ſemper generis agendæ ſunt res. eſt, vbi prudentia vel mediocris abundè ſatisfaciat: eſt item, vbi mentis altior contemplatio requiratur. hoc extremum qui poterit, ſequitur vt & illud primum: ſed qui illud primum, non & hoc extremum. quod cùm ita ſit; vtrum præſtet habere, facilis eſt

dijudi-

diiudicatio. in optione enim, & eligendi poteſtate, nemo ferè eſt, quin totum partibus cenſeat eſſe præferendum: propterea quod non totum in partibus, ſed partes includuntur in toto. Ergo, cùm perſpicuũ hoc ſit, accidere & poſſe, & ſolere vt philoſophiæ cognitio vtilitatem afferat, ignoratio detrimentũ: dubium nõ eſt, quin ea videatur eſſe cum rerum actione coniungenda. Sed iydem coniungi poſſe negant: quo argumento? aiunt eas diſsimili in genere verſari; alteram in otio, alteram in negotiys: itaque ſe nõ videre, qui poſsit in vtraque vnus excellere. Hic ego, Ceruine præſtantiſsime, meam memoriam nõ excutiam, vt ea, quæ legerim aut audierim, reminiſcar. non eſt conſilium, quæ ad illos redarguendos faciant, veterum è ſcriptis eruere, volo, vt exemplo ſuo refellantur. Romæ viuis, & vixiſti multos iam annos. numquam omnino tua virtus tam illuſtri loco latuit: ſed poſtea quàm te Paullus III. incredibili Pontifex non modò ſapientia, ſed bonitate etiã ornatus, in altiore dignitatis gradu collocatum ſuorũ omnium conſiliorum & participem, & adiutorem eſſe voluit, tum verò clariſsimè ſeſe oſtendit lumen animi ingeniíq; tui, vt nullus eſſet honor tãtus, qui, in te collatus, non videretur ei, qui cõtuliſſet, magnam eſſe iudicij laudẽ allaturus. itaq; paullò poſt Cardinalis factus es, et factus tanto bonorũ applauſu, tantáq; lætitia, quantam in animis hominum rectè ſentientium ſumma dignitas virtuti tributa potuit excitare. quo toto tempore valdè tu quidem fuiſti, atq;

es etiam nunc, diſtrictus à negotijs, maximéq; ab ijs, quæ & ad ſedandas Chriſtianorum Principum diſcordias, & ad reſtituendam Religioni dignitatem pertinēt: ſed te tamen à philoſophiæ ſtudio nulla res vnquā potuit diuellere. ſic & animo, & corpori ſuis vtrique muneribus aptè diſtributis, quotidie ferè modò à cognitione ad res agendas, modò à rebus agendis ad cognitionem traductus, téq; ipſe in hoc quaſi circulo identidē reuoluens, effeciſti quod ab ijs, de quibus initio dixi, fieri poſſe negatur, vt & in tractandis negotijs; & in conſiderandis rerum humanarum diuinarúmque cauſſis occupatus. diſpari in ſtudio, pari tamen cum laude verſeris. ex quo intelligitur, ab ijs, qui rerum actioni ſe dedunt, & percipi philoſophiam, & tractari poſſe: debere autem oſtendimus: eſt igitur eorum, qui aliter exiſtimant, ſententia omnis explodenda. Nos quidem & noſtra ſponte commoti, & tuo exemplo impulſi, quotidie magis philoſophiam admirantes, in eius cognitione cupimus acquieſcere, ad eámque, magnis defatigati laboribus, & moleſtijs, tamquam ad iucundiſsimum diuerſorium properamus. quò ſi peruenero, vel potiùs cùm peruenero; (cur enim meam ipſe cupiditatem ominibus optimis non proſequar?) tum ego quidem multò, quàm nunc, faciliùs tua in me merita vel tuebor, vel etiam illuſtrabo. interea non ſumus otioſi: vtinam potius aliquantò minus occupati. prouinciam cepimus duram, atque difficilem, veterum ſcriptorum libros emēdare

dum

dum volumus. omninò in hoc onere ſuſtinendo valde ſudamus: ſed animus, tuarũ cohortationum memoria confirmatus, manet in officio, manebitq́, dũ id, quod inſtituimus, abſoluatur. nunc edimus Ciceronis libros de philoſophia, ſanè multis à mendis, potiſsimùm ex antiquo Bernardini Maffei, qui te maximè obſeruat, iuuenis eloquentiſsimi, libro vindicatos. qui cùm ita digeſti eſſent, vt in duas partes tributi legerentur; cúmq́ ego ex ijs partibus eam maximè vellem tibi inſcriptam emittere, quæ tuæ perſonæ, dignitatiq́ aptiſsima videretur: feci, vt eã deligerem; in qua de natura deorum eleganter & acutè diſputatur: vt, quoniam valdè tibi pro tua veteri erga me voluntate, próq́ ſummis officijs deberi fructus induſtriæ meæ videntur; ij dum ad maturitatem peruenirent, his te interim quaſi floribus oblectares.

AD RAINVTIVM FARNESIVM CARDINALEM IN SVOS COMMENTARIOS CICERONIS EPISTOLARVM AD ATTICVM.

BENE audire, qui eſt rectè factorum fructus, omnes ferè volumus, ampliſsime ac præſtantiſsime Rainuti: ipſum quidem rectè facere, vnde illud quaſi ex fonte deducitur, paucorum hominum ſemper fuit. eſt enim tum perfectæ naturæ, tum doctrinæ ſingularis, vt tamen natura ſine doctrina facilè

poſſit ad laudem peruenire; doctrina ſine natura laudabilis numquam, turpis etiam ſæpè ſit. itaque vel in agris inculto homines ingenio virtutem tamẽ coluêre: doctrinis autem eruditi viri, quæ ad benè agendum eſſe inſtrumenta debuerant, ijs ad perniciem ſuarum ciuitatum ſunt abuſi quid de Piſiſtrato græcæ hiſtoriæ loquuntur? quid noſtræ de Cæſare? doctum vtrunque, & eloquentem fuiſſe, ijs tamen vtrumque ſenſibus, vt, exempla maiorum, & legum ſanctiſſima iura cõtemnentes, libertatem ſuis ciuibus eripere præclarũ duxerint. ergo prima laus bonitatis eſt; quæ nihil, niſi ſe ipſam, ſpectat, ipſa ſibi finis eſt. altera doctrinæ: quæ niſi ad bonitatem referatur, laudabilis non eſt. ideóque, vt laudetur, finem ſequitur ſe ipſa præſtantiorem. quod ſi quis eſt, qui alterum cum altero conunxerit; vt & bonus ſit, & idem doctrinis inſtitutus; neque rectum ideo ſolum cupiat. quia ſit ipſe ad rectum naturâ propenſus, ſed quia, quod rectum non eſt, id eſſe turpiſſimum intelligat: hic eſt, quem in vita humana diuina bona cõſecutum putemus. præclara res, ſed exemplo minùs nota: id autem, vt ego opinor, ob eam cauſſam, quòd vnuſquiſq; in vitam Principis, tamquã in ſpeculum intuens, ad illius ſimilitudinem ſe ipſe fingit, & format. ideoqúe viri ſapientes alterutrum rectè cupiuerunt, vt aut reges philoſopharentur, aut regnarent philoſophantes: vtrum eſſet futurum vt ex virtute penderemus. Quod ſi fuit vllum tempus, cùm homines rationes & cogitationes omnes ſuãs in philoſophia

loſophia conſtituerent : tum profectò cœpit eſſe, cùm auus tuus ad Chriſtianæ Reipublicæ, nimium magno periculo fluctuantis gubernacula Dei iuſſu accerſitus, ſedit in ſede pontificia Pontifex digniſſimus; ea præditus non ſolùm auctoritate, ſed etiam ſapientia, vt hic nos in tantis tempeſtatibus ſeruare ſolus à naufragio poſſit. cúmque laudandus eſt maximè, quòd optimè ipſe ſentit, optimis ſemper in ſtudijs, conſilijsque defixus : tum quòd optimos viros adſciuit ſibi & conſiliarios, & ſuæ voluntatis adminiſtros, in quo ego tantum ſoleo ponere, vt, ſi mihi ad alterutrum eligendum optio detur, nō bonum Principem malim cum bonis adminiſtris, quàm bonum cum ſui diſſimilibus, ſed benè, quod habemus vtrūque; & Pontificem, qualem res poſcebat, & Collegium tali Pontifice digniſſimum. itaque nunc emergit virtus : honeſtum reuocatur : deſertæ per multos annos litteræ patronus habent, diúque, vt auguror, habebunt. tu Rainuti, fratérque tuus duo clariſſima Italiæ lumina, vterque Cardinalis, & Cardinalis vterque optimus, præclaram conſuetudinem tenebitis ab auo traditam. certè enim non ideò te Patauii per tot annos ſummi doctores erudierunt, vt ea, quæ tantis vigilijs quærebas, conſecutus negligeres. amabis eadem, & fouebis: tuumque erit proprium ſtudium non ſolùm colendæ virtutis, ſed etiam ornandæ. refer animum ad eos, qui, multis antè ſeculis exſtincti, tamen in laude viuunt : omnes reperies, his gradibus adſcendentes,

ad immortalitatem perueniſſe, quorum tu quia facta imitaris, non dubito, quin eorum ſemper florentibus nominibus ita tuum nomen inſeras, vt numquam exareſcat. Materiem habes ad gloriam, Anconitanam prouinciam: quam nunc ita regis adoleſcens, vt ea præſtes, quæ ſæpè deſideramus in ſenibus. quæ quamquam ad eos ſolùm, quibus cum poteſtate preces, pertinere videantur: tamen illa tuæ ditionis terminis non continentur. ſcis cõſuetudinem famæ. illa nos per ora hominum ſublimes vehit: benefacta ſimul & malefacta æquè circumfert: ſed benefacta laudibus excipiuntur, malefacta conuitijs exploduntur. itaque noli putare, te Picentibus ſolis eſſem continentem, eſſe iuſtum, eſſe beneficum. Picentes hæc vident. longinqui audiunt, & prædicant. te aiunt eſſe, ad quem aditus omnibus pateat, cui ſit iuſtitiæ, ſit pietatis antiquiſsima cura, cuius & poteſtas timeatur, cùm omnia poſsis; & bonitas diligatur, cùm idem non plùs licere tibi velis, quàm quantum leges præſcribant. macte adoleſcens laudibus eximie, imitator aui, maiorúmq; tuorum rectè cogitaſti, In imperio laudem non eſſe, niſi cùm is, qui imperat, imperio dignus eſt. quod quia tibi ſiue à natura, ſiue à diſciplina, ſiue, vt ego arbitror, ab vtraque ſimul contigit: quod ad naturam attinet, referimus ad Deum; de diſciplina, te ipſum & laudamus, qui ad hæc præclara inuigilaueris; & amamus, quia ſunt amabiles virtute præditi. me quidẽ et multis abhinc annis, cùm Romæ te vidiſſem, atque

atq; allocutus eſſem, in tui obſeruantiam voluntas inclinauit, iam tum de tua indole expectantem ea, quæ conſecuta ſunt; & poſtea Patauij, cùm in ſtudijs optimarum artium totus eſſes, iudicium impulit. hac tua Picentina legatio quaſi operis perpolitio fuit: in qua theſauros Philoſophiæ, multorum annorum ſtudio congeſtos explicas, & cum prouincia communicas. itaq; cùm ego multò antè, quàm iſtam tibi adminiſtrationem ſummus Pontifex demandaſſet, eos commentarios, quibus epiſtolas ad Atticum illuſtrare ſum conatus, in tuo nomine emittere ſtatuiſſem; poſtea ſimul cum tuis laudibus creuit voluntas mea. Eos igitur nunc emitto, ſeriùs omninò, quàm nõnulli expectauerant; ſed meam tarditatem opus ipſum excuſat. epiſtolas ad Atticum interpretanti properandum non fuit. alijs in rebus poſſum eſſe quantumuis ſtrenuus: in hac qui poſſum eſſe non tardus? primùm multa difficilia, deinde non ijſdem cauſsis omnia, ſed alia propter breuitatem, alia propter hiſtorias, alia propter mores. Huc adde, quod mihi quibuſdam in locis non ſatis fuit explicare ea, quæ aperta non erant: ſed tentaui, num etiam paullò floridius poſſem, quàm noſtri Grammatici ſolent. Neq; tamen ſum neſcius, fore multos, qui me in his cõmentarijs, vt hebetem, quia nonnulla minùs acutè viderim, vel fortaſsè etiam, vt cæcum quia prorſus non viderim, reprehendant. qui ſi mihi, cur id faciant, cauſſas afferant probabiles, non committam, vt ijdem me etiam, vt pertinacem poſſint reprehen-

 dere.

dere. amo enim veritatem, neq; eam in me ipſo magis, quàm in alio: itaq; cõplector, ſicubi eam videro. Tibi verò clariſſime Rainuti, quod in his Ciceronis epiſtolis laboris impendi, maximè ob eam cauſſam cupio probari, vt, ſi qui verè iudicare aut propter inſcitiam non poſſunt, aut propter maleuolentiam nolunt, eos à conſilio detrahendi tua deterreat auctoritas. Venetijs, M.D.LIIX.

AD ALFONSVM CARAFAM ANTONII MARCHIONIS MONTISBELLI. F. IN SVOS COMMENTARIOS CICERONIS EPISTOLARVM AD Q. FRATREM.

SI ſuo quæque res merito penderetur, Alfonſe Carafa; hominum eſſet in virtute vigilantium præclara conditio; contraq;, quos auerſa à ratione voluntas ad malas artes, & flagitioſa conſilia traducit, cum ijs peſſimè ſemper ageretur; eorumq; docti exemplo, ſapientiùs deinde alij non modò ſuis, verùm etiam publicis rationibus conſulerent. ſiidem enim, vt è corruptis ſeminib. vitioſæ fruges, ſic à malis exemplis improba ſtudia, à laudabilibus optima naſcuntur. verùm hoc totũ ſecus eſt. quippe non modò ad reprehendendum, quæ reprehendi iure poſſunt, procliuiores, quàm ad laudandum, quæ laude digna ſunt, omnes ferè ſumus, nec ſatis æqua

lance

lance turpe et honeſtum examinamus; quæ debemus pariter, alterum odiſſe, alterum diligere: ſed etiam ſæpè facimus, vt eas res, eaſq; actiões, quarum cauſſas ignoramus, quàque rectè ne, an ſecus fiant, dijudicare non poſſumus, accuſemus tamen, acerrimaque vituperatione, quæ interdum efferri laudibus oportet, ea deprimamus. Ac, ne me putes Alfonſe clariſſime huius initium ſermonis temerè detuliſſe; ego nunc, ſi neſcis, meam, meam dico? immò verò communem vtriuſque noſtrûm cauſſam ago. aut enim vterque agimus egregiè; aut vterque ſimiliter peccamus. Audisne tu voces in Latinæ linguæ nomen irrumpentes, hominum obtrectantium, qui rei pulcherrimæ ſcientiam reprehendant; qui nos derideant, ludoſq; faciant, atque etiam, ſi dijs placet, odio dignos exiſtiment, quòd operæ tantum ac temporis in hoc tam nobili ſtudio collocemus? tu fortaſſè non audis, totus in litteris abditus, multorum à conſuetudine ſeiunctus: aut ſi audis, negligis, opinor, magnis non tam fotunæ, in qua tamen ipſa multum ineſt, quàm rerum omnium laudabilium præſidijs ad omnia munitus. me verò, humilis hominem loci, hac vna tibi Romani ſermonis cupiditate parem, cæterus rebus omnibus inferiorem, iſta ſanè, quæ feriunt aures meas, vehementer commouent: non quòd ea, quibus vtuntur, argumēta firma ſint; quæ oſtendam eſſe inania: ſed quod, vt eam quiſque virginem cuius amore flagret, intactam ab iniuria, puram ab omni labe velit, ſic ego, quaſi lutoſis maculis aſperſam, ac ſe-

ac fœdatam eloquentiam, quam ſemper dilexerim, cùm adſpicio, ſenſibus intimis afficior, ſic, vt ferre non poſſim. Obÿciunt illud primùm: quatenus aliquid cognoſci poſſit, eatenus in eo laborandum: Latinam linguam obſoleuiſſe iam, & extinctam penè totam eſſe: quam enim hodie nationē, vt omnes animo perluſtrentur, Latina loqui? quod verò ex ea ſuperſit in libris, minimum id eſſe, tamquam aliquod inane ſimulachrum corporis exanimis: quocirca neque ſciri perfectè, cùm exiguam partem libri contineant, neque pronunciari decenter, cùm ſermonis vſus euanuerit, à nobis poſſe. Secundo loco ſtatuunt: vt abſolutè percipi, quod negant, Latina lingua poſſit; mirari ſe tamen etiam atque etiam, cur induſtriam in ea perdiſcenda tam diuturnam ponamus: vitio quidem id fieri voluntatis, & iudicÿ: dignitatem in re tantam non eſſe, vt hærere per tot annos in hoc ſtudio debeamus. Concludunt poſtremò: vt de perfecta cognitione, de dignitate, ac præſtantia concedatur; tamen eſſe, cùm, ea pulſa, ſucceſſerit alia, minimè neceſſariam. Hæc iſti: quæ ſpecie aliquid videntur; ego, re nihil eſſe, ſi quando me præſente diſputantur, oſtendo. Conuenit inter nos, eſſe aliquid in omnibus facultatibus, atq; artibus extremū: quò noſtra ſtudia cùm peruenerint, quieſcendum. ſed hoc extremum: quibus terminis metimur, rei ne natura, an vulgi opinione? ſi opinione vulgi: licet propemodum otioſè viuere: mediocria, quæ putantur excellere, quæramus. id ſatis eſt, illa ſumma, vbi ſum-

ſummum decus habitat, quæ vulgus ignorat, omittamus. ſin extremum illud eſſe volumus, quò peruentum cùm eſt, progredi longius non licet: moderata ſtudia non dantur. perfectam enim ſcientiæ laudem adipiſci, maximi operis eſt: itaque hoc extremum, quod, opinor, Natura nouit vna, ſapiens nemo vmquam ſe putauit eſſe conſecutum. exſtant litterarum clariſſimis teſtata monumentis exempla ſummorum Philoſophorum: qui cùm ætatem in abditarum rerum perſcrutanda notitia contriuiſſent, multaq́; partim legendo, partim cogitando præclara & eximia reperiſſent; latere tamen adhuc, magnis inuolutam difficultatibus, veritatem, & aliquid ſibi, atque adeò multum eſſe quærendum exiſtimabant. Eadem nunc, aut certè ſimilis admodum noſtra ratio eſt. Quærimus id, quod in Latina lingua perfectum putamus. non aſſequemur: eſto: verumtamen, quò plus, vt aſſequamur, contenderimus, eò ſcilicet propius, ſi quid ſtudio proficitur, accedemus. At laboris, & induſtriæ terminus tamen ſtatuendus aliquis eſt. Concedo: ſed hoc quidem, ſi diligenter attendatur; nihil aliud eſt, quàm perfectum ipſum definire. hoc enim ad vnum noſtri labores intenduntur, hoc vnum noſtra ſpectat induſtria. perfectum autem ipſum ego mihi ab hominibus imperitis certè definiri nolo. definiant ij, quibus vtor magiſtris, Cicero, Cæſar, Terentius, Plautus, quorum ex libris, quæ Latinæ linguæ ſit elegãtia, quæ vbertas, quæ vis, facilè poſſum intelligere. quæ ſi, non dico quanta

ſunt,

ſunt, (immenſa enim eſſe video) ſed ſi ea mihi magna ex parte comparaſſem ; modum fortaßè facerem ſtudio meo : ſed, vt inter hos, qui nunc homines viuunt, aliquid eſſe videamur, nihil tamen, ſi verè de nobis ipſis iudicare volumus præ illis, quorum extant ſatis multa ſcripta diuinitus, nihil, inquam, planè ſumus. Quare, quod ad ſcribendum attinet, habemus abundè, quod imitemur. De pronunciatione verò minimum laboro. quid enim? an putamus in iis ipſis, qui tum Romæ viuebant, eandem pronunciandi rationem fuiſſe? non fuit. confluebant in vrbem, illecti ſpe ſummorum magiſtratuum, quod habuit illis temporibus præmium eloquentia, oratores ex vniuerſa Italia: cauſſas agebant Romani homines pariter & peregrini, ſono vocis dißimiles, pronunciatione diuerſi: ſuam tamen quiſque, pro eo, quantum quiſq; valebat, ingenio, laudem ferebat. ſi Curibus educatum, aut Arpini, orantem in foro audires; Sabinũ ſtatim, aut Arpinatem agnoſceres. neq; tamen à forenſi opera, & à iudiciis propterea quiſquã eſt excluſus, quia minùs Romanè, hoc eſt, quia minùs aptè, minúſue decenter, pronunciaret. Nunc ipſum, in hac, qua Itali omnes vtimur, Lingua eſt ne omniũ in diſiunctis & longinquis vrbibus ſimillima pronunciatio? mehercule in iiſdem quidem. Venetiis enim (domeſtico vtar exemplo) aliter in vrbe media, aliter in extrema loquuntur. quapropter nimis iniuſto priuilegio damnabitur Latina lingua, ſi, quod in cæteris linguis vſu videmus euenire, vt non

modò

modò diuerſis, verùmetiam ijſdem & temporibus, & locis ſimiliter omnes pronuncient, id ei præcipuũ apponatur. cuius etiam magnis ac præſtantibus meritis aliquid largiri, tum humanitatis, tum æquitatis eſſet. Secundum erat de dignitate. in quo, non tam equidem quid ipſe reſpondeam, quàm quid iſtos in hanc mentem impulerit, quæro. itáne? dignitatem Latinæ litteræ non habent? humiles, & obſcuræ ſunt litteræ illæ, quæ populi Romani nomen extollunt, atque illuſtrant? quæ ſummorum Imperatorum fortiter & præclarè geſta per omnes gentes cum laude diſſeminant? quæ maiores opes, quàm vlla vnquam lingua, maiora ſuorum meritorum præmia in orbis terrarum domina ciuitate ſunt adeptæ? Sed ineptus ſim, ſi me patronum Latinæ linguæ profitear: quæ tantum poſſidet eloquentiæ, vt, ipſa ſuam cauſſam ſi agat, facilè ſe ab aduerſariorum calumnia vindicare poſſit. Nunc, quod iſti poſtremo loco argumẽtum, quaſi poſtrema in acie ſubſidium firmiſſimum, collocant, videamus in eo quantum roboris ac neruorum ſit. plus enim eſt fortaſſè, quàm vt contemnere; minùs certè, quàm vt pertimeſcere debeamus. Nuſquam, inquiunt, viget vſus Latini ſermonis: aliter nunc omnes loquimur. id verum eſt. ſi quid igitur in Latinam linguam ſtudij confertur, opera non benè ponitur. hoc falſum, duplex autem eſt, qua vtor, ratio probandi. Primùm illud ſuſcipio, ac defendo: non quæcumque neceſſaria non ſint, propterea ſpernẽda eſſe omnia, atq; explodẽda: deinde, ſi ſpe-

ſi ſpectetur vtilitas,ita Latinam vtilem eſſe linguã, vt etiam neceſſaria videatur. Quæ ſunt,quæ verè & propriè neceſſaria dicimus? nimirum ea,quibus carere nullo modo poſſumus. huiuſmodi ſunt primùm elementa,deinde,quibus famem, frigoraq́ue arcemus,victus, veſtimenta,ædes, aut ea,quibus hæc parantur. præterea,in publicis rebus leges,& magiſtratus,in priuatis ſeueritas,& vigilantia.ex hoc numero Latinam certè non eſſe linguam,facilè concedo. neque enim is ego ſum, qui libenter cum veritate pugnem. Sed præter hæc,quibus hominum vita ſuſtinea tur,ac regatur, quàm multa ſunt, minimè neceſſaria,quæ tamẽ habemus in delicijs,quæ amamus,quæ etiam honore proſequimur? gemmas, & vaſa pretiosè cælata,columnas marmoreas, laqueata tecta, ſericas veſtes,textiles picturas, artem in vocibus, & fidibus,odores in vnguẽtis,condimenta in cibis, hæc certè,atque huius generis ſexcenta, non vt neceſſitati pareret,ſed vt ſenſibus ſatisfaceret, inuenit induſtria.quæ quin habeant iucunditatis, & ornamẽti plurimum,nemo negat.quod ſi, quæ ſenſus iuuãt, & laboriosè quæſita ſunt, & retinentur accuratè: quantò nobis ea,quæ animum oblectant potiora debent eſſe? paſcitur animus magnitudine rerum: quid Liuij ſublimius hiſtoria,quæ populi R. bellicam virtutem commemorat? grauitate ſententiarum: quis Cicerone prudentiùs,quis eruditiùs diſputat? elegantia verborum, & copia: quis eodem ornatior, quis vberior? varietate ſcriptorum: quod genus Romana

mana

manæ litteræ deſiderant? poëtas habent egregios, hiſtoricos, oratores, Philoſophos etiã excellenti doctrina claros. quæ ſi vera ſunt: (ſint, nec ne, res ipſa declarat: ambigere non licet) & ſi voluptatem ſtudioſis Latina lingua parit incredibilem; poſſum iſtis tribuere, quod volunt; neceſſariam vulgò non eſſe; dum ipſi contrà, quod ratio poſtulat, atq; exigit, hoc mihi tribuant, amandam eſſe vehementer, atq; expetendam. Sed hæc ad eam, qua legendo fruimur, voluptatem pars attinet: nunc, quod eram alterum pollicitus, de vtilitate videamus. Omnes linguæ aliarum admiſtione linguarum, ſi moderata ſit, augentur; ſi nimia, corrumpuntur, atque intereunt. quod enim recipitur, id eſſe debet eiuſmodi, vt recipientis naturam ſua vi, ſuáq; magnitudine non exuperet. itaq; ſermo hic noſter Italicus multas Gallici ſermonis, multas Hiſpanici, quaſdam aliarũ nationũ habet partes, cauſſam ſi quærimus: non alia quàm earum gentium interuentus, & conſuetudo, fuit. quòd ſi Gallorum, aut Hiſpanorum immenſa multitudo, (exempli cauſſa dictum à me ſit: omen quidem inane eſſe volo) ſed ſi earum nationum maior aliqua vis in Italiam irruperit, ac permanſerit: maior ſimul inducetur Gallici, aut Hiſpanici ſermonis vſus; & fortaſsè aduenticium illud vſque eò valebit, vt hoc domeſticum vincat, ſuiſq; ſedibus expellat. quod olim Romanæ linguæ contigit: quam, multarum ætatum ſpatio, multis maximarum rerum adiumentis auctam, atq; confirmatam, diuerſis tamen popu-

lis Italiam occupantibus diuerſarum linguarũ impetus oppreſsit. Cùm igitur lingua linguam amplificet, noſtráq; hæc Italica, non multis abhinc ſæculis orta, nec admodum liberaliter præmiorum nutrimentis educata, non ita dum adoleuerit, vt ſuis contenta viribus eſſe poſsit: ſtatuo ſic, atque cõcludo, acceſsionem ei fieri maiorem non poſſe, quàm ſi cum Latina coniungatur: non modò, quia nulla plenior, aut ornatior, verùm etiam, quia nulla ſimilior: ex quo ſequitur, vt ad coeundam cum ea ſocietatẽ nulla commodior. Eſt igitur litterarum Romanarum cùm per ſe laudabilis admodum, & iucũda tractatio, tum verò, ſiquidem hunc ipſum, quo nũc vtimur, auctum exornatúmq; ſermonem cupimus, magnopere neceſſaria. Atque hæc tu quoque vides, Alfonſe ingenioſiſsime, tuúmq; iudicium cum mea ſententia coniungis. itaque, cùm à prima pueritia ad eloquentiæ Romanæ cupiditatẽ incumbere cœpiſſes, poſtea te nõ ambitio, quæ ſæpè præclarè iacta fundamenta virtutis euertit, non commodũ, non illa bonis artibus inimica voluptas ab hoc ſtudio deduxit. ac ne nunc quidem languens, cùm tamen omnia videas ardere bello, armorúmque ſtrepitu aures tuæ quotidie perſonent. quin, dum patrui tui, Carolus Cardinalis, & Ioannes Palliani Dux, vterque ob virtutem immortalitate digniſsimus, maximéque pater tuus, Antonius Marchio Montisbelli natus ad omnem gloriam, omniqúe princeps laude cumulatus, vrbem Romam, & iura pontificia tuentur, partésq;

in bello quiſque ſuas conſilio, vigilantia fortitudine ita explent, vt antiquam maiorum ſuorum conſuetudinem referant, ipſe te interea cõtines in tuis perennibus ſtudijs, animúmq; tũ alijs magno Principe dignis virtutibus, tum verò maximè excolis eloquẽtia, doctorem in ea, ducemque nactus, diuino quodã munere, virũ excellentem, Ioannem Paullum Flauium; qui te nouo quodam, plańeque admirabili genere diſciplinæ, abductum à vulgi erroribus per directam ſemitam ad eximium illud veteris Romanæ linguæ decus facilè ducit, quò vel cum ſummis laboribus ac vigilijs adſpirari pauci, aut fortaſſe etiam nemo poteſt. quamquam me nonnunquam, de ſtatu Latinæ linguæ cogitantem, miſeratio quædam acerbo cum dolore tangit. quod ita futurum animo cernam, vt hæc, per tot iam ſæcula, à tot ingenijs, tam diligenter culta, latinè ſcribendi, ratio, quæ parentem noſtram Italiam nobilitauit, quæ tot in nos merita contulit, ætate demum noſtra, niſi remedium aliquod diuinitus exſtiterit, ſuam honeſtatem omnem neglecta prorſus in perpetuum amittat. quod ſi rebus inclinatis, iamiámque cadentibus opẽ ferre quiſquam poteſt, vnus eſt Paullus IV. Pontifex omnium optimus, idémque diuina potius, quàm humana ſapientia præditus. vnus, inquam, autem nemo vmquam, & Latinam linguam, & laudabilia quæque ſtudia veterem in dignitatem vindicabit. qui cùm frater fuerit aui tui; cúmque illum vna virtus ad eum gradum extulerit, vnde humana

omnia diſpicit, ſupra caſus omnes, ſupra fortunam ipſam collocatus: hunc te decet imitari, huius vitã, perpetuò ſanctiſſimè traductam, huius omnia facta, conſilia, inſtituta tibi ante oculos ponere. vides pietatem erga Deum, & in auctoritate Pontificia, id eſt, in ipſa religione tuenda firmitudinem animi, atque conſtantiam, vides multiplicem rerum humanarum diuinarúmq; ſcientiam, trium verò linguarum, Hebraicæ, Græcæ, Latinæ cognitionẽ penè ſingularem. eloquentia verò prorſus eũ excellere omnes fatentur: qui quidem ita quacumq; de re non modò copiosè, verùm etiam eleganter, ac diſertè loquatur ex tempore, vt ei non arte quæſita, ſed à natura donata videatur eloquentia. hũc igitur ſequere, & in illius veſtigio pedem ſtatue. ipſe enim Deum ſecutus eſt; cùm eam felicitatem, quam plerique mortales ignorant, animo cogitaret. quem tu quoque finem ſpectas, vt audio: & ob eam cauſſam futurum homines augurantur, vt eius dignitatis, quæ ſummæ proxima eſt, inſignia breui omnino conſequaris. quod cùm euenerit; lætabor primùm tua, deinde communium ſtudiorũ cauſſa. qui enim tuos impetus ad laudem nunc videmus, tuósq; planè ſenſus intelligimus; an, vbi ad iſtam voluntatem auctoritas, atque opes acceſſerint, fore dubitemus, vt à te ipſo diſſentias? Præſtabis Alfonſe tu quidem alia præclara, te ipſo ſcilicet digna, tuaq́ue familia, in qua florere vides heroes permultos, gloria circumfluentes, virtutis in ſtudio defixos: maximè verò gratiam

tiam referes optimè de te merita Latinæ linguæ, eamq́; paulatim Italia cedentem, & ad tranſalpinas nationes, magno noſtro dedecore, migrantem, in ſuam ſedem, domiciliúmq́; reuocabis. Cuius gloriæ cauſſa, ſi monendus es, monitorem ad te, ſin rogandus, ſupplicem volui mittere commentariũ nũc meũ in epiſtolas ad M. Brutum, & ad Q. fratrem: qui cùm tibi ſtudia commendat eloquentiæ, in quibus ego per tot annos, vtinam cum aliqua laude, magno certè cum labore verſor, commendat ſimul, paullò tamẽ verecundiùs, ſe ipſum, & vigilias meas: quarum fructus mihi erit vberrimus tum beneuolentia, tum iudicium tuum. Quæſiui omninò, idq́ue mihi primùm fuit, poſteritatis vtilitatem; quod eſt proprium familiæ noſtræ: ſed in te ipſum ſimul, cùm huic operam cõmentario darem, ſpectaui. tu ſi probas eas quæ litteris mandamus; ſi faues induſtriæ optiméque te eſſe animatum erga mea ſtudia ſignificas: ego me, quæ ſumma ſunt, omnia conſecutum putabo.

AD ANTONIVM AELIVM POLAE EPISCOPVM, IN ORATIONIS CICERONIS PRO. SEXTIO

COMMENTARIVM.

CVM alia multa, quæ vigebant olim, rerum laudandarum ſtudia periſſe, atque exſtincta prorſus

ſus eſſe, dolendum eſt Aeli, vir optime, ac doctiſſime: tum hanc, in qua ſitam omnes vel maximã vtilitatem intelligunt, interpretãdi rationem ita amiſimus, vt ex eorum, qui bus noſtra patrúmque memoria ſuam hoc in genere induſtriam locare ſtudiũ fuit, magno ac infinito propè numero, non tamen ita multos, qui tolerabiles videantur; qui verò excellant quam pauciſsimos, aut fortaſſe neminem liceat inuenire. atque, huius quidem incommodi culpa vnde manauerit, exponam. Primum illud in controuerſiam non cadit quò quidque præſtantius, eò laborioſius, ac difficilius eſſe. alioqui nihil tam excelleret. quod enim conſequerentur multi, in eo dignitas non eſſet, & ex copia vilitas exiſteret. eſt igitur in magnis rebus item magna, quæ nos ab earũ quaſi poſſeſsione arcet, conſtituta difficultas. hæc porrò ſimplex non eſt ſed in duo genera diuiditur. quædã enim ſicuti exiſtimantur, ita difficilia ſunt: quædã, cùm non exiſtimentur; tamen ſunt. vbi difficultas & eſt, & apparet; inde multitudo voluntatem & ſtudium libenter abducit. rem quidem ipſam, quanti eſt, opinione æſtimamus, & vehemẽter expetimus: magnis verò laboribus, & vigilijs vt ematur, non facilè quiſquam à ſe ipſo impetrat. amat enim hominis natura moderatam quietem, eáque alitur, & creſcit; nimias contentiones, quibus frangitur, ac minuitur, recuſat. vbi verò facilè in ſpeciem aliquid oſtenditur, difficultas incluſa latet; cuiuſmodi non eſſe pauca, inanis multorum docuit experientia: eò

fre-

frequẽtes, bona ſpe inuitati, accurrunt; facileq́; ad eas res aggrediuntur, in quibus vel mediocrẽ operã ſi ponant, futurum, vt ex animi ſententia ſuccedat, arbitrantur: quos deinde, graui temeritatis infamia, refellit euentus. huius generis hæc eſt, de qua orationem inſtituimus, ratio interpretãdi. quis enim eſt, qui ſe non exiſtimet Liuium poſſe, Salluſtium, Virgilium, ipſum mehercule Ciceronem ita commodè explicare, vt deſiderari ab eruditis beneq́; intelligentibus viris nihil queat? atque hi, cùm in C. Marij, aut in L. Syllæ nomen inciderint; ſi Marij, aut Syllæ vitam, à Plutarcho ſumptam, in ſua ſcripta totam tranſtulerint; tum ſe ſuas præclarè partes abſoluiſſe exiſtimant: cùm interim, in quo doctrinæ, quæ paullo ſit occultior, appareant notæ, in quo ingenij lumen eluceat, in quo prudentiæ vis, aut iudicij ſigna cernantur, nihil afferunt. exire videmus quotidie à poſtremi ordinis hominibus factos, ſpecioſis magnáq; pollicentibus titulis inſignes, minimi pretij commentarios: quos non modò qui ſcribunt, falſa de ſe ipſis opinione decepti, verùm etiam qui typis impreſſos edunt, ijs, qui hoc de genere iudicare poſſunt, inconſultis, quodam modo deformãt præclara ſtudia litterarum, & de poſteritate ipſa peſſimè merentur. ſed cætera, quæ ferenda nõ ſunt, feramus tamen, ac diſſimulemus, ſanè multa: commentarios verò illos, qui paſſim leguntur, in Ciceronis orationes, (quẽ librum? latinorum omniũ facilè principem) grauem, inquã, illã immenſi voluminis

molem quis eſt qui ferre vllo modo poſſit? loca ſunt in Ciceronis orationibus malè mendis affecta quam plurima: ſanari nullum videas. ſunt ob antiquitatis obſcuram notitiam difficilia: quis eſt, de tot interpretum numero, qui lumine explanationis illuſtret? denique communia tãtum, quæq; omnibus penè patent, ea ſumunt ad explicandum: ex abditis, quò ſine labore & ingenio acceſſus non eſt, doctrinæ fontibus nihil hauriunt. contráque, multa corrumpunt magis, dum emendare conantur; multa explanando peruertunt, & pulcherrimas ſæpè ſententias turpiſſimis inſcientiæ maculis inquinant. Quæ me ita cõmouit indignitas, itaq; meũ animum vt verè dicam miſeratio quædam affecit, quaſi ob illatam viro optimo, egregiéque de litteris merito, Ciceroni, qui Romanæ terminos eloquentiæ longiſſimè protulit, ignominiã; vt ſtatuerim, ſi cum vita valetudo, & cũ valetudine otium ſuppetat, trienniũ, aut quod omninò res exigeret ſpatij, in hoc omnium pulcherrimo libro interpretãdo, ſtudio eorũ gratia, cõſumere: nõ quod ego is ſim, qui mihi tantũ arrogem, vt alijs detractam ſcientiæ laudẽ ad me transferam: abeſt hoc à cõſuetudine mea, abeſt à natura plurimùm: ſed neque rurſus is ſum, qui, cùm cæteros probè nouerim, ipſe me prorſus ignorem; & qui, cùm alios accuſem propterea, quia non præſtant ea, quæ ab eorũ ſtudio poſtulantur, ego me, ſi quid præſtare poſſe mihi videor, velim contemnere. non ita laudem fugio, etſi nec nimis appeto alterũ ſtupidæ cuiuſdam ſapiẽtiæ, alterum

alterum inſanæ ambitionis eſſe vitium ſemper duxi. neque verò, ſi quid mihi elegantioribus in litteris aſſumpſero, longè admodum ab ijs finibus, quos modeſtiæ ratio præſcribit, diſcedere mihi videbor. ſcis tu Aeli, pro noſtra vetere amicitia, & familiaritate, per quot annos, quibus laboribus hæc, quæ ab humanitate nomen acceperunt, ſtudia coluerim. ſciebat optimè omnium, & mihi, cum viueret, hoc nomine tribuebat plurimùm, Bernardinus Maffeus Cardinalis, meus ille, in omni mihi vita deflendus Maffeus, Vrbis deliciæ, lepor, humanitas, exemplum antiqui officij, flos omnium virtutum. is amabat hæc ſtudia mirificè, eaqúe quibus poterat rebus (poterat autem plurimis) tuebatur & fouebat. benè autem de hac, quæcunque in nobis eſt, vel potius quantulacunque eſt, latinæ orationis facultate exiſtimabat: meqúe quotidie, quantum poſſem, vt latinè ſcriberem, vrgebat. & ſcribebat ipſe, vt ſcis, luculenter, & egregiè. probabat omninò meum conſilium, & efferebat maximè, de commentarijs in Ciceronis orationes; ſed exerceri malebat prius induſtriam meam in Antiquitatibus Romanis ipſo potiſſimum auctore inſtitutis. interim, vt quaſi ex vnius partis forma de toto liceret ædificio conijcere, vnam aliquã quæ ſpecimen ingenij mei præberet, orationem ſubſeciuis horis vt exponendam ſuſciperem, hortatus eſt. ego ſumpſi pro Sextio: nec multis poſt eum ſermonẽ menſibus hũc, qui nunc in tuo nomine, Antoni Aeli, apparebit, commentarium abſolui &, quod, ille ſi

viueret, feciſſē, vt hoc ei quidquid eſt, muneris deferrem, ſtudio meo commotus, illius virtute impulſus, idem nunc iiſdem adductus cauſſis tecum facio libentiſſimè. nam cùm amicitia inter nos eſt, quanta inter duos, quorum et voluntates, & iudicia conſentiant, eſſe poteſt maxima: tum habes virtutem, non eam, quæ petitur à libris, quæ vno ſcientiæ nomine definitur, ſed eam, quæ oritur ex animi præſtantia, & multas in ſe laudes continet, ſtudium in ſuſcipiendis Eccleſiæ cauſſa laboribus, conſtantiã in perferendis, humanitatē in excipiendis hominibus, benignitatem in ſubleuandis; comitatem in conſuetudine familiarium. grauitatem in congreſſu & ſermone clarorum tuiq; ſimilium virorũ; deniq; voluntatis propenſionē ad optima quæq; ſingularem. itaq; te ſummus ille artiũ honeſtarũ patronus, decus Italiæ, Alexander Farneſius Cardinalis in oculis fert; tibi arcana cõmunicat; tuis in conſiliis, ſi quid deliberandũ eſt, multum, ſi quid perficiendum, in vigilantia plurimũ ponit. tu, quo apud illum Maffeus olim loco fuit, eodem ipſe nunc es: rectiſſimamq; laudandarũ actionum viã, obſeruatis Maffei veſtigiis, ingreſſus, pergis eò fauentibus hominibus, approbante Deo, vbi debitum iis, qui benè ac laudabiliter vixerint, præmiũ, ſumma dignitas perſoluitur. Mouit etiam me vehementer illa ratio; quod erat inter vos coniunctio animorũ arctiſſima, cõueniebant ſenſus, congregabat voluntas: præterea ſimplices animi, & pari, nulla ſimulationis arte obducti, nulla inuidia

ane

aut maleuolentiæ labe ſuffuſi. Quare quoniam illa Maffei ſuauitas; illud ingeniũ, illa virtus erepta morte, nimium iniquo fato, nobis eſt; (tametſi memoriã illius viri neq; mihi mors neq; omninò dies vlla vnquã eripiet) & quando, quæ illius erant partes in ornandis liberalibus diſciplinis, eæ tranſlatæ ad te videntur, præclariq; muneris quaſi vicarius relictus es: ego quoque, quod in illum ſtudij, quod habui voluntatis, ac beneuolentiæ, (id erat tantum, vt accedere nihil poſſet) totum illud in te vnum, illi quamſimillimum, contuli, & qui te antea multis erga me meritis, multis ingenij tui ſuauitatibus adductus, vnicè dilexiſſem, tamen id, quod in amore ſummum videbatur, auctum, cùm hoc acceſſit, etiam atque etiam, pleniſſimeq́ue cumulatum intelligo. Tibi igitur offero fructum ingenij mei, in orationem pro Sextio commentarium, operis vniuerſi, quod maiores à me vigilias poſtulat, imaginem: quod ipſum, Maffeo promiſſum, idem tibi, qui eius in locum ſucceſſiſti, iam nunc animo dicamus. verùm hoc ſerius fortaſſe præſtabitur. de re enim, quod ad me attinet, conſtitutum eſt, &, vt vides, aggreſſus iam ſum: de tempore, is, à quo noſtrorum conſiliorum pendet euentus, rerum omnium moderator viderit Deus. Habeo nunc in manibus antiquitates. eas niſi pertexuero, nihil inſtituere in animo eſt. pertexere autẽ vt poſſim, duo ſunt optãda, valetudo, & otium: quod vtrumque, aſſiduis annorum ſuperiorum ſtudijs informatus, & rei familiaris cura impeditus, nunc

quidē magna ex parte deſidero. accipe interim hoc, quod adeſt, argumentum obſeruantiæ in te meæ, & illud, quod aliquando, vt ſperamus, futurum eſt, ſuo tempore expecta.

AD IOANNEM MORVILLERIVM REGIS GALLORVM APVD VENETAM REMPVB. ORATOREM IN IV. DEMOSTHENIS PHILIPPICAS LATINITATE DONATAS.

QVAM difficili in loco verſetur eorum induſtria qui de Græco vertūt, neq; tu, vt arbitror ignoras, Ioannes Moruilleri, vir clariſsime; cui vel exercitatio literarum, vel ipſa natura, vel potiùs vtraque ſimul hoc dedit, vt in iudicando excelleres; & ego experiens ita ſenſi, vt, qui alijs antea in hoc genere peccantibus acerbior fuiſſem, ac durior, idem poſtea, re tentata, eò libentius ignouerim, quò magis eandem ipſe culpam extimeſcerem. Occurrunt, ijs, qui de græcis latina faciunt, duo inter ſe maximè contraria vitia: quorum vtrunque cùm euitandum æquè ſit, ita periculoſa æquè cautio eſt, vt ferè, declinare ab altero dum vis, in alterum incurras. nam & qui in eo laborant, vt Græca verba totidem penè Latinis reddant, quòd fideles interpretes haberi volunt, ineptè faciunt, atque in illa ipſa nimis attenuata diligentia grauiter peccant; quoniam quidem res ipſa primùm fit obſcurior; quod

cum

cum interpretis officio pugnat; deinde Latinæ orationis dignitate cultuq; deſtituta ſordeſcit: & qui horum in verbis referendis religionem improbant putidamq; appellant libertatem ipſi quandam, & licentiam magis amant; his plerumque cõtingit, vt, dum ad ornamenta toto animo intendunt, ab ipſa ſententia longius aberrent. ſummũ artificium, ſummamq; poßidet prudentiam, ſi quis, inter has difficultates conſtitutus, quaſi medius inter duas Syrtes ita nauigat, vt naufragiũ non faciat. ꝙ ætate noſtra cum extranſalpinis hominibus multi, ex noſtris etiam non pauci tentauerint; tamen, cùm omnes excußi, vix vnum aut alterum ex vniuerſa multitudine reperio, qui perfecti munus interpretis expleuerit. Atq; ego videbam fore, vt in illam ipſam peccantium interpretum turbam conijcerer: & cõmunem eſſe cauſſam confiteor: ſed mea tamen hoc probabilior eſt, quod alij ſe ad id, quod in hoc genere perfectum eſt, perueniſſe ſunt arbitrati; ego, quàm à perfecto longè diſtem, ipſemet intelligo: vt mihi ſaltem incorrupta fuerit idæa, alijs non ſolùm perficiendi ratio defuerit; verùm etiam iudicandi, ſed, quia fieri poteſt, vt, quemadmodum alij falluntur in eo, quia ſua ſcripta nimis indulgẽter probant; ego contra fortaßè fallar in eo, quia mea ſeuerè nimis improbem: expecto, quid tu ſentias, Moruilleri ſapientißime: vt, ſiue inter me & alios interpretes aliquid intereſſe duxeris: ſiue me quoq; in eodem, quod aiunt, hærere luto iudicaueris; ego quidquid ſtatueris, ad

ris ad tuam ſententiam meum de me ipſo iudicium in vtramq; te partem accommodem. Equidem probari à te, atque etiam laudari mea ſcripta velim: & qui minimè ſoleo eſſe ambitioſus, tamen igniculis quibuſdam cupiditatis incendor, vt meum nomen in ore tuo verſetur. non enim, à quouis homine laudari, optabile eſt; turpe etiam à quibuſdam. me quidem non tam ipſa laus, quàm laudantis auctoritas afficit. quare cum tu is ſis, de quo duo Reges, at quales Reges? omnium, qui in Gallia regnauerint, maximi, pater, & filius optimè ſenſerint; quorum alter legationem tibi ad Venetam Rempublicam detulit, alter eundem honorem poſtea confirmauit; cumq́; in ipſa legatione publicam perſonam omni re, loco, tempore ita ſuſtineas, ac tuearis, vt ſummã in te grauitatem omnes laudent, nec tamen humanitatem quiſquam deſideret; magni refert ad ingenij mei commendationem. quid tu, vir primarius, & omni laude circũfluens, de hac mea tenui vigilia ſentias. poteſt obſcuram per ſe lucubrationem tuum teſtimonium illuſtrare. quod ego ſi aſſequar, ad illa præſtantiora, quæ maiorum vigiliarum ſunt, quæ ſcis à me iam eſſe inſtituta, fiam alacrior: quæ ipſa poſteri cùm legent, non enim dicam, ſi legent; quia quod ſummè cupio, ſummè etiam ſperare iucundum eſt; de tua, non vna, aut altera virtute; ſed ſapientia, quæ omnes virtutes continet, me narrante cognoſcent; &, cùm cognouerint, ipſi quoque prædicabunt. Venetijs, M.D.L I.

AD

AD HIPPOLYTVM ESTENSEM CARDINALEM, IN LIBRVM DE ROMANIS LEGIBVS.

OMNES artes, atque omnes res, HIPPOLYTE Princeps, & Cardinalis, modò augeri, modò minui, nec eaſdem perpetuò eſſe, ſatis inter omnes conſtat. patet hoc quidem oculis primùm, deinde etiam mentibus. oculis notamus euenta: mente, cur quidqúe eueniat, quóue referenda ſit cuiuſque rei mutatio, intelligimus. itaque lapides, & metalla, quæ omnium duriſſima ſunt quæ vis hominum frangere vix poteſt, hæc tamen conficit, & conſumit vetuſtas. quidquid enim ex partibus aliquando coiit, & concretum eſt; id eaſdem in partes aliquando dilabatur, ac diſſipetur, neceſſe eſt. habet hoc materia illa, vnde res omnes conſtant, vt formæ mutationem quærat: idqúe quod ſequitur, aſſecuta, migrat in alias naturas, quaſi, quod appetiit, eo nunquam eſſe contenta videatur. neque verò, hæc naturales tantum ad res conditio pertinet, ſed inuenta quoque hominum, operaq́ attingit, mores, conſuetudines, loquēdi ratio, quam linguam vocamus, leges ipſæ, quas ne quid vmquā ex hominum memoria deleat, in eas incidimus, omnia denium, quæ ab arte naturam imitante fluxerunt, quotidiè mutantur, ac tolluntur, non modò ab externis cauſſis contra voluntatem noſtram, verùm etiam à nobis ipſis

quia

quia tempus ita poſtulet. ſed artes liberales, optimaq́; ſtudia, quæ nuſquam magis, quàm in Italia, honor aluerat atque auxerat, ætas nulla magis afflixit, quàm cùm Romani Imperatores, imperij ſede in Thraciam translata, Italiam babaris nationibus diripiendam, ac deuaſtandam reliquerunt, quod niſi ſuperioribus annis Principes, ac Pontifices aliquot, maximè verò Leonis X. egregia, propéque diuina liberalitas huic malo ſubueniſſet: quē Laurentij Medices, patris ſui, clariſſimi viri, exemplo commotum, etiam vera laudis cupiditas impulit, vt iacentes ingenuas artes magnis propoſitis præmijs, excitaret: barbara, credo, quod ad litteras attinet, magna ex parte nūc eſſet Italia: dignitas omnis philoſophiæ, ſplendor omnis obſoleuiſſet eloquentiæ. ſed neque ille huius præclari operis ſummam potuit abſoluere. ereptus morte, diſciplinis liberalibus nimis immatura: & interitum illius tempora ſunt eiuſmodi conſecuta, vt, quæ paululum iam luxerant honeſtarum ſcientiarum ſtudia, ea perpetuis multorum annorum tenebris quaſi nox quædam obſcurauerit prorſus, atque exſtinxerit. fatalis enim bellorū tempeſtas non exercitationem modò litterarū ſuſtulit, verùm etiam, quæ ſunt in excolenda virtute poſita laudes, eas labefactauit omnes, atque peruertit. ac nunc quoque, cùm pacis aliqua ſpes, longo ſanè interuallo, affulſiſſet, miſera rurſus eodem malo tentatur Italia. veterésque calamitates aduerſus bonis artibus neſcio quis genius inuehit. Nunc te, Hippolyte

polyte Cardinalis, cui ſummam iuuandi generis humani voluntatem Deus tribuit, eximiam ad laudem vocat occaſio. ſuſcipe deſertum penè ab omnibus litterarum patrocinium: collige tu, quæ alij diſſipant, omnium laudandarum doctrinarum ſtudia, & reſtitue nobis illa, quæ vel hominum improbitas, vel, vt alio culpa deriuetur, fortunæ vis eripuit. hæc eſt actio digna Cardinali, dignaque Principe, Hippolyto verò & Cardinali, & Principe digniſſima. Vidimus tuam præteritam vitam. ab ea nihil humile, nihil obſcurum, nihil vulgare, ampla omnia, præclara, inuiſitati exempli, noui generis exſpectantur. quæ tu, ne à te ipſo diſſentias, nunc quidem magna ex parte præſtabis, atque adeò iam præſtas, bonis viris, & eruditis beneficentia ſubleuandis. quorum ex ingenijs non dubito quin quotidie aliquid efflorеſcere tuo beneficio videas. quod, quia præclarum eſt, exemplum alij ſequentur. Scribent omnes, quod quiſque poterit, illecti gloria, & commodorum ſpe compulſi. nam, vt coniecturam de me ipſo faciam; quẽ eſſe nihil in litteris fateor; ſed, vt aliquid tamen eſſem, laboraui; ego olim (decennium, opinor, abijt, eóque amplius) auctoribus duobus eximijs viris, Petro Bembo Cardinali, et Bernardino Maffeo, qui poſtea dignitatem eãdem magnis in Eccleſiã Chriſti meritis eſt conſecutus, dederam me ad res Romanas, illas veteres, obſeruandas, & ex omnibus antiquorum monumentis omni ſtudio colligendas: vt, cùm illam remp. qua nulla fuit, nec erit vmquam

 illu-

illuſtrior, vniuerſam animo, ac ſcientia comprehen-diſſem, Latinis eam literis explicarem, egregiumq́; benè, ac laudabiliter inſtituta ciuitatis exemplum meis, quatenus quidem ipſe poſſem, ſcriptis expreſſum, poſteris relinquerem. Res erat præclara; meq́; delectabat vehementer, & afficiebat ipſa tractatio. itaq; meam omnem induſtriam, omnem curã, omnes denique in hoc ſtudio cogitationes fixeram, ac locàram. ſed accidit iniquo meo fato, vt horum vtrumque, Bembum primò iam ſenem, cuius in beneuolentia ornamenti mihi erat plurimum, deinde Maffeum, non ætate minùs, quàm virtute, florentẽ, in quo mei ſpes otij ſita omnis erat, à quo pendebam totus, importuna morte ereptum amiſerim. deſtitutus eo præſidio, quo meæ fortunæ nitebãtur vno, fractus animo ac debilitatus, inſtitutum Antiquitatum Romanorum opus omiſeram, & ad alia me conuerteram. poſtea verò quam, honorifica in primis conditione delata, magno ſum à te tuo beneficio in tuorũ familiarium ordinem inuitatus; quod ego ſummæ felicitatis loco duxi; erectus mente, atque animo, rurſus, quod abieceram, ſuſcepi, onúſque tantum, quantũ priuatis opibus perferri vix, aut ne vix quidem poteſt, te vno fretus egregiè ſuſtineo. Et, vt ex parte totum iudicare poſſes, de decem, quos exorſus ſum, libris hunc de legibus potiſsimum, quem ad te mittere, delegi: nõ quòd ita poſtularet ordo: (ſextum enim in Antiquitatum volumine locum obtinet) ſed, quòd, cum omnium librorum materies nõ

modò coacta iam in vnum à me eſſet vniuerſa, verùm etiam ſatis diligenter in partes diſtributa; caſu accidit, vt hic minùs, quàm cæteri, rudis, minùs eſſet impolitus. prætereà feci libenter, tuis actionibus admonitus. leges enim hic liber complectitur. porrò leges nihil aliud, quàm rationem, nihil, præter ordinem, docent. ratio autem, & ordo, ſi vſquam, in tuis moribus elucet. quippe nihil agis non moderatū, nihil non æquabile, nihil, quod non cum ea, quā ſuſtines, perſona, id eſt, cum religione verè Chriſtiana, ac ſedis Apoſtolicæ dignitate conſentiat. quare cum omnia mea tua ſunt, quando quidem ego me tibi quidquid ſum, & quantus quantus eſſe poſſum, totū addixi: tum verò hic de legibus Romanis liber verè tibi debetur, tibiq; eſt à me iure optimo ſcriptus, quo in libro benè poſitam à nobis operam ſi duxeris; de cæteris quin idem ſentias, haud equidem verebor. pergo enim ſtudio pari, voluntate etiam, vt mihi videor, acriore. vnum modò exoptandum eſt, vt, quādo nos ab hoc ſtudio nulla vtilitas, nulla voluptas, ne valetudinis quidem ſatis imbecillæ ratio poteſt auellere, noſtris laboribus tua beneuolentia quaſi propitium numen adſit. ſic enim fiet, ne qua prorſus in difficultate, ne quo vnquam in ſcopulo noſtra hæreat induſtria: et in eum, quò ſpectat animus, portum ſecundo curſu, tuæ benignitatis aura proſequēte, facilè peruehemur. Venetijs, 1557.

IN EDITIONE KALENDARII ROMANI.

FACTVM eſt à me ſanè libenter, vt, cùm edendi eſſent Romani Faſti è lapidibus Capitolinis deſcripti, adiungerem ad eos Kalendarium, ex quo ratio dierum, pro ea, quæ Romæ olim fuit, conſuetudine, tota patet atque in hanc me voluntatem, vel cupiditatem potius primùm ea, quam & mea ſponte, & patris exemplo ſemper ſpectaui, publica litterarum vtilitas, deinde etiam Caroli Sigonij, viri optimi, & ab omni prorſus iniqui animi labe puri, ſingularis doctrina deduxit. putaui enim, id quod res eſt, futurum, vt ad Kalendarium ex Faſtorum ſocietate commendationis tantum accederet, quantum ad ipſos Faſtos è Sigonij ſtudio, ingenióq; eſſe adiunctum, qui diligenter additamenta ipſius, & in ea commentarium, qui propediem edetur, pleniſſimum legerit, facilè cognoſcet. non enim illa ſupplementa, quæ in lapidibus illis, vnde Faſtos habemus, deſiderantur, ex Liuio, aut Dionyſio, aut ex duobus tribúſue præterea libris, quos etiam leuiter eruditi homines in manibus habent, colliguntur. non eſt id, vt rudes antiquitatis homines exiſtimant, ioculare quiddam. opera hæc quidem eſſet, non induſtria. & operæ quis laudē tribuit, cùm in tempore duntaxat poſita ſit; induſtria verò non ab ingenio, non ab intentione quadam mentis abeſt: itaque iure laudatur. quod ſi ſatis eſſet hiſtoriam ſemel aut iterum legendo percurrere; nemo eſſet, cui Romanarum rerum notitiam aſſiduo biennij triennij ue ſtudio cōprehendere vniuerſam non liceret: in qua tamē ego

iam

iam per decennium deſudo: &, quò diligentiùs ea ipſa, quæ legi ſæpiſſimè, cogitatione retracto, eò certiùs, quantum in hoc genere ſit difficultatis, intelligo. itaque opto, vt, quæ alij collegerunt, omnes edāt ſtatim, & mihi hanc laudem præripere conentur. video enim fuiſſe nonnullos, qui, meis ſcriptis ad huius ſcientiæ ſtudiū aliquot abhinc annis excitati, & indicibus eorum librorum, de quibus edendis cogitare me iamdiu polliceor, animaduerſis, quaſi quodam lumine ad ineundam ſtudiorum viam prolato, ambitione præcipites, dum anteire nobis volunt, in maximos, maximéq; pudendos errores inciderūt. quorum alios alij peritiores, nulla facta mora alios fortaſſe nos, non illos quidem nominatim, ſignificatione tamen ſatis aperta, ne omninò debita laude fraudentur; aliquando refellemus. Redeo ad Sigonium. Ille verò, cùm, inſpectis antiquis libris, lapidibus, nummis, nomina magiſtratuum vetuſtate vel amiſſa prorſus inuenit, vel mutila perfecit; cùm Faſtorū partem, alienum in locum translatam, in ſuam ſedem retulit; cùm cenſuras, cùm triumphos addidit, & trunco quaſi corpori ſua membra reſtituit; nihil potuit difficilius, nihil, in quo maiorem à bonis bonarúmque litterarum ſtudioſis hominibus inire gratiam poſſet. hoc enim libro, hoc, inquam, quem nos edimus, (nam inchoata quis perfectis anteponat?) qui res Romanas curant, horis ferè ſingulis vtantur neceſſe eſt. itaque eum qui literis à me poſcebant ſuperioribus menſibus, amici homines ali-

quot ex Hiſpanis, plures ex Gallia, & Germania; hoc adſcribebãt omnes, cum Caroli Sigonij ſupplementis. quorum à me voluntati ſatisfactum eſſe, vehementer gaudeo, eoq́ue magis, quòd adiunxi, quod fortaſſe non exſpectabant, non poſcebant certè, Kalendarium Romanum, vtile illud quidem dierum cauſſa, quorum in eo genera diſtinguuntur, ſed vtilius ob id aliquantò, quod ad comitia, iudicia, ſenatum, Romana denique omnia, qui coniectura, ingenioq́; valebunt, multam inde ſcientiam deriuabunt.

AD HIERONYMVM FALETVM HERCVLIS FERRARIENSIVM PRINCIPIS APVD VENETAM REMPV. ORATOREM IN IPSIVS POEMATA.

MAGNA laus eſt eorum, Hieronyme Falete, qui non ad vulgarem humilemq́ue artem, ſed ad nobilem aliquam, liberalemq́ue doctrinam ſua ſtudia contulerunt: maxima verò, ſi quis eam philoſophiæ partem, quæ Poeſis appellatur, ita eſt complexus, itaq́ue hæret in ea cognoſcenda, vt auelli nulla prorſus ratione poßit. itaque veteres illos, quibus optimi ac ſummi Dei vocem audire, eiusq́ue ſermone frui ſæpè licuit, homines ſapientißimos, atq́; ſanctiſſimos poëticæ facultatis admodum ſtudioſos fuiſſe conſtat, ſuáſq́; cogitationes non eo, quo quilibet vteretur, ſermone, ſed verſibus exponere voluiſſe. quorũ exſtant

extant nonnulla, ſanè præclara: quæ cùm legimus, afficimur, &, quaſi diuina quadam vi abrepti, extollimur haud paullò altius, quàm qui rerum humanarum in ſtudio verſantur. Habet igitur ars poëtica dignitatem; quandoquidem in ea latent arcana philoſophiæ, quæ profanis oculis non patent: ea rudes animos excolit: ea nos ab rerum humilium ſtudio deducit: ad egregios mores, ad veram religionem, ad excellentem magnarum rerum cupiditatem vocat. Habet eadem ſuauitatem: quia vocibus aptè conſtructa oratio miram infundit auribus animisq́ iucunditatem. Et, vt vno verbo comprehendã; poëſis numerus eſt: numerus porrò nihil aliud, quã ordo: ordinis autem principium à Deo fluxit. diuini ſunt igitur homines poëtæ, nec vllo non honorum genere decorandi. poëtas autem definio, non quicumque verſus faciunt; qui moleſta & odioſa garrulitate ſæpè nobis obſtrepunt; ſed eos, quorum in vita non minus, quàm in ſcriptis, elucet ordo; à quibus colitur humanitas, & beneficentia non modò laudatur, verùm etiam pro facultatibus exercetur. hæc enim ſunt ſacra illa myſteria, quæ poëſis fabularum ſpecie ita velat, vt ea tamen vatum excellentium, hoc eſt bonorum virorum, mentes intelligant. quæ verò his virtutibus aduerſantur vitia, hæc ſunt illa monſtra, inimica naturæ, quæ poëticis figmentis oſtenduntur, ſus Erymanthius, leo Nemeæus, hydra Lernæa, gygantes, & harpyiæ, quæque alia traduntur, perdendis hominibus, aut frugib. nata. Neq; ve-

rò tu, Falete doctiſsime, tantam animi praſtantiam poſsideres; non eſſes tam ad omnem virtutem, ad omnem laudem propenſus; non tam in moribus elegans, in conſuetudine comis, atque etiã pro tuarum copiarum ratione beneficus, ac liberalis; niſi magiſtram ab ineunte ætate habuiſſes poëticam artem; quæ te ſuis præceptis erudijt, atque informauit, nihil vt ageres, quod ab honeſto diſsideret, nihil vt in omni vita, præter decus, & antiqua maiorum tuorum, hominum clariſsimorum inſtituta, cogitares. cuius tanti beneficij non eſt apud immemorẽ gratia collocata. habes enim poëſim in delicijs: eam amas: eã ornas. cúmque Herculis, Ferrarienſium Principis poſt hominum memoriam maximi perſonam ſuſtineas, idqúe tanto ſplẽdore, ac tanta, quanta nemo vnquam antea, dignitate, ſummis tamen magnarum rerum occupationibus diſtrictus, ſcribis ſæpè verſus Calliope dictante, & à grauiſsimis curis tamquam in amœniſsimos Muſarum hortos animi cauſſa diuertis. ſuperioribus quidem diebus, cùm egregium illum Athenagoræ, veteris philoſophi, librum de altera hominum vita græcè ſcriptum, Italicum in ſermonem conuertiſſes, atq; ego te, quod viatores, difficili confecto itinere, conſueuerunt, aliquot dierum quietem velle capere exiſtimarem: inueni te poëma tuum de bello Sicambrico, nõnullis abhinc annis compoſitum, ita tractantem accuratè, vt adderes non pauca, quædam detraheres, multa corrigeres. quæ cũ legerẽ, admiratus elegantiã verborũ, ſplendo-

ſplendoremq́; ſententiarum, hortatus ſum, vt ederes, & eò magis, quod reliqua tua poëmata, non modò iam typis impreſſa, verùm etiam ſcripta, per manus perqúe ora doctorum virorum eximia tua cum laude volitarent. qua in re non modò meo, verum etiam ſtudioſorum omnium nomine gratias tibi habeo, habeboqúe, dum viuam, immortales; quùd meis hortatibus, ac precibus tribuiſti tantum, vt te mihi totum remitteres, tuorumqúe poëmatum ius omne tuum, omnemq́; planè poteſtatē ad me liberaliſsimè transferes, quod cùm impetraſſem, exceptus ſum illicò ea cura, Principí ne alicui viro; quod ferè ſolet, an amico homini ac familiari, an verò tibi ipſi potiùs ingenij tui fœtus eſſent dicandi. tibi quidem tua deberi videbantur: ſed ab huiuſmodi conſilio tua mihi multis in rebus perſpecta modeſtia deterrebat: rurſus, cùm intelligerem, omnes ferè libros, qui typis diuulgantur, vel ijs dicari ſolere, quorum auctoritas, aut quorum opes vtilitatem aliquando aliquam ei, qui mitteret, parere poſſet; vel ijs, quos pro magnis eorum beneficijs aliquo munere remunerari æquum eſſet; vel ijs deniq́;, cum quibus minimè vulgaris intercederet amicitia: hæc, Falete humaniſsime cū omnia concurrerent, victus ſum, tuaq́; ad te ipſum ſcripta mittere conſtitui. nam, etſi Princeps tu quidem fortuna non es, ſummis tamen Principibus tua te virtus ita commendauit, carumqúe reddidit, vt eorum opibus æquè, ac tuis, eos, quos diligis, beare poſsis. ſed omitto reliquos. Hercules verò, Fer-

rò, Ferrarienſium Princeps, immortalitate digniſſimus, qui te totum vni addixiſti, cuius eſſe vis quidquid omni vita præſtare potes, is quo te numero habeat, facilè declarauit cùm, poſt multas legationes, ad Sarmatarum Regem, ad Imperatorem, ad Pontificem, oratoris apud Venetam Rempub. munus honorificentiſſimum tibi commiſit. quapropter, quod ad hanc partem attinet, parui refert, vtrum principis nominè liber aliquis inſcribatur, an verò eius, cuius apud Principes auctoritas ea ſit, vt prodeſſe quibus velit non mediocriter poſſit. De tuis autem erga me officijs quid agam pluribus? quæ cùm & multa ſint, & maxima; tum verò illud excellit, quod in hac mea ſatis diuturna oculorum valetudine venire domum meam quàm ſæpiſſimè, animumque meum, triſtibus curis affectum, tuo adſpectu, ac ſermone recreare ſolitus es. Amicitia verò ſi ſpectanda fuit; neminem tibi debui anteferre. coniunxit enim nos non caſus, vt multos, non vulgare aliquod ſtudium, non ambitio, non vtilitas, ſed ipſa, quæ omnes res nobilitate vincit, virtus & artium liberalium ſocietas; quarum vterque noſtrum incredibili ſtudio tenetur. Mitto igitur ad te, quando ita ratio poſtulat, tua poemata, non vt tibi de me optimè merito, quaſi grátiam referam de tuo; ſed vt habeat à me noſtra ætas, atque adeò poſteritas ipſa, primùm teſtimonium beneuolentiæ, atque obſeruantiæ in te meæ; deniq; beneficium, quod, tua ſcripta cùm leget, fatebitur eſſe maximum. Interea

peto à te, vt in illo maiorum vigiliarum opere de Fiſco, cui nondum extremam manum impoſuiſti, exorari te ſinas, id eſt, vt abſoluas, atque perpolias. magnũ enim inde fructum capient omnes iuriſconſulti: cùm te difficiles admodum reconditæ materiæ nodos ingenio ſoluentem, & quæſtiones illas implicatas atque inuolutas explicantem, exquiſitóque quodam ordine tractantem intuebuntur. Neque verò tua mihi eſt occupatio minùs nota; cum & negotia tractes Principis eximij, & ob tuam virtutem nobiles viri non modò quotidiè, verùm omnibus penè horis officij honoriſqúe cauſſa ad te adeant; ſed rurſus eum te eſſe noui, qui, quod tibi occupationes eripiunt, id ingenij præſtantia conſequaris. conſule igitur gloriæ tuæ: conſule ſtudioſis omnibus antiquarum nouarumqúe legum: effice, vt, quantum in poetica facultate, quantum eloquentia polles, tantum in iure ciuili, maximéque in ea parte, quæ obſcuritatis habet plurimum, valere te tua ſcripta ſignificent. Meam verò hanc, quam profectò in hac epiſtola vides elucere, voluntatem, animiqúe ſingularem ad te amandum propenſionem amplectere, atque ita ſtatue, ſi tu mihi, quod, vt video, præclarè facis, in amore reſpondebis, par amicorum neq; noſtra, neque veterum memoria coniunctius vllùm fuiſſe. idqúe quanti à me fiat, dabo operam, quantum in me erit, quotidiè certius vt intelligas.

AD

AD ISABELLAM VILLAMARINAM SALERNITANI PRINCIPIS CONIVGEM IN SCIPIONIS CAPICII POEMATA.

EX omnibus rebus humanis cùm nihil ſit litterisq́; doctrinaq́; præſtãtius; ſequitur, vt literato Principe laudabilius nihil eſſe videatur. non enim, ſi quis humili fortuna ſciẽtijs animum excoluerit, quamuis omnium virtutum intelligentia ſit ornatus, æquè tamen eas virtutes exercere poterit, vt ſummo loco natus. omnium eſt ſcire, non omnium tamen agere. non cadit in quemuis adminiſtratio iuſtitiæ, non liberalitatis. eſſe oportet. quibus imperes, vt iuſtitiam colere poſſis; eſſe quod, des, vt liberalitatem. Et, quoniam ad hæc primùm à natura formamur, & fingimur, vt, quæ laudabilia ſunt, noſtra ſponte diligamus; deinde præceptis inſtituimur, vt voluntatem ratio confirmet: vtrumque ſi quis habet, veriſſimis laudibus ornatur, eò magis, ſi is eſt, cui tertium etiam illud contigerit, vt fortunæ commodis abundet. nam, qui virtutem non vt primum bonum, ſed vt alterius boni cauſſam quærit, vt diuitiarum, vt honorum: ei virtus, quæ perfecta non eſt, quia quæritur ad aliud, perfectam laudem afferre non poteſt. perfecta verò virtus eſt, quæ ſe ipſa contenta nihil appetit, quod extrà ſit. hanc ſi quis eſt qui ſequatur, qui vnã diligat, qui ipſam, ꝑpter ipsã nõ propter aliud, expetẽdam ducat; hic eſt, quem Dij præter cæteros dilige-

diligere putantur, cui quidem eam mentē dederint, vt præter cæteros ſaperet. Tua hæc eſt, Iſabella præſtantiſſima, tua inquam hæc maximè laus eſt. cùm enim tibi aut ad opes, aut ad dignitatem nihil ferè poſſet accedere: quarum rerum cupiditate adducti, magnarum artium in ſtudijs plerique vigilârunt; ipſa, nihil huiuſmodi ſpectans, virtutis amore capta, cuius pulchritudinem animo cerneres, effeciſti ſtudio tu quidem, ſed ingenio magis, vt cùm eſſes omnium nobiliſſima, omniumq́; pulcherrima, quorum alterum maiorem tuorum, maximeq́; viri tui, Principis omni laude cumulati, magnis rebus teſtata virtus, alterum benigniſſima tibi Natura dedit, eadem & ſis, & habearis omnium doctiſſima. hinc illa ad te colendam ſingularis omnium propenſio; hinc multorum poëtarū, quibus grauiſſima Regum bella magni operis argumentum ſuppeditare poterant, ad te canendam traducta ingenia: hinc Capitius ille tuus, tuarum laudum laudatiſſimus præco: qui cum te admiratur vnam, qui obſeruat, qui de te multa, & vera prædicauit, ita concludit, vnam habere, quæ optabilia ſint, omnia. itaque me quidem eodem ſtudio inflammauit, nihil vmquam, vt ardentius optarim, quàm ex tuis vnus eſſe. quod quò facilius impetrarem, feci, ipſo permittente, atque etiam libente Capitio, vt eius libros, de Principijs rerum duos, de Vate maximo tres, meæ in te ſummæ obſeruantiæ teſtes emitterem. diuinum carmen eſt, multis luminibus ingenij multa arte diſtinctum.

equi-

equidem nihil legi in hoc genere perfectius: vt ne Lucretius quidem pluris apud me ſit: quo cum antea propter ſermonis elegantiã delectarer, vtererque multum, cœpit mihi iam minus eſſe familiaris, poſtea quàm Capicium legi. Hoc opus, & quia ſcriptũ eſt à tui ſtudioſiſſimo, & quia verſibus te dignis, id eſt, luculentiſſimis, non dubito, quin à me miſſum auidè accipias, ſic inquam, vt de iſto me munere ames plurimùm.

AD TORQVATVM BEMBVM, PETRI FILIVM, IN VIRGILIVM.

QVOD ego de poetica facultate ſentio, idem tibi, Torquate Bembe, qui res præclaras ingenio ſtudioq́ue conſecutus es, benè iam eſſe cognitum ac perſuaſum facilè puto, non eſſe eam inter ea, quæ minimi ducuntur; non vulgarem, non leuem, ſummum eſſe quiddam, ac planè diuinum, quiq́ ſuas ad eam cogitationes conferant, etiamſi, quod volunt, non aſſequantur, probandos tamen eſſe, quia ſcilicet ad maxima contendant; qui verò in ea ita verſentur, vt excellant, colendos nobis eſſe vehementer, omniq́ omnium laudum genere cohoneſtandos. Admiror equidem fuiſſe, hodieq́ue eſſe nonnullos, qui rem hanc pulcherrimam, ac deorum nobis munere conceſſam parui pendant, atq́ etiam, ſi dijs placet, in ſermonibus vituperent. Quid inquiunt, eſt poetica? fabulas cõtinet, fabulis autem quid inanius? Ridiculè

diculè qui ex ipſorum ingenijs cæterorum ingenia metiantur; quæqúe ipſis obſcura ſunt, ea reliquos videre non putent. Ego contrà ita ſoleo diſputare; vtinam, Torquate, te præſente, ac tui ſimilibus: nihil enim tam optandum, quàm habere iudicem in controuerſiis, qui cauſſam qua de agitur, quæq; propter aliquam difficultatem in dubium vocatur, optimè calleat. ſed ego contrà, cùm in hos incidi, ita ſoleo diſputare. Eſt ne aliquid hominũ gêneri vtilius, aut omninò Philoſophia præſtantius? negare coguntur. ſi negent, eos ratio refellet, et veritas ipſa: quæ cùm pugnat, facilè vincit. vna enim eſt Philoſophia, quæ vitia noſtris ex animis euellat; vna, quæ inſerat virtutes: humana omnia, multis obſtructa difficultatibus, aperit; diuina non illa quidem prorſus, ſed magna tamen ex parte patefacit. atq; hanc; quæ tantas res præſtát, ſiue artem, ſiue ſcientiam, ne communis eſſet omnibus, vulgiq; tractatione impuriſq; mentib. contaminata ſordeſceret, obſcuris fabularũ inuolucris, quaſi aliquid ſacroſanctũ, velauit, ac cuſtodiuit antiquitas. fabulas porrò ipſas non eo, quo vulgus vtebatur, cõmuni, & ſoluto, ſed exquiſito, et numeris adſtricto oratiõis genere priſci illi, ſumma homines ſapientia præditi prodiderunt. placebat hoc illis, primùm, vt rei dignitatem, ſi poſſet, & quatenus poſſet, verborum augeret elegantia: lectis enim, admodumqúe puris è vocibus efficitur verſus, nihil hauritur de fæce; deinde, quia, cùm Philoſophiam tractarent, maiore neſcio qua ſuauitate ex illo concentu,

quem

quem numeroſa vocum in verſibus cõpoſitio gignit. aures animoſq; perfundi pulchrum putabant, quæ cum ita ſint: neque fabulas, quæ Philoſophiam continent, neque verſus, quibus fabulæ ipſæ continentur, iure quiſquam reprehenderit. His ego ad coarguendum iſtorum inſcitiam, alijsq; prætereà vtor argumentis. addo exempla, eaq; Italorum, & eorum hominum, qui noſtra patrumq; memoria floruerunt, Pontanos, Sannazarios, Fracaſtorios (omitto alios: ſunt enim multi) nónne Muſarum in primis conſuetudo delectauit? propiùs accedo. pater tuus, Torquate, Petrus Bembus, quem orbis terrarum cãtat: nec iniuria: vixit enim, quantus ei vitæ curſus fuit, in virtute totus: is cùm alias coluit philoſophiæ partes, tum verò poeticam artem amauit amore quodam ardentiſsimo, eiusq; ſtudium à prima pueritia complexus, nunquam ne in extrema quidem ſenectute dimiſit. ſcripſit autem verſus in omni ætate multos, ſcripſit omnium elegantiſsimè ſic, vt ei Apollo dictaſſe videatur. itaque rectè fecit, optimoq; ſanè conſilio pater meus, qui Latinorum poetarum principem Virgilium eius nomini, quem optimum poetam nouerat, inſcriptum emiſerit, rectè item ego, qui, patris mei exemplum ſecutus, tibi, & tanti viri filio, multis virtutibus ornato, & facultatis poeticæ ſtudioſiſsimo, ac peritiſsimo, eundem poetam, quaſi munus Bembæ familiæ debitum, dicauerim. nam quemadmodum parẽtes noſtri alter alterum tum ſermonibus, tum ſcriptis ornabat;

vt, quan-

quantum inter ſe amarent, æqui & iniqui cognoſcerent: item ego cupio, & conabor, quantum in me erit, (an præſtare poßim, neſcio; ſed conabor certè) vt ex meis ſcriptis noſtram amicitiam; meámq; in te ſummam obſeruantiam etiam ipſa poſteritas intelligat. non enim cùm hanc meam multis ab hinc annis ad te amandum & colendum voluntatem cōtuli, id ſolùm ſpectaui, vt quaſi hæreditatem adiurem amicitiæ paternæ: tametſi hoc ipſum quoq; me mouit, ſicuti mouere debuit, ſanè plurimùm: ſed tua quædam propria ſecutus ſum. tuos, inquam, mores, tua ſtudia, tuas virtutes vidi primùm: deinde ex iudicio fluxit amor; & quò mea ſponte propendebam, ratio impulit. noui te adoleſcentem, noui iuuenem, & Pataui), & Venetijs, ſanctißimè viuentem, & præclara illa cum doctißimis viris philoſophiæ ſtudia tractantem. in quibus cùm iam, tuo quidem aliquid, aliorum autem iudicio multùm profeciſſes; Romam te, in eam vrbem contuliſti, quam pater tuus theatrum per annos multos habuit ſuarū virtutum celeberrimum. ibi nunc tu quoq; ſpectaris, & probaris: ibi plauſum fers à benè intelligētibus, benèque ſentientibus viris: ibi denique vera illa Petri Bembi cernitur, & agnoſcitur in te filio non minus animi, quàm corporis, effigies: &, vt principia ſe dant, futurum omnes exiſtimant, vt ſummi tibi in Eccleſia Petri honores, ac præfecturæ deferantur: debere quidem iam, nemo eſt, qui non intelligat. Quare lætor equidem, ac fruor iam nunc, pro meo

erga te ſtudio, quaſi præſentibus honoribus tuis, & percipio gaudia, quanta poteſt animus meus capere maxima, tuæ futuræ dignitatis. perge modò, vt cœpiſti, in tuis perennibus ſtudijs, & animum tuũ pulcherrimis, téq; dignis cogitationibus exerce. vides eam viam, qua pater tuus iuit. exſtant veſtigia. iſtac euntibus rectiſſimus eſt ad gloriam curſus, offenſio nulla, nullus error. quod feciſti, laudamus: ſunt enim magni veréq; laudãdi proceſſus in virtute tui. quod reliquum eſt: quia te ſummum illud ad decus, quod excellentibus ingenijs propoſitum eſt, tamquàm ad metam peruenire cupimus, &, quod cupimus, id in te ipſo poſitum videmus; fauemus animis, proſequimur ſtudijs, vocibus cohortamur. Atq; ego quidem, huiuſce animi mei non obſcurum, vt opinor, argumentum, hunc librum, qui me tacente apud omnes gentes loquetur, tibi inſcriptum ad te mitto. volo æternum exſtare monumentum, vnde homines, quid de te ſenſerim, quid iudicauerim, intelligant. volo, habeas ipſe munus à me, vnde, quid tua cauſſa velim, conijcias; & maiora, cùm ornandi tui maior aliqua facultas exſiſtet, officia, ſtudiáque exſpectes. Venetijs, M.D.LV.

AD PAVLLVM RHAMNVSIVM IOANNIS BAPTISTAE FILIVM IN CAESARIS COMMENTARIOS.

QVI magiſtram vitæ dixit eſſe Hiſtoriam; ne ille,

ille, Paulle Rhamnuſi, & dixiſſe verè, & præclarè ſenſiſſe mihi videri ſolet. facilè enim vnus homo, quid multis hominibus euenerit, cùm intelligit, eruditur, atque ipſe ſibi normam componit actionum ſuarum, vitæq; totius inter omnes errores, omniaq; pericula ad veritatem, ac ſalutem dirigendæ. nec aliud eſt noſtra prudentia, quàm euentorum obſeruatio, rerumq; præſentium ac futurarum ex præteritis, tamquam ex fonte, ſcientia deriuata. quod ex vniuerſo litterarũ genere vel ſola, vel certè maximè præſtat hiſtoria, præſertim ſi quis eam ita tractet, vt euenta dum notat, animum referat ad cauſſas, in eáſq; attentè inſpiciat, & rationẽ quærat, cur hoc factum, illud omiſſum: cur ex illo calamitates, ex hoc optata contigerint. Atque hoc primum eſt de hiſtoriæ fructu; ſequitur dignitas. Res geſtæ narrantur inter ſummos Reges, potẽtiſſimas ciuitates, bellicoſiſſimas nationes. cauſſæ porrò bellorum ſunt, quæ ſunt humanarum rerum maximæ, imperium, ſalus, gloria: quæ ponuntur in armis omnia, & à cõſilio ducum, à virtute militum, ab ipſa fortuna pendent. Neque verò dignitatem quidem habet, ac fructum, voluptatem autem hiſtoria deſiderat. nam, ſi voluptas eſt, quam magnarum variarúmque rerum aſpectus animis noſtris infundit: nulla pulchrior ſpecies, nulla gratior, nulla prorſus hiſtoria iucundior: vides, vt in tabula picta, aduerſa ducum excellentiũ ſtratagemata, artes, inſidias, ſpẽ potiũdi, metũ amittendi, cæſos exercitus, vrbes captas, imperia deleta:

age, fortuna commutata, cadere inſultantem, victũ exurgere; eodem penè momento lætitiam pelli mœrore ſuccedente, maioremque lætitia. hæc dum legimus, haurit animus voluptatẽ incredibilem; alitúrque pabulo ſuauiſſimo, nec ſatiatur, donec ad exitum peruenerit. Cyrus ille, Perſarum Rex, qui orientem ſubegit, Pyrrhus Epirota, caſtrametãdi laude præter cæteros inſignis, & duo illi, barbarorũ omnium clariſſimi, Alexander Macedo, & Hanibal, præterea de Græcis Themiſtoles, Ageſilaus, Epaminondas, quomodo, cum eorum facta commemorantur, animos noſtros afficiunt? exſpectatione ſuſpendunt, paſcunt gaudio, metu macerant: verùm hæc maximè Romana patẽt in hiſtoria: quæ vel diuturnitate, ac magnitudine bellorum, vel varietate fortunæ vberrimam exemplorum in omni genere copiam ſuppeditat. Romanæ porrò viri præſtãtes multi cum litterarum monumentis tradiderint; quorũ ingenijs, quæ cuiq; merces gloriæ pro cuiusq; facultate debebatur, ea poſteritatis iudicio ꝑſoluta, eminet inter omnes, mea ſententia, (nec verò ſecus antiquitas ſenſit) primúmque ſibi dignitatis gradum C. Cæſar iure vindicat. nam & vixit qua plurimùm ætate Romæ floruit eloquentia: & coluit ipſe eloquentiam præter cæteros: rebus verò gerendis non interfuit modò, verùm etiam præfuit: quo factum, vt vſum quoq;, qui valet in ſcribenda hiſtoria multùm, cum doctrina coniunxerit. exſtant, bono quodam litterarum fato, præclari illius de bellis ipſo

duce

duce geſtis,commentarij: qui ſe non ſolùm omnibus omnium hiſtorijs æquare, verùm, vt omnes fatentur, anteferre etiam videntur. Breuitatem ſcis in oratione magnam eſſe laudem,cum eo tamen,ſi videtur obſcuritas. facilè enim,dum illam ſequimur, in hanc incidimus. quod in Thucydide vt vitium Cicero notauit,cùm eſſet alioqui ſcriptor egregius. At verò C.Cæſar, cùm breuitatem maxime omnium adamauerit, ita tamen preſſus eſt, vt eodem nihil fieri poßit illuſtrius. propriè loquitur, & ſignificanter: ornamentorum tantum habet, quantum in exponenda re decet. nam elaboratam ſtudioſius orationem,nimiáque exçultam elegantia prudentium aures non modò in commentarijs,verùm in hiſtoria quoque reſpuunt. Hic tibi eſt, Rhamnuſi optime, mihique multis nominibus cariſsime, in manibus habendus,tractandus aßiduò,obſeruandus,ediſcendus: vt eum penitus,ſi fieri poteſt,aut certè quantum poteſt, imitatione exprimas. nam, cum tibi Veneta Reſpubli. bellum illud memorabile,omniúmq; difficillimum, quod Henrico Dandulo Duce aduerſus Byzantios geſtũ eſt,latina oratione tradiderit explicandũ, magniſque etiam tuam induſtriam præmijs honeſtandam decreto publico cenſuerit: debes eniti vehementer,ac omnes ingenij tui neruos contendere,ne quis te tanto imparem oneri fuiſſe vmquam putet. Atque ego quidem,qui te fero in oculis, qui tuæ gloriæ faueo,cũ in ipſam rem intueor,grauem ſanè, admodúmq; difficilem, paullulum commoueor:

 moueor:

moueor: rurſus cùm ad ingenium tuum, ad induſtriam, ad illos animi tui præclaros ad laudem impetus mentem & cogitationem refero, facilè cõfirmor, & huiuſce tibi commißi muneris eum, quem cupio, id eſt planè glorioſum exitum exſpecto. Verùm, ne ſint in te ipſo, quæ ſunt; & ſit hæc, quæ tibi ineunda via eſt, quamtumuis lubrica, incerta, impedita: an tu poteſt labi, potes errare, potes vſquam offendere, ducem ſecutus patrem tuum, Ioannem Baptiſtam Rhamnuſium, ſpectata ſapientia virum, conſiliorum omnium ſummi X uirum Collegij participem, cuius elucent in vrbe noſtra virtutes eximiæ. nomen autem, æternis conſignatum atque impreſſum ingenij monumentis, per orbem terrarum fama diſsipauit: is te ſua doctrina inſtruet, conſilio monebit, prudentia reget. at quo ſtudio? quo ſcilicet pater filium, & quo talis pater talem filium debet, nec ſanè video, quem deceret magis, aut in quem hæc aptius, quàm in te, prouincia conueniret. nam, cùm eas res, quæ tibi ſunt latinis litteris tractandæ, magna ex parte liber, vt audio, contineat Gallica ſcriptus vetere lingua, tum ipſa perobſcura, tũ multis præterea diuerſarum linguarum vocabulis permiſta, atq; confuſa; eum porro librum pater tuus & vnicum habeat. & vnus ipſe (de noſtris quidem hominibus) optimè omnium intelligat: ſapientißimè vt in omni re ſemper, ita proximis menſibus decretum à X. viris eſt, vt hæc tibi potißimum Venetæ pars hiſtoriæ mandaretur, cuius haurire ſcientiam

non aliunde, quàm ex tuis ædibus licebat. Ego quidem, & ſi intelligo, qui ſis, quam te delectet verus honor, quàm tua ſponte incumbas ad decus; tamen hortor te ſenſus huc omnes tuos, cogitationéſq; cõuertas; excites ipſe te; conſideres etiam atque etiam, quid ſuſceperis, à quibus commiſſum, qua tua ætate, qua omnium exſpectatione. Venetam ſcribis hiſtoriam, nec vniuerſam, ſed quod in ea maximè putatur excellere: ſcribis Principum Reip. decreto: ſcribis adoleſcens: qua ætate magnas res aggreſſos vel inſignis admodum manet gloria, vel temeritatis nota ſempiterna. Quibus ex rebus, & quòd antè ſtudiorum tuorum præſtantes fructus edidiſti; & quòd patris tui virtus tua virtus putatur, nec tibi ſunt petenda extrinſecus, quæ domi tuæ naſcuntur; orta eſt inter homines opinio, hiſtoriam te nobis daturũ egregiam; in qua Venetæ vrbis ita narras præclara facinora, vt aliena cum laude tui nominis immortalitatem coniungas. quod ita futurum, mihi perſuaſum eſt, ſi te ad legendos aſſiduè Cæſaris commentarios contuleris, eorúmq; ad imitationem, & quaſi imaginem totum effinxeris. hoc enim in genere nihil habent perfectius latinæ litteræ: & eos, quo tibi eſſent, tui iuris quodã modo facti, cariores aliquantò, cum hoc tempore noſtris ex ædibus haud paullo, quàm antea, emendatiores exirent, volui in tuo nomine apparere, multis in hanc mentem cauſſis, iiſq; minimè vulgaribus adductus. nã, vt omittã, quòd hiſtoriã ſcribenti nihil aptius, nihil omnino his cõmenta-

mentarijs vtilius quiſquam dixerit: valdè me commouit multorum annorum, ac penè ſaculorum in fouendis optimarum artium ſtudijs præclara tuæ gentis conſuetudo. ac volo mihi, quod attinet ad illa vetuſtiora, ſilentiū imponere: venio ad ea, quæ propiùs ad ætatem noſtram accedunt. Auo tuo, cuius tu nomen, & vnà cum nomine virtutem refers, quis in omni vita virtutem amauit ardentiùs? qui cùm in litteris vſquequaque excelluerit, tum verò iuris ciuilis cognitionem egregiè conſecutus eſt: eiuſq́ue rei teſtes habuit ampliſſimas Veneti Imperij ciuitates, in quibus tum ciuilium, tum capitalium rerum iudicijs magna pariter & integritatis, & doctrinæ laude, præfuit. Mitto Hieronymum; patruum, medicinæ, ac philoſophiæ ſtudijs præſtantem: qui cùm in Syriam eo conſilio eſſet profectus, vt Arabicis litteris imbueretur: paucis annis tantum profecit, vt pleroſq; Auicennæ libros in latinā linguam egregiè conuerterit. Alios quoque poſſum de tuis maioribus, hac laude præſtantes, minimè paucos inuenire: ſed parente tuo contentus vno eſſe poſſum, quo ſemper in hac ciuitate non ſolùm amico, verùm etiam patrono eruditi homines vbi ſunt, neq; ſibi ornamenti, aut præſidij plus in eius amicitia, atq; auctoritate, quam commodi repoſitum in benignitate ſenſerunt. Accedit illud, quod idem pater tuus cùm in Gallia, Reip. cauſſa, diu vixerit, eamq; prouinciam, Rege Ludouico X I I. vniuerſam ferè peragrauerit: magnam eorū locorū partem, de quibus mentionē in his commen-

mentarijs fieri vides. præſens ipſe nouit, eaq́; tibi in ſermone non ſecus ac in tabula picta, diligenter, veriſsimequé oſtendere ſolitus eſt. itaque cùm hunc librum ad te ſtatui mittere, illud intellexi, magiſtrum te habere excellentem in hoc rerũ ac locorum Gallicæ prouinciæ ſtudio, parentem tuum. quo ſum aliquantò magis in ſuſcepto conſilio confirmatus. Tibi verò diſplicere meum erga te officium nõ exiſtimo. mihi quidem ipſi ob eam cauſſam gratiſsimum fuit, vt ex tenui munere beneuolentiam in te meam perſpiceres: quæ cùm à parentum noſtrorum coniunctione, qua nulla maior eſſe potuit, originem duxerit, quotidiè tamẽ augetur ſtudijs erga me tuis, maximè verò cauſſis ijs, vnde facilè manat amor, virtute, ac probitate; quarum altera tuis in ſcriptis, altera in moribus elucet.

AD ANTONIVM TRIVLTIVM CARDINALEM, IN HISTORIAM SALLVSTII.

CVM omnes me litteræ, omnisq́; libero homine digna cognitio vehementer delectat, Antoni Triulti Cardinalis ampliſsime: tum verò paſcor incredibili voluptate, & afficior maiorem quendam in modum ſenſibus intimis, dum hiſtoriam tracto. quid enim poteſt eſſe iucundius? Rerum interitus obliuio eſt. at eæ reuiuiſcunt hiſtoria, cùm in noſtrã memoriam reuocantur: quæqué multorum annorum ſpa-

tio multis abhinc ſeculis geſta ſunt, ea nos exigua volumine comprehenſa, & tamquam in conſpectu noſtro poſita, cognoſcimus. Si ſermonibus delectamur: reſonat in ſcriptis hominum vox eloquētiſsimorum, nihil temerè, nihil incompoſitè narrantium. omnia grauiter, ſuo quidq; ordine, & loco. ſi conſuetudine clarorum virorum: verſamur, vetera legentes, cum Regibus, cum Principibus viris, magnis in bello ducibus, ſapientiſsimis Rerumpub. rectoribus: ora ipſa mehercule, lineamenta, & formam non tam corporis, quàm animi eorum, quos numquam vidimus, videmur tamen quaſi præſentes intueri. Quod ſi rectè inſtituendæ vitæ rationem ac doctrinam ſequimur: vſu maximè rerum quæritur prudentia. vſus eſt, vel cùm experimur ipſi, vel cùm, experientibus alijs, quid euenerit, obſeruamus, nobis ipſis, experiri multa ſi velimus, facilè non licet. labore opus eſt, ac tempore: & fortuna tentanda; nec tentatur interdum ſine periculo. commodius ergo, ac tutius euentis aliorum examinandis, prudentia comparatur, id autem, profectò vides, Antoni doctiſsime, ac ſapientiſsime, proprium eſſe hiſtoriæ bonum: in qua patent fortunæ viciſsitudines, regnorum mutationes, hominum ſiue vitia, ſiue virtutes: ex quibus, quæ vitanda nobis ſint, quæ expetenda, nullo noſtro periculo, nullo labore, ſedētes in otio docemur. Atq; hoc in genere Polybius inter Græcos, de noſtris maximè is, cuius nunc libros tibi inſcriptos emitto, Salluſtius excelluit. euenta enim ita narrat, vt cauſſas ſimul

aperiat. ex quo oritur illa omnium pulcherrima ſcientia, vt, malorum, & calamitatum origine perſpecta, nihil agamus, niſi quod ratio præſcribit; omniaqúe noſtra conſilia, omnes actiones veterum exemplorum regula metiamur. Quæ cum ſit omnium, qui annales antiquorum euoluunt, communis vtilitas: alia quædam tua condicio eſt. habes enim hiſtoriam in familia tua. neque tibi. ſi quid inuenire vis egregium, & imitatione dignum, confugere ad libros neceſſe eſt, neque longius euagari, & quaſi peregrinari animo, ac mente, more multorum. domo petas licet, omnium virtutum exempla. perſequere maiores tuos cogitando. quæ fuerit eorum in pace iuſtitia, in bello virtus, in omni fortuna moderatio ſi attendes, nihil ad gloriam domeſticam requires. iuſtus Ariſtides, prudens Themiſtocles, fortis Epaminonda: de Romanis multi, multis eximijsq; virtutibus inſignes. horum alij facta dum legunt, bonas artes ex eorum vita diſcunt, & ad eaſdem res, eademq; ſtudia laudis cupiditate rapiuntur. at tu refer animum ad tuos maiores. eminere videbis, inſtructum egregijs artibus, Ioannem illum Ia cobum Triultium, magni animi, ſummi conſilij virum, ſcientia rei militaris ætate ſua facilè principem, præterea, iuſtum, liberalem, abſtinẽtem planè, præter decus, & gloriam, nihil in vita cogitantem. Nam de laudibus Hieronymi, parentis tui, quia tecum quaſi loquor, ne ſeruire tuis auribus videar, nolo multus eſſe: tantùm dicam; quàm diu vixerit,

Galli-

Gallicam rem in bello floruiſſe; poſteà quā hoſt um multitudine oppreſſus, fortiter pugnans in acie perierit, concidiſſe. tantum in vno viro momenti fuit, ac roboris. Age, ſint hæc, vt ita dicam, in campeſtri quadam luce poſita: quid? in vrbe Roma, id eſt, in omnium gentium celeberrimo theatro, non ſpectata, probataq́; vehementer eſt trium tuæ gentis Cardinalium doctrina, religio, ſapientia? vt, Triultiorum nomine multorum vocibus in multas partes diſsipato, non ipſa tantùm Roma, ſed omnis planè Italia, omnis, vbi colitur humanitas, Europa perſonaret. Omitto alios: ſunt enim multi; nec tu quemquam ignoras. non enim ſunt ex imaginibus, aut ex illa colorum inani ſpecie maiores tui cognoſcendi, quærenda tibi facies tuorum non eſt. clari ſunt ex rectè factis: virtute diſtinguuntur: cum alius in alia, in omnibus ſimul omnes enituerint. Quæ tu quoniam à primis annis ad hanc ætatem nō modò cogitâſti, verùm etiam vita, ac moribus expreſsiſti: propterea te, Epiſcopatu Tolonēſi iam antea inſignitum, legationibus honeſtatum, primùm Peruſina, & Aueniōnenſi, in quibus miram iuſtitiæ laudem tuliſti, deinde ad Regē Galliæ, & ad Venetā Remp. vbi prudentiam, vbi grauitatē incredibilē præſtitiſti, proximis diebus Cardinalem creauit Paullus IV. Pontifex omnium optimus, omniumq́; maximus, iudicio præditus acerrimo in æſtimandis hominum ingenijs, ac moribus, itaq́ue animatus, vt, quæ cuiuſque meritis præmia debentur, ea libentiſsimè, ac liberaliſsimè

per-

perſoluat. in quo, nemo eſt, qui tuam animi ſingularem æquitatem, ac moderationẽ vehementer non admiretur ac laudet; qui ſumma nuncium dignitatis, cùm eſt ad te, multis præſentibus allatus, ita acceperis, vt nemo, te commotum, nemo, ne leuiter quidem affectũ, ex vultu, aut oratione, aut vllo corporis geſtu, potuerit intelligere. ita patuit, quod ab inſipientibus ambigi, ac diſputari quandoque ſolet, à bonis viris virtutem magis ipſam diligi, quàm virtutis inſignia; honorem eſſe præmium rectè agendi, finem non eſſe; magnos illos, ac præſtãtes eſſe homines, qui laudabiliter ita viuant, quaſi laudem percipiant: ita laudem, aut dignitatem excipiant, quaſi nihil minùs anteà cogitauerint. quod in te & animaduerſum eſt maximè, & obſeruatur quotidiè magis. colere enim te quidẽ ſtudioſius, quàm antea, omnes videntur: ipſe autem, qui antea fueras, idem omnibus es, nemo excluditur ſermone tuo, nemo congreſſu. tui omnibus copiam facis: eandem omnibus humanitatem oſtendis. Sequitur inſolentia fortunam: comes eſt rerum ſecundarum arrogantia: tu manſuetudinem amas: tu continentiam, tu benignitatem perpetuò retines, iure ergo hoc etiam nomine Cardinalis es: iure habes hanc, quo tui te pro Petri Eccleſia ſuſcepti labores extulerunt, maximi ſacerdotij dignitatem. & nunc tu quidem comitatu ſtipatus honeſtiſsimo familiarium tuorum, multò tamen inſignior, atque ornatior cohorte tuarum virtutum, quæ tibi comites vbique ſunt. Romam redibis

dibus expectatus, expetitusqúe, columen futurũ Chriſtianæ Reipu. ſplendor ſacri Collegij, ornamentum familiæ tuæ. I, decus Italiæ, amor ac delitiæ bonorum omnium, dijs benè iuuantibus, ad eam vrbem, quæ ſola peregrinam virtutem excipit, ſola ornat honoribus, ſola dominã facit rerum omnium humanarum. nos autem, quibus tuam iuſtitiã, tuam benignitatem oſtenderas, læti tua dignitate, mœſti diſceſſu, te proſequimur abeũtem optimis omnibus fauemus animis, precamur linguis; vota prorſus eadem, quæ pro parentibus, ac liberis noſtris, ꝓ tua ſalute ſuſcipimus. Atque ego, in hac omnium eximia lætitia pariter & moleſtia, præcipuo quodam dolore diuellor, quia fato neſcio, quo meo contigerit, vt, quàm diu Venetijs fuiſti, ego ſemper afflictus importuno morbo iacuerim: quo etiam nunc langueo: & ad morbum accedit ægritudo: quoniam quidem alijs ad te adeuntibus. deqúe iſta dignitate gratulãtibus, ipſe excludor vnus, nec poſſum meæ ſummæ erga te obſeruantiæ præſenti officio ſatisfacere. hac tamen ſpe ſuſtentor, quòd humanitas ac ſapientia tua facilè fortunam à crimine ſeiunget. conſilio aliquid peccatur? accuſes: iure feceris. culpam autem in ijs rebus, quæ non à voluntate noſtra pendent, ſapiens nemo vnquam dixit eſſe. quare nec tu mihi, quia non valeo, vitio dandum putabis: & hoc ipſum, quia, me non valere, non tam corporis, quàm officij cauſſa doleo, laudi etiam fortaßè tribues. equidem habeo non voluntatis modò teſtem,

verùm

verùm etiam ſtudij ac beneuolentiæ auctorem in te meæ hominem honoratum, & cum omni virtute excellentem, tum verò omnium, quos ego in vita viderim, humaniſſimũ, qui te amat egregiè, facitq; plurimi, tuasq; laudes vtraq; manu ad aſtra ſæpè tollit. verùm ego nõ id ſolùm ſpecto, mea vt vni tibi pateat obſeruantia, illuſtrabo eam, ſi potero, meis aliquando ſcriptis, & patefaciã omnibus gentibus. interim, vt hæc tibi noſtra ex aliquo ſigno voluntas illuceſcat, præclaram edo tuo cum nomine Salluſtij hiſtoriam: cui tu ſi locum dabis inter eos libros, qui ab oculis tuis abeſſe non ſolent, vigebit apud te noſtri memoria: quoties eam videbis, toties animo tibi occurram: adero tibi ſæpè abſens; tacitus ſæpè tecum loquar; meq; eſſe de tuis familiaribus vnum, de ijs maximè, qui operam tibi aſſiduam præbent, qui tuo potiſſimùm honori ſeruiunt, exiſtimabis quod vt ita ſit, vehementer opto: &, ſi aſſequor, feram in cælum iſtam humanitatem, colam animo, tuebor officijs, et imitabor, quantum potero: ſtudio certè, ſi minùs re licebit, tibi vt ſatisfaciam, elaborabo. Venetijs. M.D.LVII.

AD ALOYSIVM GARZONIVM IN LIBROS XXIII. DE LINGVA LATINA, QVI CALEPINI NOMINE CIRCVMFERVNTVR.

CONSTARE *tibi puto, Aloyſi Garzoni cùm ad res præclaras natus homo ſit, quippe qui ſolus ex omni-*

omnibus animātibus munere rationis ac mentis excellat, nullam tamen artem eodem tempore & inuentam ſimul eſſe, & abſolutam, omnes humili tenuiq; ab initio profectæ paullatim quaſi per gradus adſcendentes, ad id, quod ſummū videtur eſſe, peruenerunt. hoc & in litteris accidit, maximéq; quibuſdam in libris, qui eiuſmodi ſunt, vt, ſemel atque iterum aucti, locupletari tamen, atque ornari deinde poßint. quo ex genere bonum fatum Calepinus ſortitus eſt, cui quotidie ferè omnes homines de ſuo largiantur, certè enim illius Dictionarium, qđ nunc emittimus, non tam ipſius induſtria, quàm aliorum labore ſtudióque in tantam altitudinem excreuit. vnum tamen deſidero, quod ij, quibus illud propoſitum fuit, vt in hunc librum quamplurima congererent, id ipſum, quod fecerunt, vt adderent, facere conſideratiùs diligentiúsque potuerunt, quorſum enim in herbarum montiúmq; nominibus colligendis diligentes ſumus; verba antē latinæ linguæ illuſtria maximè, ac ſignificantia, quæ neſcire nemo vult, in augendo Calepino negligimus? ergo ipſi hoc potiſsimum ſpectauimus: &, opinor, tantum præſtitimus, quantum qui, hoc Dictionario cū alijs Dictionarijs conferendo, cognoſcet, nō dubito quin de hac opera nobis & faueat, & benè precetur. non enim libet hîc commemorare, quæ quibus in verbis ſint à nobis addita: nam ſexcenta ſunt, neque ſumpta ex apertis aliorum librorum iudicibus, ſed ex ijs latinæ linguæ fontibus, ad quos peruenire cuiuis non licet.

vtrum

vtrum autem ipſi peruenerimus, res ipſa indicet. In eo etiam ab aliorum inſtituto diſcrepauimus, quod alij tantùm, vt addant, quæ vtilia putant, elaborãt; nos etiam, quæ nõ vtilia ſunt, & diſcendi cupidis cõtraria. quæ ſcilicet Calepinus ipſe non rectè percepit, hæc, inquam, dedimus operam, vt de libro, tamquam de tritico lolium, eximeremus. addimus, mutauimus, ſuſtulimus, prout res poſtulauit. dictiones certè Græcas ex multiplici lectione deprauatas, vt eſt ferè, niſi diligenter caueas, corruptrix librorum Typographia, tam multas correximus, vt, quod fabuloſum eſt, nos dicere ἱϛορικῶς poſſimus, Augeæ ſtabulum à nobis eſſe repurgatum. Noſtrum etiam in hoc opere proprium illud putamus, quod, cùm alij in addendo ſupra modum curioſi fuerint, vt liber excreſceret; nos contrà, ne quid præter rem adderemus, ſuperſtitioſi fuimus, nec minùs in exſecando diligẽtes, vt in dictionibus græcis, latinarum ordini inſertis, vel potius intruſis, multas, quaſi de alieno loco, migrare coëgimus. exempli gratia inter latinas dictiones quem locum habere potuit catabathymus, aut hodœdocus, aut pſeudonymus, & huiuſmodi, quæ à latinis ſcriptoribus latinè pro exemplo adducta minimè reperias: quæ propemodum innumerabilia ſuſtulimus, eodem iure, quo latina vocabula de Græco dictionario tolleremus. Et quoniam hoc volumen ob variam infinitámque doctrinam, multorum per manus circumfertur: facilè futurum putaui, vt, ſi tibi à me inſcriptum exiret: ſignificationem multis

RERUM humanarum exitus, quàm varia ſint hominum conſilia, declarant. quod ſi quis benè cogitat, ſequitur, vt idem laudabiliter agat. rectè autem agentem, nihil vnquam fruſtrabitur, nihil fallet. Decet igitur nos optima ſpe niti, admodumque firma, quibus in condenda, atque inſtituenda Academia noſtra, nihil, præter Dei gloriam, & communem hominum vtilitatem, propoſitum fuit. Neque verò actiones noſtræ, vt ſperamus, eiuſmodi erunt, vt hanc ad optimas res animorum noſtrorum incredibilem propenſionem ambiguè aliquis interpretari, aut in dubium reuocare poſſit. apparantur quotidie ſumma cura, & edentur à nobis diuina doctrina, referti, qui pietatem, ac religionem complectuntur, illuſtres libri, & interim, quaſi ſpecimen, quoddam, aut pignus noſtræ volūtatis, egregia quædam de locutione Dei, ab excellenti viro conſcripta, pijs mentibus, ac ſacrarum litterarum, id eſt, veræ gloriæ, ſtudioſis cōmunicanda cēſuimus, quæ duabus maximè de cauſſis, præſtātiſſime vir, tuo nomine decuit eſſe inſcripta: primùm, quòd, ſuſcepto Academiæ noſtræ patrocinio, nihil prætermittis, quod ad eam ornandam, augendamq́; pertineat: & nos, quæ à te officia proficiſcuntur, quibus animis, quam libentibus, quàm gratis excipiamus, aliquo item officio tum ipſi tibi, tum cæteris omnibus indicatū, maximéq́; perſpicuum eſſe cupimus: deinde, quæ de Deo loquuntur, ad quem potiùs mitti æquū fuit, quàm ad eum, qui diuina ſtudia in omni ſuæ vitæ curſu, cunctis &

interim, quando iam hoc tribuiſti humanitati tuæ, vt nos ſuſciperes; tribue idem conſtantiæ, vt ſuſceptos tuearis, ac foueas, ita tamen, ſi nos, tuo præſidio, ac ſtudio dignos. id eſt, noſtra ingenia in optimis artibus exercentes, noſtráſq; voluntates ad vnam virtutem dirigentes, & audies, & re ipſa cognoſces. Venetijs, M. D. LIIX.

AD ANTONIVM CARLONEM ALLIFARVM PRINCIPEM IN SANNAZARII POEMATA.

VT eſt præclarum, ornatiſſime Princeps, in arte poëtica excellere: ſic ea cognoſcere, quibus ad illam laudem perueniatur, maximum quiddam, ac difficillimū eſt. fallitur enim, ſi quis abſoluti poëtæ partes in eo poſitas arbitratur, vt, cùm metiendi carminis rationem optimè perceperit, cùm elegantiſſimarum vocum ſupellectilem quaſi quandam ſibi comparârit, addo etiam cùm materiem animo comprehenſam ordine quodam atque artificio diſtinxerit, hiſce rebus tamquam egregiè munitus ad ſcribendum ſe conferat. grauiora ſunt, quæ requiruntur, & ex abditis plurimarum artium ac doctrinarum fontibus haurienda. nam, cùm eius conſilium, qui hoc in genere elaborat, vel in primis id ſpectare debeat, vt voluptati verſuum vtilitate ſententiarū admiſcenda, nihilo minùs lectorem moneat, quàm oblectet; monita verò illa plerumq; neceſſaria ſint, vt in vitijs ſummam turpitudinem ineſſe, in virtutibus ſummā

mus, ſine controuerſia primum locu obtinuit vir eximius, & omni laude cumulatus, Iacobus Sannazarius: cuius ingenij monumenta non vetuſtas, non obliuio delebit vlla: vt ex tot Regum triumphis haud paullò clarior, quàm ex vnius hominis doctrina, atq; ingenio. Parthenopeſis futura. Hoc autē, Princeps egregie, tui muneris ferè totū eſt; qui cùm ad ſummam generis nobilitatem etiam optimarum diſciplinarum ſcientiam adiunxeris; tamen hæc per ſe, niſi accederet ſtudium de poſteris benè merendi, quaſi minima iudicans, quæcumque à doctis viris mādata literis digna, quæ inter manus verſentur, exiſtimas, in apertum vt referantur, maximoperè contendis. Quo nomine ipſi profectò Sannazarij manes tibi non vulgares gratias habent, cùm eos libros, quos ille moriens tuæ fidei cōmendârat, peruulgandos diligentiſſimè curas. Qui verò ingenuarum artium ſtudijs dediti ſunt, ij ſe tibi tantum debere profitentur, quantum perſolui nullo modo poſſit. itaq; à me, qui eodem in ære ſum, petere videtur, vniuerſorum cauſſam vt ſuſcipiam, tibique, propter hoc officiū, quid oẽs de te & ſentiant, & loquantur, aliqua ratione ſignificē. Ego licet ipſa te rectè factorū conſcientia contentū eſſe, nihil præterea requirere, exploratum habeā; tamē, vt eorum honeſtiſſimo deſiderio ne deſim, do me libenter in eam partē, in quā etiam mea ſponte propendebā; et ad oſtendendā non eorum modò animum, ſed etiā obſeruātiam & pietatem in te meā, hæc ipſa Sannazarij poëmata, quæ

noſtris typis edenda curaſti, nomini tuo dicata ad te mitto. Leges hîc omnia, quæcumque ab eo Latinè ſcripta nunc exſtant. Primùm autem erit diuinum illud, quod ipſe de partu virginis inſcripſit, opuſculũ deinde Chriſti lamentatio, mox eclogæ quinq;: quas tamen decem ſcripſerat; ſed, è Gallia reuerſus, has tantùm, quas emiſimus, & fragmentum illud, quod poſt Salices collocauimus, inuenit, reliquis aut furto ſurreptis, aut per incuriam ſuorũ, quibus eas diſcedens crediderat, amiſſis. ſequuntur elegiarum libri tres, epigrammatum totidem. quæ omnia tuo inſcripta nomini apparebunt; vt beneuolẽtiæ, quam Sannazario & viuo, & mortuo præſtitiſti, hunc ſaltem fructum percipias. Venetijs, M.D. XXXV.

PRAEFATIONES QVAS IN HAC EDITIONE ADDIDIMVS.

AD PIVM IV. MEDICEM PONT. MAX.

IN LIBRVM REGINALDI POLI CARD. DE CONCILIO.

OPTIME *conſulit Eccleſiæ ſuæ Deus, atque humano generi vniuerſo, cùm in tanta rerum omnium perturbatione, & extremi iam pe-*

riculi

riculi metu, Vicarium te ſuum, Pie IV. inter homines conſtituit, vt omnibus malis prudentia tua mederetur nosq́ue à ſummis difficultatibus, vel impendenti potius exitio ereptos, ad ſummam tranquillitatem, & optatam anteà magis, quàm ſperatam fęlicitatem traduceret. itaque nunc, tuis adducti præſtantiſſimis & conſilijs, & factis, maximè verò tua freti iuſtitia. quæ tibi prima, & antiquiſſima virtus eſt, fuitq́ue in omni vita, boni viri ex omnibus Italiæ partibus, atque etiam ex tranſalpinis gentibus multi, ad vrbem confluunt; &, quia tuas omnes curas eò ſpectare vident, non vt anguſtis paucorum annorum terminis tuæ fructus beneficentiæ definiatur, ſed vt ad poſteros quoque perueniat; hic ſibi certam omnium rerum, ac fortunarum ſuarum ſedem, domiciliumq́ue conſtituunt, me quidem Venetijs, domeſtico patris mei reſtituendæ antiquitatis inſtituto, & honeſtè ſatis, & commodè viuentem, nihilq́ue minus quàm de migratione, cogitantem; quippe cùm ab egregijs ſæpè ciuitatibus, atque adeò à ſuperioribus Pontificibus ſemel & iterum optima inuitatus condicione, nihil tamen vnquam noui conſilij cepiſſem; tui Pontificatus fama Romam facilè perduxit. nam, cùm ab ſummo viro, Hieronymo Seripando, cui tui ſapientia, debitum iam pridem eius integritati, atque doctrinæ, in Cardinalium Collegio locum tribuit, litteras accepiſſem, in quibus erat ſcriptum, cupere te, ſacros omnes libros, vel hominum incuria, vel improbitate corruptos, quàm emenda-

tiſsimos peruulgari, velleq́; in eo opera vti, & induſtria mea; ſpatij ad liberandum nihil ſumpſi; ſtatim reſcripſi, cùm tua voluntas maxima legis vim pro ſumma tua non modò poteſtate, verùm etiã ſapiẽtia obtinere apud omnes debeat, ita me animatum, ita paratũ eſſe, tibi vt in omnibus rebus libenter obſequerer, ſuſciperem quacumq; velles, agerem, et præſtarem quidquid poſſem. Quo quidẽ tempore non mihi aut vlla nouorum commodorũ, quibus tamen ducuntur multi, eſt iniecta cupiditas, aut honorum ſplẽdor mentis oculos perſtrinxit: quamquã hæc ipſa cumulatè et expectari à tua liberalitate poſſe, et omnibus præclarè agentibus deferri à te ſolere intelligebam: ſed cùm audirẽ, eas artes, quarum fructus immortalitas eſt, longo interuallo te Põtifice coli cœptas eſſe, ſuam religioni, ac veræ pietati dignitatem reſtitui, cedere virtutibus vitia, rationi amentiã, libidinem pudori, vim æquitati, hæc ego ſum ſecutus, hæc omnibus & cõmodis, & honoribus antepoſui. Erat præterea mihi nõ modò laudabile, & honeſtum, ſed illuſtre etiam, & glorioſum, vocari à Pio IV. Pontifice ad eam curã, vt ſanctiſsimorum virorũ ſcriptis, quibus humano generi ſalutaris doctrina cõtinetur, emendandis edendiſq; præeſſem. quo in munere ſi mihi, nõ dico magnos labores excipere, (quis enim bono viro labor eſt pro tuẽda Eccleſiæ dignitate, id eſt, pro cõmuni ſalute, recuſandus?) ſed ſi vitam ipſam profundere opus eſſet, egregiè mecum actum putarem. Atq; ego illam ſanè incredibilem capio voluptatẽ, q; cùm

præ-

præclarum eſſe nihil conſtat, quin idem operoſum, et perdifficile ſit, hac tamen in re, omniū pulcherrima, ac præſtātiſſima, planè omnes difficultates tua tum excellens liberalitas, tū ſingularis ſapientia ſuſtulit. quis enim vmquam tam libenter pecunias collegit, quàm tu libenter effundis, vt exeāt optimi libri, alij nondum editi quorum notitia rectiſsimā ad fontem veritatis viā oſtēdit: alij ſic emendati, ne qua ſuperſit labes, quæ imperitorum animos, obiecta falſæ doctrinæ ſpecie, poſſit inficere? quo quidem antea malo nimium grauiter laborauimus: vtinā ijs remedijs, quæ parantur, omninò liceat conualeſcere. quod ita facilè conſequemur, ſi modò is, qui optimarum, & maximarum auctor, perfectorũ rerum eſt, affuerit Deus. nam nos quidem, vt opibus valeamus, vt acumine mentis excellamus, quàm tamen infirmi ſimus ad omnia, niſi præpotentis Dei ope fulciamur, quàm planè cæci, niſi eiuſdem luce regamur, multorum turpiſſimus & miſerrimus exitus oſtendit. quis porrò affuturum eſſe Deum dubitet, ſi ſanctiſſimam illius doctrinam, quam, præceptis declaratam plurimis, ſuo demùm ipſe ſanguine, ſuaqúe mortis exemplo comprobauit, non verbo tantùm profitebimur, ſed vita etiam, & moribus exprimemus? Hoc tu ſcilicet, Pie Pontifex, illo primùm vidiſti die, quo te in excelſa iſta Sede fauente & approbante diuino ſpiritu, omnium Cardinalium ſententiis collocauit: neque verò vidiſti ſolùm, quod tibi fortaſsè cū multis commune eſſe potuit, ſed etiam, in quo propria tibi

debe-

minum opiniones, inſerit eas, quæ ſi coluntur pietate, & beneficentia, vberrimos, & præſtantiſſimos, & planè ſalutares fructus ferunt. Atque huius quidem tanti, ac tam præclari muneris initium vnde ſumi aptius potuit, quàm ab eo libro, cuius argumentum & cum ratione temporum, & cum tuis conſilijs ac ſtudijs optimè congruit? quid enim tempora, quid ſtatus Eccleſiæ poſcit, quid tu optas, curáſue magis, quàm Concilium, quod vnicum, & certiſſimum in tam graui diſcrimine, tam propinqua communi peſte ſupereſſe remediũ videtur? at in hoc libro, quem tuo iuſſu primum emittimus, proxima oſtenditur ad ſalutem via, ſpes omnis, in confeſſione culpæ, in vitæ ac morum emendatione, in ſumma demùm Pontificis auctoritate collocatur. Quæ cùm per ſe maxima ſunt, & curandis Chriſtianæ Reipub. vulneribus vtiliſſima: tum verò ponderis accedit plurimum ab eximia ſcriptoris innocentia, doctrina, dignitate. quis enim, quibus animi bonis, quibus induſtriæ, ingeniíq́ ornamentis abundauerit, qui denique vir, quantusq́ fuerit Reginaldus Polus, aut ignorat, aut ſi quam modò tantarum laudum partem habet cognitam, non earum memoria, & deſiderio vehementer commouetur? poteſt ne quiſquam tam inops à iudicio, tam auerſus ab humanitate, tam planè ferus eſſe, ac ferreus, qui non intimis eum ſenſibus dilexerit, cuius non modò in ſtudijs, in moribus, in ſermonibus, ſed in ipſo planè adſpectu omnis probitas, omnis luceret humanitas? De religione verò, deq́ue Chri-

tam ſcriptis, quàm vita oſtenderet. itaque maior, atque excelſior Patauij in tenui, & humili fortuna fuit, quàm cùm in Regno omnibus copijs & ipſius maximè Regis gratia floreret. Hic, hic nimirum verus eſt, ac praſtantiſsimus optimorum ſtudiorum fructus, ſi quis à ſe ipſo pendeat, ſi temporum viciſſitudines non extimeſcat, ſi aduerſus hominum iniquitates, fortunæq; iniurias ratione, & virtute pugnet, quam in Polo conſtātiam, & ſapientiam fuiſſe, quis ignorat? metuendæ erant à Rege potentiſſimo inſidiæ, metuenda vis; propterea, quòd, ſuſcepta Eccleſiæ cauſſa luculento illo de Pontificis auctoritate libro, ſuſceptum ſimul à ſe grauiſsimum eius odium intelligebat. deſerebatur etiam quotidie magis à re domeſtica, fortunis exclusus ampliſsimis. nemo tamen eum deiecto, aut demiſſo ſenſit eſſe animo nemo vidit vmquam triſtiore vultu, in ſermonibus, in conſuetudine, in conuictu, in tota denique vitæ ratione tranquillitatem mentis quam habuerat anteà, perpetuò retinuit. Nec defuêre, quæ numquam ſperauerat, ac ne cogitauerat quidem, tantis debita virtutibus præmia. nam, cùm ita viueret, vt in vno Deo omnia poneret, cætera, quæ mortales admirantur, infirma, caduca, inania duceret; cumque in illa Patauini gymnaſii celebritate, domeſticis otij ſui finibus contentus paucorum admodum conſuetudine vteretur: breui tamen, vt ſibi viam facilè virtus aperit, ita manauit fama de admirabili eius prudentia, temperantia, doctrina, vt ad aures

Pauli

Pauli III. Pont. Max. peruenerit. qui cùm eſſet ea mente præditus, vt nemo vnquam magis de ornanda egregijs Cardinalibus Eccleſia cogitauerit; eo iudicio, vt nemo in delectu errauerit minùs; commotus multorum non dubito ſermone, Reginaldum Polum, diſciplinæ Chriſtianæ renouandæ cauſſa, cum præſtantibus aliquot viris ad vrbem acciuit: cumq́; paullò pòſt non petentem, non optãtem, propè etiam recuſantem, Cardinalem creauit. In hac dignitate, cùm alios antea, ſeipſum vicit omni genere laudis. Omitto ſingularem illã, cui par oratio reperiri nulla poteſt, in cede matris acerbiſſima fortitudinem, atque conſtantiam. vnicum illi contra omnes iniurias, omneſqúe calamitates conſcientia præſidium fuit: & in aduerſis rebus iam antea didicerat eſſe fortis, grauitatem eximiam, pari comitate conditam, manſuetudinem, prudentiam, benignitatem in ſubleuanda miſerorum inopia non attingo. communia ſint hæc, in quibus tamen præcipua quadam laude Polus excelluit. venio ad id, quod à Cardinalis perſona propriè poſtulatur. Nam, vbi primùm ſacerdotio eſt ornatus ampliſſimo, non ille mentem, vt multi, cum fortuna mutauit, non ſericam veſtem, non argenteam ſuppellectilem, non denique illuſtrem aliquam, aut opimã prouinciæ præfecturam appetiuit; ſed, contempta prorſus rerum humanarum ſpecie, diuina ſtudia, quæ antea non leuiter attigerat, toto pectore complexus. de tuenda Pontificij iuris maieſtate, de augenda inter homines Dei

gloria,

gloria, de illuſtranda veritate dies noctesq́ cogitare cœpit. quantum enim in ea philoſophia, quæ à ſenſibus ducitur, erroris inſit, atq́ obſcuritatis, cùm antea non ignoraſſet, tū verò totus ad eam philoſophiā traductus, quæ cæleſtium bonorum cognitionem parit, clariſſimè perſpexit, iam illam, quæ colligitur ex rhetorum præceptis, eloquentiam, in qua præter cæteros antea floruerat, neglexit penitùs, inanemq́ue duxit, cum ſacrorum librorum voces, non aurium voluptati ſeruientes, ſed ad intimas animarum partes incredibili quadā ſuauitate penetrātes exaudiuit attentius. Nec verò quidquam habuit antiquius, quàm vt à ſanctiſsimis Eccleſiæ legibus diſcedentes, quoquo modo ad ſanitatē redirent: cùm ipſe multos cohortatione ſua, conſilio, doctrina, nōnullos etiā lenitate quadam ad meliora conſilia conuerteret. Incidit tempus, cùm de ſufficiendo poſt obitum Pauli III. Pontifice habenda Cardinalibus deliberatio eſſet, affuit Polus ita ſedato animo; ita cupiditatis & ambitionis expers, vt, maiore Collegij parte Pontificatum ad eum deferēte, non ſtatim aſſenſerit, differendamq́ rem tantam in poſterum diem cenſuerit: fore enim, ſi probaret Deus, eundem poſt aliquot horas Cardinalium conſenſum: ſin minus, omninò ſibi, quod Deo diſpliceret, placere nihil poſſe. Scripſit etiam in eo Conclaui præclara quædam de officio Pontificis: quæ cum alijs eius libris, quos Ioannes Moronus, Cardinalis ob ſumma erga Sedem Apoſtolicam merita, perpetuamq́ vitæ innocentiā clariſsimus

riſſimus accurratè ſeruauit. propediem in lucẽ proferentur. quibus in libris cùm ſpirare adhuc mens illa diuini hominis, & vigere videatur; afficimur non tam præceptis, atq; doctrina. quàm recordatione tantarum virtutum, quas in illo vidimus. Vitæ clauſula fuit, in qua oſtendit lumen animi, ingenijque ſui, Britannica Legatio. nam, cum in illa inſula per annos multos, duorum Regum imperio, Henrici primùm, deinde Odoardi, eius filij, legitimus Dei cultus intermiſſis optimis ritibus, obſoleuiſſet; cúmq; interitus Odoardi, ſuccedente eius ſorore Maria, ſpem aliquã reuocandæ pietatis, & religionis attuliſſet; viſa eſt vnius maximè Poli ſapientia rectam errantibus viam monſtrare poſſe, adiũcta præſertim auctoritate tanta, quantam nec ſine virtute dignitas vlla pareret, nec ſine dignitate virtus. in ea legatione optimos Reginæ ſenſus confirmat: principibus viris, & multitudini perſuaſit, vt nouã hæreſim, Henrici nefaria libidine inductam, abijcerent, veterem ſacrorum diſciplinam, rationémq; ſuſciperent; cum Eccleſia, ſi ſalui eſſe vellent, in gratiam redirent: vnum eſſe Romæ, poteſtate ſumma, Chriſti Vicariũ, in quo creando commotæ Spiritu ſancto Cardinalium mentes, ex vetere multorum ſæculorum inſtituto, tradita per manus conſuetudine, conſentirent; quæcumque ille ſanciret in terris, ea firma & rata in cælo eſſe: cætera communi ſaluti vehementer aduerſari, hominum ſeditioſorum, vel Satanæ potius ipſius inuenta, vt genus humanum, ſi poſſit,

vni-

vniuerſum perdat, ſuaq; ſocios habeat plurimos infelicitatis, & culpæ. Manſit in officio, & fide quam diu Polus, & Regina vixerunt. Britannica natio, vtriuſque innocentia & ſanctitate, alterius etiam ſermonibus præceptisq́ue commota. Poſtea, cum vtrumque Deus, cuius abdita conſilia non aſſequitur humana mens, ad cœleſtis vitæ præmia vocaſſet; lapſa eſt iterum, & concidit illa gens, deſtituta conſilijs, quibus antea nitebatur. iamq; ad finitimas nationes peruaſit hæc peſtis, & dira contagio, nec videretur poſſe conſiſtere, niſi tua, Pie I V. Pontifex Maxime, ſapientia ſingularis occurreret, Tridenti indicto Concilio, Romæ omnibus rebus ad rationem, æquitatémque reuocatis. Quod verò etiam eorum ſcripta, quos in beatorum numerum iure olim Eccleſia retulit, integra deletis omnibus maculis peruulgari iubes: quòd excellentem nobis Reginaldi Poli, amiſſa eius voce, doctrinam reſtituis: mirum eſt quàm vehementer adiuues communem cauſſam, quantum ſe tibi pro iſta mente, iſtáque cura omnes homines debere fateantur, quantũ ab ipſo Deo, qui tibi noſtram ſalutem commiſit, gratiam, & beneuolentiam ineas. Hæc ſunt illa merita, quibus hominum vita, breuiſſimis circumſcripta finibus ad infinitam memoriam propagatur; hæc illa, nunquam ſatis laudata, veterum Pontificum inſtituta, quibus hanc nobis Eccleſiam tam præclaré fundatam, exſtructámque reliquerunt, quæ vtinã, ſicuti propria tua ſunt, ita perpetua eſſe poſſent.

nemo enim dubitat, quin, optare tibi perpetuam, idē ſit optare nobis perpetuam felicitatem. nec verò cuiquam bono viro tanti eſt huiuſce lucis vſura, quin de ſua detractum aliquid vita libēter, ſi poſſit, in tuā conferat. ſed quoniam hac lege huc omnes ingredimur, vt aliquando diſcedamus, nec licet nobis in te vno ſingularem condicionem pro tua ſingulari beneficentia poſtulare: ſaltem, vt quam diutiſſimè te præſente perfruamur, & petimus à Deo ſupplices, & futurum pro ſumma eius erga nos clementia cōfidimus. magna enim ſunt, quæ iam inchoaſti: maiora tamen, quæ mente deſignas. nihil vulgare cogitas, nihil humile, nihil anguſtum: metiris omnia tua dignitate potius, quàm communibus exemplis. præclarè. non enim Pontificiæ laudes in mediocritate verſantur: nec decet, qui poteſtate, & honore cunctis hominibus antecellat, eum ab vllo homine rectè agendi cupiditate, ſtudioq; ſuperari. In te igitur, Pontifex Max. primùm tuendæ, atque amplificandæ religionis, deinde eius otij conſeruandi, cuius auctor & cuſtos anteà fuiſti, ſita ſpes omnis eſt. à te honeſta ſtudia, à te liberales diſciplinæ, à te ipſa virtus ornamenta ſua repetit. tu quod facis & feciſti egregiè, perpetuò facies, vt omnes gentes, diuturna pace, iuſtitia, pietate foueas; vrbem Romam operibus magnificentiſſimis, & cum ipſa antiquitate comparandis, exornes; ciuitatem, tui ſtudioſiſſimam, ſuperiorum temporum calamitatibus afflictam, perpetua benignitate recrees, denique tollas aliquando ex

im-

imperitorum animus dubitationem illam, quæ laudabilia multorũ ſtudia remoratur, vtrum res maximas fortuna poſsit ſine virtute perficere, an virtus, quò contendat, ſine fortuna peruenire. de quo quid ſentires ipſe, oſtendit iam pridem tuæ vitæ ratio : nunc, vt omnes idem ſentiant, facilè vnus præſtare potes, reſtituta ijs artibus dignitate, quæ te talem, tantúmque fecerunt, vt quales ipſæ, quantæque eſſent, ope tua, ſtudióque omnes mortales intelligerent.

IN LIBRVM FRANCISCI VARGAS DE IVRISDICTIONE EPISCOPORVM ET SVMMI PONTIFICIS AVCTORITATE.

IN Tridentino Concilio, ſingulari, atque diuina Pij Quarti Pontificis Max. ſapientia conſtituto, cùm aliæ res, vel antea parum exploratæ, vel aſtutis hominum conſilijs immutatæ, atque corruptæ, in cõſultationem controuerſiamqúe venerunt: tum verò grauis illa, & perdifficilis de iuriſdictione Epiſcoporum, & ſummi Pontificis auctoritate exorta quæſtio eſt. qua in deliberatione cùm ita Patres illi, vitæ innocentia, doctrinaqúe inſignes, diſsiderent, vix vt aliquando res conuenire poſſe videretur Paſtor optimus, vt eſt animo ſemper ac mente in grege ſer-

uando, tuendáq; communi ſalute defixus, incubuit in eam curam, vt, adhibitis in conſilium lectiſsimis Cardinalibus, hunc nodum expediret. & quoniam Franciſci Vargas, Catholici Regis Oratoris, in maximis rebus antea ſæpè ſpectata virtus erat: expedire in primis Reip. viſum eſt, talem virum, cùm tanta res ageretur, intereſſe. Qui cùm eſſet accerſitus à Pontifice, rogatúsq; vt ea diceret, quæ ad Apoſtolicæ Sedis dignitatem, id eſt, ad Chriſti gloriam, & ſalutem animorũ noſtrorum pertinere vehementer duceret: ſententiam dixit grauiſsimis ornatiſsimiſq; verbis ea doctrina refertam, vt nihil aut è ſacris litteris, aut ex antiquarum legum, Canonúm ve fontibus deriuari poſsit, quod ille nõ & memoria ſcientiáq; comprehendiſſe, & ſummarum rerum, in quibus ætatẽ ferè totam contriuit, experientia comprobaſſe videretur. excepta eſt perattentis animis eius oratio: magnáq; eſt omnium Cardinalium, præcipuè verò ipſius Pontificis, cuius vt poteſtas, ita iudicium ſapientiáq; eminet, aſſenſio conſecuta. Et quoniam, quæ tum quiſq; ſenſit, eadem vt mandata litteris ad Tridentinos Patres mitterentur; Pontifex adiuuandæ cupidus publicæ cauſſæ iam decreuerat: de Franciſco Vargas hoc amplius placuit, vt eius Reſponſum (ſic enim inſcriptũ eſt) impreſſum ederetur. Eſt hoc quoque Pij Quarti diuinæ liberalitatis, ac beneficentiæ, vt, vnde aliquid ad cõmune commodum emanare poſsit, id nõ latere in tenebris, aut pauciſsimis impertiri, quod anguſti, ieiuniq; nimiũ

animi

animi eſt,ſed peruulgari ad omnium gentium vtilitatem vehementer curet:porro,ſi nihil eſt religione vtilius, quæ beatam, æternámq; vitam vna largitur:quantam ijs debemus gratiam, qui ſuam induſtriam eò totam conferunt,vt,nouis quorundam opinionibus,quas inſcitia dicam, an improbitas peperit; confutatis,veritatem ipſam ſua doctrina lumine ita patefaciant,atque illuſtrent, vt à nemine iam,niſi planè impio,vocari in controuerſiam poſſit? quod in hac maximi ponderis quæſtione,quæ per aliquot menſes plurimorum hominum ingenia, mentéſq; torſit, Franciſci Vargas præſtanti beneficio cōſecuti ſumus. vir enim egregius laboranti publicæ cauſſæ multis nominibus opem tulit,doctrina primùm tot annorum ſtudio collecta; deinde prudentia,quā à natura acceptā diuturnus rerū maximarum vſus vehementer auxit; tū integritate vitæ,ſine qua inanis prudentia,pernicioſa etiā doctrina omnis eſt;poſtremò auctoritate tanta, quantam capere videtur ea pſona poſſe,quæ pro ſummo omniū, quos meminimus,aut legimus, imperatore Carolo Quincto,eiuſq; digniſſimo filio Philippo, Catholico Rege, grauiſſimis in munerib. ac legatiōibus primarijs tēporib. difficillimis,diutiſſimè tractata ſit. hac igitur vbi coniunguntur omnia, quæ p ſe ſingula in paucis excellere videmus:prclarū quiddā,atq;excellēs fieri neceſſe eſt, nec nos veremur,cū hæc ſimul vniuerſa tali viro tribuimus, ne nos aliquando res ipſa redarguat,eiúſq; ſcripta,cū legētur,ita exſpectationi

non reſpondeant, vt ei falſam affinxiſſe laudem vel gratiæ cauſſa, vel iudicij errore videamur. perfecta virtus laudem quaſi fructum nō quærit; cognita, teſtimonio non indiget. id ipſum, lector optime, tum ex hoc reſponſo, quod nunc à multis iam expetitum, exit; tum ex reliquis eiuſdem libris, qui propediem, vt ſpero, conſequentur, facilè iudicabis. id modò vnum exopta, ne propenſam ad benè merendum voluntatem caſus aliquis impediat, aut valetudinis moretur infirmitas. Romæ, M.D.LXIII. Kal. Oct.

AD CAROLVM BORROMAEIVM CARDINALEM IN D. CAECILII CYPRIANI OPERA.

MAGNA in moleſtia verſor, Carole Borromæie, præſtantiſſime Cardinalis, quod auunculo tuo Pio IV. Pontifice, cuius & benignitas, & ſapientia, veterem dignitatem reſtituere bonis artibus facilè poterat, vereri ſæpè cogor, ne publica incommoda, & aduerſi communium temporum caſus curſum optimæ voluntatis impediant; maximiq; inter homines operis, atque pulcherrimi perfectionem deſideremus. nec verò vbi reſideat tanti mali culpa, reperire difficillimum eſt. optimis rebus difficultatem afferunt vitia noſtra, ita Deo permittente, vt aliquando reſipiſcamus. nam, ſi homines intelligerent, quod tu optimè intelligis, Borromæie prudentiſſime, quanti ſit, ac ſemper fuerit, ab vno Deo exſpectare omnia,

omnia, inania ducere, quæ à noſtris conſilijs proficiſcuntur: primùm illud conſequerentur, vt iucūdè viuerent, ſoluti moleſtiſſimis curis, quibus in omnium rerum affluentia ne magni quidem principes vacant: deinde, quæ metuere ſolemus aduerſa, ea vel nulla vmquam acciderent, vel nullo ſtatim negotio depellerentur. nunc aliter euenit. dum enim à noſtris ingenijs, opibúsq; ſecundas res petimus; dum & magnificas ædes, & ingentem agri modum, & auri, argentíq; vim, quæ ne bona quidē ſunt, ſola eſſe bona credimus; eáque conſecuti, quaſi nobis dati ſint obſides perpetuæ felicitatis, ita nihil timemus incōmodi; deſtituti ſæpè diuino præſidio, iure plectimur, è maxima lætitia in maximos luctus, miſeriáſque coniecti, vterer priuatis exemplis, niſi publica nimiū etiam multa ſuppeterent. Vidimus, graui Chriſtianæ Reip. damno, ardentem diu ciuili bello Germaniam: cùm exitioſa diſcordiarum ſemina, mentibus iniecta multitudinis imperitæ, principes ignari quid exiſtere malorum poſſet, auctoritate, opibus, armis denique fouiſſent. inde ſibi plebs infima, vt eſt cupida ſemper nouarum rerum, licentiam arbitratu ſuo viuendi, ſimulatione ac ſpecie religionis, arripuit. ex eo nequitia primùm, & inceſtus, deinde vis, rapinæ, cædes, quæcq; propoſita impunitate naſcuntur mala, paſſim cōſecuta ſunt. pendent enim à diuinis humana iura: illa ſi contemnamus, hæc non facilè tuebimur: illa ſi labefactētur, hæc ſtatim corruent. ſublato igitur, qui per tot ſæcula viguerat,

uina clementia, inſanire cœperint; verendum eſt, ne malum erumpat, quod ferri non poßit. nec verò nos, niſi præſidio nitamur innocentiæ. quo vno ſeruari poſſumus, & vincere, vel excelſa aſperrimarum alpium iuga, vel amnes rabidi, aut munitæ arces, lectæúe militum copiæ defendent. Communibus remedijs communes depelluntur morbi: nunc, in extremū adducta diſcrimē ſalute publica, exquiſitā quandam, et planè ſingularem curationem rei magnitudo poſtulat. corrupta iam pridem vitæ ratio Deum offendit, eandem placabit emendata. huc igitur ſtudia conferenda: huc intendendæ ſunt curæ. quod quamquam ad omnes pertinet, cùm in communi periculo commune officium requiratur: præcipuæ tamen eorum partes videntur eſſe, qui, ſummo in gradu dignitatis, atque honoris, tamquam in ſpeculo, cōſtituti oculis patent omnium mortalium, vt nullum prorſus eorum neque dictum, neq; factum obſcurum eſſe poßit. Quæramus, quarū rerum amore flagrauerint, aut quibus artibus aditum ſibi in cælū aperuerint primi illi noſtræ religionis antiſtites, quos Eccleſiis moderandis præfecerat Deus: reperiemus eos, tamquam in hac vita peregrinarentur, ita ſemper, obuia quæqúe contemnentes, ad cæleſtem patriam, optimiq; parentis Dei, qui nos ad ſe vocare numquam deſinit, adſpectum, amplexumq; properaſſe. quàm multos è ſacrarum litterarum monumentis, & ex memoria, vetuſtatis licet eruere, quorum omnes vitæ partes ea, quæ nos in malis ponēda cenſe-

cenſemus, paupertas, exilium, carcer, mors denique, illuſtr iuerit: cùm ſæpè in maximis incommodis, atque adeò inter exquiſitiſſima tormenta, corporis dolorem animi lætitia ſuperante, quàm hoc ſuaue eſt, dicerent, & immortali Deo pro tam inſigni munere gratias agerent. Non longè abeamus. eſt ne quiſquam, aut eſſe poteſt beato Cæcilio Cypriano, cuius nunc emẽdatiſſima ſcripta emittimus, aut vitæ ſanctitate, aut mortis conſtantia maior, & clarior? quàm ille ſe geſſit in omni vita abſtinenter, & piè: in Epiſcopi autem officio ac munere; quam non attigit, immò quã non abſoluit magno dignam præſide virtutem? extant de eo prodita litteris, æternæque conſignata memoriæ præclara ſanctorum hominum teſtimonia: ſed in re nota; atque ante oculos poſita, teſtibus non egemus. vitæ illius propè animatam imaginem in libris, quos reliquit, veriſſimis expreſſam lineamentis intuemur. quantus eſt in tuenda Eccleſiæ Catholicæ dignitate? quàm ſeuerus in retinenda vetere diſciplina? quàm acer in condemnandis nouarum opinionum auctoribus, in contumacia inſectanda, libidine comprimenda? quæ ſententiarum grauitas, verborum vis, doctrinæ præſtantia? nemo ita languet, aut ita friget in cupiditate ſummi boni, qui non excitetur, & quaſi facibus admotis, incendatur, cùm eius epiſtolas legit. Iam reliqua eius doctrina quos fructus affert, quàm vberes, quàm ſalutares? docemur exoriri calamitates omiſſo veri Dei cultu; hæreſes gigni Pontificis auctoritate contempta; qui

pta;qui

pta, qui virginitatem, & pudicitiam colat, ei propoſita eſſe maxima in cælo præmia; qui Eccleſiæ præſit, aperto animo ac ſimplici eſſe oportere, prudentia tamen ita tectum, vt inſidijs minimè pateat communis inimici. planè omnes veteru Philoſophorum libri præcepti, referti, ſi cũ Cypriani ſermonibus cõferantur, inanes, & penè pueriles videbuntur. Sumãtur in manus, quæ de eleemoſyna, ac benignitate litteris mãdauit ſtatim omnes, ſi quæ reſident in mẽtibus noſtris, auaritiæ ſordes, exhauriri, & infundi eximiũ erga pauperes amorẽ ſentiemus. Grauis eſt, & latè patet inuidiæ morbus: at hæc rationibus egregiè curatur, ex intima Theologia depromptis. vexamur calamitatibus, & ærumnis, quibus propoſita eſt hominum vita: præclaram audiamus Cypriani vocem ad patientiam cohortantis, exemplo multorum allecto, qui nihil acerbum, aut malum præter culpam vmquam duxerunt, & cum illo immenſo ſempiternæ vitæ lucro libenter omnes huius exiguæ vitæ fructus commutauerunt. Extat etiam ad Martyres, primùm, vt cum dolore pugnent, acerbiſsimisq; cruciatibus forti animo reſiſtant, prudens & pia cohortatio; deinde quòd morte vitam quæſierint, et ex hoſtibus Dei victoriam reportauerint, amoris & gaudij plena gratulatio. Neque verò aliter ſenſit, aut ſui diſsimilem ſe præbuit in extremo vitæ die: ſed, cùm ita ſemper vixiſſet, vt obſcurè, inglorieq; decedere non poſſet, ita deceſsit, vt hoc vno vel obſcuriſſimam vitam illuſtrare poſſet. Multa prætereo. nec

ſanè

ſanè perſequi conor omnia, ne ſuſcepiſſe hoc videar, vt Cyprianum debitis ornem laudibus. quod, vt ego ſentio vel pro eius dignitate nemo, vel ſolus ipſe præſtare poſſet. Verùm hæc me cõmemoratio, cùm ipſa per ſe delectauit, tum quod in ea beneficij tui magnitudinem, & præſtantem ad benè merendum naturæ propenſionem agnoſcebam, qui totus in eam curam incubueris, vt omnia Cypriani ſcripta, mendis anteá deformata, nunc in veterem illam integritatem, ac ſpeciem, accerſito etiam Verona miræ vetuſtatis exempiari accurata doctorum virorum induſtria reſtituerentur. quo ſanè nomine, incredibile dictu eſt, quantum ſe tibi omnes boni debere fateantur: quamquam neque nunc primùm, neque hoc vno tuos ad laudem impetus argumẽto cognoſcimus. Omitto illa ſuperiora, qualem te præſtiteris in patria, qualem in Ticinenſi gymnaſio, cùm nihil præter verũ decus, veramq; gloriã cogitans, Franciſco Alciato, ſingularis doctrinæ viro, iuris prudentiam publicè profitẽti, operam dares, ſint hæc in tuis laudibus minima, non quia ſi ſpectentur ſola, maxima videri non debeant, ſed minora maioribus obſcurantur; & anguſtior ille fuit priuatæ vitæ campus, quàm vt in eo tua virtus commodè poßit excurrere. itaque, Romã traductus ad publica negotia, parem facultati materiam nactus, dum te fingis quotidiè ad exemplum ſapientiſſimi Pontificis, auunculi tui, quotidiè te ipſum vincis benè agendo, adiuuante naturam imitatione, quemadmodum ſine præſtanti na-

natura parũ proficeret imitatio. ab hac diſciplina fluxerunt illa, quæ quampaucis contingant omnia, ignorat nemo, in conſilio grauitas, in laboribus patientia, nihil in poteſtate inſolens, nihil in opum abundantia diſſolutum; ſeueriſſimis omnia continentiæ legibus adſtricta: vt ab eius perſona, quam ſuſtines, dignitate numquam oculos deflectere, ſed illud perfectum, abſolutumq; decorum, cuius & ſtudium, & ſplendor magna ex parte iam obſoleuit, aſſiduè ſpectare videaris. Iure igitur quotidiè tibi ſummæ res à ſummo Pontifice cõmittuntur: iure ſe in tuam clientelam, quaſi portum quendam in tantis horum temporum tempeſtatibus tutiſſimum, ac ſalutarem ſperantes, conferunt omnes boni. tuum eſt, egentem patrocinio communem cauſſam ſuſcipere; & opinari, quod auunculus tuus, immortalitate dignus, iampridem ſibi perſuaſit, egregieqúe præſtitit, duas maximè res à Principe viro poſtulari, vnã, ne quid reprehenſione dignum committat; in quo tu excellis omnium conſenſu; alteram, ne quid laude dignum prætermittat: quo aliquanto eſt optabilius, atq; præſtãtius. nam, vacare culpa, eſt illud quidem, his præſertim moribus, egregium, eiuſmodi tamen, vt in priuati hominis conditione ſubſiſtat, ad principis ornamenta non perueniat. vera virtus actione gaudet; vim ſuam longè lateq; diffundi et propagari ſua bona cupit; eoq; ipſo alitur, & augetur. cæteræ enim res, cùm cõmunicantur, minuũtur: ex virtute quantum ad alios manat, tantundem ad ipſam accedit.

Quæ

Quæ tibi profectò ſæpè in mentem venerunt; neque hæc melius cuiuſquam oratio, quàm tu vita expriмis: me tamen cùm incredibilis quædam erga te obſeruantia, vt Cypriani libros tibi inſcriptos emitterem, adduxiſſet, eadem impulit obſeruantia, et perpetuus in ipſam virtutem amor, vt hæc ſcriberem. tibi enim, quanquam neq; cohortationi tua bonitas, neque admonitioni prudentia locum reliquit, veruntamen, vt ſtudio meo ſatisfacerē, liberales diſciplinas commendare cupiebam: reliquis autem, qui hæc legent, quid ab excellētibus animi tui bonis ſperari poſſet, ſignificandum arbitrabar.

IN EDITIONE CONCILII TRIDENTINI.

QVI de Catholica fide rectè ſentiunt, fatentur omnes vtiliſſimum fuiſſe humano generi atque adeò ſalutare Concilium Tridentinum; quod eximia ſummi Dei erga nos clementia, Pij IV. Pont. Max. ſapientia ſingulari, mirifica Legatorum Cardinalium, qui præfuēre, vigilantia, maximo etiam Imperatoris, Regum, Rerumpublicarum, Principum, & Patrum, qui interfuēre, conſenſu, ita confectum abſolutumq; videmus, vt exitioſam illā animorum peſtem, quæ quotidiè ſerpebat latius, nunc quidem aliqua iam ex parte compreſſam eſſe, breui autem, ope diuina, cunctis populis et nationibus ad communem ſalutem conſentientibus, prorſus tolli poſſe omnes con-

nes confidant. quo merito gratiæ ſunt habendæ primùm immortali Deo maximæ, vnde bona manant omnia, deinde Pio IV. qui hoc ſpectauit vnum; & in hoc potiſſimum ab illo primùm die, quo ſummã inter omnes homines poteſtatem delatam diuinitùs, accepit, fixit curas, & cogitationes omnes, vt communibus malis generali Cõcilio mederetur: quo ſæpè remedio Chriſtiana Reſp. erumpentibus vitijs occurit & impendentes ex diſſenſione, atque diſcordia calamitates euitauit. Hoc beneficiũ diſſeminari quamprimum, ac diſtribui per orbem terrarum, ad propagandum veritatem, & diuulgandam Eccleſiæ Catholicæ ſententiam, neceſſe eſt. itaque nunc eduntur puri Canones, & ipſa Decreta, cum appendice nulla: tantùm vt ea cognoſcantur, quæ primùm Sacroſancta Synodus, in Spiritu ſancto legitimè cõgregata, deinde Pontifex ipſe confirmando ſeruari pariter ab omnibus in perpetuum iuſſit. nam reliqua Concilij acta, diligentiſſimè per ſcribas publicos in ipſo Concilio excepta, & litteris mandata, mox ita emittentur, vt quæcumque res in controuerſiam venerit, quæcũq; vel ſententia dicta, vel oratio habita ſit, omnia deniq; agitata, q̃ſita, deliberata, ſuo quidque loco, diſtinctè, & abundanter exponantur. Interim accipe ſummam rei lector optime, quæ ad ſalutem vehementer pertinet: vniuerſam verò Tridentini Concilij, trium Pontificum diſtinctam temporibus, hiſtoriam, eodem, cuius ad gloriam hæc omnia diriguntur, iuuante Deo, propediem exſpecta. nul-

lam enim tanti negotij partem ignorare, non modò iucundum eſt, verùm ad multa etiam vtile, & accommodatum: quod aliorum Cōciliorum lectio declarat. Romæ, M. D. L X I V.

CLEMENTI. MONILIANO CARDINALI

CVM tibi, Clemens Moniliane, Cardinalis amplißime, multis nominibus debeam, nullum tamē habeo tuæ benignitatis argumentum illuſtrius, quam quòd ingenij, doctrinæq; tuæ theſauros, cum quibus nihil comparo, ſæpè mecum vel ſcriptis, vel ſermone communicas. quis enim eſt ita deditus rerum humanarum ſtudijs, itaq; falſæ voluptatis delinitus illecebris, quem tua vox ad cœleſtium bonorum contemplationem, admirationemq; non facilè conuertat, quem tua pietas, non adumbrata leuiter, ſed expreſſa moribus, dictis, ſcriptisquę tuis, ad vera virtutis amorem non traducat? Quæ cùm ipſe mecum cogitò, quo nihil ad meam vtilitatem facio libentius; ita mihi gratulor vt ad multos, atque etiam, ſi fieri poßit, ad omnes eundem fructum cupiam peruenire. caput enim illud religionis noſtræ primum eſt, prodeſſe quamplurimis. ad hanc nos voluntatem, et cōſuetudinem informauit, hac nos erudijt diſciplina magiſter omnium ſapientißimus, æternæ ſalutis auctor & largitor, Chriſtus. itaque, cùm volumē illud tuum Theologicarum diſputationum, ſaluberrimis, ſan-

ſanctiſſimiſq; refertum documentis, anno ſuperiore multis efflagitantibus impreſſum, tuáq; mox induſtria ita locupletatum, vt aliud propè videri poſſet, accuratè legiſſem: admiratus rerum præſtantiam, copiam, varietatem, ordinem: præſertim verò duos illos, nuper additos tractatus admodum egregios, vnum de Cælibatu, alterum de peccatis, quibus ne optare quidem melius quidquam licet: contendere à te cœpi, vt eundē librum iterū ederes, & Catholicorum pias mentes aleres cibo iucundiſſimo: peſtiferis aūt hæreticorum opinionib. latiùs, quotidie ſerpentibus, pro ea facultate, quā tibi Deus optimus maximam tribuit, obſiſteres. In quā ſentētiam cùm tu iam antea tua ſponte propenderes: (nihil enim tibi vel eſt, vel fuit vnquā Sedis Apoſtolicæ dignitate carius, nihil animarum cōmuni ſalute antiquius: eò ſpectant ſtudia tua, eò dirigis omnes curas:) factum eſt, non tam meis, quam coniunctis multorum precib. vt exirent denuò lucubrationes tuæ, & frueretur nō modò ætas noſtra, ſed etiam poſteritas ipſa, minimo ſuo labore, maximis laboribus tuis. Cum enim tibi propoſitum fuerit, ea, quæ ad vitam piè ſanctéque traducendam Chriſtiano homini neceſſaria planè ſunt, quæ innumerabilibus propè libris diſperſa, nec interdùm ſatis dilucidè traduntur, in vnum ita colligere, vt confuſis ordinē, obſcuris lumen, dubijs certam notitiam redderes: id ita conſecutus es, vt hoc tuo libro, quod ad res attinet, nihil vberius, quod ad verba nihil breuius: addo etiam, quod in breuita-

te difficilimum eſt, nihil planius, apertius, commu-nius eſſe poßit. Quo quidem nomine & tibi, & Chriſtianæ Reip. vniuerſæ tantum gratulor, quantum res ipſa poſtulat: poſtulat autem, quantum cogitatione vix quiſquam comprehendere, verbis quidem aſſequi nemo poteſt. Romæ, M. D. L. X. V. menſe Sept.

EPISTO-

EPISTOLARVM PAVLI MANVTII Liber Vndecimvs.

ILLVSTRISSIMO ET EXCELLENTISS. IVVENI, Iacobo Boncompagno.

NOTA *ſententia eſt, à ſapientiſſimo viro litterarum prodita monumentis, mutatione temporum, euentu vario, per omnes ætates comprobata, cum principum moribus, atque inſtitutis, priuatorũ hominũ ſenſus, & ſtudia cõgruere. eſt enim ita more comparatum, vt in eorum, qui imperant, vitam ij, qui parent, veluti in ſpeculum intuentes, dicta ſimul & facta diligenter animaduertant. inde oritur cupiditas imitandi: inde fit, vt aut virtutes emanent, aut vitia deriuentur. itaque Gregorio* XIII. *cui tu ſanguine coniunctiſsimus, virtute cariſſimus es, in illa proxima cælo ſede, incredibili Cardinalium omnium conſenſu, in quo perſpicua diuini numinis voluntas apparuit, collocato, ſpeciem quandam & imaginem rerum omnium laudandarum quaſi poſt tenebras exorta luce vidimus. & cum ad vrbem quotidie tot mortales, præſertim qui nobili aliqua arte excellant, ſuæ quiſque ſpei fauẽs, tam*

cupide confluant, nemo dubitat, quin cũ ille antea ſemper ita vixerit, vt ingenuarum diſciplinarũ ſtudia rebus omnib. præferret, rectũ & honeſtum ſic amaret, vt nihil ambitioni, nihil gratiæ tribueret, ad æquitatem & religionẽ omnia referret, eadem ei nunc prima ſint, eadem ſtudia colẽtes amplectatur, ornet honorib. opibus augeat maxima poteſtate cum optima mente coniuncta. Ille pacem, & cõcordiam Chriſtianorum principum tuebitur: ille præclarã in perdendo cõmuni hoſte conſpirationem fouebit: illi publica ſalus, Sedis Apoſtolicæ dignitas, ſummi Dei gloria, à qua nunquã oculos deflexit, erit antiquiſſima. In iuſtitia verò, cuius omnes partes nouit, pleraſq; cum laude exercuit, prorſus eum nihil fallet: non ex aliena pendebit opinione: non alienis cõſilijs auferetur. quæ ſæpè labes, graui ciuitatũ damno, bonos etiã principes infeçit: ipſe diſceptator, & iudex res publicas & priuatas pro ſua ſapientia, ſuoq; ſenſu moderabitur, ac reget. Quid artes illæ noſtræ, quibus ad humanitatẽ informamur, quæ feſſos curis animos leuant, nec tamen vtilitatẽ à voluptate ſeiungunt, nõ eæ nũc, nimiũ diu cũ obligauerint, ſpe quadam recreatæ, oculos tollere videntur? cumq; nouo principe, ad liberales oẽs artes maximè propenſo vehementer lætentur, tũ verò in te, Iacobe Illuſtriſſime, ſpem ſuã in primis locatã habent, à te opem expectant, tibi ſe ſuamq; dignitatẽ, fatali quadã temporum calamitate ademptã, ſupplices cõmendant. non negabis, opinor, benè de ſe merentib. patrociniũ

tuum,

tuum, & ad cætera, quæ in te elucent, ornamēta, cũ ingenij, atq; doctrinæ, tũ verò eiuſmodeſtiæ, qua te tam ſecundis rebus admirabilē præbuiſti, addes hoc, quo nullũ illuſtrius eſſe poteſt, vt literarum cauſam ſuſcipias, reliqua tanq̃ inania contemnas: quamq; tibi antea laudē apud multos, verſatus in celeberrimis Italiæ gymnaſiis, nō obſcura voluntatis egregiæ ſignificatione perperiſti, eius augēda cũ facultas hoc tempore diuinitus tributa maxima ſit, non cōmittes vt ipſe tibi aliquando, & gloriæ tuæ defuiſſe videaris. Quæ ſi cogitas, ſumma ſapientia eſt; ſi perficis, ſumma felicitas. nã ipſum velle quis in laude ponat niſi quod velis, res ipſa declaret? felicē porrò non ego quemquam duxerim, qui ſibi licere putat, quidquid libet, ſed qui cũ in magna poteſtate ſit, licere tamen ſibi nihil vult, niſi quod veritas, & ratio ipſa p̃ſcribat. ſenſus aũt hic multitudinis eſt, vt, abundare quamplurimis rebus, optabile in primis exiſtimet. rectè vero vti. neq; optant multi, & ſoli ſapientes norunt. Ac mihi quidē cum ad tuã ſuperiorē vitã animum refero, hæc ipſa, quæ laudo, quæ tuũ nomē immortalitati cōmendare poſſũt, eadē te ſentire, eadem cogitare, & velle tuaq; ſponte ſatis ad verũ decus inflãmatum eſſe, minime dubitandũ videtur: eoq; breuius ad te ſcribo, ne ſuperuacanea legas, diſtẽtus magnarũ rerũ curis: ſcribendũ tamē aliquid hoc tempore ſum arbitratus, vt, cũ oēs tecũ gratulatiōis officio fungantur, omnes tibi nauare operã & ſtudiũ velint, ego quoq; meã in te ſingularem obſeruan-

ſus,excipis,& complecteris omni officiorum genere, quicunque ſe ſtudiorum gratia Bononiam conferunt:& quo quiſque magis virtute, induſtria,probitate videtur excellere,eo maior ac præſtãtior in eũ tua benignitas elucet.ita,fit,vt ad liberaliũ diſciplinarum ſtudia plurimos quidem inueterata iam Bononienſis gymnaſij gloria ex vniuerſo terrarũ orbe, multos tamen tui quoque nominis fama polliceat.
Hæc ego cum alijs potius, quam tecum:nunc erupit amoris vis, quæ me nihil minus ab initio cogitantem, prope inuitum ea ſcribere coegit,quæ tu cum libenter agas, non libenter tamen audis. occaſionem autem non oſtendēdæ ſolũ beneuolentiæ meæ,ſed iudicij quoque declarandi non leuem ſane tu dediſti: cum in maximis occupationibus,in ſumma nouæ affinitatis lætitia non modo de me abſente cogitaſti, quo contentus eſſe debui,ſed effudiſti in me ſuauiſſimis litteris partem lætitiæ tuæ,affeciſtiq. me voluptate tanta,quantam animus meus capere poteſt maximam. Ac de iſto quidem officio tibi nunc,vt debeo gratias ago, habere nunquam deſinam:de ipſa vero re,quam ſignificas,ita gratulor,vt, quæ mentis exprimere meæ ſenſum queant, verba prorſus nulla ſuppetant: in iſta enim affinitate, ad vtram familiam oculos cõuerto, omnia video plena dignitatis, plena ſapientiæ, plena virtutis. cum vero vtriuſque decora copulantur; tale quiddam exſiſtit,quod cum intueor, haud facile,quid cõferre poſſim, reperio. Quare debes exſpectare omnia

iucundiſſima ſoboles exorietur, approbante immortali Deo, digna parentibus, auis, maioribus, vnde mirabiles Chriſtiana Reſp. & in primis ipſa patria fructus capiat. Quod vt ita ſit, pro meo erga te ſingulari ſtudio non minus opto, quàm ſi ad me ipſum, liberosq́ meos eadem illa pertinerent. Tu me velim ames mutuo, Sigoniumq́ meum, & Amaſæum ſalutes. Vale. ego, quamquã cælum mutauerim, nondum tamen ſatis rectè valeo. Ex Plebe Sacci. XVI. Kal. Maij. M.D.LXXI.

Eidem, Bononiam. 3

V A L D E *accidit non ſanè contra voluntatem, ſed certè præter opinionẽ meam, vt Mediolani conſiſterem. ſic ſunt humana. conſilia noſtra plerumq́ ratio, caſus interdum, & fortuna moderatur. Ego Genuam ea potiſſimum cauſſa petebam, vt villulis pulcherrimis, iucundo placidi maris adſpectu, &, quod in primis valetudo mea requirit, verno cælo, hieme ſumma fruerer. nã Venetijs hieme ſuperiore, cum & cubiculo clauderer anguſto, & camino aſſiduè vterer luculento, parũ tamen abfuit, quin me vis frigoris abſumpſerit. Scis, quæ mea tenuitas, quæ ſit imbecillitas. nec ætatẽ, vt arbitror, ignoras. quotidiè labuntur vires, & eò magis, quòd ea, quæ mihi ab adoleſcentia rerum omniũ antiquiſſima fuerunt & à quibus ne nunc quidem, ætate ingraueſcenti, diuelli poſſum, ſtudia calorem illum, quo alimur exhauriunt.*

hauriunt. Hæc de frigore: audi nunc, quæ ſuperſunt incommoda. Exercitationibus dum vtor, confirmari me ſentio: at iis vti Venetiis, præſertim ſub dio, vel ob anguſtias viarum, vel ob infinitam propè ciuium, peregrinorumq. frequentiam nō licet. huc illuc impellimur: ſæpius alieno motu, quàm noſtro, mouemur: vix vt interdum, ac ne vix quidem, ſi lubrica via eſt, conſiſtēdi facultas detur. De vinis quid loquar? diuturnā me conſuetudo Romanis, omnium facilè primis, aſſuefecerat. ſimilia non quærebam, ſed quæ prorſus diſſimilia non eſſent: periit omnis induſtria. Carnis mira penuria: vitulinā quidem, quæ differat à bubula, reperire, felicitatis eſt. Excellunt viri nobiles benignitate, virtute, ſapiētia: neque ego eorum amicitia, & conſuetudine excluſus vmquam ſum, appetitus etiam à multis: quod in iis rebus numero, quarū memoria nōn mediocriter oblector: ſed neſcio quo modo fit, ætatis fortaſſe vitio, vt quædam res, quibus olim paſcebar, quotidie magis ex animo dilabantur. mihi vni, mi Camille, iam cupio viuere, dum viuo, ſic tamen, vt, me cæteris etiam vixiſſe, aliquādo intelligatur. Habes, cur Venetiis nō ſim: quò ſpectem, & vbi eſſe velim, ac reliquæ vitæ domicilium collocare, ſanè nōdum conſtat. amœnitatem, & ſalubritatem ſequor. vtraque Genuæ eſt, vtraq., vt audio, Regii, quo peramanter inuitor: & ſuburbanū mihi ſuum, magnificè exſtructū, eleganter ornatum, vir primarius, integritate, doctrinaq. excellens, Horatius Malagutius, ſummi Pontificis cubicularius,

ſemel

Eidem, Bononiam. 4

OLEAS Mediolanum vſque? mirus amor,& ſingularis humanitas. Sed vide quid acciderit.venit in mentem Simonettæ tuo, vt eſt homo perelegantis ingenij, munus tuum cum ſuo munere coniungere, & ſubamari ſaporis oleas, quo ipſo gratæ ſunt, alio tamen ſapore gratiores efficere. itaque miſit ad me ſcitè admodum condita cotonea; & qui attulit, cum mihi tuo nomine ſalutẽ dixiſſet, addidit illud, quod Simonetta lepidè coniecerat, de olearum ſapore temperando. Eſt igitur, cur vtriq; veſtrûm pares agam gratias: niſi ſi paullò fortaſſe maiores tibi debentur, cuius occaſione liberalitatis alia videtur exorta liberalitas. quamquam Simonettæ iam antea ſanè vel plurimum debebam, quòd humanitati ſuæ tantum tribuiſſet, vt ad me, vir nobilitate præſtans, & ſenatorij muneris honore inſignis, domum veniret, horasq; mecum aliquot ſuauiſſimo ſermone cõſumeret. quo quidem in genere, ſi mihi, non dicam per ſtudia, quæ licet periucunda, voluntatis tamen, arbitrijq; mei ſunt, ſed per valetudinem, cui ſeruire neceſſe eſt, liceret; ita me officio vinci nõ paterer, quemadmodum animi certè voluntate non vincor. Ego propter frigoris magnitudinem domo pedem efferre adhuc non audeo. itaque paucis vtor. Capra hoſpes meus, & Ferrarius, ille quotidiè, præſertim veſpertinis horis; hic, quantum ei vel à philoſophiæ ſtudio, vel ab amicorum negotijs vacat, tantum ferè

mecum

re tuis litteris, & perſuaſum habere, ſi cognouero: ſummo me, ac ſingulari affectum abs te eſſe munere iudicabo. Vale. Mediol. Kal. Feb. M. D. LXXII.

Eidem, Bononiam. 5

QVID eſt, cur ſperem aſſequi me poſſe tua merita officijs meis? par in vtroque voluntas: id enim iuuat credere: ſed cōdicio longè diſpar. tibi enim ad me ornandum vnà cum voluntate ſuppetunt reliqua auctoritas, dignitas, virtus: mihi ad gratiam referendam, præter voluntatem nihil propè relinquitur. itaque, tu me magis vt diligas, quàm ego te, numquam concedam: idem, officij reſidere plus apud te, ſemper fatebor. diſſimulem? nihil me ingratius. negem? facilè refellar. teſtes erant antea meritorum tuorum, egregiæq; cuiuſdam voluntatis erga me ſanequã plurimi: nunc acceſſit, qui pro ſexcentis vnus eſt, vir ampliſſimus Scipio Simonetta: qui, quòd me amet, quod aliquid eſſe putet, quod etiam in ſermonibus laudet, magnam in eo ſanè benignitatem hominu agnoſco, ſed tibi quoque tribuo: cuius ille iudicium quanti faciat, quo primùm die ſum eum allocutus, haud obſcurè perſpexi. Quod ſcire vis de mea valetudine, quam tibi ſummæ curæ eſſe, vehementer gaudeo: tantum abeſt, vt optima fruar, vt ab optima abſim aliquanto etiam longius, quàm à deterrima. ac ſi mihi medium quiddam contingat, præclarè mecum agi putem, ſed id vt optare potius

licea

valde ſitiunt, cæli munere fruuntur. de vindemia tamen, quod ad bonitatem firmitatemq. vinorum attinet, benè ſperatur: de copia, fore certum eſt, vt non abundemus. Ego, non exſpectatis imbribus, iam ſarcinulas collegeram, vt in viam me darem: nihil enim erat potius quam vt domum redirem, eoq itinere te viderem, & villulam tuam, vtroque autem fruerer, quamdiu per anni tempus liceret: ſed vicit conſilium meum Cardinalium voluntas: quorum opera eſt effectum, vt Gregorius XIII. Pont. Max. qui tamen ſua ſponte liberales diſciplinas miro quodam ſtudio amplectitur, fouet, alit, honorifico me ſtipendio retinendum putauerit. Hic igitur cogimur conſiſtere, libenter, vt Romæ, in ſumma celebritate, & amicorum copia; inuiti, vt à te diſiuncti, cuius conſuetudine non ſemel, aut iterum, ſed perpetuo æſtiuis menſibus, amoena regione, iucundo otio, cum cõmunibus muſis frui cogitabamus. hoc tamen quidquid eſt incommodi, non illud quidem penitus, ſed aliqua ſaltem ex parte, quantum ſcilicet per vtriuſque occupationes licebit, litterarum commodo ſarcietur. Vale. Romæ. VII. id. Sept. M. D. LXXII.

HIERONYMO. CAPRAE
Mediolanum. 7

QVOD ad me Camilli Palæotti, viri nobiliſſimi meiq. amantiſſimi litteras miſiſti, valde gratũ: quod verò cum ijs etiam tuas, easq. Latinè ſcriptas,

& ita quidem,vt Romanam illam veterem elegantiam redoleāt,multo etiam gratius:nam vt, Mediolani cùm eſſem, interdum ſermone tuo ſumma cum voluptate fruebar:ſic,adempta mihi nunc tui ſermonis vſura,totam ſpem huius mitigandæ moleſtiæ tuis in litteris repono. quamquam hoc in genere ita moderabor meæ cupiditati,ne tibi plus oneris imponam, quam vel occupationes tuæ, vel ſtudia patiantur: cum præſertim eadem ſcribendi lege pariter vtrumque noſtrum teneri æquum ſit: vt, cum tibi caueam, mihi quoque,multis curis implicato,cauere ſimul videar. quid igitur faciam? nimirum id, quod vnum relinquitur, vt ex amoris in me tui memoria ſolatium capiam,ea fruar, in ea te abſentem intuear,alloquar, amplectar, & in exoptata re falli ſinam errore periucundo. atq; hæc quidem in perferendo tui deſiderio ſatis commoda ratio eſt,illa perdifficilis, remunerandi officia tua:quæ cum libenter ,& ſæpè cogitem,egregiæque . partes in eo meas animo expleam;niſi tamen id tibi re ipſa aliquando perſuadeam , non benè mecum actum exiſtimabo. Extremum illud eſt , quod à te vehementer peto, vt, quantum mea cauſſa vis, quem velle arbitror quantum cupio, tantum ſtudij ponas in tuenda mihi beneuolentia, cum qua theſauros non permutauerim, virorum illuſtrium,ſapientiſſimorū ſenatorum, Scipionis Simonettæ, Ludouici Macētij, Hieronymi Montij:quorum erga me ſingularē humanitatē, ſemel atque iterum ſalutationis officio perſpectam, nulla dies

la dies obſcurabit, nulla vnquam apud me delebit obliuio. Aldus filius te ſalutat, amicitiamq. tuam, vt debet, plurimi facit: tu ſalutem viro optimo, multisq. virtutibus ornato, Hannibali Cruceio, dices meo nomine. Vale. Venetijs. IX. Kal. Maij. M D L X X II.

HANNIBALI CRVCEIO Mediolanum. 8

INFIRMO adhuc corpore ob recentem morbum, nec mente, vt verè dicam, ſatis tranquilla, feci tamẽ, vt hæc ad te exararem, amore impulſus, quo te ſum cõplexus ante multos annos: cui tu ne, quid addi iam poſſit, humanitate, probitate, virtute perfeciſti. Ille igitur amor, qui me ad ſcribendum impulit, idem purgationem tuam, quod me non ſalutaſſes in diſceſſu, vt indignam vtroq; noſtrum, plane reſpuit. Ego de te, tuorũq valetudine quam ſæpe quæſierim, Ferrarius noſter optimus teſtis eſt. atque ille de te ea, quæ volebam ſcilicet, de filia paullo duriora: quæ cõprobata eũentu, teque ætate iam ingraueſcente tam graui percuſſum eſſe vulnere, vt debeo, vehementer doleo. ac mihi quidẽ, partes eſſe meas veniendi ad te, vt hominis amãtiſſimi officio fungerer, ſæpè tunc in mentẽ venit. ſed cum opẽ tibi à me afferri nullã poſſe, moleſtiã vero fortaſſe aliquam poſſe, intelligerem, eſſem præterea, vt ſoleo, imbecillior, tenui me, inuitus eqdẽ, ſed tamẽ tenui. tu certe, cũ iaceres, aut cõfirmato corpore nõdũ eſſes, ad me vt venires, exſpectare non

erimus & multa etiam, quibus præſentes ſæpe carẽt, animorum coniunctione, ſtudiorumque ſimilitudine conſequemur. cur enim quod ipſe tibi de me polliceor, & quod libenter præſtabo, id à te, viro optimo, omniũq. humaniſſimo, nõ exſpectẽ? Vale, & Ferrario meo ſalutẽ. Venetijs, idibus Maij. M D L X X I I.

IOANNI CRATONI Viennam. 9

QVA primum hora in patriam redij, vnde menſes aliquot abfueram & valetudinis, & otij cauſſa, quæſiui ſtatim de filio, Ecquid Crato noſter? Valet, inquit, & nos amat: deinde, quid tu ad illum de me, quam ſæpe, quam amanter, quid ille ad te ſcripſiſſet, pluribus verbis expoſuit. vix credas, & cum ſalua hic omnia compererim, & eam nurum, quam volebam, ætate, moribus, forma, quantus tamen ex litterarum tuarum humanitate lætitiæ cumulus acceſſerit. quamquam, cum mihi iam antea, & natura, & conſuetudo tua nota ſit, peccare mihi videar, et graui admodum ſcelere obſtringi, ſi, quod ab vtraque abhorreat, & quod vtraque indignum ſit, ſuſpicari me vnquam patiar. Nec vero, me quidem id, quod mihi boni contigit, agnoſcere, languere autẽ in gratia referẽda, velim exiſtimes. refero enim, mi Crato, referamq. dum viuam: at quibus rebus? ijs, quibus te contentum fore ſcio, memoria, amore, obſeruantia. nam reliqua, neque tua dignitas, neque fortuna

exſpectat:; neque is ego ſum, qui poſsim paria paribus, aut qui officium potius in compenſanda re, quam in emetienda voluntate poſitum putem. in quo illam capio voluptatem, quod filius meus, quem ſtudijs mihi & inſtitutis perſimilem eſſe, fortuna velim paullo meliore, te in oculis fert, laudare non deſinit, ſicut alterum parentem obſeruat, et colit. is excuſat ſilentium ſuum: habet enim, non modo quod aſsiduè agat, verũ etiã quod libenter agat, in nouis nuptijs: quæ ſi quid parient, vel dicam etiam ominis cauſſa quod parient, id tibi, aut qui tuo nomine agat, ſacro lauacro ſuſcipiendum defertur: vt amicitia noſtra, tuis inſtituta non vulgaribus officijs, noſtris ad hanc diem ſtudijs egregiè culta, religionem quandam aſſequatur, quæ labem ab ea culpamq. prorſus omnem perpetuò remoueat. Mediolani abditus in litteras vixi. ſi quæris, quo ſtudiorum genere: explanandis Ciceronis orationibus: quod mihi propoſitum fuit ante multos annos. nunc dandi ſunt dies tum amicis, tum etiam negotijs. Commentatorios in epiſtolas, quæ familiàres vocantur, conuicio iam prope efflagitatos, debere ſtudioſis diutius vix poſſum. id nunc cogito, ad quem mittantur. an ad eum, qui me ornauit ea dignitate, cum qua nullas opes confero? tu ſtatue: ad te enim refero, cui vel prudentia, vel amore erga nos quem anteponam, habeo neminem. Vale. Venetijs. XI. Kal. Maij. MDLXXII.

HENRICO

HENRICO ET CAMILLO CAETANIS

Peruſium.

ACCIDIT incommodè, vt, quo ego tempore ad vrbem veni, negotij quidem cauſſa, ſed maximè ſtudio noſtræ conſuetudinis ex interuallo reguſtandæ, vos eodem fere Peruſium ex vrbe diſceſſeritis. quamquam cur ita loquor? rectè vos, & ſapienter feciſtis, iſtam ſalubritatem ſecuti, vrbe relicta anni tempore difficillimo. quod pro mea in vos ſingulari beneuolentia ſane vehementer lætor. mecum autem actum eſt incommodius, qui veſtro adſpectu, veſtro ſermone caream, ex quo ſummam voluptatem ſpe, & cogitationè præceperā. at poteſt hoc ſarciri litteris. qui poteſt? habent enim litteræ ſuauitatem, ſed, vt ego ſentio, minime cum ea, qua præſentes fruimur, conferendum: vel quod in familiari ſermone arripere licet argumētum ex quacumque re, quæ gratiſſima libertas eſt: vel quod in voce, oculis, vultu eſt quiddam, quod amemus magis, non modo quam in litterarum notis, ſed ſæpe etiam, quam in rebus ipſis, quæ litteris explicantur. quo moleſtius careo ſermonib. veſtris, qui præſertim fortè ſuſpicer, vt circiter idus Sept. fractis iam his caloribus, quibus maiores non meminimus, cum filia, quam ante biennium ægra valetudine diſcedens in cœnobio ſacrarum virginum reliqueram, in patriam reuertar. hoc ſi euenerit, ſpe mea fruſtratus, fortunam accuſabo; vos quidem animo complectens, dum de

ſi modo veſtra vel fortuna, vel virtus officium à mea tenuitate vllum exſpectaret. De Antonio Perſio ſcripſi ad filium diligenter. non dubito, quin, vbi opus eſſe intelliget, eo curam, operam, induſtriam ſuam omnem conferat, neque id magis, vt mihi obſequatur, quam vt à vobis gratiam ineat, atque adeo, vt hominem excellenti virtute præditum, eo ſibi conciliet officio, vnde in homines quamplurimos, & in multas ætates haud minima diffundetur, & propagabitur vtilitas. Vale, & ſalutem fratri plurimam. Romæ. V. id. Quinct. M D L X X I I.

HORATIO CARDANETO Peruſium. *12*

CVM ante aliquot annos excellere te cognouerim iis artibus, quas qui non diligit, hominem vix puto; & cum ad hanc laudem ornamenta morum, probitatis, humanitatis, id quod paucis admodum contigit, addideris: quid eſt, quod malim, quã ſic amari abs te, vt me tibi parem animum reddere, teq. mihi cariſſimum eſſe tibi perſuadeas? amoris autem ſigna cũ à te multa ſint, hoc eiuſmodi eſt, vt eo maxime delecter, quod me Peruſium inuitas, & quaſi de vetere nomine appellas, ais enim promiſiſſe me, nec promiſſum ſoluiſſe næ tu bona memoria es, quam tamen amor in me tuus aluit, & confirmauit. at mihi id exciderat: vel quia tunc ratione temporis conſiliũ mutare ſum coactus: vel quia leues culpas verus amor

facilè diſsimulat.nunc in ſumma tibi obſequendi voluntate vide quid obſiſtat.ego,ſi cum vno alterove puero iter haberem.expeditus nullo negotio excurrerem ad te.quid autem iucundius,quam Catanis meis,tibiq.non modo id optanti, ſed etiam exigenti dies aliquot dare? ſed exiguo comitatu,cum filiam virginem ducam, tot dierum viam conficere quam honeſtum ſit,tute cogita. Accedit illa moleſtia,quod duas lecticas, diurna mercede conductas,quaternis ſcilicet ſcutatis in die,vltra præſcriptum a lecticarijs tempus remorari non licebit breuis enim mora ferri poſſet ſed in veſtra conſuetudine, veſtrisq. ſermonibus,addo etiam in lauta, nobiliq. ciuitate, biduum hora eſſet. Habes meam cauſſam:quam, non video, cur non probes.nam, quod ad animi voluntatem attinet,tu vt cupidior mei videndi ſis, quam ego tui, numquam conceſſerim. Vale. Romæ. id. Sext MDLXXII.

ANTONIO CIOFANO Sulmonam. *13*

VASCVLO æreo,quod ad me Hercules frater tuus heri attulit,nihil amabilius,neque id vſu magis ipſo,quam operis elegantia.equidem Sulmonenſes homines valere ingenio,ſatis anteà cognoueram, hoc artificijs genere ceteris hominibus antecellere, vix vmquam putaſſem.nunc perſpecta induſtria,illos laudo, te de iſto munere vehemẽter amo.Nos hic,

fracti

fracti caloribus maximis, languemus, ego in primis, tenui admodum & infirma valetudine. itaq; ingenium, artemq́; ſi tamen ingenij, aut artis aliquid in me eſt, non, vt ſolebam, in litteras, & ſtudia, ſed anni tempore coactus in vnam valetudinis curam confero: &, ſi quid proficio, quæ doctrina præſtantior? vos iſtic, niſi me fallit Poeta veſter, gelidas vndas, easq́; vberrimas, habetis. nimirùm iſtuc eſt viuere, ſi cui cælum eiuſmodi contingat, vt hyeme tepeat, æſtate refrigeretur. quod ſi vtrunq; non licet, vel alterutrius optio detur: ordinem naturæ non equidèm contemno, verumtamen æſtiuam temperiem, nec vt arbitror, iniuria, longe prætulerim. nam frigoris acerbitas camino luculento, pellita veſte, cibi etiam ratione mitigatur: caloris leuandæ moleſtiæ, pauci ſunt, qui ſine periculo remedium inueniant. eſt igitur, cur tibi gratuler, cui contigerit id, non modo quod ego pluris facio, ſed fortaſsè etiam quod reuera pluris eſt. ego ſi dignus amore tuo, dignus etiam dolore ſum, cuius ad naturalem imbecillitatem vix ferenda robuſtioribus æſtus incommoditas acceſſerit. Vale. Romæ. V. Kalend. Sext. M. D. LXXII.

HORATIO. MORONO. 14.

EPISTOLA tua, ſermonum tuorum ſimillima, quam me affecerit, qua voluptate perfuderit, quem ad meā ſuperiorem erga te voluntatē cumulū addiderit, nec mihi verbis explicare, nec tibi mente conſequi facilè ſit. o miram prudentiam, ſuauitatem,

dicuntur: ſi ſecus, illa ipſa à maioribus accepta nobilitas dedecus, & culpam auget. te familiæ tuæ claritas ad gloriam vocat: tibi rectum atque expeditum iter oſtendit, deflectere te, aut offendere nuſquam patitur. quæ tamen proponenda tibi ne ſint, effeciſſe iam videris, totus addictus liberalibus diſciplinis, totus incumbens ad ea, vnde verum decus, & vera nobilitas exoritur: vt, qui tua ſtudia plane nouerit, is tecum gratulatione potius, quam ego omiſeram, quam cohortatione vtendum eſſe iure putet. A me tamen quæ dicta ſunt ſic in bonam partem accipies, ſi prius, eum eſſe me, tibi perſuaſeris, qui tuæ laudi, tuisq. ſtudijs libentiſſime ſeruiat. hoc enim ſi credes, res ipſa te profecto nunquam fallet. Vale. XIIX. Kal. Sept. MDLXXII.

ANTONIO FVRNARIO
Neapolim. *15*

QVOD ſelix, fauſtumq. ſit, iterum Romæ ſum. id mihi, non dicam inuito, (quis enim inuitus, honeſta præſertim conditione, Romæ ſit) ſed certe nec opinanti contigiſſe, velim credas. nam cum, poſt obitum Pij V. Pont. Max. quo ſedente, neſcio quo meo fato ſecundis vti ventis haud ſatis mihi vnquam licuit, eo conſilio ad vrbem veniſſem, vt nubilem iam filiam, quam hic, biennio ante æger diſcedens in coenobio celeberrimo, ſacris commendatam virginibus, reliqueram, in patriam ad nuptias reducerem; exceptus incre-

incredibili omnium lætitia, precibus amicorũ, ſuaſu Cardinalium, iuſſu Gregorij XIII. Pont. Max. cuius ex mente, propter ſanctitatem, ac ſapientiam, honeſta omnia, vtilia, ſalutaria proficiſcuutur, ſedem hic ſtatuere, & redeundi cõſilium abijcere ſum coactus. quod tibi, mei amantiſsimo, qui me olim diſcedente doluiſti, ſignificandum putaui. videre enim mihi videor tuum vultum, cum hæc leges. vtinam tu quoque videres animum meum, dum hæc ſcribo. tua lætitia mihi lætitiam affert: in amore pari, qui tuus eſt ſenſus, idem & eſt, & eſſe debet meus. mutuæ voluntatis fructus non apparet: quid tum? non ij ſumus, qui amicitiam vtilitate metiamnr: iam pridem erudiui animum, & docui, vulgaria quædam contemnere, in bonis, doctisq. viris fortunam non quærere, ſola virtute, quæ nulla re indiget, nullam extra ſe appetit, contentum eſſe. in quo tuos ſenſus meis cum ſenſibus congruere, neque dubito, & vehemẽter gaudeo. Vale. Romæ. XII. Kal. Octo. M D L X X I I.

MARTINO. BERZEVICAEO Patauium. 16

EGO vero & poſtremis Cratonis litteris reſpondi, contra quam tu exiſtimas; et illius epiſtolam, tum quia teſtis eſſet amicitiæ noſtræ, tum quod ita ſcripta, vt ad elegantiam parum, ad prudentiam certe nihil poſſet accedere, vna cum meis imprimendam curaui. quod tamen anteà familiaribus meis, vehemen

ter

ter petentibus,excluſeram.nunc id ei ſubmoleſtum fuiſſe,indicant litteræ tuæ.in quo ſummam eius modeſtiam agnoſco,meæ quidem cogitationes, præt illius laudem,nihil ſpectant.quod ſi aliter ei perſuſum crederem,vitam mihi acerbam putarem. nemo eſt,cui me magis debere & confitear, & gaudeam. Volumen epiſtolarum mearũ,cum valetudinis cauſſa ab vrbe diſcederem,dedi negotium filio, vt ad eũ mitteret.nec mandatum neglexit. amat enim,obſeruatq; Cratonem,pro ſuis erga nos officijs, æque propemodum,ac me ipſum. Quod ais, Patauij cum eſſem,adire te ad me,niſi Pinello duce, auſum non eſſe:cùm tamen Romæ perhumaniter à me eſſes acceptus: id equidem valde ſum miratus. tibi tua virtus aditum facile patefecit ad amicitiam meã. vtinam is ſim,qui præſtare aliquid tua cauſſa poſſim. ambigere te non paterer de animo erga te meo. Filius te ſalutat.Vale.Venetijs,XII.Kal.Sex.M.D.LXXII.

INDEX EORVM AD QVOS MISSAE SVNT EPISTOLAE

A.

ALEXANDRO Criſpo. 316
Alfonſo Carafæ, Cardinali creato. 3
Aloyſio Eſtenſi, Cardinali creato. 309
Andreæ Antonino. 490
Andreæ Goſtinio. 371
Andreæ Patricio. 205.206.273
Andreæ Siluio. 330
Andreæ Zebridouio, Epiſcopo Cracouienſi. 180
Antonio Auguſtino. 74.75.76.77.
Antonio furnario. 366.367,368.405.433.479.
481
Antonio Merlo. 244
Antonio Merulæ. 394.430
Antonio Poßiuino. 46
Antonio Rolando. 295.511
Antonio Verantio, Epiſcopo Agrienſi. 178
Auguſtino Angelello. 441.460.461

B.

BATHOLOMAEO Riccio. 72
Benedicto Accolto, Cardinali. 235.237.238
Benedicto Rhamberto. 80

Berna-

Bernadino Maffeo, Epiſcopo. reato. 29
Botuito Nericio. 58

C.

CAESARI Ferrantio. 107
Camillo Palaotto. 266.406.493.495.498.649 651.
Carolo Borromaio, Cardinali. 414
Carolo Sigonio. 299
Claudio Strambonio. 425.474
Colæ Antonio Caracciolo, Marchioni Vici. 335
Chriſtophoro Baroni Lobcouiczio. 435
Chriſtophoro Madrutio Cardinali. 41
Chriſtophoro Rufo. 380
Chriſtophoro Baxo. 343
Pro Collegio Canonicorum D. Petri. Sereniſſ. Reginis Auſtrijs. 470

D.

DECIO Brancalioni. 364.365

F.

FABIO Stellæ. 83.84
Federico Gallo. 289
Federico Viualdo. 437
Ferdinando Gatulæ. 319
Franciſco Cicereio. 499
Franciſco Ganzagæ. 44
Franciſco Luiſino. 33.51.53
Franciſco Mancino. 497
Franciſco Molino. 121
Franciſco Morando. 216.353.461

Franciſco Plantedio. 429.466
Franciſco Richardo, Epiſcopo Atrebaten. 320
Franciſco Robertello. 314
Franciſco Seuero, Argentenſi. 224
Franciſco Vargæ, Caroli V. Imp. Oratori. 55

G.

GABRIELI *Catiano.* 31
Caſpari Contareno Cardinali. 235
Guilielmo Paccio. 254
Guilielmo Sirletto, Cardinali. 486.4488

H.

HANNIBALI *Caro.* 111.112.113.115
Hannibali Cruceio. 242
Henrico & Camillo Catanis fratribus. 505
Herculi Cyophano. 463
Hieronymo Capilupo, Epiſcopo Fanenſi. 303
Hieronymo Faleto, Herculis, Ferrarienſium ducis, Oratori. 58
Hieronymo Furnarino. 98
Hieronymo Lippomano. 48.51.53
Hieronymo Rubeo. 471
Hieronymo Seripando, Cardinali creato. 306
Hippolyto Eſtenſi Cardinali. 119
Horatio Cardaneto. 342.388.509
Horatio Vrſino. 281

I.

IACOBO *Boncompagno.* 645
Iacobo Falconio. 431.442
Iacobo Gorſcio. 467

Iacobo Griſolo. 340
Io. Antonio Seroni. 337
Io. Antonio Turoneo. 286
Io. Antonio Vulpio. 443
Io. Baptiſt. Arcucio. 432
Io. Baptiſta Ianuario. 476
Io. Baptiſta Oliuo. 469
Io. Baptiſta Paſtorio. 88.
Io. Baptiſta Pigna. 247
Io. Baptiſta Raſario. 293
Io. Baptiſta. Rhamnuſio, X uirũ Cõſilij à ſecretis. 153
Io. Baptiſta Saracio. 310
Io. Baptiſta Titio. 331. 382
Ioanni Caſelio. 399. 408. 465. 508
Io. Franciſco. Commenduno, Cardinali creato. 378
Io. Franciſco Cremonæ. 424
Ioanni Cratoni à Craftheim. 452. 454
Ioanni Genuæ. 382
Ioanni Morono, Cardinali. 483
Ioanni Sambuco. 230. 231. 249
Ioanni Sariozamoſcio. 324. 328
Ioanni Turritiano. 329 333
Ioanni Vincentio Pinello. 186
Iulio Bellogrado. 305
Iulio Iuſto. 354
Iulio Pogiano. 278

L.

Lauino Torrentio 99. 217. 298
Laurentio Gambara. 218. 252

Lazaro Bonamico. 254

M.

M. Antonio Cyophano. 463
Marcello Ceruino, Cardinali. 215
Marco Antonio Lombardino. 102
M. Antonio Mureto. 122.123.124.126.127.129. 130.131.132.134.135.136.137.138.140.142. 143.314.139.144.145.146.148.149.151. 300.
M. Antonio Natta. 157.158.159.161.162.163. 165.166.167.168.170.172.173.174.369.
Mario Corrado. 81.227.357.359.383.385.426.
Mario Nizolio. 67.347
Matthaeo Senarega. 489
Michaeli Sophiano. 244
Michaeli Turriano, Cenetenſi Epiſcopo. 175
Mucio Calino, Epiſcopo Interamna. 404

N.

Nicaſio Caſletano. 304.339.434
Nicolao Caetano, Cardinali. 450
Nicolao Gotio. 323
Nicolao Nathanaelo. 220

O.

Octauiano Ferrario. 268.283.285.286.291.303
Octauiano Magio. 117
Octauiano Sanmarco. 397

P.

Paulo Contareno. 36
Paulo Lupo. 438

Paulo Magnulo. 256.257.258
Paulo Sacrato. 311.372
Paulo Stempouio. 421.422
Paulo Tarbono. 476
Petro [illegible] 229
Petro Maſſaio. 370
Petro Miſcouio, Sarmatarum Regi conſiliario. 172. [illegible] 271.226.436.
Petro Perpiniano. 386.409
Pio IV. Pontifici creato. 262
Pio IV. Pontifici Max. 411

R.

Rainutio Farneſio Cardinali creato. 1
Romulo Ceruino. 43.21.12

S.

Sebaſtiano Leoni. 100.257
Silueſtro Aldebrandino. 260
Siluio Antoniano. 70
Staniſlao Fogeluetrio. 275
Stephano Saulio. 5.11.16

V.

VIDO Fabro. 23
Vido Gualterio. 402
Vido Lolgio. 110
Vido Pancirolo. 189
Vincentio Macario. 423
Vincentio Riccio à Spe. 444.445.446.448
Vincentio Stella. 88.90

Z.

Zerbino Ritio. 400

* *91.92.93.94.95.191.193.195.196.197.198.*
199.201.203.208.209.210.214.222.223.251.
276 345.

* *Epiſcopo creato.* 360

Scripſit hanc rogatus à nobiliſsimo viro. 317

Scripſit hanc à Principe rogatus. 4[illegible]6

Ex libro de quatuor Rebuspubl. 59

Proœmium libri de Magiſtratibus Romanis. 108

BIBLIOTECA NAZ. ROMA. VITTORIO EMANUELE

INDEX EORVM AD QVOS MISSAE SVNT PRAEfationes.

Ad Alexandrum Cœſarinum, Cardi. 529

Ad Alfonſum Carafam, Antonij, Marchionis Montisbelli. F. 554

Ad Aloyſium Garzonium. 007

ad Antonium Carlonem, Alliſarum Principē. 613

ad Antonium Aelium, Polæ Epiſcopum. 565

ad Antonium Triultinum, Card. 601

ad Benedictum Accoltum, Card. 522

ad Benedictum Rhambertum. 537

ad Carolum Borromaium, Card. 632

ad Carolum Piſaurium 518

ad Clementem Monilianum, Card. Concilij Tridētini præfatio. 642

ad Diegum Hurtadum de Mendoza, Caroli V. Imperator. Orat. 540

In librum Franciſci Vargas. 629

ad Guilielmum Bellaium Langeum, apud Subalpinas gentes Proregem. 526

ad Hieronymum Faletum, Herculis, Ferrarienſium Principis, Oratorem. 582

ad Hippolytum Eſtenſem, Card. 575

ad Ioannē Monluciū, Regis Gallorum Oratorē. 531

ad Ioannem Motuillerium, Regis Gallorum Oratorem. 572

ad Iſabellam Villamarinam, Solertani Principis coniu-

coniu-

coniugem. 588
Kalendarij Romani præfatio. 579
ad Marcellum Ceruinum, Card. 545
ad Matthæum Senaregam. 514
ad Michaelem Ghiſlerium. Card. 610
ad Paulum Rhamnuſium. 594
ad Pium IV. Medicem Pont. Maxim. 616
ad Rainutium Farneſium, Card. 549
ad Torquatum Bembum, Petri F. 591

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE